

ДИМКА МИТЕВА

**ТОЛКОВЕН РЕЧНИК
НА ЦЕПЕНКОВИТЕ ПРИКАЗНИ**

ТОМ III (S–M)

Скопје 2025

Издавач
проф. д-р Димка Митева

Веб-страница: www.dimkamiteva.mk

Автор, уредник и лектор
проф. д-р Димка Митева

Рецензенти
проф.-д-р Бобан Карапејовски
проф. д-р Кита Бицевска
д-р Вера Стојчевска Антиќ
м-р Катерина Митева
проф. д-р Томе Саздов
науч. сов. Тодор Димитровски

Компјутерска обработка
Александра Митева

Електронско (дигитално) издание

Публикувањето на овој том е овозможено со материјална поткрепа на Министерството за култура на Република Северна Македонија.

S

СВЕЗДА ж. *небеско тело, видливо ноќе*; В треќата вечер Госпо, сполај му, беше му покажал еден нишан на цар Костадин и на царица Елена, еден крс голем од свезди напраен, од кај што огрева сонцето – до кај што заоѓа (4, 32); Сонцето е зембереко што 'и врти сите свезди, планети и да праи ден и ноќ (4, 191); (Табиетлијата) се опулил горе на небеси и ја видел Квачката (од свездите), та рипнал на газ (5, 346).

Во и з р а з и т е: **гледа на свезди** – *вража, гайта на свезди*; ...и нашла (невестата) една старичка што беше разбирала од тие работи и беше гледала на свезди, та беше ѝ се кажало лекот (2, 131); (Гоедарот) си 'и зел парите и муурот и пошол кај царот, та му го нашол во негоата одаја (ама тој беше го врлил), и па на свезди гледал и му го нашол (4, 81); **му се кажа на свезди** – *му се појави (во вид на слика) на небошо*; Слушај, ќерко – је рекла бабата – мене ми се кажа на свезди за болеста од момчето твое, да си напраиш едни железни опинци и да појдиш кај сончоа мајка; у неа имат лек за момчето ти (2, 131); **на свезди видел** – *чишал од свезди*; За коњот кога му го нашол на арамијата, му рекол оти на свезди видел, да го нашол (4, 80).

Со и м е н к а т а: **деница**: Виделе (пливците) во едни сараи една жена кај си чешлала едно девојче, толку лично, што од челото сонце греало, од градите – месечина, од двете раменици – две свезди деници, а забите је беа од светливи бисери (2, 187).

Со п р и д а в к и т е: **јасна**: ...ангелите донесоа дванаесет свешници; на секој свешник по една јасна свезда светеше на место свеќа (4, 79); **мала**: Ако беа сите планети сонца, или сите сонца мали свезди, ништо немаше да стани. Арно ама, премудрио Бог го измудри светот и после го создаде за да стои до коа сака тој (4, 191); Треќата вечер три свешници дојдоа, со уште помали свезди и трпежа бакарна, со уште помалце манџи (4, 84); **небесна**: Дури да му кажи која ќерка, влегла Свезда при нив како некоја небесна свезда променета и со плачовен глас радос се пуштила, та си го прегрнала татка је (5, 332); **негоа**: Лели кажав, мили ми тате, понапред оти на сон сум си го гледала и со виделината на свездата негоа сум си светила во темната зандана (3, 140); **пропуштена**: ...и јас денеска ти покажуам (посниче) оваа пропуштена свезда од небото, на една ку-

ќа од една вдојца, со пет деца (4, 171); **светла**: Стемнуајќи се убао, туку се наредиле околу нив дваесет позлаќени свешници, на секи свешник по една најсветла звезда, да свети као ламбада борина (4, 84); **силна**: Гледајќи горе, на небеси (поснико), видел една силна звезда, пуштена од небеси, право на една куќа згора (4, 171).

Со б р о е в и т е: **една**: Поодиле уште потаму (царев зет со Наслушни Гора и Чекор Планина), еве ти еден треќи чоек кај туку мери со еден топуз да врли на една звезда (3, 113); **две**: Вид. кај девица; **три**: Треќата вечер (донесле ангелите) три шандани со три звезди и три турлии манци (4, 79); **шес(т)**: Втората вечер шес зандани со шес звезди и шес турлии манци донесле ангелите (4, 79).

Со п р и л о г о т: **колку**: ...прсиплева биле, колку звезди на небо, толку чешми имало тамо. За чудење било, брате, за чудење (2, 119).

СВЕЗДА *ж. женско лично име*; Ами нели ти пратив книга, честити царе, оти Свезда умре? (5, 332); И не би час, еве ти и тројца низами дошле и го виделе старио со Свезда кај си седеле (5, 331); (Целато) ја зел една ноќ Свезда и ја однесол во некоја тешка планина кај што лесно луѓе не оделе (5, 239); *во форма за обраќање*: С в е з д о: Ти ли си, Свездо, што те сакав толкуа време од татка ти и не те даваше? (5, 331); Е, Свездо... знаиш зашто сум те донесол овде, али не знаиш? (5, 329)

Со п р и д а в к и т е: **сирота**: Бре што не ѝ напраи на сирота Свезда, бре што не, секакви имиња му извадила (царицата), само да не 'а сакаат неа (5, 328); **убаа**: Јас сум, убаа Свездо, и ете како било кáсмет пак да се земиме и ценго со татко ти да го заприме (5, 331).

СВЕЗДАЛИЈА *прир. шио е со звезда на челошо – умно, среќно деџе*; Ти биди жив, честити царе, оти сестра ни наместо дете свездалија да роди, ти роди едно куче (3, 137).

СВЕЗДИЧКА *ж. дем. и хии. од с в е з д а*; Четвртата вечер застапа помеѓу нив една свездичка за да му свети колку да му се види да вечераат и му се ставило еден тарун со 'ржан лебец, солца, грашок, пиперки и друзи сиромашки манци (4, 84).

СВЕКНИ *ѓл. свр. свекне* овде: *уורי џака шио се чуло: свек*; овде: (прен.) *уורי силно*; ...отошла (жената) кај сина е и него го скорнала, та гпратила да земе еден брав. Одејќи детето на бачило, едно дошло до овчаро да му сака брав и едно го зел, гоа брав да му

даит, го свекнал в тил со стапо и тука... Го одвлечкал кај гробо и го запретаал ватре. (3, 196).

СВЕР -ои, -ој м. 1. *диво крволочно живојно*; Одејќи тамо (браќата), сите ја видоа ламјата и сите се уплашија и дадоа вик по Петрета: – Брате Петре, изгинавме, што е овој свер? (3, 100); *во множина*: сверои(те); Госпо коа 'и создал сите сверои, 'и создал да се милуаат помеѓу себе (2, 67); ...као ќе преноќевам, од страои, чунки овде можи да има некои сверои што да ме изеат? (3, 298); Седејќи царот на пенцере 'и пиејќим кафе, и видел свероите кај ораат (2, 206); ...та однеси ѝ на маштеа ми и речи е оти ме загуби, та остај ме овде нека ме изеат свероите, а не ти да ми го бериш грео (5, 329); ...вие луѓето ич чоештина немате, у вас милос нема, ни на свероите, ни на гадоите; исав у вас нема (2, 91); сверој(те): Се спре-мала војската и тргнала за да одит во пустелијата. Арно одела војската, туку не знаела што ќе ја најдело од сверојте (2, 207); Коа чуле сверојте молбата од цареа ќерка, 'и остаиле луѓето и си ошле кај царот, та му кажале оти му ја нашле ќерка му (2, 207).

2. (прен.) *лош, зол, безмилосен човек*; Тоа беше го натерало грео да го стори (Арапино), да пропадни во река и да куртулисаат толкуа свет од маките на тој свер, на свероите цар (2, 286).

Во и з р а з о т: **свер на свероите** – *свирей човек*; Вид. кај свер 2.

Со п р и д а в к и т е: **див**: Му дошло на ум (на сиромажо калуѓер) да појди кај ехлата што била до чешмата манастирска, та на неа да се качи и да преноќева, чунки тамо не можеле да го достигнат некој диви сверои (4, 260); **жив**: Ако е (чоекот) живо месо (гол) без заби и нокти големи, пак ет појунак од сите сверои на веков, чунки имаат две јунаста, да 'и ваќа сите сверои и со другото да 'и тепа и отепа на место (2, 86); **лош**: ...ај ти легни си на крајот, а јас до тебе да те вардам (Еѓуптине) ноќеска од некој лоши сверои да не те изедат (2, 128); Би се сиромаси аскер, и гини по тие пустелии, од тие лоши сверои (4, 71); **некој**: Се уплашил, сиромав Силјан еднотучудо, чунки си рекол со умот оти ќе бидат некои сверои (2, 142).

Со б р о ј о т: **три**: Сите тие муабети што ји праеја трите сверои, ги чул кјсметлијата и од радос не заспал дури се разденило и дури сонцето болсна (3, 300).

Во д р у г и п р и м е р и: (2, 60; 2, 67; 2, 207; 2, 210); (4, 116) и др.

СВЕРЕ *ср. свер, сверка*; ...од пустата змија никое свере не

можело да се прибери, да се напие (вода) и сите си стојале наоколу наредени (4, 72); Е, сполај ти Госпо, што си многу милослив. Помож ми да се избавам од ова свере (2, 284).

СВЕРЕТИНА ж. *ауџм.* од *с в е р*; *сверешити*; ...само на Петрета му текнало оти и тамо ќе има некоја сверетина што јади луѓе, како кај езерото што имаше големата змија, што ја отепа (3, 99).

СВЕРКА ж. Вид. **свер**; Постојаа (аскоро) колку еден саат и коа гледаат: до што сверка имало во таа пустелија, сите дошле околу езерото да се напија(т) вода (4, 72); ...сè што је животинка и сверка, ќе му разбираш ти што ќе зборуваат. Ете од таа добрина, овчарче, нема поголема да се праи на чоека, мислам јас (3, 69); Марија постила и сè се молила, во една пуста пустелија, кај што чоечка нога не беше стапила и нити сверка да има тамо (4, 194); *со* некоја: Петре не легнал да спие, ами ватил еден камен метериз да варди ноќта што ќе излезит, чунки тој сè веруаше оти ќе има некоја сверка тамо (3, 100); ...баеги се уплаши (Касметлијата) и побара некое поскришно место да се позасолни од некоја сверка, ако му дојди ноќта (3, 298); никаква: Си зела (Марија) очите в раце и си отишла во некоа пустелија, крај реката Јордан, кај што немало никаква сверка (4, 194).

СВЕРСКИ *ирид.* *шито се однесува на свер*; ...цела домаќинка (станала лисицата) ...на тие сверски цареи (2, 204); ...сите пет големи и силни сверски војски беа отрчале кај царјето (2, 208); ...арно ама за да не му даит бакшиш, излегуајќи (чорбацијата) од одаја, му свикал на сиромаиот со една сверска лутина (5, 90).

Со и м е н к и т е: **војска**; **лутина**; **цар**.

СВЕЧИ *џл.* *несвр.* овде: *свони, суну*; ...зборо што го чул (безверникот) од проповеднико “суд, суд“ му влезе во мислата као што влегуа мајската роса во срцето на земјата, и не можел да се отми и да го забораи: стани, седни, легни: “Суд, суд“ му свечи во ушите (4, 184).

СВОНЕЦ м. *мейална наурава со јазиче коешто удирајќи предизвикува свон(ење)*; Едно утро дошла една најголема змија и се обесила за пуштенио крај на ортомата да се чуе свонецот кај царот (3, 78); ...секој човек што имал некоја мака, ...да ја тргни ортомата и да тропни свонецот, та да чуе царо и да го прибери... (3, 78)

Со п р и д а в к а т а: **голем**: (Царо) беше врзал еден голем

свонец во одајата кај што судел и крајо на ортомата го врзал надвор на портата (како телефоните сегашни) (3, 78).

СВОНИ *зл. несвр. суни*; За тоа треба секому да му свони тој збор како најсилен глас од некоја силна камбана: суд, суд, суд ќе има Господ Ристос со секог еден чоек што е роден (4, 183).

СЕВГАР *м. (грч.) чифѝ прегнаѝи волови и др. говеда*; Влегла во гоедарнико (најголемата снаа) ...и 'и заклала двата севгара волои орати, како некој ангели (2, 161).

Со б р о ј о т: **два**: Вид. го примерот.

СЕМНИ *зл. несвр. семне – мрзне*; ...беше завеал еден ветър студен, што дури свржел, беше му застудело јако (на Дели Петро). Станал да седи, арно ама ватиле рацете да му семнат (6, 180); *со ирилоѝи*: **поеќе**: ...ватил (рацете) да си укат (Дели Петро), да 'и стискат, гоа да си 'и стоплит, немал вајде од ништо: колку идело (ветър студен), поеќе му семнеле (6, 180).

СЕНСА *зл. несвр. иочесѝо се иремесѝува оо ноѝа на ноѝа на едно месѝо*; Ватила (маската) да сенсат, мрдала со уши, со опашка, да ти е мило да ја гледаш (4, 225).

СИВКА *зл. несвр. овде: во безлична уиоѝреба: му сивка – му се сака, би сакал*; Знаејќи тројцава браќа оти имаше старио лаж лична ќерка, секому му сивкало за да ја земи за невеста, ама никој меѓу себе не си кажуаат оти ја сакаа (5, 65).

СИВРИ *мн. 1. долѝи (обично волнени, иамучни) ѝаќи.*

2. овде: *уиоѝребен без значење во игра со зборови*; Имале (Еѓупците) еден Еѓуптин што го викале: Каргаман, опни пртеница, сиври крастаица... копривар чауши (6, 115).

СИД -ои, -ој *м. а. дел оо куќа, оо соба*; Тргајќи му (опашката на маската) ја скинав, и сиот сид го расипав и не могов да ја најдам (4, 254); Отишол (меанѝијата) горе во одајата и кога го гледат калвата – со врзани очи, кај туку вртел околу сид. (6, 64); *во едн. членувана форма: сидов*: Јас видов, побратиме ризе, една кунатка што вадеше од овој сид алтани и ји сушеше пред сидов на сонце, и пак 'и внесуваше (3, 299); **сидо(т)**: Сеизо едно кренал лопатата да ја удри и маската веднаш беше се изоглаила и се пикнала во една дупка во сидот, како некој глушец (4, 254); Едно ќе те молам мој домаќине, десната боска да не ми ја засидате, ами да ми ја

остаите од сидот надвор, за да ми го носите малото мое Милоше да го дојам (5, 12); Посигнал (сиромаиот) во дупката од сидот за да си изваи опинците и, едно 'и ватил со рака, парче по парче беше 'и напраиле глувците (3, 267); Ја чекај да 'и остаам опинциве во дупката од сидот да ми постојат, да јас ќе одам пак в чаршија дури да заспија(т) децава (3, 267); Н (волци), ако сакате, видете 'а оваа (кожа смрдена) – и ја преврлила преку сидо (Еѓупката), гоа да ја видат и да куртулисат (6, 107); *во мн.*: **сидои**: Вати (мајката) та исцрни сите сидои од куќите и покри со црно платно сите куќи (2, 190–191); ...бликнало еден силен дожд, како со ракав да тураа, стекле едни силни реки како некои сидои и беше забрале овци овчари ...кај вати сето прав и пепел (4, 61); **сидој(те)**: Дури го учел Божин Силјана сина си, сè се пулел во гредите и во сидојте, чунки како крв му се глеаше татко му пред очите коа го учеше (2, 138). **б. висока сидана оџраоа**; (Некџметлијата) отишол во селото пусто, та се качил на сидо да слуша што ќе зборуваат мечката, 'рслано и ризот (3, 304).

Со п р д а в к и т е: **издлабен**: Тамо-вамо, нашол (Кџметлијата) еден сид издлабен во стредето, колку да може да се скрие и тамо си легнал да си спиет (3, 298); **испоаднат**: ...сидоите околу наоколу испоаднати. Со еден збор, куќите му беа раскапани (5, 324); **куќен**: ...оти (брате Костадине) нашите порти со олкаа трева израснале? Оти сите куќни сидој поцрниле? (2, 192); **распааднат**: Вид. го примерот кај два.

Со б р о е в и т е: **еден**: За да го увери (светијата) кралата-го, појдоа дома кај жената и му најде во једен сид една шутка пари (4, 58); **два**: Во истото време беа дошле две утки, та беа застанале на два сида распааднати и почнале да си утаат и да се позживуваат (3, 77).

Во д р у г и п р и м е р и: (3, 182; 3, 298; 3, 300; 3, 304); (4, 254; 4, 255); (5, 40; 5, 86; 5, 132; 5, 178; 5, 188; 5, 192; 5, 199; 5, 310) и др.

СИДАР *м. љој шљо суга*; Ако Господ не согради домот, напразно се трудат сидарите. (Пс. 127, ст. 1), (4, 142; 5, 30).

СИРКА *ж. мал ољвор (обично кај оуљнаља шљиљца) низ кој може да се џледа*; Царо умре, тетко, тики ковчег ме пуштија да му напраам, да го закопаат, туку не знам дали ќе имат некоја сирка што да се насират (2, 136); *со именкаља просирка*.

Во и з р а з о т: **ни сирка, ни просирка** – без никаков ољвор; – Ах, мори мајко, ах, мори јудо, дека ме најде помала, тики ме

биеш; јас знам за тебе што треба: да појдам кај царот и да му кажам за да напраи еден ковчег што да нема ни сирка, ни просирка, та да те затворит внатреи да ми те загубит. (2, 135).

СРЦАЛА *мн. очила*; Си клал агата срцалата на очи и зел тевтеро в раце (6, 53); (Агата) почнал да врти лисје и да велит со гласот низ носот, чунки срцалата му го стегаа носот. – Зрзе, Зрзе, Зрзе ...ха, да не е Лажани, бре чорбаџи? (6, 53)

И

’И зам. скрајена форма за предмет на лична зам. за 3 л. мн. тие; *ѝи*; Пустиве зависливи невести ќе пукнеа од мака оти не можеа да ’и скараат браќата и сестрата (3, 142); Секоа вечер (големио гаол) така ’и прашал и ’и насрчуал со големи бакшиши за кој од кој поголемо зло да стори (4, 256); **Ќе** ’и прашаш (жено, пријателите) дали паднале од високо (6, 10).

И сврзн. сосџавен. **1. а.** меѓу два збора; Бидејќи таа набожна, кротка и смирна, детето се сторило уште поарно од неа (4, 263); Тешко му на оние луѓе што ќе ’и имаат треската и борцот (2, 109); У, бре брате, што вака ми мирисаш земјоина и мувлоина? (2, 191) **б.** меѓу две реченици; Сите се зачудија и сторија збор да одат со рибарот и да го бараат тоа езеро (4, 268); Му донесол анџијата вино и кираџијата го прашал (колку пари ќе му го вати) (6, 60).

2. за врзување на последниот член од сложен број; Прати царот измеќари да му ’и пребројат зајациите на момчето, за да види дали се триесет и девет (5, 117); Се здружил (јунакот) и тој со нив и се сториле четириесе и еден брат (3, 103).

3. и за вистина; и така – за заклучување на кажувањето; **И** завистина, пајките сториле испат (5, 360); **и така** – бидејќи; *иѝиом веќе*; Аман, пријателе – му рекла реката – и така ќе одиш кај сонцето, прашај го и за мене оти никој не пиет од мене (2, 231); Ете и така немавме ние Еѓупците светец, барем овега Габергага ќе го имаме за светец. (6, 111); како и да било; Како и да било, се спријателиле (волкот и чакалот) (2, 40); колку и да; Колку и да беше праведен чокот и верен во зборо од ангело, па малце како да му идеше мака (4, 118); макар и; **Ќе** те слушам, макар и в море да ми речеш да се врлам, ќе се врлам (3, 85); само и само; **И** друзи уште многу болести можам да му остаа (на човек), само и само, молеше Бога, да го ватам некоа треска да за нишан клаање лесна работа (2, 108); и ако; **И** ако не ме бендисуат, паша ефенди – му рекол гускарот – иља коа ќе ојме Стамбол (5, 127).

4. и... и; Му казал Петре (на браќа си) и за змијата и за мајка му што му нарачала (3, 100); Од пустио страв му се стресле и раце и нозе, та се отпуштил од дрвото (2, 111).

Во и з р а з и: **и дење-ноќе** – *неиресџајно, иосѝојано*; Дење-

ноќе сè метаниаи ...праам (4, 185); **и на овој век и на тој век** – *и сега и во иднина; и сега и по смртта*; Аман, пријателе, брат да ми си и на овој век и на тој век, ако не ми 'и земиш парите од под коренов (2, 234). И др.

И *изв. за искажување радост и др.*; И, и, и, ене го Силјан од Коњари; ене го Силјан од Коњари, кај ни иди на гости! (2, 143)

И *чест.* **1.** *за појсилување*; И ти не ме радуаш, мори гугучко... лели не ме дочека да ти докажам (2, 99); Море домаќине, ти ми велеше оти по триста години ќе умри (богатиот), а тој сега умрел. Е, не знаел и Госпо! (2, 228); Брате петле, ај слези и ти да ми бидиш другар (2, 18).

2. *во состав со д у р и*; Секој што видел и чул, на големо чудо станал, како толку да се ваќа со облог и да му се зема сета стока и дури и жената (негова, на богатиот) (2, 230).

ИБРИК *м. (тур.) бакарен сад за вода и др. со тесно грло*; Таа му нарачала да ѝ донесе еден ибрик, еден леен и едно рушко ноже (3, 307); Зел ибрико и леенот Педа чоек и му потурил вода на момчето (2, 249).

С о п р и д а в к а т а **позлаќен**: Седнуајќи (царо) на столои, дошол еден позлаќен ибрик и леен да му потура да си мијат раце (2, 270).

ИБРИШИМАРКА *ж. игла се употребува за везење со и б р и ш и м* – (тур.) *свилен конец*; Колку да ја исврли на песокта (рибата), веднаш беше се сторил игла ибришимарка и беше се скрilo в песокта (4, 250); Кога виде гаолот оти (детето) се стори игла ибришимарка, беше изваил гаоло едно решето и бргобрго беше ја отсеал песокта и беше ја нашол иглата (4, 250).

ИВТИЈАЧЛИЈА *-ии ирид. неизм. (тур.) употребен*; Овој свет така е нареден од Господа Бога живаго, да има и сиромаси и богати ...еден на други да сме ивтијачлии (им рекол свети Петар на сиромасите) (4, 114).

ИВТИРИЈА *ж. (тур.) клеветица*; му изваиле една ивтирија – *го наклеветиле*; Од голема завис што имале (комшиите на браќата), му изваиле една ивтирија, гоа пошле дома му и му бесчестиле домаќинките и пошле на суд (5, 278); му вадов ивтирија – *го клеветев*; Сакав окото да му го изваам (на еден јабанџија), чунки му вадов ивтирија (5, 185).

ИГЛА -и ж. **1.** *ѿанка мала врвлесѿа мейѿална ѿрачка со ѿодебел крај и дуѿче за вденување на концеѿиѿ – за шиене; Меси ми една погача (домаќинко) за да одам Бога да го барам, а не на туѓина да одам да бидам терзија, чунки терзијата аир имат колку сенката од иглата (4, 102); Силјан слегол од куќа, таму зел (на Неда) клопчето што везела сосемати игла (2, 153).*

2. *бод, боцнување со игла 1 (ѿри шиене на алиѿиѿе и др.); (терзијата) преесапил ако стани, ќе изгуби стотина игли од работата и ете ти зијан (3, 228); Брго шијам да не изгубам ни една игла (3, 229); Терзијата само си шиел илјада игли за пара и уште кај си шије можеби (3, 230).*

Со и м е н к и т е: **везарка:** (Неда) си везеше вдојчинска црна кошула, преденото со сета игла везарка ја загина (2, 160); **ибришимарка:** Кога виде ѿаолот оти се сторил игла ибришимарка, беше изваил ѿаоло едно решето и брго-брго беше ја отсеал (4, 250).

Со п р и д а в к а т а: **самарна:** Еден прос чоек нашол на патот една самарна игла (6, 75).

Со б р о ј н и т е и м е н к и: **стотина и илјада;** Вид. кај горните примери.

ИГЛЕН *ѿрид. шиѿо се однесува на иѿлаиѿа; во иглени уши – во нешиѿо најѿесно;* Рече Ристос тогај: – Полесно гемиѿиска ортома влегуа во иглени уши од што да влезе богат (4, 114).

ИГРА м. овде: *забава за да ѿомине времето (но и да се сѿечали);* Една голема рица ќе ти сторам, да седниш за да изиграме еден оин (игра) со книгиве (4, 67).

ИГРА(Т) *ѿл. несвр. I. 1. (со с и или без неѿо) се забавува;* Посигна кираѿијата за да го вати и да му го однесит на детето да си играт (2, 20–21); Вчера видов кога играа телците и правците, тики од нив видов оти ќе врни (5, 43); На жената ѿ идело да се смеит и да плачит... кога да си играат во есено време децата (3, 319).

2. *изведува некоја иѿра. а. без ѿредлоѿ;* Во гемијата имало многу патници и почнале да си играат со книги... најпосле ја завадиле со помногу пари комар да играат (5, 215); Го приимала таа и му рекла (на момчето) да играат дама (5, 114); **б.** *со ѿредлоѿиѿ с о;* Сакале децата негои да играат со бишка (5, 262); Еден владика бил многу мераклија дама со шеснаесет камења да играт (6, 166).

3. *ѿрави рийѿмични движења со раѿе и нозе сѿоред свиркаиѿа;* Ајде така нека бидит, еве јас ќе ви свирам и вие играјте – му

рекло момчето (3, 24); Ах, проклет да биди тој саат... овие маки да ји тргам, сосила да јадам и оро да играм! (6, 203)

4. разиџрува (коњ); Кога го игра коњо, го бодиња, дури беше го испотил жива вода (2, 168); Треката вечер (ќелешо) пак го играл (коњо) (3, 28).

II. се игра(т) Вид. и г р а 1; Откоа се наиграло детето од бабата со прачката, ја врлило под ноќви да му стоит за другаш пак да се играт (2, 175).

Во и з р а з и т е: **мајтап играат** – *џо исмеваат*; Овие браќа ја мајтап сакаат да играат, ја пак ќе бидат нешто за чудење (4, 238); **очите во глаата му играле** – *сè забележувало*; Е донесле на бабата едно мачорче младо што очите во глаата му играле (2, 65); **пампурите (што и да било друго) играат тука** – *џамџури има џаму и џие сега влегуваат во проекџираната игра*; Као во Солун беше местото, да речиме, пампурите играат тука (5, 317).

ИГРАЕ *џл. несвр.* Вид. и г р а 2; Ај ние да се ватиме со облог: ти ќе ни свириш со шупелката и ние ќе играеме (3, 24).

ИГРАИТ *џл. несвр.* **1.** Вид. и г р а (т) 3; Седнал и тој (сиромажо) да играит и на сите парите беше му 'и уттисал (4, 64).

2. се шеѓува; Ти напраив (домаќине) една итрос, што да веруаш оти со жени не моиш да играиш коа ќе сакаат да се бесчестуаат (6, 23).

ИГРАЊЕ *ср. џл. им.* од и г р а (се); Многу мајстор сум за играње (4, 66); Гемиџијата немал маривет во играњето комар (5, 215); (Габергаговци) уште поеќе се силеа на играњето оро (6, 105).

ИГРАЧКА -и *ж. истџо шџо* и игра. **1. деџско забавување;** И не знам како беше сторило детето во играчката, та беше го удрило џаолчето по очи (4, 248); (играле) еднаш двете деца со некоја играчка (2, 200).

2. забава за возрасни (со карџи и др.); Беља сет тие проклети папази, дури да се заигра чоек, да после колај не можи да се остаи! Во таа играчка се смешал и гемиџијата (5, 215).

Со п р и д а в к а т а: **детинџка:** И многу пати играл царски син со од вдојцата детето на секакви играчки детинџки (2, 200).

ИДА(Т) *џл. несвр.* Вид. **иди;** Кога идат мајсторо и момчево да отвораат дуќано, се чудат оти го снимало дуќано (4, 61); Дошол дено за да кинисаат за кај нас да идаат (2, 155).

ИДАРЕ *ср.* (тур.) *изоршка; сè шїо е иоїребно за живої;* да се сториме идаре – *да (сїекнеме) средсїва за живої;* Да се молиме толкуа години на свети Никола за да го моли Бога малку од малку да нè обогати, да можиме да се сториме идаре, како друзи домаќини што се чинат (4, 164).

ИДАРЕТ *м.* (тур.) Вид. **идаре**; ја чинеле куќата идарет – *ја снабоувале куќаїа;* Двата је биле мажи и, бидејќи арамии, одвај двата ја чинеле куќата идарет со што требало (6, 68).

ИДЕЊЕ *ср.* *џл. им.* од и д и (т); *доаѓање;* Од даскал идење, дури не појдело (детето) кај ждребето, не било возможно (3, 53); Отишло момчето на ацилаќ и на идење си купил секакви бакшиши (3, 308); (едно) идење – штом ќе дојде; Едно идење при вас милио ни зет, ќе го облечиш во најскапи алишта (5, 216).

ИДИ(Т)¹ *џл. несвр.* наспрема *свр. дојди.* **1.** *одејќи се ирближува до некое месїо, лице, предмет и вооїшїо;* Ќе је речиш (чорбади) на ќерка ти да дојди при мене сама да ми кажи, ама коа ќе иди, и пеша да иди и да вјаа, и да пеи и да плачи (5, 103); Ее, што велиш сега, идиш утре, дај Боже здравје, да одиме? (3, 297); Речи му, уште еднаш не идам – му рекло коњчето на момчето – ами уште двапати ќе дојдам (2, 260).

2. *се ирближува временски;* Ај што ќе идит на старос, нека ми идит на младос! (3, 109); Ете ваква ќе биди оваа година што иде, пријателе (4, 118).

3. *(за вода) расїе, надојдува;* Санким рај наземи да бил, таква убавина имало и реката од тоа поле асли идела (4, 74); Река-та Јордан идела од средето на таа убаа градина (4, 75).

4. *иосеїува;* (рекол Евреино) на жената да му ја заколи ко-кошката... ако сака да је иди, ако не – не ѝ идел (3, 264); Неверната жена кандисала да ѝ умри децата, само да је иди Евреино (3, 264).

5. *се иојавува (на сон);* Мене ми иди на сон и ми се кажуа едно азно во едно огниште (3, 243).

6. *(иро)излеѓува, води иоїекло;* Таа убаа миризба што идеше од тревата, тажнојна дури да ти падни (2, 121); Бре, зер од камчињата идит оваа светлина (3, 259); Не папсала (жената) да вика што ји идело од уста (2, 211).

7. *(за мисли, желба и ор.) обзема;* Жената била тврда во Бога и чесна на мажа је, тїки никако уо не давала на лошите мисли што ѝ иделе (4, 262); Да затоа се смеам (домаќине) дека ми иди ра-

дос, ете х, х (6, 228); Ич јас за тоа нема да ти се срдам, чунки знам оти секое зло што му иди на чоeka – му иди за негоата добрина (5, 219); Курдисала (Дуња Ѓузели) тие ракии амберии и лимонлии, што да мирисаат мискојна и коа да се напиеш, на срцето да ти иди тажноина (3, 155).

8. (за глас) *гоштра, сѝиѓнува*; Гласеи идеа за тој владика – мунасип бил за патрик (4, 284); Слушале како да плачат луѓе, ама како од под земја гласо да му идел (4, 74).

9. *во безлична ујошреба во 3 л. едн.* (му иде, му идело). **а.** *со да-реченица*; Коа не му идело (на мажо) од срце да вати работа што да праи? (3, 315); Голема мака му беше (на каскатијата), што му идеше дури да пукни (5, 324); На жената ѝ идело да се смеит и да плачит кога гледала да праит како што се воцаруат... кога да си играат во есено време децата (3, 319). **б.** *со именка (мака, жал, ред, местѝо, збор и др.)*; Силјан 'и слушал тие зборои од жената си и срцето му се корнеше од жал што му идеше (2, 153); Јала (ламјата) по еден и му идело редо на царот ќерка му (2, 110); Затоа до ден-денеска се прикажуа тој збор за смеа коа му иди местото (6, 158). Вид. *со ирилоѝ (арно, ѝешико)*; Арно му идело (на овчарот) за раатот што му го таксувал волко да си биди овчарот без пците коа ќе бидел (2, 44); Одошто што ѝ идело тешко, тики, застануала да се почини (Дуња Ѓузели) (3, 182).

10. *во безлична ујошреба (не) му се идело – (не) сакал, немал желба*; Бидејќи многу пари печалел, не му се идело дома при невестата и поминале печес години (3, 59).

11. *со различни глаголски ирилози*: идејќи, идејќим, идејќум; Идејќи си аргати од поле наврнати од глаа до петици... беа се стресле као лис на дрво (4, 113); Идејќим си една вечер од работа (сиромаиот)... беше се стресол како лисје на гора (4, 108); Идејќум (чоекот) од дрва, еднаш чул кај туку пиштит една змија (3, 66).

Во и з р а з и т е: **ви идам од акот** – *ќе ве сошрам*; Ах, кучиња од кучка окучени – беше рекла – ја ви идам до акот ја умирам! (2, 178); Си имал еден овчар еден пес толку јунак, што на дваесет волци му идел од ако (5, 8); **на ум не му идело** – *и не ѝомислувал*; Растоа, порастоа трите деца, и никако на ум не му идело никому за оти ќе сака бајачо едно дете (2, 272).

Во п о с л о в и ц а т а: Кога иди – иди, а пак кога оди – оди! (3, 261)

ИДИ(Т)² гл. несвр. исто што и **оди**; Асли не идевете на лов,

бре браќа? – му рекол (5, 359); До кај што беше чула манастир да има, сè таа ишла и со свеќи воштени оташала за тие да је помогнат машко дете да родит (жената) (3, 188).

ИДОЛ -и м. (цркслов.) *сѣаѣуа на која луѓе ѝ се молат и ѝ се ѣринесуваат жрѣви*; Арно ама (Господи), ми е мило за да те прослави народо и да се тргнат од идолите што му се молат (4, 139).

ИЖИЦА ж. назив на последнаѣа буква од сѣарословенскаѣа (и црковнословенскаѣа) азбука.

Во и з р а з о т од аз до ижица – од ѣочейок до крај; Чоекот почнал да му кажуат од аз до ижица, како се ваќал со облог со пријателот (2, 233); Сакам (честити царе) да го испиташ (чоекот) од аз до ижица (3, 127).

ИЗ *предл. 1. низ*; Со прво прошетуање из гората, нашла еден извор со вода (3, 131).

2. и з р а м о – во висина на(о) рамо; Веднаш (сиромано) беше ја дигнал секирата из рамо, та беше му рекол на кѣметот (3, 271).

ИЗ- *преф. 1. екскурзивно* (дејството започнато од внатрешноста на нешто е уравувано надвор): *избие*: Студена пот беше го избило (3, 136); *изблуе*: Го изблула срцето (3, 162); *извади(ѣ)*: Си изваил од торбето сув лебец (4, 133); *извира*: Од вурната туку извираше крв (5, 230); *изври*: Извреа два извора (2, 1460); *издивни*: Издивнал од срце (4, 155); *излези(ѣ)*: Излегол сиромано од град надвор (5, 144); *излеѣуа*: Благоухание... излетуало од рајо (4, 50); *искочи*: (болвата) да искочи од пазуа (2, 107); *испадни*: Му испаднало змиулче од уста (3, 146); *исплази*: Исплази го јазико (6, 190); *истѣчи(ѣ)*: Сосем малце просо беше истекло низ плото (3, 247); *истиска*: Го истискал маслото (од сунѓерот) (6, 62); *исфрла*: Го исфрла гробо (детето) (3, 205) и др.

2. а. суѣркурзивно (дејството е управено нагоре): *извиши(се)*: Орелот (момчето)... го извишил вишно небо (2, 195); *изјази се*: Веднаш беше се изјазил (глушецот) на греди (2, 65); *искачи се*: Беше се искачил на едно високо (3, 187) и др. **б.** во глаголот *изникни* префиксот *из-* се десемантизирал: Дека не се сработи лозјето, беше изникнала една трева (2, 80), а пак во глаголот *израсни* во случајов имаме поклопување со глаголот *ѣорасни* – завршеност на глаголското дејство: – Ха, бре луѓе, грабнете ’и овие колнати дрвја

да 'и врлиме во батако, оти и ти сет на глаата од Адама израснати и проколати. (4, 25).

3. иранскурзивно (дејството скршнува од определениот правец; упатува од еден предмет кон друг; се пренесува од едно место на друго): *изва(о)и*: Го изваил сиромано (царо)... да го испита (3, 128); *извийка* (прен.): Слатки и извиткани зборои од итрата јан-кесеџица (5, 292); *извози*: Го ожнаа (житото), го извозија, го овршија (4, 118); *изврџи*: Царот... се насмеа и ја извртел глаата (5, 35); *излези(и)*: Јас (царе) кај можам да излезам пред тебе помариветлија (2, 83); *изнеси*: Крени ја вреќата со нас и изнеси ја на пазар (4, 230); *испраи*: Го испратила (попадијата синот) кај попот на село (2, 168); *исџаа се*: Од брата је ич не се истаала (3, 185) и др.

4. циркумкурзивно (дејството го опфаќа предметот). Вакво значење развива и префиксот *о-* (*об-*): *обиџра*, *обиколи*, *олиже*. – Во приказните на Цепенков такви се глаголите: *израсни*: Нашите порти со олкаа трева израснале? (2, 192); *исџули се*: Секоја ќе му се испулела (на момчето)... на негоата убаина (5, 311).

5. курзивно (дејството се врши по некаква површина): *исџеџа се*: Цел ден да се истегам под черга (6, 178); *излуи*: Го излупила (царицата јаболкото) (2, 165); *измазни*: Царот се ватил за брада, та си ја измазнил (5, 153); *измачка*: Измачкан ('ртот) со отручка (3, 94) и др.

6. айкурзивно (дејството покажува одделување од нешто; оттаму е овде можна замената со префиксот *оо-*). Кај гл. *избери* и маме поголем степен на апстракција: Госпо не избра богати со стока (4, 114).

7. иеркурзивно (дејството поминува низ нешто); Вид. и кај префиксот про- (*ировлече*, *ировеири*): *исироври*: Попадијата се испроврела низ дупката (5, 193).

8. дисџрибуџивно (дејството се врши во различни насоки): *исџарџали*: (жената) била испарталена во алиштата (5, 45); *исџердуи*: Штркот... ќе го испердушеше Лиса (2, 159).

9. декурзивно (вршење на дејството што го има основниот глагол, само во спротивен правец и е синоним на префиксот *раз-* со посоченото значење): *исџреџнуа*: Да го испреџнуа од јаремот (5, 259); *изоџлаи (се)*: (момчето) ја изоџлаил (камилата) (5, 349).

10. а. дефиниџивно (дејството е напoлно завршено): *избања се*: Се избања и... си дошол дома (5, 292); *избара*: (Царо) беше ја избарал сета работа од аз до ижица (5, 281); *избричи*: Во неколку дни (џаолот) го излага да падни во голем грев, што сию град „ујда“

викна по гаконо, и владиката беше му ја избрикол брадата и аргос беше го сторил од црквата. (4, 281); *изброи*: (Сиромаио) му изброја сто јајца (5, 142); *изгледа*: Анџак си изглеал (старче) седум синои (5, 111); *изгори*: Да огреит силно сонце за да изгори тревата (4, 140); *изеди*: Некоја лисица му изела кокошките (2, 27); *изигра*: Откоа изиграа секакви ора тристамина без троица (сичко биле троица) свртоа на рипање тринога (6, 105); *излока*: (Ламјата) го излокала млекото (2, 220); *измери*: Зеде Тома аршино, го измери местото, му удри колјето (4, 160); *измие*: Море, изми си раце, бре брате – му рекол брат му – и седни си да вечераш (3, 271); *измолзи*: 'И измолзиле (кобилите) и го натерал царо прво момчето да се искапи (во млекото) (2, 263) и др. **б.** почетна свршеност има глаголот *измавни* (со значење на префиксот *за-*: *замавни*): Измавнал кирацијата, и пупунчето веднаш си летнало (2, 21).

11. *ефективно* (резултатот е полн: дејството покажува преминување во нов квалитет, во нова состојба). Такви се глаголите: *излошиџ*: Како да ја излошит (жената) (4, 262); *извалка се*: Од кое брашно се извалка, мори невесто? (5, 179); *изийри се*: (момчето) се изитрило (2, 237); *искрваи се*: Се искрваило детето во рацете (5, 233); *излижи се*: Стапчето (на жената) беше се излижало (2, 170); *исцрни*: Се исцрнил во лицето (2, 136) и др.

12. *ингресивно* (дејството почнува одеднаш, моментално, ненадејно): *избуа*: Едно приближила (ламјата), ...избуале тапаните (2, 225).

13. *дисџрибуџивно* (дејството засега повеќе објекти) и *комџиџивно* (дејството го вршат повеќе субјекти): *избележи* и *избелези*: Сите порти (биле) избележани со тебешир (5, 350); (Арамијчето) избелезало близу полојната порти (5, 350); *избеси*: Мнозина (домаќини) судот беше 'и избесил (5, 287); *изблаосои*: Си изблаосоија лозјата за Госпо да му 'и умножи со бериќет (4, 46); *извиди*: Силјан... извидел секое долче и ритче (2, 154); *изврати се*: Сите неблагодарни се извратиле по градо (3, 209); *изврви*: Изврвеа сите момчиња (2, 288); *изврзи*: Ји изврзал ортомите (2, 212); *изгаѓа*: Вие тројца гаѓачи... петла го изгаѓавте и испат го сторивте (5, 155); *изгини*: Сите ќе изгиниме (4, 266); *изглави се*: Сите најдоа место и се изглавија (2, 252); *издави*: Старио пес му се валеше да 'и издават сите волци (3, 71); *издади*: Давал пари по лекои, ...сето го издал и пак лек не беше нашол (4, 123); *издуџи*: Ја издупиле (ламјата) со муз(д)раците (2, 112); *измажи се*: Сите сестри се измажија (3, 184); *изроди*: Другарите твој се оженија и деца изродија (3, 40); *изумри*:

Сите деца од лошата сипаница изумреа (2, 146); *изурни се*: Скалите... беа се изурнале (2, 118); *искрши*: Што туку јачиш, мори лисо, – му вели – што ти е, што те болит, ја кажи ми? Јас не викам што ребрата ми ’и искршија, да ти јачиш што ништо не ти сторија. (2, 26) и др.

14. а. *ау̀менїаїиивно* (дејството се одвива во засилена мера, во изобилие и сл.): *избакни*: (Невенка) го избакна (Костадина) брацки (2, 191); *изземни*: Седни крај огнов за да се огреиш, оти си изземнала (2, 203); *исмеи се*: Ха, ха, ха, ха! – беше се исмеал дели Петро (6, 181) и др. **б.** префиксот *из-* се јавува во приказните мошне често и како втор, придавајќи му на глаголот значење на голема степен, мера, количество на вршење на дејството, на засиленост. така се сврзува со глаголи што почнуваат со префиксите: *за-*, *на-*, *о-*, *по-*, *раз-* (*рас-*), *пре-*, *про-*: *изза-*: *иззаколи*: ’И иззакла старио сите синои и ќерки (2, 15); *изна-*: *изнавика се*: Се изнавикал вурнацијата на жената (3, 153); *изнагледа се*: Откога се изнагледал, св. Јоан си тргна по пат (4, 100); *изнаголиа се*: (Габергаговци) беа се изнаголтале арно убао (6, 105); *изнагосїи се*: (волкот) го кутнал (коњо)... та му се изнагостила со чакало (2, 41); *изнадади*: Си изнададоа лажливи блаосои (6, 66); *изнароди*: Оваа жена... изнародила девет ќерки (3, 184); *изнасади*: Цвеќиња што имаше во рајот од Господ... изнасадија (4, 219). Такви се и: *изназборуа се* – 5, 17; *изнајаа се* – 3, 60; *изнајавни се* – 3, 56; *изнајади се* – 2, 125; *изнакрка се* – 2, 27; *изнаоди се* – 3, 60; *изнаїлачи се* – 5, 251; *изнаїи се* – 2, 172; *изнарадуа се* и *изнаседи се* – 3, 94; *изнаруча се* – 5, 371; *изнаслуша се* – 6, 183); *изо-*: *изоїи се*: Се изопиле сите (4, 236); *испо-*: *исповрїи*: Исповртел (кирацијата) и мавнал на пупунчето (2, 21); *испокрши*: Скалите (биле) тукуречи наред испокршени (5, 323); *испољуби се*: Брацки се испољубиле (2, 73); *испоїади*: Сидоите околу наоколу (биле) испопаднати (5, 324); *израз-* (*израс-*): *изразлеїа*: Спискало орлето и од пискотницата негоа сите орли изразлетале (5, 206); *израсїлачи се*: Беа се израсплакале (двете) од голема радос (4, 41); *испре-*: *испрекрши*: (момчето) му испрекршил на секи зајак по една задна нога (5, 116); *испри-*: *исприкажуа се*: Се распознале и се исприкажуале (5, 334); *испро-*: *испродаи*: ’И испродало (момчето) симидите (3, 40); *испромени (се)*: Заповеда царо... сите граѓани да се испроменат со велигденските алишта (5, 47); *испрошеїа*: Силјан испрошетал сето поле (2, 154). **в.** префиксот *из-* се среќава и како трет префикс: *изнао-*: *изнаобогаїи се*; Откоа се изнаобогатил гускаро со умот, со усул му пошол кај пашата (5, 127); *испопри-*:

испоприкажи: После ќе ти испоприкажам за сите работи (3, 277).

З а б е л е ш к а: По бројот на глаголите (над 300) во приказните на Цепенков овој префикс е извонредно продуктивен. Црковнословенизми се: *избави(ӣ)*, *избавуа*, *изусӣи*, *измурри*, *искусиӣ*, *искушава*, *исцели*. Хибридни образувања се: *измајстиориса*, *измаскари*, *измекаруа*, *исцоиса*. Хибридно образување е *избудали се*.

ИЗБА *ж. визба, иоџон, иоорум*; Го однесла (Марија егумено) до најпосле во најдлабоката изба (4, 193).

ИЗБАВИ(Т) и ИЗБАИ(Т) *гл. свр. избави – I. сѣаси, ослободи (од џешка сѣџуација)*; Пратил (царо) рицации за да го молат (лажливо капидан) да дојди при царот со сета дружина да му ја избавит од ламјата ќерка му (2, 110); Жената паднала на рацете од Бога, тој да се смилит и да ја избавит од смрт (3, 188); Животот... му го избаила од страшниот смок (2, 37); Бидејќи жената лоша на срце, не припознајќим доброто од лисицата што је го избавила мажа е од змијната смрт, и бидејќим била зловлива, измислила една итрост за кокошките да не му 'и даит на лисицата... (2, 37).

II. избави се сѣаси се, ослободи се (од џешка сѣџуација); Дали (мајко) ќе видите вечерва некој сон оти јас се избавив од улаото море што ќе ме удаеше? (2, 141); И, сполај ти Госпо, што си многу милослив. Поможи ми да се избавам од ова свере (2, 284).

ИЗБАВИШТЕ *ср. сѣас, сѣасение*; Ејди јас сиромав, нема за мене избавиште и одење веќе во Коњари (2, 141); Леле јас сиромав, дали ќе имам избавиште од ова страшило што ме наклапушило сега? (4, 13)

ИЗБАВНИК *м. сѣасиџел*; Со голема благодарност невестата примала сета куќна работа од избавникот кесеџијата (5, 248).

ИЗБАВУА СЕ *гл. несвр. од избави се; избавува се – се сѣасува, се ослободува*; Ете, коа да сакат кѣсметот чоека и Господ коа ќе му помага, како веднаш се избавуа од сите лошоти! (3, 282)

ИЗБАИ *гл. свр. Вид. избави(т)*.

ИЗБАКНИ(Т) *гл. свр. I. бакне, баџи иовекеџаџи*; Пустата сестра Невенка... го грабна (Костадина), та го избакна брацки (2, 191); Откоа си 'и избакнале (таткото и мајката) сите в чело, се одделиле едните за на пат, другите за в град (3, 97).

II. избакне се *меѓу себе бакне се, баџи се повеќеиџиџи*; Ела (brate) да се избакниме и да се простиме (3, 151); (тројцата) пријатели се избакнале и се испростиле за пизмата што си имале (4, 243).

ИЗБАЊА СЕ *џл. свр. искаџе се (за да биде чисџи)*; Се избањал и ете го Арнаут ага си дошол дома (5, 292); Да чекат тој на бањарџка врата дури таа да се избања и пак двата да си дојдат дома (6, 22).

ИЗБАРА *џл. свр. 1. со барање исџиџиа докрај*; (царо) беше ја избарал сета работа од аз до ижиџа (5, 281); Барал, шуркал (мажо), место здрао не остаил неизбрано (5, 313).

2. со барање најде, оџкрие; Ошол син му од богатио на панаир и наместо стока да бара да купуат, избарал едни чалгациџи што свиреа со кемаџиџа (5, 213).

ИЗБЕГА *џл. свр. со беѓање оодалечи се џолку џиџо е недо-сеџлив*; Коа видоа зорт арамиите, беше ја тратиле вреќата во еден дол и избегале (6, 209); Поарно да речиме оти избегала треската од воденичаро, чунки тој ја вати неа и ја стресе (2, 103); На часот рипнала сирота жена и избегала, као опалена, кај првио маж (5, 346).

ИЗБЕГАН *џрид. 1. џиџо избеѓал.*

2. (за маж) џиџо избеѓала оо дома заради мажење; Јас сум цареа ќерка избегана и... татко ми има испратени луѓе да ме барат аран-таран (3, 61).

ИЗБЕЛЕЖИ и **ИЗБЕЛЕЗИ** *џл. свр. избележи – забележи на мноѓу месџа или повеќеиџиџи*; Коа гледат бабата и баш-арамијата – сите порти избележани со тебешир (5, 350); Зело и арамијчето еден тебешир, та ти избелезало близу полојната порти од градот (5, 350).

ИЗБЕЛЕЗИ *џл. свр. Вид. избележи.*

ИЗБЕРИ *џл. свр. избере – изврџи избор. а. ообере*; Пак се дал вик оти на јанлјаш го избрал (тоа момче) гулабо (4, 96); Затоа Госпо не избра богати со стока за да му бидат учениџи, ами одбра сиромаси со стока и богати со вера (4, 114); *џл. џрид. избран*; Многу се викани, а малку се избрани (5, 41); Се испратиле фермани по целото царство за да знаат оти фиљанќеџија е избран за цар (4,

96). **б.** во пасивна улогѝреба (со с е); Летал, летал (гулабо) преку сите момчиња и му застанал на глаата од треќото момче, што велеше оти со врвца ќе го опаша народо ако се избери тоа за цар (4, 96).

ИЗБЕСИ *зл. свр. обеси многу или сè до еден. 1. луѓе;* Мнозина (домаќини) судот беше 'и избесил, ич за ништо (5, 287).

2. (за предметѝ) *сѝави да висѝ;* Откоа (момчето) избесило трите вреќи, застанало до првата вреќа (5, 118).

ИЗБИВА *зл. несвр. од и з б и е; излеѓува (поод прииѝисок) оод површинаѝа на неѝиѝо;* Тогај царо ја сетил од гласот оти таа јет, и ватило пот да го избиват, и од радос, и од жал (3, 136).

ИЗБИЕ *зл. свр. I. 1. исиѝеѝа;* Еј, море гаоле, ме прашаш дали можам да 'и скарам, веднаш и, ако сакаш, да 'и избијам (4, 239); Ако ме видиш уште еднаш, бабо чумо, да ме пишиш! Толку ми беше маката мене, колку да избијам ќерка ти (2, 262).

2. *излезе (поод прииѝисок) оод површинаѝа на неѝиѝо;* Студена пот беше го избило (садријазамо) (3, 136); Коа го запалила на срце (лутата чорба чоекот), деветпати беше го избила жешка пот (5, 273).

II. избие се: се избѝја шега со него – *му се поѝисмевале, го исмеале;* Нито кадијата го послуша (сиромаѝо), нито војводата му ја видоа давијата. Уште шега се избѝја со него и го истераа музури-те од мевќеме (5, 148); Коа 'и чул тие зборои безбожнио од проповедникот, при сè што му се избил шега, малце као да беше се маѓепсал од зборот “суд“ (4, 183).

ИЗБЛАОСОИ *зл. свр. место изблагослови – даде благослов на многумина или на многу нивје, лозје (за да имаѝѝ берѝеѝѝ);* Откоа ќе си изблаосоѝја лозјата за Госпо да му 'и умножи со берѝеѝет... ќе се тргнеа да си идат дома (4, 46).

ИЗБЛУЕ *зл. свр. I. со блуење исфрли оод усѝа;* Беше го изблула (Дуња Ѓузели) срцето од пилето (3, 162); (царо) беше ја изблул жабата што ја имал во срцето (6, 190); Водата била отруена од јадо што го изблуала змијата (4, 73).

II. изблуде се *ослободи се оод количесѝивоѝѝо (расѝѝана храна, ѝѝѝачка, оѝѝров и др.) во орѓанизмоѝѝ;* Откоа го искуси Дуња Ѓузели, беше му удрила билки чемерики и беше ти го опила, та се изблујало момчето (3, 279); Видел една змија кај ја дупи една лубе-

ница и откоа ја дупнала, се изблујала во дупката еден зелен зеир страшен (3, 75).

ИЗБОТЕН *г.л. приод.* од и з б о т и; *исирѝен; исѝошѝен;* Уу, дедо, дедо, како бидуат тоа, јас да пијам ракија – му рекла жената – ами ти си стар чоек, изботен, цел ден си одел и си се измачил (4, 152).

ИЗБРБЕШКА СЕ *г.л. свр.* со *брбешкање извалка се;* И го натерала (лисицата воденичарот) да влезе во батакот да се избрбешка сиот во кал (2, 56).

ИЗБРЗНИ *г.л. свр.* **избрзне** – овде: *одеонаш ѝојави се;* Кога отключило момчето деветте клучеи и го кренал капако, туку веднаш беше избрзнал еден чоек голем колку една педа (2, 249).

ИЗБРИЧИ *г.л. свр.* со *брич ослободи (кожа, брада) од влакна; обричи;* Сно град „ујда“ викна по гаконо и владиката му ја избрикол брадата (4, 281).

ИЗБРИШИ *г.л. свр.* **избрише** – **I. 1.** со *бришење. а. исчисѝи;* Откоа си измил раце Госпо и си 'и избришал со крпата, го блаосол Госпо детето дека му потурило (вода) (4, 153). **б.** *собере;* Си поткренало (Најденко) шапчето да си избриши потта што беше се испотило од играњето (3, 139).

2. со *бришење направи да се изгуби;* Беше застанал (Ристос на плочата со запис) со нозете и го избришал потписот од дедо Адама (4, 18–19).

II. избриши се со *бришење исчисѝи се;* Му потуриле на сите раце да се измијат и си изваиле секој шамиите да се избришат (3, 32).

ИЗБРКА(Т) *г.л. свр.* **избрка** – *исѝера, изгони;* И врлило (момчето) по гарвано за да го избркат (2, 75); И јас, честита царице, од мојте деца што 'и избркав од дома, со гол нож в раце, да 'и заколам (од тоа сум болен) (2, 184).

ИЗБРОИ *г.л. свр.* со *броење оѝредели колку има лица, ѝредмеѝи и др.;* Најпосле (сиромаио) му изброја сто јајца (на баждарцијата) и така си замина од првата баждарница (5, 142); Кога ја отвори царицата шамијата и кога избројала алтѝаните, токму петстотини (3, 209); *во иасивна уѝоѝреба* со с е; И видел (сиромавиот) наоколу на тоа поле еднородруго наредени чешми, толку многу

што биле, што не било чаре да можело да се избројат; прсиплева биле, колку свезди на небо, толку чешми имало тамо. За чудење било, брате, за чуење (2, 119).

ИЗБУА *г.л. свр.* **избува** – (за *шайан* и сл.) *почне одеднаш да бува, бувша, бие*; Шетала (ламјата) по шамаците, по друзи места, немало џан-џин. Едно приближила до кулата избуале тапаните што да можат (2, 225).

ИЗБУДАЛИ СЕ *г.л. свр.* *сѣане будала, поулави се*; И двата (и умо и касмето) беа го изостаиле (момчето), тики си било така како избудалено (2, 236); Дејди шуте, дејди шуте, да до овде да се избудалиш и по сон да се излажиш? (3, 240); Коа му чула царицата зборите од момчето, и таа се учудила и се уверила оти се избудалило (2, 242).

ИЗВАДУА *г.л. несвр.* од и з в а (д) и; **извадува** – **очите ќе си извадуале** – *силно биле скарани*; Во тоа царство толку биле лоши луѓето, што очите еден другиму ќе си ’и извадуале, најмногу богатшите (4, 95).

ИЗВАДУАЊЕ *ср. г.л. им.* од и з в а д у а; **извадување** – **едно извадување глаите** – *шиџом ги извадил главиите*; Едно извадување глаите, ’и видел и поверувал оти Петре ја отепал ламјата и се здружил со нив (3, 105).

ИЗВАДИ(Т), ИЗВАИ и **ИЗВАЈИ** *г.л. свр.* **извади** – **1.** *од некаде, од некоја внатрешност со вадење изнесе (за да биде живоно за употреба и ор.); ...го изваил (Дели Петро шилецот) и пробарал вамо-тамо, та нашол една игла и го расцепил шилецот и ти направил една страна дрва цепени... (6, 180); Седнал до чешмата (сиромавиот човек) и си изваил од торбето сув лебец (4, 133); Изваило (момчето) сабја дипленица и јуриш по аскеро од туѓио цар (2, 291).*

2. *искорне, искоја а. (заб, око)*; Ако му ’и остаите парите на тие луѓе кај што имам за земање (синковци), до пара да си ја сакаете, катниците да му ’и изваите (5, 56); Ами ти, бре чоече, што вајде ќе сториш дека ќе ти го изваам едното око и на другара ти двете? (5, 160); Го пресекле малку крсто и му изваиле четирите бруќе (4, 35) **б. рогови:** Море де, бре братко – му рекол другио – од јадење рогои не ќе изваиме, де! (5, 77)

3. *изведе надвор, пред некого и сл.*; Утре јас ќе ја изваам анката со детето на прошетка (5, 293); Ќе ти ’и изваам (магарињата)

на онаа страна (2, 59); Си рекол со умот за да го однеси дома да му ја изваи сестра си пред него (5, 133); Го изваил сиромашо (царо), што го оздраве момчето од седумте рани да го испита (3, 128); Штом го повеле момчето за на вешало и дал вик на садријазамо да го изваи пред царот, ќе му кажел еден збор (3, 126).

4. сиечали (за *ипрхрана*). **а. самосѝојно**; Кога се преслагале (двајцата)... ништо не изваиле (3, 203); Жената ти не ќе те праша дали си изваил, ами ќе ти вели: мажу, донеси, донеси! (5, 178). **б. извади ќар** – *сיעчали*; Работиле шест месеци, една година, и преслагале да видат што ќар изваиле (3, 202). **в. го извади лебот** – *ја обезбеди ипрхранаѝа*; „Ов јас сирота“ – беше си рекла сама со себе (лисицата) – што се чини ал, не можам лебот да си го изваам (2, 5). **г. извади пара** – *сיעчали*; Море, стани, чоече бре, оди на дрва, да изваиш некоја пара, оти ќе умрине за леб (6, 71).

5. оѝиуѝѝи оо служба; Знаиш сега оти, можам да те изваам од пашалаќот, али не знаиш? (5, 125)

6. каѝа и сл. оѝсѝрани (оо *главаѝа*); Да му ’и изваиш весоите на браќа ти од глаите и да му ’и клаиш на глаите од ќерки е на чумата (2, 256); Кој праша, не греша: ако не моиш сам да се преесапиш, извај капата и преесапи се (5, 51).

7. во ѝасивна уѝоѝреба (со с е); Лесно је затоа, нека му даат еден чоек на сабјите да го пресечат и ќе се даи азното да се изваи (3, 72).

Во и з р а з и т е: **ако ја изваам оваа работа на глаа** – *ако ја решам оваа рабоѝа* (овој *проблем*); Ама ако ја изваам оваа работа на глаа, ашколсум мнозина од нашите ќе ми речат (5, 95); **да ја изваам најаве сета работа** – *да ја ѝокажам сеѝа рабоѝа*; Сега му е времето – си рекол само со себе (момчето) да ја изваам најаве сета работа моја (3, 285); **да ја изваит мрзата** – *да не ѝо мрзи*; Дума, се праша мажот по пријатели што да је праит за да ја изваит мрзата (6, 15); **да си изваиш име** – *да доуѝѝѝиши* (со *своѝѝе ѝосѝаѝки*) *да ѝѝи дадаѝѝ* (лош) *ипрекар*; Немој, домаќинке, не чини се аќамија, ...оти светот тоа чекаат, сам да си изваиш некое име лошо, тики чекај си после! (5, 314); **душата ќе ти (ми) ја изваам (изваит)** – *сѝрашно ќе ѝе* (ме) *измачам* (измачи); Ако ти станам (слепче), небото прешлен ќе ти се видит, душата со палци и со колци ќе ти ја изваам (5, 27); Ааах, проклета свињо ниедна, ...ќе видиш оти устата ќе ти ја раскинам и душата ќе ти ја изваам! (3, 92); Јавнат настрана (стопан ми), коа ќе вати да ме удира со обете нозе во слабината, бапа, бупа, бапа, бупа, душата ќе ми ја изваит (2, 92); **извадил на**

кадро – *фойтографирал*; Ах, мила моја, зер ти си умрела што те изваиле на кадро? (3, 63); **извадил на (книга)** – *зайишиал*; Многу се извадил на (царо) коа 'и видел тие чудни работи и 'и извадил на едно букварче и го остаил на веков за тој да се слави (4, 77); **изваде една пченица** – *произвел*; Изваде (чоекот) една пченица како некоја дренка (4, 120); **извади на мегдан** – *покажа*; А бре мајсторе – му рекол – ти тукуречи полојната пари 'и зеде и ништо на мегдан не изваде (4, 158); Ами ти, мори будала попадие, зер не знаеше оти орлето ќе те изваит на мегдан? (5, 209); **изваил збор** – *соопштил*; Царо беше изваил збор: оти син му го имал пуштен да учи во некоја далечна страна (5, 136); (царо) изваде еден збор: – Кој ќе ја сакал постарата ми ќерка... ќе му ја даам со најголем чивлик! (3, 305); **изваиле едно беане** – *пуштилe глас*; Беа се созборуале неколцина и беа напраиле еден музевирлак, та беше му изваиле едно беане на еднио (пријател) – гоа го окарал царо (5, 281); **лага му ја изваил** – *излажал*; Втората лага му ја изваил старио (5, 66); **му изваиле една ивтирија** – *го наклеветиле, го обвиниле*; Комшиите многу му завидуале (на двајцата браќа); од голема завис што имале, му изваиле една ивтирија (5, 278); **пато го изваил таму** – *идејќи го доведол таму*; Едното го изваил пато во еден град и другото во друг град (3, 151); **нема да те изваам од мојата рака** – *не те оставам, ти ќе бидеш поод моја грижа*; Слушај вамо, овчарко, јас нешто што сакам да ми свршиш една работа, да после јас нема да те изваам од мојата рака дури си жив (3, 195); **од камен масло изваил** – *го сторил не-возможно*; Сите што видоа и што чуја оти од царскио скржав таинција му зел еден питач сосила милостиња, ашколсун му рекол оти од камен масло беше изваил, а друзите питачи и го напиле ракија (5, 158); **очите ќе си 'и извајеа** – *а. не сакаа да се видаат, толку се мразат*. **б.** овде: *ќе се испиеат*; Кога летнале гоалите да бегаат, очите ќе си 'и изваеја од пусти страои на вреќата (4, 232); **рогои не ќе изваиме** – *нема да ни никнат родови*; Море де, бре братко – му рекол другио – од јадење рогои не ќе изваиме, де! (5, 77)

ИЗВАИ *г.л. свр.* Вид. **извади(т)**; Излегла ламјата и едно се наведила да го пие млекото, изваило момчето топузо и ја удрило по глаа (2, 223).

ИЗВАЈИ *г.л. свр.* Вид. **извади(т)**.

ИЗВАЛКА *г.л. свр.* **И.** *направи нечист*; Ќе си извалкаат (децата) алиштата и ќе ги тепаат мајки му (2, 54); Е да, море домаќи-

не – му рекла жената – е да не е за катаен новото веленце, тики да ти го постелам за да го извалкаш седејќи (3, 316).

II. извалка се *сѝане нечисѝи*; Од кое брашно се извалка, мори невесто? (5, 179); (син му од богатио) се извалка од калта сиот како никој нигде (3, 123).

ИЗВАРКА *ж. урѝа*; Отишол еден Еѓуптин на некое бачило за да се изнајадит изварка и млеко (2, 125); Еднаш, натемаго ѓаол, со прсто ватив изварка и кладов на јазик, тики коа се сетив оти ќе се омрсам веднаш исплукав (5, 46).

ИЗВЕДИ¹ *ѝл. свр. оѝведе, доведе ѝред некоѝо*; 'И донесле (сејмените мажот и жената) на конак заедно со сакадио и 'и изведоа пред кадијата да се судат (5, 93); *иовѝе*; Еден чоек беше си извел коњот од дома да го напои вода (6, 33).

ИЗВЕДИ² *ѝл. свр. за ѝѝиѝици: седејќи врз јајца донесе на свеѝи малечки*; Нито лозјето не се сработи, нито седелото му се расипа на врапчињата, и си изведоа врапчиња (2, 79); Еве кај ни извела (кокошката) пилиња и ни донесла еден тагарѝик алтѝани (3, 239).

ИЗВЕДУА *ѝл. несвр. од и з в е д и²*; **изведува** – Блазе си ти, сестро ластојѝе, оти секоја година си изведуаш пилиња и си 'и изгледуаш, како што рекол стопанот (2, 95).

ИЗВЕСТИЕ *ср. (книж.) извесѝување, весѝи, информација*; Коа чуја народот тоа известие од св. Илија, голема радос беа напраиле (4, 140).

ИЗВИДИ *ѝл. свр. I. види мноѝу (луѝе, иредмеѝи)*; Ене 'а (жената ми) надвор кај ме чека мене да излезам и да 'а прошетам низ овој град, да го извиди (2, 217); Силјан испрошетал сето поле Прилепѝко и извидел секое долче и ритче (2, 154).

II. извидит се *види се (среѝне се) со мноѝумина*; Најпосле му зел (кумот) ваде (на св. Аранѝел) за три саати, да појди в чаршија за да се извидит со пријатели и да се испростит (4, 88).

ИЗВИКА *ѝл. свр. овде: иовика (некоѝо ѝа дојѝе)*; Го извикал царо момчето надвор и му ја посакал плочата да ја види (2, 260); Еден ден (лисицата) беше го извикала момчето на една страна (2, 205); 'И извикал вардачите да го исфрлат на порта (ангѝело) (4, 214).

ИЗВИРА *ѝл. несвр. 1. за река, вода, ѝечносѝи: избива од не-*

каде (од земја и др.) обично во поголема мера; Тргнале (аскери пак по реката Јордан да ѝ го најдат крајо од кај извира) (4, 73); Кога гледаат (луѓето): од вурната туку извираше крв (5, 230).

2. (прен.) *излегува во голем број*; Едни пари зимала (Дуња Ѓузели) да 'а гледаат, а пак друзи од уста ноќе е извираат (3, 161).

ИЗВИТКА *гл. свр.* овде: **извиткан** *гл. приг.* во изразите: **извиткан збор** – *одбран и убаво кажан збор*; Коа чу пустио Арнаутин тие слатки извиткани зборои од итрата јан-кесеџица анџама, совршено беше се уверил оти го севдисала богатата анка (5, 292); **слатки извиткани зборои** – *красноречивосџи*: Вид. го горниот пример.

ИЗВИШИ *гл. свр.* I. *фрли (некоѓо, нешиќо) уѓоре, високо*; Го кренал орелот на плеќи и го извишил вишно небо (момчето) (2, 195).

II. **извиши се** *лејќне високо*; Откоа се извишиле до облаци, беа му се пуштиле за кон кај нас да си идат (2, 148); Се дало заповед од аџијата и сите (штркои) летнале и се извишиле наугоре, дури до облаци (2, 148).

ИЗВЛАЧИ *гл. свр.* *со влечење заврши*; Отишла (жената) дома, извлачила колчиштата и во брго време си покрила со кошула страмотата (6, 37).

ИЗВЛЕЧИ СЕ *гл. свр.* **извлече се** – *со влечење искачи се*; На тоа размислување од овчаро, и го спружил стапо, и се извлекла по стапо змијата (2, 90).

ИЗВРАТИ СЕ *гл. свр.* *(за мноѓумина) врати се*; Сите неблагодарни се извратиле по градо и да прикажуваат за чорбацијата и чорбацијцата (3, 209).

ИЗВРВИ *гл. свр.* 1. *помине (сиџе или мноѓумина)*; Откоа изврвеа сите момчиња и најпосле помина момчето што беа се бендисале со цареа ќерка (2, 288); Откоа изврвела војската и си влегла в град, го изваил коњо (2, 292).

2. *со дирекџен предмет*; Кога 'и испраќаше (мајка му) и му велеше да не спијат на тие две места, коа ќе 'и изврват тие неколку планиње (3, 98); (касметот) го терала (чоекот) да ја изврвит чаршијата и да го продаит (3, 273).

ИЗВРВЛЕСТ *приг.* *шиќо е со остџар врв; шиќо е со шилец*; Пресекло (момчето) неколку трски од крајо на виро и изврвлести

остро како шилци, та 'и закачи во вирот на неколку места (4, 101).

ИЗВОЗИ *г.л. свр. со коли пренесе*; Го ожнаа (житото), го извозија, го овршија, во најубао време и си го собраа в амбари (4, 118).

ИЗВОР -и м. *место каде што извира вода*; Тука имало еден извор со вода (2, 170); Седејќи крај изворо и муабети праејќи, ете ти едно пиле кај пеит за царцкио син и за Дуња Гузели (3, 94).

Со б р о е в и т е: **два**: Тамо во градот кај што бев, имат два извора (2, 157); **девет**: Ќе земиш (пријателе) едно шише и ќе налеиш од девет извори вода (2, 216).

ИЗВОРЧЕ *ср. дем. од и з в о р*; Отрчало сиротото девојче и го зела кравајчето, та си седнала до изворчето (5, 245); Бараат (вода) под патот, над патот, не можат да најдат некое изворче (2, 180).

ИЗВРЗИ *г.л. свр. изврзе – врзе многу или сè на повеќе места*; Итроман Пејо беше 'и одврзал сицимите од опинците од гускарот и беше 'и изврзал сите гуски (6, 199); Царското момче 'и изврза сите алтани во торба (5, 139); Отишол кај бунаро, ји изврзал ортомите, та ји пропуштил во бунаро за да се вати жената му (2, 212).

ИЗВРИ¹ *г.л. свр. I. 1. ировре, ироине*.

2. овде исто што и и з в р и с е; Даде Господ, сестро треско, и изврвев низ една дупка и еве сум пред тебе жива и здрава (2, 107).

II. изври се ировре се, ироине се; Штом се уталожил владиката и гаконите, си излегла болвата од губрето и се изврела низ врата (2, 105).

ИЗВРИ² *г.л. свр. (за извор) избие одземи*; На трите години од помеѓу гробот на старецот извреа два извора, што сет и ден-денеска (2, 146).

ИЗВРТИ *г.л. свр. 1. свртии насџрана*; Коа чул царот тоа нешто од стројниците од кназот, се насмеал и ја извртел глаата (5, 35).

2. и з в р т и л о ч и – се ококорил; Му се опулил змеот в очи, го гледат – извртил очи, брате мило, како некој тупаници (2, 129).

ИЗВРШИ *г.л. свр. исполни, исполни по заповед*; Јас сум таков еким (царе) како што бараш ти, само ако можеш да извршиш тоа што ќе ти нарадам (5, 85); Убоо, момче, да ти ја даам ќерка ми

– му рекол царо – ама ако можеш да извршиш неколку работи што ќе ти ји речам јас (3, 106).

ИЗВРШУА СЕ *г.л. несвр.* од и з в р ш и с е; **извршува** – *исполни се, сџане*; На здраво беше поверуал (царо) оти сè што наречуваат наречниците на треќата вечер, сè се извршувало (3, 183).

ИЗГАЃА *г.л. свр. со гаѓање погоди на многу места*; Емџамити, вие тројца гаѓачи – му рекол кадијата, петело го изгаѓавте и испат го сторивте, ја ајде гаѓајте сега што има у чекмецето? (5, 155)

ИЗГАЗИ *г.л. свр. со газање уништи, соџре*; Зашто 'и скрши и изгази копривите, бре чоекун? (3, 268); Кој дошол, бре ќелеш, ноќеска со коњ што изгазил вака бавчава? (3, 28); Лозјето било многу изгазено (2, 78).

ИЗГИНИ *г.л. свр. изгине* – (за многумина) заѓине; Сие народ ќе изгиниме од тие гадои што се намножиле (4, 116); Назад, бре гаоли, оти сите ќе изгиниме и ова куче не ќе можите да го победите (4, 266).

ИЗГЛАВИ СЕ *г.л. свр. (за многумина) со глание почне да работи кај некој на подолго (оговорено) време*; Сите (синои од Петко) најдоа место и се изглавија, само најмалио не можел да најди место да се глави (2, 252).

ИЗГЛЕА *г.л. свр.* Вид. **изгледа**.

ИЗГЛЕДА и **ИЗГЛЕА** *г.л. свр. исчува и порасне (чело) воспитувајќи ги*; Бил многу сиромав (чоeko), имал девет деца и не можел да 'и изгледа, да 'и облечи и да 'и обуе (4, 165); Дури (жената) го изгледа детето до седум години, многу сиромаштија истрга (4, 89); Ти треба (старче) сега да си гледаш староста, анџак си изглеал седум синои (5, 111).

ИЗГЛЕДУА *г.л. несвр.* од и з г л е (д) а; *изледува*; Блазе си ти, сестро ластојце, оти секоја година си изведуваш пилиња и си 'и изледуваш (2, 95).

ИЗГОРИ *г.л. свр. I. 1. а. со горење убие*; Откоа беше се искапиле, изглегле на суо и ангелот ја изгорел змијата (4, 124); Зеде (царо) една ругузина со смола и катран. Ја пикна царцата и ја изгоре (5, 322); Му се помолила (змијата на овчарчето) да је подаи

стапо, да се вкачи и да не изгори, та ќе го даруа со еден голем дар (3, 69).

б. *добро загрее*; После ќе изгориш некоја гирамитка или некоја тула, та ќе ’и угасниш во студена вода (5, 51).

2. *со жорење уништи сè*; Каму да си видосаат еден саат побрго, да ни се отвори като, да не барај да биди жива (мајка ти) и да ми вие пилци на глаава: јок она сум скршила, јок она сум истурила, јок она сум изгорела. Везден да вика, да ме учи... (2, 223); На сиромаштиот што му ја изгоре куќарката, право беше? (4, 104)

3. (прен.) *иројадне. а. за човек*; Аман, бре чоече – му рекол Гаолот на Лота – дај ми една вода да се напијам, оти изгорев од горештината (4, 27). **б.** *за берикети*; Во некое време станала една голема суша, и што берикет беше – изгоре! (4, 200); *за ирева*; Другио ден го одграбал лозјето и се молил да го огреит силно сонце за да изгори тревата (4, 140).

II. изгори се Вид. и з г о р и I; Кротку да одиш (момче) за да не ни ’и исплашиш децата и да се изгорат в огнот (3, 25); Сите гоеда се изгореа (6, 198).

Во и з р а з о т **ме изгоре до срце** – *ми нанесе многу зло и мака*; Ха, ете ’а, бре факони... болвата! Држ’те ’а да ја ватиме, оти ме изгоре до срце кога ме штупна во градиве! (2, 104)

Во к л е т в а т а: Да се тркала низ гробиштата, најпосле **огон да ја изгори** и пепел да се стори (5, 263).

ИЗГОРУА *гл. несвр.* од и з г о р и. **1.** Вид. и з г о р и 1; За една болва цел јорган изгоруам! (5, 21); Едно ќе ји погледала (девојката ергените) со очи и како некое силно сонце ји изгоруала (3, 84).

2. Вид. и з г о р и 2; Во тоа езеро имало луѓе што се мачеле: гореле и не изгоруале (4, 49).

ИЗГОСТИ *гл. свр. убаво нагости многумина*; Една недела сите сиромаси ’и изгостила царицата и ’и испратила дома да си одат (3, 211).

ИЗГРАБИ *гл. свр. сосила земе, ограби*; Дедо ми беше многу грабител и на мнозина луѓе насила пари му изграбил (6, 226).

ИЗГРЕИ(Т) *гл. свр. изгрее I. ситоили, загрее добро*; Отрчај (чедо) кај комшијне да ти го наполнат со јаглење за да го изгреиме стариот (4, 151).

II. изгреи(т) се добро се сшоили, се загрее; Втасал до вечерта (Пејо) кај огнот што беше го запалил и си присобрал јагленчиња, та пак си запалил оган и се изгреал (6, 197); Влегол волкот во колибата и... се изгреал арно (2, 202); Тогај дури беа ја пожалеле сирота невеста и беа ја остаиле да се изгреит (6, 39); Пробарал (Итроман Пејо) вамо-тамо, нашол еден шилец околу појасот и го исцепил, та секнал едно тратче и изваил троа сламичка од опинокот и го запалил огнот, та се изгреал. (6, 197)

ИЗГУБИ(Т)¹ *г.л. свр. I. загуби. а. она шшо имал;* Јас си го изгубив целио гунделак (5, 17); Не крши го ковчегот, стопанине – му свикал еден глас од ковчегот – оти ќе го изгубиш богатството што ќе ти го даам (2, 248); Три години седов во Стамбол, што спечалив, овде го изгубив – му рекол (6, 78). **б. иари во игра;** Многу ми се тоараш и ти, жено – је рекол – да му даам пари, ама ако 'и изгубит, бездруго ќе го продаам и сина ти и ќе си 'и земам парите (5, 213).

II. изгуби се загуби се 1. згреиши иаи и не може да се ориентира; (садријазамот) му пишал на царо оти царицата се изгубила една ноќ од стред пат, кај што лежале (3, 134); Јас одовде поарно не барам, пријателе, да ти ако сакаш, оди во она село, ама што је работата, да не нешто се изгубивме и не се најдиме (3, 297).

2. исчезне; Оди сиромано по Бога и му ја кажал чешмата негоа. И веднаш се изгубил Господ од пред него (2, 120); Петла коња беше си летнал и се изгубил (6, 211); Свездата што беше над куќата од вдојцата од ден на ден беше се изгубила (4, 172).

ИЗГУБИ² *г.л. свр. иогуби, убие (некого);* Ако не можете да донесите, сите под сабја ќе ве клаам и ќе ве изгубам! (2, 82); Утро то рано, му месила едно кравајче и ја испрати паштерка је со татка је да ја изгуби во некоја планина (5, 244); Ами како да станеме кал, души да изгубиме! (5, 320)

ИЗДАА *г.л. несвр.* од и з д а (д) и; Секи ден закони издаал: да не лажат народо, да не крада(т), да не праат музевирилак (5, 39).

ИЗДАВИ(Т) *г.л. свр. I. со давање соише сиие или многу;* Старио пес му се валеше да 'и издавит сите волци (3, 71).

II. издави(т) се (за многумина) со давање изгуби живои; Некни сватојте му се издавија (на Тумбурли-бег); сега конаците му се запалија! (2, 58)

ИЗДАДИ и **ИЗДАИ** *г.л. свр. 1. даде (закон, заповед и др.);* Најпосле (царот) издал заповед по сета царска земја: кој ќе се најдидит и наватит да ја убиет ламјата, ќе ја даел ќерка си за невеста (2, 134); Честити царе, ...сум чул оти ти си издал еден збор... и верувам оти тој збор што излегуа од твојата уста назад не се враќа (3, 44).

2. даде сè или многу; раздаде; Давал пари по лекои сиромашкиот, давал до што имал, сето го издал и пак лек не беше нашол (4, 123).

ИЗДАИ *г.л. свр. Вид. издади.*

ИЗДИВНИ *г.л. свр. издивне испушиши здив, воздивне;* Откоа ја ислуша комшивката, издивна и је рече: – Се чудам, мори сестрице, на тебе како да не моиш да му го научиш табието на твојо маж (5, 343); Госпо, сполај му (на богаташката), ништо не му врати, ами издивнал од срце, и си наведе глаата, и си излезе од порта надвор (4, 155).

ИЗДИШУВАЊЕ *ср. г.л. им. од и з д и ш и (се);* Се чудеда жената му што ќе му бидел тој збор што го велел ката(д)ен и дури со издишување и овкање (6, 18).

ИЗДЛАБИ *г.л. свр. со длабење направи дуика, отвор во нешио (сид и др.);* Тамо-вамо, нашол еден сид издлабен во стредето, колку да може да се скрие и тамо си легнал да си спиет (3, 298).

ИЗДОИ *г.л. свр. со доење порасне, оггледа (деше);* Блазе тебе, пријателе, и преблазе на твојата мајка што те родила и те издојала (4, 192); Сега ќе видит тоа копиле, од мечка издојано, како ќе го гостам јас! (3, 195)

ИЗДРПАН *г.л. ирид. искинаи, испаршалан (во облакаи);* Со прво не го познал (Неќасметлијата), чунки бил многу издрпан во алиштата (3, 303).

ИЗДУМА *г.л. свр. измисли; донесе решение;* Мислил, думал (мажот) и издумал вака да му напраит: вати сопрво да му наоѓа по нешто маана (5, 56); Свети Тома думал, думал и издумал еден марифет (4, 158).

ИЗДУПИ *г.л. свр. ирободe на повеќе месиа;* Удри гиди, глаата од камење, удри гиди, беше ја издупил сиромашкио како за шадрван (6, 230); – Елате, бре дужино, што стоите, зер чекате тамо да ви ја донесам ламјава? Коа чуле тој збор, (дружината) отрча-

ле и му удриле од сите страни стрелите на ламјата, после ја издупиле со муз(д)раците и ја умреле (2, 112).

ИЗЕДИ(Т) и ИЗЕИ(Т), ИЗЕЈТ *зл. свр. изеде* **I. 1.** *заврши јадење на нешто;* Му определил (еќимо на царо) ручек и вечера да му даваат и да му бројат колку сомунѝ ќе изејт (5, 306); Е, бре чоече, што сакаш сега да те удаам али да те изеам? – му рекол смокот (2, 34); Му текнало (на домаќино) оти некоја лисица му изела кокошките (2, 27).

2. *(за инсекѝи) боцне, касне, зризне;* Аман, бре браќа, куртулисајте ме од овој житојадец оти ме изеде за врато! (6, 219)

3. *поштороши до зрош шугѝи пари (и др.);* (Сиромашот) му кажал на мнозина пријатели за оти му ’и изел владиката парите (4, 253); Мене кога ми ’и изеде Немецот парите, четири свеќи светеа, а јас еве 40 свеќи светам за салам да бидат парите изеени (6, 82); *во пасивна употреба;* Што рекол некој, вади и не клавај – ќе се довади и ќе се изеи (2, 66).

4. *во пасивна употреба (со с е);* Сè што имало на трпезата, сè претргал и го теслими, та тоа што се изело саде го исписал (еќимо) на една книга (5, 86).

5. (прен.) *измачи; сошре;* Е доста, бре бестрамнику – му свикал касапо на лутина – со тој пусти прст ме изеде (5, 14).

II. изеди се силно измачи се; Од голема мака што је дојде (на чумата) сама себе ќе се изееше и најпосле пукна како костен во пуза (2, 262); Со една реч, оче свети, сега је времето што се вика: излезете, мртви, да влезиме живи, и друго ништо, чунки сите сме се запрегнале да се изеиме живи (5, 38).

Во и з р а з и т е: **го изеде змија** – *почувствува дека нешто многу лошо ќе му се случи;* Кога чу тоа берберот, го изеде змија, чунки, според како што му кажало момчето, негоата куќа беше била и негоата жена му дала пари на момчето (5, 312); Кога видела сирота жена оти манцата се подварила, змија беше ја изела од пусти страои трнѝијата ѝ маж (5, 341); **го изело срце** – *со истото значење;* Кога разбра саравот оти децата изеле глаата и срцето, беше го изело срце и не беше каснал нити едно дробенче од коковчето (3, 275); **изеде ќотек (суројца)** – *го наштепаа;* Кога го изеде тој ќотек коњо... беше се стресол како прат и се скротил како јagne (2, 259); Дури се откачил љубовникот, сто ока ќотек беше изел од пот (5, 209); Откоа беше изело детето неколку суројци по плеќи од очува си, трештило да бега (3, 111); **не ќе ми изеиш куќата** – *му се*

вели на оној шѣо, од разни причини, не сака да влезе во куќаѣа на зборуваоѣи; Повели, синко, повели – му рекла – зашто да не те сторам, кабул, не ќе ми изеиш куќата, де (6, 202); **прстите да си ’и изеиш** – *при јадење на вкусна храна*; Јас можам да напраам една манџа, што прстите да си ’и изеиш од сладина! (6, 51); **раџете нема да му се изеа(т)** – *се вели за оној шѣо ѣреба нешѣо да срабоѣи*; Баа, братко, оти да не отцепи! Сполај Богу, раџете нема да му се изеа(т), да (5, 16); **срџе ме изеде** – *имам џолема болка во желудникоѣи*; Оф, срџе, оф, срџе, умрев, срџе ме изеде! (5, 34)

Во п о с л о в и ц а т а: **страмно посакај си, слатко изеи си** (6, 40).

Во к л е т в а т а: **Да би срџе го изело** тој што ми ја изеде ко-кошката, да да немам едно јаџе да си ручам (5, 298).

ИЗЕДУА џл. *несвр.* од *изеде*. Вид. *изеде 1*; **изедува**; И ако изедуа мачорот по некој глушец... нема ништо тогај (2, 11–12).

Во и з р а з о т: **прстите џоек си ги изедуаше** – *при јадење на вкусна храна*; Одошто беше убаа (манџата), тики прстите џоек си ги изедуаше, тако ми Бога (5, 340).

ИЗЕИ(Т) џл. *свр.* Вид. **изеди(т)**.

ИЗЕЈТ џл. *свр.* Вид. **изеди(т)**.

ИЗЕСЛИВ *прио.* *шѣо милува мноџу да јаде*; Пустата изеслива невеста, ич не се сеќаала оти се бијат шега со неа (6, 43).

ИЗЖАЛИ џл. *свр.* *ожали (доволно)*; Откоа беа го изжалиле и шуќур, шуќур на Господа беа рекле, беше си ошле в куќи и пак останала невестата при момџето за вечера да му стави (6, 31).

ИЗЗА- *иреф.*

ИЗЗАКОЛИ џл. *свр.* *заколи сѣ, сѣѣе до еден или мноџумина*; Откога ’и иззакла старио сите синои и ќерки, сам стар го зеде прџка и отиде да го пасит (2, 15).

ИЗСЕМНИ(Т) џл. *свр.* **изземне 1.** *за џовек: иочувсѣивува силен сѣуо; рџиси смрзне се*; Еѓупката беше го запирала (Габергага) и беше му велела да не оит на планина оти ет студено многу тамо, да да не изземнит (6, 111); На, повели касни (тетко мечко) од пајкава и повели седни крај огнов за да се огреиш, оти си изземнала. (2, 203); Ме прати мајка, тетко – је рекло џетето на комшивката – да ми даите еден леен јаглење за да огреиме еден старец, оти је

изземнат од студ, да коа ќе купиме, ќе ви го вратиме (4, 151); *со ирилозиите*: у ш т е, т р о а: ...ноќта коа беше го ватило еден студ (Дели Петро), ќе изземнал уште троа, ако не беше запалил еден огон да се изгреит (6, 97).

2. за бериќеи; иоради голем сѝуод ироиадне; Откоа го исушил (сиромано) просото, го собра в амбар и го остаил да му чека родо. По заповед Божа било една лоша зима и изземнал сито бериќет по сета земја. Пропишта мало и големо за леб. (3, 247)

ИЗСИРА СЕ *г.л. несвр.* овде: *се ипросира, ировиден е;* Се опулило (момчето) до една пештера и видело... црни сливи, да ти е мило да 'и гледаш, се изсирале како некој џам (3, 159).

ИЗСОКА *г.л. свр. исиие одеднаш;* Се напоручал арно (мрзливио чоек), та си го изсокал картето со винце и си го запалил чибукот и пак го навалила дремка (2, 79).

ИЗИГРА *г.л. свр. 1. одигра (оро, игра и др.);* Откоа изиграа секакви ора тристамина без троица (сичко биле троица) свртоа на рипање тринога (6, 105); (апостоле) да седниш за да изиграме еден оин (игра) со книгиве (4, 67).

2. злоуиоитреби доверба; измами; Тогај дури се сети Арнаутинот оти го изиграла анката и му 'и зела стоте алтни (5, 292); Коа виде неправда сиромашкио пес оти го изигра зајаксо со чорапите, туку му се пушти по него да го ваќа (2, 68).

ИЗИМ *м. (тур.) Вид. изин.*

Во и з р а з о т: **изим нема** – не му е дозволено.

ИЗИН и **ИЗИМ** *м. (тур.) дозвола;* Таа посакала изин од свекрва је да оди при првата царица (2, 188); **зеде изим** – *добие дозвола;* Зеде изим (измеќаро) за да излезе пред (царо) (4, 145); Откоа го зеде изимот, отрча дома и ја зеде ќерка му од царот (3, 58); На Чисти понеделник зеле изин од егумено неколцина кауѓери од еден манастир да шетаат (4, 194).

ИЗИТРИ СЕ *г.л. свр. сѝане ишар;* Почнале да му работат (умот и кќсметот) на момчето, и на часот се изитрило и ер што работа ќе ватело, ќе му напредуало (2, 237).

ИЗЈАЗИ СЕ *г.л. свр. искачи се со јазење;* Веднаш беше се изјазил (глушецот) на греди (2, 65).

ИЗЈАСЛИВ *ириод.* Вид. **изеслив;** (момчето) било многу из-

јасливо, колку за тројца арни мажи што јадат леб, тоа само толкуа јадеше (6, 5).

ИЗЛАЖИ(Т) *џл. свр. I со лаџа доведе некоџо во заблуда; измами;* Мори лисо, немој да ме излажиш, како два брва што ме излагаа и ме буцнаа со рогоите (2, 25); Море, арамијо бре – му рекол дуовникот – јас не сум те излагал за греот, знаиш али не знаиш (5, 198); И едно утро беше се спремало (момчето) и беше си зело: родано, тепсијата, квачката и урката, та беше отишло во царцкио град за да ја излажи цареа ќерка и да ја земи за невеста, ако је кабил. (3, 40)

II. излажи се не процени добро, направи џрешика; измами се; Пусти волчко се излага и појде на маската зад неа, та ја ватил за опашката за да ѝ препеит фермано (2, 23); Оти да се излажат (двата џаола) и да го пуштат детето при сатаната (4, 287); По нив (по фесоите) да се излажит (чумата) и да си 'и загубит ќерки си (2, 256).

ИЗЛАПА *џл. свр. изеде лаџајќи;* Се истаи од погачата баеги место и 'ртот ја излапа и се најаде (2, 21).

ИЗЛЕГУАЊЕ *ср. а. џл. им. од и з л е г у а;* Си имал еден поп една многу лична попадија; Секое излегуање попо да оит в црква... ќе ја заклучеше попадијата в куќи (5, 191); б. *во служба на временска реченица;* Едно излегуање од под мос, го грабнал за перче и му легнал да го тепа и да го суди (6, 77); Излегуање од одаја царицата со ќерка си, и ја спојмела мајка си да ја даит за невеста (2, 239).

ИЗЛЕГУА(Т) *џл. несвр. Вид. излегува(т).*

ИЗЛЕГУВА(Т) и ИЗЛЕГУА(Т) *џл. несвр. од и з л е з и (т); излегува – 1. Вид. и з л е з и (т) 1;* Излегуајќи светците и Ристос од вечна, остаија Јуда во вечна (4, 44); Излегуајќи откај царо, до кај да видел чоек, *се* ќе му питал (5, 53).

2. Вид. и з л е з и (т) 2; (кназот) често излегуал низ градо (5, 36); Думала чорбацицата млада и чорбацијата каков џуап да му даат на сеништето што му излегуало на патот (3, 207).

3. Вид. и з л е з и (т) 3. а; Од некое време ватило на цар Костадина да му излегуат струпчиња по снагата (4, 33).

4. Вид. и з л е з и (т) 4; Излегуајќи за мајстор калвата, секаде го кудел мајстора си пред свето за незнаен (5, 175).

5. Вид. и з л е з и (т) 5; Силата излегуала: од влакната, од месото, од коските (5, 113); Виделе голема сила да излегуат од старецо (од Бога) (4, 59).

Во и з р а з и т е: **душа излегуа(т)** – *умира*; Пуста душа колај не излегуат (5, 247); **збор што излегуа** – *ишио кажал*; Честити царе, јас сум чул оти ти си издал еден збор од устата твоја и верувам оти тој збор што излегуа од твојата уста, назад не се враќа (3, 44); **зрно од газо не му излегува** – *нишио не дава; мошне е скржав*; Дури беше жив брат ми... просено зрно од газо не му излегуваше, да ми дадеше некоаш барем еден бешлак (5, 50); **играчката му излегуала на каим** – *иџраиџа им била нерешена*; Бидејќи обата биле мајстори, ни тој паѓал, ни тој. Играчката му излегуала на каим (6, 267); **излегуа нешто од некаде** – *се шири*; Големо благоухание излегуало од пештерата (4, 196); Смрдеа(та) што излегуала од тој пусти дол, многу лоша била (4, 73); **не се излегуа(т) на глаа** – *не може човек да се сѝрави; не може човек да се бори и да победи*; И откоа виде (царот) оти со лошо не се излегуат на глаа, пратил рицаџии да молит со голема молба, да појди момчето сосе ќерка му кај царот (2, 210); Со оваа пуста сиромаштија не се излегуа на глаа (2, 134).

Во п о с л о в и ц и т е: Домашнио есап не излегуал чаршија (5, 218); (5, 142); Кај што збор излегуат, и душа излегуат (4, 264); Од кај што се не надеит чоек, тамо излегуат зајак (2, 83); Од трн излегуат трендафил (4, 216); Правината излегуа на мегдан (5, 257).

ИЗЛЕГУМ *ирил.* **на излегум** – *на излеѓување*; Одејќи низ чаршија, на излегум од другој крај еве ти и жената му и снаа му (5, 279).

ИЗЛЕЖИ СЕ *џл. свр.* *заврши со лежењето*; **излежан** – овде: *за коњ; џо лежењето добро одморен*; Излежан бидејќи коњо и јунак, ако не го држеше уздата, да беше кабил да летни од сила што имал (3, 46).

ИЗЛЕЗИ(Т) *џл. свр.* **излезе** (спрот.: *влез[т] в л е з е*) **1.** *оддалечи се од некаков иросџор*; Излегла мајка му, та 'и пречекала (двајцата ортаџи) (3, 165); Чекал мачорокот некој глушец или старор да излезе (2, 12); Едно излегол сиромаиот од град надвор и го запрел баждарџијата (5, 144); Зело момчето коблето со млеко и отишло кај ламјата, та је го остаи пред дупката и излегла од дупката, та го излокала млекото... (2, 222)

2. *појави се, претиснави се (пред некојо);* Јас (царе) кај можам да излезам пред тебе помариветлија за да ја прередам војскава (2, 48); Сета надеж ја имаа (арамиите) за капиданот да је излезит пред неа и тој да ја отепа (ламјата) (2, 111).

3. *покаже се (како резултат); произлезе;* Бабата излезе неверна и сакаше да ја продава на тргоецот (3, 135); Оди на друго место (пријателе), тргај го (месото), ако излези еден драм кусо, ќе си платам цезата (5, 170); Од тепањето излегло раскрвување глаа на некој од другарите (4, 236); Кога отшија (торбите), вистина срчи излегле! (5, 122)

4. *по учење стигане;* Мајсторо му докажал на калвата оти не је вреден да излези мајстор (5, 175).

5. (прен.) *од некојо оистиграни се некое (негативно) чувство;* (кнезот) често излегуал низ градо и околу градо на прошетка за да му излези тагата (5, 36); Да фатам некое (од децата) и да му скинам ушите за да ми излези автот (4, 198).

Во и з р а з и т е: **беше му излегле преку перче** – *за ситте стиганале познати;* Лошотиите од коцабашијата што ’и праел беше му излегле веќе преку перче (5, 287); **ви излегло името лошо** – *за вас луѓето имаат лошо мислење;* Чоекот многу ќе се уплаши од вас (змиите), дека сте длзи и големи и ви излегло името лошо помеѓу луѓето (2, 63); **да му излези мерако** – *да си ја задоволи душата;* Сака (момчето) да изваиш глаата на пенцере за да те видит и можид да му излези мерако (3, 86); **зборо му излегол од устата** – *веќе рекол;* Откако се дало заповед од св. Илија за чаршијата да останит отворена, се уплашил царо и се сторил пишман. Ама зборо му излегол од устата, а пак царски збор назад не се враќа (4, 146); **излегол на лага** – *како да сум лажел;* Сè убаина, преблагид Господид, само јас излегов на лага пред еден мој пријател што му кажав да не сеид жито (4, 122); **излегол понадвор** – *ѓи свршил своите физиолошки потреби (голема нужда);* Коа видел агата тоа нешто, се почудид дека веднаш излегол понадвор (6, 103); **кај ќе ми излези крајо** – *како ова ќе заврши;* Како да ми влегло (бре пријатели) еден страв во срцево да не сеам (жито), да кај ќе ми излези крајо, Госпо знаид! (4, 118); **каква работа ќе му излезит** – *што ќе стигане;* Си дошол дома и седид, та се мислит, каква работа ќе му излезит со маската (4, 228); **као ќе му излезе крајо на таа работа** – *како ќе сврши (таа работа);* Седид и сид мисли (богатио) како ќе му излезе крајо на таа работа (3, 224); **ми излезе на моето** – *стигана јас како што реков;* Видидш (жено) еднашка отид седнав да не работам и веднаш

ка́сметот заработи; еве, јас кога ти велев, видиш како ми излезе на моето! (6, 72); **му излезе душата** – умре; Штом му излезе душата на сиромано, му ја зел гаолот да му ја однеси во вечна (4, 273); **на некого излезе** – *сличен е на некого; личи на некого*; Бог да го прости татко му на ова момче, што арен татко имаше, еве и синот на татка си излезе (3, 118); **на твојо збор излезе** – *сѝана како шѝо рече шѝи*; Вистина, море домаќине, на твојо збор излезе – му рекла врабицата (2, 79); **не требало ата́ро да је се излезе** – *не шѝребало да се оди шѝрошѝив нејзинашѝа волја*; Да му се даат на жените праото, чунки тоа нешто го сакала и самата царица и не требало ата́ро да је се излезе (5, 6); **правината Божја да излезит најаве** – *(шѝравинашѝа Божја) да сѝане јасна за сѝише*; За правината Божја да излезит најаве, близу кај што исврлило морето детето, беше имало една пештера кајшто си лежела една срна (3, 138); **сите работи веќе на мегдан излегле** – *(сѝише работѝи) сѝанале јасни*; Тогај е кажала ќерка е за книгата што ја донесол Мечо, за оти пишуала Меча да го отепа и сите работи веќе на мегдан излегле (3, 197); **со бел образ излегов** – *чесно се шѝојавив*; Еј шуќур, бег, што со бел образ излегов пред тебе и не те излагав (6, 119); **ќе излезеше вашио збор** – *ќе биде шѝака како шѝио рековѝе*; Ах, проклети наречници, дали вистина ќе излезе вашио збор, дали мојо ниет што сум сторил (3, 196); **ќе ми излезе крајот** – *ќе биде како шѝио сакам*; Сега да видам дали ќе ми излезе крајот, дали не ќе ми излезе! (5, 135); **умот од глаата ќе му излезе** – *ќе шѝолуди, ќе се шѝомери*; Мисли (сиромавио чоек) денеска, мисли утре, умот од глаата ќе му излезе крај со крај не можеш да стави за да најди некоја работа (4, 128); **фира да не излезит** – *сѝе да се шѝошѝреби*; Барал вамо, барал тамо, одвај беше нашол едно кутуче, тамам колку за едни крошни, за фира да не излезит (6, 210); **што ка́смет ми ти излезе** – *каква среќа за шѝебе*; Да знаиш ти, море волчко, што ка́смет ми ти излезе, бакшиш ќе ми даиш? (2, 24); **што рече му излезе** – *сѝе шѝогоди*; Али виде, побратиме философе – му рече еќимо – оти селанецов што рече му излезе? (5, 42)

Во п о с л о в и ц и т е: Без ка́смет чоек и во царското азно да влезе, сув ќе излезит, што рекол некој (3, 304); Излезете мртви, да влезите живи (фраза од Библијата) (5, 38); Сѝе што е скришно, најаве ќе излезе (5, 122); Кај што не помага збор, ќе поможи стап, чунки ќотекот излегол од рајо (5, 24).

ИЗЛЕИ *г.л. свр. излее* – *шѝушѝи да исѝече шѝечностѝа* (овде: *морешѝо*); Се созбориле (Шопјето) да го излеат (морето) (6, 141).

ИЗЛЕКУА(Т) *г.л. свр.* Вид. **излеку(в)ат**; Си ошло момчето и екимо го залекуал, та го излекуал, тамам на месецо (3, 124).

ИЗЛЕКУ(В)АТ и **ИЗЛЕКУА(Т)** *г.л. свр.* **I.** со лекување оздрави некого; Си ошло момчето и екимо го залекуал, та го излекуал (чоекот) тамам на месецо (3, 124); Па дојди, синко, ако ме милуаш, да ме видиш... оти сум ти била мајка, сум те дојала и сум те излекуала (2, 62).

II. **излекуа(т) се** со лекување оздрави себеси; Ами некој лек, бре синко, не знаиш за да се излекуат? (2, 132); Го прашал и ашке-тијата што да праит за да се излекуат од струпјето (4, 34); Што било живо, болни отишле и се излекуале (2, 183).

ИЗЛЕТА *г.л. свр.* со леѓање избега; лејне; Едно го виделе врапчињата (чоекот), и излетале од седелото (2, 77); Веднаш беа излетале со илјадници скакулци од тревата (6, 124).

Во и з р а з и т е: **излетал од радост** – многу се израдувал; татко му од момчето ќе беше излетал од радос, за дека му го вале-ле момчето (5, 289); **од радос(т) ќе излета** – многу се израдувал; Коа разбраа браќата оти ќе оди помалио брат на туѓина, од радос ќе излетаа, дека ќе истуркаа(т) зло од куќа (3, 311); Кога се најдов во толку скришно место скришен, сестро лисо, од радос ќе изле-тав, чунки не веруав, оти не ќе можит (цареа ќерка) да ме најдит (2, 198).

ИЗЛЕТУА *г.л. несвр.* од и з л е т а; овде: (за мириси) изле-жува; Едно благоухание што излетуало од рајо, што тажноина да му падни на чоека! (4, 50)

ИЗЛИЖИ *г.л. свр.* и з л и ж е – **I.** овде: со лижење исчисти; Заватил спаијата да мака од кашата и негде-годе си вадел по некое камче, излижи го чинел и остај го на трпеза (6, 51).

II. **излижи се** овде: со лижење исчисти се; Седнала (невес-тата) на едно место да се почини и коа видела – беше ѝ се скинале опинците и стапчето беше ѝ се излижало (2, 170).

ИЗЛОИ *г.л. свр.* и з л о в и – *фати се (сине)*; Ах, проклета лисо, зер ти си што ми ји излоја сите бели кокошки што ји имав? (2, 94)

ИЗЛОКА *г.л. свр.* со локање исине (шечности); Излегла (ламјата) од дупката, та го излокала млекото (2, 220); Пците вати-ле да праат по луѓето пакос: ...на кого млекото од кобел беа му го

излокале, на кого детето беа му го укасале (2, 51); Зело момчето коблето со млеко и отишло кај ламјата, та је го остаи пред дупката и излегла од дупката, та го излокала млекото и му дала едно камче бесценето... (2, 222)

ИЗЛОСТИ *џл. свр. соблазни*; При сè што не можел сатаната да 'и излости набожните домаќини, пак постојанствуал и секи ден и ноќ му одел во куќата на тие набожни домаќини, да 'и лости (4, 285); Ха, ете сеа дури ќе ја излостам жената, чунки таа не је тврда во верата (4, 285).

ИЗЛОШИ(Т) *џл. свр. I. најправи (многу) лош*; Дека била многу богубојазлива (жената), ѓаол – натемаго! – многу лоши мисли је носел за како од како да ја излошит (4, 262).

II. излоши се сѝане *(многу) лош*; (преблагги Господи) рече лани оти со дождеи ќе 'и скапиш житата на таа околија, чунки се излошија луѓето (4, 122).

ИЗЛОШУА(Т) *џл. несвр. од и з л о ш и (т). и з л о ш у в а – I. прави лош*; Пустата мајка сторила ниет да го излошуат детето си и го натерала да ојт у комшиите за да украдит едно јајце (4, 216).

II. излошуа се сѝанува лош; Во старо врее, кога беа луѓето прави и ватиле да се излошуаат... (5, 83)

ИЗЛУПИ *џл. свр. овде: со луѓење исчисти оу лушпаша*; Го излупила (царицата јаболкото) и после си го изела (2, 165).

ИЗМАВНИ *џл. свр. и з м а в н е – замавне (со сѝаи и др.)*; Едно измавнал кирацијата, и пупунчето веднаш си летнало (2, 21).

ИЗМАЖИ СЕ *џл. свр. (за многу девојки) омажи се*; Сите сестри се измажија, а најмалата неќела да се мажит дури не го избавибрата је од змијата. (3, 184).

ИЗМАЗНИ *џл. свр. најправи мазен, поглади*; Алла, алла – рекол царо и се ватил за брада, та си ја измазнил – што немало суд во мојава царштина! (5, 153)

ИЗМАЈСТОРИСА *џл. свр. 1. вешио најправи некаков предмет*.

2. вешио измисли, нареди, накиши; измајсторисани зборои – *вешио измислени (наредени) зборови*; Утрото пак је ошла и пак ја кандисуала со секакви измајсторисани зборои за таа работа (3, 130).

ИЗМАСКАРИ *г.л. свр.* (според тур. **маскара** – *бесрамник*) некоџо нагрди со најлоши зборови; Коа го видела вурнациницата детето, дојдено при неа да му сака промена, веднаш беше се здивела и го измаскарила (3, 152).

ИЗМАТИ *г.л. свр.* овде: (прен.) *измами*; Ева вака го изматила итрата жена мажа си и си праела пак што си знаела (6, 49).

ИЗМАЧИ СЕ *г.л. свр.* *преживее многу маки*; Ов, што се измачив со ова одење (4, 247); – Уу, дедо, дедо, како бидуат тоа, јас да пијам ракија – му рекла жената – ами ти си стар чоек, изботен, цел ден си одел и си се измачил и вечерва си ни дошол у нас гостин. (4, 152).

ИЗМАЧКА *г.л. свр.* овде: *намачка поголема површина*; и з м а ч к а н – *сиоџ намачкан*; Наместо царо да му прати тебабија да го пречекаат, беше му го пратил ’рто од сина му што си одел со него на лов, измачкан со отруачка (3, 94).

ИЗМЕЃАР -и м. (тур.) Вид. **измеќар**.

ИЗМЕНЕНИЕ *ср.* (книж.) *измена*; овде: **никакво изменење не напраил** – *нишиџо не сменил*; (Чоекот што ги менувал верите) ...лошотии праеше коа беше праославен, тие лошотии ’и праеше и коа стана католик. Никакво изменење не напраил (4, 181).

ИЗМЕНИ(Т) *г.л. свр.* и з м е н и – **I.** *смени, замени; изреди*; Само нека е мој подајник, да ако сака нека ’и изменит сите вери што се на светот (4, 182).

II. **измени се** *промени се*; Татко му никако не го сетил, чунки беше се изменил во лицето (5, 279).

ИЗМЕНУАЊЕ *ср. г.л. им.* од и з м е н у а (с е); *промена*; Ами ако излези нешто лошо од изменуањето на времето, најголемата мака на тебе и на твојата куќа може да бидит (4, 109).

ИЗМЕРИ *г.л. свр.* *со мерење се уџврди димензија, џежина или зафайнина*; Зеде Тома аршино, го измери местото (4, 160).

ИЗМЕТ -и м. (тур.) *служба, работџа кај некоџо во вид на услужа, помош некому*; Еден кадија си имал еден ушак што му чинел измет многу години (5, 199); Пеки, кума лисо – рекол зајако – што измет сакаш, тоа ќе ви сторам, само речете ми (2, 204); Сите измеџти ќе ти ’и праам, ама ќе те молам во сабота, откога ќе си легниш,

да ме пушташ да се прошетам троа – му рекло момчето. Му дал изим дуовнико, и секоја вечер измет му го чинеше и во собата вечер си одеше момчето. (4, 61).

Со п р и д а в к а т а: **тежок**: 'И побарала маштеата да му даит измет тежок да праат (децата) (2, 178).

ИЗМЕЌАР -и. **ИЗМЕЌАР** -и м. (тур.) *слуѓа*; (Царо) беше го натерал измеќарот да му ја крени таа вечера и да му стави друга (4, 169); Ти (Зерзевуле) си пуштил кај мајка ми еден од твојте измеќари и му зел збор од устата незина за мене да ме земит кога ќе сторам дванаесет години (4, 265); 'И пратил (кадијата) измеѓарите (5, 203).

Со п р и д а в к и т е: **верен**: Си викнала (царицата) еден верен измеќар при неа (3, 167); **друг**: До другијо ден втасале: овчари, козари, гоедари и друзи измеќари што му паселе друго имање (на чорбацијата), саде со стапот на рамо. (3, 207;); **запален**: Не бил час, ете му еден измеќар, засилен, запален, уплашен, Боже чувај брани (3, 207); **засилен**: Вид. кај запален; **млад**: Друг чоек немам, честити царе – му рекол попо – отколку еден млад измеќар (3, 135); **уплашен**: Вид. кај запален; царски: Беше заповедала (царицата) јако да го гледаат (мажа је) и гоштеваат измеќарите царски (3, 211); Коа ќе ји види (момчето) оти идат царските измеќари, овдека нека вика: ја сакам цареа ќерка (6, 206).

Со б р о ј о т **десет**: Тоарил парите на десет маски и му зел десет измеќари на десетте маски (3, 259).

Со б р о ј н и т е и м е н к и: **двајца**: Знаејќи еден цар табиетите на двајца измеќари... беше му се здодеало (5, 158); **тројца**: Тројцата трговци и тројцата измеќари – наслов (5, 173).

ИЗМЕЌАРКА -и ж. *слуѓинка*; Дошла измеќарката и му полеала вода да си измие рацете (2, 293); Од сарајо излегоа едно-чудо измеќари и измеќарки (2, 270).

Со б р о е в и т е: **три**: Му дала (старата) три луспи од риба за да је бидат три измеќарки (2, 187); **четириесет**: Беа се стрчале сите четириесет измеќарки (3, 279).

ИЗМЕЌАРЛАЌ м. (тур.) *рабоиша на слуѓа, слуѓинка*; Вистина (бре ќеривчи) таков јет измеќарлаќо, полош од лајната што сет во ќеризо (5, 82); Вистина, честити царе, нема од лајна полајна и сите сет лајна по сите ќеризи, арно ама спроти мене има еден ќериз што има многу полоши лајна, тој ќериз јет измеќарлаќо. Ете за

тие лајна велев оти се полајна. (5, 82). Сио повик је по калвите. Со еден збор, честити царе, измеќарлаќ – маскарлаќ, што рекле Турците. (5, 82)

Со п р и д а в к а т а: **пусти**: Еден ден ако требам ќериз, честити царе, и да бидам во лајна, цела недела седам на кавеана... а пусти измеќарлаќ не јет така: и дење и ноќе нема да застаниш (5, 82).

Во п о с л о в и ц а т а: Честити царе, измеќарлаќ – маскарлаќ (5, 82).

ИЗМЕЌАРСКИ *прир. шио се однесува на* и з м е ќ а р; – Дај ми, ќерко, ручек да му однесам на дуќан на сина ми за да не се мачит да идит до дома и да си остаат дуќанот на калфите, оти две очи домаќински поеќе чинат од многу раце измеќарски (4, 244).

ИЗМЕЌАРУА *ѓл. несвр. (тур.) служи како* и з м е ќ а р; *измеќарува*; Ако сакаш (мила моја сестро) и да те измеќаруам дури сум жив, само од мајка ти ламја да ме скриеш (2, 135).

ИЗМЕША *ѓл. свр. 1. сосџави заедно разнородни предметџи, материџи и др.*; Немајќи пари сиромасите, пројадоа трици, со гоецки лепешки измешани (4, 200); Ти пазарил (чорбацијата) кирациџи, та ти ’и пратил алтните измешани со солта за аџилаќ (3, 232).

2. (за нива) изора; Еден ден го повикал брат му да му измеша една нива и да му ја посеи пченица (3, 254).

ИЗМИВА *ѓл. несвр. од и з м и е*; Тие пари или рупчиња од Елена и Костадин чудесија праеја по болни и неолни, а најпоеќе на деца урочени и на секакво имање; рупчињата беа свиткани како чашурка за да може да стои вода внатре, и со таа вода напиваа болните и измиваа (4, 30).

ИЗМИЕ(Т) *ѓл. свр. измие – I. со вода (и др. џечностџи) наџрави неџиџо валкано да сџјане чисџо. а. човек, живоџно*; Рипнала (пашицата) и ја измила ќерка си (5, 126); Беше заповедал (големио)... да го изваат (ѓаолите) коњо и да го измијат од калта (4, 261); Коа чул јузбашијата тој збор од другарот на умренио, бидејќи бил многу набожен, заповедал на еден од аскеро да повика четворица амали и да го однесат на џамија, да го измијат и се колку арч што ќе потреба, тој ќе го плател (6, 186) **б. делови од човечкоџо џело**; Море, изми си раце, бре брате – му рекол брат му – и седни си да вечераш (3, 271); Му собула жената му опинците (на кауѓе-

ро), му измила нозете (4, 185). **в.** *предметѝ (освен алишиѝа)*; Да го измие самаро од крвта што беше му текла на царцкио син (5, 256); Му се сонила на царица Елена да оит кај што бил крсто Ристов закопан, да го изваит и да го измиет со вода (4, 29)

II. измие се 1. *сам себеси*; А, бре ага – му рекла – ја стори еден завмет и појди на бања да се измиеш арно (5, 291); Кренете ме и однесете ме в манастир да се измијам од најазмото (4, 59; Бидејќи беше је се сонило на царицата да го измиет крсто и од водата да се изиет царот, се измил и оздравел од струпјето што ’и имал. (4, 30)

2. Вид. и з м и е б; Рипнал (попо) од постела и без да се сети каков ет, отрчал кај чешмата во дворот да се измие образ (5, 195).

ИЗМИЛУА *г.л. свр.* и з м и л у в а – *иомилува многу; иоѓали многу*; Откога чу татко му тие зборои, рипна и го грабна, та го целива и го измилуа (3, 139); Си го измилуала (мајката сина си), си потерало волоите да си орат (5, 259).

ИЗМИНИ *г.л. свр.* **измине** – **1.** *иомине врвејќи*; Седнало сирото момче наземи, откога изминаа браќа му (3, 33).

2. *со (дирекѝен) предметѝ*; Откоа го изминале до некаде полето и еве му една корија (4, 74); Се пуштила чумата по нив и едно ’и привтасала, изминале синоро и куртулисале (2, 260); Утрото (момчето) отишло во планината и, врвејќи по долиштето, се пулело насекаде да би да види пак некој како напред, арно ама го измина долот од крај в крај и се вратило назад. (3, 40)

ИЗМИР *м. г.рад во Турција (се вика и Смирна)*; Е кога си шетал по многу градои, Измир си бил, да видиш што убави куќи има? (6, 147)

ИЗМИСЛИ *г.л. свр.* **1. а.** *со мислење создаде, изнајде*; Видевиде царот, измислил еден друг маривет (5, 117); Мислија (царо и царицата), мислија, ништо не можеле да измислат што бакшиш да му даат (3, 81); Бидејќи жената лоша на срце, не припознајќим доброто од лисицата што је го избавила мажа е од змијната смрт, и бидејќим била злоблива, измислила една итрост за кокошките да не му ’и даит на лисицата... (2, 37) **б.** *во сосѝав со г.л. мисли, шесѝа*; Мисли, мисли (садријазамо), ич ништо не можел да измисли (5, 109); Мислил, шестал и измислил да оди на некоја страна да бара некој дервиш да го праща (царот) зошто немал деца (2, 163).

2. *рече лаѓа, невисѝина*; Измислија (момчињата) со лага да

је го погодуаат нишано (на цареа ќерка) (3, 43); Измислија владиците: – Греота е – рекоа тие – да тепаме три души (5, 320).

ИЗМОЛЗИ *џл. свр. измолзе* – со молзење (овде на кобилише) добие млеко; На часо ’и измолзиле (кобилите) и го натерал царо прво момчето да се искапи, да после тој (2, 263); за овци; Коа ји измолзи попо (овците), едночудо млеко беше измолзил (3, 90).

ИЗМОЛИ *џл. свр. џосџиџне. I со мноџу молби добие*; Ето ти пари, пријателе – му рекол ангело – што ти ’и измолив од Бога задека си многу добродушен (4, 212); Со триста молби и рушвети одвај го измоли да го прости (Арапо Вренго), та слегол Арапо од Вренго (6, 151).

II. измоли се заврши со молењеџо, со молиџвиџиџе; Откога се измолил (Мојсеј Бога), му се плакал за старио што го натерал сосила да јади и пари да земи (4, 52); Откога се измолиле триве момчиња, седнале крај чешмата и се мало поразгоориле. Во тоа време дуовнико заспал и, откога го огреало сонце, се разбудил. (4, 62).

ИЗМОЧА СЕ *џл. свр. со мочање исџиџиџи урина*; Откоа се измочал (Бугарино), го забрал еден џандар и го однесол на полиџија (6, 79); Ако сум го изел (арзоалот) животта си ја нејќум и еве ќе се измочам и во мочта ќе се удаам (2, 52).

ИЗМРДА *џл. свр. џомесџи се, не е веќе на исџоџо месџо*; Богатиот беше ’и истаил сите пари од камарата, чунки виде оти сиромаиот беше измрдал од зборот (5, 83).

Во и з р а з о т: **измрда од зборот** – не џо исџолни веџувањеџо; Вид. го горниот пример.

ИЗМУДРИ *џл. свр. Вид. и з м и с л и 1. а*; Коа ’и видела жената таквие прости селаните и коа се научила оти попо му бил умрен, измудрила еден маривет и го напраила мажот је поп (6, 160); Ако беа сите планети сонца, или сите сонца мали свезди, ништо немаше да стани. Арно ама, премудрио Бог го измудри светот и после го создаде за да стои до коа сака тој (4, 191).

ИЗНА-џреф.

ИЗНАВИКА СЕ *џл. свр. навика се мноџу*; Откоа се изнавикал вурнаџијата на жената си, му излегла тасата и почнал да ја почуа и да е кажуа оти не лежел тој на вурна за белите очи од дете-

то, али за црните веѓи, ами лежел за жолтите лири што му истекуале ката една ноќ од устата и си 'и собирал тој (3, 153).

ИЗНАГЛЕДА СЕ *г.л. свр. нагледа се многу работи*; Откога се изнагледал, св. Јоан си тргна по пат и појде на планината (4, 100).

ИЗНАГОЛТА СЕ *г.л. свр. наголта се многу работи*; Откога беа се изнаголтале арно убао (Габергаговци) беа излегле сретсело, за да играат оро (6, 105).

ИЗНАГОСТИ СЕ *г.л. свр. нагости се многу, со сеши*; Го кутнал и го пцоисал, та му се изнагостиле со чакало (2, 41).

ИЗНАДАДИ *г.л. свр. изнададе – даде многу и на многумина*; Откога се трампија со вреќите и си изнададоа лажливи бласои, и грабнал еднио вреќите од другио (6, 66).

ИЗНАЗБОРУА СЕ *г.л. свр. изназборува се – назборува (се) многу работи*; Откога му се изназборуа сиромајио на чорбацијата, му ји клоцна со нога стомните... (5, 17)

ИЗНАЈАА СЕ *г.л. свр. изнајава се – најава се многу, убаво*; Откога го освоја син му од царо коњчето, не можеше да се изнајаа по облаци и по далечни земји (3, 60).

ИЗНАЈАВНАТ *г.л. ирид. Вид. изнајавни се.*

ИЗНАЈАВНИ СЕ *г.л. свр. и з н а ј а в н е – (за многумина) најавни (многу коњи): изнакачи се на многу коњи*; Сите момчиња се наредија пред цареа ќерка, изнајавнати на коњи (3, 56).

ИЗНАЈАДИ(Т) СЕ *г.л. свр. и з н а ј а д е с е – најаде се нешто – многу, јако*; Бидејќи ет гладно (сонцето), да не те шмукни цела, ја откога ќе се изнајади и не ќе те задеват (ќерче) (2, 132); Отишол еден Еѓуптин на некое бачило за да се изнајадит изварка и млеко (2, 125); Се изнајаде леб, се куветиса (девојката), стана од лична полична (5, 318).

ИЗНАЈДИ(Т) *г.л. свр. и з н а ј д е – I. а. (иро)најде, ошкрие*; Никому да не се кажуате од кај сте и чии сте за да не ве изнајдит нашава немилостива мајка и да ве погубит (3, 276); Измислил царцкио арамија еден друг маривет за да го ватит тоа момче и да ја изнајдит која је куќата од закранио арамија (5, 349); И сега луѓето се мачат да 'и изнајдат која за која болес јет: сеедно се мачат и не мо-

жат сите (билки) да 'и изнајдат, а пак за да не умри чоек, никојпат не ќе најдат (3, 76). **б.** во *пасивна ујојпреба*; Едно разбрал друго цар оти син му се изнашол, бирбаш станале со царицата и со голема тебабија дошле кај царот (5, 140); Стамбол лесно, лесно, не може да се изнајди (6, 154).

II. изнајди се заемно (про)најде се (ио долга разделба); Се изнајдоа (браќата) и од кај што беа сиромаси станаа цареји (3, 266); Се испрашале кој од кај идит, кај одит и беа се изнашле со еден ум двата да го бараат Бога (4, 103).

ИЗНАКРКА СЕ *гл. свр. накрка се многу, убаво*; По неа влегол и јазоецот и се изнакркале кокошки дојунџе кадар и си ошле по работата (2, 27).

ИЗНАО- *иреф.*

ИЗНАОБОГАТИ СЕ *гл. свр. обогаџи се многу; се изнаобогати со умот – се вооружи со многу ум; сџане многу умен и разумен*; Откоа се изнаобогатил гускаро со умот, со усул му пошол кај пашата дома и го пречекал дури кај порта (5, 127).

ИЗНАОДИ СЕ *гл. свр. наоди се многу, јако*; Едно го јавнал, и летнало коњчето по облаци и откоа се изнаодил, се врати при царо и коа му кажал син му од царо, на големо чудо беше станал (3, 60).

ИЗНАПИЕ СЕ *гл. свр. напие се многу, силно*; Како не бев јас тамо – ми каза приказуачот – да да се изнапиев од таа пуста ракија! (3, 155); Се изнајало арно сонцето попара и се изнапило вода (2, 172).

ИЗНАПЛАЧИ СЕ *гл. свр. и з н а п л а ч е с е – исџлачи се многу, силно*; Откога се изнаплакала арно, заповедала (жената), та собрала мезличот и изваила сите тројца да 'и исповедуат (5, 251)

ИЗНАРАДУА СЕ *гл. свр. и з н а р а д у в а с е – израдува се многу, силно*; Умрел коџабашџата и селаните многу беа се изнарадуале оти 'и куртулисал Госпо од таа змија тројоглава (5, 285); Откоа се изнаседоа и се изнарадуаа крај изворо, си станаа и се отпавија за дома (3, 94).

ИЗНАРОДИ *гл. свр. роди многу чело*; Еве оваа вечер јет треќата вечер на роденово машко дете на оваа жена што изнародила девет ќерки (3, 184).

ИЗНАРУЧА СЕ *зл. свр. наруча се многу, (со) секакви јадења;* Дајте ми 'и парите, јас ќе одам и ќе накупам од сè што треба да се изнаручаме (5, 371).

ИЗНАСАДИ *зл. свр. насади многу (од разни дрвја и цвеќиња);* Го напраија, го соградија (ѓаолите) сè како што беше рајот од Господ. – Зедоа од сите дрвја и цвеќиња што имаше во рајот од Господ и тие изнасадија (4, 219).

ИЗНАСЕДИ СЕ *зл. свр. помине во седење многу време;* Откоа се изнаседоа и се изнарадуаа крај извора си станаа и се отправија за дома (3, 94).

ИЗНАСЛУША СЕ *зл. свр. наслуша се многу (разни работи);* Откако се изнаслушаа двата кој што има, еднио копелкат да му земит бубаќот, а другиот да му земи шиклите (6, 183).

ИЗНАСМЕИ СЕ *зл. свр. и з н а с м е е с е – насмеа се многу, силно;* Се изнасмеа Ристос (4, 66); Е ај купи, бре калва, тан-алва, глеам оти таа ти се јади тебе! – му рекол мајсторот откоа се изнасмеал (5, 167); Откоа го ислушала кума лиса момчето, се изнасмеала и го повела по себе да го крие (2, 198); Се изнасмеала цареа ќерка на умот од момчето што не знаело пари да сака (5, 115).

ИЗНАТАГУА СЕ *зл. свр. и з н а т а г у в а с е – помине многу време во ѓаѓување;* Откоа се изнатагуало момче-магаре, му се навртело на смоквите да јади и да се изнајади арно (3, 281).

ИЗНАЦИЦА СЕ *зл. свр. нацица се многу, силно;* Болвата му отишла у воденичаро и си го опојала, та се изнацицала со тучната крв (2, 107).

ИЗНЕСИ(Т) *зл. свр. и з н е с е – 1. носејќи премесити. а. сшока и др.;* Крени ја вреќата со нас и изнеси ја на пазар (4, 230); Му рекол на татка си да ја изнеси кравата на пазар да ја продаит (4, 249). **б. човек;** Го изнесоа слугата на пазар, и се наватил еден богат селанец и го купил (4, 60); Ја ај изнесете ме в чаршија и продајте ме (рекло детето) (5, 259).

2. донесе (од дома) (шари и др.); Беше го остаил (лажо симицијата) на една врата од една бања да го почека дури да му изнесат од дома пари (6, 63); Симицијата можи уште да чека за пари да му изнесит лажот (6, 63).

Во и з р а з о т: **Бог да прости што го изнесе Господ – среќа**

иѝи шѝио се јави; У, брате, брате, Бог да прости кој те родиле, што те изнесе Господ, да те прашам, ја постој малце, да ти изнесам троа арчлѝак да му однесиш (6, 34).

ИЗНИКНИ *ѝл. свр. изникне – иѝио шѝио и никне; Рече (ќелешо) да изникнат едни лозници, наредени на скелиња (2, 269); Дека не се сработи лозјето, беше изникнала една трева токму со лозјето (2, 80).*

ИЗНОВО *прил. одново, ѝовѝорно; Кој не ќе се прероди изново, нема да се спаси! (4, 182)*

ИЗО- *преф.*

ИЗОГЛАИ *ѝл. свр. изоглави – I. (на коњ и др.) симне оѝлав, оѝламник; Зело момчето една вреќа бубаќ и врвејќи покрај тој што ја водеше камилата, и веднаш беше ја изоглаил и врзал вреќата со бубаќо со оглавта од камилата и си ја забрал пред себе камилата (5, 349); Кај си нашол ти али мемлеќет да шеташ како коњ изоглаен? (5, 182)*

II. изоглаи се *(за коњ) сам симне оѝлав, оѝламник; Сеизо едно кренал лопатата да ја удри и маската веднаш беше се изоглаила и се пикнала во една дупка во сидот (4, 254).*

ИЗОДИ *ѝл. свр. ѝомине едно или ѝовеќе месѝа, ѝланина и др.; Сета земја во дваесет и четири саати моиш да ја изодиш (4, 238); Докај пладне (Силјан) изодил угорното, та се качил на планината (2, 142); Ја изодија таа широка и долга планина и излегоа на едно широко поле (4, 73).*

ИЗОПИЕ СЕ *ѝл. свр. (за мноѝумина) оѝше се; Собрал (чоекот) околу себе пијаници, та се изопиле сите и се грабнале да се бијат еден други (4, 236); На вечерата згора, мнозина од селаните беа се изопиле и аколоптисале една голема кавга помеѓу себе (6, 207).*

ИЗОРА *ѝл. свр. заврши со орањеѝо; Море терај, бре внучко, волојте, не пули се по чавките оти треба до ручек да ја изораме нивата (2, 152); Многу арно – му рекол ешко – ти изорај, а пак јас ќе го повлачам (2, 10); Ватил ешко и беше го посеал местото изорано, после беше го повлачил со трњето (2, 10).*

ИЗОСТАИ и **ИЗОСТАЈИ** *ѝл. свр. изостави – 1. осѝави; Како што секи чоек имат и ум и кѝмет, така и момчето имало. Арно*

ама и двата беа го изостаиле, тики си било така како избудалено (2, 236); Како што сите стари адети 'и изостаија нашите млади, така и тој адет сега је изостаен (4, 46).

2. (за многумина или многу предмети) *осџави*; Збирам класјето што ји изостаиле аргатите (3, 252); Во тоа место се направил еден бој и многу луѓе имало истепани и изостаени по планината (2, 155).

ИЗОСТАЈИ *гл. свр.* Вид. **изостаи**; *изосџави*.

ИЗОТИДИ *гл. свр.* и з о т и д е – (за многумина) *оџиде* (на разни сџирани); Откоа изотишле сите луѓе во царцкио град, беше се наредиле сите луѓе на редои во едно широко поле (5, 260).

ИЗОЧИ *гл. свр.* *џокаже, џосочи* (за со свои очи да видиш); Знаејќи оти еднио је тамавкар и другио завислив, да ви кажам и изочам да си видите секој грешката (5, 160); во *џасивна уџоџреба со с е*; Најпосле, се потсетија луѓето оти треба да има нешто во киселината и пробуричкале, та усетиле оти има пари криени од двата ортаци и се изочи работата оти двата краделе (6, 55).

ИЗРАБОТИ *гл. свр.* овде: *со работџа сџечали*; Богастото мое, чорбаџи, је од два-триесет грошеи што изработив оваа недела (3, 231).

ИЗРАДУА *гл. свр.* и з р а д у в а – **I.** *наџрави некој да биде радосен*; Се ужалија таткото и мајката дека не можеле со ништо да 'и израдуаат дечињата, ако не со алишта, барем со троа мевце (3, 262).

II. *израдуа се џочувсџивува радосџи*; Еќимо толку се израдуал, што од мерата надвор (3, 123); Голема радос сторила невестата и момчето кога се виде оздравено, а најпоеќе се израдуа мајка је на невестата (2, 133); Слушајќи тие зборои светците од свети Јоана, многу се израдуале и – со денеска, со утре – го исчекаа Риста да дојди при вратата од вечната мака и беше је удрил една клоца, та ја руши вртата од вечна... (4, 44); Утрото (свекрвата) не могла да го носи млекото и, видуајќи тоа нешто снаата, се израдуала оти свекрвата легнала болна... (2, 222)

Во и з р а з о т: **му се израдуало срцето** – *многу бил радосен*; Се увери (царо) оти тој је Ристос што ќе спаси луѓето и му се израдуало срцето едночудо (4, 42).

ИЗРАЗ- *џреф.*

ИЗРАЗЛЕТА *г.л. свр. (за повеќе ийици) разлеџа (се) на разни сѝрани, во разни ѝравици;* Спискало орлето и од пискотница-та негоа сите орли изразлетале (5, 206).

ИЗРАНИ *г.л. свр. исхрани; I. некоџо;* (двата) му биле домаќини на една жена и не можеле да ја изранат (6, 68); Ке 'и израниме (кокошките) со питан леб (6, 114); Си изранив овците (5, 284).

II. израни се сам себеси; И праведнио се израни као сите селани таа година без да посеи жито (4, 122).

ИЗРАСИПИ *г.л. свр. и з р а с и п е а. расиџе мноџу ѝреде-џи. б.* овде: *разурне мноџу ѝредеџи;* На еден цар беше му се здодеало да гледа кауѓери и сторил ниет сопрво да израсипи сите манастири (5, 99); (царо) беше 'и израсипал (сите манастири) (5, 99).

ИЗРАСНИ *г.л. свр. и з р а с н е – 1. ѝорасне;* Итрата жена по вечера после 'и запрашуала девојчињата секое да си прикажи како израснале и дошле до тие години (2, 176); Ха, бре луѓе, грабнете 'и овие колнати дрвја да 'и врлиме во батако, оти и тие сет на глаата од Адама израснати и проколнати (4, 25).

2. обрасне; Ами оти нашите порти (брате) со олkaa треба израснале? (2, 192)

ИЗРАСПЛАЧИ СЕ *г.л. свр. израсплаче се – (за мноџумина) расѝлаче се;* Да беше му текнало (на Евреите) да го оженеа (Ристос), да да му даеше Господ пет-шес деца... да да му се израсплачеа како што плачат мојве (5, 258); Со прво видуање двете, се прегрнале како некој најмили сестри роѓени и се избакнале, и дури беа се израсплакале од голема радос (4, 41); Му се наредиле пред него и сите му се израсплакале, та му кажале оти сето имање у го плениле арамитите и го претерале (3, 207).

ИЗРАСТИ *г.л. свр. и з р а с т е – израсне. 1. ѝорасне (деџе) хранејќи џо и чувајќи џо;* Татко ти јас го израстов во коритцето што си ранев прасето (6, 213).

2. ѝорасне (сам); Имала една баба една квачка со пилиња; израсле пилињата, за јадење втасале (5, 322).

ИЗРЕЧИ *г.л. свр. и з р е ч е – а. искаже (збор и др.);* Слегол пашата долу при двајцата џелџати и му 'и изрекол сите зборои што му 'и рекол гускарот (5, 130); Коа беше 'и чул тие зборои пашата од гускаро, изречени како од цар, веднаш беше му паднал на колена (5, 126). **б.** *во пасивна уџоѝреба;* Откога се изрекоа тие зборои,

си 'и погали обете деца по надуените обравчиња и, плачејќи, се оддели и си отиде назад во темна зандана (5, 281).

ИЗРОДИ *г.л. свр. роди повеќе деца*; Другарите твој се оже- нија и деца изродија, а ти уште ерген кај си ми (3, 40); Една жена си имала девет девојчиња изродени и на десето пак останала тешка (3, 187).

ИЗУМРИ *г.л. свр. и з у м р е – умре. а. многумина*; Слушај вамо, момче, во тој ан да не лежиш оти има сениште, та можеш да те наклапуши и да те умри, како што изумреле многу анции и пат- ници! (3, 291); Беше се разнесла (болеста) по многу села и многу луѓе беше изумреле, (5, 287). **б. сийе**; Сите деца од лошата сипани- ца изумреа (2, 146); Ако беа изумреле сите гаоли, од таа баба би се заплодиле пак гаолите; се расплакал пред неа гаолот, што да можеш плакал и си кршил прстите. (4, 233)

ИЗУРНИ СЕ *г.л. свр. и з у р н е – (за многу предметии) ра- зурни се*; Гледат (царскио син) скалите, што беа понапред, беа се изурнале (2, 118).

ИЗУСТИ *г.л. свр. (црклов.) рече, каже, изговори*; Е, лели велиш пак така, жено, еве ќе умрам и да не гледам кога ќе јадиш. Тоа изустил и душа пуштил (5, 301); Откога ји изустил сиромаш- тие збори, на часот царот заповедал да го обесат сиромашо (3, 128).

ИЗУТРИНА *ирил. (рано) науиро*; Чекај сега – си рекло – јас да му појдам изутрина кај буката да му земам на пилето јајцето (3, 148).

ИЗУЧИ *г.л. свр. I. 1. (учејќи) научи (некогаш или нешто)*; Го учил на даскал, го учил (царо) од мерата надвор и изучило детето (3, 276); Растоа и порастоа (децата), изучија книга (3, 147).

2. (испишувајќи) ироучи; Одејќи момчето во царскио град, прошетало некој ден низ градот, и откога го изучи сарајо... си паза- рил еден дуќан (3, 40).

II. изучи се научи се; Видовте, бре селани, колку шетан сум? Ете, отаде сум се изучил да бидам многу итр и учен! (6, 217)

ИИИ! *изв. иродолжено и – за да се изрази чудење*; А, гајрет чини, рисјанине а, ич не бој се, Господ ќе даи здравје, колцина сум причестил и пак оздравеле, иии број немаат (6, 172).

ИИХА *изв. продолжено* и и х а – за да се изрази чудење; Море, ти, а дедо, не ме лажиш, ииха колку знам јас! – му рекол зето (6, 6).

ИКИНДИЈА *ж. (тур.) средината од поиладнетото; погаш муслиманитије молииваит (се молат) ипреитиит во денот*; Бели јус пешин ми дадоа, уште сабајлен, а па на икиндија ми дадоа беш јус, село беш грош (6, 135).

ИКОНА -и *ж. (грч., цркслов.) (на дрво или хартија) насликан лик на светиец (и на Христос)*; (Домаќине) да набериш некој тоар борина да му палиме на иконата од свети Никола (4, 169); Утро, вечер, со саати се молела и метанија праела пред икона (бесчесната жена) (5, 162); Тие си имале една икона во иконостасот (4, 163).

Со б р о ј о т **две**: Си купил (селанецот) две икони едната Света Богоројца, другата Свети Никола (4, 167).

ИКОНОМИЈА *ж. (грч.) овде: 1. штедење.*

2. домаќинство (во смисла на „домаќинлак“); Знаиш сеа што ќе те молам, пријателе: ако ме милуаш да ми повелиш да ми дојдиш и ти у мене да ми видиш и ти мојата икономија, и за инат на луѓето што ќе нè гледаат и ни завидуваат (5, 327).

ИКОНОМИК *м. (грч.) Вид. и к о н о м и с*; Туку седам и се чудам као не се најде еден чоек во мојов град на мојо табиет, да е на мојо табиет, да е икономик и збирач (5, 324).

ИКОНОМИС *м. (грч.) добар домаќин; штедач*; Ќе му појдам на тој икономис чоек што го прекаруваат цорметите луѓе (5, 324).

ИКОНОСТАС *м. (грч., цркслов.) во православна црква: преградата со икони што го дели олтарот од другиот дел на црквата*; Тие си имале една икона во иконостасот со лицето од свети Никола (4, 163); Јас си имав, старче, една икона од свети Никола во иконостасот и му горев кандило толку години (4, 165).

ИКТИЗА *ж. (тур.) а. потреба, нужда*; Бидејќи имал иктиза за пари, мажо го мавнал гердано и си видел работа (6, 11); Море, ја јас ќе го земам бочвето ја чаре не ет, оти многу ми е иктиза дома (6, 59). **б. во придавска служба: што има (нема) потреба; не сум иктиза** – немам потреба; не ми треба; Ај со здравје, кума лисо, ој

си, оти јас не сум иктиза од една лисица, ами од волк или од друго некое големо животно (2, 33).

С о п р и д а в к а т а: **голема**: Да ми го пуштиш калвата (пријателе) да појди дури в село кај мене да ми однеси една книга, оти ми е голема иктиза (3, 194); Јас сум цар и имам голема иктиза за многу пари (3, 80).

ИЛЕ *сврзн.* (тур.) Вид. **иља**; Знам, знам, пријателе – му рекло сонцето – сè како што ти е сторено и те жалам, иле немам прао да ти викнам од небеси и да ти кажам да не се ваќаш со облог со тој лош чоек (2, 233).

ИЛИ *сврзн.* **1. разделен, обично меѓу две реченици ишио по значење се сиройивни**; Мајко мори, знаиш што сакам да праам или не знаиш?... Јас ќе ти одам да ја тедам ламјата (2, 134); Еден ден му се стегнала (жената на мажот) за да му кажит, или в бунар ќе се врлела (3, 68); Му коптисало од срце за да појдит уште еднаш на чешма да насрит во шопурката дали ќе стоит в шопурка, или не, пустата маска (4, 228).

2. ири набројување; Ами ако се (луѓето) Турци или Власи или Арнаути, како ќе се разбираам за да зборуам? (2, 142); Никој не сакал да му даит ќерка си или сестра си за на гускар, при сè што бил при царот гускар (5, 123); Кума лиса, кога виде оти не можништо да улоит со јунаство или со итрос, се сврте на божевнос (2, 18).

3. а. или... или; Или него, татко, ќе ми го земиш – му рекла – или ќе се отрујам и друго чаре не бидуат! (2, 240); Или да ми го даваш и тој клуч, пријателе, или ќе викам цељато да ти сечи глаата (3, 83). **б. али... или**; Ја се убојав да не си ти, тики трипати сосе сега кај идам овде да те видам али си дома или не си (5, 194).

ИЛИЈА *м. христийјанско машко име (од еврејско иоџекло)*; овде се има предвид библскиот пророк свети Илија; Во времето на пророк Илија, од големата суша што била се сторила голема скапија и гладија (4, 136); Одејки по селата свети Илија, во времето кога вршеле селаните, му блаошаал житото за да му спори (4, 138); Свети Илија је нареден на небеси да ја брка ламјата коа го пие дождот и да врла по неа со запалени камење да ја отепа (4, 40).

ИЛЈА *сврзн.* (тур.) Вид. **иља**; Уште многу имам, мрзло, да ти велам, илја тука не му је местото (6, 94); Арно ама јас не се надеев да излезат три катои жени и еден кат мажи, за тоа ми пад-

нало мака и не толку, илја коа видов мажи да се како жени, голема мака ми паднало оти да има мажи што да бидат жени! (2, 83).

ИЛЈАДА ж. (грч.) **а.** *бројот 1000*; Си имал еден каја илјада овци (5, 221); Појак бидејќи тој што му зел илјадата грошеи, го грабнал за гуша и го кутнал да го отепа (5, 361). **б.** **илјада, илјади** – *безброј*; Господ Бог во сè да ве чести со илјада добриње и да ви се исполни куќата ваша (4, 152); Не би час, ете ’и илјади змии кај летаат како некој силен сокол (2, 266); Ќе го натерам (тој кесеџија) да таксуа со илјади грошои за кој ќе му го најди коњо (4, 85); По, Госпо илјади бели да ти даи ефенди, не, се најадов (6, 126). **в.** **илјада пати** – 1. *1000 пати*. 2. *безброј пати*; (змијата) ми се такса, честити царе, да ми врати тоа добро, илјада пати поеќе од што му го сторив јас незе (3, 126); И глаата немаше да ми ја видиш (жено), шуќур на нив што сет од мене илјада пати погрешни (6, 170); **илјади пати**: Вид. **илјада пати**: (Итромаан Пејо) заскитал по тие непознати места и села, сè заради пустите крошни што сакал да му ји напраи за татка си, арно ама некџметлија татко му – тики тој патил илјади маки и се изгубил во туѓите села. (6, 204).

ИЛЈАДНИЦИ *мн.* и *ирл.* **И.** *мн. илјади*; Во првата торба толку илјадници алтни, бадемлии, во втората торба толку илјадници рубии, черклии (5, 120).

II. *ирл. со илјади; безброј.* **а.** *во самостојна употреба*; Си кинисал по умо на една жена да је праиш од коски сарај, за да погубиш илјадници души (2, 83); Видоа толку чудо илјадници алтани... сите си поткаснаа јазико (5, 121). **б.** **со илјадници** – *неброено многу*; Сум ти нашол (жено) во една дупка по планинана со илјадници гулаби (2, 212); Низ тревата... беа излетале со илјадници скакулци (6, 124); **од илјадници години** – *од дамнешни времиња*; И ете кај си прајме така од илјадници години и дури стои веков (2, 146).

ИЛЈЕ¹ *ср.* (тур. hile) *измама, нечесна постојайка; лаѓа (во работата, играјта и сл.)*; Ее, што ќе праите, ќе си работите без никое илје, чунки така сака Госпо (4, 113).

ИЛЈЕ² *само како дел во изразот илје и милје* – *едночудо, безброј*; Тамо имало едно големо блато и во блатото илје и милје имало жаби и други водни животинки. (2, 148); Беа се собрале сите селани, мало, големо, илје и милје селанки беа се собрале да гледат џумбусот од Габергаговци (6, 105); Во езерото имало илје и милје диви пајки (2, 200); Кога приближал свети Петар до куќата,

што да види? – Илје и милје жаби и змии и смокои, опколена куќата беше била (4, 112).

ИЛЈЕ³ *сврзн.* (тур.) Вид. **иља**; Еда сено не ни остана, ага, чунки вчера ни дојдоа мнозина сувари, и тие ни го изедоа сеното, илје колку за тебе ќе нагребиме, ага (6, 145).

-ИЛЛА Бре, аго Алија бе, два бир ќера ако се закнеш валла-илла да не се канеш со билла, зере од билла камено пука! (6, 135)

ИЛЉАЛА* При сè што беше гаол, па го пожали (мажо) него ошто неа (жената), чунки илљала беше сторил од неа, ошто била инаетчија (2, 216).

ИЉА *сврзн.* (тур.) *само*; И ако не ме бендисуаат, паша ефенди – му рекол гускарот – иља коа ќе ојме Стамбол, тогај поарни ќе носам (5, 127); Слеп је твојо камет, момче, затоа не ти работи, иља лели ме праща, ќе ти кажам, ти ако сакаш да прокопсаш да 'а земиш оваа чупа (3, 252); Нелер фермани сум видел, иља ваков ферман до рака не ми дошло (5, 366).

ИЉАКИМ* Завмет ти е, мори жено, иљаким за честа од пријателите, види една друга да одбериш (је рекол мажот је) (6, 29).

ИЉАМ *м.* (тур.) *судско решение ишхо го издавал кадијаџа*; иљам даа – *издава ишакво решение*; Чорбаџи, ти ќе го донесиш овде тагарџикот, да го видам јас – му рекол кадијата – да после јас ќе даам иљам за кој јет крив во оваа работа (5, 91); Колку за судење, кади евенди, му рекол ушако, ти ќе ми кажиш неколку зборои што сет најбаш за иљам давање (5, 200); Ем као ми се гледа, ќе го добијам јас иљамо од кадијата, чунки кадијата је многу милостив за сакати луѓе (5, 95).

ИЉЉАЛА *изв. аниџоним на* е в а л а; Гледај (попе) дури ти велам јас евала, да откаго ќе речам иљљала, бељата ќе си ја најдиш! – му рече попадијата (5, 191).

ИМ *зам. скрајџена форма за на-предмет од личнаџа замена за 3 л. мн.* т и е; Господ го истерал Зерзевулот со негоите ангели од рајот и 'и проколнал да бидат црни и темни, а седењето да им биди во вечна мука (4, 219); На двата зетои им благодарам зашто ми донесоа млеко (2, 278).

ИМА и **ИМАТ** *гл. несвр. има* – **1.** *соисџивеник е, прииџежава, џоседува. а. имоџи. б. сџока;* Ами имаџе имате: овџи, кози, крави, коџи, магариџа и друзи? – му рекол судиџата. – Имаме, како немаме – му рекол чоекот (5, 74); При сџ што само таа кокошка си има, и неа му ја заклаа (4, 197); Тој имал два коџа (6, 204). **в. иари и ор;** Други ден (момчето) го натерал анџиџата да џика првестиите од градо за да препиши парите што имал (5, 120); Ја види го ова камче, бре Евреине – му рекол – дали би имал пари да го докупиш? (3, 259)

2. *укажува на врсаџиџа меџу џоседуваниоџи предметџи и неџо-виоџи соисџивеник;* Море чоече, што збираш во туџа нива класџе? Лели знаиш оти имат стопан таа нива? (2, 122)

3. *за живи суџиџесџива (и расџениџа): соорџи во себе, во своџаџиџа сџрукџура некоџ дел, елеменџи;* Ја чекај јунаков мој да го обидам што срце имат – си рекла со умот Еџупката (6, 107); Уште една дарба таа трева имаше (4, 129).

4. *се наоџа: а. во сродџиво;* Море момче, море брате, ја си имам маж – му велела таа (5, 249); Еден сиромашец си имал пет дробни дечиџа (2, 241). **б. во некаков заџврден однос;** Цареа керка си имала еден џубовник од паша син (2, 251); Кој друг господар имам јас од тебе друг? (3, 93); Калвата што го имал, при сџ што бил нем, бил многу итџр и – што ке му текни?... (5, 174)

5. *џоседува сџручни и сл. квалиџетџи;* Јас барам некое момче што да има сигурен занаат (5, 53); Ех, мори сестри, да знаит царскиот син што маџсториџа имам јас, веднаш би ме зел за невеста (3, 137).

6. *за човек: џоседува оџределени духовни своџсџива, џсихички особеносџи и ор. а. со џолем број словенски именки: блаосов:* Ако ми го сторите ова нешто, синковџи, што ви нарачуам, голем блаосов ке имате од мене (5, 69); **вреднос:** Откоа го видел патрикот оти имал голема вреднос, го сторил владика прв (5, 226); **заповед:** Заповед имате од мене Зерзевул, ваш главатар, и ве преколнуам во името мое... сега да напраите една кула висока (4, 220); **збор:** Ја прогоори, невесто – је рекол – да те чујам што збор имаш? (2, 190); **клетва:** Е, вистина сет сто клучеи, ами еднио јас сум го запрел, чунки имам клетва од татка ти да не ти го даам (3, 83); **избавиште:** Леле, јас сиромав, дали ке имам избавиште од оваа страшна темнина што ме наклапушила сега? (4, 16); **јунасто:** Му казала какво јунасто имал дервишо (3, 110); **мака:** Што мака имаш, мори аџи лисо, од аџи петла? (2, 8); **молба:** Кажи, бре гускару – му рекол

царот – што молба има да ми се молиш? (5, 123) и др. **б.** *со голем број шурцизми*: **абер**: Вака абер да имаш (момче) (5, 176); **адет**: Тој имаше адет да оди ката вечер на море да се капи (4, 203); **аир**: Терзијата аир имат колку сенката од иглата (4, 102); **ак**: Нека ми е уѓе: на такваа глаа таков брич, што го велит тој збор татко, ем ак имам што го велит (2, 150); **алашвереш**: Сè му завиде на ербаплаќо негов: страшен алашвереш имале во маазата (3, 166); **атар**: Ако ми го има атаро, нека дојде да се поразгоориме и да се напиеме од нашето вино (3, 231); **вајде**: Што вајде ќе имате, лели не можете да ни помогите (5, 280); **гајле**: Што гајле (домаќине) нешто имаш, не ќе ми кажиш? (6, 11); **зорт**: Што е, бре момче? Што зорт имаш што ме викаш? (2, 196); **изим**: Ќе те носиме на туѓина, таков изим имаше од татка ти (3, 312); **иктиза**: Бидејќи имал иктиза за пари, мажо го мавнал ѓердано и си видел работа (6, 11); **исав**: Аман џанам, ага, – му се молел дури со солзи, – барем ти исав имај (5, 142); **испат**: За аирлија да ми е кадилакот колај ет – му рекол кадијата, иља испат имате? (5, 200); **кабает**: Ами овие тројца царски луѓе, што кабает имаат што 'и напраи магариња? (3, 285); **касмет**: Му дошле наречниците да је наречат на девојчето каков касмет да има (3, 181); **куртулија**: Ако можете да појдите при фиљан цар да му ја земите ќерка му и да му ја донесите на стопана ми, така ќе имате куртулија одовде (3, 105); **кусур**: Арно, бре синко, да е здрава, колај, ако има кусур (5, 319); **марифет**: Ете тој марифет имала манџата твоја со камчиња (6, 52); **мерак**: Арамијата голем мерак имат на атот (4, 80); **муабет**: При сè што му студело, чунки си имал муабет (разговор) со некој пријатели, не стануал (чоекот од каменот) (2, 88); **мувлет**: Уште два дни (жено) имам мувлет (6, 11); **насиет**: Честити царе, јас што је удрив три трешници на ќерка ти, си имав право, чунки имав насиет од татка за коа ќе се женам (2, 241); **раат**: Готов сум да го исполнам (канонот), ...да имам раат (4, 26); **рица**: Ете таа рица имале до свети Илија (4, 148); **севда**: Ќајата што ме вика мене, не ет за арно; можи да ме прашат за браот, чунки многу севда имат на него (5, 222); **таксират**: Ами сиромано што таксират имаше да го отепа на правина? (4, 177); **ќеф**: Пријателе, имаш ќеф да напраиме една трампа со копринава? – му рекол копринарот (6, 66).

7. *како дел од зависна релативна реченица образувана ирвенсивено од стилски побуди*; Ами двата коња ти што имаш – те ризаат барем троа за тоарот да ти го носат? – му рекол царот (на старио) (5, 63); Ѓаолот многу му завидуаше на љубовта што ја имаа (домаќинот и домаќинката) (4, 243); На живејачката што ја имале

тројдата пријатели, сите луѓе што ’и знаеле му завидуале (4, 241).

8. *во врска со зравјеѿо.* **а.** *чувсѿвува (обично) некаква болесѿ;* Брго, – брго пратија по сите еќими да дојдат за да го видат царот што болес имат и да го оздравеат (3, 210). **б.** *во благослов или во оѿшозрав;* Здравје да имаш, момче, му одговорило момчето што патуало – и вам добар пат нека ви биди! (4, 123); Здравице да ми имаш пријателе – му одгоорил гаолот (4, 224).

9. *смеѿа некоѿо (за) браѿ, пријател и др.* **а.** *со дирекѿен предмет;* Ако ни се најдиш (море гаоле) ти на овој саат, брат ќе те имаме (4, 16); Ако ме куртулисаш, сестра ќе те имам и на овој век и на другио век (6, 108); Е, пријатели, јас ви влегов дома, сакате, неќите, гостин ќе ме имате (2, 203). **б.** *со предложоѿи за;* (убао девојче) јас ќе те венчам и ќе те имам за царица (3, 132); Ела ми по мене дома, ќе те имам за жена (5, 249); Ете и така немавме ние Еѓупците светец, барем овега Габер-гага ќе го имаме за светец (6, 111). **в.** *со предложоѿи наместо;* Со тоа нешто, бабо, големо добро ќе ни сториш и како наместо мајка ќе те имаме (2, 255).

10. *со предл. за+ ѿл. именка на -ње: ѿреба, должен е;* Еден сиромав чоек му имал за давање пари на еден богат чоек (6, 195); Сопрво јас сакам да ви кажам оти имам за земање и за давање од луѓето, на душа ви остаам, синковци (5, 58).

11. *за означување на еден вид ирно време:* Вид. и има 13; Благодарим те, момче, ...Господ Бог тебе да те декса, да имаш до век да пречекуаш и да испраќаш (4, 156); О, о, да имаш да повелаш, комши, да имаш да повелаш, аирлија, аирлија! (5, 192); Ја дај ми го чекмецето, невесто – је рекол – оти имаме да плаќаме стока што сме зеле (5, 97).

12. (безл.) *ѿосѿоѿ, суѿѿесѿвува.* **а.** *луѓе, живоѿни;* Имало еден чоек многу богат и многу тамавќар (3, 223); Имало при турцкио цар едно момче (5, 123). **б.** *материјални предметѿи;* Близу до еден манастир имало една чешма, праена од кауѓерите (4, 255); Ете што кажуат, попе, орлево. Знајш? – Имало еден мазник скриен (5, 207). **в.** *друѓи, аѿѿиракѿни (и конкретѿни) ѿоими;* Така на сите ученици имало запишани секакви даруани дарби (4, 191); Има некоја кривина во стопанката, али во аргатката? (4, 143)

13. (безл.) *има + д а-реченица: за образување на еден вид ирно време (зборувачоѿ е сигурен, предвидува дека ќе се случи она ѿѿѿо ѿо кажува);* Почекај, пријателе... има да ти докажам за сите работи што ’и сторив (4, 104); Овде има да живеам триста години, чунки имат пајки да си јадам (2, 200); Многу маки тргала оваа глаа

и уште многу има да трга допрва (5, 262); Ејди домаќине, уште имат да тегнеш сиромаштија (3, 209).

14. за образување на глаголската конструкција има+ гл. придавка од ср. род (има носено); Чекај сега – си рекло – јас да му појдам изутрина кај буката да му земам на пилето јајцето, ако да има снесено и да си го продаам за еден грош, та да го поткрепам татка (3, 148); Посигни во неа (во торбата) и извај го едно остро шило што го има клаено старио (2, 274); Му тргал лебо (ејќиме на царо), манцата и сичко што имало донесено на трpezата (5, 86).

15. за образување на конструкцијата има+ гл. придавка во родош во кој е именката (предејшош во реченицата); Сабјата да не 'а имам опашана, јас болен бидуам (3, 50); Со денеска, со утре ја научија комшиите оти бабата си ја имат поќерчена (Злата) (2, 176).

Во и з р а з и т е: **да ти (ја) имам молитвата** – *да го имам швојош благослов*; Да ти ја имам молитвата, Господи – му рекол свети Илија (4, 132); Да знаиш, света владико, што пуста брада имаше, асли како твојата, голема и црвена му беше; ни земи ни остај, ај веќе како глаата да си му ја пресекол на јарецот, асли како него си прилегаш, света владико, да ти имам молитвата. Ете, од тоа плачам! – му рекол. (6, 174); **има Госпо** – Вид. **Господ**; Нејсе, ајде имат Господ и за тебе, бре пиле – му рече Господ – ај сега да си вечераме (4, 78); Има Господ, рисјанине, има – му рекол свети Петар – и за нас сиромасите (4, 108); имал муабет (разгоор) – разговарал (2, 88); **имам од пиле млеко** – Вид. **млеко**; Јас имам, пријатели, од пиле млеко (2, 289); Досега сиромаси сте биле, отсега богати да бидете, да имате дури од пиле млеко (4, 154); **има пра(в)о** – Вид. **право**; Колку за тоа имаш прао, пријателе, муцката ми е малце долгнавеста (2, 60); Честити царе, јас што је удрив три трешници на ќерка ти, си имав право, чунки имав наснет од татка (2, 241); **има (некого) под рака** – *шшшшш, зашшшшшшува*; Те молиме (зете) да ја имаш под рака (ќерка ни), да си ја поучуаш, оти уште ни е ацамија (5, 267); **има работа** – Вид. **работа**; Така си велеле луѓето и се молеле, арно ама Госпо имал работа со свети Петар, тики не 'и слушал нив (4, 116); **на душа да ме имате** – Вид. **душа**; До утре ако не ме свршите за тоа момче, да знаите оти сама себе јуда ќе се сторам, и вие на душа да ме имате и на тој век цуап да ми давате (2, 240); **што има, што нема?** – *какви се новосшшше?*; Царот во Стамбол набрго излегуал во чаршија тебдил за да види и да чуе што има и што нема (5, 108); – Добро утро, кртои, што чините, што

праите? – Дал ти Бог добро, чоече, повели седни. Што има, што нема, кажуј? Заватил да му кажуат со ред откај сонцето да до нив дури дошол. (3, 116)

Во п о с л о в и ц и т е: И решетото срце имат, ако го стапиш, ќе рипни да те удри в чело (4, 242); Кај што има сила, правина нема (3, 145); Кога има ксмет чоек, како нема да загинит, макар и в море да паднит (3, 286).

ИМАНЕ *ср.* (*сиоред* *џл. им. од има; лайсус или од буџ.*) овде: *имои*; Да му речеш (на Бога) оти јас за на тој век неќум, ами за на овој век да ми даит да поминам и то имането што ќе имам ќе си го добијам и тој век (4, 52).

ИМАНИЕ *ср.* (*цркслов.*) *имои*; Дошле арамии и му ја плениле куќата, сè што имале имание (мажот и жената) и дури сета посатка (5, 253); Тој сакал според иманието нијно да живеит (2, 247).

ИМАЊЕ *ср.* (*сиоред* *џл. им. од има*). **1.** *сиока, гобийок*; Е, колку за тоа, ај ќе веруам, бре браќа – рекол домаќинот – туку за од имање нешто: овци, кози, крави, волои, свињи дали имаат? (6, 194); Ела ми, мори дива свињо, да се обидеме, што не остааш чоек и имање овде да паси (3, 91).

2. *одделно (домашно) живојно*; Ако го пиеме (виното) као имање (животното), ќе ни втаса, а пак ако го пиеме као луѓе, нема да ни втаса (5, 88); И друга заповед се дала од царот: никој да не пушта имање в поле за да нема што да јади ламјата (2, 225).

Со п р и д а в к а т а: **живо**: Пцоисуа ја, живото имање е пчошка рана, и тоа душа носи (4, 251).

ИМАТ *џл. несвр.* Вид. **има**.

ИМЕ -иња *ср.* **1.** *назив шийо секој човек го носи; овде иредимно се мисли на личнојто име*; Коа чул Засија на големо чудо станал: кој ќе биди тој што му го погоди името (4, 195); Сечи-фрлај беше си го кажал името, гоа така го викале (4, 246); Името и презимето било на јузо од влечката навезено од Дуња Гузели (3, 48).

2. *назив шийо луѓейто им го даваат на обично свое домашно живојно*; Еден селанин имал едно прасе... си го викал со едно име: Цимино (6, 144).

3. *назив на месйо и месносй вооийшйо*; Тоа место кај што се клале трите колнати дрвја, си зело име: Мостот од триж колна-

тите дрвја (4, 28); Името на местото, честита царице – је рекол некој од тие што ја воделе – му ет Триж колнатите дрвја (4, 29).

4. *добар глас, добар сиомен*; И дури би жив тој еким, сè така работел и си остаил едно име што да се памети и до ден-денеска (5, 271); Се прочу(ло) на векот оти у фиљан цар има еден сарај од филдиш и да ми се прослави името (4, 69).

5. Вид. *го примерој кај имја*; При сè што беше лош чоекот, понекогаш, кога да се видеше вузло, ќе речеше: – Во име оца (4, 222).

Во и з р а з и т е: **не вагај си име** – *не доуишијат (со своише иосишаики) да ши дагаи (лош) ирекар*; Немој, домаќинке, не чини се аџамија, не вагај си на стопанката име за да ти се бијат шега светот; оти светот тоа чекаат, сам да си изваиш некое име лошо, тики чекај се после! (5, 314); **во името(на некого)** – *месшо некого, како негов ирејсшавник*; Ти, ќелеш, ќе имаш дарба: што ќе намислиш, сè да ти биди, велеш, во името на змијата да ми дојди ова и она (2, 268); Едниот (од питачите) сакал во името Божје, за Господа сакал, а пак друго сакал во името од царот, царо да му даи (3, 236); **за името (божје) Господоо** – *при (голема) молба*; Ти се молам, господарке, за името Господоо, приберете ме оваа вечер да пренокевам, оти сум јабанција и малце болен (4, 155); Прибери ме, мајко, ...за името Божје, оти сум сиромавче (6, 200); **како му е името?** – *како се вика?*; Како му е името, бабо – ја прашал тргоецот – на детево? (3, 193); Те молам, стрико, ако је кабил, кажи ми како ти е името? (2, 147); **на име** – *се вика*; Во селото Мало Коњари имаше еден чоек многу чесен и кроток, на име Божин (2, 136); Море арно си ти, туку кој си ти на име кажи се? – му рекла попоа ќерка (5, 309); **на име Божје** – *при (голема) молба*; Ај, на име Божје, да тргнине еднио по еднио пат, и друго по друго (3, 151); На име Божје, го остаил детето и затворил портата со клуч и отишол (екимо) при болнио (5, 10); **си извади име** – *доуишии (со своише иосишаики) да го викаи со (лош) ирекар*; Вид. кај не вагај си име; **со име(то) божје** – *со божја иошои*; Ве молам, пријатели, кажете му на царо оти и јас сум еден еким и со име Божје можам да му ја излекуам ќерка му (3, 302); **по име** – Вид. **на име**; Ние сме живееле во вашата куќа и во вашето поле (Силјане), да затоа ти знајме сè по име од дома (2, 144).

Со п р и д а в к и т е: **божје** и **божјо**: Веруам (чоеков) со благата душа што ја има, ки знај колку добриње по сиромаси ќе праи и Божјето име уште поеќе ќе го слави (4, 212); Лели тоа било,

мајко ич да не бериш гајле: со името Божјо – му рекло детето – јас ќе се отмам од гаолот сега брго (4, 264); **лошо**: Ви излегло името лошо помеѓу луѓето (2, 63); **Ристово**: Го прославил (свети апостол Тома) свјатото име Ристово и ји увери тамошните луѓе оти има друг век и второ воскресение (4, 160); **свјато**: ...свјатото име Ристово... Вид. кај Ристово.

Со б р о ј о т **две**: Коа го ислушала мајка му Пеја за итроштините што ји праел Пејо, се учудила и тогај го прекрстила со две имиња (6, 216).

ИМЗА ж. (тур.) *иоџиис*; Ами нешто имза си дала, мори мајко, тогај нему? (4, 264); Му зел владиката една имза од сиромажо за да не се попишмани после нешто, за да сакат маската назад (4, 253); Од тој ден веќе Адама сè со гаолот си живеел и го слушал сè што му велел. Покрај Адама и Ева сосе челафта му го слушале и негои биле, при сè што беше си дал Адам имза за откоа ќе умрат децата од Адама да бидат негои (на гаолот) (4, 15).

ИМЈА ср. (црклов.) Вид. **име**; **во имја оца** – *дел од црклов. фраза*: во имја оца и сина и свјатаго духа. Амин!; Тогај се сетила (жената) оти је гаолцка превара, и се прекрстилаа, велејќи си: во имја оца и оче наш (4, 285).

ИМРЕНДИСА ж. свр. (тур.) *засака неџио*, му се доџаоне неџио; Го стрел (Каравлао) еден Грк и, видуајќи ја рибата, имрендисал за неа, та го прашал како ќе ја готвит да 'а јадит (6, 140).

ИНАЕТЛАК м. (тур.) *иосџаика придружена со инаетџи*; Ете лели со инаетлак татко ми ме вати, чекај да ме види што маж сум јас (2, 139).

ИНАЕТЧИА м. и ж. (тур.) Вид. **инаетчија**.

ИНАЕТЧИЈА -ии и **ИНАЕТЧИА** м. и ж. (тур.) **а.** *џој (џаа) џио џера инаетџи*; Е, бре брате, и ти си инаетчија, ама и мажот ми уште поинаетчија ет (5, 21); Кога 'и чу тие зборој гаоло од инаетчијата жена, се зачуди малку на тие зборој (4, 276); Знаиш што инаетчиа сум јас? (5, 21); И двата се погодиле инаетчии (5, 21). **б.** *во комџарџиив и суџерлаџиив*; Ама и песо инаетчија, а пак зајакот уште поинаетчија: глава дава, ама од инато не се остаа (2, 69); Кога чу чорбацијата оти го повали кадијата, отрчал и го донесол тагарџикот, само и само да му јаит од акот на сиромано, чунки бил од најинаетчиите и од најскржавите чорбациии (5, 91).

Со б р о ј н а т а и м е н к а **двајца**: Господ знаит, можи уште да се караат за четирите грошеи тие двајца инаетчии (5, 22).

ИНАЕТЧИЛАК м. (тур.) *инаетчиска йосйайка; инаетчилак*; Се чудел гаоло на незинио гаолштилак и инаетчилак (4, 277).

ИНАКУ *џрил*. **1.** *йоинаку, на оруџ начин*; Едни така велеле, друзи инаку, аслиќелам, сите го валеле, и секој одел при него да купи месо (5, 170); Кажи, мори жено, и речи инаку (5, 299); Така викал богатио, а пак син му викал инаку (5, 214).

2. *во сиропивен случај*; Јас овде сум си нашол друга невеста, и ако сакате да си дојдам, отепајте децата и неа да ја отепате, инаку не идам (5, 320); Те молам, старче, во името на Бога живаго, ела да ми се качиш на рамо и да те однесам на манастир, оти инаку јас нема да одам и тебе да те остаам овде ноќеска (4, 206).

ИНАТ м. (тур.) и **инает** – *уйорно и неразумно проопивење; џврдоглавосџ*; Таа (жената) појде и седна за инат на шумаро и се јаландиса во бунаро, паднала долу (2, 215); Море, не знам, бре братко, има некој што ни го опасло нашето – за инат, чунки еве у комшиите кај му стоит! (6, 124)

Во и з р а з и т е: **за инат** – *само да се проопиви некому*; Тоа нешто го направив за инат на треќото момче, да види и да познаи оти царо има долга рака (3, 294); **за инат си се родила** – *се вели на џаа шџо Chesjo се проопиви*; Застрами се малку, никаквице една! За инат си се родила, натемате, натема? (4, 276); **инат му идело** – *ќе йочнел да се инаетчи*; Денеска-утре, тој кради, таа јади, аир не можел да видит, голема мака му било, в кожа ќе си пукнел дури, одшто инат му идело на лисицата (2, 54); **инат не праам** – *не се проопивам*; Колку за да ме удриш со нога, бре ’рслане – му рекол чокот – инат не праам, мојш и да ме сплескаш (2, 85); **инат не можеш да сториш** – *мораи да се согласиш*; Тамо да си седиш со зетот и да си спиете, саде за тоа, ќерко, инат не можеш да сториш (6, 28); **му го имам инато (на некого)** – *сакам да му нашиетам*; Ќе одам при фиљан цар, та ќе му се навиткам на врато од сина му, чунки му го имам инато на царейте, дека цар ме врлил во овој бунар (2, 213); **инат ќе праи** – *ќе се инаетчи*; Дали уште не ќе станиш, бре ќерата, ти со мене инат ќе праиш, ајде стануј – му рекол (6, 203); **од инат не се остаа** – *не йресџанува да се проопиви*; Ама и песо инаетчија, а пак зајакно уште поинаетчија: глава дава, ама од инато не се остаа (2, 69); **како на инат** – *само да се проопиви*; Така ми рече, арно ама

јас бидејќи малце инаетчија, го купив (момчево) како на инат, да видам зашто ќе сум се пишманил и зашто не ќе се пишманам. (5, 218).

Во п о с л о в и ц а т а: Инато вади очи (5, 22).

ИНАТИ м. (грч.) *форма на иур. ина(е)т; овде уиоиџребена во грч. иословица: То инати, вгази мати (Инато вади очи – од грчки) (5, 22). (Преводоџи е од Цеиенков).*

ИНАТИ СЕ гл. *несвр. (тур.) и инаети се – ироиџиви се уиорно и неразумно; Е, лели се инатиш толку, чекај да го остаам јас да не го крепам – му рекол умо – и да видиш оти ќе ја окалит работата (момчето) (2, 243); Калвата му се инател (на мајсторо) и се пралел поучен (5, 175); Ха – рекол ксметот – чекај да видиш оти се инатиш (3, 220).*

ИНАТЧИЈА м. (и ж.) (тур.) Вид. **инаетчија** и **инаетчиа**; И малку инатчија бил, тики не слушал што му се фалил син му од богатио со пишманлако (5, 214).

ИНГИЛИЗ -и м. (тур.) *Англичание; Откоа го ислуша Русино Ингилизо, се позамислил (6, 150); Ами Ингилизи има? (4, 47); Ако можиш ти од овој Ингилиз леб да му испросиш (5, 157).*

ИНГИЛИСКИ ирид. (Вид. Ингилиз) *англиски; Сопрво да му појдам кај ингилиската царица и да ја ватам за перче (6, 136); За касметот незин (на цареа ќерка), нашла едно еге ингилиско кај што била затворена (3, 170).*

Со и м е н к и т е: **еге** и **царица**; Вид. ги горните примери.

ИНГИЛИСКО ср. (Вид. Ингилиз) *Англија; Мајсторе, сè имат на скеле, само чоек пари да имат; на скеле дошле десет гемии: ...треќата со железо од Ингилиско (5, 173).*

ИНОРОГ м. *еген од ирекариџие на гаволоџи; Инорого се наведил на коленици, та ја прекрстил водата со рого и почнала да се бистри (4, 73).*

ИНСАВ м. (тур.) *совесџи, душа, душевносџи; милосџи; Кога да ме тоарат со камење, ич инсав немаат (каменарот) (2, 73).*

ИНСАН м. (тур.) *човек; луѓе, свейџи; Така си е, пријателе, ...така се збираат пари. За на старос да ни се најдат, а не као што праат сио инсан (5, 326); Инсано се чудат. – Каква работа ќе бидит*

оваа, си велеле, што се заповедуа да не се затвора чаршијата; со затворена чаршија не се живеит.... (4, 145).

ИНЌАР м. (тур.) *одрекување, неѓирање; прави, стори, чини инќар* – *одрекува, одрече*; Во тој град кога да праел некој некому нешто инќар и, ако појда(т) кај кадијата да се судат и ако се пресуди од кадијата за да му се даат клетва на тој што чинел инќар, клетвата не му ја давал (5, 34); Му клал (ѓаоло) на владиката една лоша мисла да му 'и сторит инќар илјадата алтани на сиромаиот (4, 252); **чини** – *одрекува, одрече*; ...на тој што чинел инќар, клетвата не му ја давал (кадијата), ни да клајт рака на китапо, ни му велит (кадијата) да речи валаи и биљаи“ (5, 34).

ИНЌАРИ ж.л. *несвр.* (тур.) (Вид. инќар) *одрекува*; Зашто, бре Арнаутине, си ја инќариш жената – му рекол кадијата – асли вие Арнаутите такви сте (5, 291).

ИНШАЛА *изв.* (тур.) *ако даде ѓосиод*; Да останите живи и за напред (му рекол царев син на пашата), иншала можи и садријазам да ве сторам (5, 127).

ИРАТ м. (тур.) *приход од недвижен имоѝ*; И до колку куќи и дуќани ќе преврлиш, од сите тие иратот и вергијата, и сета друга даванина, ти да ги земаш и да живеиш паша-иши (2, 122).

ИРОД м. *име на библискиоѝ цар на Евреиѝе*; Поминуајќи триесетина годиње, биде каќмет да го заколи цар Ирод свети Јоана Крстител (4, 43).

ИС - *иреф.*

ИСА *изв. извик при кревање (на нешѝо)*; Го ватил (Итроман Пејо) за опашка магарето да го крева за да го вадат, а пак старио за глаа. Дал вик Итроман Пејо: – А, дедо, кревај, иса, иса, ха, дедо, кревај, а уште троа гајрет чини! (6, 212)

ИСАВ и **ИСАФ** м. (тур.) Вид. **исав**; Аман цањам, ага – му велел дури со солзи, – барем ти исав имај, остај ми 'и јајцата (5, 142); У тебе (стопанине) исав немаат, ни во маање со стапо (2, 92); Сите исав немаат за имањето да го пожалаат (2, 35); **без исав чоек** – *бездушник*; Тој чорбаѝија беше многу лош мемелеѝија: беше 'и слекол сите луѓе во градот, од тешко мамеле што беше му земал, без исав чоек беше бил и бездушник (4, 158); **исав не стори, не чини** – *се ѝокажа, се ѝокажува без милосѝи*; Сполај е на Богоројца,

спайјо, што те донесла да седиш на патов и да крпиш, оти исав не стори за десетоко коа ни го вади! (6, 145); Коа беше напрајил едни кобли (царот), колку едни крбли; исаф не чинел од тоарење песок (3, 265); **исав у вас нема** – *вие немаџе милосџи, дуџи*; Вие луѓето ич чоештина немате, у вас милос нема, ни на свероите, ни на гадоите; исав у вас нема (2, 91).

ИСАВЛИЈА *џрид. неизм. (тур.) милосџив, сожалив*; Јас бев поисавлија од друзите баждарџии што сет по друзите градои, чунки јас земав од секој мртоец по еден грош (5, 152).

ИСАВСАС* Бре, исавсас кадрин што бил – му рекол (царот) на елчијата – неќи да почека (кралот) дури да ја допраам цамијата, да после да прајме кавга (4, 99).

ИСАФ *м. (тур.) Вид. исав.*

ИСВРЛИ *џл. свр. Вид. исфрли.*

ИСКНИТ СЕ *џл. свр. исекне се со носоџи издувне (за да ја исфрли содржината оу носоџи)*; Сега му е редот на мрсулаио да се исекнит (5, 162).

ИСКУА *џл. несвр. исекува* – Вид. и с е ч е 1. б; Тристамина отепуам со пушкава и петстотини исекуам! (6, 106)

ИСЕЧИ *џл. свр. и с е ч е – 1. а. со сечење сџџори на џарчиња*; Слушај вамо ти, калфа, ти што ќе ми напраиш мене: јас ќе влезам во гробон и ти ќе ме исечиш на парчиња (3, 65); (Каргаман со) сабја лозница... беше го исекол Црна Арапина парче по парче (6, 116). **б. со сечење соџре**; Отишле неколцина кај царо, што беше останале и му кажале оти сию аскер беше 'и исекол (3, 49); Три дена мувлет ни даде (царо), ако не го донесиме (бесценетио камен), сите ќе н исечи (5, 102).

2. џресече многу или сџџе џредмеџи; На часо егумено посадил зелки. 'И вадил и, коа втасале, 'и исекол, та 'и однесол кај дрвото (4, 207); На сите глаите му 'и исекол (царот), дека не можеле да му даат билка да не умри (5, 85).

ИСЕЧУА *џл. несвр. и с е ч у в а* – Вид. **исекуа**; Дејди пусти јунак – си вели сама со себе Еѓупката – али вака тристамина отепуаш и петстотини исечуаш! (6, 108)

ИСЕЦИЈА *м. (тур.) шџџо има исе – дел (во нешџџо)*; А пак

ти, чорбаџи, што си работил – само три ореи – да те бијат по глаа!
– ќе ни бидиш исеџија (3, 33).

ИСКА *г.л. несвр. сака; бара (зборов е во дијалоџ на џиквешки џовор);* А арно тизека бин грош си искал, ама колку ти дадоа? (6, 135)

ИСКАЖИ *г.л. свр. и с к а ж е – I. а. каже сè докрај (со џрег-меџ);* Многу украдени работи тој искажа на луѓе богати (4, 129); Му искажале (јунаците на царо и царицата) сите работи што му се препречиле во тоа време дури ја прошетаа цареа земја (3, 110); Му искажа на брата си сè како што виде и се стори (5, 281). **б. без џрег-меџ;** Откоа искажале сите, царот го прашал попо дали имат уште некој свој чоек да кажи приказна (3, 135).

II. искажи се Вид. и с к а ж и I; Сите се искажале и дошол редо на бабината Злата да кажи својата живуачка (2, 176).

ИСКАЖУА *г.л. несвр. и с к а ж у в а* од искажи; овде: *во џа-сивна уџоџреба;* Еле, па таа миризба од таа цела корија трендавили, не се искажуала (4, 75); Ќе те молам, мајсторе, со голем мукает да ме брчиш, да не ми го задрниш десното уо... толку што ме боли што не се искажуа (5, 301).

ИСКАПИ(Т) СЕ *г.л. свр. искапе се* Вид. **избања се;** Влези во аузо и искапи се, та ќе станиш страшен јунак (2, 274); На бавчанџијата беше му се кажало за да не седи в бавча дури да се искапит царицата (5, 48).

ИСКАРА(Т) *г.л. свр. и с к а р а – I. наџаоне со џрџи, навреодливи зборови;* Коа виде тоа нешто царџкио син, многу се докачил и бањарот го искарал дека не си отворил очите (5, 133); Есапила (ќерката) да не нешто му погрешит (на татка је) и после да ја искарат нешто (5, 210).

II. искара се *скара се со некоџо мноџу;* Од тоа прекоруање што го прекорувале, беше му омрзнало и еден ден, откоа беше се искарал арно, убао, си кренал пушката на рамо и си ошол (3, 199).

ИСКАРИОТСКИ џрид. Вид. кај **Јуда:** „Ах, проклета жена! Ах, Јуда Искариотска една! Да такваа беше милоста твоја... (6, 45)

ИСКАСА *г.л. свр. со касање џовреди, нарани;* Во глаата (од коџабашијата) беа се запатиле едно кртило оси и којшто ќе поминел тамо, сè ќе го укасеше. Деца, чупи, мажи, едночудо искасани

од тие пчели и до најпосле ја видоа глаата во трњето и стретсело да ја изгорат, пред целото село. (5, 286); **искасан** *џл ириод*. Вид. го пртходниот пример.

ИСКАЧИ СЕ *џл. свр. качи се на врв, на некоја височина*; Врвејќи пред чешмата, го прашала (девојката) што му рекло сонцето и откоа беше се искачил на едно високо, беше је кажал (3, 187).

ИСКВАЧИ *џл. свр. (за иџица) изведе иџиња лежејќи на јајца*; (Гугучката) снесла пет јајца, арно ама, дури 'и исквачи, три и се отркалија (2, 102).

ИСКИНАТ *ириод. I. џл. ириод.* од и с к и н и (т); Му се вкачил (сиромано на ѓаолот) и кога гледат еден тоар опинци искинати на плеќите од ѓаолот (4, 237); Јас сум сиромав со искинати алишта (5, 94).

II. ириод. облечен во алишиа со многу иарџали; Ја гледат (ангело жената) искината партал од партал во алиштата, дури месата је се гледаа од снагата (4, 53).

Со и м е н к и т е: **алишта** и **опинок**; Вид. ги горните примери.

ИСКИНИ(Т) *џл. свр. и с к и н е – I. 1. скине на иовеке месџа, иџака иџо да биде иовеке неуиоџреблив*; Јас ќе побегнам (мори ташто) и ќерка ти дури не искинит едно рало опинци – да не можит да ме најди! (2, 169); Оф, брате, брате!... девет години да лежам болна, девет постели да искинам, ако сум ти го заклала јас детето (2, 162).

2. со кинење собере сиџе илодови (уиџе незрели); Откоа ја искинав сливата, туку ми се јави еден Арап (2, 281); Ламјата тогаш беше дошла и искинала јаболката (2, 114).

3. со кинење униџи, соџре; раскине, расџргне (некоџо); Под тоа дрво се збирале ѓоамити ветроштињето, да белким ќе ја искинат самовилите паштерка је и назад уште еднаш не ќе е се вратит (3, 144); Му се пуштила свињата (на Патенталија) да го искини (3, 91).

4. издраска, наџрди лице; Младата невеста коси и лице си искина со нокти и сакаше сама себе да се убие (3, 178).

II. искини се од (иосџојано) носење сиџане неуиоџреблив; Лелех, јас сиромав... опинциве ми се искинаа и пак не го најдов сонцето (2, 232); ...платната беа му се искинале (на Габер-гаго), ти-

ки ќе клекнеа наземи, по еден кутел пепел креваа со вјстаните. Ами пак сите беа облечени со копараии, шајакот беше му се искинал... (6, 104).

Во и з р а з и т е: **два тоара опинци искинавме** – *многу се намачивме*; Како, како (пријателе) да те куртулисам? Два тоара опинци искинавме со другарите дури да те донесам на вешалово, а пак ти сакаш да те куртулисам! (4, 284); **дури не ’и искинал ѓаолот опинците** – *дури не се зафатил (поштрудил) ѓаволој*; Дури не ’и искинал ѓаолот опинците, да откоа ќе ’и искинит, ќе те донесит на вешало! (4, 217); **срце ќе ме искинит** – *секавам голема боленштина во желудничок*; Ако јас сирота умирам од студ и се тресам како лис на гора, и срце ќе ме искинит од што ми студит, а ти велиш оти не ми студело! (6, 39)

ИСКИСНИ *ѓл. свр.* и с к к и с н е – овде: *(за земја) добро нашој се*; Дај ми, Господи, еден убав дож во лозјево за да ми искисни и да го грибам! (4, 140)

ИСКОВИ(Т) *ѓл. свр.* и с к о л в е – *(за ишница) со колвење*: **а.** *изеде*; Кога виде детето оти ќе го исколва, веднаш од просо беше се сторило детето една лисица (4, 251). **б.** *расије и сл.*; Пошло едно врапче и го исколвало (јаболкото) со клунчето и го расипало (5, 48).

ИСКОЛИТ *ѓл. свр.* и с к о л е – *со колење најрави да умрај*; На тоа згора, заповеда царо и ’и кладоа (чорбаците) в здан за по три дни да ’и исколит (4, 97).

ИСКОПА(Т) *ѓл. свр.* со копање: **а.** *најрави дуика, гроб, огнишће и др.*; Го натерало коњчето стопана си да ископат една дупка (2, 263); Пратил измеќаро... за да донеси некој од момците да му ископат гроб на отепанио (4, 176). **б.** *во пасивна ујојреба*; Темелите се ископаа и месеци поминаа и уште камење не беа се донесле (4, 160).

ИСКОРНИ *ѓл. свр.* и с к о р н е – *со корнење извади (ооземе)*; Отишла (најстарата снаа) во бавчата искомнала едночудо дрвца (2, 161).

ИСКОЧИ *ѓл. свр.* со скок *(ненадејно) излезе, појави се*; Искочила лошата кучка и ја грабнала лисицата за гуша (2, 37); Ако не ќе можела (болвата) да искочи од пазуа, ќе се скриела во брашното (2, 107).

ИСКРА ж. а. *сиїно делче од оџан*. б. (прен.); И од ден на ден му се палила таа искра во срцата на помладите кауџери (4, 258).

ИСКРАДИ *џл. свр.* и с к р а д е – *украде многу работи*; На сонот (на терзијата) му се јавила една уруглица и на неа изврзано сè што беше искрал од тој час (6, 49).

ИСКРВАИ СЕ *џл. свр.* **искрвави** *облее се, измачка се со крв*; Од крвта на јагнето се искрваило детето во рацете (5, 233).

ИСКРЕНИ *џл. свр.* *крене, поодиџне многу работи или сè*; Пред да се стори (момчето) домазет, си искренил азното во торбите полни со срчи (5, 121).

ИСКРИВИ СЕ *џл. свр.* (*за дрво*) *сиїане крив*; искривен – *ишїо се искривил*; Ова дрво не је арно, ха! – ова је арно, ама... на врво је малку намахнато (искривено) (6, 132).

ИСКРИЕ *џл. свр.* **I.** (*за мноџумина или сиїе*) *скрие*; Ти ји искриле (Шопјето) ножејте зад себе (6, 141).

II. искри се (*за мноџумина или сиїе*) *скрие се*; Тие се искриле околу колибата да го чекаат татка си (2, 254); Од свирењето на змиите, што е живо во планина беше се исплашило и на дно земи беше се искрило (2, 260).

ИСКРШИ *џл. свр.* **1.** *скрши (многу работи или на повеќе иарчиња)*; Јас не викам што ребрата ми 'и искршија, да ти јачиш што ништо не ти сторија (2, 26); Забите ќе си ги искршел од тресењето што го тресело (4, 20); Го виделе српот, сите се созборале и му легнале со секирите, та го искршиле парче по парче (6, 220); искршен; Летнал (штркот) џоа да бега, арно ама пусти крилја убиени, нозе искршени (3, 120); Коа се нашол ангелот фрлен на сокак, со искршената глаа, кренал рацете на небеси (4, 214); Пендерињата (биле со) многу черчевиња искршени да висат надолу (5, 323).

2. *во пасивна употреба*; Коа ќе ја отепаат таа свиња, тогај ќе умрам јас, ама ако ји искрша(т) обете, ќе умрам, а пак ако не се искршат, болен ќе бидам (3, 89).

ИСКУБИ *џл. свр.* и с к у б е – *со кубење извади (иердуви и др.)*; Ами да ти пратам неколку гуски, бре старче – му рекол царот – дали би можол да 'и искубиш арно? (5, 63)

ИСКУПИ *г.л. свр. куџи многу работџи; Сега брго ќе го даат валиментото и сичко јас ќе му искупам, да тогај дури ќе ме познаат кој сум јас (5, 324).*

ИСКУСИ(Т) *г.л. свр. (цркслов.) нудејќи некому разни при-мамливи работџи, наведе да се полакоми или не; Сторила ниет (Дуња Ѓузели) да го земи (момчето) неколку вечери при неа, да белким ќе го искусит од кај 'и имат толкуа пари, што 'и арчи кор-лемечки (3, 278); Одеа и се разгоараа, а гаолот туку му принесуал лоши мисли (на чоекот) и печалел за да го искусит, да го согрешит во нешто (4, 224).*

ИСКУШАВА *г.л. несвр. (цркслов.) од и с к у с и (т); Тогај му се кажал (гаоло на Адам и Ева) и му застанал пред нив за да го искушава (4, 16); Требало сите да се женат и да си земат по една невеста за гаолот да не 'и искушава (4, 257).*

ИСЛУША *г.л. свр. чуе сè докрај; Ислуша кадијата сопрво богатио и после сиромаиот и сетил оти богатио го зема на душа сиромаиот (5, 91); Откоа го ислушаа кауѓерите егумено, сите му кандисаа на зборо негов и си почнале да си пијат вино (5, 88).*

ИСМЕИ СЕ *г.л. свр. и с м е е с е – овде: насмее се силно; Ха, ха, ха, ха! – беше се исмеал Дели Петро и беше си ошол по работата (6, 181).*

ИСМУКА *г.л. свр. и ишмука – овде: извади (од змија) оџ-ров со приџискање на главаџа; Ватиле (девојката) две лути змии осојници, та си дошла дома и му исмукала отруачката во две златни чашки (3, 217).*

ИСПАДИ *г.л. свр. испџера, изгони; Таа беше го испадила со заплашуачка за да го предаит на караколот ако не се истаит (5, 292); Се страмеше (Дуња Ѓузели)... дури умре, задека 'и испади за атрот од тој проклет Евреин (3, 164).*

ИСПАДНИ *г.л. и с п а д н е – свр. 1. излезе со џаѓање; Едно прогоорила, му испаднало змиулче од уста (3, 146).*

2. испоџаџне. а. (за луѓе) во борба иззаѓине; Цел ден што се биле, многу души испаднале од двете страни (4, 31). б. (за лисје) џаѓне на земја во големо количесџво; Лисјето од гората беше испаднале (3, 110).

3. (прен.) осиромашџи; изгубџи (од нешџо); Ако дојди (зете)

некоја нестрѐка и испадниш од богатото, ќе си престрамен и ќе продааш јѐмиш (5, 54); Секој што беше го видел се зачудил, чунки секој мислел оти испаднал од стоката и од сиромаштија дошол до круши (5, 177).

4. (прен.) *најде се, поиадне*; Ако год некоаш (зете) испадниш во некоја сиромаштија, да плетиш кошници и да ми ја раниш ќерка ми (5, 54).

5. (*во дијалоџ на ѝиквешки џовор*) (*про*)излезе; Оноа нели е со две нозе и со две крилја и со гребенчок на глава, оно ќе да испадне петел, кади евенди – рекол третиот (5, 155).

ИСПАРТАЛЕН *ирид.* џл. од и с п а р т а л и (с е); (*сиоѝ*) *во ѝарѝали, искинаѝ*; Ја гледал дуовникот (жената) оти била многу сиромашка, чунки била испарталена во алиштата (5, 45); Одшто силно рипаа на коленици, тики саде пепелишта креваа со вастаните испарталени (6, 105).

ИСПАСИ џл. *свр.* и с п а с е – *нахрани (сѝока) со ѝасење*; Виде (царо) оти сите (зајаци) ќе 'и испасам и пак дома ќе му 'и донесам (5, 118).

ИСПАТ *м.* (тур.) *сведочење; доказ*; Демек, кади евенди, ти како што ми 'и кажуаш баш збороите сет: „ја испат, ја пара, ја апс – му рекол ушакот (5, 200); испат стори – *ѝосведочи; во ѝарницаѝа докаже дека ѝоа ѝѝо ѝврди е ѝочно*; Јас знам оти чудно ви е ова што ви кажуам, ама не је чаре да ве излажам, чунки најпосле испат ќе ви го сторам и ќе ве уверам (2, 158); Нема никој овде да те види за испат да стори (5, 361).

ИСПАТЛАМА *ж.* (тур.) (*до*)*кажување на суд*; Откоа беше му чул кадијата испатламата на тројцата гаѓачи, ји испуштил (5, 155).

ИСПЕИ џл. *свр.* и с п е е – овде: *ѝрочѝа*; Ја земи тевтерот, бре домаќине – му рекла – да ми го пеиш да видам што си писал. Го зело момчето тевтерот и је го испеал сиот открај-докрај (6, 23); Чарето, бре блаосоени рисјани, за раменици и истуркајте го надвор за да ви испеам таин Божи и свршена работа! (6, 166)

ИСПЕРДУШИ џл. *свр.* 1. *за ѝѝица: најѝеа ѝолку мноџу ѝѝо ѝ се разлеѝале ѝердувиѝе*; Вистина штркот што беше сам летоска на куќава, ќе го испердушеше Лиса (2, 159).

2. (прен.) *раскине*; Разбра сега, али не разбра? А, сеа (стар-

че) да ти видам плеќите, да не ти го пуштам песо, од кочина, да да те испердуши (4, 155).

ИСПЕРИ *г.л. свр.* **испере I.** овде: *со ѓерење (алииѓа, ѓо-стѓелнина) наѓрави некоѓо да оди чистѓ;* Па нека ти е живо анчето (ага), ќе те испери! (6, 103); испран; Ете (бре ќелеш), околу врато вошки кај ти лазат, жив ќе те јадат, а јас испран, најаден (6, 94).

II. испери се *сам испере свои алииѓа и др.;* Оф јас сирота, зашто сум се родила и да остареам, та да не глеам и да не можам да се исперам! (3, 132)

ИСПЕЧИ(Т) *г.л. свр.* **испече – 1.** *за јадење: зѓоѓви со ѓечење;* (Шопо) си го испекол (колбасот), та си го изел (6, 150); Е, ај скини барем еден кочан од царевкине за да си испечиме коа ќе си ојме дома (5, 351); И Шопо го тргнал конецот што го држал со заби и му го тргнал целио колбас од устата на Швабата и си го испекол, та си го зел мезе по ракија, а пустио Немец си останал бел во очите. (6, 150)

2. *за човек: изѓори (за казна);* Тој (маѓеснико) ќе те внеси внатре и ќе те клаи на ражен, та ќе те испечит како некое рудо јагне (2, 274).

3. *во ѓасивна уѓоѓреба (со с е);* Ај, побратиме, земи ја кожава од срнава и појди наполни ја со вода да донесиш за да пиеме, дури да се испечит срнава (2, 127).

ИСПИЕ(Т) *г.л. свр.* **1. а.** *со ѓиење внесе во орѓанизмоѓ ѓечносѓ;* Од водата (на пелинот) на три утриња да му ја даиш (на Адам) да ја испиет (4, 22); Зел пол аврато и беше ти го испил со троа вода (5, 272); Кој знаи (болвата) колку крв испила од мене? (2, 104) **б.** *во фаниѓасѓичниѓе ѓриказни – и мореѓо;* Пеќи, пријателе – му рекол дрваро – готов сум да го испијам морето (5, 186).

2. *со ѓиење униѓѓѓи (очи, мозок);* Да појде истата змија да ѓ испие (на девојчето) обете очи (3, 181).

3. *со ѓиење (ѓијанење) ѓоѓпроѓи;* Јас надупив еден пијаница да си ја отепа жената и сега остана без жена, да нема кој да го кара задека се опива, за да ја испие сета стока (4, 256).

4. *со ѓиење исѓразни;* Сега ќе доит еден змев за да го испиет полнион котел млеко (2, 125); Сама (мајка ти) нека си ја испиет чашата ракија оти јет уморна (4, 151).

5. *за сонце: униѓѓѓи;* ...го сторила (момчето) една игла, та го закачила зад врата да не го види сонцето и да го испие (2, 172).

6. испиши; Испил (чоекот) еден чубук, го истресол љулето (2, 78).

7. во пасивна употреба (со с е); Демек, ако била ракијата стодрам и се испила педесе... (ја) исписал на една книга (5, 86).

Во и з р а з и т е: **зер (санки) му (ми) испила чавка умо(т)** – зар е улав?; Кој е будала за да се мачит како мене? Зер му испила чавка умо тики ќе се мачит! (6, 156); Хаа, ами ако не, сега ќе одам во батакон... санки ми го испила чавка умо (2, 98); **во чаша да го испиеш** – многу е личен, убав; Се јавило едно момче, што во чаша да го испијат (3, 217).

ИСПИТ м. (годишна) проверка на знаењата на учениците; Коа ќе дојди испит и не знаејќи (учениците) да си даат одворот, мене ќе ми се црви лицето, од таткој му (4, 190).

ИСПИТА¹ гл. свр. со ишање (просење) измоли; испроси; Испитал еден Егуптин еден грнец маштеница од село (6, 108); Белки ќе испитам едно парче леб за да заголнам душа, да не умрам од глад (4, 83).

ИСПИТА(Т)² гл. свр. испираша за да ја утврди фактичката состојба; За сето ова што ти кажуам, честити царе, сакам да го испиташ (сиромашо) од аз до ижица (3, 127); Брат је ја испитал оти никаков кабает беше немала, арно ама, за атаро на татка си ја остаил да загини (сестра си) (3, 135); Коа виде Дуња Ѓузели оти толку пари арци по неа тоа непознато момче за неа, сторила ниет да го испитат од каде е и што е (3, 154).

ИСПИТУА гл. несвр. од и с п и т а (т)¹; испишува; Почнала Дуња Ѓузели да го испитуа од каде е, и што е, и али е многу богат за да го земи за момче (3, 155); Ич можел богатио да погоди кога жената му го испитуала (облогот) навечер и му кажуала на љубовнико (2, 229).

ИСПИШИ гл. свр. и с п и ш е – напише сè со реч (што видел и чул); Откоа премерил сичко, испишал (еќимо) на една книга (5, 86); Дури одела царицата, сè што видела, сè по патот испишала (4, 28); Си било едно момче што беше исписало сите женцки ит-роштиње (6, 23); во пасивна употреба; Откоа 'и дорекол зборите и се испишаа на книгата, сите чорбации си удрија муурите на книгата (5, 139).

ИСПЛАЗИ гл. свр. извади јазик од уста (колку што мо-

же); Исплази го јазико да го видам (6, 190); Мајко мори – ѝ рекол – ја исплази го јазикот за да ти го бакнам (4, 218); и с п л а з е н *г.л. приг.*; Откога си влезе внатре кума лиса ватила да му се биет поеќе шега: „ља, ља, ља, ља“, му праела (на кумче волче) со уста со јазикот исплазен. (2, 26).

ИСПЛАШИ *г.л. свр. I. уйлаши*; Кога ќе влезеш (момче) дома кај нас, кротку да одиш за да не ни 'и исплашиш децата (3, 25).

II. исплаши се – *уйлаши се*; Од свирењето на змиите, што е живо во планина беше се исплашило и на дно земи беше се искрило (2, 266); Коа дошол чоекот за копање и за прашење, пак беа се исплашиле врапчињата (2, 79); Коа видела војската тоа нешто, беше се учудила и беше се исплашила многу (2, 209).

ИСПЛЕТИ *г.л. свр. и с п л е т е* – *со илейење наирави*; Откоа исплетил неколку чешити кошници, му отишол при царо и му 'и дал кошниците да 'и види (5, 54).

ИСПЛИВА *г.л. свр. I. (некого) изнесе на суво.*

2. (прен.) *сиази*; ...правината се танчела и не се кинела; еве, сполај му на Бога, мене ме исплива (3, 140).

ИСПЛУКА *г.л. свр. I. со илукање исфрли наговор од усџа шџоа шџо било во неа*; Коа се сетив оти ќе се омрсам, веднаш исплукав (5, 46); Беше ја исплукал (коската) (6, 224).

2. *на некого фрли илунка (во знак на презир)*; Сите браќа така је свикале, сите ја исплукале (сестра си) (2, 162).

ИСПО- *преф.*

ИСПОВЕДА *г.л. свр. I. I. ирими (од некого) исповед*; Застанала (жената) пред дуовникот за да ја исповедат (5, 47); Го молило (момчето анџијата) да му викни еден дуовник, да го исповеда и причести (5, 138).

2. *искаже (пред свеишеник) гревовише*; Сум слушал од стари: ако си исповеда чоек греите на земјава пред луѓето што му згрешил, луѓето ќе му простат (5, 283).

II. исповеда се I. даде исповед (пред свеишеник); Се исповедал безбожникот и се крстел и од истио ден почнал да проповеда (4, 184); Тамо, чедо, сум се исповедал за да ми се простат гревите (2, 137).

2. и признае свои грешки; Тогај (момчето) му се исповедал на тргоецот зашто се преправал нем и... се главил при него. (5, 242)

ИСПОВЕДИ СЕ *г.л. свр.* Вид. **исповеда се**; Бидејќи (Марија) сама се знаеше веќе за најгрешна, преесапи да појди на аџилк и тамо да се исповеди и се причести (4, 193); Се исповедила (Марија) како била сопрво и... после (4, 195).

ИСПОВЕДУА(Т) *г.л. несвр.* од и с п о в е д а и и с п о в е д и (т). **I.** Вид. и с п о в е д а 1; Собрала (таа) мезличот и изваила сите тројца да 'и исповедуат (5, 251).

II. исповедуа(т) се 1. Вид. и с п о в е д а (т) с е 1; Не би час, дошла една друга жена при дуовникот за да се исповедуат (5, 47); Еден арамија ошол на дуовник да се исповедат од греот (5, 196).

2. Вид. и с п о в е д а (т) с е 2; Пред да се крсти, се испраил пред народот и наче грло да зборуа и да се исповедуа (4, 184).

ИСПОВРТИ *г.л. свр. многуаиџи изврџи (со сџаџ и сл.)* за да мавне; Беше се налутил кираџијата и со усул ја кренал вастагарката та исповртел и мавнал на пупунчето (2, 21); Дошол попот и исповртел со патеричката (6, 175); Коа чу сиромајо тоа добро од царот, го зеде ѓулето в рака и коа се затрча од поскраа низ пенџерето, тики кога исповрте со рака и го фрли ѓулето, тики коа го удри во черчевето од пенџерето, и од силното удруање се врати ѓулето и прао в чело го удри и го отепа. (2, 122).

ИСПОГАНИ *г.л. свр. извалка со нешџо џоџано (измеџ и сл.);* Со кое прао ми давате мене месо испогането од глувци да го јадам, бидејќи ви сум цар? (2, 45); И 'рслано неќел да 'а јади, чунки била испоганета (мршата) од глувците (2, 45).

ИСПОКРШИ *г.л. свр. искрши мноџу (иредмеџи), сџ докрај;* Манговците си испокршиле погачите и си се наручале (6, 113); Скалите (биле) тукуречи наред испокршени (5, 323).

ИСПОЛНИ(Т) *г.л. свр. I. 1. најолни нешџо шџо било иразно или донекаде иразно;* Во амбарите жито и брашно, во бочвите вино и ракија, и во сите полно и рамно му исполни Господ (4, 157); Гледат една река голема, беше го исполнила долот што бил пред незината куќа (4, 262); Кога 'и виде браќа си, сите беа спечалиле кој овци, кој кози, кој крави, кој волои, кој коњи и кобили, Беше исполнила куќата со сите убайње (2, 254).

2. (прен.) *вооружи некоџо со сила, дух и сл.;* Ѓаолот беше 'и исполнил со еден негов дув, што секој што ќе чуел и ќе се учудел, веднаш да речи оти не ет греота (4, 259).

3. *(во живојој)* помине ојределен број години; И коа ји исполнил (Адам) петте стотини години, беше му наумил со една лоша треска, беше го стресло (4, 20).

4. *изврши (должност, закон)*; Излегол (гускарот) од Стамбол надвор за да го исполнил тој збор од царот (5, 124); Канонот што ќе ти го даам, ако можеш да го исполниш, можи Господ да те простит (4, 26).

5. *осџвари*; Немаше чаре друго од колку да му исполни сакањето на сина си (5, 335); Поарно сами одете при Бога и молете му се, чунки тој е милостив и ќе ви го исполни желанието (4, 136).

II. исполни се 1. наиолни се (*џоа иџо било недоволно иолно или иразно*); Се исполнила куќата од селани, поеќе стари (2, 156); Сета земја беше се исполнила со жаби и жабари (4, 110).

2. *(за години) џоминал ојределениој рок*; Се исполниле двестете години и тогај беше се сетил праведнио чоек оти ангело... беше се врзал од благосоената од Бога јаболкница (4, 199).

3. *изврши се, сџроведе се*; Ете, од тој себеп, велат едни, што окарал књаз Милош кога го напрајил законо, не се исполнил ји си караат Србите до ден денеска (6, 104).

4. *осџвари се*; Си заседнал Мечо при тргоецо баеги време и, за да се исполни пишаното од наречниците (3, 193); му се исполни нешто; Му се исполни (на царот) желанието со видуањето на три внучиња (2, 272).

ИСПОЛНУА *џл. несвр.* од и с п о л н и (т). **исполнува I.** Вид. исполни(т) 4; *извршува*; Тука му текнало веќе да го исполнуа царцкио збор што го имал пишан на едно книже (5, 124); Има... рисјани што исполнуале заповедите Божи (4, 50).

II. се исполнуа Вид. кај и с п о л н и (т) с е; *се извршува*; Ете како се исполнуаат думите Христови: Тражите да најдете, чукајте да ви се отвори и барајте да ви се даде (4, 86).

ИСПОЉУБИ СЕ *џл. свр. избакне се, избаци се*; По време се нашле магариињата на едно место и се виделе, та се здравуале; ош беш сторице, брацки се испољубиле (2, 73).

ИСПОПАДНИ *џл. свр.* и с п о п а д н е – *испадне сџ, оокрај*; Сидоите околу наоколу (биле) испопаднати (5, 324).

ИСПОПРИ- *џреф.*

ИСПОПРИКАЖИ *џл. свр.* и с п о п р и к а ж е – *исџрикаже*

сè, докрај; Ај сега да си вечераме, да после ќе ти испоприкажам за многу работи (4, 78).

ИСПОПРИКАЖУА СЕ *г.л. невр.* и с п о п р и к а ж у в а – од и с п о п р и к а ж и (с е); *изнаразговара се*; Дури некојпат беа се разборуале (братот и сестрата) и се испоприкажуале за сите работи, арни лоши (3, 277); Се распознале и се испоприкажуале оти сите се свршени за царцки ќерки (3, 100).

ИСПОСЕРИ *г.л. свр.* и с п о с е р е – **I.** *некој предмет*; Помина една крава и ја испостра рачката (5, 72); Еве му ја друшката на испостранио чеол (5, 354); (прен.) *йосрами*; Ну, побеснел вол, откачил кол, опасил зелена трава, испострал англиска слава. (6 150)

II. *испосери се сам*; Се налутил многу, чунки сторил оти се испострал Итроман Пејо (6, 203).

ИСПОТИ *г.л. свр.* **I.** *йерајќи човек да работи многу, коњ да йрча и сл., направи да се облее со йои*;...се насмеал и ја извртел глаата, велејќи си сам со себе (царот): – „Ама бестрамник кназ, ич му прилега нему од мене невеста да зема! Ја чекај малце да го испотам, да да му текни кај праќа стројници.“ (5, 35); Кога го игра, го бодиња, дури беше го испотил жива вода, и беше го уморил (2, 168).

II. *испоти се облее се со йои*; (Најденко) си поткренало шапчето да си избриши потта што беше се испотило од играњето (3, 139); Се размаал чоек, удрил, маал, дури се испотил јако (2, 103); испотен – *сиои во йои*; Испотен бидејќи петла коња, му симна самаро татко (5, 68); Го видела (чоeko) една богата жена оти бил испотен и уморен (6, 34).

ИСПОШТИ *г.л. свр. со йошћење (глава) исчисии од гадинки*; Заповедајте, сестри – им рекло момчето – да ве попоштам, да да видите како убаво ќе ве испоштам (3, 25); Ќе му дојдат (ѓаконите на владиката) со запалени ламбади... и ќе го испоштат (2, 106).

ИСПРАА СЕ *г.л. невр.* од и с п р а и с е; Коа приближил до нивата, гледате еден чоек кај туку шета низ нивата и се наведуал, се испраал (3, 251).

ИСПРАЕН *прид.* *г.л.* од испраи се; **испраен** – *йрав, ненаведнаи; нейоодѓрбавен*; Жабите си имале еден жабар што одел испраен

како чоек на две нозе, што 'и повелал и жабите и сите друзи гадои. Шетајќи по сокаци жабарот.. ја видел ќерка му од св. Петар... (4, 116).

ИСПРАЗНИ *г.л. свр. со иразнење извади, иошроши; Ис- празнија (луѓето) житото од амбарите (3, 81); Знаејќи тоа нешто лисицата, го испразнила јаболкото и го шукнала момчето внатре (2, 199); Сето азно беше го испразнил (момчето) само за киријата! (3, 296)*

ИСПРАИ(Т) *г.л. свр. и с п р а в и – I. 1. а. иосџави иросџум; сџане иросџум; Брго-брго (жената) ме завитка во една ругузина и ме испраи во еден кош (5, 313); Му го однесле (камено) на кавеци- јата и си го испраил до вратата (3, 225). б. (сио, џемел иаонаџ) вра- џи во иоранешна сосџојба; Токмо две години што го праиле и не могле темелите да 'и испраат (5, 12).*

2. а. испраит на нога – *иорасне некоџо гледајќи и чувајќи го; Не можиме да испрајме на нога челад како тебе (ластовице) (2, 95); Асли ќелам не моеше челад да испраит (гугучката), не моеше (2, 95). б. испраит работите – уреди; Беше слегла (девојката) да 'и испраит на бабата работите (2, 182); Веков санким ти (мајко) ќе го испраиш, али кол ќе закачиш (5, 178).*

3. испраи пато – *џргне ио иаџоџи; уџаџи се (кон оџределено месџо); Капидани си го испраи пато и си отиде во Америка (4, 216); Наведи глаа дете, гоа се устраи и си го испраи патот со тат- ка си за дома (4, 249).*

II. испраи се – **1. сџане (иосџави се) иросџум, на нога;** Ле- жал, што лежал (царев син) и едно време се испраи (3, 83); Се ис- праил попо да го види кој је и се позамислил малце за како да му речи, не му текнуало (6, 158).

2. иојави се во сиоџ расџ; исџоџори се; Едно се наведил да земи од алтните и му се испраил пред него еден Арап (3, 232); Момчето му се испраи повторо пред царо (3, 163); Излегла една ламја од под една спила и му се испраила пред него (пред сирома- ио), зината со големата уста, готоа да го лапни цел (2, 219).

ИСПРАТИ(Т) *г.л. свр. 1. ириоружи некоџо до неџде коџа овој заминува; Татко му и мајка му 'и испратиле до некое место (синоите) (3, 97); Беше ја зготвила (зависливата маштеа) ќерка је и беше ја испратила (3, 146); Ај, аџице, да ме испратиш – је рекол на жената си – од град надвор, оти јас ќе одам на аџилк (6, 90); –*

Ов, се отепав, да видел Господ, мори жено! – му рекол на жената си, чунки таа стојала за да го испратит (мажа си) (6, 176).

2. *ипраши некоџо во оиределено местйо, кај оиределен човек и сл.*; Маштеа ми од завис ме испрати во планинава (5, 331); Го испратила (попадијата синот) кај попот на село (2, 168); испратен – *ипрашен*; Татко ми има испратени луѓе да ме бараат арантаран (3, 61).

3. *во пасивна уиошреба* (со с е); Тргунајќи да одат гемиите, припукале топои од гемиите и од суо за да се испрати со шенлак аскеро (6, 138); Се испратила од старешините заповед по целото царство да дојдат на определениот ден сите младичи (4, 95).

ИСПРАЌА *гл. несвр.* од и с п р а т и (т); Вид. испрати(т) 1; Да имаш (момче) до век да пречекуаш и да испраќаш, и никоаш стоката да не ти се довршуат! (4, 156); Помалата невеста, и таа го испраќаше (мажа си) (5, 44).

ИСПРАЌАЊЕ *ср. гл. им.* од и с п р а ќ а: **на испраќање** – *коџа џо испраќал(е)*; На испраќање (кадијата) голем бакшиш му дал на светците (4, 170); На испраќање (домаќинот) ми скина еден бубрег од печените брави (2, 25).

ИСПРАША *гл. свр. I.* *запраша некоџо за мноџу работи; испрашија*; Ја испрашал (еќимо царската ќерка) заради болеста од секаде што ѝ је и што је боли (5, 166); Ја чекај да го викнам (касапов), да да го испрашам кој је и од каде је (5, 171).

II. *испраша се се испрашаа* – *заемно, еден со оруџ си испрашаа* – *вија мноџу испрашања*; Откоа се испрашале као живеат, се навечерале и си легнале, као што си лежале и напред, као мајка и син (2, 61); Се испрашале кој од кај идит, кај одит и беа се изнашле (4, 103).

ИСПРАШИ *гл. свр.* *мноџу испраши; испрашен* – *шио е со мноџу ирав*; Ја клала (жената лубеницата) во еден саан и беше му ја дала в раце на мажа је; ја зеде в раце и ја видел оти била испрашена (6, 29).

ИСПРАШУА *гл. несвр.* и с п р а ш у в а од испраша; Го виканала (Дуња Ѓузели момчето) на вечера неколку вечери со ред и го испрашувала со нејзините цилвиња (3, 279).

ИСПРДИ СЕ *гл. свр.* *ослободи се од излишни џасови во организмот*; – Нема за прдешо џеза – му рекле само за мочањето

има. Е, лели немало за прдеш цеза, чекај барем да се испрдам, оти сум се подул од прееска вамо, (6, 79).

ИСПРЕ- *преф.*

ИСПРЕГНУА *гл. несвр.* од и с п р е г н е – *извади оо јаре-мои*; Спискала сирота да плачит и да пиштит, го грабнала да го бакнуа и да го испрегнуа од јаремот (5, 259).

ИСПРЕДИ *гл. свр. со иредење изработи*; Дали (жено) уште не ја испреде конопта пушта? (6, 35); Да испредиш, ис(т)каиш и сошиеш една кошула (невесто) (2, 131).

ИСПРЕКРШИ *гл. свр. искриши, ирекриши (на мноџумина)*; (момчето) му испрекршил на секи зајак по една задна нога (5, 116)

ИСПРЖИ *гл. свр. со иржење зџоџиви (јадење)*; Со голем кеф веа му го однесле (месото непечено) на ’рсланот и го нараниле, а на мачоро му испржиле риби, та му ’и однесле да јади. (2, 46).

ИСПРИ- *преф.*

ИСПРИКАЖИ СЕ *гл. свр. наразџовори се*; Бидејќи таа беше променета со овчарски алишта, не ја познал царев син оти јет девојка цареа ќерка. Се распознале и се исприкажале кој од каде је, девојката се криела оти је девојка... (5, 334).

ИСПРО- *преф.*

ИСПРОВРИ СЕ *гл. свр. ировре се наџолно*; Дури да појдит дома попо, попадијата се испроврела низ дупката (5, 193); Дуња Ѓузели беше се испроврела низ дупка и беше застанала во еден кош (5, 190).

ИСПРОДАИ *гл. свр. и с п р о д а д е – иродаде се (иџио имал)*; Мислејќи си така момчето, си тргнало за дома да си иди и се одбило од некоа страна, по екој села, ’и испродало симидите и си ошло прво дома... (3, 40)

ИСПРОМЕНИ *гл. свр. I. иромени, облече во најубави алишиџа*; Марие – вели на ќерка си – ај облечи се да прошетаме в пампур по вода. И испромени таа, кинисаа и влегоа во пампуро (5, 318).

II. испромени се *иромени се, облече се во најубави алишиџа*; Заповеда царо да се затвори целата чаршија и сите граѓани да се

испроменат со велигденските алишта (5, 136); **испроменета** *г.л. прир.* – убаво облечена; Ја гледат дуовникот: во алиштата испроменета со домаќинцки алишта (5, 47).

ИСПРОСИ *г.л. свр. со ипросење добие;* Ако можеш ти од овој Ингилиз леб да му испросиш (5, 157).

ИСПРОСТИ(Т) СЕ *г.л. свр. 1. ипроси се, збоѓува се со мно-гумина;* Откога беше се испростил со сите каугери, му зел и една книга (5, 226); Најпосле му зел (кумот) ваде (на св. Арангел) за три саати, да појди в чаршија за да се извидит со пријатели и да се испростит (4, 88); Се испростило царското внуче со деда си (татка си, мајка си и со сите домашни) (2, 273).

2. (обично во мн.) испростија се – *еден со оруџ се ипросија, се збоѓуваа;* Дошле кај што се делел патот на два пата и откоа се брацки испростиле и избакнале, плачејќи се поделиле (3, 276); ...тројцата пријатели на чудо станале, рипнале и се избакнале и се испростиле за пизмата што си имале помеѓу ним пикната од гаолот. Од тој саат пак си заживеале како што живеаја од понапред (4, 243).

ИСПРОШЕТА *г.л. свр. ипрошеја, помине сè (многу места);* Во тие неколку дни Силјан испрошетал сето поле Прилепско (2, 154).

ИСПРЕЛА(Т) СЕ *г.л. свр. (во песок и сл.) со ирелање испркала се, испреврши се;* Ќе појдам во некоја црква и ќе се испрелам од правта (2, 74); Отрчало пупунчето кај ртот и го донесло кај што беше истурено маслото, та беше го натерало да се испрелат во маслото (2, 21).

ИСПРСКА СЕ *г.л. свр. овде: со ирскање извалка се;* Каргаман беше се испрскал од лепешката (6, 116).

ИСПУКА *г.л. свр. овде: (за многумина) ипукне; изумре;* Ние селаните ќе испукаме од горештина, пот да ни течи од челото како река (2, 139).

ИСПУЛИ СЕ *г.л. свр. иогледа внимателно, задржувајќи го иогледош;* Седнало момчето на камено, ватиле да идат жени и секоја ќе му се испулела арно на негоата убаина (5, 311).

ИСПУСТИ СЕ *г.л. свр. овде: (за имот) поради неводење сметка иропадне;* Со денеска, со утре, беше се испустило сето

имање што имало момчето и дошло страдно за една пара (5, 309).

ИСПУШТИ *г.л. свр.* **1.** *иушѣи (некоѡо ишѣо бил заиѡворен, задржан);* Пашата не му нашол кабает (на сиромано) и го испушти (4, 272); Го испушти првио коњ (момчето) (2, 294); Поминале три дни што беше му пресудил судот (на сиромашкиот) в апсаана, и го испуштија (2, 228).

2. *иушѣи да иагне;* Како што ја држеше книгата, ја испушти од раце (5, 320).

3. *иушѣи (бочва) да иѣче;* Снаава отишла визба, 'и испуштила сите бочви со вино и со ракија (2, 161).

4. *(за орѡја) иушѣи лисѣи, озелени;* Веднаш гламните беа се ватиле и лис испуштиле (4, 28).

5. *иушѣи, исѣушѣи;* Еден ден ја испуштил жената си мажот кај татка је и тргна низ куќи (6, 18); Ами, откоа те испушти, бре момче, што ти рече жената? (5, 314)

6. *во иасивна уѣиѣреба (со с е);* Му 'и дадоа под пола на кади баба (илјада алтанчиња) и така се испуштија од апсаана (5, 201); Откога се испушти светијата, прати крало та го викнаа (4, 57).

ИСПЦОИСА *г.л. свр.* (грч) *иѡовиса (сам, сиѣе, мноѡумина);* И пците твој сите испцоисаа, пред да тргнам за вамо јас (6, 118).

ИСПЦУЕ *г.л. свр.* *искара некоѡо уѣиѣувајќи му мноѡу иѡосѣи;* Сиромав чоек ако му дојдеше да му посака една пара за Бога, ќе го испцуеше и понекогаш ќе го биеше (6, 88).

ИСРКА *г.л. свр.* *со сркање изеде;* Кога чул тие зборој поникот, на часот му седнал и го ирркал млекото (4, 174).

ИСТ *зам. (односно ирид.)* **1.** *исѣовейѣен, иденѣичен;* Отишла царицата при зета си и му ја видеа шамијата; коа гледа – иста та шамија (2, 293); Вистина, синко – му рекла – не си од истио татко, чунки откога го зедев, многу години дете не родив (4, 170).

2. *мошне сличен;* Близу две години што живеала при Арнаутино и родила едно дете машко, исто на неа лично и со косите срмени (2, 189).

3. *веќе сиомнаѣи;* Во истото време си побегнала лисицата и му благодарила на јазоецо за умо што ѣ го дал (2, 28); Му дојде на умо (од клисаро) да посака да биди ѣакон во црквата во местото на ѣаконо што ѣаконисуал во истата црква (4, 282).

ИСТАА СЕ *г.л. несвр.* од и с т а и с е; *исѣава се, иомесѣува*

се, оддалечува се (од местито каде шито сито, се наоѓа); Таа веќе од брат је ич не се истаала (3, 185); Четири рала опинци јас искинав идејќи по тие пусти четири грошеи, треби да знаиш оти али ми 'и даваш, или од куќава твоја не се истаам (5, 20).

ИСТАИ *гл. свр.* и с т а в и **I. 1.** *оисџирани, оддалечи некоџо или нешито*; Немаше друго овчаро што да речи отколку да 'и истаи пците (2, 44).

2. (од нешито) *извади и засолни*; Богатиот беше 'и истаил сите пари од камарата (5, 83).

3. (прен.) **милоста не беше ја истаил од него** – *сѐ уишџе џо сакаше, милуваше*; При сѐ што беше усуден на бесење еднио, вторио пријател никако милоста не беше ја истаил од вернио си пријател (5, 281).

II. истаи се *исџави се, оддалечи се од некоџо или нешито*; (лиса) се истаила баеги далеку од овчарот (2, 94); Се исплашиле и сите се истаиле од него неколку чекори (6, 220).

Во и з р а з и т е: **истајте се** – *беџајџе*; Море истајте се, бре луѓе, не задевајте ме, оти ми е мака (4, 108); **истајте ми се од пред очи(ве)** – *беџај да не џе џледам*; Ај истај ми се (мори девојче) од пред очиве, сега на макава згора! (6, 226); Да си ватам некоја трговија и да ти се истаам од пред очи (2, 247); **истај ми се од глаава (глаата)** – *со ишито џначење*; Море, ја истај ми се дете, од глаава, оти мене не ме огреало сонце од кај што огрева, да ќе ме огреи од кај што заоѓа (5, 98); **никому од патот не истај се** (место: **истаај се**) – *биди храбар*; Никому од патот не истај се, тоа се вели да бидиш итџр како џаол, а пријателе (4, 242).

ИСТЕГА СЕ *гл. несвр.* од и с т е г н и с е; *се ишџегнува*; (прен.) *лежи проџеџајќи се*; Сум сторил ниет да се каурам, чунки ми се здодеало од еѓупштилаков што го имам: цел ден да се истегам под черга на зелена трева (6, 178).

Во и з р а з о т: **се истегал на колк** – *лежел и нишито не рабоџел*; На смеа, на шака дрварот си седнал дома и саде се истегал на колк, чекај од Бога алвица да му паднит (6, 71).

ИСТЕГНИ *гл. свр.* **истегне** – овде: *со ишџење извлече (наовор)*; Ја пропуштил (мажот ортомата) во бунаро за да се вати жената му и да ја истегни (2, 212); Едно ваќање за грклан, беше му го истегнал, и на часо си умрел (4, 272).

ИСТЕГНУА *гл. несвр.* **истегнува** од и с т е г н и; *со ишџење*

влече, ȳrġa; Едно по едно (стопано) ’и пуштил (децата); и на кое ушите му ’и истегнуал, на кое по неколку шлаканици му удрил (4, 198).

ИСТЕКУА *ġл. несвр.* од и с т е ч и (т); **истекува** (*за вода*) *извира; (за лири) ȳaġa*; Се запрел (момчето) во некоја водичка што истекуала од некој бигорливи камење (3, 156); Лежел (вурнаџијата) за жолтите лири што му истекуале ката една ноќ од устата (на момчето) (3, 153).

ИСТЕМЕС *ġл. (тур.) вѳор дел од фразиѳа истеристемес.* Вид. **истер**; Кога чу и се научи ќерка му од богатио оти пак тој ќе ја земит, а не син му од царо, голема мака е паднало арно ама, истеристемес, ќе го земела и – го зела (5, 240).

ИСТЕПА(Т) *ġл. свр. I. 1. убие мноџумина, сѳѳе; исѳоѳеѳа.* **а.** *луѳе*; Арап на патов застанал, сакат да н истепат и да нè пленит! (6, 115); Целата земја сум ја прошетала, положна народ сум истепала и од никого ваквоо лошо не сум патила (2, 262). **б.** *живоѳни*; Заповедал (царо) да појдит многу војска, да ’и истепеат свереите (2, 207); Ќе дојдат (селаните) и сите ќе н истепеат како врапци (2, 8).

2. *во ȳасивна уѳоѳреба*; Во тоа време, коа ќе паднела една-та страна, од што ќе се истепало и од што ќе се исечело, каланку-суро ќе се заробело (4, 31).

II. истепа се (*обично во мн.: се исѳеѳаа*) – *се убија мноџумина еден со оруѳ; исѳоѳеѳа се*; Спискале деца, жени, од страои да не се истепеат и, (6, 208); Еден ден дојдоа гуша за гуша да се ватат и да се истепеат меѓу себе (4, 237).

ИСТЕР *ġл. (тур.) ȳрв дел од ȳурскиѳа фраза истер-истемес* – *сакал-неќел*; Кога чу и се научи ќерка му од богатио оти пак тој ќе ја земит, а не син му од царо, голема мака е паднало арно ама, истер-истемес, ќе го земела и – го зела (5, 240).

ИСТЕРА *ġл. свр. 1. а. изѳони, исѳаои, наѳаои, исфрли нао-вор*; Откоа му грешѳа на Бога Адам и Ева, Бог ’и истерал од рајо надвор (4, 16); Дека не останаа глувци, татко, затоа ме истераа – му рекло мачорчето (2, 47); истеран; Појдов на суд и се плакав, арно ама од секаде бидов истеран (5, 153). **б.** *од рабоѳѳа, од учи-лишѳе и ор.*; Господаро ќе н истера од работа (4, 113); (учителот) многу од децата... ји истерал од чколија (4, 190).

2. *избие (заби и ор.)*; Маска најдов, ферман ќе ѳ пеам: со

клоците забите ќе ми истераше. Што ми треба мене фермани да пеам? Лели кај најди – јади... (2, 26).

3. усїее да наїрави; Се наредил (сиромашецот) со аргатите да жниет и сите аргати тераат ред, сите ќе истераа на другиот крај и ќе седнеа него да го чекаат (2, 241); Тој само си орат и ич не му одгоори, дури не ја истера браздата што ја ораше од нивата (2, 123).

4. меримет не беа истерале (куќите) – не биле поїправени; Куќите нивни беа бележити по арабатилјак што беа раскапани: откоа беа ’и напраиле меримет не беа истерале (5, 323).

5. здрув ја истеравме – убаво си поминавме; Еднаш страмо да му је за веко, јадовме, пивме и здрув ја истеравме (6, 77); до кај ќе ја истерат – како ќе поминие; Туку ај да видиме до кај ќе ја истерат (момчето) (2, 195).

ИСТЕРИСТЕМЕС гл. (тур.) (Цепенков ја пишувва оваа тур. фраза и како еден збор и со цртичка, шїо е поїправилно: **истер-истемес** – сакал-нејќел). Вид. истер и истемес; Знаиш, али не знаиш, лош, арен, маж сум ти, истеристемес ќе ме водиш (5, 93); Арно ама, глеј што му се јадело, тики истеристемес ќе јади (3, 159); На страо згора, истеристемес кажал, чунки Госпо је прави судија (5, 362).

ИСТЕЧИ(Т) гл. свр. **истече 1.** со шїечење, каїење изгуби се; (за храна шїо се вари) излезе надвор; Бидејќи плото беше бил многу јак, сосем малце просо беше истекло низ плото (3, 247); Ја поглеај оти мозокот ми истече (2, 26); Дробенките од сланината беа истекле во пепелта, а чорбата беше останала (6, 210).

2. (прен.) **а.** (за иари, сїока) поїпроши се; Стоката што ја имал понапред да истечит, чунки била со арам собрана (4, 126); Арно, господаре, така се печали, ама брго ќе истечи (4, 61). **б.** (мака и др. шїешко чувсїво) исчезне; Ете како ти истекла сиромашка мака ја! (6, 145)

ИСТЕЧУА гл. несвр. од и с т е ч и (т); исїтечува; Вид. **истекуа;** Постреде таа планина идел Јордан и влегуал во езерцето, та истечуал по планината долу (4, 72).

ИСТИВАТА* Му дошло на ум (на рибаро) оти кметот не му работит, та пошол кај царицата, да си давал истивата, чунки во еден месец, откоа сет со него (со чорбацијата), толку и толку штета беше видел од езерото (3, 211).

ИСТИНИ *г.л. свр. истине олади (се); овде: во изразоѝ му истинало срцето – се оладиѝ сѝрема нешѝо; не се инѝтересирал веќе;* На Петко му истинало срцето и немал ниет уште еднаш да си види парите со очи (6, 70).

ИСТИНТАК *м. (тур.) исѝраѝа (судска);* Тес по нив пратиле сејмени и 'и однесоа на суд, та 'и клале под истинтак (5, 360).

ИСТИСКА *г.л. свр. со сѝискање исцеди;* Го изваил сунѓерот и го истискал маслото (6, 62).

ИСТИФАТА* Една недела седе кадија и беше си дал истифата, та си ошол кај старио кадија и му кажал за големата печелба што ја спечалил во една недела (5, 201).

ИСТКАИ и **ИС(Т)КАИ** *г.л. свр. исткае со ѝткаење направи (илаѝино и др.); (ќерко) сите твои другачки си кладоа разбои и си ис(т)каа платно (6, 37);* Да исткаи (таа) една траба платно (5, 103).

ИСТО *прил. со значење на: исто така;* Не остаи чоек во градо чорбацијата што да не му кажи. Исто и чоеко на секого беше му кажал оти коѝабашижата му ја куртулисал раката од судо (5, 18); Неколку дни исто не го остааше гаоло Адама да ора, дури не му падна Адам на аман (4, 19).

ИСТОЛКУА *г.л. свр. истолкува со ѝолкување објасни (за да сфаѝи, да научи);* Го внесол (ангело поснико) во еден шумар да седи тој ден скриен, и што ќе види тој ден, да му кажи на ангело, а пак ангело ќе му го истолкуа спроти Госпо како што ќе му кажи (4, 175).

ИСТОПИ *г.л. свр. I. направи некоѝо жива вода; мноѝу наводени. а. наѝоѝи;* Си го прегрнала (Свезда) татка је и обете раце му целивала и со жешки солзи му истопила (5, 332). **б. за дожд;** Одејќи си, се задал еден силен облак со дожд и видуајќи оти ќе врни многу дожд, му посакал еднио на другио едно веленце да се наметни за да не го истопи дождо (5, 22).

II. истопи се 1. наводени се мноѝу; Беше врнело лапајца, ситот се истопил (6, 70); Одејќи до негде престана дождо, и не се истопија патниците (5, 22).

2. (прен.) исѝоѝи се силно; Жива вода се истопил (берберот) од мака што му беше дека не можеше да го најдит (5, 312).

ИСТОПОРИ СЕ *г.л. свр. исѝаѝи пред некоѝо исѝрчен (о-*

бично за да покаже сила, власи); Грабнал една вастагарка (мажот) и му се истопорил да 'и тепа и да 'и судит (4, 168).

ИСТОРИЈА ж. овде: *насиан, случка*; Го натера (Духот Божји) да појди при новио цар и да му кажи историјата (4, 204).

ИСТРГА(Т) ж. свр. 1. со *и́рѓање извади, искорне*; (Сеизот) грабнал маскината опашка да ја тргат. Тргал, тргал, тргал, никако не можел да ја истргат (4, 254); Врлил рибарот мрежата и, кога ја истргал (мислел)... рибарот оти риби беа се ватиле (2, 34); Ја затресол ортомата (ќелешот) да ја истргаат браќа му на ќелешот надвор од дупката (2, 114).

2. (прен.) *иреирии*; Дури го изгледа детето до седум години, многу сиромаштија истрга (жената) (4, 89); Токмо на трите години веќе му се нажалило на Бога за маката што ја истргал Лот (4, 27).

ИСТРГНИ ж. свр. **истргне** со *и́рѓање извади, извлече*; Сега истргни зобницата да е снема врелата вода (2, 286).

ИСТРЕБИ ж. свр. I. со *и́ребење исчисти*; Зел (царо) едно ковче да си треби забите и откоа си 'и истребил, го врлил од пенцере удолу (2, 175).

II. **истреби се** со *и́ребење исчисти се*; Гостин си прибрал да ви лежи дома и да ве наполни вошки за да не можите да се истребите – му рекла богатата (на детето) (4, 156).

ИСТРЕСИ ж. свр. I. со *и́ресење исцрази*; Ја истресов торбата од брашно (3, 319); Испил (чоекот) еден чубук, го истресол љулето (2, 78); истресен; Вчера го домесив (брашното) и не ет истресено уште (5, 179).

II. **истреси се** (прен.) *некому ненадејно дојде (создавајќи му непријатности)*; И туку беше му се истресол едно утро на старио (5, 66); Еве му го бајачот со торбата на рамо, му се истресе на царо (2, 272); Ја чекај да видит тој стар лаж... како ќе му ја земам ќерка му! И туку беше му се истресол едно утро на старио. (5, 66)

ИСТРИЕ СЕ ж. свр. овде: *при каиње исчисти снага ипријќи ја*; Со голема радос (цареа ќерка) отрчала и се измила образ со раки-сапун, се истрила со ќесето убао (2, 240).

ИСТРОПКА ж. свр. дем. со *и́ройкање изгази*; Утрото дошол бавчанџијата и кога гледат сета бавча истропкана од коњ (3, 28).

ИСТРЧА *г.л. свр.* овде: *со ишрчање излезе, најде се негде*; Кога виде еќимо многу таксуачки од пари, со голем ќеф истрчал на врата (5, 338); Едно влегле во двор и истрчале сите десет сестри да 'и пречекаат десетте браќа (2, 255).

ИСТУРА *г.л. несвр.* од и с т у р и; Истурајќи 'и зелките егумено, сите се отркалиле прао на удолното (4, 207); Го навалуала и го истурала (бабата котело) (3, 132).

ИСТУРИ(Т) *г.л. свр. I. 1.* *со ишурање направи да исиџече; исиџе*; Сторила (жената) ниет да ја истури (манџата), арно ама мажот је беше – дошол тамам за на време ручек (5, 341); (овчарко) го истурил млекото (6, 192); Отрчало пупунчето кај 'ртот и го донесло кај што беше истурено маслото (2, 21); Брго, брго се испрелал над истурената вода Силјан (2, 148); Ами како не, клетва ќе си добиел! Каму да си видосаат еден саат побрго, да ни се отвори като, да не барај да биди жива (мајка ти) и да ми вие пилци на глаава: јок она сум скршила, јок она сум истурила, јок она сум изгорела. Везден да вика, да ме учи... (2, 223)

2. *оружи предметџи исиџе (оггоре надолу)*; Истурајќи 'и зелките егумено, сите се отркалиле прао на удолното (4, 207); Ја внесло (момчето мајка си) во одаја, та си го истури ќемеро со еднучудо алтни и џ даде на мајка си да ји клаји в ковчег (3, 313).

II. истури се 1. *(за иџечностџи) исиџече*; Сето вино и друго беше се истурило и фиран беше се сторило (6, 200); Ов леле, јас сирота, ов леле, јас сирота, ов, ов, мозочецот ми се истури, ах леле ќе умрам јас сирота (2, 26); *и во иословицаџиџа*: Откоа ќе се преполнит чашата, ќе се истурит! (4, 217); Откога ќе му бликни чашата, ќе се истури (5, 287).

2. *за оруђи предметџи (оггоре надолу)*; Коа си го однесол дома (мисирот) и го раскинал да го јади, се истуриле сите алтџани (3, 237).

3. *(за ождо)*; се истурил дожд како низ ракав – *силно врнело*; Му нависнал еден облак над лозјето и му се истурил дожд као низ ракав (4, 140).

Во и з р а з о т: **ќе ти 'и истурам цревата** – *ќе иџе убијам*; Ја истај ми се (бре голе) од пред очиве да не ти и истурам цревата со гаргијава! (4, 203)

ИСТУРКА *г.л. свр. со ишуркање исфрли; избуџа, избуџка*; Ајде, ајде, излегуј, оти ќе ја заклучам порта(та), да да не те истур-

кам! (4, 155); Од радос ќе излетаа (браќата), дека ќе истуркаа(т) зло од куќа (3, 311).

ИСТУРНИ *г.л. свр. истурне ишурне, бушине (на извесна раздалечина) за да иаоне;* Три чекори го истурна (маската волко) назад и си падна наземи, како умрен (2, 23).

ИСТУШИ СЕ *г.л. свр. 1. издува се.*

2. овде: (прен.) *исштури свој бес врз некојо; излеа лушина, гнев (на некојо);* Откоа се истуши овчаро на попо, си забра дечињата да плачат и да му сакаат што му сакаа од понапред (5, 258); Лут бидејќи чоекот на коњо, – се истушил на жената, велејќи налутено (6, 34); Се истушила селанката на крпачот (6, 145).

ИСУС *м. еврејско лично име; овде: личнојо име на Христос (Ристос), основачој на христијанската религија;* Исус Ристос кога бил дете, многу си го ризал татка си (4, 106); *во форма за обраќање;* Молам те, Исусе, прости ме и избави ме, да не погинам во морево (4, 36); Вистина, Господи Исусе Ристе, саде мене ме викна, ама кога дојде ти у мене на гости, ми дојде со тринаесетмина, ами јас ти идам со дванаесет (4, 68); *во форма на -а;* Долготрпеливио и многу милостивио Бог благовели да ме улови и ме предаде на спаситело Исуса Риста (4, 184).

ИСУШИ *г.л. свр. I. направи (оа биде) сув;* Откоа го исушил просото, го собра в амбар (3, 247).

II. исуши се *сшане сув;* Како некоја ливада беше се сторила (тревата) и беше се исушила, та беше се сторила асли сено (2, 80); исушен; Најпоследни (чешми) имало затнати ич да не капат, исушени биле (2, 119).

Во к л е т в а т а **да би му се исушиле** – *ишклетти биле;* Натемаго, натема (тој мачор), да би му се исушиле тие остри нокти, да би! – му рекле стаорите на главитио стаор (2, 11); **(рацете) да му се исушат;** Рацете да му капнат и да му се исушат на тој што скинал (лубеница) (6, 58).

ИСФАТИ *г.л. свр. фашти сè, многу;* Се созборувале (Шопјето) да го излеат (морето), та барем рибите да ји исфатат (6, 141).

ИСФРЛА *г.л. несвр. со фрлање мейнува (надвор од нешио);* Да си кажам, оче свети, што грев сторив и што го исфрла гробо (детето) (3, 205).

ИСФРЛИ и **ИСВРЛИ** *г.л. свр.1. со фрлање мейне (некаде).*

а. *за човек;* (Ракицијата) го исфрлил кесето со пари во морето (4, 180); Ако ме слушаш мене, исврли го тевтерот и не денгуби си (6, 31); (новио клисар) беше го исфрлил кандилото од пред иконата (4, 284); исфрлен и исврлен; Еве, бре брате, што најдов, една цреша исврлена, зер тебе ти се стори оти некој алтџан најдов? (3, 240); Врвејќи си еден чоек покрај едни гробишта, видел една глаа чоечка, исфрлена во еден откопан гроб (5, 262). **б.** *за вода, далга;* Чекаа да го исфрли (момчето) водата на некоја страна (3, 291); Беше го исврлила далгата (Силјанче) на суо (2, 140). **в.** *за очи;* Дуу, Боже, Боже, за греои, сирото момче, кога исврли очи, море домаќине, како од некој варен зајак (6, 31).

2. *исџера, исџурка;* Не му втаса и тоа, 'и извикал вардачите да го исфрлат на порта (ангелот) (4, 214).

ИСЦАПА *г.л. свр. џомине (цреку) нешџо со цаџање; со цаџање изџази;* (Пејо) беше го исцапал сиот (бостан) чунки бил тогај брго никнат (6, 209).

ИСЦЕЛИ *г.л. свр. (црклов.) излекува;* А бре старче и улогавче – му рекол светијата – ... качи ми се на рамо, да ми те однесам на манастир, право во ајазмото, да ми те измијам и може, со блаосоот Божи, да те исцелит ајазмото (4, 59).

ИСЦЕПИ *г.л. свр. (орво) со цеење цресече на џовеќе џарчиња; наџеџи на џовеќе џарчиња;* Го исцепил (ќутукот) и му ја врлил секирата пред старио (5, 67); Пробарал (Итромаан Пејо) вамотамо, нашол еден шилец околу појасот и го исцепил, та секнал едно тратче и изваил троа сламичка од опинокот и го запалил огнот, та се изгреал. (6, 197)

ИСЦРНИ *г.л. свр. I. бојадиса во црно сѐ или многу цредемеџи;* Вати (мајката) та исцрни сите сидои од куките (2, 190–191).

II. исцрни се сџане црн; Работил Цане дури се исцрнил во лицето и до алишта веќе како Арап се сторил (2, 136).

ИСЦРПИ *г.л. свр. со црење исцразни;* Откоа го исцрпија азното, го помоли царо овчарчето бакшиш да му даи (7, 73).

ИСЧЕЗНИ *г.л. свр. исчезне изџуби се, снема (некоџо);* И веднаш ќерка му од џаоло исчезна од раката му (4, 222).

ИСЧЕКА *г.л. свр. 1. дочека;* И еден ден (мачорот) застанал

на една дупка, та исчекал едно глувче да се јави од дупката (2, 12); Го исчекале чоeko да излезе од под некоја пештера надвор и си седнал крај море (4, 215); Слушајќи тие зборои светците од свети Јоана, многу се израдуале и – со денеска, со утре – го исчекаа Риста да дојди при вратата од вечната мака и беше је удрил една клоца, та ја руши вртата од вечна... (4, 44)

2. (прен.) *со чекање доживее*; Уште еднаш (дрваре) да не се веруаш на кој-годе чоек, било стар, било млад, чунки таков век сега сме исчекале, што ни на брата ти да не се веруаш (5, 182).

3. *почека*; Го грабнал јаболкото царот од раката на дервишот и многу му благодарил, та исчекал пак кога се затворила планината и пак се отворила и си излегол (2, 165)

ИСЧЕПИ(Т) СЕ *г.л. свр. извлече се, ослободи се, сиаси се*; Одвај беа се исчепиле (момчето и коњчето) од незината граница и застанале да се одморат (2, 261); Нога за нога (сиромано) се исчепил од пред богатиот (6, 195); Одврзан, одврзан, како сака така нека стој, кандисал Итромаан Пејо, само тој да се исчепит од арамыските раце (6, 206).

ИСЧЕША *г.л. свр. 1. со чешање исцрпие (глава и др.)*; Келешо со маривет си ја исчеша глаата (5, 162).

2. *исцрпие (коњ)*; Тогај коњчето му рекло на момчето да прииди до коњо и да го исчеша, да му орини под него (2, 259); **исчешан**; Детето од бабата го потседлало коњчето со еден ветов мутав, се променило во едни алишта сиромашки; беше растурило косата, нито тој **омиен**, нито коњчето исчешано и обрисано (3, 56).

ИСЧЕШЛА *г.л. свр. I. 1. доцера коса.*

2. *исцрпие и доцера кај коњ: грива и др.*; Затвори портите момчето и откоа 'и исчешла трите коњи и 'и наранил (2, 283).

II. исчешла се доцера своја коса; Утрото рано станал (Дели Петро), се измил образ, се исчешлал, се рашетал (6, 180); Поминале десетина дни и едно утро посака еднио од анциката еден чешел за да се исчешла (5, 97).

ИСЧУА *г.л. свр. исчуа здравје – со чување, пазење ооржи во добра состојба*; Бре старче, како сте си го исчуале вашето здравје, вие и сино ти? (5, 112)

ИСШЕГУА СЕ и **ИШЕГУА СЕ** *г.л. свр. најрави шега (со некожо)*; Откога му се исшегуал богатиот за чевлите (на сироман-

вио), зел терезиите и 'и клал од едната страна на чевлите, а од другата страна еден зобник пари и за да му се поеќе ишегуа на сиромажот (4, 106); Бре, бре, бре, колку многу стока имал Асан пачација! – Сите се изнасмеа и му се ишегуаа (6, 121).

ИТАКА *сврзн. и така – и без иџоа*; Итака останало уште едно лице бела книга, домакине, од тевтеро – му рекла – да пишиш уште една итроштина женцка, што не си ја пишал (6, 23).

ИТАЛАКА *ж. (тур.) италијански јазик*; Јас знам од сите јазици: турски знам, грчки, арнауцки, вренцки, италака, влашки (6, 86).

ИТАЛИЈАНЕЦ *м. жиџел на Италија*; Појди му кај Италијанецо и нему сечи му (глаата) (6, 136).

ИТАМ-САНДАК *м. (тур.) сеф*; Јас се научив, кади баба, оти у вас имало итам-сандк, та 'и донесов овие скапоцени работи да 'и остаам во сандакот (5, 294); А, бре Арнаут, кога си имал ти сто ј педесет алт'ани, будала си ако си одиш на виљает, чунки тука имат итам-санд'аки (5, 293).

ИТАР и **ИТЌР** -тра *ирид. 1. лукав. а. за човек*; Коа чу пустио Арнаутин тие слатки извиткани зборои од итрата јанкесециица ан'ама, совршено беше се уверил, оти го севдисала богатата анка (5, 292); Никому од патот не истај се, тоа се вели да бидиш ит'р како 'аол (4, 242). **б. за 'аволоџи**; Се поделија владиката та и итрио сатана (4, 283). **в. за лисицаџа**; При с'е што лиса итра, и таа се излагала и го пуштила пупунчето (2, 20). **г. за зборови**; Кога 'и чу тие итри зборои од бабата девојчето, многу беше ѝ се нажалило (2, 182).

2. бисџар, инџелиџенџен, умен; досеџлив, снаоолив; Во зимно време си патуал еден праведен и итар чоек (4, 224); Момчето било не до толку итро и веднаш не се сетило оти требало на деветте месеци да му роди невестата (6, 6); Ит'р бидејќи и курназ Итроман Пејо, веднаш се сетил за како да му речит на козарот и да се куртулисат (6, 206).

3. во иолусложенкаџа итар-будала; Еднио чоек бил ит'р, а другио ит'р-будала и лаж (6, 186); итра-будалеста; Од едно застрамуање – и научуање итра-будалестата жена (6, 37).

Во п о с л о в и ц и т е: Итрата лисица стреле стапица (2, 30); Итрио и будалата еднипати сет токмо (2, 83).

Со и м е н к и т е: **баба** (2, 182; 6, 22); **истине** (6, 139); **Грк** (5, 62); **Дуња Ѓузели** (3, 52); **ѓаол** (4, 17); **жена** (2, 176; 5, 337; 6, 37); **збор** (2, 93; 2, 182); **јан-кесеџица** (5, 292); **каугер** (5, 100); **лиса** (2, 20), **лисица** (2, 55; 2, 30); **мома** (5, 101), **момче** (5, 132; 5, 201); **невеста** (6, 9); **сатана** (4, 283); **Тиквешанец** (5, 154); **Цане** (2, 136); **чоек** (4, 224).

ИТРИТ *гл. несвр. учи некоџо да биде иштар*; Еден умен чоек сакал сина си да го итрит, та му дал пет грошеи и го пуштил на касаница (5, 84).

ИТРИЧОК -чка *прид. хий. од и т а р*; Вид. итар 2; Донекаде домаќино бил итричок и си рекол со умот: „Ја чекај да кројам еден кулав на попот...“ (6, 157).

ИТРО *прил. (Вид. и т а р 1) лукаво*; Керка му од чоекот само го слушала (Лалата) и итро го гледала (5, 105).

ИТРОМАН *м. иштар човек; иштроманец*; овде дел од името на Итар Пејо, **Итромаан Пејо** – *јунак на нашиите хумористични приказни*; Та, море сељани – им рекол Итромаан Пејо – та море што стоите и што гледате, молете 'а шарена Богородица (6, 222).

ИТРОМАНЕЦ -нци *м. Вид. итромаан*; Пејо! Пејо – му рекла, да што си бил итроманец, Пејо! Отсега ќе те викам: Итромаан Пејо! (6, 216)

ИТРОС(Т) *ж. 1. лукавоси, иштрина, иштроштина*; Јазак да ни биди – му рекол еднио на другои, што сме мезлич покрај царо, и да не знаеме колку еден селцки чоек итрос! (5, 65); Кума лиса, кога виде оти не можи ништо да улоит со јунаство или со итрос, се сврте на божевнос (2, 18); Бидејќи жената лоша на срце, не припознајќим доброто од лисицата што је го избавила мажа е од змијната смрт, и бидејќим била злоблива, измислила една итрост за кошките да не му 'и даит на лисицата... (2, 37)

2. бистрина, досейливоси, снаодливоси, ум(иштина); Се чудел чорбаџијата на итроста од момчето и на јунастото во печалењето стока (5, 237).

Со п р и да в к а т а: **чоечка**: Ете ти итрос чоечка како бидуа (2, 33).

ИТРОШТИНА -иње *ж. Вид. итрос(т)*; Кога чуја Мариовците итроштината од Итромаана Пеја што му ја кажал, отрчаа низ село и раскажаа по сите куќи да појдат свеќи да је палат на шарена

Богородица (6, 222); Се пуштила (жената) да маат по децата и да 'и колни со секакви клетви и да 'и заплашуа со убивање, со отруачка, со маѓии и друзи итроштиње од една такваа пердесз жена (3, 151).

Во п о с л о в и ц а т а: Итроштината како помага коа и Госпо да ти помага (5, 136).

Со п р и д а в к а т а: **женцка**: Ватил (мажо) да барат женцките итроштиње (6, 21).

ИКИ* Јаудиите се многу јаланции. Ако ти поиска за нешто крк пара, ќе ти го даде за јерми пара; ако ти поиска за нешто јуст пара, ќе то го даде за елли пара; ако ти поиска дорт грош, ќе ти го даде за иќи грош. (6, 135).

ИФРАТ м. (тур.) Вид. **ифрит**.

ИФРИТ и **ИФРАТ** м. (тур.) *многу бесен, разгневен човек*; **ифрит се стори** – *многу се разбесни*; Коа чу царо оти син му ја зел Дуња Ѓузели, ифрит беше се сторил (3, 94); Коа виде татко му оти 'и отепа кучињата, ифрат се сторил (3, 70); Беше го запизмил (пријателот) и ифрат на срце беше се сторил (3, 303).

ИХ *изв. а. за изненадување, зачуденост*; Их, што лош ксмет имал татко – беше си рекол сам со себе – види што пакос се стори, сите гоеда се изгореа (6, 198); Их, колнато дрво, што си било, ни на дрвото кога беше гранка сенка даваше, ни пак в огон гориш! (4, 24) **б. за пренебрежнување**; Их, страв ќе имам од пајакo – му рекло Волчко – бре дедо, око не ми трепнуа од никого (5, 353).

ИХТАБАР м. (тур.) треба: **ихтибар** – *узлед, автoриитет*; Царот не ја вршил помалата (ќерка), чунки неќел да му крши ихтабарот на големата (3, 305).

ИХТИБАРЛИЈА *приод. неизм.* (тур.) *узледен; шито предизвикува почии*; Крчма, крчма, пријателе, од мене нема – му рече копринаро – јас ќе ми ти даам стока многу поихтибарлија (6, 66).

ИХТИЗА ж. (тур.) Вид. **иктиза**; Да ни помагаш (коњче) во нешто по пато, ако дојде некоја ихтиза (3, 105); Молим те, чорбаџи, ако не ми даиш сто грошеи пари, многу ми се ихтиза – му рекол сиромаиот (5, 83).

Со п р и д а в к а т а: **голема**: Можам (момче) да ти поможам во некоја голема ихтиза, чунки јас сум царот на волците (2, 202).

ИХТИЗАЛИЈА *приод. неизм. и иктизалија* – (тур.) *ишйо има голема пошреба*; Капидано му раскажал работата од момчето оти не е немо, ами знаи да зборуа и јет голем тргоец и не е ихтизалија за да е слуга (5, 241).

ИЦО *м. машко лично име (од Рисио)*; Ете, правината како се танчи и не се кини – вака ми рече најпосле Ицо Прџан (5, 281).

ИЧ *прил. (тур.) никако*. **1. а.** *без оруџа неџација*; Е, бре пријателе – му рекол Грко – ич се јади такваа риба со мамалига, да да го земиш на душа мојо пријател (6, 140); Арно ’и учел пусти татко, туку ич го слушаат синои му (6, 124). **б.** *во прашални реченици*; Арно ама ич можеле зборот назад да му го вратат од богатиот комшиите? (5, 273); Мори жено... ич бидуат вака, мори, едно дете нам да н повелат? (5, 23) **в.** *со неџацијата* н е; Господи, Господи, кај си, јави ми се за да ти кажам јадоите што ’и имам, да после и ако умрам, ич не ми е жал (4, 82).

2. *нишиџо*; Тамо имат јадење и пиење, лежење на колк под лескоите сенки и ич нерабтење (6, 93); Му завидоа комшиите, чунки у нив немало ич алшвереш, и ошле кај царот (3, 166).

3. ич заниошто – *за нишиџо*; Во името на Бога ве преколнуам, немојте да се расипиме од нашето браство што сме си го имале, ич заниошто, оти сме си рекле некој збор помеѓу нас (4, 243).

ИЧЕР* Ја испат ќе сторите, ја пари ќе даите, ја ичери ќе влезите, аќамак јас не знам! – им рекол (кадијата) и сите (граѓани) ’и апсетисал (5, 201).

ИЦАТ* Во пуство Турцко саде на умрените баждар не земаат, ја чекај да обидам дали ќе можам да го сторам иџат јас баждар да земам (5, 142).

ИШ *м. (тур.) работиа; иш беждерисав*; Знаејќи, честити царе, оти зборот твој назад не се враќа – му рекол гускарот – затоа и јас се опечалив и иш беждерисав, сега ако сакаш, губи ме; ако сакаш, посини ме (5, 130); **башка иш** – (*ишоа е*) *оружа работиа*; Како, бре! Мојата јет тепуана! Е, е, башка иш, синко, ти ќе ми ја платуаш кравата, чунки не си прауал мукает да вардуаш ајваните (5, 25).

ИШАЛА *изв. (тур.) Вид. иншала*; Повели, свату, дома и ишала, аирлија ќе бидит, оти чоек што ќе барат, тоа ќе си најдит! (3, 117); Ви се молам (калфи) само наумете ми за бајрако, да ишала, ако ми продолжи Господ живот, можи да се арнисам (6, 50).

ИШАРЕТ м. (тур.) *ḡesīī* (со рака, со ирсīī, со очи, со ӣело-ӣо, со мимика); **стори со ишарет** – *ḡaḡe* (некаков) знак; Му сторила со ишарет (цареа ќерка на царев син) да дојди при неа (3, 60); Во тоа време му сторила лисицата со ишарет да му клаит муурот на устината од гумчето (2, 36); Слушај вамо, домаќине... коа ќе ти сторам со ишарет, да му го остаиш лебо на трпеза и веќе да не јадиш (6, 5); **со ишарет зборуа** – *se razbira kako nemiiīe*; Сè со ишарет му зборуала (невестата) како да била нема (2, 187).

ИШЕГУА СЕ *ḡl. svr.* Вид. **исшегуа**.

ИШЕТА *ḡl. svr. iōmine* (низ) *neiiīo sheīajki*; Го ишетал околу-наоколу (лозјето) (чоекот) си дошол пак под дрво (2, 78); Беше го ишетал (Пејо) сиот бостан од крај в крај (6, 209).

ИШИ (тур.) *ḡel oḡ sosīavoiī paša-iīi* – (тур.) како *iāiā*; Ти да ги земаш (даванините) и да живеиш паша-иши (2, 122); Беше ми ти се изгреал јако и си легнал, та паша-иши си спал (6, 180).

ИШМУКА *ḡl. svr. so iīmukaḡe isciīca*; Ја пласнал (чоекот) од раката долу (чкрапјата) и, без да је се уплаши, ишмука местото и – никому ништо – си оздраве (2, 63).

Ј

Ј *место сврзничкој и*; Зер ти не знаеш оти куќата има деведесет и девет дупки и сто ј две затки? (4, 82); Нема да ви идиме, а чорбации – му велеле – да ви работиме за едно стој пет пари цел ден! (4, 138)

Ј' *зам Вид. ја*; Сега, сега аслим ј' имам амајлијава што нема да ме вати куршум (6, 119).

ЈА¹ *зам. Вид. јас*; Ти си бил брат мој и ја твој, ете како било од бога здано двата пак да се најдиме (3, 164); Не бој се, бре дрваре, еве ја ќе ти поможам, ти натерај 'и магарињава в река и јас ќе 'и начекуам да не 'и однеси удолу (2, 59); Ќе ти кажам, честити царе – му рекол (Патенталија) – ама ја веќе чоек не бидуам, чунки така ми је наречено (3, 95).

ЈА² *зам. крајка форма за директвен предмет од личнаа зам. т а а*; Царот ја кандисуал да ја даит ќерка си за некој царски син (2, 240); Голем маривет напраив, зете, со тоа што те натерав да продааш јемиш... та ќе ми ја раниш ќерка ми (5, 54); Умрел поста-рио (брат) и остаил децата сираци и му се сторил помалио брат ва-сија на децата, да му ја има мукает стоката, и коа ќе пораста(т), да му ја предаи (5, 50).

ЈА *сврзн. 1. (самостојно) или*; Бидејќи ет гладно (сонцето) да не те шумкни цела, ја откога ќе се изнајади и не ќе те задеват (2, 132); Боже, зер си глеал од некаде, ја ти казал некој, море синко Силјане! – му рекла мајка му (2, 159); Е, е, да не јет паша, бре, ја садријазам? (6, 121)

2. ја... ја *или... или*; Море, ја јас ќе го земам бочвето ја чаре не ет, оти многу ми е иктиза дома (6, 59); Овие браќа ја мајтап са-каат да играат, ја пак ќе бидат нешто за чудење овие четири ства-рој (4, 238); Ако роди таа (жена) дете, ќе бидит ја без очи, ја без раце (4, 92); Ах, кучиња од кучка окучени – беше рекла (маќеата) – ја ви идам на акот ја умирам! (2, 178); Камилата треба да ја вика-ат: ја кривошија, ја кривоврата (6, 75).

ЈА *изв. а. (при зайовео – пред глаголот) де, ајде*; Ја види ме, бре момче, дали ќе ме познаиш која сум? (3, 63); Ја ела вам(у), бре

чоече, ти што туку викаш „Господ да ’и отепа правите!“ – му рекол право чоек (5, 79); Ја збери си, оче, книгите и ој си по работата, оти јас со ваков стар не се венчаам (6, 12). **б.** *пред оружи извици:* ај, де; Ја ај оди, бре чоече, да си земиш јунастото, да ти видам твоето јунасто што го имаш (2, 85); Ја ај кажи ми да чујам (ќерко) јас да видам дали имаш прао што се срдиш? (2, 153); Ја де кажи ми да чујам – му рече волчко (на лиса) (2, 24).

ЈА¹ *чесѝ. еве, еѝе, ене. 1. за пѝосочување на неѝиѝо;* Ејди братучед – си рекле помеѓу себе – па и ние сме биле луѓе, па и ние сме јале и пиле, еве како се живеит ја, гледаш брату, али не гледаш? (5, 77); Ама ене ’и ја другарите мој и прашај ’и – му ’и покажал (мажот) со рака, чунки тие стоеја и чекаа до едно место (5, 97); Видов, видов една силна змија да лета, ама не овде, ами на онаа планина одлета, ја, ја, ја! (2, 266); Море чоече, бре – му рекол сиромαιο на аргатино – али знаиш оти ти сега жив ќе се дериш од оној чоек што трчат по патон, ја, ја, ја, ене го ја, кај туку бодиња со коњо (6, 229).

2. за иѝѝврување на исказоѝ: **а.** *во срединаѝа на реченицаѝа;* Еве сега како је поарно ја – велеле луѓето – ако студи, барем раат сме од животинките што нѝ мачеа (4, 113); Јадиш кокошки (лисо)? Ете така треба за тебе ја, да ми те ватам, да ми те одерам и да ми ти продаам кожичето (2, 28); Ете како бидуал чоекот чорбадија ја, да си седит на ново веленце крај огништето и да си пие со чибик тутун (3, 316); Еда и шаренио вол ти пѝоиса, Спасе. – Пѝоисуа ја, живото имање е пѝошка рана, и тоа душа носи (4, 251); Јас да ти се фалам, ќе речиш: те лажам ја, поарното ет сам да ти кажи син ти (4, 248). **б.** *на крајѝѝ на реченицаѝа (во извични реченици);* Од олку посиромав нема да бидам, ја! (3, 297); На, еве (честити дедо), спроти овој муур, ја! (2, 294); На жена здрава вера да немаш (синко), оти во зорт време можи да те предаи, ја! (5, 55)

ЈА² *чесѝ. (герм.) га;* Во истото време коа го прашал Шопо: „Готов ли си, Швабо?“ – тој му одгоорил: „Ја“. (6, 150); За да му одгоори Швабата на Шопо, требало да ја отвори устата со самоти заби, чунки Немците наместо „готов сум“ да речи, али да речи да, ти велат ја. (6, 150)

ЈАА(А) *чесѝ. Вид. ја;* Момче бре, ја појди ако сакаш кај онаа куќа јаа, она малано пенѝерче да ја викниш една баба (6, 200); Ќе те носам кај еден коњ што го видов во онаа ливада, јааа (2, 42);

како да бев појден онамо јааа во стреде полено кај еден сарај без рака да беше праен, голем дури до небото (4, 76); Овде јас нема да лежам, во ова пуста куќа, ами ај да ојме во она село, јааа, тамо да спиеме. Много поарно ќе ни биде. (3, 297); Ами како не го знам – му рекол кџметот – твојот кџмет ката ден си идит во оние капиње и трње, што сет, ене јааа, ондека... (3, 256); Арапо има две души, скриени во една дива свиња, во онаа планина, јааа, во таа пештера (3, 108).

ЈАБАНСКИ *ирид.* (тур.) *џуџински*; Отворил вратата чоекот и кога гледат наместо јабански свињи, тие виделе владиката, протосунгелот и факонот, стојат притиснати помеѓу свињите (6, 164).

С о и м е н к а т а: **свиња**: Утрото станал мажот је од жената уште од темни зори и пошол та поканил еснафо касапски, за да му продаит црни и големи свињи, јабански (6, 164).

ЈАБАНЦИЈА -ии м. (тур.) *човек од џуџо село, џрад, земја, џуџинец*; ...пошол (чоекот) во едно кафе кај што се збирале јабанциите и се пикнал помеѓу нив и си нарачал кафе да пиет. (4, 88); Аман, бре стрико – му се молил Итроман Пејо со затресен глас – ти се молам, немој да ме истераш оти сум јабанција (6, 202); Јадејќи (децата), застанале пред екимот и пред философот да му се пулат како на јабанци. (5, 41) **б.** *во свој со оружје именки*; Во тоа време се погодија три момчиња јабанци, сите си ручаа и си прикажуаа алот. (3, 294); Му дал царо столот за три дни да царуа св. Илија, туку да види: али вистина ќе умри тој старец јабанција (4, 145); ...не чинело за да чуе и да разбери (оти жената ќе раѓа) јабанција чоек... (3, 201); ...кој чоек јабанција ќе влезел во градо, него ќе го клаеле за цар. (3, 62)

С о п р и д а в к и т е: **богат**: Слушајќи зборот од син му на богатио, кој ќе го купел, пишман ќе бидел, се гибнал богатио јабанција и се заинатил, та го купил и да види оти не се плаши од едно коле (5, 214); **заскитана**: Слегла тамо близу до сарајо бабата и го скрила венеро во некој расје, та је дошла на вратата на Дуња Ѓузели да ѝ се моли да 'а прибери вечерта дома и, оти је јабанција заскитана по таа пустелија. (3, 49); **некој**: Во мракот дошол дома и не му се казал оти је тој, ами им се казал како некој јабанција. (5, 307); **прос**: Цанџам, вистина така е, господаре, ама кај ќе му текни на тој прос јабанција да ми посака три вагани болви, да да тргам таа мака (5, 185).

Со б р о ј н а т а и м е н к а: **двајца**: Ах – велел царот – како не се најде еден јунак да 'и наттрчаат овие двајца јабанџии! (3, 58)

Со г л а г о л о т: **приберуа**: Никаков светилџак немам, дуовниче, јас од колку: гладен чоек најадуам, жеден го напоуам, јабанџија приберуам, на апсаана одам, на болен одам да го видам и нешто го понадуам, и коа врламе вергија на никого не ми натфрлам. (4, 188)

Во д р у г и п р и м е р и: 3, 240; 5, 186; 5, 307; 6, 84

ЈАБАНѢИКА *ж. жена јабанџија; шјуџинка*; овде со именката **невеста**; Му казал анџијата (на чоекот што ќе го бесеа) оти една млада јабанџика невеста дала дваесетте грошеј (за да му ја плати царската вергија) и тогај брго беше се упатила покрај море (5, 249).

ЈАБОЛКНИЦА *ж. боџи. овошкаџија Pirus malus јаболково дрво*; Голем ќеф имал син му од царот на таа јаболкница, чунки гранките од јаболкницата му влегуале во пенџерето коа ќе дувнеше ветерот (2, 175); Е, коа е така, (ангеле), ти се молам, скини ми едно јаболко од јаболкницата за да каснам, да после нека умрам – му рекол чоекот (4, 64); Тој (чоекот) посакал (од свети Петар) никој да не можит да скинит јаболко од јаболкницата што му била во двор (4, 64).

Со п р и д а в к и т е: **благосоена**: Беше се врзал (праведнио чоек) од благосоената од Бога јаболкница и, полекалека, беше дошол до јаболкницата (4, 199); **голема**: Си имале (мажот и жената) една куќарка и околу куќарката една голема јаболкница (4, 197); **позлаќена**: Кај што паднало (ковчето), се закопало во земјата, та никнало во многу брго време една позлаќена јаболкница, асли како што беше во градината од сонцето (2, 175); Влези, момече, ...и скини си едно позлаќено јаболко од јаболкницата позлаќена, та ој ми си дома (2, 173).

Со б р о е в и т е: **две**: Јас сакам (сестро) да ме закопаш во среде во градината и да знаиш оти од обата рога ќе ми никнат две јаболкници (2, 183); **три**: Си имал еден цар тројца синои и си имал... три јаболкници што му раѓале секоја година по едно јаболко (2, 117).

Д р у г и п р и м е р и: 2, 114.

ЈАБОЛКНИЧЕ *ср. дем. и хий. од ј а б о л к н и ц а*; Еден цар си имал една бавча со секакви цвеќиња и овошки. Помеѓу сите

дрвја имал и едно јаболкниче што беше го донесол царот од далечно место (5, 48).

ЈАБОЛКО а ср. *яблони от овошкѣи* Pirus malus; Ај сега качете се – му рекла царицата (на татко) – да видите дали ќе можите да скините јаболко (2, 184); Отишол ангелот и вати едно јаболко за да скинит, и веднаш му се залепила раката за јаболкото (4, 64); (царицата) ќе родит дете, машко, ако го изеит јаболкото цело (2, 165); Ти си бил јунак што ’и доварди јаболката (2, 117); Качујќи се детето да бери јаболка и дренки, го виделе козари и јагленари, дрвари кај што берело, та се чудиле од каде е тоа дете голоо со мечките да оди низ планина. (3, 193)

Со и м е н к и т е: **петровко**: Чупата ја снемало и во раката (на чокот) му останало едно јаболко петровко црвено како крв (4, 223); **киселачко**: Почнало и детето да си бара јаболка киселачки, дренки и други работи што имало во планината (3, 192–193).

Со п р и д а в к и т е: **бело**: Едната јаболкница ќе раѓат јаболка бели, а другата црвени (2, 183); **големо**: Една утрина зел комшијата едно јаболко поголемо и му ошол на попо (5, 192); **диво**: Попоата ќерка останала в планина и си нашла диви јаболка и крупни дивјачки (3, 131); **здрело**: (поголемио брат) вардил, вардил и тамам беше заспал, дошла една ламја и му скинала здзелите јаболка (2, 113); **златно**: Јас сум сестра на сонцето и не сум родена од мајка и од татко. Мајка ми е мене златното јаболко (2, 177); **киселичко**: Ами ти, мори мецо, да јадиш магаре, кога ’и имаш јаболка киселички и круши запорничай да си јадиш и да не се крваиш како касап селанци (2, 38); **написано**: И је дал (еќимо на попадијата) едно јаболко написано сето со писмо и је рекол да го изеит со попо по напољу (2, 167); **наскапано**: Со наскапано јаболко нунко не се канит за на свадба (2, 25); **позлаќено**: Фрлил (царев син) со позлаќеното јаболко на една лушпа од јајцето на бабата (2, 171); А кога ќе доиш кај дрвото што раѓа позлаќени јаболка, немој да касниш од тие јаболка оти ќе се отруеш (2, 133); Очите... што сет како две јаболка позлаќени, однеси му ’и дома на татка ти (3, 25); **тетовско**: Бидејќи момчето било тамам навреме во годињето... во лицето (било) како некое тетовско јаболко (5, 310); **убао**: Тоа јаболкниче му раѓало по едно убао јаболко ката утро, и сам царот одел та го кинел со раката своја (5, 48); (мажот и жената) си имале една куќурка и околу куќурката една голема јаболкница што му раѓала многу убай јаболка околу целата година (4, 197); **уздрено**: Во вре-

ме на здреене, ватило нешто да му 'и збират (на тројдата браќа) од јаболкницата уздреаните јаболка (2, 113); **црвено**: Вид. кај петровко.

Со б р о е в и т е: **две**: Појди, момче, кај онаа пештера – му рекле – кај нас дома и земи 'и очите од полица што сет како две јаболка позлаќени (3, 25); **три**: Откоа чу тој збор момчето, стана и појде в бавча, та скина три позлаќени јаболка (2, 173).

Со п р и б л и ж н и о т б р о ј: **дветри**: Таков ми бил кáсметот, да имам стока незнајна и да не можам од неа да јадам, ами само по дветри јаболка да јадам со леб (5, 77).

Други пример: 2, 173; 2, 183.

ЈАВА *г.л. несвр. се движи седејќи на коњ (маска и др.)*; На големо чудо станал (царо) на мудроштината од девојката, како се сетила да оди и да јава, да пеи и да плачи, облечена и гола да оди (5, 104); Тој (чоекот) си јавал на коњ и по него беше се присливосало кучето што си го имал (5, 9).

ЈАВАШ *ирил. (тур.) иолека*; *ј а в а ш-ј а в а ш – иолека-лека*; Ја зел в раце здиплената книга Турчинот и јаваш-јаваш ја оддиплил, та почнал да ја пеит (6, 131).

ЈАВЕ *ирил. во сосџавоџи – на јаве* (најаве) – *јавно*; (Набожнио) падна на колена пред Бога и му се моли три дни и три ноќи, со пос и молитва, во тајно и Бог му даде на јаве (4, 49).

ЈАВЕН *прид. званичен, официјален*; Девојката ќе ти посака леб и сол и после ќе биди твоја за век невеста, а мене јавна сестра (2, 173).

ЈАВИ *г.л. свр. I. 1. известџи некоџо; каже*; Еден посник му се молил на Бога да му јави со кој чоек је другар во светилáко. Од многото додевање, Госпо му јави на еден ангел: – Ти, посниче, сакаш Госпо да ти кажи со кого си другар во светилáко. Тебе другар ти е коџабашџата (4, 187); Многу се разрадуал стариот дека тоа чудо Ристос му јавил на цара Костадина и на царица Елена (4, 32).

2. иојави, иокаже; Ела, момче, да те скријам, оти сега уште троа ќе си дојдит син ми од кај што греало, та бидејќи е гладно, мож да те изеит... Откоа ќе се навечера, ќе те јавам пред него да си кажиш алот (2, 232); (честити царе) Ристос, сполај му, те помилуа и ти го јави крсто свој на небеси (4, 32).

II. јави се – *иојави се, иокаже се*; Ами како не, питач ќе би-

дам за една чупа... со кое лице ќе се јавам пред свето коа ќе питам (5, 52); Ами сега, мори жено, како ќе се јавам на дуќан од светот (6, 26); Еден ангел многу беше го замиливал еден праведен чоек, та ден ексик не остаал дури не му се јавел пред чоекот и да се поразгоори (4, 117); Се откорнал трнот и се јавила една врата (4, 52); Застанал (мачорот) на една дупка, та исчекал едно глувче да се јави од дупката (2, 12); *во иасивна уиоџреба*; За пакос, да се јави работата. (5, 21)

2. иријави се; Тогај брго се јави еден цар против овој цар за бој да праат (2, 112); Рисјаните беше се јавиле, во Стамбол и секаде, јавно да бидат рисјани (4, 33); Откоа довикале тељалите по сите градои и села, баеги време поминало што не се јави чоек при царо да му напраи некој маривет (2, 272).

ЈАВНИ и ЈАНИ *џл. свр. јавне – седе на коњ (маска и др.) за да се движи со неџо;* Ако сакате, продајте ми еден коњ да си го јавнам и да се вратам (3, 312); Еве јас ќе се сторам една многу убаа маска, јавни ме ти и помини ме пред владиката (4, 253); Јавни ме да бегаме – му рекло коњчето – стопанине, оти ако постоиме, ќе погинеме од проклетата чума (2, 257); (стопан ми) не знаи со што да маа на мене; јавнат настрана, коа ќе вати да ме удира со обете нозе во слабината, бапа, бупа (2, 92); Станаа, јанаа коњите и отидоа при татка е (на Мариа) (5, 321).

ЈАВНИЈА *ж. (тур.) јадење (манџа) со месо, кромиџ и др.; јанија;* Си ја однесол (сиромано рибата) дома и ја натерал жената си да му ја зготви на три турлии манџа: една кисела чорба, една јавнија и пржена (3, 230).

ЈАВНО *ирил. оџворено, иред луѓе;* Ете јавно ти кажав, бредо, твојата домаќинка ја видов со друг маж во една постела – му рекла бабата и од жал гоа ватила да си корни косата (4, 246); Од тој саат веќе рисјаните беше се јавиле, во Стамбол и секаде, јавно да бидат рисјани, и самиот цар Костадин 'и честел и 'и крепел (4, 33).

ЈАВУА(Т) СЕ *џл. несвр. од ј а в и с е; се јавува;* Препраен на чоек ангелот, на истото лице као кога му се јавуаше кај што го ископа азното, му отиде на портата (4, 214); Ката ден голот му се јавуаше (на сиромавиот) и пари му даваше, што 'и спечалил гоа тој (4, 272); Коа виде самонареченио поп оти владиката дошол в село, се стресол, брате, како ќе се јавуа пред владиката (6, 160); Ај

ансанџ – си велел сам со себе – каква работа ќе бидит оваа што ми се јавуат двапати на сон касметот? (3, 242)

ЈАГЃНЦЕ *ср. дем. и хил.* од **ј а г н е**; **јагненце**; Отрчало момчето кај детето и коа го гледа кај си спиело, као некое јагџнце и околу детето три-четири парчиња од една змија, искината (5, 11).

ЈАГЛЕН *ње м. овде, обично се мисли на кумур – јаглен на-стїанатї (вешїачки) со десїилација на дрво*; Закачи му го шилото во плеќите и на часо ќе падни мртов магеснико на вратата и како јаглен ќе поцрни и ќе се стопи како сол (2, 274); Ти се молам, стрино, ако не ми даиш еден леен јаглење, да коа ќе купиме ќе ти го вратиме (4, 156); Да му се молиш (дедо на Бога) за да ни благо-соит ноќвите да не ни се свршуа лебо купоите со масло, дрвата, јаглењето, виното, ракијата (4, 136); Еден чоек беше си носел еден тоар сено да го продаат на пазар и друг еден чоек пак носел еден тоар јаглење, и тој да продаат (5, 20).

Со п р и д а в к а т а: **коачки**: Зар аир ќе видиш од коачки јаглење – си велел (пријателот) (6, 66); И веднаш одврзал (мажот) вреќите за да види жената му. Кога – што да видиш, брате? – Коачки јаглење (6, 67).

ЈАГЛЕНАР *м. лице шїо їрави или їродава јаглен*; Праам трамба, пријателе – му рекол јагленарот – ама ако придаиш озгора на јаглењето уште четири грошои, така бидуат (5, 20); Чула ламјата чукањето од Цане и одлетала тамо. – Што го сечеш тоа дрво, бре јагленару? – го прашала ламјата (2, 136); Му се молил сенарот на јагленарот за до неделата наутро да дојдит и тогај четири грошеи ќе му 'и даел (5, 20); Качуајќи се детето да бери јаболка и дренки, го виделе козари и јагленари, дрвари кај што берело, та се чудиле од каде е тоа дете голоо со мечките да оди низ планина. (3, 193)

ЈАГЛЕНЧЕ -иња *ср. (мало) їарче јаглен*; До огниште беше седнал еден гргулав дедо. Беше клал две пењушки и неколку јагленчиња. Туку дуаше со слабио си здив за да го запалит и да се огреит, ако беше лете, кај Петроен. (4, 53); И одил што одил (Пејо), втасал до вечерта кај огнот што беше го запалил и си присобрал јагленчиња, та пак си запалил оган и се изгреал (6, 197).

ЈАГЛЕРНИЦА *ж. (би се очекувало ј а г л е н а р н и ц а) їростїорија каде шїо се чуваатї їроизведени јаглење*; Вечерта

прчко влегло во јаглерницата и почнало да гризи јаглење; го чу стариот, та го прашал: – Заошто, бре прчко, гризиш јаглење? Дали не си напасено денеска? (2, 15).

ЈАГНЕ -иња *ср.* 1. *зоол. малечкошо од овцаиша*; Момче, и ти ми идеш по тој проклет гаол како јагне на касапница, како што сме дошле и ние? (2, 273); Стоејќи пред касапницата, го видел еден водул чорбација и го помолил (сиромавио чоек) да му го однеси едно јагне до дома (5, 15); Кога го изеде тој котек коњо, што никојпат не беше го видел, беше се стресол како прат и се скротил како јагне (2, 259); По неколку дни му се смилило на Силјана да појди кај трлото да си 'и видит јагнињата, чунки тогај се јагнеле (2, 151).

2. *јагнешко месо*; Цигер, шкембе, црева, нека ји јадат сиромасите, а пак ние јагниња и пилиња (5, 16); Тој ќе те внеси внатре и ќе те клаи на ражен, та ќе те испечит како некое рудо јагне, та ќе ми те изеи (2, 274).

3. (прен.) *при обраќање кон помал од себе, мило*; Ете вака, пиле, ете вака, јагне, да му кажиш на сите глувци и стаори; нека дојдат и да ми целиват десница за да се испростиме, и алал да ми сторат (2, 13).

Со п р и д а в к и т е: **дашко**: Си тргнал посникот да си ојт в град, и мечката тргнала по него како некое јагне дашко (4, 174); **живо**: Дошла Веља сабота и сите рисјани си купуале кој живо јагне, кој заклано, кој пастрма (3, 262); **печено**: Кадијата му дал (на тројцата светци) вечера да јадат едно јагне печено и една топла погача (4, 169); **рудо**: Вид. кај јагне 2; **заклано**: Виде св. Јоан спружените две млади и лични како ангелчиња, спружени како заклани јагниња... трешти назад плачејќим (4, 101).

ЈАГНЕЛИЈА *ж. оказионален збор образуван насирема вангелија – евангелие*; Е, море чедо, како ќе се причестиш кога праиш како волко кога ошол да се исповедуат и дуовникот му велел да речи вангелија, а пак волко му велел јагнелија! (6, 57)

ЈАГНИ СЕ *г.л. несвр. (за јагне, јагниња) се раѓа*; По неколку дни му се смилило на Силјана да појди кај трлото да си 'и видит јагнињата, чунки тогај се јагнеле (2, 151).

ЈАГОТКА *и ж. дем. и хий. од јагода бош. Fragaria*; овде: *илодош на йоа расшение*; Одејќи си најдов едночудо јаготки и со нив проживеав (2, 157); Колку еден саат што одил (Силјан), пак

нашол извор со вода и чунки одел прекутрупа, на многу места наоѓал јаготки и си јадел. (2, 141)

ЈАГУЛА ж. зоол. *рибаџа со змиестџо џело* *Angulla anguilla*; Наместо јагули и риби напред што јадев во златниот град Прилеп по ладните меани, сега си јадам гуштерици (2, 150).

ЈАГУРИДА ж. *оцно зелено џрозје коешџо не узрева*; (Слушајте вамо, синковци) коа ќе помините тие и тие планиње и ќе дојдите при едно езеро, до едно убао поле, зелено како јагурида... немојте тамо да останите да спиеете, оти ќе загините (3, 97).

ЈАД -ои м. **1.** *жолџеникаво-зеленикав сок со џорчлив вкус шџо џо лачи жолчкаџа.*

2. *змиски оџров*; Беше му се испраила змијата со глаата ед-нашкामити на фиљо, како некој силен ’рслан и зинала со устата, та си го лапнала фиљо целечичок, како некој ап коа да го голтни чоек и туку изблула една вода зелена како гуштеро од уста во езерото и на часот сето езеро беше озеленило, како јад зелено беше се сторило... (животинките) сеќаале оти водата била отруена од јадо што го изблуала змијата (4, 73).

3. *мака*; Двете невести си отидоа дома, сакати како што си беа дотогај и од големио јад што имале беа јакнале и беа умреле (3, 144); Господи, господи, кај си, јави ми се за да ти кажам јадоите што ’и имам, да после и ако умрам, ич не ми е жал (4, 82).

Со п р и д а в к а т а: **голем**: Вид. кај горните примери.

ЈАДАЛО ср. *храна*; Една мечка беше му се настрвила на мравите да ’и јадит и ништо живо не ’и остаала да излезат на бело видело за да си збираат јадало (2, 88).

ЈАДАР -дра *џрид. круџен*; ...ние ќе го крениме бесценетио камен, честити царе, ама ако ни усучиш една дебела ортома од јадра песок и од муа лој (5, 102).

ЈАДАЧ м. *џој шџо (милува га) јаде мноџу; лаџач*; Коа му се настрвија таквите јадачи (на акчијата) и неплаќачи, та кога му разбраа зборот од првио што му рече Госпо ќе ти плати, од Госпо сакај пари“, сите така му велее и никој пара не му давал (6, 83); Да каснам едно мезе од казано – му рекол на акчијата јадачот – акчибаши, али да не каснам (3, 107).

ЈАДАЧКА ж. **а.** *јадење*; Честити царе, еве оваа е мојата ре-

цета што ќе ти ја даам; од сиве јадачки по колку драмои сум ти пишал, по толку ќе пиеш и ќе јадиш (5, 29). **б.** во *сосџав со пијачка*; Вистина, честити царе, ти беше во столо – му рекол светецот – ама мислата и душата ти шеташе во љубовниците и нечесните жени, по најслатките јадачки и пијачки и по многу друзи работи што неќум в очи да ти ’и кажам (4, 126).

Со п р и д а в к а т а: **слатка**: Вид. го горниот пример.

ЈАДЕЊЕ *ср.* 1. *џл. им.* од ј а д и; За јадење од трње друго не сум каснал (2, 73); Беше чул глушецот оти имало преку реката многу жито за јадење (2, 76); При сичките селани и селанки имало и една баба, што била многу дрчна за јадење цреши (4, 278); Олку ти е јадењето, честити царе? – му рекол еќимо. – Толку ми е, еќимбаши, ни поеќе јадам, ни помалце (5, 86).

2. *џоа шџо се јаде; храна*; Ламјата откако огладнела, тргнала по поле да бара јадење (2, 225); Не плачи, синко, не плачи – му рекол старецо – жив е Госпо! Лели си тргнал да го бараш, биди уверен оти ќе го најдиш и бездруго ќе те благодарит, со јадење и пиење колку ти душа сака (4, 83); Ченгенлак, гене ченгенлак! Ни постење, ни Рамазан, само да лежиш под черга јампала и жената пушти си ја да ти носи јадење и пиење, да што ми треба каурин и Турчин (6, 178).

3. *оброк*; По јадењето пак го запали чибукот и си крена мотиката на рамо и збогум“ беше му рекол на лозјето (чоекот) и си ошол дома (2, 78); Тој чоек... јадит по десет самуни на јадење? (5, 305)

Со п р и д а в к а т а: **пусто**: Е, море петле, е, море брате, па да знајш по патот што пусто јадење имат: еден јачмен во зрното како некоја дренка, само за колвање (2, 18); Е, е, бре братко, дали паметуаш кога го закопуаше крал Богдан азното, што пусто јадење сме јале, месо од крави јалоици? (3, 72); убао: (чиракот) ќе му даел (на четиријсеттемина кауѓери) најубао јадење и пиење (5, 350).

ЈАДИКУА(Т) *џл. несвр.* **јадикова** – **І. а.** *лелека*; Ејди чоече, да би знаел ти оти јас ќе ти ’и ќердосам алтните, никако не ќе си ’и собирал и никако не ќе си јадикуал за да го дополниш ќупот, ами ќе си ’и јадел и ќе си ’и растурил (6, 19). **б.** во *синонимен сџреџ со џл.* овка; Море домаќине – му велела – штотуку овкаш и јадикуаш, дали гемјте ти баттисаа, дали чивлизите ти се запустија? Дали што? (6, 18)

II. се јадиква(т) Вид. **јадиква(т)**; Седит една вечер (ортакот) и се мислит, се јадикваат на срце. Боже не дај, не му се зборуат (3, 203).

ЈАДИ(Т) и ЈАИТ *зл. несвр. јаде* – **I. 1. а.** *сѣшава в усѣа, цва-кајќи золѣајќи (храна)*; Јадит, пиет царот и се веселит, чунки веруал оти нема да умрит (5, 29); Поканил царо гости сите големци, курдисал трпези да јадат и да пијат и шенлк да праат дека го победија тој цар што сакаше да му ја зимат земјата (2, 292); Како бидуало да не земаш пари ти од мене – му рекол царо (на анџијата) – кога јадов и пив со петстотини души (3, 293); Коа влегол (мажот) дома, гледат три лајци на софра и три дупки јадено во пиљаот (4, 234). **б.** *зема оцределена храна*; Едно од децата јадело зелена крас-тајца, а пак другото незозреана лубеница (5, 41); Јадејќи царот од рибата, од што му се сладиле, зел едно ковче да си треби забите и откоа си 'и истребил, го врлил од пенџере удолу (2, 175). **в.** *(за жи-војни) се храни злодајќи, оѣкинувајќи, клукајќи, зризејќи, раски-нувајќи, касајќи*; Како црво што го јади дрвото, така таа го јадеше домаќино (2, 211); На ова згора, брате воле, суди прао, жити старос, дали има прао да ме јади змијата (2, 91); Зел (чоекот) неколку полни грста со овес и му натурил да јади гуската (2, 53); (камилата) ја крена глаата наугоре... и вати да си го јади лебо (4, 65); На бегањето волкот ти нашол една свиња и ја спојмел да ја јадит (2, 24); (враните) месата ќе ни 'и јадат (2, 141); Ноќта коа ќе ја нападнеа мршата стаори да 'а јадат, та ќердуаш ќе ја напраиле и 'рслано не-ќел да 'а јади, чунки била испоганета од глувците (2, 45); Јадиш ко-кошки (лисо)? Ете така треба за тебе ја, да ми те ватам, да те оде-рам и да ми ти продаам кожичето (2, 28). **г.** *во иасивна уѣоѣреба*; Страшен берикет (дедо) ни се роди, арно ама коа не се јади, што-дека ни се роди? (4, 141); Да бидат аргати, не му даало рака (на тројцата другари), чунки многу 'и мрзело; да седат без работа, па сакало да се јади (6, 154); Ете така се јади таа риба, бре чоече, со лимон, а не со мамалига! (6, 140)

2. (безлично) м у с е ј а д и(т) – *сака да јаде*; Ја чекај да си позобам троа црвје, и така ми се јадит – си рекол Силјан (2, 151); Не ми се јади, еќимбаши – му рекол царот – што билка ќе ми да-иш? (5, 29); Е ајде посвири ми – му рече волкот на свињата – мори свињо, туку побрго оти сум многу гладен тики ми се јади, Боже чу-ај, стана три дни не сум каснал ништо (2, 24); Попе, леб донеси оти ни се јади – му рекле селаните (6, 165).

3. (прен.) *измачува; шера*; Одат по патот и туку го јадит жената дрварот за да је кажит (што ја мени од кобилата) (3, 67); Сопрво го зајала мажа је да се делил од брата си. При сè што неќел малио брат да се делил, жената му дењеноќе го јадела и дури најпосле го кандисала и, се делил, при сè што неќел постарио брат (3, 173); Е, доста, бре бестрамнику – му рекол сиромаиот налутено – ме јаде со таа рака што ми ја куртулиса! Еве две години време кај ќе ме видиш, сè ќе ме јадиш: „Јас ти ја куртулиса раката од судо...“ (5, 19).

4. *шроши*; Така мислејќи си братов, веќе готов беше да си започни да си јади од стоката од внуци си (5, 50); Откоа ја клал (помалио брат) в рака стоката, му удри една мисла лоша за да му ја јади сермијата на децата (5, 50); Сиромаио пак останал со триста алтани за со челафта да си 'и јадит (6, 231).

II. се јади (прен.) **се јаде** – *се злода еден со друз*; (Госпо) 'и создал (свероите) да се милуаат помеѓу себе и да си живеат брацки на земјата, а не да се јадат, еден друг да се пизмат и да се гонат (2, 67); Зер вие не знаите, бре главатарии, оти од цар збор не се враќа назад? Се мачите, еден други се јадите, илја коски сакам и друго ништо (2, 82).

Во и з р а з и т е: **јаде ќотек** – *добива ќотек, бидува најшепан*; Ов, да би Господ ти платил, бре чоече – му рекол со полоина душа на чоеко 'рслано, јачејќи и плачејќи од болештината на ќотекот што беше го јал (2, 86); Ај не плачи, господарке, не бери гајле, многу било, малку останало, ако не умрам ноќеска од пустио ќотек што го јадов, ќе видиш утре оти еден тоар пари ќе добиете (2, 246); **манци што мртва уста да јадат** – *извонрони јадења*; на радоста згора (невестата јабанџија), беше напраила едни манци што мртва уста да јадат, до толку што беа убаи (5, 336); **месата си 'и јадел** – *се кинел; се јадосувал (од мака)*; Викал, пискал сиромав ксмет, му се молел и му се колнел, дури месата си 'и јадел оти ќе го обогател од мерата надвор, сал да не го убиет (2, 245); Повторо сиромаиот му се колнел, дури месата си јадел, оти абер немал за мушамата да нашол (4, 134); А, проклета жена!... ми се колнеше и месата си јадеше оти од срце ме милуаше? (6, 45); **му јаит од акот** – *зема од она шито му припаѓа на друз*; Кога чу чорбаџијата оти го повали кадијата, отрчал и го донесол тагарџикот, само и само да му јаит од акот на сиромаио, чунки бил од најинаетчиите и од најскржавите чорбаџии (5, 91); **ни пците не 'и јадат** – *(за храна) никаква; (за зборови) ужасни, лоши*; (Јас) го галам детето до немајкаде, а пак таа

(проклета жена) ја дупнал гаоло, да му зборуа зборои, што ни пците не 'и јадат! (3, 153); **пците ало ќе ти го јадат; пците алот ќе ни јадат** – *нишиџо нема да иџи (ни) џомоџне*; Де бре, петле, како не ти е грев оти стопанот ќе ни умрит, ти да пеиш; знаеш оти ако ни умрит, пците алот ќе ни јадат, тебе ти се чини зер стопанка ни за свадба готвит јадење и пиење (3, 68); Море немој бре, оти ако те сетат, пците ало ќе ти го јадат (2, 57); **си го јади кјсметот** – *си беџа оо срекаџџа*; Јас ќе те загубев за да немаше таков чоек како тебе, што да си јади кјсметот (5, 306); **страм да те јади** – (*џрекор*) *засрами се*; Страм да те јади – му велеле (пријателите на помалиот брат) – море никаков бре! Толкуа време да работиш и само за три ореи да кандисаш да земиш руга (3, 34).

Во к л е т в и: **срце да го јади и краста да го јади:** Срце да го јади (вати да колнит бабата) болес да го јади, краста да го јади, али малце му беа пилињаата, ами и квачката ми ја изеде. Со неа ќе с'изведев друзи пилиња! (5, 323)

Во п о с л о в и ц а т а: **ни лук јал ни на лук мирисал;** Ни лук беше јал (калуѓерот), ни на лук беше мирисал, никому ништо (6, 82); Си дошло детето дома и ни лук јало, ни лук мирисало (6, 163).

ЈАДОСА СЕ *џл. свр. исџолни се со јао*; Ексик да е и ваков живот што живеам јас, кога немам нито еден ден да не се оскорбам и да не се јадосам (5, 263).

ЈАДУА *џл. несвр. џоџрешино образуван џлаџол месџо* јаде – *оо ириџаџник на џџурскиоџџ јазик*; Ајде платуј (ја, синко, кравата), да не јадуаш со чибуко по гола башана кјотек! – му рекол агата наврекнато на момоко (5, 35).

ЈАДУА СЕ *џл. несвр. јадосува се* – *се измачува*; (Синко) немој да се јадуаш, ами терај си работата во твојот дуќан и ќе си живееш многу арно (3, 203).

ЈАЖЕ -иња *ср. силеџџени каџџови оо коноџ и ор. иџџо служџџџ за врзување и сл.*; (вдојцата) ги откопала сите тројца (синоџ). Кога го видела постарио со турцка чалма на глаа, стреднио со еден јатаган в уста, па најмалио со едно јаже на гуша како да је обесен! (3, 219); Гуштерици, чкрапји, као некој јажиња беа се провлекле (4, 115).

Во п о с л о в и ц и т е: Ето правина како јаже в торба (6, 52); Право зборуаш, пријателе, како јаже в торба – му рекол третио пријател (4, 242); Е, бре калфи, кај јунчето – и јажето (6, 50).

ЈАЗ *м. одводен канал*; Откоа беа испродале (симициите) симидите, и станале да го рипаат јазо (5, 172).

ЈАЗАК *м. (тур.) (само едн.)* 1. *срамотија; ѓревоија*; Јазак, мори Марије, на името што го носиш Чиста Марија, кога секоја манца што ќе ја зготвиш, сè ќе има нешто гнасно внатре (6, 41); Јазак на честа што ни ја стори тој домаќин! (4, 104); А, бре побратиме, јазак на презимето твое што го имаш и што те викаат Касметлија (3, 297).

2. *шијеија*; Е, јазак за нашите пари, море ага, што ји поарчивме дури до овдека! (6, 123); Јазак, мори домаќинко, на толку труд што сум се трудил (6, 23).

ЈАЗАЦИЈА *м. (тур.) иисар*; Еден селанин отишол кај јазаџијата да праша колку му е даванината (6, 52); Зел селанецо една ока кафе и му се вратил при јазаџијата (6, 54).

ЈАЗЕ *зам. Вид. јас*; Керко Ајше, ...ти да не зборуаш по нашинцки, ами по турцки. Јазе кога ќе ти викна вечер: Ајше... (керко)! – тизе ќе кажеш: (Повели, татко, ај слушам) (6, 132); Јазе лели си ја најдов магаричката, нема да ти дада карпуз (6, 131).

ЈАЗЕКА *зам. Вид. јас*; Чок шукур, аго Мевмет, јазека арен сум (6, 134).

ЈАЗИ СЕ *зл. несвр. се искачува (ио орво, ио бреѓ ороолу)*; Виделе во долот како мрави црни да се јазат по брего од доло и бидејќи многу било прао угоре стрмно, пак се отркалуале и паѓале во дното на доло (4, 74).

ЈАЗИК *ци м. 1. орган во устџаија на човекои (живоџиноџио) за вкус, преврџување и ѓолџање на хранаија; кај човекои служи и за ѓовор*; Копам за да ја донесам реката тамо кај што ќе ручаме (му рекол Еѓуптинот на змеот), чунки саде со еден мев вода што ќе натопиме? Али грлото, али јазикот? (2, 127); Го фатил за рака еќимо, го подржал (царот), го натерал јазикот да го исплази и откоа се позамислил малце, ја отворил палената книга да види што билки да му даи (6, 190); Бре арамијо еден бре, што стори бре, ти обесенику? Зошто јазикот на мајка ти џ го изваде бре? (4, 218)

2. *најважно комуникаџионо средџиво на оџределено население (се осџварува преку речџија)*; Зерзевулот му кажал (на свети Петар) оти во вечната мака имало од сите јазици и милети (4, 48); Од кај ќе знаат овие луѓе – си рекол Силјан сам со себе – по мојо

јазик за да му речам добровечер (2, 143); Не праќајте по терџоман – му рекол Влаот на туџарите – оти бравите му знаеле секакви јазици, тој велеше преѓе (6, 96); Јас знам од сите јазици; турски знам, грчки, арнаутски, вренски, италака, влашки, и еѓупски знам, тамам, тамам, на! (6, 86); Ами бравите мој знаат секој по 77 јазици (6, 86).

3. (прен.) *ишшо ирлеѓа на ј а з и к 1*; Низ маглата се пуштаа огнени јазици; и коа ’и удри една страшна миризба од куќур во нос. Пламените јазици и огнени талози излегуаа од едно огнено езеро (4, 49).

Во и з р а з и т е: **да си поткасах јазикот** – овде: *блаѓа клетиџа*; У, у, море брате пупунче, што зборуаш така, да си поткасах јазикот; ами ич го чинам јас кабул тоа што велиш ти? (2, 19); **на јазико ми е** – *уишше малку, џа ќе се сејтам*; Е, прао што е прао, не ми текнуа као го викат, санким на јазико ми е, ама ете не можам да го погодам (6, 75); **си поткасаа јазико** – *се зачуџија*; Откоа ’и пишаа и видоа толку чудо илјадници алтни и карагрошеи, сите си поткаснаа јазико и на големо чудо станаа (5, 121).

Со п р и д а в к и т е: **грчки**: (тие) си кажаа оти сет од родот и од јазико грчки (5, 62); **огнен и пламен**. Вид. кај јазик 3.

ЈАЗОЕЦ м. **јазовец** – (со *формата* за *обраќање*: ј а з о в ч е) *зоол. ѓрабливоишо живоишо* Meles taxus; Дојдуајќи стопано кај стапицата, кога гледа јазоец ватен во стапицата, а пак јазоецо ватил лисица за уо и ја држит (2, 30); Во истото време си побегнала лисицата и му благодарила на јазоецо за умо што ѝ го дал (2, 28); Ами сега, бре јазовче, како да се куртулисам, дај ми ум оти загинуам? (2, 29); Држ’, не пуштај, бре јазовче, таа проклета лисица, оти многу кокошки ми изела! (2, 30); Ај влеси сега ти, побратиме јазовче – му рекла – оти јас двапати кај влегуам (2, 29).

Со и м е н к а т а: **двоумник**: во словот: Лисицата стоумница и јазоецо двоумник (2, 27); со п р и д а в к а т а: **сиромав**: Коа виде сиромав јазовец оти лисицата сплетка конците је рече: – Ти, сестро лисо, да се сториш на умрена коа ќе дојди чорбаџијата (2, 28).

ЈАИТ *ѓл. несвр.* Вид. **јади(т)**.

ЈАЈ -ови м. (тур.) *џружина; федер*; Си преесапил (царот) да му ’и мени јајоите и стрелките на сите саати. Нарачал да му дојдат нови јајои и стрелки од една фабрика (5, 40).

Со п р и д а в к а т а: **нов**: Вид. го примерот.

ЈАЈЦЕ а ср. *расилодна ќелија кај иџициите и ор. живоџни, заџворена во џврда џркалезна луџија*; Знаиш, жено, оти јас сум благодарен на моето јајце, одошто на туѓото коковче (5, 90); Море не сте колнати, бре врабец – туку седелото не ви је убао напраено за да не можит мачката да не ви ’и јади јајцата (2, 95); Од јајцата што ’и продаал се обогатил (сиромајот) од мерата надвор (2, 125); Со голема радост тој и жената му ја фатија кокошката што му носеше јајца, чунки немаа пари за да купат месо (4, 197).

Во и з р а з о т: **си квачи јајца** – *ниџио не рабоџи*; Жената си беше работна, мажо мрзлив – си седеше дома и си квачеше јајца (6, 19).

Со п р и д а в к и т е: **големо**: Од ќеот што му се сторило на чоекот – дека му снесла гуската толкао големо јајце, зел неколку полни грста со овес и му натурил да јади гуската (2, 53); **гускино**: С’ имам еден домаќин ништо не работи, дома седи и јајца гускини квачи (6, 19); **златно**: Се обогатил (некасметлијата), чунки му носело пилето секој ден по едно златно јајце (3, 253); **камилицко**: Седнале со ред да го квачат камилцкото јајце (6, 176); **позлатено** и **позлаќено**: Едно ја зел (сиромаио) кокошката и му снесла едно позлаќено јајце (3, 264); Носи (пилето) ката ден по едно јајце позлатено (2, 123); **црвено**: Зер гуската ќе ти снеси црвени јајца (бре стопане), да што је даваш саде незе овес да јади? (2, 53); Што туку стануаш (бре чоече) да го раниш она пусто орле? Дали црвени јајца ќе ти неси? (5, 206)

Со б р о е в и т е: **две**: Ете од тој себап гугучката и сега вади две јајца, а ластојцата пет (2, 102); (Патенталија) го распарал гулабо и еве ти во гулабо две јајца (3, 92); **три**: Посигнало (детето) во дупката со рака и нашло три јајца внатре (3, 148); **пет**: Си напраи (гугучката) седело, та снесла пет јајца, арно ама, дури ’и исквачи, три ѝ се отркалија и две изведе (2, 102); **петнаесе**: Проклета кокошка – велела (жената) – откоа сум те купила, остај што не ми снесла петнаесе јајца и сè за назад ми кинисало, а пак сега почна да ни пей и да нè допустит (3, 237); **сто**: Дошол (сиромаио) во треќи град, и тамо му зеле сто јајца (5, 149); **осумстотини**: Си го опраил пато (сиромаио) за Стамбол, со осумстотини јајца (5, 149); **деветстотини**: И со деветстотини јајца, доста се да ’и однесам во Стамбол и да земам деветстотини грошеи (5, 149); Си терал сиромаио магаренцето и сè си се богател со умо оти ќе земел деветстотини

грошеи за деветте стотини јајца (5, 149); **илјада**: И така му 'и зеле сите јајца, по сите градои и баждарници што поминал. Кога влегол сиромашо во Стамбол со празни кошеш. Налутен бидејќи сиромашо во Стамбол од бездушните баждарции што му 'и плениле илјадата јајца, отишол да се жали и да си кажит алот кај садријамао. (5, 149–150).

ЈАК *приод*. **1. а. снажен, силен**; Плакал и се отимал Пејо од раката на старио, арно ама старио бил многу јак, тики не можел да му куртулиса од рака (6, 212); Ете така се грацките жени, домаќинеш; ама оти ќе речеш така да се, оти немаат некоја тешка работа, та да се печат во работата и да се јаки во снагата (5, 76). **б. во синонимен сиреж** со силен; Влезеш во аузо и искапи се, та ќе станиш страшен јунак, силен и јак, што да победиш најсилна војска (2, 274).

2. шврц, цврст; Застана (Зосија) да се мисли и да есапи као да 'а закопа (жената); ...бидејќи стар и земјата јака, не можел (4, 196); Чокот ет послаб од јајце, како срча, или појак и од камен (4, 227); Куќите ни сет јаки, вратите и портите топ не ни 'и разбива (3, 129); Дури биле живи цар Костадин и царица Елена, големи работеш направија во Стамбол. Не само калето што го направило толку јако, што топ да не го разбива... направија цркви и манастири (4, 37).

3. шшо не се кинеш; зорав; Нашол и едни лисје големи од некое дрво што биле од платно појаки, та од нив си направило платна на каикот за да му го терат ветрот кај да сакат (3, 282).

4. (прен.) добар, голем; Доста ми ет маката што му 'и збирам класјето од мојот стопан, што сум му каљметот – рекол каљметот што збирал класје сам со себе – па и од сиромашот што имат појак од мене каљмет, што му седи сè на колк и со тамбура да свирит, а не да му поработеш, како што му работам јас на стопана ми (2, 244).

5. (прен.) шшо дава голема иомош; Туку што ти велаат: ако ти јет јак ангелот, Господ ќе те чуат (6, 49).

6. јака е Богоројца – *семоќна е, сесилна е Богородица*; Не плачи, не плачи, стара мајко, јака е Богоројца, правината се танчи, ама не се кинеш (5, 279).

Со именките: **гранка** (5, 204); **плот** (3, 246).

ЈАКА *ж.* (тур.) *околуврайник*; овде: во и з р а з и т е: **му фатил (ватил) јака некому** – *шргнал ио некого (барајќи безоруго нешшо)*; Еќимбашијата кога беше разбрал оти прсто на касапо беше му оздравел, му ватил јаката да му сака бакшиш, дека му оздра-

вел (5, 13); Му фатил (ѓаоло) јака на попо што пееше во таа црква и го внесе во еден голем грев, та го разбраа сите граѓани (4, 281); **истај ми се од јакава!** – *беџај од мене!*; (а пријателе) нà, нà, земи го овој леб и истај ми се од јакава! (4, 6)

ЈАКНИ *г.л. свр. јакне* – *офне, иисне од болка, мака, јаг*; Двете невести си отидоа дома, сакати како што си беа дотогај и од големио јад што имале беа јакнале и беа умреле (3, 144).

ЈАКО *црил. 1. цврсто, здраво, сигурно; добро*; Ха, сега дури те гостив – си рекол со умот чоекот – оти коа ќе те врзам јако, да да видиш кој ет појунак (2, 86); Му ја подал (Пејо) раката (на дедото) да се здравуат. Едно му ја подал и го ватил старио јако со рака, та му врзал неколку трешници преку очи и му го изваил сланутокот од пазуи (6, 211); Се обружал јако (дервишот) со една касатра, голема колку едно гумно (3, 109); Вратата јако затворена била, та ништо не можела да сторит (ламјата) (2, 225); Се ватил Пејо на врвот, се ватиле сите селани за него и им свикал да се држат јако, оти ќе си плукни в раце (6, 221).

2. мошне многу; За да најдиш некоја такваа чупа, треба јако да прашаш: кој ѝ је татко, мајка, баба, дедо... (2, 221); Беше ми ти се изгреал јако и си легнал (6, 180); (татко) беше прешол кај чоекот што беше ни 'и зел пчелите, беше се скарал јако со чоекот (5, 68); Откоа беше го доболило јако, син му од царо писнал да плачи и отрчал дома да го наклевети на царот (детето од вдојцата) (2, 200); Утрото го зеле ато, та го тоариле јако дрва и го дотерале заедно со магарињата дома (5, 75); Кога го видел татко му оти и отаде беше си побегнал, беше се налутил јако и беше го зел за рака, та беше го однесол во еден далечен град (Кршифрлај) (4, 247); Се размаал чоек, удрил, маал, дури се испотил јако (2, 103); (нускацијата) јако поверуал на амајлијата и отишол при дервишо (6, 120).

3. силно, брзо; Од сила кога излезе одземи, беше се претркалил газ преку глаа, и беше му се закачила глаата вземи. Тргна јако, и таа беше му останала вземи (6, 180); Излегувајќи од град надвор (момчето) му се стегна да оди јако и... беше 'и втасал двајцата другари (3, 289).

4. жеситоко; Се удриле војските јако, и не можеле од цар Костадина војските да 'и растераат од другио цар војските (4, 31).

5. мошне ујорно; Една вечер (дрварицата) му се стегнала јако (на мажа си), шу да го прати на дрва, макар в планина да остани (2, 264).

6. *обилно, квалиџејно, добро*; Лели сакаш, момче, а сега ти мене јако да ме раниш да земам кувет и јас ќе те однесам дури дома (2, 284); Беше се изнајало (сонцето) јако (2, 132); На тие зборои што му 'и рекол Господ на чокот, беше кандисал и ја пресекол лубеницата, та беше му се нагостиле јако, бидејќи била баеги голема (3, 180); Беше заповедала (царицата) за мажа је да го однесат во една одаја во сараите царски, тамо таин да му носат и јако да го гледаат и гоштеваат измеќарите царски (3, 211).

ЈАКУЛЕ *ср.* исто што и **јакулка, јакуцка** – *дел од ѓуњата со кој се покрива главата*; Во зората ете ти го Еѓуптинот кај туку си идит наметнат со јакулето и едно го виде змеот, баеги се уплашил (2, 128); Квачката со пилињата (сиромано)... си ји покрил со јакулето, да си отишол дома (3, 239).

С о п р и д а в к а т а: **црно**: Што толку мерак фрли на мене (ефенди) што ме зеде? Дали на шајачнава долама, дали на црново јакуле? (5, 291)

ЈАЛАКЧИЈА *м. сѝражар, чувар*; Аман, господине, дајте ни еден јалакчија, за нас да нè чуа на патот од некој арамија да не ни плени оружјето! (дале вик Евреите) (6, 137).

ЈАЛАНДИСА СЕ *гл. свр. (тур.) измами се, излаже се*; Таа (жената) појде и седна за инат на шумаро и се јаландиса во бунаро, паднала долу (2, 215).

ЈАЛАНЦИЈА *м. (тур.) лажѓо; аџија јаланџија* – *лажен аџија*; Стиснала лисицата устата и му прекинала на штрко глаата, и него си го изела и се сторила аџија јаланџија (2, 10); Јаудиите се многу јаланџии (6, 135).

ЈАЛОВ *прид. бесилоден, шѝир*; Му дошол ангело на соно и му рекол: да заколи четириесет крави јалои на фиљан планина и да се скрие под некој камен (3, 80).

ЈАЛОИЦА *ж. јаловица; крава јалоица* – *јалова (нейлодна) крава*; Беше му дал (царот на ќелешот) три орли: еден бел, друг црн и треќио црвен... Му дал и три крави јалоици да 'и ранит орлите (2, 116); Е, е, бре братко, дали паметуаш кога го закопуаше крал Богдан азното, што пусто јадење сме јале, месо од крави јалоици? (3, 72)

ЈАМКА *ж. лабава врзулка на јаже така шѝо да се сѝеѓне*

џри џовлекување; Како, како да те куртулисам (му рекол ѓаолот на патрикот)? Два тоара опинци искинавме со другарите дури да те донесам на вешалово... Тија зборои се рекоа, и му ја најамчија јамката на пустио патрик пред целите граѓани што го гледаа (4, 284); ...е е, вистина така си је, пријателе, ама душа сака на трипати да ти ја најамчат јамката – му одгоараше тој на пријателите – да после правината излегуа на мегдан (5, 257); Се истаил (ѓаолот) од под него, та се обесил на јамката сиромајот (4, 237).

Во и з р а з о т: **да ти ја клам јамката** – *да џе обесам, да џе умрам*; Јас (момче) затоа стоам над тебе за побрго да ти ја клаам јамката, чунки нашата работа (ѓаолската) јет сè за пакос (4, 218).

ЈАМПАЛА ж. (тур.) *во сосџавој*: **черга јампала** – *доџраена, искинаџа черѓа*; Ченгенлак, гене ченгенлак! Ни постење, ни Рамазан, само да лежиш под черга јампала и жената пушти си ја да ти носи јадење и пиење, да што ми треба каурин и Турчин! (6, 178)

ЈАНКЕСЕЏИИЦА треба: **јанќесеџица** ж. (тур.) *жена крадач*; Коа чу пустио Арнаутин ти слатки извиткани зборои од итра-та јанкесеџица ањама, совршено беше се уверил оти го севдисала богатата анка (5, 292).

ЈАНКЕСЕЏИЈА ии треба: **јанќесеџија** м. (тур.) *крадец, цеџија; арамија*; Голема риџа (кади баба) ти имам, вукуф стори се на оваа работа да ме куртулисаш од оној јанкесеџија, да не ти треба на аџилак да одиш после (5, 94); И наместо (питаџот) да слези од магаре, тој свика по жената ми да оди пред него дома му. Ете затоа се караме, кади ефенди, со овој јанкесеџија што му сторив добро и сега сака да ми го освои и магарето и жената (5, 94); Сторив давија на кадија, кадијата вуку не ме стори да ме избавит од јанкесеџиите (5, 147).

ЈАНДРЕА м. *машко име Андреја*; Таа вечер била спроти Свети Јандреја, 29 ноемврија. И врнело еден силен снег. Домаќине, дедо му од момчето, па бил надвор и, гледајќи снегот што врнел силно, рекол со висок глас: – Де, свети Јандреја, гнети, гнети, да нагнети се арно, де да видиме што ќе ни чиниш (6, 6); ’И чуло момчето тие зборои од деда си и, бидејќи го викале Јандреја, му се сторило оти за него рекол дедо му тие зборои (6, 6).

ЈАНИ ж. свр. Вид. **јавни** – *јавне*.

ЈАНИНА ж. *ѓрад во Грџија*; Да му го има умот владиката

од Јанина и на двете: мајка и ќерка што не му текнуало оти је страмота да јади толку многу една млада невеста (6, 44).

ЈАНКЕСЕЦИЈКА ж. (тур.) Вид. **јанкесецица**: За пакос, беше го видела една јанкесеција и му дошла до него, та му 'и видела алтните (5, 290).

ЈАНЛАШ и **ЈАНЛЌШ** ирил. (тур.) *иоѓрешино, криво*; Свикале царот со сите покрај него: – Јанлаш, јанлаш врли цареа ќерка! (3, 29); Пак се дал вик оти на јанлѡш го избрал гулабо (момчето), и треќи пат го пуштиле (гулабо) (4, 96).

Во и з р а з и т е: **јанлаш си** – *ѓрешиш, иоѓрешино мислиш*; Пријателе ѡ му рекол чоекот... не ме гледаш по алиштава оти не сум од овој град, јанлаш си, види некој друг да не бараш (4, 88); **се праит јанлаш** – *се ѡрешиш*; Те молам (чорбаѡи) види, преброј, оти се праит и јанлаш понекоаш, а колку за бакшишо бездруго сакам да ми го даиш (5, 90).

ЈАОРОВ ирид. **јаворов** – *ишѡ е од дрвошѡ јавор* бот. *Acer pseudoplatanus*; Близу до чешмата имат едно дрво јаороо, во него да влезеш (старче), чунки е шупливо, и да се скриеш арно со шума (4, 133); Ете ти една чешма и до чешмата едно дрво јаороо, високо до облаци ти било (2, 180); Одејќи (деветте браќа) дојдоа во една гора и запеало едно пиле на едно суо дрво јаороо (3, 178).

Со и м е н к а т а: **дрво**: Вид. ги примерите.

ЈАПАНЦАК -ци м. (тур.) *кабаница*; Застанал зетот пред врата и сите сватој на коњи, наметнати со белите јапанѡаци, на глајте весој тунузи преврзани со белите чалми, опкачени сите со пиштоли жолтомедни (2, 154); Трчаница старио влегол во една одаја, слекол јапанѡако што го носел на себе (3, 217).

ЈАРАМАЗ -и м. (тур.) *никаквеѡ; нейрокоисаник*; Кога видоа другарите оти ќе 'и устраи таа нив, го научија девера је тој да викнит по комшиите и да кажит оти снаа му ја нашол со јарамази да се бесчестуат (5, 247); Мажот је кога беше си дошол од панаѓур, брат му беше му кажал оти гоа беше ја нашол една вечер со јарамази и ја видел кај ја бесчестуале (5, 251).

ЈАРДЌМЦИЈА м. (тур.) *ишѡј ишѡ дава иѡмош; иѡмаѓач*; ...син му од богатио... паричките сите си 'и изел... Кога го виде татко му без стока, ифрат беше се сторил од лутина. Го суди, го кара, арно ама мајка му излегла јардѡмѡија и па го смири (5, 213).

ЈАРЕ *ср. малојшо од коза*; Си имал еден старец тројца синои о три ќерки; си имал и едно јаре што многу го милуал стариот – од синои си поеќе (2, 15).

ЈАРЕМ *м. орвена наирава шшо се сшава на врашоош од воловише при вирешување*; На нива беше го нашла (мајката синот) кај што орат клаен во јаремот наместо воло. Спискала сирота да плачит и да пиштит, го грабнала да го бакнуа и да го испрегнуа од јаремот (5, 259).

ЈАРЕНЦЕ *ср. дем. и хил. од јаре*; Ов јас сирота – беше си рекла (лисицата)... како толку се сетија сите луѓе и ништо на мегдан не оставаат ноќе за да можам да улоам ја некоја коковчица, ја некое јаренце (2, 5).

ЈАРЕЦ *-рци м. козји мажјак*; (на сиромашкото момче) му никнале рогои како на некој јарец (3, 158); Отишло девојчето, та донесло еден голем јарец зауздан со коњцка узда, со седло и узенгии. – Еј, бре момче, али си видел ваков коњ досега? (5, 67). **б.** јарца коња – *мишолошко живојшо од народнише џесни*; Ја донеси, мори ќерко – је рекол старио на ќерка си – јарца коња да видит момчево! (5, 67)

Со п р и д а в к и т е: **голем**: Еве сега ќе стори шес месеци време откаго ми пшојса еден најголем јарец што ми беше угич на сите јарци (6, 174); **зауздан**: Отишло девојчето, та донесло еден голем јарец зауздан со коњцка узда со седло и узенгии (5, 67).

ЈАРИЧЕ *-иња дем. и хил. од јарица и јаричка*; Се качило петлето на една леска за да збират лешници. Си збирало и си јадело, а јаричето туку се облизуало (2, 87); Коа гледат (Арапо)... пред него една позлаќена квачка со дванаесет пилиња и тие позлаќени, сите петровчиња, тамам за колење; тие петлиња и тие јаричиња да ти е мило да 'и гледаш (3, 38).

ЈАРИЧКА *ж. млада кокошка ушше нејроносена; јарица*; Е, н ти мори на, да те видам, јади де!... и му врлило (петлето) еден лешник, та за пакос ја удрил јаричката прао во око, та ѝ го ослепил (2, 87).

Со п р и д а в к а т а: **сирота**: Даде вик сирота јаричка. Слегло петлето долу да видит што ѝ се стори на јаричката, и се закарале (2, 87).

ЈАС *зам. лична за 1л. едн.*; Јас дењеноќе молам Бога за на

комшијата Господ да му 'и пцоиса тие што 'и имат (4, 147); Бре аман, кумче волче – му одгоори магарето – како ќе ме јадиш кога те барам посакум јас тебе (2, 49); Е, ама сè јас, сè јас не бидуа, бре браќа, па и вие нешто речете де, кажете кој ќе отцепит дрва? (6, 157); Момче, момче – му прогоорило коњчето – јавни ме и биди весел, оти јас сум коња самовила (2, 253); Ејди јас сиромав, што ќе загинав од проклетие мачор (2, 66).

ЈАСАК *ирл.* (тур.) *забранетио*; *никако*; **јасак стори** – *забрани*; Како бидуа тоа, бре чоече – му рекол царо – таа билка да му се дава што има отруачка? Ами лели јас ти ја сторив јасак таа билка и ти па неа ми ја даваш? (5, 269)

ЈАСЕН -сна *ирл.* **1.** (*за ден, време*) *ведар, безоблачен*; Еден ден јасен од сите страни како беше се задале едни силни облаци, та кога беше ти бликнуло еден силен дож, како со раков да тураа (4, 61); Времето било многу јасно и убао, та од тоа сакале гостите да спијат во двор (5, 42).

2. *многу свешто*; На секој свешник по една јасна ѕвезда светеше на место свеќа (4, 79).

Со и м е н к и т е: **ден** и **ѕвезда**. Вид. во горните примери.

ЈАСЈЕ *ср.* (цркслов.) *јастие – јадење, храна*; Оче дуовниче, сум грешела... во многу дни од постите сум се омрсила, чунки ми остануало јасје од торнико и од тамавкарлак сум неќела да го исфрам јасјето, ами сум си го јала во страда (5, 47).

ЈАСЛИ *мн.* *вид чейврџестео кориџо покрај сир со храна за добииокоџ*; Го однесе гаолот на ан и колку да го врзи за јасли со огламникот за да го биет со дрво и да го убие (момчето) (4, 250); Го внесол (Арапо детето) во плевната кај што имало сено и го внесол во ааро, кај што му беа два коња и белата кобила врзани на јасли (2, 282); Море, не сум кирација, бре браќа, туку ако ми ја даате (маската), да знаите, оти само на јасли ќе си ја ранам, за вјаање саде до лозје (4, 225).

ЈАСТИЕ ја *ср.* (цркслов.) Вид. **јасје**; Секој што ќе го вратеа старио ќе го најадеше со најубаво јастие и ќе му наполнише една шамија пари (4, 52); Во истото време ете го еден оца кај врви со еден зимбил в рака полн со зајре за дома, како леб, сирење, ќебоици, лук, алва и друзи јастија (6, 186).

Со п р и д а в к и т е: **арно**: Го ватил караколо (момчето) и

го однесол пред неа. И него го клала во една одаја и му определила најарни јастија. (3, 172)

ЈАСТРЕБ *м. зоол. зрабливаџа иџица* *Astur palumbarius*; Кога видел ѓаолот оти детето се стори сокол, веднаш беше се стори јастреб и беше му се пуштил по соколот да го улоит (4, 250).

ЈАТААН -и *м. (тур.) Вид. јатаган.*

ЈАТАГАН -и **ЈАТААН** -и *м. (тур.) а. долџ малку свиџкан нож (се носел за џојас)*; (вдојцата) 'и откопала сите тројца (синои). Кога го видела постарио со турцка чалма на глаа, стреднио со еден јатаган в уста, па најмалио со едно јаже на гуша (3, 219); (ејди ага) јас да го имам твојо јатаан, големо чудо би ти напраил (6, 102); Знаам (маж ти што сака)... вели агата. – Да му појди чоек со еден јатаан, да видиш, како остаат јајцата (6, 19). **б. удар со јаџаган**; Појдов, ме симна, ме качи, му удрив неколку јатаани; не стануаше, ама коа му удрив јатааните! Као дете зарипа, го сторив малко тербјет – ми помина тагата (6, 20).

ЈАТАК *м. (тур.) џој иџо зџи џомаџа (овде: арамиџе) криејќи зџи во својаџа кука*; Ја – беше си рекол сам со себе селанецот – овој ќе бидит арамија или јатак на арамиите (6, 204); Судот и целиот град на чудо беше станале; светенио чоек да ет прв јатак и башарамија, што сите да го знаат за прв светец (5, 165).

ЈАУДИЈА -ии *м. (тур.) Евреин*; А па јазе, аго Мевмед, бе на Селјаник и сум пазаруал од Јаудиите: ама многу се проклети този Јауди... Јаудиите се многу јаланџии (6, 135).

ЈАЧЕЈЌИМ *џл. ирил. јачејќи – со јачење*; Постојал дури си ја собрал душата и го зел коњо за огламаник, та полека-полека, јачејќим, овкајќим беше му го однесол коњо на дуовникот (6, 57).

ЈАЧИ(Т) *џл. несвр. јачи - а. офка, ииска, сџенка*; Постојал дури си ја собрал душата и го зел коњо за огламаник, та полека-полека, јачајќим... му го однесол коњо на дуовникот (6, 57); Ја чу волкот (кума лиса) оти јачит и дојде до неа (2, 26); Аман, бре брате волчко – му рекла мечката јачејќи од болештина – ти се молам одземи до небо, стори ми едно добро (2, 38); Ов, да би Господ ти платил, бре чоече – му рекол со полоина душа на чоекo 'рслано, јачејќи и плачејќи од болештина на котекот што беше го јал (2, 86); Стриколенце, ако не ми кажиш од кај идиш? Што толку си се умо-

рил и јачиш? – го прашала трети пат (6, 226). **б.** во синонимен *сиреџ со ѓл. о ф к а (овка)*: Се измил (сиромаио) малку образ и нозете за да се оладит и легнал на плеќи, та фатил да офкат и да јачит, од што му било мака од одењето, на таа силна горештина (6, 225); Три дни и три ноќи што не беше се освестил (Адам), и на четвртио ден, даде Госпо, се освестил и сакал да стани. Арно ама, нозете му се треселе као прат и одвај застанал на нозе, крепејќо го Ева за раменици... Јачел, бучел, овкал. Ништо в уста не клавал (4, 20).

ЈАЧМЕН *м. вид жиџо (како храна за добииок)* – *Hordeum vulgare*; Море братко бре – му рекол на смеа – не моиш маска да изваиш од шопурката, ако не земиш една зобница со јачмен да ја залажиш (4, 226); Е, море петле, е, море брате, па да знајш по патот што пусто јадење имат; еден јачмен во зрното како некоја дренка, само за колвање (2, 18); Затвори портите момчето и откоа 'и исчешла трите коњи и 'и наранил, зел еден шиник јачмен и му дал на црнио коњ (2, 283).

ЈАШ *ж. (тур.) година*; Слушајте вамо и вие, мезличаалари – му рекол на мезличот – еве елли јашана сторив и он јаша кадија кај сум, нелер фермани сум видел, иља ваков ферман до рака не ми дошло (5, 366).

ЈЕ¹ *зам. 1. крајика форма за предмет од личнаџа замена* таа (она); ја; Отишла и царицата да го праша (момчето) зашто је тепал ќерка је и не ја приимал за невеста да му бидит (2, 242).

ЈЕ² *зам. крајика форма за н а-предмет од личнаџа замена* таа; ѝ; Бидејќи царицата била па тешка, је дошло на соно да најди зелена слива и ако изеит зелена слива, ќе го роди детето (2, 279); Слушај вамо, момче, јас му ја давам ќерка ми на момчето... ама треба да знаите оти многу момчиња изумреле од себепот на ќерка ми, чунки во неа имат дув нечис и излегуа од неа првата вечер, та ќе је го удаит момчето (4, 125); (Момчето) ја скорна цареа ќерка и ја однесе да видит и таа чешмата што течеше злато, Је кажа сè како што го виде кџметот, и је кажа како му рекол кџметот (3, 292); Откоа виде лиса оти никој не је дошол в планина за да је бидит другар за на аџилак, слегла долу в поле и се прибрала до едно село (2, 5); Ете денеска тики је дојде мажот што си го викна да лежи со него, а пак јас од страм и голема мака да гледам пред очи тоа нешто, ништо друго не знаев што да праам, отколку во гости, да да праам со свирки и тапани да се заборавам оти има друг маж

жената ми. (5, 266); Шетајќи низ планината (син му од богатио), видел на едно место една змија кај туку се преврлала и се виткала од болештини, што била ранета преку полоина. На ранта згора, беа је се накачиле едночудо мрави и муи. (3,118)

2. со посесивно значење (негов, нејзин, нивни) *со именки шиио значаиј сродсйво; ѝ*; Се чудела ќерка му од царо, и не можела дури да се увери за тоа нешто, та ошла кај мајка је и је кажала сето со ред (2, 242); Виденеводе Невенка, се пригоди и си зеде алишта жалосни и радосни и си тргна со брата је да оди (2, 191); Отрчала цареа ќерка и го зела момчето је, та го донесла на трпезата најдолу во децата (2, 293); Кога чу тија зборој Невенка од мајка си, му се разрадуа срцето и му се стори оти вистина ѝ оженила браќа је (2, 193); Кога разбра татко му од царскио син, многу го кара и го одвраќа да не ја земат од бабата ќерка је, при сè што била лична (2, 186); (царицата) го опиала царот со билки чемерици и беше го клала во една кочија, та беше си го однесла дома кај татка је (5, 107); Дури стојал крсто во азното, азното је се множело, а откога се зел крсто од азното, сè за назад одело (4, 30).

ЈЕ *г.л. 3 л. едн. сегашино време од йомошниоѝ глагол с у м*; Квечерината се прибрала бабата до колибата и је се помолила на ќерка му од царот да ја прибери во колибата оти је сиромашка (2, 209); Ако не му даате (едно дете на стариов), страмота је за вас да си земите (дедо) зборо назад, чунки ти си цар (2, 273); Море не је сеедно, а братучед, туку као ќе ми даваш гајрет! (5, 77); Ти лели знајш, ангеле, оти у мене је и орео и камено, сакам – го кршам, сакам – не го кршам (4, 119–120); Дошол еден пајак, та со голема брзина сплел една мрежа на дупката од пештерата толку честа, што да не можи чоек да сети оти тогај је напраена мрежата (5, 60).

2. наместо има; Ов бре, аџи штрк – му рекла лиса – ами не гледаш што је гуски во платоно (2, 8).

ЈЕДЕН -дна *бр.* Вид. **еден**; Секој чоек држел по једна коњска опашка в рака, за да се бранит дење од тие животинки (4, 110); Једна жена си имаше девет синои и една ќерка (2, 190); (светијата) за да го увери кралатаго, појдоа дома кај жената и му најде во једен сид една шутка пари (4, 58).

ЈЕДНО *сврз.* Вид. **едно**; Дошол Итромаан Пејо и, једно го видел српо, дал вик: – Удрете, бре селани, со стапоите на тоа животинче оти ќе ве изеде! (6, 219)

ЈЕМ *сврзн.* (тур.) Вид. **ем**; Не ќе стануал овчарот ноќе да вика ујда по волкот и... ќе си спиел, јем пала ќе си праел (2, 44).

ЈЕМЕК -ци *м.* (тур.) *поособно згошвено јадење*; Пред да зајади царо, еќимо посакал еден дивит и книга, та заповедал да 'и тргат сите јемеци, пијачки и друзи мезиња што ќе јадел и пиел царо (5, 86).

ЈЕМЕНИЈА *мн.* (тур.) *обично во мн. јемении – вид сџарински лесни илииќки чевли*; Поодил пишман аџијата некој саат и си собул јемениите од нозе, та си 'и врзал за појас (6, 90).

ЈЕМЕНСКИ *приг. шџо е од Јемен*; Мајсторе, сè имат на скеле, само чоек пари да имат; на скеле дошле десет гемии; едната со кафе јеменско, по дванаесет гроша ока (5, 173).

Со и м е н к а т а: **каве**: Вид. го примерот.

ЈЕМИШ -и *м.* (тур.) Вид. **емиш** – **овошје**; На тие муабети, седнале под дрвјата и кој одшто сакал од тој јемиш си јал (4, 75); Тамо најдов еден извор и дрвја со јемиш, та си појадов и тамо ноќта прележав (2, 157); Тројца(та) браќа си имале една бавча со секакви јемиши (2, 113); Голем маривет напраив, зете, со тоа што те натерав да продааш јемиш (5, 54).

Со п р и д а в к и т е: **здрел**: (Силјан) до изворо најде јемиш здрел и си скинал, та се поранил, оти беше умрел од глад (2, 10); **прездрел**: На секое дрво гранките му биле доземи наведени, турени со јемиш, сите здрели да дури прездрели, мискоина да мириса, мискоина, таков јемиш што бил убав! (4, 74); **турли**: Кога што да види (глушецот), брате мило? Турли, турли јемиши за јадење! (2, 67)

ЈЕМИШЛАЌ *м.* (тур.) Вид. **емиш**; Кога виде таа оти (момчето) не донесе јемишлџ, беше му се опулила накриво и беше го обесила носот како некоја мисирка (5, 309).

ЈЕНДЕК *м.* (тур.) и **ендек** – *ров*; На тие викотници мариовски догорела уште една нива и јендекот од таа нива бил висок та не преврлил огнот во друга нива да се запалит (6, 222).

ЈЕР *прил.* и *ер* - *во сосџавој* **јер каков** – *макар каков, каков и да било*; Кому даде билка (лебарчето), за јер каква да биде болес, сè оздравел и – се прославил (3, 74).

ЈЕСИР *м.* (тур.) *воен заробеник*; Туку седи како замајан

(сватот) и се чуди на таа радос од царо што ватил за јесир (5, 332).

ЈЕСТ (цркслов.) *3 л. едн. од глаголои сум, III. е. е;* И сите се почудиле за кучката со кучињата, та го викнале поитрио Влав да му кажи што је таа кучка. Тој му рекол: – Стамарија јест в ратце, стамарија! (6, 139)

ЈЕТ *гл. 3 л. едн. од глаголои сум; 1. Вид. је;* Не јет наш кџсмет, домаќинко – је рекол мажот је – чунки ние не сме се потиле за да 'и спечалиме овие пари (5, 89); Ама, заман немат (пријателе), туку готви се, дури јет брго! – му рекол ангелот (4, 64); Вистина (пријатели), зедов грда невеста, ама барем јет ксметлија – рекло момчето (3, 306); Крајов јет, аци штрче, еден да умри за тројца да се живи (2, 8).

2. за образување на конструијаија сум + глаголска придавка; Ама, ага, твојата крава јет отепана од мојата, а не мојата – му рекол момокот (5, 25); Е, честити цареи, знајте оти овој век јет курдисан на чес, демек, ако ти стори некој една чес или едно добро, треба и ти да му сториш и да му го вратиш тоа добро и таа чес (2, 205).

ЈЕТАМ* Ако не се најди стопанот (на тагарџикот)... нему (на сиромано) ќе му го даам. Иљам јетам, чорбаџи, ај ојте си сега (им рекол кадијата) (5, 92).

ЈИ *зам. кај Цейенков обично 'и – џи;* Море домаќине, ами коа сме јале ние џигер, што си ми купил? Џигер, шкембе, црева, нека ји јадат сиромасите, а пак ние јагниња и пилиња! (5, 16); (Честити царе) те молам да даиш заповед да не ји бесат четириесетте еќими, дури да ја излекуам ќерка ти и откоа ќе ја излекуам да ји простиш и да ји пуштиш секој да си оди по дома (3, 302); Заскитал (Пејо) по тие непознати места и села, сѐ заради пустите крошни што сакал да му ји напраи за татка си (6, 204); (Патенталија) ји стерал овците над село и ји згнел во најголемата трева, та ји пасол до псење и коа ји донесол вечерта кај попо, се зачудил оти да се толку напасени: во меоите беа се сториле како некој тапани. (3, 90)

ЈИ *сврз. Вид. и;* Едни се карале, други викале, треќи се шегуале ји им викале: – А, де, вапиро да ве удаи, де, а де црнио да ве удаи! (6, 207); Му дошло на ум (на Пејо) за да појди пак в село, во куќата кај што ја нашол сланината, да ја свари ји да ручат (6, 210); – Ја надај уото, старче да ји чуеш двене утки (беа застанале на два

сида) што си зборуваат – му рече царот – после да ми кажиш. (3, 77)

ЈИ *зам.* Вид. **ѝ**; – Еве што си зборуваа, честити царе, утките. Едната му вели на другата да му ја даи ќерка му за сина је и при сета прика што ќе ји дајела на ќерка је, како пусти куќи, како многу кошули, ќе ји дајела и педесет алтани, да си ји носла на гуша на две-три низи. (3, 77)

ЈИМА *г.л. несвр.* Вид. **има**; Кому, кому, пријателе, уште колку јима да пеам. Мојата песна нема свршување! (6, 151)

ЈОАН *м. машко име; а.* овде се мисли за св. Јован Крстител; Откога умрел Адам, си влегол во вечната мака, при гаоло, и седел тамо дури дошол Христос на земјава и се крстил во р. Јордан од Јоана (4, 15); Едно го виделе светците од рајо оти иди свети Јоан, сите нарипале на нозе да го пречекаат (4, 43); *форма на а*; Кога беше трудна Богоројца, мајка му на Христа, на неколку месеци, во истото време била трудна и Елисавета на свети Јоана (4, 40); Дојдувајќи Христос на земјата и знаејќи оти Адам има даено запис на плоча, на гаоло, и скриена во р. Јордан, коа појде да се крсти од Јоана, беше застанал на неа со нозете и го избришал потписот од дедо Адама (4, 1819). **б.** *машко (христијанско) име; Јован*; Правина бабам, гене правина! – ми рече најпосле приказуачот Јоан кондурацијата (3, 136).

С о п р и д а в к а т а **свети**: Вид. во горните примери.

ЈОАНСТВО *м. јованство* – Вид. *светијоанство*; Аирлија да ни ет, комши, свето јоанство што ќе ни биди! (5, 189)

ЈОГУРЧИИЦА *ж. јогуртница* – *оукан во кој се продава јогурт, кисело млеко и сл.*; Во градо кај што бил бего, допаднал еден Еѓуптин во тој град и, шетајќи низ чаршија, поминал покрај една јогурчица. Тамо бил бего, ручал кисело млеко и, за пакос, го видел кај врви Еѓуптино (6, 117).

ЈОК *чест.* (тур.) *не*; И нашите овци сет како оние што 'и видовме онде, да што треба да велиме јок вака, јок така (6, 187); Дошло определеното време, за да се зглоби сарајот, (чорбаџијата) го викнал свети Тома и го прашал оти не го зглобил. Тој му наоѓал рачки и мрдалки, јок утре, јок друг ден (4, 158).

Во турскиот и з р а з **шубе јок** – *ништо не е сомнишно*; Море, колку за грнецот оти ќе го наполниме, шубе јок, туку требат правина да се терат (6, 182).

ЈОЛДАШ м. (тур.) *оружар; соџаџник*; Би испат немаме, кади ефенди; ние сос гаѓање го најдовме виа ајдутин што ни ја украде маската; емџамити, кади-баба, ние сме гаѓачи. Јазека реку тој што ни ја украде маската кус ки да биде – му рекол еднио од јолдашите. – Ако је кус, треба да је рус – другоио рече. (5, 154).

ЈОЛДАШАМ м. (тур.) *мој оружаре*; Вид. јолдаш; Кој ќе да биде ли? Он ќе да биде, јолдашам, кус чоек – рекол вториот (5, 154); Емџамити, јолдашам, оно ако је вачавесто, оно може да је и жато – рекол вторио (5, 156).

ЈОРГАН и м. (тур.) *дебела покривка обично од свила, најполнеџа со иердуви, џамук и сл.*; Како, како – је рекол (јагленарот) – умре мажот ти? Ако умре, в гроб влегуам со него, ама четирите грошеи не му џи остаам, знаиш али не знаиш што инаетџиа сум јас? За една болва цел јорган изгоруам! (5, 21); Владиката лежал на меки постели, полни со пердуи, покриен со срмени јоргани (2, 106).

Со п р и д а в к и т е: **срмен и цел**: Вид. ги горните примери.

ЈОРГАНЧЕ ср. дем. и хий. од ј о р г а н; Го завиле (жените детето) во едно јорганче срмено (6, 32).

Со п р и д а в к а т а **срмено**: Вид. го горниот пример.

ЈОРДАН м. *рекаџиа Јордан (од Библијаџиа)*; Постреде таа планина идел Јордан и влегуал во езерцето, та истечуал по планината долу (4, 72); Се прибрале (аскери) и тие до езерцето и се напиле вода, та тргнале пак по реката Јордан да џи го најдат крајо од кај извира (4, 73); Вистина, браќа, дојде Ристос, као што кажуа цар Симеон; вистина тој го видел и на раце го зел, а пак јас сега брго сум го крстил во реката Јордан и се отвори небото (4, 44).

ЈОФ изв. Вид. **оф**; Поваќа (момчето) рогоите, јоф, јоф, јоф, отишле наугоре, како некој драгои и тополи (3, 159).

ЈУГ м. *една од сџираниџие на свеџоџи (сонџеџио е џиаму најладне)*; В треќата вечер Госпо, сполај му, беше му покажал еден нишан на цар Костадина и на царица Елена, еден крс голем од свезди напраен, од кај што огрева сонцето – до кај што заоѓа, и од југа да дури до севера (4, 32).

ЈУДА м. *лично име на еден од аџосџолиџие Хрисџиови (сџо-рег Библијаџиа џо иредал Хрисџиа)*; Сите му се помолиле на Риста,

само не му се помолил да го прости Јуда, што го предаде Риста (4, 44); А, проклета жена! Ах, Јуда Искаротска една! Да вакваа беше милоста твоја што ме прегрнуаше и ме целиваше со Јудино целивање? (6, 45)

ЈУДА *ж. а. митолошко злобно лошо суштество*; Ај не бери гајле, јас ќе те избавам од оваа јуда (4, 270); Жими младос, мајко, еве ќе ти се заколнам, до утре ако не ме свршите за тоа момче, да знаите оти сама себе јуда ќе се сторам, и вие на душа да ме имате на тој век џуап да ми давате! (2, 240); Ах, мори мајко, ах, мори јудо, дека ме најде помала, тики ме биеш (2, 135). **б.** *во придавска служба*; Арно ама јудата цареа ќерка и тамо ме најде. Ете тој ми је алот, сестро, сега ти татко, ти мајка (2, 198). **в.** *женско име или прекар*; Тргнала сирота невеста по бабата Јуда јудаста да оди, да бара билка за момчето је (3, 51).

ЈУДАСТ *прир. јудест* – *оказионален збор образуван од Јуда а за да се истаакне уште повеќе лошиот прекар (име)*; Тргнала сирота невеста по бабата Јуда јудаста да оди, да бара билка за момчето је и отишла бабата прао кај венеро (3, 51).

ЈУДИН *прир. присвојна од Јуда (аистолои)*; Едно ’и чул тие зборои чорбацијата, и му ја грабнал капата од рибаро, та му ја наполнил со лири и му ја дал. Пусто злато – јудино железо, ја оставил милоста од детето и си ’и грабнал алтаните: – Аирот да му го видиш (5, 237); А, проклета жена! Ах, Јуда Искаротска една! Да вакваа беше милоста твоја што ме прегрнуаше и ме целиваше со Јудино целивање? И што ми се колнеше и месата си јадеше оти од срце ме милуаше? (6, 45)

ЈУЗ *м. (тур.) лице (од чевел и сл.)*; Името и презимето било на јузо од влечката навезено од Дуња Ѓузели (3, 48).

ЈУЗБАШИЈА *-ии м. (тур.) командант на одред од 100 војници на некогашинаа итурска војска; каиџан*; Во еден најпоследен град, како што просел еднио пари за умренио си другар, поминал еден јузбашија со 34 низами и го видел умренио, чунки другар му и од него му попросил пари (6, 186); Не море, не, не ет пасвант, туку јет голем, голем! – Е, да не јет нешто јузбашија? (6, 121); Таа завис од Деница и од негоите бимбашии, јузбашии и друзите подолни чинои беше му ја проповедале и до најпоследнио ангел (4, 8).

ЈУЛКЕ* -то *ср.* Кралот пак назад второ писмо му пратил на царот и му пишуал бездруго да се зготвит за кавга оти ако не, насила ќе му навлезел во јулкето негоо. А колку за дамијата што ја праел, нему не му било гајле оти не ќе ја напраел. (4, 98)

ЈУНАК -ци *м.* **1. а.** *лице ишио посеува смелостѝ, храбросѝ (во борба); херој;* Тука имало еден извор со вода; како гледала по патот што идел отспроти, видела еден јунак кај идел на коњ (2, 170); Јас се чудам на нашио падиша оти је толку кроток и не вика неколцина јунаци како нас, та да н прати да му сечиме глаите на сите кралей (6, 135); Му го преврзав прсто на јунако што ја сотре војската од другио цар што ми навлезе во земјата (рекол царот) (2, 293). **б.** *со форми на -а и -че;* Браос, бре јуначе Шмркни Море – му рекол Петре – оти си бил јунак над јунака! (3, 105); Е, виде јуначе... што јунаство имам? Ај бидуаш да бидиме побратими? – Бидуам – му рекол Еѓуптино (2, 126); Море што така напраи, бре јуначе?... Заошто ја прескочи црешата? (2, 126)

2. во ѝридавска служба: храбар, смел. а. самосѝојно; Пците биле многу јунаци, тики никако волкот не го остаале да удаи овца (2, 43); Си било едно момче не толку јунак, ама многу итро и преитро (2, 134); Ај крши си глаа, бре ќелешу, па и ти се топориш за јунак, ние не свршивме работа и не довардивме, па ти ќелеш сакаш да ја довардиш јаболкницата (2, 114); Нема ништо да речам, честити царе – рекла мечката – вистина така ет, арно ти ватил умот, задека си поумен и појунак од сите, да затоа те сторил Господ цар (2, 48). **б.** *во сосѝав со именка;* Отрчаа најјунаците пци да го земат арзоалот; арно ама не го најдоа (2, 52); Чул ќелешот и жегнал перото од белиот орел, та му дошол и му посакал еден јунак коњ и една руба бела (2, 116); Беше тргнал Габергаго јунак напред и по него триста без троица Габергаговци (6, 105); Одејќи (четириесетте и еден браќа) до некое место, еве ти еден јунак чоек што можел да очекори од една планина на друга (3, 103).

Со п р и д а в к и т е: **бестрашлив:** Вид. кај страшен; **голем:** Вид. кај силен и страшен; **јак:** Влезе (дете) во аузо и искапи се, та ќе станиш страшен јунак, силен и јак, што да победиш најсилна војска (2, 274); **лажлив:** Му дошол патот (на четириесетте арамии) низ планината да врват кај што спиел лажливио јунак (2, 110); **личен:** Вид. кај чуден; **преличен:** Вид. кај чуден; **силен:** Шамијата му ја дадов, честита царице, на еден голем и силен јунак, што дојде коа бев на џенг (2, 278); **сиромав:** Еден стар ерген сторил ниет за да

се женит, арно ама чунки бил сиромав јунак, не можеше лесно да најдит девојка (6, 16); **страшен**: Коа излезе (детето) од аузо, го пре-
 чекале едни најубаи моми, со најубаи алишта и го променија као
 некој зет. Коа се виде детето: страшен јунак, голем и силен бес-
 трашлив едночудо! (2, 275); **царцки**: Наместо да биде свадба, биде
 страшна умирачка од царцки јунак ќерка и син (3, 218); **чуден**: Си
 го изваде (царцкио син) кулао од глаа, та на часо беше му дошле
 коњо и... 'рсланицата и тој станал еден чуден јунак, личен и прели-
 чен (2, 275).

Со б р о ј о т **четири**: Царцки ќерки за четирите јунаци, и
 си тргнале оттамо, та си дошле кај четириесетте царцки ќерки
 што беа задржани од ламјата (3, 110).

Со б р о ј н и т е и м е н к и: **двајца**: За ксметот од момчето
 дошле двајца јунаци од некое царство далечно (3, 57); **четворица**:
 Откоа се кандиса коњо, го зеде Петре со себе, 'и зеде и четвори-
 цата јунаци со себе и тргнаа да одаат кај царо (3, 106).

ЈУНАСТВО и **ЈУНАСТО** -а *ср. својсйво и дело на јунак*;
 Кума лиса, кога виде оти не можи ништо да улоит со јунаство или
 итрос, се сврте на божевнос (2, 18); Јунаството мое ет дома, секо-
 аш со мене не си го носам (му рекол чоекот на 'рслано) (2, 85); Ед-
 но цело лето што се мачи волко со јунасто да удаит некоја овца и
 откоа виде оти со јунасто не можит, сврте другио лис (2, 43); Коа
 виде царот и сите граѓани тоа јунасто од лажливио капидан, на ра-
 це беа го кренале сосемати дружина (2, 112); Сполај ти, аџи, сполај
 ти на твоето јунаство што го имаш во клунот (2, 9); Идејќи по пат,
 му отворил збор Петре на арапскио коњ и го прашал за тие јуна-
 ста што 'и напраија, али можи и Арапо да 'и напраи (3, 108).

Со п р и д а в к и т е: **големо**: Ејди момче – му рекол јуна-
 кот – јас не сум толку јунак: јунак јет тој што ја убил ламјата со че-
 тириесет глаи; тој е јунак над јунака и да знам кој је, мутлак брат
 би го сторил, чунки напраи едно големо јунасто што никој не мо-
 жеше да го напраи (3, 103); **свршено**: Коа виде царо и тоа јунасто
 свршено, веќе немаше друго што да стори и му ја дал ќерка си на
 Петрета (3, 108).

ЈУНАСТО -а *ср. Вид. јунаство*.

ЈУНАЧКИ *прил. смело, храбро; пожрйвувано*; Во тоа вре-
 ме дошле дванаесе волци и се борил песо јуначки, та 'и издавил си-
 те волци, арно ама дури се борил песо со еден волк, волците на

другата страна удаиле десетина овци (5, 8); Али је тој Силјан што не работеше дома, кај татка си? Тамо работел гологлаечки и јуначки (2, 147); (Петре) е пошол на дивата свиња, та откоа се бореле јуначки, беше ја навасал и ја убил (3, 109).

ЈУНЕЦ -нци *м. младо машко говедо*; По некој черек саат ете ти пак едни уште посилни тропотници покрај сидо и коа назрел Ксметлијата, што да види: едно ’рсланиште колку еден јунец од три години! (3, 298); Кравите ’и намножил (постарио брат), биолиците, биолите, јунците, јуничките и сета друга стока што имал ја намножил (3, 309); Ама знаиш, пријателе, колкаи се нашите овци? Не сет колку едни крави, ами колку едни јунци (6, 187).

ЈУНИЧЕ *ср. дем.* од ј у н и ц а; Го продааш, бре момче, тоа јуниче? (5, 202); Кади, кади, ова је шес грошеи јуничето (5, 203); Едно итро момче изнесло едно јуниче на пазар да го продаа (5, 201).

ЈУНИЧКА *ж. младо женско говедо*; Кравите ’и намножил (постарио брат), биолиците, биолите, јунците, јуничките и сета друга стока што имал ја намножил (3, 309).

ЈУНЧЕ *ср. дем. и хии.* од ј у н е ц; овде во *пословица*; Оти, мајсторе, пак украде? Лели ти наумивме за бајрако, како што беше ни нарачал? Тој им рече: – Е, бре калфи, кај јунчето – и јажето (6, 50).

ЈУРИШ и **ЈУРУШ** *м. (тур.)* 1. *брз напад преоив непријателска војска*; Видуајќи момчето оти падна дедо му, го јавна Карамана, изваило сабја дипленица и јуриш по аскеро од туѓио цар (2, 291); Војската од цара Костадина беше се пуштила против војската од другио цар и еден јуруш беше сториле, со силата на крсто беа ’и победиле и прав и пепел беа ’и сториле (4, 33).

2. *шрчаница*; (момчето) летнал по облаци и, за пакос, беше останало едно влакно неврзано, та беше ти пукнало као некој топ најсилен. Чул Арапо кај што бил на гости и на часо рипнал и со голем јуриш си дошол дома и коа виде: коњо го нема, и момчето го нема (2, 285); Утрото (нексметлијата) си врзал една вреќа меѓу нозе и као што си жниел, се јавил зајакно и со јуриш му се пикнал помеѓу нозе во вреќата (3, 253).

Со п р и д а в к а т а **голем**: Вид. кај ј у р и ш 2.

ЈУРУШ *м. (тур.)* Вид. **јуриш**.

ЈУСТ¹ *црил.* (тур.) *згора*; Ба, братко, ако е кџмет да напра-
име, ама јас сакам јуст (згора) нешто да ми даиш. – Нема ни јуст,
ни муст, ако сакаш тоа за тоа, дај рака да ватиме (6, 183); Е, еве о-
вој внук ќе биде ас арамија и појуст од татка си и од мене! (5, 354)

ЈУСТ² *м.* (тур.) *срам*; **јуст не праам** – *не се срамам*; Праам
трампа, пријателе – му рекол јагленарот – ама ако придаиш озгора
на јаглењето уште четири грошои, така бидуат, а ако не дааш, јуст
не праам (5, 20).

ЈУСТУН* О, о баш јустуне, пријателе – му рекол чакало
(на волко) – сакам и натсакуам, чунки кој слеп неќи очи, и која
мачка неќи риба; ако ме научиш ти мене тој занает, ќе велам Бог
да прости, дури сум жив, и тебе ќе ти се најди за на тој век, како да
си напраил еден најголем манастир во Света Гора (2, 41).

К

КА *ириречица; води пошккло оо како; инаку несвојсйвена на говорој на Цейенков (йрилейскиој);* Ка, татко дали ме гледаш? (6, 112); Илја, ајде нека је жива Василица, ако сака, сè нам ќе ни дава таа, ка! (6, 113)

КААА *изв. извик йри смеење; „Кааа“ си велеле едно на друго (децата) и си јаделе цреши (4, 278).*

КАБААТ *м. (тур.) Вид. кабает.*

КАБАЕТ и **КАБААТ** *м. (тур.) 1. вина; кривица; Сега ме побаравте (царе) и, ако имам кабает, судете ме (3, 297); У мене је кабаетот што не одам да го барам кјсметот (3, 297); Е, е море гаоле – му рекла Ева – немат кабаат Госпо што нè истера, ти, ти имаш кабаат што нè излага (4, 16).*

2. во иридавска служба: виновен, крив; без кабает луѓе – невини луѓе; Истргни (момче) зобницата да е снема врелата вода, за да не попари друзи без кабает луѓе (2, 286); **без никаков кабает – невин;** ...му беше жал на целато да је погуби Свезда без никаков кабает, арно ама царица заповедуа, не можел зборо назад да је врати, та ја зел една ноќ Свезда и ја однесол во некоја тешка планина кај што лесно луѓе не оделе. (5, 329)

С о г л а г о л и т е: **има кабает (кабаат) – крив е;** Е сега, пријатели... еве јас при вас си седам, да ако падни од црешата бабата и се отепа, ќе имам некој кабает? (4, 279); Сиот кабаат го имат Велко, што сеедно се цареше во него и не ми 'и тераше волојте арно (2, 152); **нема т кабает (кабаат) – не е крив;** Море нема т кабает, бре домаќине, Богоројца – му рекла жената му (4, 168); **му нашол кабает – уйвррил дека е крив;** Пашата не му нашол кабает и го испуштил (чоекот) (4, 272); **кабает да ми наоѓаш – да ме кривиш, да ме обвинуваш;** Немој после, жено, да се срдеш и кабает да ми наоѓаш (5, 213); **си припознаам кабаетот – си ја йризнавам винајиа;** Аман, побратиме – му рекол кјсметот – си припознаам кабаетот и сакам да ми простиш за сега (2, 242); ти го прости т кабаетот; Стани, свети Јоане, оти ти го прости т кабаетот и уште еднаш за ништо да не ми се тоариш (4, 101); **кабает сторила – згрешила, скривила;** Море чоече, зашто ја дрмолиш жената така – му велел капиданот

– што кабает ти сторила? – Море, жена ми е, бре братко – рекол обесеникот – тики сака да ми бега, да затоа сакам да ја вратам дома. (5, 250)

КАБАЕТЛИЈА *ирид. неизм. (тур.) виновен, крив*; Си седело (едно момче) мадро и си се мислело нешто како да е кабаетлија (3, 164); Ти се молам, не коли ме, еве пресечи ми ја десната рака; ти не си кабаетлија! (5, 318); Кој му е кабаетлија (на богатио) кога жената му го предава! (2, 230)

КАБАРДИСА СЕ *џл. свр. (тур.) науе се*; овде: (*ирен.*) *на-иерне се*; Со еден збор, толку беше се кабардисал (богатио каменар), што носо да му паднеше наземи, не се наведувал да си го земит (4, 214); Бидејќи Ристос срцовидец, го позна Деница оти се кабардисал и се сети оти нема да е послушлив на Бога (4, 8).

КАБАРДИСУА (СЕ) *џл. несвр. од к а б а р д и с а (с е)*; Дојдувајќи во Дебар Арнаутино, почна да кабардисуа многу и со секи бабаит се закасуал, како некое бесно куче (6, 119); Сите момчиња се наредија пред цареа ќерка, изнајавнати на коњи, и туку кабардисуаа пред неа (3, 56); Се кабардисуа(л) самио цар оти победил и народот од другио цар го заробил (4, 31).

КАБИЛ и **КАБИЉ** *ирид. неизм. и ирил. (тур.) I. ирид. неизм. шито е во соситојба*; Не би кабил (песот) да го вати (зајако), да му 'и земи чорапите и да си 'и има и да си 'и носи и денденеска (2, 69); И толку ја запизмило (момчето) мајка си, што да беше кабил во една капка вода да ја удаи (2, 223); (Жената) својата ќерка мошне си ја милуаше, а пустата паштерка да беше кабиљ во една капка вода да ја удаеше, ич ја неќеше (3, 144).

II. ирил. можно; Од оваа игла, мајсторе, да ми напраиш еден сантрач, ако е кабил? (6, 75); Ако е кабиљ, ефенди – му рекол шерисљамот на владиката што ќе се турчел – да поучиш при некој муфтија турски да зборуаш, чунки ти од грчки друг јазик не си знаел (5, 227).

КАБИЉ *ирид. неизм. и ирил. (тур.) Вид. кабил.*

КАБУЛ *м. и ирид. неизм. (тур.) I. м. иримање, ирифакане*; во составите: **кабул чини** – *ирифак*; У, у, море брате пупунче, што зборуаш така, да си поткасаш јазикот; ами ал го чинам јас кабул тоа што велиш ти? (2, 19); А, бре браќа, ...јас кабул влакното не го чинам, а не вас зајре да ви натпишам (5, 363); Пратила бовчалаците

цареа ќерка со една книга и му пишала на царот дали је чинел кабул за снаа, да си дојди со син му (5, 135); **кабул стори** – *џрифаџи*; На испраќање голем бакшиш му дал на светците, арно ама тие ништо кабул не сториле да му земат и си ошле (4, 170); (Бре чеда Ристосои) кауѓерлакот ет мачен: со постењето, прво што не треба многу јадење... да така можите да се светите. – Сè сме сториле кабул, оче егумене, да после сме дошле за да се посветиме – му рекле тројцата другари (6, 155); Никој од пријателите не му поверуал за владиката кабул да му ’и стори парите (4, 253).

II. џрид. неизм. кабул е (бидит) – *соѓласен е, џрифаќа*; (Комшијата) трпит за леб, а не бидит кабул да си украдит и раат да си живеит (4, 217).

КАБУЛИ *гл. несвр.* (Вид. тур. кабул) *џрифаџи, усвои, џри-ми*; Леб ви неќум, пријателе, чунки јас си имам... само да лежам, лели ме кабулите, многу ќе ви благодарам (3, 190).

КАВАЛ *м.* (тур. од грч.) *свирка во вид на цевка*; Удрија (сиромасите) да тераат ќев: на сите страни ора и песни, гајди, тапани, кавали и гусли; пукот, пукот одело насекаде (4, 137).

КАВГА *и ж.* (тур.) *караница, џреџирка*; (Кралот) му пишуал (на царот) бездруго да се зготвит за кавга, оти ако не, насила ќе му навлезел во јулкето негоо (4, 98); На кавгата одозгора (браќата) го однесоа (ќупот со парите) кај кадијата за тој да му ’и дели парите (5, 73); *во синонимен сѝреѓ со џурултија*; Големи џурултии си праеле за злото што го напраила жената (2, 38); **праи кавга** – *се кара*; Му текнало на еден крал за да праит кавга со царот и му пуштил еден елчија со едно писмо (4, 98); Да ја допраам (бре кадрин) џамијата, да после да прајме кавга (4, 99); **се стори кавга** – *сѝана караница*; Влегов во една куќа кај што имаше свадба, тамо се стори една кавга (6, 215).

Со п р и д а в к а т а: **голема**: На вечерата згора, мнозина од селаните беа се изопиле и аколоптисале една голема кавга помеѓу себе (6, 207).

КАВЕ *ср.* (тур.) Вид. **кафе**.

КАВЕ-ПАРАСИ *неизм. именка* (тур.) *малце џари, колку за кафеџо* (*џа се џлаџи*); **кафе-пари**; На ти (ага) еден чакмак кавепараси и пушти ме да си одам (5, 141); На баждарџија му се дава десет пари каве параси (5, 148).

КАВЕАНА и ж. (тур.) Вид. **кафеан(а)**.

КАВЕАНЕ ср. (тур.) *кафеана*; Се облекол (владиката) во првото кавеане турско и ватил за да му ја прикажуа верата турска на сите учени (5, 226).

КАВЕЗ м. (тур.) **кафез** – *сандаче за илџици*; Да го заколиш пилено од сина ти што го држи во кавезон и да го зготвиш за ручек (3, 150); Дејгиди синче царово, горска еребица в раце ти дошла и не си умеал да ја ватиш за в кавез да ја клајш (5, 211).

КАВЕЦИЈА м. (тур.) *џој шџо џоџиви кафе*; *џој шџо држи кафеана*; Остај го алтано во купо, чорбаџи, оти овој кџуп алтани не се за тебе ами за мојот стопан фиљанкишија, што је кавецџа и со две пари кавето што го продаа (3, 224); Коа ќе го видеше богатио кавецџата низ чаршија да носи каве, на срце го штџипеше (3, 224).

КАВПЕ ср. (тур. од арап.: *каhre*) **1.** *расџиан, џоџол човек*; Ашколсун, бре кавпе – му рекол царот (на момчето) – оти си било ербап да ми ја земиш кџерка ми (5, 119); Ашколсун, бре кавпе – беше му рекол големио – на овој маривет, ти што си го напраил: да омаскариш четириесет кауџери! (4, 260)

2. *расџиана жена; блудница*; Чингенелак, кавпе, чингенелак, гене чингенелак! (6, 178)

КАДЃАНЛЃК м. (тур.) *џоведение на (џолема) џосџоџа*; Остај ме, мажу, не задевај ме, оти јас имам кадџанлџк што ме ваќат набрго, да за тоа не чекај од мене ништо измет да ти сторам – му рекла таа (6, 17); Домаќине бре, ја ај ти остај го мерако, а јас да го остаам кадџанлџко (6, 17).

КАДАР џрид. неизм. (тур.) *сиособен, шџо е во сосџојба (џа сџџори нешџо)*; Госпо је кадар за сите сџромаси и за мене (4, 211).

Во и з р а з о т: **дојдунце кадар** – *џолку биѓува! колку шџо може и не може!*; По неа влегол и јазоецот и се изнакркале кокошки дојунце кадар и си ошле по работата (2, 27).

КАДЕ џрил. џрашален. **а.** *за џравецџи на џвижењето* – *кон кое месџо*; Со здравје, пријателе – му рече праведнио – ако дај Господ, каде вака патуаш? (4, 224); Каде вака, философе – му рекол царот – си се упатил низ чаршија? (5, 80). **б.** *на кое месџо* – *за месџоџо на наџањето*; Уште поголем бакшиш му таксал (царо),

ако год да можат (луѓето) да ја најдат таа девојка каде је и да му ја донесат (3, 48); ...јас не знам каде е мојо ми мил брат и милата ми сестра (3, 285); Како не го знаите, бре, каде е Господ? (4, 136); Море, каде е крив оџакот, бре братко – му рекол чоекот – зер така ти се гледа тебе? (5, 106). **в.** *со иредлоѓош* о д; 'И прашало момчето (царцките зетои) од каде се и кај ќе одаат (2, 289); (Дуња Ѓузели) сторила ниет да го испитат (непознатото момче) од каде е и што е, од кај имат олкуа пари што арцит (3, 154).

Во и з р а з о т: **кој знае каде** – *никој не знае каде; во нейознашо местшо*; Е, што да ти кажам, бре никаквику, ете тоа – кучињата твој ми пленија ковчегов и избегаа кој знае каде! (2, 178)

КАДИЈА -ии м. и ж. (тур.) **а.** *судија*; Еден кадија си имал еден ушак што му чинел измет многу години (5, 199); Тепаниот отишол на кадија и сторил давија (5, 364); (дале жените) арзоал на царо да се клаат и жените на царцки маслаат, и тие... да бидат садријазамаи, паши, кајмакамаи, кадии (5, 5); *во приказнишо за живошни*; И се закарале (петлето и јаричката), тики ошле до кадија за да се судат (2, 87). **б.** *во формаша за обраќање* к а д и; Аман, кади евенди, ти се молам, ти се молам, да судиш петлето оти ми го изваде о-кото со еден лешник (2, 87); Ете таа ни е кавгата, кади баба (5, 94).

Со п р и д а в к и т е: **курварски:** Кадијава курварски син е (4, 169); **лош:** Го сопнал (сиромашо) магарето... та почнал да си мисли сам во себе за лошите баждарции и за лошите кадии и војводи (5, 150); **нов:** Првио ден му дошле неколцина граѓани кај новио кадија да му речат добре дошол (5, 200); **праведен:** (ежо и крто) беше си кажале алот пред неа, како пред некој праведен кадија (2, 11); **пуст:** Кандисал пуштио кадија и 'и пратил измеќарите (5, 203); **стар:** Една недела седе кадија и беше си дал истифата, та си ошол кај старио кадија и му казал за големата печалба (5, 201); (момчето му дал) да разбери на старио кадија што бил со бела брада, како зема јуничка за шест грошеи (5, 202); **честита:** Еве како, честита кадија, ќе ја пресудеше нашио кадија оваа давија – му рекол чоекот – спроти како што сум чул и сум видел во нашите кадии (5, 72).

КАДИЛАК м. (тур.) **1.** *пообрачешо на кадијаша.*

2. овде: *звашешо кадија*; Ош ѓелдџан, кади евенди – му рекле (на новио кадија) – како си и аирлија да ти е кадилџо (5, 200).

КАДИТ ѓл. *несвр. шири миризлив чао од кадилница*; овде *во пасивна уиошреба*; – Еј чоече, кај влегуаш? Не ет црква моја,

мојата црква ет меаната, трчи тамо, појди, ако си мој, ако неќиш во меана, појди во кавеана, тамо нема темјан да се кадит, како овде, оти јас од чадот од темјано бегам четириисет чекори скраја, вака да знаиш, пријателе – му рекол ѓаволот. (4, 236)

КАДИЦА *ж.* (тур.). (Вид. кадија) **кадица** – *жената од кадијата*; По малце дни отишла кадицата на бања, и останал кадијата сам дома со измеќарката (5, 202).

КАДИФЕ *ср.* (тур.) *свилена ткаенина со ниски сѝрижени меки влакна од лицето нејзино*; Го замолиле големио од маазата да му даи (на владиката) не знам колку топои атлаз од најскапио, што је сè со срма везен, за постилање миндерите не знам колку топои кадифе од најскапотото (6, 152).

С о п р и д а в к и т е: **зелено** и **црвено**: За брго време никна житото како некое кадифе зелено станаа (сеидбите) (4, 118); Го курдисала (Дуња Ѓузели момчето) на тие меки столои, сè со црвено и зелено кадифе послани (3, 155).

КАДРИН* Бре, исавсѓ кадрин што бил – му рекол (царот) на елчијата – неќи да почека (кралот) дури да ја допраам ѓамијата, да после да прајме кавга (4, 99).

КАДРО *ср.* (грч.) *слика, фототографија*; Татко ти ќе ти завиди оти ти да ја земиш Дуња Ѓузели и да ја имаш за невеста, бидејќи тој ја има и во кадро од толку години (3, 94); Напраиле една чешма пред сарајо со две шепурки и на чешмата (царцката ќерка) си го клала кадрото незино за кој да помини да 'а види (3, 62).

КАДРОСА СЕ *гл. свр.* (грч.) *се слика, се фототографира*; Јас по целата земја кај те барам, а пак ти кај си се кадросала (3, 62).

КАЖИ(Т) *гл. свр.* **1. 1.** *соопштити*; Море свињо, нешто ќе те прашам ама без да те преколнуам, прао да ми кажиш од кој сој сте? (5, 62); Кажи, да видам што ќе кажиш (бре момче)? – му рекол царот (3, 166).

2. *раскаже*; Та си кажале (Елена и Костадин) што виделе (на сон) (4, 32); Си зедоа стројниците бовчалокот и појдоа кај жабарот, та му кажаа за сè што беше му рекле свети Петар и света Петројца (4, 112).

3. *покаже*; Коа дошол (кауѓеро) до село, се смрачило и видел еден чоек крај селото, та го прашал да му ја кажи куќата од коцабашијата (4, 185); И го молил (царо) зета си да му ја кажи

чешмата да ја види. – Арно е да ти ја кажам, честити царе, чешмата – му рекол – туку кџмето ми рече да не кажуам на туѓ чоек за да не секни. (3, 296).

4. *прегаде (некоџо)*; Тогај беше му текнало на посникот оти згрешил што го кажал владиката (4, 175); Ама прај, што ќе праиш, никому да не ја кажиш, оти ако имам многу пријатели, имам и многу душмани (3, 64).

5. *во честии обрайи: ако не ми кажиш – кажи ми*; Свети Петре! Ќе те прашам нешто, ако не ми кажиш: има Евреи на рајов? (4, 47); Ами ти (бре брате) како живееш кај што си, ако не ми кажиш (2, 73); **кажи да чујам** – кажи ми; Е, арно (бре пријателе) да се обложиме... ами со што сакаш да се обложиме, кажи да чујам? (2, 235); Ами пак знаиш како велаат луѓето за мене, сестро треско? – Е, како велаат, кажи да чујам? – му рекла треската (2, 108); со еден збор да ти кажам – *крайико*; Со еден збор да ти кажам, честити царе, рај на земјата треба да беше (2, 121).

6. *во иасивна уиоџреба. а. Вид. к а ж и (т) 1*; Честити царе... пред Бога и пред цара лага не бидуа да се кажи, затоа јас ќе кажам што сум рекол (6, 288); Откоа изгоре палато, му се кажало на царо оти на еќимо му изгоре палато (2, 218). **б. *нареди, зайовеџи***; На бавчанцијата беше му се кажало за да не седи в бавча дури да се искапит царицата (5, 48).

II. кажи(т) се 1. *оџкрие се (џред оруџи кој е)*; (ѓаоло) не му се казал на Адама и Ева, дури приближало зора да пукнит (4, 13); И таа вечер поминаа со сиромашка вечера, и тогај дури му се кажал старецо оти тој е Господ Бог (4, 84).

2. *јави, сооџиџи*; Страму било да влезе во сарајо и да се кажи оти е цар (2, 270); (Скржавио) без да се кажи на жената си, си отишол на чивлик за да не се најди дома и да не оди на митрополија за да пиши пари (4, 200).

3. *преџсџави се*; Му дошол еден старец при царо и му се кажал оти тој знаел маривет да му забает на снаите (2, 272); Отишол во еден град (свети Тома) и се кажал за прв мајстор (устабашија) (4, 157).

4. *му се кажа* – му се џјави (*во вид на слика*); Спиејќи една ноќ (еќимо), му се кажало на соно да замеси еден мозок од глаата на еден ’рслан (3, 73); Слушај ти, рисјанине, што ми рече Госпо да ти речам: секој сиромав што ќе сакаш да му даиш пари, да го погледаш в очи и во очите ќе ти се кажит кај има пари закопани (3, 79); Слушај, ќерко – је рекла бабата – мене ми се кажа на свезди за

болеста од момчето твое, да си напраиш едни железни опинци (2, 131).

КАЖУАЊЕ *ср. ѓл. им. од к а ж у а; кажува*; На тоа кажуање од бањарот на пашата, пашата станал сам и отишол при гускарот (5, 125); Кажуањето мое, је, честити царе, за нишано од ќерка ти да је го погодам (3, 45); Остајте, браќа, не је за кажуање, и за веруање (2, 156).

КАЖУА(Т) *ѓл. несвр. од кажи(т); Вид. кажува.*

КАЖУАЧ *м. шoј шшo (рас)кажува*; Откоа беше се нашол сам во црквата, кажуат, сам бендисан, тогај дури беше поверуал оти народот не сет благодарни тој што му кажуат. Од тој ден веќе беше се арнисал да не се качуат на ангона кажуачот, и така куртулисале од него граѓаните (6, 101).

КАЖУАЧКА *ж. кажување*; Бре што би, како би, работата се изнајде од кажуачката на децата што беа го виделе слепото (4, 101); Е, мори ќерко, лели ме преколнуаш, ќе ти кажуам, туку без вајде ќе бидит кажуачката (5, 210).

КАЖУВА и **КАЖУА(Т)** *ѓл. несвр. од кажи(т). кажува – I.*
1. Вид. к а ж и (т) 1; Дерменко заповедал да му удрат триесет стапои, по нозе, за да видит дали право кажуат (6, 81); Кажуј, кажуј, момче – му рекол царо – ич не бој се (3, 288); Која полза, браќа мои, ако кажува некој оти има вера, а дела нема? (4, 189)

2. Вид. к а ж и (т) 2; Така е, пријателе, као што ти кажуам, али не е така? (3, 244); На тие зборои цар Симеон не дочекал да докажи свети Јоан, тој фатил да кажуа (4, 43).

3. *проповеда (слово)*; Шетал по селата и градоите свети Тома да кажуат (проповедуат) за Христа (4, 157); Чул (свештеникот) кај што проповедуал попо и се вратил да го чуе што слово кажуал (4, 183).

4. Вид. к а ж и (т) 3; Така мислејќи си син му од царот, го дочека да се докапи и да го однеси дома да му ја кажуат сестра си и да му ја дава (5, 133); Това је октоподион, хеј н така! – му кажуа со рака (Грко на Бугарино) (6, 147).

5. *во ѓасивна ујошреба*; Ете како бидуа со лага ага, дека ве лаат едни: со лага ага не бидуа. Ама еве некоја бидуа и еве на приказната кај се кажуа (2, 113).

II. се кажува и **се кажуа** **1.** *изгледа, прилеѓа*; Си клало (мом-

чето) на глаа под капата едно суо чкембе да се кажуат ќелеш (3, 27); Коа дошло (детето) од пет години, као од осум и коа дошло на осу, као од дванаесет години се кажувало, толку што растело (2, 280).

2. к а ж и (т) 3 се претисивува; Мене ми иди на сон и ми се кажуа едно азно во едно огниште (3, 243); При сè што му таксал царо големец да го напраи (карауло), тој не го пуштал, чунки цар му се кажувал (4, 203).

КАЗА ж. (тур.) *административна околија во Турскојо Царство*; Во лице (сум) лична и прелична, што да нема од мене полична во девет села и во сета наша каза (2, 231).

КАЏАМ изв. (тур.) **кузум** – *јагне мое!*; Приклучал (оцата) на портата, та је викнал на ќерка си: – Ајше казам! (6, 133)

КАЗАН и м. (тур.) **а. голем бакарен кошел (со рачки)**; Убоо, момче, ...да влезеш во еден казан до гуша во вода (3, 106); Отишол другата вечер арамијата со чирако да крадит пак пари, и едно слегол арамијата долу врзан со ортома и прао беше се пуштил во казанот, прао во катранот. Дури да го тргни измеќаро угоре, тој се попарил и си умрел. (5, 347); Ако нешто неќит (некој) и се налутит, тој ќе бидит за газерите од казаните што се во вечна (4, 93). **б. количество колку што собира** к а з а н 1; Заповедал (царо) да сварат пет казани месо за вечерта (3, 107).

С о п р и д а в к и т е: **голем**: Кулата сосе нив пропаднала на дно вземи и се сторила вечна мука, како голем казан полн со катран и писа, да вриет Зерзевул (4, 220); **цел**: Го ископал (чоeko) огништето. Кога што да видит, брате? – Цел казан со алтани! (3, 242)

С о б р о ј о т **пет**: Вид. кај к а з а н б.

КАЗАНЦИЈА ии м. (тур.) *занаетчија што прави (и продава) казани, кошли и оруѓа бакарна посайка*; Сопрво (чедо) дај и (децата) по некоја година на даскал да се понаучат книга и после ќе ’и главиш едното на казанцији, другото на терзии (4, 92).

КАЗДИСА гл. свр. (тур.) **I. налути, разгневи**; Да би имал еден коњ... тики да го разиграам по сокак и дури да го каздисам (5, 161–162).

II. каздиса се налути се, разгневи се; Се каздисал царот оти да не можи да ’и донеси сите на еден карар, та си преесапил да му ’и мени јајоите и стрелките на сите саати (5, 40).

КАЗМА и ж. (тур.) *железно орудие со дрвена оршка со кое се разбиваат карии, шврда земја и др.*; Грабнал (старио) казмата и со сила голема мавнал на еден голем трн да го откорнит (4, 52); Еве ти 'и некој аргати со мотики и казми (6, 180).

КАИГЧИЈА ии м. (тур.) Вид. **каикчија**.

КАИК м. (тур.) *чамец, чун*; Момчето беше влегло во аикот и за некој ден беше препливало морето многу раат (3, 282); Ја чапнал за рака (Евреино цареа ќерка) и ја внесол в каик (3, 170).

КАИКЧИЈА -ии, **КАИГЧИЈА** -ии и **КАЈАКЧИЈА** м. (тур.) *шој ишо шера каик, чамец, чун; чунар, чамџија*; Кандисал кавеџијата и една вечер беа го изваиле каикчиите камено, та му го однесле на кавеџијата (3, 225); Ја догледал (цареа ќерка) еден Евреин кајакчија и сетил оти је девојка (3, 169).

Со б р о ј н а т а и м е н к а **двајца**: Двајца каигџии, чорбаџи, ми го донесоа вчера да го напраам дибек, чунки дибек ми е дрвен – му рекол кавеџијата (3, 226).

КАИЛ *ирид. неизм.* (тур.) *согласен*; Ах, здравје, здравје, се-та стока да ја даам сум каил, ами само здравје да имам (5, 78); Царо каил не ет за со рушвет луѓе да лежат со годиње во темна зандана (5, 280); Да можела (Дуња Ѓузели) некако крај да најди за да побегни, каил била и по најсиромашко момче да побегнит (5, 188); **стори каил** – *нашера некоџо да се согласи*; Жената му на тргоецот била бесчесна и го сторила каил детето за да ја земит за жена (5, 229); **се стори каил** – *се согласи*; Твојо пријател (ангеле) ми се молеше да не се сторам каил да му го скапам берикето (4, 122); Не можеше пашата да не се стори каил да се погубит син ми (5, 129); Аман, бре ефендџам – му рекол сиромано – не стори се каил да ми земиш еден бешлак на правина (5, 145); **стани каил** – *се согласи*; Ами како да станеме каил, души да изгубиме! (5, 320); **се чинит каил** – *се согласува*; Ја навалиле (жената) пријатели да не се чинит каил за да го обесат (момчето) (3, 199); Аман, мори сестри, кај се чуло и видело синот да си ја земи мајката за жена, немојте сестри, каил не чинете се, оти грев голем ќе добиете! (3, 198)

КАИМ *ирил. на каим* (тур.) *нерешено*; Една вечер беа се заватиле (владиката и ѓаконот) да играат, са ноќ што играле и пак не можеле да се ендисаат, бидејќи обата биле мајстори, ни тој пагал, ни тој. Играчката му излегуала на каим (од двете страни

точно камење). Итрито било празник, па требало владиката да служи црква, чунки имало неколку еснафи што си имале храм тој празник. (6, 167).

КАИПТИСА СЕ *г.л. свр. (тур.) одбежне, испави се*; Кога видел сиромашот оти касметот му се каиптисал од пред него, си се вратил назад за дома да си идит (3, 258).

КАИ(Т) СЕ *г.л. несвр. жали поради створениите гревови*; Тој што уби (коњаникот), беше му се возродило во срцето покајање и со тоа што го уби сиромашо: уште ќе се каит и тој ќе одит во Света Гора за да се спаси од сите стари и нови греди (4, 135); Сега брго пак ќе ми се молиш (пророк Илија) за сиромашите и ќе се каиш, као што си се кајал многупати (4, 137).

КАЈ *иредл. и ирил. I. иредл. за означување 1. дека нешто се наоѓа (се случува) мошне близу она што означува именката*; Он-дека кај изворо има една црна плоча (3, 298); Рипнало момчето од кај што лежало и поглеало горе кај штрко (3, 312).

2. дека завршува некое движење мошне близу до она што е означено со именката; Се вратил кај капињето и касметот, едно беше го видел, трештил да бега (од стопана си) (3, 257); Отишле селаните кај друга нива, кај треќа и четврта (6, 165); Тамам на права полноќ, еве ти ја ламјата кај идеља право кај јаболкницата (2, 114).

3. за образување на сложени иредози со иредозиите: до, за, кон и *ор.*; **до кај**; До кај очи му гледале (на аскеро) до таму била голема таа планина (4, 72); Тргнало (пилето) да оди по убайте цвеќиња, брго и силно како некој куршум, и го гледаа до кај што гледаа (другарите) (4, 76); **за кај**; Трештил (момчето) да бега за кај коњо да се вкачат и да бегаат (2, 261); **Ќе пречекориш** (пријателе) десетина чекори за кај магарето и веднаш ќе се вратиш назад (3, 244); **за кон кај**; Откоа се извишиле (штркојте) до облаци, беа му се пуштиле за кон кај нас да си идат (2, 148).

II. ирил. на кое место, кај (кон) кое место; каде. 1. а. во директно прашање; Море, ај гледај си работата, бре момче! Ич, бидуат тоа што не било? Кај имало место од река овде, да што ќе стечело и овците ќе ми 'и однесло? (4, 61); Кај туку скиташ вака ти, бре чоече – му рекол старио – по овие пустелии? (4, 92); Кај си тргнал вака, бре брате – му рекла жената – што многу си се уморил? (4, 90). **б. во индиректно прашање (во зависна прашална ре-**

ченица); Се испрашале кој од кај идит, кај одит и беа се изнашле со еден ум двата да го бараат Бога (4, 103); Син му од богатио не заклал брав, ами му го скрил син му од пашата што живееше со него и е кажа на жената си кај беше го скрил (5, 58).

2. *со иредлози иред себе*; Ако ни кажиш, честити царе – му рекле – ќе знаиме, ако не ни кажиш, од кај ќе знаиме? (3, 288); Ете од кај останало да се вели: итрата лисица стреде стапица (2, 30); Целата ноќ што мислил и думал (Силјан) за кај бил и сега каде е во таа пустелија, кај што петел на пеел (2, 140).

III. *како ирилоџ-сврзник*: каде што. **1.** *самосиојно*; Кога дошол до сред пат (чоeko), нашол еден (друг) чоек кај се мачил да си изваит пропаднатата си кола во калта (5, 303); Одејќи по патот низ чаршија, беше го стрел татка си кај продаал волоите и плугоите (5, 278); Седејќи крај изворо и муабети праејќи, ете ти едно пиле кај пеит за царцкио син и Дуња Гүзели (3, 94).

2. а. *со што по себе*: **кај што**; Со денеска, со утре, народот сè со криво око гледале на тие три дрвја, дури и на местото кај што биле пораснати (4, 24); Еден чоек кај што одел, сè си викал: – Господ да ’и отепа правите луѓе (5, 79). **б.** *со иредлози иред себе*: **за (кај што)**; Колку је жал за кај што се родил чоек (2, 147); **од (кај што)**; Сите се изнајдоа и од кај што беа сиромаси станаа цареји (3, 266); И се приближила (лисицата) до куќата од кај што беше чула гласо (2, 27).

КАЈАКЧИЈА *м.* (тур.) Вид. **каикчија**.

КАЈАФА *м.* (евреј.) *лично име*; овде: *личности од Новиот завей на Библијата*; Го знаиш Пилата, Кајафа и Ана? (4, 216)

КАЈДИСА *гл. свр.* (тур.) **1.** *нападне; уситреми се*; Стој (бре чоече), кај бегаш така? Греота је као на мене сиромав да кајдисаш да ми ја земиш теслата (3, 255); Аман, бре браќа, и јас многу му се молам на жабарот – му рекла света Петројца – да не кајдисат на ќерка ми да ја земит и да ми ја уплашит (4, 111).

2. (прен.) *ишукне*; **умо му кајдисал** – *се сиобудалил*; Шетал и се чудил царот, шетал и се чудил, дури умо му кајдисал, не можел да се начуди на тие убавиње што имало во сарајо (2, 270).

КАЈДИСУА и **КЈДИСУА** *гл. несвр.* (тур.) од *к а ј д и с а*; (Татко му на овчарчето) старио пес неќел да го види и многупати му се натокмил да го отепа со стапо, арно ама пак не кајдисуал, чунки многу години измет беше му сторил (3, 70); **не кајдисуј, не**

кајдисуај – не настојувај по секоја цена; Аман, џанџам, честити царев син, не кајдисуј да ја стапам клетвата што сум му ја дал на татка ти (3, 83); Господи, не кајдисуај да ја умриш таја вдојца, оти има пет дробни дечиња (4, 54).

КАЈМАКАМ -и м. (тур.) околиски началник во администрацијата на Турската Царство; И тие (жените сакале) да повелаат народо, да бидат садријазами, паши, кајмаками, кадии и ершто има друго што имаат мажите (5, 5).

КАКО и **КАО** ирил., сврзн., чест. **I.** ирил. за начин. **1.** на кој (каков) начин; во директни прашања; Е, Силјане, како е татко ти Божин со здравјето? (2, 144); Ов, честити царе – му рекла (невестата) плачејќи – како не ти текна уште во првата вечер да ме преколнеш за мајка ми? (2, 188); Ами ти, бре момче, како дојде овде за да бидиш сеиз? (2, 284); Ами биоло како го викаат по турчки? (6, 75); Кога беше видел царот и беше се научил како беше напраил за да дојди до тој ред, ашколсун беше му рекол и голем бакшиш му дал. (5, 229)

2. како реакција на несподобени зборови; Ајде три тоари пари ќе ти даам. – Како, како, три тоари пари? (3, 259); На ти еден чакмак кавепараси и пушти ме да си одам. – Како рече, како? (5, 141)

II. сврзн. (како ирил. – сврзн.). **1.** во зависна прашална реченица; Откоа се испрашале као живеат, се навечерале и си легнале, као што си лежале и напред, као мајка и син (2, 61); како од како; Го распрашал царот со ред за како од како го чуал татка си (момчето) (5, 33).

2. а. во зависни предметни реченици; Си отиде (сиромажо) во одајата, та така многу и са ноќ сè што мисли као да праи (4, 82); Уште колку пати ќе ми долетуаш, мори сестрице – ѝ рекла ластојцата – лели не ме дочекуаш да ти докажам и лели не додуаш да видиш као го праам седелото! (2, 100); Тој почнал да му кажуа као бил сиромав, како немал пари да му купи на децата на Велигден ништо, како отишол да збира коприви (3, 265); Не знам што да ти кажам, бидејќи има 'а оваа пропас помеѓу нас. Ти мисли и кажи ми како да се праи (3, 88); Думала, кројала (лисицата) како да стори, и беше скројала еден маривет (2, 8); со иредл. з а како од како; Се нагрвалија – едни отаде, друзи одааде гаоли да кажуат за како од како да го кутнат комарцијата (4, 68). **б.** со чест. е т е; Ете како бидуа по плач и – радос! (3, 212); ...прати (царо) луѓе и ја викна же-

ната му, та му ја дал сета стока незе што ја имал тој и него го осудил на бесење. Ете како Госпо забгаа и не забораа, или – сја тајна јављаисја (5, 362).

3. во зависни начински реченици; *Ќе* 'и земам трите ореи блаосоеени, да како ќе ми Бог поможи, така нека бидит (3, 33); Тоа си зборуаа, честити царе, да сега како знаиш, така праји (3, 78); Е, као сите момчиња што се женија, така и јас треба да се женам (2, 220).

4. при споредување; Извајл шамијата царев син и ја обришал (девојката) во лицето. Светнала во лицето како некое сонце (5, 246); Во врато се згојал (воденичарот) како некое питачко магаре (2, 102); Отидов јас да ја видам што пишти и ја видов змијава на трно кај што се преакаше како некоја риба отруена (2, 91); Многу му било жал (на егумено), оти од негоите кауѓери што му биле во манастиро не му било при срце да праат добриње као него (4, 208); Дури се позавртел (татко), беше никнала тиквата, и беше пуштила една ластунка преку целото езеро, како некој мос... (5, 68).

5. за приближно опишување на некаква состојба; Кога по-сигна со рака (чоекот), вистина српот му бил на рамо и му паднало како страм (2, 123); *Ќе* те молам, Господи – му рекол како дури нажалено – ако је кабил кажи ми ја и мојата чешма да си видам каќметот (2, 120); Не знам, дедо, што ми дојде нешто као страв (2, 274); Као налутен (мажот) троа, влегол дома и едно се стокмил да ја кара жената си, гледат: борина немало (3, 259).

6. во својство на; Беше му се јавил (на сиромаио) каќметот како чоек и почнал да го моли да не го тепа (3, 245); (волкот) си се отурдисал и се сторил како домаќин, а лисицата домаќинка (2, 202); Сите луѓе (праведнио чоек) со прс го покажуале и сите го честиле као за светец (4, 188).

7. за исказување на продолжителноста на дејството; Како пил тутун, како пил (мрзливоо чоек) и до најпосле го навалило дремка, и си се навалил до корено од дрвото, та си заспал и така тргнал еден сон, пашаиши (2, 78).

8. како да; Ја ела вамо кај мене да се видиме – му рекол еден стар чоек (на сиромавиот) што седел тамо како да го варди тоа место (2, 119); Го усетил (царо детето) оти му е внуче, чунки цел целичок на татка си беше се родило, како глаата да беше му ја скинал на татка си (3, 139); Ја стани, мори царице и појди кај малио зет да му ја видиш шамијана чија је? – је рел царо на царицата. –

Мене ми се гледа као да је мојата, што му го преврзав прсто на јунако што ја сотре војската од другио цар што ми навлезе во земјата. (2, 293).

9. како да је; како и да било – *не е важно...*; Не, момче, не, не давај ми мене ракија, оти јас сум прошетал триста куќи и, како да је, во некоја сум пил – му рекол старио (4, 152); Како и да било, се спријателиле (волкот и чакалот) и седале, та се распознале и тогај си разбрале имињата кој како го викаат (2, 40).

10. како од како – *засилено како*; Цел ден (момчето) што го чешал (црнио коњ) со чешалото и го бришал со ѓебрето, како од како да земи кувет и да бега (2, 284).

11. како што – *а. во начински зависни реченици*; Како што му кажал Господ (на арамијата) така биде (4, 80); Како што напред се колнеше (мрзливо чоек) да го огрибат лозјево, да го окроит, да го копат, да го прашат и да го лачит и ништо не му сработи на лозјево, така и сега не ќе го оплевит (2, 80); Сите манџи биле како што јадел царот (5, 124); Коа 'и чул тие зборои од Бога сиромано, се попарил и фатил да му плачи и да му се моли да му придаи дар и берикет за да може да живеит као комшиите што живеат (4, 85); *со иредлозиите спроти и според*; – Ами едно девојче, многу лично и прелично и многу било работно, спроти како што ми се валеше, – санким тоа само било многу работно! – оти никое момче неќи да ја земи за невеста? (2, 234); (цар Костадин и царица Елена) го клале ковчежето позлаќено со чесното дрво во царцкото азно, да стои, според како што чу гласо царицата од небото (4, 36). **б. во вмейна-иши реченици или за воведување во најтамошношо кажување**; Зер јас немам душа, како што имат гуската, за да су ја наранам (бре стопане)? (2, 53); (бравите) знаат секакви јазици, како што ти реков и преѓе (6, 86); Како што ве чув, вие сте знаеле поеќе од мене, многу поарно за да се чуате (2, 75); Знаиш ти, Боже, заошто ти се молам, напраи му го ќеот на селаните, као што сакат тие, така да му се праит (4, 139); Сполај, Господи – си рекла со умо – оти да го нема мажот ми при терзијата да суди, као што ми велеше, на оној век коа бевме? (6, 169)

12. иред набројување; Над сите чиной ангелски, кумандирите си имаа имиња као: Аранѓел, Гаврил и друзи (4, 78).

III. чеси. при чудење, изненадување и сл.; Како, како! Ќе ме клаи (Господ) на вратата од рајо да го вардам и клучеите да 'и држам? (4, 93); Ами како не, клетва ќе си добиел! Каму да си видосат еден саат побрго, да ни се отвори като (2, 222); Како, како, не

ми го знаиш мојио ксмет? (3, 271); Ах, како нема да ми ја донеси некој чоек Дуња Ѓузели, та да ји скинам едно влакно од косата, та веднаш да ти ји ослепам очите од светлината на влакното (3, 91); Пеки, дедо, ќе ми ти кажам, као не ќе ти кажам (4, 83). Во и з р а з и т е: **би како би** – *сїјана шїїо сїјана*; Би како би, дошло часот за да го пушти коњот цареа ќерка и да трчаат момчињата по неа (3, 56); **било како било** – *сїјана шїїо сїјана*; Стопанине мој, било како било досега, да ми простиш сега сакам: јас сторив, ти не стори (2, 124); **бре, као бидуа, бре што бидуа** – *при двоумење*; Бре, као бидуа, бре што бидуа, луѓето се двоумеа али да даат, али да не даат (бешлак на баждарџијата) (5, 146); **бре што е, бре како е, кој ќе бидит, што ќе бидит** – *при неизвесноси од џоа шїїо ќе сїјане иоџоа*; Спискала жена (кога видела детето удавено во крв), што ѝ грло течит; дошол мажот је, дошла измеќарката, измеќарот: бре што е, бре како е, кој ќе бидит, што ќе бидит? (5, 248); **како го викаат?** – *како му е имеџо?*; Како и да било, се спријателиле (волкот и чакалот) и седале, та се распознале и тогај си разбрале имињата кој како го викаат (2, 40); **како је Господ не ет никој** – *нашаџа суобина е во божји раце*; Вистина, татко и ти мајко, како је Господ не ет никој, ама сè што било – поминало, и што ќе биди – ќе поминит, да и ова ќе поминит (5, 260); **као сакат, нека бидит** – *при донесено решение*; Ај, на име Божје, ќе му се јавам (на луѓето), да као сакат, нека бидит; и така јас сум загубен и така! (2, 142)

КАКОВ -ква зам. *придавска (односно приод. заменска)*. **1.** *прашална*; Е, каков занает да имам, честити царе? (5, 53); Е каквоо вајде ќе сториш ти, бре пријателе, ако ти удрам сто стапои (5, 160); Каква работа ќе бидит оваа? (4, 226); Појдоа до вечна и тамо праша за какви луѓе има (4, 48).

2. *во зависна предметна реченица*; Од змија добрина знам јас каква е (3, 119); Какви очи си имал ти што нè гледаш нам (4, 130); Се пуштил низ море (момчето) да пливат да види каков коњ виштит (2, 263).

3. *во извична реченица*; Бре какви докажуачки и молби не му донесол капидано... арно ама момчето си имало кроеж, што се препраало (5, 242).

4. *во корелација со таков*; Каков ти е умот, такваа ќе ти биди и глаата (5, 46).

5. *каков да јет* – *каков и да е, не е важно каков е*; Бргу викај го – му рекол царо – и тој да дојди и да кажи една приказна каква

да јет (3, 135); какво и да е; Една царска ќерка стори ниет да се мажит за какво и да е момче, само да можит да се скриет некаде (2, 193).

б. каков-годе; Кога чула помалата ќерка, ошла кај царот и го молила да му даит на ќелешот еден каков-годе коњ за да оит и тој да барат млеко (3, 29).

7. со што образува релативна (односна) приставка каков што; Чокот откоа беше ги чул тие зборои, беше си рекол сам со себе оти нашол коњ каков што го барал тој и се удрил на пазар (6, 113); Сите кауѓери беше изваиле пари и беше му дале на егуменот за тој да купит дарои какви што требале (4, 259); Заповедал (царо) на рицалите да му даат еден коњ (на зетот) тој каков што да сака (2, 291).

8. к а к в о уиоџребено, џоџ влијание од буѓарскиоџ јазик, местџо ш т о; За какво ми се молиш, старче, кажи ми да те чујам? (4, 137); Од ден на ден (помалио брат)... сè назадуал и осиромашуал, ама какво и да вател, сè ќе зијанел (3, 269).

КАЛ ж. а. расквасена, леџлива земја. б. џоџводно, мочурливо земјџиџџе; Ние сме сполај Богу, свети Петре – му рекол сиромашот – со здравјето, туку пуста сиромаштија дошла, нè навалила, еве сам гледаш каков сум: гол, бос, во кал до колена (4, 108); Во пролет си праеле ластојците седела во тремот од чорбаџијата и помеѓу калта лепеле и по некоја сламка ластојците од сено (6, 88). **в во синонимен сџрег со им. т и њ а;** А мене (бре стопане) ме тераш да одам по браздите, да жабуркам во калта и тињата, да барам црвје и да се ранам (2, 53).

Со п р и д а в к и т е: лепена: Ќе појдиш (мори гугучке) пак кај блатоно и ќе се напиеш вода, та со таа вода ќе се омекни лепената кал и после ќе појдиш в поле, та ќе земиш некое (сламче) (2, 101); **лоша:** Дотрчал стариот и му се опнал сам да го вадит магарето од барата, арно ама една лоша кал беше била ќи окадар олур (толку била) (6, 312).

КАЛА (грч.) *во сосџавоџ на џрчкаџџа фраза малиста, пули кала;* Света владико – му рекле – што се забаи чибукчијата, што не дојде? – Малиста, пули кала – му вели (6, 153).

КАЛАБАЛАК и КАЛАБАЛАЌ м. (тур.) множесџџво; мноџзу луѓе; Кога видел калабалакот, отишол и тој да видит што е што не е (4, 249); Каснала (сирота невеста) малку леб и ете ти еден ка-

лабалак кај врвит пред алот, со еден врзан чоек што го носеле на бесење (5, 248); Што је ова калабалак, бре чоече? (4, 68); Сега она трицана да го истуркам од порта надвор за да не ми праит в куќа калабалак (3, 279).

КАЛАИСУА *џл. несвр.* од к а л а и с а (тур.) – *обложи со калај (садови, казани и др.);* Поминало некое време и поминал пред кулата некој калајџија викајќи: – Калаисуам! (2, 166)

КАЛАЈЦИЈА *м.* (тур.) *занаеџчија шиџо калаисуа садови, казани и др.;* Му свикала цареа ќерка одозгора на калајџијата да застанит, да го праша од каде е (2, 166); Во лицето (момчето било) како некој калајџија (5, 238).

КАЛАНКУСУР *и м.* (тур.) *осџаџок, она шиџо ќе преосџа-не;* Коа ќе паднела едната страна (од војската на цар Костадин), од што ќе се истепало и од што ќе се исечело, каланкусуруо ќе се заробело и ќе се однесло во нивното царство (4, 31); Само Рисјани нема, пријателе, којшто го веруаат Риста и одат по заповедите негои. Еве, таквие луѓе немат, каланкусури од сите имат, има колку да ми сакаш – му рекол ангелот (4, 50); Еј, сега, пријателе, кога првестите наши сет криви, со обете нозе, што остана за каланкусури (останатите), за како за нас сиромасите! (5, 80)

КАЛАУЗ *м.* (тур.) *џаџоводиџел, водич;* И му рекол (дуовникот) на анџијата за да му барат некој калауз за да го шетат по селата и по градојте (2, 139).

КАЛ(А)УЗЛАИСА *џл. свр.* (тур.) *(одејќи со некоџо како калауз) доведе;* Бре го осиромашив (чоeko), бре понапре го обогатив, не би чаре да се покаит и сега беше пратен од едни кесеџиј да калузлаиса еден домаќин со пет дечиња за да го погубат кесеџијте (4, 135).

КАЛВА *ж.* (тур.) Вид. **калфа**.

КАЛВАБАШИЈА *м.* (тур.) Вид. **калфабашија**.

КАЛВИЧЕ *ср. хии.* Вид. **калфиче**.

КАЛДРМА *ж.* (тур.) *џаџ или двор џоџлочен со џомали камење;* Коњо бегал, и него по калдрма го влечкал, и од камењето глаата (на арамијата) му трантатала (6, 57); Ти нападнале круши едночудо поземи, како калдрма се посипале (2, 16).

КАЛДРМАЦИЈА -и м. (тур.) *шој шио прави калорма*; Немајќи што да работи, намислил да оди в планина (сиромавио чоек) и да отвори еден мадем за да вади камење и да му 'и продаа на калдрмаците (4, 211).

КАЛДРМЧЕ ср. (тур.) *дем. од к а л д р м а; иаиче иоилоче-но со калорма*; Еден пијан поп врвејќи по едно калдрмче, паднал од калдрмчето во калта, во еден батак (6, 170).

КАЛЕ ср. (тур.) *шврдина; ушврден гџаг*; Заповедал царо да се напраи едно кале околу Стамбол (4, 37); Ах, проклет ти што се прекрсти и името од Бога го рече, не ме остаи едно кале да расипам (си велел гаоло); јас сум, момче, векиљарџо на Дуња Ѓузели, што је затворена во калено (3, 85).

С о п р и д а в к а т а: **големо**: Коа се опулил син му од царо во морето, видел едно големо кале со една голема кула (3, 85).

КАЛЕМ -и м. (тур.) *молив, иеро*; Отишла жената и не зела само дивито, ами и сите калеми, ноже, ножици и книги и му 'и однесла на кадијата (5, 96).

В о и з р а з о т: **калемо не му (се) вакаше** – *не се решаваше*; Никако калемо (на Пејо) не му се вакаше за качуање (6, 196).

КАЛЕН -лна *ирид.* (Вид. кал). **1. извалкан од кал**; Коа гледа само калнио леб ставен бил пред него! (4, 7); Благодарим, дедо, на твојо блаосов! Повели дома да се огреиш, дедо, и да се собуеш, оти ти се кални опинците (4, 156).

2. шио ја иредизвикува иојаваџа на кал; Идејќим си (сиромавио чоек) една вечер од работа, а времето беше било студено и кално, бидејќи тој беше бил бос, беше се стресол како лисје на гора (4, 108).

С о и м е н к и т е: **времето, леб, опинците**: Вид кај горните примери.

КАЛЕНДАР м. (лат.) *систем за сметање на годиниие, месецииие, неделиие и деновиие*; Има една света Марија што је пишана во календаро на први Април (4, 192).

КАЛЕНДАР м. *книга во која се означени месецииие, неделиие и днииие*; овде: *заедно со свейцииие шио се иосвейџени на секој ден од годината*; Му текнало на књаз Милоша еднаш да врзи еден закон да не караат Србите оца, матер ји за триста кола свеци ји целога календара и друго (6, 103).

КАЛЕНДАРЦИЈА м. а. *ишој ишо знае кој празник во кој ден паѓа*. б. *ишој ишо предвидува какво ќе биде времето; еген вид метеоролоџ*“; Молим ве, пријатели, немојте во двор да спиеете, оти ноќеска силен дожд ќе врне (5, 42).

КАЛЕШ *ирид.* (алб.) а. *за човек: црномурен*. б. *за овца: со црни иркалаца околу очите*; Кога – што да видит (момчето)? – Цел булук овци и овни, сите калеша, а овните сите угичи, да ти је грев да му се пулиш (3, 34); Момчето било тамам навреме во годињето, во снагата маж четворен, во лицето како некое тетовско јаболко, црвен и бел, во веѓите калеш, како некој најкалеш брав (5, 310–311).

КАЛЕШКА ж. *име на калеша овца*; Која Калешка, која Лиска, треќа Бреза, четврта Сурка... и така на сите (пчели татко) беше му клал друзи имиња (5, 67).

КАЛИМАВКА ж. (грч.) *место правилно камилавка – иркалезна висока шајка на православниите свештеници*; Ако да бев јас попо, камо ми брадата, косата, расата, калимавката? Ами овие пиштоливе кај се најдоа на појасов? (5, 195); Откоа рекол патрико една цена, го остаил на масата пред царот, арно ама го зел камено гаоло и му го пикнал под камилавката. (4, 284)

КАЛОСА ж. *свр.* (грч.) *изеде*; Се излагал полјако и му го дал ножо. Едно го зел в раце, и му свикал на полјако: – Јади го лај... оти ти секов глаата! Коа виде тој зорт полјако, се наведе и си го калоса л... (6, 102); др.,зн.: **калоса** – *облеи со кал.*

КАЛПАВ *ирид.* (преку буг.) *ишо не чини; за иари: лажен, фалишив*; Ватил (момчето) калпаите алтани да ’и врзуа во торби и да ’и запечатуат со црвен восок (5, 139).

КАЛУЃЕР и **КАУЃЕР** и **КАУГЕР** м. (грч.) *исто ишо и монах, духовник ишо живее во манастир*; Кога чуја кауѓерите тие зборои од егумено, сите се застрамија и од тој ден фатиле да праат добриње и така се спасија и кауѓерите, заедно со егуменот (4, 211); Гледаат калуѓерите од манастир оти носат сила голема на рамо светијата и излегоа со сите лити за да го пречекаат (4, 56); (тој што го отепа сиромано) ќе оди на манастир и ќе се стори калуѓер и тој ќе се спаси (4, 177); *форма на е*; Е, лели се наваќаш, чедо кауѓере, за цуап ти на царот да му даиш, ела ти да бидиш егумен – му рекол егуменот (5, 100); *членувана форма на таго*; Наместо Арнаутино да

го тепа калуѓератаго, кауѓеро беше го повасал и беше го бил до посеруање (6, 82); *форма на а*; Отрча тој што целива десница на аци мачорока кауѓера со сите друзите глувци што гледаа од дупките (2, 13).

Со и м е н к а т а: **блаосојник**: Блаосојниче кауѓере, ти се мачиш да 'и донесиш саатите да дојдат на еден карар, да бијат токмо на дванаесе (5, 41).

Со п р и д а в к и т е: **добар**: Му дошло на умот (на еден постар ѓаол) да појди во манастирот, што бил туа блиску со четириесетте добри кауѓери (4, 257); **ит'ар**: Го сетил еден ит'ар кауѓер оти егуменот имал голема мака што шетат така ноќе (5, 100); **млад**: Од ден на ден му се палила таа искра во срцата на помладите кауѓери (4, 258); **нов**: Наместо да слушат молитва и од темјан миризба од новите кауѓери што беа дошле да се посветуаат, ти слушал воденичарска кашлица да кашлаат (6, 155); Многу вечери на ред одел егуменот кај троицава нови кауѓери да наслушуа на врата дали ќе се молат на Бога (6, 155); Беа се застрамиле новите кауѓери и беа се арнисале од пиење тутун (6, 155); **прав**: Се остаил (царо) од царството и се сторил тебдил со едни кауѓерски алишта и си побегнал на еден манастир, таму барем да си умри со правите кауѓери (5, 40); **црн**: Госпо да чуа од црни кауѓери! (5, 198)

Со б р о ј о т **четириесет**: Ете ти колку е силен ѓаол, натемаго, да му преврти умиштата на четириесет кауѓери (4, 258); Во манастиро што биле четириесетте кауѓери, биле многу набожни (4, 255).

Со б р о ј н а т а и м е н к а: **тројца**: Знаете, бре вие тројца кауѓери нови, што биле овие светци некоаш? (6, 155)

КАЛУЃЕРИЦА и **КАУЃЕРИЦА** *ж. женско лице калуѓер; калуѓерка*; Од тој ден си отишла сестрата на еден манастир и се сторила калуѓерица (3, 189); Еј момчиња... јас ќе одам на некој манастир и ќе се сторам кауѓерица (3, 56); Ако не најди таквоо момче што да можн како неа да стрела, (цареа ќерка) нема да земи друго, поарно кауѓерица ќе била (3, 215).

КАЛФА -и и **КАЛВА** и м. (тур.) *момче шиќо ѓресџанало да биде чирак и веќе, ѓоднаучен на занаетџоџ, ѓочнува да добива ѓлаџа; занаетџиски или ѓѓрџовски ѓомошник*; Ашколсун, бре калфа... со продавањево твое на симидите! Да знаиш, синко, оти ти чоек ќе бидиш, и ти како мене и повелико (3, 35); Кога се разбуди сиромав терзија, многу уплашен и му кажа на калфите за сѐ што беше му се

рекло (6, 50); Се скршило нешто, загинало нешто, кој је кабаетлија – измеќаро! Сио повик је по калвите (5, 82); Што ти текна, бре калва, што си напраил баклава, да арџиш пари? – му рекол богатио (3, 224); Мајсторот и калфата што спечалиле многу пари со мачето во земја во која не виделе мачки (Наслов на приказна, 5, 219).

Со п р и д а в к и т е: **итар**: Итрио калва и мајсторот (приказна бр. 312, 5, 167); **нем**: Еден еќим главуал сè неми калфи за да не му го зема маривето (5, 174).

Со б р о ј н а т а и м е н к а: **тројца**: Се согласија и 'и пратија тројцата калфи да видат што стока имат и да му кажат (на трговците) (5, 173).

КАЛФАБАШИЈА и **КАЛВАБАШИЈА** ии м. (тур.) *йрв, ѓлавен калфа*; Се ценил (момчето) со калфабашијата за да му носи песок и почнал да носи (3, 162); Калфабашијата, мајсторите и сите аргати ја жалеле таа пуста магарица дека толку многу ја тоарало и ја тепало момчето (3, 163); На негоото немилостиво тоарење и тепање што му праил, го гледале чаушот, калфата и калвабашијата и многу пати беа го пцуеле (момчето) (3, 285).

Со б р о ј н а т а и м е н к а: **тројца**: Сарајот дошол на свршување и царот се чудел оти не можел да 'и види тројцата калфабашии (3, 285).

КАЛФИЧЕ и **КАЛВИЧЕ** ср. (тур.) *дем. и хий.* од к а л ф а и к а л в а; (*обично мал на расџ*); Излегол надвор лажот, откога го излагал еќимо и му ја зел рибата од калфичето, та го внесол во врата да му 'и даит парите еќимо (6, 62); Во тоа време отишло калфичето кај детето и го отцкрило да го види какво је (6, 33); (еднио другар) го помолил рибарот да му го пушти калвичето да му ја однеси до дуќанот од еќимо за да му даит парите (6, 61).

КАМАРА ж. (лат. преку грч.) **1.** *долај или волабнајшина во сидој* за чување разни сийни работи; Ене во камарата, братко, земи си – не сто (грошеи), ами двесте (5, 83).

2. *куи (орва и ор.)*; Пустата мајка сторила ниет да го излошуат детето си и го натерала да ојт у комшиите за да украдит едно јајце од камара кај што му неселе кокошките (4, 216); По време, сакала децата негои да играат со бишка и барајќи децата некоја коска, или некој рог да играат, ја видоа глаата во камарата и ја зе доа (5, 262).

КАМБАНА ж. (грч.) *црковно своно*; Удриле камбаните, изваиле литиите и излегле со плач да го пречекаат егумено со Риста на чело (4, 206).

Со п р и д а в к а т а: **силна**: Треба секому да му свони тој збор како најсилен глас од некоја силна камбана: суд, суд (4, 183).

КАМЕН ње, ња м. **1.** *тврдо минерал, најчесто состојка на Земјинаџа кора*; Отишол... (мрзливио) в лозје, го гледа суо како камен: ни се праши, ни се чепнуа (4, 140); Се пазарил (момчето) тамо да носи: вар, песок, тули и камен (3, 284); Си почнал (каменарот) да крши камење и да живее сиромашки (4, 215).

2. *иарче* од к а м е н 1; Зело еден камен (момчето) и врлило по гарвано за да го избркат (2, 75); Откоа се разбрала глаата оти била од Адама сопрво попојте врлиле со камење на неа и после сите луѓе врлиле и проколнале (4, 24); Влегол ангело и изваил еден камен (4, 55).

3. бесценет камен – *многу скап минерал шито служи за украс, накит и др.*; Го излокала (ламјата) млекото и му дала пак еден бесценет камен, и си отишол (чоекот) при тргоецо (2, 219); Му ја однесле убаата девојка со косите од цеваири и бесценети камење (2, 262).

4. воденички камен – *еден од (обично) два камени кругови за мелење*; Пред Арапо се нашол еден воденички камен и беше го кренал на рамо, да го премини преку река (2, 286).

5. во чест сотојав со им. дрво; Штотуку дојдоа близу до селото и едно го видоа селаните, тики коа грабнаа: кој дрво, кој камен и му излегоа на пречек, та коа му легнаа: удри гиди, удри – коска здрава не му остана (на волкот) (2, 25); Откоа ја дигна орелот цареа ќерка, царот распратил по целата земја луѓе за да ја бараат по сите планиње, по дрвја и камење (2, 207); Е, арно сега ќе јадам и ќе се најадам, ами за вечер, за утре, за други ден што ќе јадам јас сиромав? Дрва и камење, дрва и камење, тоа ќе си јадам, дури да ме најде некоја дивина, та да ме изеит (3, 157).

Со и м е н к а т а: **белутрак**: Јунастото мое ет: камен белутрак да го притиснам, вода да пуштит (рекол Еѓуптинот) (2, 125).

Со п р и д а в к и т е: **бел**: Е ај нека го откопа еден бел камен (мермер) што е као крс и ќе нај(ди) азно (4, 212); бесплоден; Рајо што беа го насадиле со секакви дрвја и цвеќиња, сите се престојриле на трње и глоѓе и бесплодни камење (4, 220); **бесценет**: Видело (момчето) на патот една коњцка плоча, сета од бесценет

камен, светела од сонцето поеќе (2, 257); Се ставила една позлаќена царцка трпеза, сета наредена со бесценети камење (4, 84); **бигорлив**: Се запрел (момчето) во некоја водичка што истекуала од некој бигорливи камење и седнал на букоата шума што била попадната од памтивека (3, 156); **вжештен**: Да влезам во вечна мука и да изваам неколку вжештени камење и да ја фрлам (4, 144); **воденички**: Вид. кај камен 4; **голем**: Слезе сирота невеста за да го земит прстенот, и веднаш аргатите наврлале големи камење на неа и ја потиснале (5, 12); Цар Соломон беше 'и натерал да ја напраат црквата Светаја Свети и беше 'и натерал да држат еден голем камен во Светаја (4, 239); **жив**: Со трпение, честити царе, со трпение, ќе дојде денот коа ќе го видиш сарајо, као со рака нефатен и од живи камења напраен (4, 160); Барам мадеми за живи камење, за да приготвам за сарајо да го праам, со стотници луѓе кај 'и капарам за да 'и делкаат тие камење (4, 160); **здрав**: Еј ангеле, виде оти во најздравиот камен имало еден црв? (4, 56); **запален**: Свети Илија је нареден на небеси да ја брка ламјата коа го пие дождот и да врла по неа со запалени камење да ја отепа (4, 40); **морцки**: Сопрво му кажале на кавеџијата оти ќе му донесат еден морцки камен за дибек, без да му сакаат за камено пари (3, 225); **остар**: Зеде Адам еден остар камен, како што го учеше гаолот, зарамни местото кај што ќе праеше колибата (4, 25); **плочес**: Ај да закопаме еден куп взем и да го поклопиме со еден камен плочес (6, 181); **пусти**: Леле, јас сиромав... го зеле сандко, ми отидоа златните мој парички, кешќе да не бев 'и клал во тој пусти камен и да си стоеја во купо (3, 225); **скап**: Се предумал (царо) по малце време да не го праит (сарајо) од злато и од сребро, ами од најскапи камења (4, 69); **студен**: Откоа беше му влегол студот (на чокот) од студениот камен во срце, ватило да го болит и гризит срцето многу (2, 89); **сув**: Што да му чинам на татка, што ми остаи овој насие, да бакшишите ваши и од змијата, Госпо нека ви артирису на сув камен (3, 122); **тежок**: Ах, како не бев и јас при твојот стопан, да ако носев тешки камење, туку да се поиспрепелав по пепелиштата (2, 73); **црн**: Беше седнал (чоeko) на еден црн камен, што бил под крушата (4, 247).

Со б р о е в и т е: **два**: Неколку утрење што излегла од море, тамам коа ќе огрееше сонцето, тогај излегуала и ќе седнела помеѓу два камена тамам спроти сонце за да се печит на сонцето и да си чешла косите (2, 189); **три**: Се дало еден глас од учените: Секи да оди тамо и да фрли по три камење на тоа клето место (4, 23);

дванаесет: Одија, што одија и стретоа една воденица со дванаесет камење, кај мели брашно (3, 103); **шеснаесет:** Еден владика бил многу мераклија дама со шеснаесет камења да играт (6, 166).

Во и з р а з и т е: **да ми 'и скршат коскиве со дрвја и камење** – *да ме ошџеаат*; Мене не ми требаше нунко за да бидам и да ми 'и скршат коскиве со дрвја и камење (2, 27); дрво и камен кај толчам – *најшешки работи работам*; Оти така ми зборуаш, мори домаќинко, и ме напаѓаш? Дали не работам дење и ноќе; дрво и камен кај толчам (4, 82); **камен се сторија на местото** – *се скаменија на месџош*; ...еден страшен Арап му се јавил пред царот. Коа го виде царо и негоите другари, камен се сторија на местото од страо негов, чунки бил со една страшна / уста што да може жив чоек да голтни, едни заби – како од некоја дива свиња! (2, 279–280); **стребро и злато ако ватеше, камен и дрво ќе му се стореше** – *поустџо работеше*; Што работа ќе ватеше (сиромавио чоек) сè за назад ќе му беше; стрebro и злато ако ватеше, камен и дрво ќе му се стореше (3, 266); **од камен масло беше изваил** – *го сторила невозможнош*; Сите што видоа и што чуја оти од царскио скржав таинџија му зел еден питач сосила милостиња, ашколсун му рекоа оти од камен масло беше изваил, а друзите питачи и го напиле ракија (5, 158); **под камен да го бараш и да го најдиш** – *бездруго да го најдеш*; Без дури не го најдиш попо, синко Пејо, назад да не се враќаш; под камен да го бараш и да го најдиш – му рекла мајка му (6, 196).

Во п о с л о в и ц а т а: **у мене је и орео и камено** (*шџо сакам правам*): Ти лели знајш, ангеле, оти у мене је орео и камено, сакам – го вршам, сакам – не (4, 119).

КАМЕНАР *м. истџо шџо и каменоделец*; Одвај беше се избавил жив каменарот и само чеканот беше го откинал да не му изгори (4, 215); Богатиот го купил (едното магаре) за да му вјаат едно седмоготче дете, а пак каменарот за да му носит камење (2, 73).

Со п р и д а в к и т е: **богат:** Гледајќи Господ Бог во големата лошотија на богатио каменар и гледајќи оти ќе си изгуби душата, си намислил да го избави од ноктите на сатана (4, 214); **возгордел** (*форма на -л*): Возгорделио каменар страшно беше се насрдил (4, 214); **немилостив:** Пусти кџмет мој, кај ме отера кај еден каменар, ич немилостив (си велело другото магаре) (2, 73).

КАМЕНАРЉАК *м. занимање на каменар; каменоделџиво*; Што е тоа збор, брате ангеле, нема да ја забораам сиромаштијата и тебе за доброто што ми го стори. Дај Боже здравје, сеа ќе си на-

праам едно рало убаи куќи, ќе напраам и еден долап до скалата, та ќе си го клаам чеканот внатре за секоаш да го гледам и да си ја наумуам сиромаштијата и каменарлаќо (4, 213).

КАМЕНИСТ *ирид.* (буг.) *камениш*, *каменлив*; Го врлил (момчето) чешалото и станало една голема камениста планина (2, 285).

КАМИЛА -и (грч. од арап.) *ж.* зоол. *домашнојто живојно* *Samilus*; Се закараа лисицата и волкот, не можат да се спогодат. На тоа згора ето ти една камила му дошла (2, 64); Кај што бил крсто Ристов врлен, нафрлано имало губре од целио град – со камили да креваш (4, 35); Цел ден ја водил чоеко камилата со азно и тамам приквечер во мрак беше тргнал со камилата (5, 349).

Во и з р а з о т: **од камила јајце** – *ноево јајце*; Еднаш беа нашле една лубеница и беа ја сторице од камила јајце, та беа седнале (Мариовците) со ред да го квачат камилцкото јајце (6, 176).

КАМИЛАВКА *ж.* (грч.) *висока ѓркалезна шайка на ѓравославен свешћеник*; Дуовникот си има камилавка, нека си ја носи таа, нему ваков вес не му требат (5, 197); Го зел камено гаоло и му го пикнал под камилавката (4, 284).

КАМИЛАР *м.* (грч.,мак.) *ѓој шћо води камили и се гжижи околу нив*; Као што стоел камиларот царцки на пато, кај што гледал нешто, коа тргнал да си оди, не му се водела камилата (5, 349).

Со п р и д а в к а т а: **царцки**: Вид. го горниот пример.

КАМИЛЦКИ *ирид.* *шћо се однесува на к а м и л а*; (Мариовците) беа седнале со ред да го квачат камилцкото јајце (6, 176).

КАМИЛЦИЈА *м.* (грч.тур.) *камилар*; Се вратил назад камилцијата и му кажал на царо оти му ја украде некој камилата, без тој да се сети оти му ја украде (5, 349); Пошол (Дели Петро) да ја бара (секирата) во тиквата, и, ето ти, еден камилција ти нашол внатре. – Море камилција бре, му рекол Дели Петро, да не најде една секира, бре, во тиквана? (6, 181)

КАМО *ѓрил.* *ѓрашален: каде*; Чоече... камо ја ќерка ми, што ја стори, ако не ми кажиш? (4, 223); Камо го момчето што влезе сега бргу овде, мори? (5, 313); Поминал еден чоек крај рибарот и му рекол: – А, бре рибаре, камо ти 'и рибите што си 'и ватил денеска? (2, 33)

КАМОЛИ *сврзн.* а **камоли** – *уишће помалку; не њак*; Нито едно влакно не паѓа од глаата на чоека без волјата Божја, а камоли да се праат насекаде кривиње и неправииње (4, 177); Со молитвата негоа (на владиката) чинело и посник да се омрсит, а камоли мирјанин (4, 173).

КАМУ *ирил.* Вид.. **камо**. **1. каму го?** – *каде е?*; Каму го детето, бре царе, да си го земам? (2, 282); Мори каму го дедо, мајко? – ја прашало детето мајка си (4, 154); Каму ја урката, момче – му рекла – оти не ја донесе овде? (3, 43)

2. за искажување желба да сѝане неишћо; Ами како не, клетва ќе си добиел! Каму да се видосаат (татко ти и мајка ти) еден саат побрго, да ми се отвори като (2, 222); Еее, бре Манговци ка, каму тој Господ да го напраит Василица зимото лето – му рекол черибашијата (6, 112).

КАМЧЕ *иња ср. дем.* од к а м е н. **1. мал камен**; Еднаш како што си стојале на една топола (страчињата), врлило едно дете со едно камче на нив (2, 74); Дојдоа трите години, азното се сврши и нито едно камче не беше се донесло на местото (4, 160); **камче-белутраче** – *бело камче*; Ов, мори бабо, мори мајче, ами кога имат ’ржан лебец, не берам гајле јас за манџа, и кога имат камчиња белутрачиња (6, 51).

2. огнилото и камчето – *прибор за ѡалење оѓан*; Изваив чакмакќесето го одврзав, си изваив огнилото и камчето (2, 198).

С о п р и д а в к и т е: **бесценето**: Виделината... светела од камчињата, чунки биле бесценети камчиња (3, 259); **големо**: Толкао големо бесценето камче не беше видело око негоо (на Евреино) дотогај (3, 259); **црвено**: Море, немојте бре деца, не карајте се – им рекол – за две црвени камчиња што сте ’и нашле во рекава (3, 258).

С о б р о ј о т **два**: Врвејќи покрај една река, нашол три мали деца кај се карале за две бесценети камчиња, му дал по еден орев и му ’и зел двете камчиња без да знаи оти се бесценети (3, 248); Си играло (детето) со две камчиња бесценети што беше ’и нашло покрај море (3, 138).

КАМШИК *м. (тур.) бич*; Го удрила таа со еден камшик по газ елено (3, 214); Ја врзал (царицата) по една нога на два коња и му удрил по еден камшик на коњите, та ја раскинал на две парчиња (5, 333); Немаше што да чинит (Адам) од страот од ангело што

го потплашуаше со камшико од две лути змии напраен (4, 11); жабаро собрал сватои, со илјади жаби, и се качил тој на кола и врзал волоите со змии за рогои као со пороже, сплел три змии као камшик и тргнал со сватоите по невеста у св. Петра да му ја земе ќерка му. (4, 116)

Со п р и д а в к и т е: **огнен:** И не би час, втасале два алаја (ангели), со огнени камшици низ рајо, низ неверните ангели од Деница (4, 10); **силен:** Сакала-нејќела цареа ќерка, го пуштила елено да бега откоа му удрила еден силен камшик, што дури крв од газо на елено беше му пуштил (3, 216).

КАНДИЛО -а ср. (лат. преку грч.) *сѝаклена чашка со масло и фиѝил шѝо се ѝали пред икона и др.*; Од клисар стана ѓакон; од ѓакон – поп; од поп – владика и од владика – патрик, со помошта на ѓаолот, оти му запали на ѓаоло кандило (4, 284); (сестрата) во една одаја нашла едно момче умрено и на глаата му горело кандило (3, 307); Кандилото дење, ноќе сè ѝ горело, а штом мажот је ќе си одел на дуќан и незе ќе ѝ дојдеа мажи за да курвуат со неа (5, 162).

Со б р о ј о т **две:** Еј, бре пријателе, ако да можеш и патрик да ме напраиш... не едно кандило ќе ти палам, ами две кандила, и цел ќе те зугравдисам на една икона (4, 282).

КАНДИСА *ѓл. свр.* (тур.) **I. 1.** Вид. **кандиса се;** Коа чуло детето што немаше камче тој збор од сиромаиот, веднаш беше кандисало за орев да земи (3, 258); Кандисал (царцкио син) да пита една година време, само и само да му ја земи на царо ќерка му (5, 53); Ја најдов (таа девојка) во една пустелија сама и сакав да 'а земам и таа кандиса (3, 62).

2. (со убедување и др.) *наѝрави да се соѓласи некој на не-шѝо; склони;* Ако можам да го кандисам ова момче... да му ја даам сестра ми, големо јунасто ќе напраам (5, 133); Многу го кандисуал таткото сина си да не зема жени, арно ама никако не можол да го кандиса и најпосле му зел две жени (6, 13); Со денеска, со утре, ја кандисале (света Марија)... до којшто дојде при неа, сè ќе согреша со неа (4, 192); На тие зборои од мајка му на аго Алија, кандиса и отиде на ѓамија, та седна зад еден ага да гледа тој како ќе се клања, и тој да се клања. (6, 134)

II. кандиса се соѓласи се; Слушајќи кесецијата тие зборои од цареа ќерка, се кандисал и ја слекол својата руба (3, 61); Од малку – малку, као да се кандисала Марија да се остаи од тој гре-

шен пат (4, 193); Најпосле дошле во збор (Вренго и Арапо) и се кандисале да се вјаваат и песни да пеат (6, 150).

КАНДИСУА *зл. несвр.* (тур.) од к а н д и с а; **кандисува** – 1. Вид. к а н д и с а 1; Јас поарно кандисуам да умрам, не него да земам (3, 216); Никој од царцките синои што ја сакале, не кандисуал да пита една година и после да 'а зема (цареа ќерка) (5, 52); Што велиш, волчко? Кандисуаш вака, лели ет арно? Ај застани сега за да трчае (2, 22).

2. Вид. к а н д и с а 2; И така секоаш го кандисуал свети апостол Тома царо, дури го раздал целото азно по сиромаси (4, 160); Со таквие и друзи многу итроштиње 'и кандисуал егуменот четириесетте каугери што биле приготвени за светии (4, 258).

КАНДИСУАЊЕ *ср. зл. им.* (тур.) од к а н д и с у а (се); При сето кандисуање на лицата што го кандисуаше јазоецо да влези, не влегуал (2, 29).

КАНИ(Т) *зл. несвр. џовикува некоџо* 1. на *зосиши, свадба и сл.*; На часот курдисал жабарот свадба, распратил стројници за да канат сватои (4, 112); Јас те барав да ми те канам да бидиш нунко на свадба... и јаболко носам за да те канам (2, 24).

2. *да сѝори нешѝо*; Откоа ја зел скржавиот невестата, неколку дни со ред ич не ја видел да јади леб; бре ја канил, бре ја молил, за да ја види али јадит (5, 298); Море арно, братко... ме каните да се преженам, туку дали ќе погодам како првната домаќинка што ја имав? (5, 340); На еден цар му дошло едно писмо од некој друг цар. Со писмото го канел другио цар: или да му дајт едно парче земја на некој крај, или да излезит со војска да се обидат (5, 156)

3. *во иасивна уиоѝреба*; Со наскапано јаболко нунко не се канит за на свадба (2, 25).

КАНОН *м.* (грч.) *црковен закон, цројис, норма*; Честити царе, пред три години св. оци сакаа да го пишат во каноно што го врзуавме десеттио стих (4, 204); Кажи што канон да исполнам, оче дуовниче – му рекол Лот – и готов сум да го исполнам, само да ми се прости грео (4, 26); Кажи ми сега (бре попе) каков канон имате! (6, 178)

Со п р и д а в к и т е: голем: Голем канон ми дадоа, чедо: месо ич да не каснам дури сум жив (2, 137); страшен: Кога чул дуовникот од Лота греот што сторил, страшен канон му дал за греот да му се прости или да не му се прости (4, 26); магарешки: Море

стој, бре магаре... тебе ти било паднато здрепчето да го тргаш овој магарешки канон, чунки и јас сум го тргал од тебе понапред (3, 283).

КАНТАР *м.* (тур.) *железна направа за мерење на тежина-та на разни производи (со ирчка и ишјка);* Имало еден касап во еден град што продаал месо без да го трга на кантар (5, 170); После кантар да не ваќам и со терзија и со ендезе ич да не мерам (2, 13).

С о п р и д а в к а т а: **голем:** Едни нозе што имала (ламјата) како некои најголеми лопати, едни нокти како од некој канџи од најголем кантар (3, 100).

КАНџА *ж.* (тур.) **1.** *нокој кај ѓрабежливи ишјци.*

2. *железна кука;* Едни нозе што имала (ламјата) како некои најголеми лопати, едни нокти како од некој канџи од најголем кантар (3, 100); Море ако те дупни едноногио да дојдиш овде да се излажиш и да касниш од дробенката месо што је на канџава (2, 31).

КАЊАРА *ж.* *несвр. ишјала (иее) в црква; овде: банџори, орџори;* Ако се раздени, ќе ти кажам јас тебе клетва, ќе добијам и друзи маслаати, што ми 'и кањараш ти мене – си велел сам со себе Силјан (2, 139).

КАО *ирил., сврзн. и чесиј.* Вид. ги значењата кај к а к о; ...као ќе преноќевам, од страои, чунки овде можи да има некои сверои што да ме изеат? (3, 298); ...зборо што го чул (безверникот) од проповеднико „суд, суд“ му влезе во мислата као што влегуа мајската роса во срцето на земјата, и не можел да се отми и да го забораи: стани, седни, легни: „Суд, суд“ му свечи во ушите (4, 184); Стемнуајќи се убао, туку се наредиле околу нив дваесет позлаќени свешници, на секи свешник по една најсветла звезда, да свети као ламбада борина (4, 84); Немој, не качуј се, чоеку, ...можи да падниш, као што падна еднаш татко ми, Бог да го прости, да ем гирамидите 'и скрши, ем паднуајќи се утепа (6, 9–10); ...као што спиел (аџијата) на гемијата на пладнина, му се сторило во соно оти му влегла една змија во пазуа (4, 180); ...од дрвото од лисјето што му беа као пајажина, го распнаа разбојникот од левата страна на Риста (4, 23); Као на мнозина богати што му се направиле паметници, за мене ќе нема (4, 201); Број си 'и (чорбаџи) уште еднаш парите, оти јас еден ден алтџан не сум ватил, а не илјада као што велиш ти (5, 90); Леле, јас сиромав – си рекол сам со себе (богатио) – го зеле

сандѝако, ми отидоа златните мој парички, ќешќе да не бев ’и клал во тој пусти камен и да си стоеја во ќупо, да као сака нека беше! (3, 225); Уште колку пати ќе ми долетуаш, мори сестрице – ѝ рекла ластојцата – лели не ме дочекуаш да ти докажам и лели не дојдуаш да видиш као го праам седелото! (2, 100); Аман, бре стрико, кажи ми као да велам и не тепај ме! – му рекло на чоeko момчето. – Еве као да велиш, бре пезевенк: оф, оф, оф, што ми се стори ќеот. (6, 97); Кокошката почнала да му пеи секи ден као петел (3, 237); Коа чул тој збор Турчино од чоeko, го сетил оти е многу прос и го грабнал за перче, та го тепал и го научил некако инаку да вели, што и други да го тепа(т), као што го тепаа оној што је во горната приказна (6, 78); Така живеам јас..., а не као тебе како пес крастав под пешќун (6, 94); ...се сторила Дуња Ѓузели као што си била, ослабена од тешките тоари песок што ’и носела (3, 164).

КАП *изв. за појражавање на движењеио на усѝаиѝа. а. при преѓризување на ѝрсѝи и сл.*; Од големата жал таа (мајката) го исплазила (јазикот), и тој наместо да је го целиват и го ватил со заби – кап со забите сторил – и едно тргнуање, ѝ го изваил сосе грклан (4, 218); (момчето) ја натерало (невестата) да му клаи нешто в уста и едно ја приближала раката до уста: – кап, со заби је го пресекол малио прс и ја шумукнал крвта (2, 224). **б. при ѓрабнување или на рацеѝе ѝри фаќање**; Го навртела уото лиса – и кап! – за уо ја грабнал јазоецо со заби (2, 30); Полека, полека, беше се прибрал (сиромано) до него (до чоeko) и кап! – со обете раце беше го ватил за раменици и дал вик против него (3, 271).

КАПА *и ж. (грч.) а. шаѝка без обод*; Се осиромашиле (лугето) и се оголиле, перчиња низ капа му излегле и на пускули му станале (3, 76); (момчето) си клало на глаа под капата едно суо чкембе да се кажуат ќелеш (3, 27); Стана комшијата просто, симна капата, и му бакна раката на попо (5, 192). **б. мера колку иѝио собира каѝаѝа**; Тој (момчето) (не) е се подбил шега (на невестата) оти ја куртулисал од ортома за една капа ореи (5, 243); Јас немаше да земам како тебе момче купено за една капа лири (5, 240).

Со и з р а з т е: **извај капата** – *не бери ѓрижа*; Извај капата (пријателе) зашто сум ти дал наместо коприна сено и тоа сум те излагал, тоа је масал алаверсн, санким ти не ме излага! (6, 67); **клај си капата над око** – *биди сѝокоен*; После клај си капата над око и чини си пала! (2, 44); **да си земе капата в раце и да бега** – *да замине без ѝрага*; И толкуа мака што му идеше (на мажот ѝ), што да си

земе капата в раце и да бега докрај земја, та така да куртулиса од неа (2, 211).

Во п о с л о в и ц и т е: Кој си има муата на капата, си ја бркат! (6, 99); Нероден Петко, капа му купиле (6, 8).

Со п р и д а в к и т е: **нова:** Ако видеше некој сиромав оти облекол некое ново алиште, али чеол на нога, али нова капа на глаа, тешко на тој сиромав! (6, 88); **смолосана:** Така ми таткоа душа, оти ќе 'и опашам со врвца и ќе 'и напраам (луѓето) да носат капи смолосани и со перчињата да му бидат пјускул (4, 96).

КАПАЈЦА -и ж. **капавица** – *месѝо каде шѝо каѝе вода оо дождоѝи*; Отишол еден ден на бербер да се бичи чоеко и чекајќи ред, гледал надвор кај што капеле капајците (5, 361).

КАПАК -ци м. (тур. *кага*) *ѝоклоѝка*; Го от-ворила капако царицата од сандако! (5, 7); Заповедал (домаќино) на луѓето да му клаат капако над него и да го закопаат (5, 300); Си собрало (момчето) прачки од повит (дива лоза) и си сплело кошница многу убаи, со капаци, саде за кеф (3, 282); А пак жена што водеше (еден маж), и таа на негоиот ум препсаше, тики што рекле Турците... Се стркали тенџерето, си ја најде капако. (5, 339)

Во п о с л о в и ц а т а: Се стркали тенџеро, си ја најде капако (5, 339).

КАПАР м. (итал. преку тур.) *ѝари дадени ооѝаѝред за да се осѝѝури куѝувањето*; Беше му зел капаро св. Тома да му го праит сарајот (на чорбаѝијата) (4, 158).

КАПАРИ ж. *несвр.* (итал.) овде: *анѝажѝра некоѝо за рабoѝта давајќи каѝар*; Со стотници луѓе кај 'и капарам за да 'и делкаат тие камење (4, 160).

КАПАЧ -и м. *ѝој шѝо се каѝе, се бања*; Од кај ќе чуело глас од смеа (слепото момче), или радос, тамо лицето ќе го сврте-ло со зината уста, гоа и тоа гледа капачите и другите (4, 100); Застанал св. Јоан да погледат и да 'и порадуат луѓето што се капеа и се веселеа, чунки капачите праеја секакви марифети во капењето (4, 100).

КАПАШТИСА СЕ ж. *свр.* (тур.) *се соѝласи, се доѝовори*; Ами лели му завидоа орлите оти да јадат штркојте скакулци, и од збор на збор се капаштисаа да се бијат едни со други (2, 155).

КАПЕЊЕ *ср. љл. им. од к а п и (с е); бањање*; Децата што се капеа дојдоа при опуленото слепо момче за да го видат оти му се отворија очите и да го радуваат со капењето (4, 101); Секоја вечер новио цар си одел на капење (4, 204); И во таа бања се приимало само цареи и да се капат и цената му била три грошеи на капење (5, 132).

КАПИ(Т) *љл. несвр. 1. за ѿечносїѿ: исїекува во кайки*; Пустата чешма од сиромајио само си капела ретко вода (2, 120); Стапчето се скршило внатре и се затнала шопурката и капката, што капела, заптисала (2, 120); Фатило да му капи на некој чоек куќата коа заврнало и зел скалата да се качуа за да 'и фати капките (6, 9); (спрот.: гргат); Да... го изваам стапчето од чешмата и не да капи, ами да гргат (2, 122).

2. за ѿлог од овошки, за лисје; ѿаѓа; Сами од себе ватија (ореите) да капат поземи (5, 68).

КАПИ(Т) СЕ *љл. несвр. заради миење и др. сеїѿо ѿело ѿо нурнува во вода*; По неколку дни царицата пошла в бавча за да се капи во шадрванот (5, 48); (Царот) имаше адет да оди ката вечер на море да се капи (4, 203).

КАПИДАН *-и м. 1. војвода; сїѿарешина*; Се созборуале (арамиите) за да го земат (лажнио јунак) да му биди капидан (2, 110); Кога си бил спаија Габергаго... собрал тристамина Габергаговци јунаци, сите облечени во бели вѿстани како некои капидани (6, 104).

2. каїеїѿан на брод; 'И пуштил мачтите капидано во морето, само и само да застани пампоро, дури да се утиши морето (4, 215); Кандисал капидано и се затвориле во една одаја двата, капидано и момчето... (капидано сакал) да си земи печалата од гемиите, што спечалиле (5, 242).

С о п р и д а в к а т а: **лажлив**: Се прочуле арамиите поради лажливио капидан, тики малогалемо се тресело од нив (2, 110).

КАПИДАНЛАК *м. иоведение на каїидан; војводување*; Ја падни му в уста (на ламјата) нека те голтни и да куртулисаш од лажливио капиданлак (2, 111).

КАПИЈА *м. (тур.) иорїѿа*; Ете, така (Ајше) турцки да зборуаме, да не ни се шегуа оѓата. Ач капи, кога ќе ти реча тизе ќе 'а отвориш капијата (6, 132); Откоа си отиде садријазамо на садри-

јазам капија, натера тевтердаро да бара во сите тевтери кога се продале гробиштата на баждарџија (5, 152).

КАПИНА -ње ж. бот. *расџениеџо* *Rubus fruticosus* и *неџо-виоџи илоџ*; Го зел (стапо чоeko)... и му отишол на пладништето кај капињето (3, 256); Ја чекај да му се вратам на ксметот мој во капињето и да го дотепам (3, 257); – Ами како не го знам – му рекол кџсметот – твојот кџсмет ката ден си идит во оние капиње и трње, што сет, ене јааа, ондека... (3, 256).

КАПИСИ *џур. форма оџ им. к а п и – каџија*; Вид. **капија**; Бре брате, ич слушаат чоадарите молба од сиромав! Турканица беше го истуркале од садријазам каписи надвор (5, 150).

КАПКА и ж. *џиркалезно делче џечности (џри испекување)*; Стапчето се скршило внатре и се затнала шопурката и капката, што капела, заптисала (2, 120); Донесла млеко (џерката) и му капнала една капка (на татка си) во обете очи, па веднаш му се провидело (3, 31); Фатило да му капи на некој чоек куќата коа заврнало и зел скалата да се качуа за да 'и фати капките (6, 9).

Во и з р а з и т е: **да беше кабил во една капка вода да 'а удаи** – *џа можеше оџ омраза џа ја соџре*; Само најголемата снаа не 'а милуала (золвата). Толку не 'а милуала, што да беше кабил во една капка вода да 'а удаи (2, 161); **испиле до капка** – *исџиле сџ*; Кренале двата чашите и испиле до капка (3, 217); **капка вода не ни дааше** – *ниџиџо не ни џаваше*; Ела, пријателе – му рекла – да му го видиш гробо на тој проклет мој маж, што в море седевме и капка вода не ни дааше да се напиеме (5, 327); **убаа како капка** – *мноџу убава*; Оде, што оде (богатио) и врвејќи крај едно село, стрел една убаа и преубаа, као некоа капка, девојка (2, 231).

Со п р и д а в к а т а: **силна**: Беше заврнало дож и од силните капки што паѓале во изворо што бил тамо, се крвалe жабурки (5, 361).

Со б р о е в и т е: **две-три**: Тури му дветри капки од водата и ќе оздравеит (царо) (2, 216); Ај оттука, мори никаквице, крши си глаа, ти мене ќе ме учиш! За дветри капки дека ќе сум заварел, ќе сум паднел?! (6, 10); Му рекол некој на царот да најди од вил (слон) млеко, да му турат дветри капки од млекото, ќе му оздрават (3, 29); **три**: (Лот) пошол со празнио мев кај трите гламни посадени и нацедил од меот по три капки вода на секоја гламна (4, 27).

КАПЛАЈСА *џл. свр. каплаиса* – (тур.) *џокрие, џосџави (со*

нешийо); Измислила (лошата жена) една итрос за кокошките да не му 'и дайт на лисицата и неа да ја ватит за да му ја одерит кожата да си каплајса салтамарката (2, 37).

КАПНИ(Т) *г.л. свр. капне* – 1. *иуишии една кайка*; Донесла (ќерката) млеко и му капнала (на татка си) една капка во обете очи (3, 31); Отишол при царо чоеко, и го зел на колено та му капнал една капка од водата и на часо сети, оти ќе му папса болештината (2, 216).

2. **а.** (*од умор*) *изнури се, малакса*; Дууу, кумче волче – му рече лиса – ами зер затоа три дни кај туку те барам, нозете ми капнаа од шетање за да те барам (2, 24). б. (прен.) *проицадне*; овде: лицето му капнало од срам – *се засрамил*; Кога 'и чуло тие зборои детето, лицето му капнало од срам и си зело очите в раце, та се вратило кај вурнацијата (3, 152).

3. *со оруѓ глагол: фати, ирсне*; Од сите животинки донесла и којшто беше го видел прчка, беше капнал да бега од пусти страои (2, 16).

При з а к о л н у в а њ е **нозете да ми капнат**: Не знам, чорбаџи – му рекол (момчето) – не знам и, ако сакаш да ти се заколнам, нозете да ми капнат ако сум стапил (6, 58); рацете да ми капнат; Не видов, чорбаџи, не видов – му рекол (момчето) – да ослепам ако те лажам и да оќореам, рацете да ми капнат и да му се исушат на тој што скинал (лубеница) (6, 58).

Во к л е т в а т а : **да би капнала таа уста**; Грео од дуовникот ме отепа, браќа, друг никој не ме отепа – им рекол – да би капнала таа уста кауѓерска што рече за да ме вати греот (5, 199); пуста рака моја, да би капнала; Пуста рака моја, да би капнала да би, што се научила на крадење, ти го украде коњо (6, 57).

КАПНУА *г.л. несвр.* од к а п н и (т). **капнува** – Вид. к а п н и (т) 1; Било време есено, коа врнеле дождои со студени ветрои и лапајци: кај што капнуало и замрзнуало (4, 113).

КАПС *м.* (грч.) *зайвор* (опстипација); овде *во служба на иридавка*: **не е капс** – *не оди ионадвор*; Еда бабо, јас не сум капс што ќе ми клавиш окна – је рекол еќимо – јас, имам една танка коска запрена во грлото (6, 224).

КАПУТ *м.* (итал.) *горно долго алишије*; Ја чекај да го слечам капуто да не му се докина(т) лактите, оти па треба да се дават пари (5, 326).

КАПЧЕ *ср.* (грч.-мак.) **а.** *дем.* од капа. б. за бебе; Дај, жено, едно антерииче и едно капче да ја подарам онаа аргатинка што ми роди денеска на нива (5, 74); Две арамзадиња жени си напраиле едно дете од пелени... му сошиле едно алтнче на капчето на чело (6, 32); Запокладиле за велици пости и од чисти понеделник уште го зајале децата да му сакаат: кој капче, кој антеријче, кој чевлиња да му купит за Велигден (3, 266).

КАРАВАНЧЕ *ср.* *дем.* од к а р а в а н а – *илииок бакарен сао за јадење*; Сторила ниет да ја истури (манцата), арно ама мажот је беше и дошол тамам на време ручек, и знаеше оти имат караванче со кромид (5, 341).

КАРАВЛАВ *м.* *иој ишо е од Каравлашко (јужна Романија)*; Еден Каравлав беше купил една убаа риба и ја носел на прс. Го стрел еден Грк и, видуајќи ја рибата, имрендисал за неа, та го прашал како ќе ја готвит да 'а јадит. (6, 140).

КАРАГРОШ -*еи м.* (тур.) *сиџара иџурска џара*; Влегуајќи во градот нашол (сиромавио чоек) еден тагџрчок полн со алтџани и карагрошеи (5, 89); Слушај вамо, невесто моја – је рекол (мажот је) – што не покрил Госпо, нема да покријам и јас... Торбите што ви 'и донесов полни со алтни и карагрошеи... сите се лаги со рогои (5, 122).

Со б р о е в и т е: **32**: А пак колку пари чиниш ти (честити царе), ти чиниш за карагрошеи, чунки Христос чинеше 32 карагрошеи (5, 101); **илјада**: Во тагарџиков јас 'и бројав илјада карагрошеи и петстотини алтни – му рекол кадијата (5, 91).

КАРАКАБЗЛИЈА *ж.* (тур.) *јаџаџан (сиоред Цеџенков)*; – Купи' си од Сељаник и еден туфек, ама чок јисла, купи' си и еден каракабзлија (јатаган). Купи' си и за чагурињата маљутиња. (6, 135).

КАРАКАИП *м.* (тур.) **каракаип се стори** – *исчезне без иџраџа*; Го изгубил Пејо пустото магаре од пред очи, чунки не можел да го втаса. Си дошол дома, го побарал магарето, не го нашол, барал вамо, барал таму, нигде не можел да го најди и му ошол кај новио пријател да му кажи оти магарето каракаип беше се сторило (6, 218); Колку излезе од куќа и каракаип беше се сторил ангелот (4, 126); Си излегло змиулчето и каракаип се сторило (3, 183).

КАРАКАЧАНИН -*ани м.* *исџо ишо и* Куцовлав; До го-

дина коа дошле (Власите) беа ја нашле црквата изеена од кучката и од кучињата, та пак си останале (Каракачаните, али Саракачаните, Качауните) без црква и до денденеска (6, 139).

КАРАКОЛ и **КАРАОЛ** *м.* (тур.) (*нокен*) *сѝражар*; Таа беше го испадила со заплашувачка за да го предаит на караколот ако не се истаит од пред портата ѝ (5, 292); Ах, проклета девојко, дали овде те кладоа? Едно чул караколот и го ватил (Евреино), та го однесол пред пашата (3, 171); Посакал (еќимо) да влегуа кај царо, не го пуштале караолите (6, 189).

КАРАМАН *м.* (тур.) *име на црн човек, коњ и др.*; (најмалио зет) си го јавнал Карамана и другите (коњи), 'и испуштил... та понапред од баџанците си дошол дома и го испуштил коњо (2, 290); Видуајќи момчето оти падна дедо му, го јавна Карамана, изваило сабја дипленица и јуриш по аскеро од туѓио цар (2, 291).

КАРАЊЕ *ср. џл. им.* од (се) кара(т); А па на твоето карање (стопане) и мртви и живи другар немаш (2, 92).

Со п р и д а в к а т а: **лошо**: Во муабето и обете (жени) се плачеа од мажите; едната се плакала за лошио табиет, а пак другата за лошото викање и за лошото карање што се карал мажот је (5, 341).

КАРАОЛ -и *м.* (тур.) Вид. **каракол**.

КАРАР *м.* (тур.) **1.** (*шочна*) *мера; сѝеиен*; (свато) беше се остаил од таа севда да 'и молит гостите да пијат вино и ракија и самно тој си пиел со карар (5, 89); Блаосојниче кауѓере, ти се мачиш да 'и донесиш саатите да дојдат на еден карар, да бијат токмо на дванаесе и еве кај се мачиш толкуа време (5, 41).

2. *решение, заклучок*; Ее, мезличалаари, што велите на овој женцки арзоал, како карар да му даиме? (5, 5); Се дало карар од мезличот, со сите потпии, за да си ја земи ќерка си царо (3, 167).

КАРА(Т) *џл. несвр. I.* *кори, укорува*; Те карат (стопано) и те колни за пците да те јадат и волците (2, 70); Греота је (бре чоече) као на мене сиромав да кајдисаш да ми ја земиш теслата, за брат ми да ме кара и да ми ја вати на газо мој за да ја плаќам (3, 255); Го пизмела (жената мажа си) и го карала, дури и го клоцала и го мунсосуала (3, 315); *во сѝреџ со џлаѓолийѝе*: **колни**: Зар не ќе те кара и колни на секој саат стопан ти, као што ме кара мојио стопан (3, 309); **суди**: Вистина, се научи ќемане син му од богатио, ама

и паричките сите си 'и изел и си отишол дома без стока. Кога го виде татко му без стока, ифрат беше се сторил од лутина. Го суди, го кара, арно ама мајка му излегла јардџија и па го смири (5, 213).

II. се кара 1. *вика, црка луџејки се*; Се карал (чоeko) и колнел многу години, дури најпосле се налутил гаолот, што му идело дури да пукни од мака (4, 225); Ако се врзам со кафтан, па ќе ме кара (мажот ми) оти не сум се врзала со шкeпe (5, 342).

2. *еден со оруџ*; Трајте, бре браќа, трајте и не карајте се, оти каро ви бил во бочва (6, 59); Жената му сеедно му зборуала и се карала со него дека не можел да ја пригоди во куќата као што глеала по друзи куќи као што пригодуале (4, 178).

КАРАУЛ м. (тур. од грч.) *сѝража*; Јас гол бидејќи, не ме пушти карауло да влезам (4, 204); Си отиде (царо) до портата од сарајо и едно да влезе, карауло го запре, чунки го чини да е некој поулаен (4, 203).

КАРАЦА м. (тур.) *ѝрекар; ѝрезиме* („црномурен“); Фјут – му свирна (орачо) на волоите. – Стој, Карацо! – му рекол и запрел волоите на еднио крај на нивата (5, 356).

КАРГАМАН м. (тур.) Вид. **Караман**; Ајде, бре Каргамане, за атџрот твој, нека плаќат милетот маж и арач (6, 117); Имале еден Еѓуптин што го викале: Каргаман (6, 115).

КАРДАШИМ (тур.) *мој браѝе*; А, бре кардашим – му рекол – како да не идам толку рано коа водам две жени (6, 13).

КАРДАШЛАР мн. од к а р д а ш (тур.) *браѝи*; (прен.) *оруџар, ѝријаѝел; браќа, оруџари, ѝријаѝели*; Та море, кардашлар – им рекол еднио на двата, та кој ќе да биди ваа свиња што ни ја украде маската? (5, 154); Е, а, ваа турцката је запрдалница, бре кардашлар (6, 132).

КАРИПАЗАРИ м. турска форма на зборот со значење женски пазар; Уште на часот катипот отишол в чаршија, кај карипазари (женскио пазар) и си купил едни кауѓерски алишта (5, 226).

КАРПУЗ м. (тур.) *лубеница*; Мајсни ми, Алла, да си ја најдам магаричката, ќе ти дада еден карпуз! (6, 131)

КАРТА ж. *буклија за вино*; Сега кажа, попе, орлево, гоа и мало скриена во куќава една... карта вино (5, 208); Таа погача и

карта беше биле од еден селанец што ќе одел во едно друго село (2, 49).

Со п р и д а в к а т а: **голема**: Кој ќе поземи големата карта? (6, 157)

КАРТЕ ср. (грч.-мак.) *дем. и хии.* од к а р т а; После (спанот) му легнал да си пие винце со картето и си го очукал сето (2, 78); Во старо време носеше секи домаќин што имал лозје – кравајче и карте со вино (4, 46).

КЌРУУУ изв. (на орел и ор. *ийици*) *оу болка*; Од болештината кјрууу сторило орлето (5, 207); Пак сиромаиот го дупнал орлето, и орлето, од болештината, пак свикало: кјрууу (5, 208).

КАРШИЈА ирил. (тур.) *ойсиройиива*; Ја видел Патенталија (свињата) и туку беше ји излегол каршија, та беше се грабнале да се борат (3, 91); Цар Костадин собрал војската и му излегол на каршија да го враќа и да не го пушта во Стамбол (4, 31).

КАРШИЛЌК м. (тур.) *йоздрав (со йречек)*; Беше му пратил пашата еден каршилќк на царот (5, 129); Му пратил царо назад каршилќк на цареа ќерка и сина си алаќак оти дексани му се да си дојдат еден саат побрго (5, 135).

КАСА ж. (итал.) *блаќајна*; На, пријателе... земи 'и овие пари што 'и спечалив, чуај 'и ти в каса (4, 272).

КАСАП и м. (тур.) *месар*; Дошле касапите и право отишле во свињарницата (6, 164); Имало еден касап во еден град што продаал месо без да го трга на кантар (5, 170).

Со п р и д а в к а т а: **селанќка**: Да јадиш магаре (мори мецо), кога 'и имаш јаболка киселачки и круши запорничай да си јадиш и да не се крваиш како касап селанќки (2, 38).

КАСАПБАШИЈА м. (тур.) *йрв месар (во еснафой)*; Море, што така прсто, бре касапбашијо, ти се разрани? (5, 13); касапбаши; Ама, касапбаши, дај ми мене подебело и поевтино месо (5, 13); Ја сечи ми ока и тристаграм месо, бре касапбаши – му рекол царот (5, 170).

КАСАПЛАК м. (тур.) **1.** *занимање на месар.*

2. (прен.) *колење*; Јас тргам за на аќилак да одам за да си спасам душицава од тешките греои што сум 'и праела со пустио касаплак мој по кокошки колење (2, 6).

КАСАПНИЦА и ж. (тур.) (Вид. **касап**) *месарница*; Отишол еден сиромав чоек на касапница да си купи еден џигер на ден поклади (5, 15); Го пуштил (св. Илија) измеќаро кај касапниците за да го викни еден стар пес со четири очи (4, 146); Го пуштил (умнио чоек сина си) на касапница да купит месо, ама парите да 'и вратит назад (5, 84).

Во и з р а з о т: **иде како јagne на касапница** – *и.е. да биде поџубен*; Момче, и ти ми идеш по тој проклет гаол, како јagne на касапница, како што сме дошле и ние? (2, 273)

Во п о с л о в и ц а т а: Да не се настрвит пес на касапница, да после мачно је да се одучит (2, 137).

КАСАПСКИ *прид. штио се однесува на касап; месарски*; Станал мажот... од темни зори и пошол та поканил еснафо касапски, за да му продаит црни и големи свињи, јабански (6, 164).

КАСАТРА ж. (тур.) и **касатура** – *нож со бодеш; штиик*; Се обружал (дервишо) јако со една касатра, голема колку едно гумно... и излегол од сарај надвор (3, 109).

КАСКАТИЈА -и м. (тур.) *скржавец*; Си дошол каскатијата и је распраил сета работа од каскатијата синот на Пишман ацијата, како го тепала жената му со суроици над гробо (5, 328); Гледајќи едниот од каскатиите оти сите луѓе јаделе, пиеле, као што рекол Госпо, ...голема мака му беше, што му идеше дури да пукни (5, 324); *во функција на ирекар*: **Каскатија**; Јас не само тебе те знам ами татко ти – Бричибрада го викаа – го знам, а пак и за тебе сум чул оти те викаат Каскатијата (5, 326).

Со б р о ј о т: **два**: Откоа се поиспоприкажаа двата каскатиини, спаа и утрото си отиде Пишман ацијата дома и по некој ден си умрел (5, 327).

КАСКАТИН м. (тур.) Вид. **каскатија**; Така каскатиин беше се спул во пепелта од пустата мрза (чоеко) (2, 267).

КАСМЕТ -и м. (тур.) *среќа (во живоштой)*; Да бев имал касмет, не ќе дојдев на овој ал, што да не сеќаам оти срп носам на ramo? (2, 123); *(иресонифицирано: касмете)* Еј ти сега, касмете, кажуј некој маривет, да видиме што ќе ми кажиш да се обогатам? (2, 245)

Во и з р а з и т е: **за касмето(т)** – *за среќаиша*; Вечерта, за касметот од Силјана, дошол еден дуовник на алот (2, 139); За касметот на лиса, ја дочуло едно бумбарче, и тоа ѝ се наватило да ѝ го

истерат прчка од куќа (2, 16); **ќаѓметот му работи** – *добро напредува; има успех во работата и живото*; Коа да му работи ќаѓмето некому, као го праи од сиромав цар (3, 266); **не би ќаѓмет** – *немав(ме) среќа*; Море, не велете ми аџија, бре селани – им рекол Силјан – оти не би ќаѓмет да одам на аџилак, чунки дуовникот што ме зеде да ме носи – се удаи в море (2, 156); **ќе ми се разработи ќаѓметот** – *ќе почнам да бележам (добри) резултати; ќе напредувам*; Малце пари да спечалам и белки ќе пукни ѓаолот, та ќе ми се разработи ќаѓметот (4, 166).

Во п о с л о в и ц и т е: Роди ме, мајко, со ќаѓмет и фрли ме на патот (2, 243); Без ќаѓмет чоек и во царското азно да влезе, сув ќе излезит (3, 304).

Со п р и д а в к и т е: **арен**: Да белки (детето) ќе биди тоа барем со некој ќаѓмет арен и да не се мачи како што се мачиме ние! (3, 191); **голем**: Ќе ви се роди едно дете и тоа ќе биде со голем ќаѓмет, та ќе станиш побогат од брата ти (3, 252); **јак**: Сиромаиот... имат појак од мене ќаѓмет (2, 244); **кус**: Јас да жнијам цел ден... и гладен да останам од тој проклет кус ќаѓмет што го имам и што не ми работит (3, 272); **лош**: Их, што лош ќаѓмет имал татко – беше си рекол сам со себе – види што пакос се стори, сите го еда се изгореа (6, 198); Туф, бре гиди, што је тоа ќаѓмет мој лош, во ништо не ми помага (3, 255); **мрзлив**: Отишол (чоeko) на врв планина кај што тераше ќеф ќаѓмето негов и друзи мрзливи ќаѓмети (3, 263); **проклет**: Вид. кај к у с; **пусти**: Пустео ќаѓмет мој... ме заслепуа, за да не глеам оти теслата ми е за појас закачена (3, 255); Не ми работит пустио ќаѓмет, сакамнеќум сиромав ќе бидам (3, 241); **сиромав**: Викал, пискал сиромав ќаѓмет, му се молел и му се колнел (на чоeko)... оти ќе го обогател (2, 245); **слеп**: Слепио ќаѓмет негов беше го заслепил (Евреино) (3, 261).

ЌАЃМЕТЛИЈА *м. и ирид. неизм. (тур.)* **І. м. среќник**; Парите што си 'и деливме, старче, непрао 'и деливме, чунки јас сум единаесет души дома, а ти си една душа, да како да е од единаесет души, што сум јас, ќе имам еден ќаѓметлија, што ни работи, и спечаливме толкуа пари (4, 166); Детево што се стори царев зет, многу се валело пред цареа ќерка (жената си), оти тој бил сиромав, ама ќаѓметлија, затоа ја зел неа (3, 305); *како ирекар*: Ќаѓметлија; Си бил еден сиромав чоек што го прекаруале Ќаѓметлија (3, 296).

II. ирид. неизм. среќен; За вистина му се роди (на посиромавио брат) дете машко и многу ќаѓметлија (3, 252); Е, неќум лаф,

козаре – му рекол Итроман Пејо – си бил многу касметлија, зер на ден Велигден си се родил (6, 207).

КАСНИ(Т) *џл. свр.* **1.** *сѝави в усѝа неколку залака; изеде малку; На* – му рекол (измеќарот на посникот) – ова грне со млеко, оти те пожала владиката дека не си каснал триесет години мрсно (4, 173); Одил што одил (момчето) и нашол едно дрво со смокви турени, тамам уздреани беа биле, саде за ќеф, дури да измрендисат од погледот да 'и видит чоек, а не да не каснит (3, 280); Не знаит оти низ носо ќе му го вади момчето срцето од пилено, само ако каснит од грозјето (3, 161); „Море ако те дупни едноногио да дојдиш овде да се излажиш и да касниш од дробенката месо што је на канџава...“ (2, 31)

2. *(за живојино) ѓризне човек;* Влегло момчето при коњо и едно посигна да го вати за огламаник, отвори уста да го касни (2, 259); Да порасте (девојчето) тамам за мажење... да дојди една змија од невидима страна, та да ја касни за јазик и на часот да умрит (3, 181).

Во и з р а з и т е: **да касни залак леб** – *да се најаре;* Ај, бре синко, оди на туѓина... Ај остај н да каснине еден залак леб на раат (3, 311); Ов, бре дедо, првата мака ја имам што два дни не сум каснал залак леб, да сè ќе ти кажам после (4, 78); **страмот си го каснал** – *се ѝресрамил;* Итроман Пејо бидејќи страмот беше си го каснал, влегол в куќи и се курдисал на трпези за да си вечера (6, 207); **змија да го каснеш, змијата ќе се отруеше** – *ѝолку се налуѝил; мошине многу се налуѝил;* Кога го виде татко му пак без стока, толку многу што беше се налутил, што змија да го каснеш, змијата ќе се отруеше од него (5, 214); **мртви усти да каснеа ќе оживеа** – *мошне вкусни беа манџиѝе;* тако ми Бога, ти велам, жено, оти мртви усти да каснеа ќе оживеа, до ролку убаа што ја праеше (манџата); Вид. кај уста.

КАСНУА *џл. несвр.* од к а с н и; Вид. **каснува**.

КАСНУАЊЕ *ср. џл. им.* од к а с н у а; **каснуање** (двете дренки) – *ѝѝом (едно) ѓи каснале (оренкиѝе);* Каснуање двете дренки, и веднаш беше го заситиле, како што беше го заситило грозјето (3, 159).

КАСНУВА и **КАСНУА** *џл. несвр.* од касни; **каснува;** Дури си влегол в град (свети Трипун), сето кравајче го раздал и сето вино за задуша, чунки тој не можел да каснува од крвта што му тече-

ше (4, 46); (на крушата) е текнало да се праша оти никој чоек не каснуа од крушите незини (2, 230).

КАСТРИ *зл. несвр.* (грч.) *пошсекува жранки и др. од дрво (за разни цели)*; Околу тие три дрвја имало три големи села и со илјади годиње си кастреле гранки од дрвјата и си гореле зиме (4, 22).

КАТ¹ *м. а. агол. б. месѝо покрај огнишѝеѝо во сѝари селски куќи*; Му седна (јагленарот) на катот од огнот (на сенарот), или парите му 'и дават или чаре друго не бидуат (5, 21); Беше застанала (попадијата) во еден кош до катот (5, 193).

Во и з р а з о т: **да ни се отвори като** – *оа се рашириме*; Ами како не, клетва ќе си добиел (мажу)! Каму да си видосаат (мајка ти) еден саат побрго, да ни се отвори като (2, 222).

КАТ² -ои *м.* (тур.) **1. рало (алишѝа)**; Ме сакаш да ти бидам за невеста, ама ако ми напраиш еден кат машка руба како твојава (3, 171); Го променил чоекот со еден кат убаи алишта и го однесол дома (3, 124).

2. еѝаж; Излегле (царцките синои) и отишле на најгорниот кат на сарајо (3, 103104); 'И фрлаа (старците) од пет катои удолу, и пак не умираа (4, 199).

3. ред; Јас не се надеев да излезат три катои жени и еден кат мажи (2, 83).

4. пати; Прекрсти се (кумче волче) и речи: Боже поможи, од оваа чес што ќе ти се даит денеска, Господ да ти даит уште сто катои поголема (2, 50); Богатио ни жената си ја слушал, што го молила, ни сина си, што му се таксуал да му 'и спечали парите сто катои поеќе (5, 214); Рекол (ќелешо) да се напраи еден такм во сараите, сто катои поубав од такамо на царо (2, 269).

Со б р о в и т е: **два**: Му сошија два ката алишта (на помалио брат) (3, 311); три, пет и сто: Вид. во горните примери.

КАТА *приод. неизм.* (грч.) (*ипред именки шѝо значаѝ време секој*); **ката ден (катаден, ката ен, катаен)**; Ката ден, пријателе, да ми носиш од овие јајца, јас ќе ти 'и купуам (3, 273); Да беше кабил (Силјан) катаден да ојт на Прилеп на пазар, да купуат вино и ракија и друзи слатки работи (2, 137); Јас велама од кај што огрева ката 'ен, отаде ќе огреи (сонцето) и утре – му рекол чоекот (2, 235); Е да, море домаќине – му рекла жената – е да не е за катаен новото веленце, тики да ти го постелама за да го извалкаш седејќи (3, 316);

ката вечер; Ме мачит (пајката) ката вечер да ја дотеруам од сокак (2, 54); Тој имаше адет да оди ката вечер на море да се капи (4, 203); **ката година**; Ами јас сиромав, со мојата пуста домаќинка ката година неси јајца, квачи, пусти, штури (2, 95); **ката еден ден**; Дури ќе бидам жив, ката еден ден по еден бакшиш ќе ти донесуам (му рекол штркот на момчето) (3, 121).

КАТАК м. (тур.) *шишо и да било за јадење (сирење, сува храна) за со леб*; Работел гологлаечки (сиромавио): дрво и камен толчел и одвај со 'ржен лебец 'и ранел (трите деца). А пак на место катко, му беше само бела сол (4, 81).

КАТАНЕЦ -нци м. (итал.) *направа за зајворвање враиџа и др. со клуч*; Ами колку за тоа, бре ага, има колајлак – му рекла... у тебе ќе бидит клучот и катанецот (5, 292).

Во и з р а з о т : **у тебе ќе бидит клучот и катанецот** – *со сè ши ќе располажаш*; Вид. го горниот пример.

Со б р о ј о т : **девет**: Еден цеварџија си имал една жна толку лична, што немало друга како неа на веков... Бидејќи била толку лична, секој маж, млад и стар, сакал да ја види, кој за арно, кој за неарно. Знаејќи цеварџијата оти така му мислат луѓето... си напраил девет катанци и беше ја затворил жената си во една одаја со деветте катанци за да не излезит од одаја надвор... (5, 187)

КАТАРИ СЕ *џл. свр. поггуе се*; Отишол некој Шоп во Софија и нашол евтина боза, два чамчака за една пара. Та коа ти пил, пил – дури се катарил! (6, 141)

КАТЕЛЕ-КУТАЛЕ *изв. за поображување на џркалањеиџо на човек, предмет и др.*; Беше ти се отркалил (Дели Петро) удољу, кателекутеле, кателекутеле, колку што пагал наудолу, толку се силел (6, 180).

КАТИГОРИСУАТ *џл. несвр. (грч.) џрекорува*; Сиромав ако видеше (скржавио) оти јади леб со сирење, али со манџа, до кај што ќе го гледа, до тамо ќе викат и ќе го катигорисуат оти ручал со манџа (6, 88).

КАТИЛ м. (тур.) *убиец, крвник, злосторник, џресџаиник*; Нашол (чорбаџијата) некој катил и го пазарил, за не знам колку грошеи, да го отепа Меча, врвејќи на фиљан место (3, 196).

КАЌКА *џл. несвр. (за кокошка) исџуиџа звук кџт-кџт*;

Квачката 'и вабела и му кџткала за да јадат, а пилците цивкале и понекое од петлињата си пропеало (3, 38).

КАТНИК *ци м. еден од задниџе џаџи заби (за цвакање на хранаџа);* Сопрво (синковци) јас сакам да ви кажам оти имам за земање и за давање од луѓето, на душа ви остаам, синковци, ако му 'и остаите парите на тие луѓе кај што имам за земање, до пара да си ја сакате, катниците да му 'и изваите, шу да му 'и земите (5, 58).

КАТОЛИК *ци м. (грч.) џриџадник на хриџџијанскаџа ка-џоличка вера;* Ха! еве ми го пак во мојо тевтер (слугата правосла-вен)! Нека си е католик, лели си е мој – не берам гајле! – си рекол гаоло... Седе, што седе тој наш брат во католиците, и никаков напредок не напредна во некој добриње (4, 181); Е, е, и во католиците немало спасение, као што и во православните (4, 181); Арно, (православнио рисјанин) мошне се покатоличи и го мени името, арно ама табието не го менил, као што менуа волко длаката, а табието не го менуа; така и негоа мисол, што лошотиџ праеше коа беше праославен, тие лошотиџ 'и праеше и коа стана католик. Никакво изменение не напраил. (4, 181)

КАТРАН *м. (тур.) црна џусџа џечносџ иџџо се добива со сува десџџилаџија од орво или со варење борова смола;* Да ја нату-рине катран и смола (глаата од коџабашијата)... и да ја запалиме (5, 288); Заповедал царо да намачкаат скалата и вратата со катран (3, 61).

КАТРАНОЈНА *ж. миризба на каџџран;* Туф бре, бре мири-сање на светен, еве светен, пресветен се сторил. – Глеј мирисање на адрич катранојна (6, 111).

КАТРАНОСА *џл. свр. (в. катран) намачка со каџџран;* (цар-скио син) Еѓупката ја завиткал во една смолосана и катраносана ругузина, та ја запалил и жива ја изгорел (2, 177).

КАТРР *изв. (за кокошка) звук за да беџаџџ џилињаџа;* ...кокошката едно го сетила (мажо) и му запојала на пилињата со уплашен глас – кџтрр, демек да бегаат, оти иди чоек на нив. (3, 238).

КАУГЕР *м. (грч.) Вид. калуѓер;* На Чисти понеделник зеле изин од егумено неколџина кауѓери од еден манастир да шетаат (4, 194).

КАУЃЕР и м. (грч.) Вид. калуѓер.

КАУЃЕРИ СЕ *ж. сл. свр. и несвр.* (грч.) *сѿане (сѿанува) калуѓер*; Од која мака, бре чеда Ристосои, сте дошле од мир овде во пустелијава, што сакате да се кауѓерите? (6, 155)

КАУЃЕРИЦА¹ *ж.* (грч.) Вид. **калуѓерица**.

КАУЃЕРИЦА² *ж. зоол. ѿолноглавец (од кој се развива жабата)*; И слегол (Силјан) дури во Врбјанцко, крај блатото, та си се најал жаби, кауѓерици, скакулци и гуштерици (2, 149).

КАУЃЕРЛАК *м.* (грч.) Вид. **кауѓерсто**; Од која мака, бре чеда Ристосои, сте дошле од мир овде во пустелијава, што сакате да се кауѓерите? Знајте оти кауѓерлакот ет многу мачен; кауѓерлакот ет мачен: со постењето, прво што не треба многу јадење (6, 155).

КАУЃЕРСКИ и **КАУЃЕРЦКИ** *приод.* Вид. **калуѓерски**; Изваде (кума лиса) едни кауѓерски броеници (2, 18); Чиракот многу 'и честил (маскарите) со вино... 'и променил во кауѓерцки алишта (5, 350).

Со и менките: **алишта** (5, 350; 5, 40; 5, 226); **броеници** (2, 18); **закон** (4, 257); **лага** (5, 199); **страв** (6, 82); **уста** (5, 199); **шапка** (2, 12).

КАУЃЕРСТО *ср.* (грч.) *калуѓерско звање и живоѿи*; Толку беше, тате – беше му рекла на татка је – моето кауѓерсто, момче си бендисав, момче си зедев (5, 169).

КАУЛ *м.* (тур.) *договор*; Кога се претставила пред тргоецо невестата од момчето и му посакала да му го даит, за да се обиди да го прозборуа, тој е рекол, за да се обложат, ако го прозборуа, да си го земи а па ако не го прозборуа, неа да ја обеси. Со тој каул се ватија, и је го даде да го прозборуа триесет и шес саати (5, 242); Згорниште, морниште немаат – му рече копринарот (на чивитарот) – ако сака трампа, трумпа, коњ за кобила, со тој каул – да не 'и одврзуаш вреќите мој, да ја претресуаш коприната (6, 66).

КАУРИН и м. (тур.) *христијанин (наспрема муслиманѿи во Турскоѿо Царсѿиво)*; Море арно би било да седам во куќи и сараи – беше си рекол сам со себе (Еѓуптинот) – туку требаат да се напраам или каурин, или Турчин (6, 177); Ние му 'звајме здо на каурите, на ошто многу таптисуаат (4, 39); И триесе стапои да ми уд-

риш, кади евенди, пак не је чаре да излажам, таков каурин сум јас (6, 81).

КАУРИ СЕ *зл. несвр.* (тур.) (Вид. **каурин**) (за нехристијанин) *преминува во христијанска вера*; А, бре попе, ќе те прашам нешто... Каурската вера ваша што адет имат? Да ми кажиш да чујам, дали ќе го бендисам, оти сум сторил ниет да се каурам (6, 178).

КАУРСКИ и **КАУРЦКИ** *ирид. шито се однесува на каурин*; Каурската вера ваша што адет имат (бре попе)? (6, 178); Преесапил кадијата да му удри неколку стапои по нозе (на чорбаџијата), да ако је салам испатот, да се потврди уште посалам, а пак ако је лага, да излезит лагата каурцка на мегдан (6, 80).

С о и м е н к и т е: **вера** (6, 178; 6, 102); **крал** (4, 39); **лага** (6, 80).

КАУРЦКИ *ирил. на каурски* (овде: *македонски*) *јазик*; Дурри да се најде дрво и да се пресече, никој од вазе да не прогоори по каурцки, сите ќе зборуате по турцки (6, 131); Енџемити, оца, тизе прогоори по каурцки, тизе шинди ќе јадиш од свиња месо (6, 132).

КАУРЦКО *ср. христијански земји* (*насирема Турцко*); во и з р а з о т: **ни у Турцко, ни у Каурцко** – *нигде*; Ах, ах, Госпо да те отепа, море мрзло, мрзло, да што је ова чудо од тебе, што го нема на белега света, ни у Турцко, ни у Каурцко?! (3, 315)

КАУРЧЕ -иња *ср. дем. и хий.* од **каурин**; Кај си нашол царска земја бадијала да газиш, бре каурче? – му рекол кадијата (5, 146); А бре, Асан – му рекол еднио на другио – ајде да купиме по малу праз за да си оближиме децата, да не постат како каурчињата! (6, 129)

КАУРШТИЛАЌ *м.* (тур.) *христијанството* (*насирема исламот во Турското Царство*); Да видам што ќе ми кажи (попот) за каурштилаќот (си рекол Еѓуптино) (6, 177).

КАФЕ и **КАВЕ** *ср.* (тур.) **1.** *називка*; Кога ќе се жениш (чедо), арџот ќе ти артирисаат; дошла мајка е, дошла сестра е, дошол брат е, та се сакаат кафе, се сакат ракија (5, 178); Се разбуди, мажу? Ќе станиш? Да клаам џезвето да ти напраам едно кафе? (6, 25); Откоа ’и почестил ќелешо со по една ракија и кафе, го повел царот со тебабијата (2, 270).

2. *иржени зрна од расиениеито* **Вунн**; Оф, море брате... ја земи една ока кафе и однеси му (на јазаџијата), та да видиш како вед-

наш ќе ти го најди селото (6, 54); Накупил (мажот) со сандаци шеќер, со вреќи кафе и друзи работи и испратил со коли дома (5, 327).

3. кафеана; Си седел (Турчинот) во едно кафе и си пиел тун (6, 231); Си купил (чоeko) едни алишта што не носеле во тој град и се променил, та пошол во едно кафе кај што се збирале јабанџиите (4, 88); Чул (сиромаио) во кавето од царцки луѓе за бесценетите камења оти му загинале на царо (3, 128); Шетајќи, се уморил (синот) и се вратил во едно кафе да се напие едно кафе (5, 213).

Со п р и д а в к и т е: **једно:** ...пошол (чоекот) во едно кафе кај што се збирале јабанџиите и се пикнал помеѓу нив и си нарачал кафе да пиет. (4, 88); **јеменско:** Мајсторе, сè имат на скеле, само чоек пари да имат, на скеле дошле десет гемии; едната со кафе јеменско, по дванаесет гроша ока (5, 173); **цело:** (богатио) беше го тепал (другио) многу лошо со нозе, беше го газил до газење, пред целото кафе (5, 364).

КАФЕАНА -и и **КАВЕАНА** и ж. *дуќан во кој на џосџиџије им се провава кафе, чај, алкохол (со седење на маса);* Еден ден ако треба м ģериз, честити царе, и бидам во лајна, цела недела седам на кавеана, променет и накитен и сум си на ќео (5, 82); Оди (чоекот) по меани, по кавеани за као од како да се научи кому му се украде бесценетите камење (3, 125); Оди, момче, и земи си 'а, оти јас изгубив сето што ми даде татко, во тие пусти меани и кафеани и во тие пусти комари (5, 239).

КАФПЕ и **КАФПЕН** *изв. (тур.) за иофалба;* Море кај си, бре уме – му рекол ксметот на умо – да видиш нашето момче до кај дојде, да се стори царев зет ...кафпе јас, што велаат стари: Роди ме, мајко, со кќсмет и фрли ме на патот, – да ете колку чинам јас, побратиме! (2, 243); Ашколсун и тебе да ти е, бре кафпе, оти си напраил главна работа! (4, 256); Коа чу и коа виде царот ербаплќот од гускарот: – Ашколсун – беше му рекол – бре кафпе, оти зборо мој го беждериса (5, 131); Едно беше дошла царцката војска, кај што биле орлите закриени, веднаш беа летнале сите над нив и – јалла кафпен! (2, 209)

КАФПЕН *изв. (тур.) Вид. кафпе.*

КАФПЕОГЛИЈА* Каква работа ќе биди оваа со џељативе мои, јас 'и пуштив глаата да му ја сечат на тој пезевенк, а пак тие

кај ми го носат жив алајлем и со тебабија; е, зер 'и излагал и нив, како што го излагал и пашата. Ја дур бакалџм што иш башдарен ќе бидит тој кафпеоглија! (си мисли така царот во себеси) (5, 130).

КАФТАН и м. (тур.) *вид долго горно алишије; обично од чоја*; Ако се врзам со шамија, па ќе ме кара (мажот ми) оти не сум се врзала со кафтан; ако се врзам со кафтан, па ќе се кара оти не сум се врзала со шкеле (5, 342).

Со п р и д а в к а т а: **копринен**: Беше ја променила (бабата) пираклата со тие убаи фастан, со тие чоени сакои, со тие копринени кафтани, што носат од најбогатите девојчиња (2, 185).

КАХ, КАХ *изв. за иоображување на смењетио*; Како, како, три блаосоени ореи (ках, ках, ках, ках, ках, – се изнасмеале чисто) си зел наместо пари? (3, 33)

КАЦА ж. *висок ѝркалезен дрвен сад*; Еве јас кај му праам (на син ми) една каца попара со благо млеко, да откоа ќе се навечера, ќе те јавам пред него да си кажиш алот (2, 232).

Со п р и д а в к а т а: **голема**: Кога влегол в дуќан (мајсторот), видел големата каца полна со сите чешити предена, клаени во едно место, да се вапсуаат (4, 107).

КАЦИЈА ж. *железна лопатица за жар, ѝејел и сл.*; Тој (ѓаолот) не знаел жените од кај го точат ножот... жените го точат од кај да му се вдаит: од стапчето, од грнето, од пирустијата, од кацијата, од машата (4, 221); Је се скршила кацијата на една жена и му је дало на сина је да 'а однеси в град при некој ковач (6, 96).

Со п р и д а в к а т а: **пуста**: Кавгата се свршила и момчето си ошло дома со пустата кација (6, 98).

КАЧАР *ѝрил.* (тур.) овде: качар-чепкан *беѓаница-ѓрабаница (објаснениетио е од Цејенков)*; Со сѐ што беа слаби (магарињата), ама силата од пиперките беше 'и спотерала, тики беа ти отвориле еден качар-чепкан (беганица-грабаница), како со крилја летаа! (6, 100)

КАЧАУН и м. *Влав колибар (сиоред Цејенков)*; Еднио бил Бугарин, а другио Качаун (Влав колибар) (6, 85); До годината коа дошле беа ја нашле црквата изеена од кучката и од кучињата, та пак си останале (Каракачаните, али Саракачаните, Качауните) без црква и до денденеска (6, 139).

КАЧИ(Т) *г*л. свр. **I. 1.** *крене некого (нешто) на повисоко место од она на кое се наоѓа* (спрот.: симни/т/); Чекај (старче) белки ќе помини некој друг чоек што да има коњ и можи да те качит (4, 206); Едно го качија на стола да му ја најамчат јамката (на патрикот) и еве му го гаолот пред него (4, 284); Еле викнал комшијата и го кренала сина е со триста сили, та го качила на магаре и го испратила на дрва (2, 265); качен; Кога си идев од планина на чардак качен, те видов на пенџере и тогај реков да останиш тешка со едно машко дете (и рекол ќелешо на царцката ќерка) (2, 267).

II. качи се 1. *отише (како било) на повисоко место*; (царската ќерка) отишла во едно друго царство и ја застемнило ноќта во една корија, та се качила на едно дрво да преноќева (5, 334); Можи да ме земиш за жена, момче... ама дај ми ја твојата руба да 'а облечам и на коњо твој да се качам (3, 61).

2. *влезе во превозно средство*; Жабаро собрал сватои, со илјади жаби, и се качил тој на кола (4, 116); Да се качам (на гемија) и да си одам (2, 146147).

КАЧУАЊЕ ср. *г*л. им. од качуа (се); Никако калемо (на Пејо) не му се ваќаше за качуање (6, 196).

КАЧУА(Т) *г*л. несвр. од к а ч и; Вид. качува(т).

КАЧУВА(Т) и КАЧУА(Т) *г*л. несвр. од к а ч и. **I.** Вид. **качи**; Ха, ха, ха, арна работа! – му рекле (каугерите на Господ) као на шега. – Питачите од по патиштата да 'и качуаме на маска и да 'и носиме на манастир за да 'и лекуаме! (4, 209); Станува, го качува на коњ и си ои дури на нива кај агата (6, 20).

II. се качуа – Вид. к а ч и с е 1; (Дели Петро) се качуал, качуал, качуал и туку дошол на врвот од ластунката, и еве ти го небеси се нашол (6, 179); Бре луѓе, бре деца бре, море не туку колните го гаолот, оти никаков кабает ви нема; бабата гаоло не ја натера да се качуат на прешата, нито пак тој ја турна (4, 280); Качуајќи се по скала горе, виде оти и негоите скали биле уште пораскапани и си прогоорил (гостино): – Браво, браво! (5, 325)

Во п о с л о в и ц а т а: Векој је скала, та едни се качуаат, друзи слегуаат и осиромашуаат (5, 37); Е, овој век скала јет, едни се качуаат, а друзи слегуаат! (5, 274)

КАША ж. *јадење од брашно сварено во вода или млеко*; Заватил спаијата да мака од кашата (6, 51); Јас ќе го напраам (пилето) со каша (3, 150).

Со п р и д а в к а т а: **тенка**: Манцата била најтенка чорба и каша, а наместо (Бугарите на Грко) да му даат лајци, му дале виљушки (6, 146).

КАШАНДИСА *џл. свр. одмори; здивне*; Запреле (тројца трговци) коњите до едни ливаѓе да кашандисаат и да попасат троа (3, 164).

КАШИК *м. (тур.) лажица*; Не, море, не, нема тој чоа и басма, ами има триста чанака и шестотини кашика! – му рекол (6, 121).

КАШКА СЕ *џл. несвр. се валка (во калџа и др.)*; Поминал царот со зетои си и со сета војска и кога виде ќелешо кај туку се кашкал со коњот во батакот, многу беше се устремил (3, 31).

КАШЛА *џл. несвр. силно и ненадејно издишува воздух, исфрлајќи слуз и др.*; Ќе му остаам една кашлица, дури да е жив (трескајот); сè да си кашла и плука и ете ти нишан да има чоекот (2, 108); (егумено) ти слушал воденичарска кашлица да кашлаат (новите кауѓери) (6, 155).

КАШЛА *ж. (тур.) месџо во кое сџокаџа слеѓува од иланина за да зимува; зимско пребивалишџе за сџока*; Мажот је (на тешката жена) бил овчар и се зготвил да одит со овците на кашла за да зимуа (3, 187); Си забрал овците мажот и си отишол на кашла (3, 188).

КАШЛАЊЕ *ср. џл. им. од кашла*; Опна да ја вади сиромав чоек коската со кашлање (6, 223).

КАШЛИЦА *ж. силно, наѓло и чесџо издишување воздух, ипри шџо се исфрла слуз со баџили на болесџа*; Ќе му остаам една кашлица, дури е жив (трескајот); сè да си кашла и плука и ете ти нишан да има чоекот (2, 108).

Со п р и д а в к и т е: **воденичарска**: Наместо (егуменот) да слушат молитва и од темјан миризба од новите кауѓери што беа дошле да се посветуаат, ти слушал воденичарска кашлица да кашлаат и миризба од тутуно што го пиеле (6, 155); **пуста**: Од пустата кашлица (болнио) немал дерман, ни дење, ни ноќе (5, 272).

КВАС *м. маџерија шџо презизвикува кисело превривање на ишесџоџо, млекоџо и др.*; Оти, мори кучка, му изеде квасот (на стопанката)? – му рече кадијата (на кучката) (2, 88).

КВАЧИ *гл. несвр. 1. (за кокошка и ор. ишница) лежејќи врз јајца ги зрее за ор нив да излезат пилиња; Ами јас сиромав, со мојата пуста домаќинка ката година неси јајца, квачи, пусти, штури (2, 95); Врабицата си квачела јајцата (2, 127).*

2. (прен.) а. лежи бескрајно многу; Откоа ќе го родиш (жено детето), со дни леунка ќе ми лежиш, лицето како од умрен ќе го имаш; ќе квачиш, дури да му се здодеи на чоeka (5, 75). **б. (позрно) работи нешто многу полека;** Еве ката 'ен, мори жено, ќе ти носам по една кијаница, да да видам што ќе ја квачиш – је рекол мажот (6, 35).

Во и з р а з о т: си квачи јајца – нешто не работи; Е даат агава алиштата негои (на жената), еден јатаан и коњо; му појдуа дома, тој седи под еден трем, си квачи јајца (6, 19).

КВАЧКА ж. 1. кокошка што квачи јајца и води пилиња; Имала една баба една квачка со пилиња (5, 322); Кума лисо, кума лисо, ја излези, оти ти носам квачка со дванаесет пилиња (2, 21); По некој ден ја курдиса (момчето) квачката со пилците (3, 43).

2. домашен предмет; И едно утро беше се спремало (момчето) и беше си зело: родано, тепсијата, квачката и урката (3, 40).

3. cosвездието Власи (српхрв. Влашии); Најпосле (табиетлијата) се опулил горе на небеси и ја видел Квачката (од свездите), та рипнал на газ и је удрил една тупаница по вилици (5, 346).

Со п р и д а в к а т а: позлаќена: Гледат (момчето) еден Арап, кој си седел на една рамна рудина и пред него една позлаќена квачка со дванаесет пилиња (3, 38).

КВЕЧЕРИНА ж. време пред стемнување; Одил, одил, одил (царев син) и туку беше втасал кај сонцето една квечерина (2, 172); Шетајќи по куќите Господ од маалото кај што седела вдојцата, дошол една квечерина и во незината куќа да проси милостиња (4, 150).

КВЕЧЕРИНА и КВЕЧЕРИНАТА ирил. ириквечер (пред да се стемни); Ја викнала чорбацијцата ќерка си и је рекла да се промени и да одат на село заедно со Меча, да квечерина и тие ќе појделе (3, 197); Мечо и ќерка ни нека тргнат отсега, а пак ние квечерина (3, 196); На враќање, квечерината, за назад, видело (детето) едно убао жолто пиле (3, 148); Втасал еќимот да видит квечерината што марифет му сторице апоите (на болниот) (6, 184).

КВИК изв. за иодражување на квичењето од иесой; квик

стори – *квикна, сквичи*; Без да го лавни (песот Итромаан Пејо), тој го удрил в глаа со пиралката и го отепал на место; квик да стори, сторил меааа! (6, 200)

КВИУ *изв.* Вид. **квик**; „Квиу“ сторил песо и си паднал на местото, као скапана круша (5, 9).

КВИЧИ *гл. несвр.* (за куче, свиња) *исџушиџа висок и осџар* звук *шиџо џрилеџа* на кви, кви (обично *џри болка*); Кучето почнало да квичи и да се врла над коњо (5, 9); Едно приближила до царцкио сарај... маторицата (почнала) да квичи (5, 104); Се испраи свињата, та кога ти викнала еднашка ми ти, колку да можеш, како кога да ја колат: квиче, квиче и, за касметот, чу свињарот (2, 24).

КЕЛИЈА -иј, -ии (грч.) овде: *соба во манасџир*; *келија*; (егуменот) заповедал да му се дајт по една келија (на тројцата друга-ри) за да си живеат. Бидејќи сами се нашле во келијте, са ноќ седеле и тутун си пиеле (6, 155).

КЕСЕ -иња *ср.* (тур.) Вид. **ќесе**; (еден од аџиите) го исфрлил кесето со пари во морето (4, 180); Рекле (двајцата) како што му бил адето, и изваил (еднио) едно кесе минџо да му брои (4, 94); Патуајќи си до стред пат (Евреите), му излегле неколџина арамии и му ји зеле кесињата со пари и 'и пуштиле да си одаат (6, 136).

КЕСЕџИИЦА *ж.* (тур.) *во џолуслоџенкаџа* јанкесеџиица; Коа чу пустио Арнаутин тие слатки извиткани зборои од итрата јанкесеџиица анма, совршено беше се уверил оти го севдисала богатата анка (5, 292).

КЕСЕџИЈА -ии, -и(ј) *м.* (тур.) Вид. **ќесеџија**; Ако је се роди здраво (детето на жената), ќе је бидит многу лошо: ја чапкан, пијаница, комарџија, арамиа, кесеџија (4, 92); Тебдил се праел дуовникот... за да се варди од арамиите и кесеџиите што имало по тој виљает по патиштата (5, 197); Сега беше пратен (старецот) од едни кесеџиј да калузлаиса еден домаќин со пет дечиња за да го погубат кесеџијте (4, 135); **јанкесеџија**; Се караме, кади ефенди, со овој јанкесеџија што му сторив добро и сега сака да ми го освои и магарето и жената (5, 94).

Со п р и д а в к и т е: **лош**: Во малце дни му загина ато на лошио кесеџија; барај вамо, нигде не можел да го најди (4, 85); **силен**: Силнио кесеџија... си дал Богу душа, та си умрел (3, 46).

КЕСЕЦИЈКА *ж. во сосџавој* јан-кесеџија – жена разбојник; јан-кесеџија; За пакос, беше го видела (Арнаутино) една анка јан-кесеџија и му дошла до него, та му ’и видела алтањите (5, 290).

КЕСЕЦИЛАК *м. (тур.) „работиџија“ на кесеџија; кесеџилак;* Си бил еден кесеџија во некоја страна. Од кесеџилако беше печалил незнајна стока (3, 45).

КЕХЛИБАР *м. (тур.) Вид. кехлибар;* Коа чул тоа нешто големиот (ѓаол), ашколсун беше му рекол (на ѓаолот што бил егумен) и на најголем стол беше го клал, најарен чибук беше му дал, со најголем кехлибар (4, 260).

КИ *честџ.* (тур.) Вид. **ки**; Пусто петле веќе се увери, ки до туа беше било, санким како сестра да му беше (2, 19).

КИБАР *џрид. неизм. (тур.) оџмен, фин, чисџ;* Ејди, комши... како што праел татко ти, така ќе праиш и ти, чунки ти си кибар, неќиш клуно да го натопиш во кал (2, 96).

КИВУР, КИУР и КИВУР *м. (грч.) мрџовечки ковчеѓ;* Распратил (мажот) луѓе, едни по гроп да му ископаат, друзи по киур да му напраат и сето азџр му го сториле (5, 299); Ошле (селаните) в корија да пресечат некое дрво за штиџи да напраат киур на бабата (6, 201); Го кладоа слугите негои (на богатио чоек) во еден кивур; до кивуро си легнале дваџца луѓе (4, 129).

КИВЧЕ *ср. дем. од к и с к а, к и т к а;* На, бре чедо Пејо, ова бардаче, со кивчето босилкоо и претрчај кај попо да му речиш да ми стори молитва (6, 196).

КИЗНАИ и КИЗНАЈ *џрил. (образувано од кој знае – никој не знае); боѓзнае;* Коа почнале да јадат, мислеле оти кизнај по колку многу ќе јадат (4, 75); Кизнаи на каква голема мака е (вдоџцата) (4, 173); Мори жено, да и тој чоек како мене беше ти бил, јас чинев оти кизнај што е царо, ама тој ти бил чоек (3, 318); **кизнај колку** – за исџакнување количесџиво, множесџиво; (поп) бидејќи беше во голема надеж оти ќе земит кизнај колку пари, тики на секи збор, кога ќе речел Еѓуптинот „ами на попот“, попот ќе го поткренуал (6, 172); Бре, колкуџка малце се молела Богу оваа вдоица, ами ако држи празници, в црква да оди и метании да чини као мене, кизнај колку светена ќе биди! (4, 172)

КИЗНАЈ *ирил.* Вид. **кизнаи**.

КИЈАНДИСА СЕ *џл. свр.* *оумори се, почини*; Довтасал кај изворо еден богат чоек на пајтон со жената си и со три деца како ангели и слегле од пајтоно да се напијат вода, и да се кијандисаат коњите (4, 176).

КИЈАНИЦА *-и ж.* *иластйови волна или лен за ѓредење; пас-мо*; Нападнат пустио маж од жената за неносењето коноп, отрчал в чаршија и купил една кијаница коноп, та ѓ донесол на жената (6, 35); Зела (жената) кијаницата коноп и ја врлила зад бочва в килер. До колку кијаници беше је донесол мажат је на пуста жена, сите беше 'и врлила зад бочва (6, 35).

КИЈАНИЧКА *ж. дем. и хил.* од **к и ј а н и ц а**; На ти, мори жено, коноп – је рекол мажот је – што ми велиш коноп да купуам. – Ха, по една кијаничка коноп ќе ткаиме платно! – му рекла жената – Море, коноп, коноп, а мажу, требат! (6, 35)

КИКИРИГУ *изв. за ѓображување на извикой од ѓејелойѓ*; Петелот на брго си пеал: кикиригу, кикиригу! (3, 68)

КИЛЕР *м.* (тур. и грч.) **1.** *собиче за остйавање на намирници*; „шијајз“; Ја дотера (момчето невестата) до килерот покрај сидот (5, 178); Ја зела таа лубеница и ја внесла в килер и ја измила убао (6, 29); Зела (жената) кијаницата коноп и ја врлила зад бочва в килер (6, 35).

2. *ѓорум, визба*; (Мажот) пари збираше, та 'и клаваше во еден куп, што беше го закопал во еден килер (6, 17); Влегол (богатио) во темнио килер и го откопал купо со парите (3, 224).

Со п р и д а в к а т а: **темен**: Вид. кај килер 2.

КИЛО *ср.* (тур.) *мерка за жиѓо*; *сѓоред Цейенков, килоѓо е од 70 ока жиѓо до 110 ока*“ (Собрани дела X, 166); На Петрета две кила жито му зедев за семе и не му платив (5, 284); Е, ти, ешко мешко, и ти, кртуле мртуле, вие имате девет кила и кутле и сламата за делење (2, 11).

Со б р о е в и т е: **две** и **девет**: Вид. ги горните примери.

КИНЕЊЕ *ср.* *џл. им.* од **к и н и (т)**; Коа се нашла сирота вдојца без трите ѓ синои... дала едни пискотници, едно коси кинење, едно викање и колнење (3, 218).

КИНИСА *џл. свр.* (грч.) *ѓрџне*. **1.** *да оди*; Дојде време, ки-

нисаа по невеста и сестра му постарата ошла со него (3, 176); Кандисал царскио син и како утре сакаше да киниса (3, 133); Откоа ќе се истаам одовде, жено, можи по твојо кџмет да се разработи и да ни киниса за напред (4, 164).

2. *иочне*; Честити царе, ние завативме да ви напраиме синцир од песок, арно ама, за да не ни оит маката за бадијала, чунки ние како што сме кинисале да го праиме, кој знаи дали ќе го бендисаш (5, 32).

3. *здружи се (за заедничко живеење)*; Жено, домаќинко моја, кај си кинисала со тој чоек? Ја тргај пред магаре да си ојме дома (5, 93).

Во и з р а з и т е: **за напре (за назад) му кинисало** – *ќе напредува (ќе назадува)*; Тебе баба ти ти кажала за назад му кинисало, ама мене па дедо ми ми кажуаше за една кокошка црна, откоа му пропеала, сѐ за напре му кинисало (3, 238); **кинисала без кошула** – *мошне осиромашила (иоради соистивена мрза)*; Една мрзлива жена, што ја мрзело да работи, беше кинисала без кошула, а мажот ѝ и без кошула и без гаќи (6, 35); **кинисал (по) со умот на некого** – *дозволил друѓ да го води (ио лош иаи)*; (царе) си кинисал по умот на една жена да је праиш од коски сарај, за да погубиш илјадници души (2, 83); И јас со умот на магарето ти кинисав за да ми скршат коските и да ми одерат кожата (2, 51).

КИНИСУАЊЕ *ср. ѓл. им.* од к и н и с у а; Остај тоа, старче – му рекол сиромаио – ами да ти кажам што грев сум ти напраил на кинисиуање од дома? (4, 165)

КИНИ(Т) *ѓл. несвр. I. 1. а.* со брзи движења зема илодови од овошкаѝа; Кого праша да киниш сливи, бре чоече? (2, 281); Го виде сиромајот и го натера пак за да му кинит јаболко (4, 65). **б.** во иасивна уиоѝреба со се; Се чудила царичтата оти да не се кинит и да не се сечит јаболко (2, 184).

2. *раскинува, разделува со заби и ор.*; Кое тој сечи, кое коњо гази и со заби кини, па 'и избрка и натепа (двете војски) (2, 291); Во волон рог да се пикниш (момче), јас пак ќе те најдам и ќе те кинам парче по парче (2, 283).

3. *кубе (коса)*; Влегол (сиромаио) сосе магаре во сарајо и изваил капата, та тргнал косата да си 'а кини и да вика што грло го течи (5, 150).

II. се кини(т) 1. *сам ја ирави иарчиња својаѝа облека*; Се молил, плакал, викал, се кинал со раце дури му смилил срцето на

мажо, а најпоеќе на жената да го качат на магаре (питаџот) (5, 92).

2. срцето се кини – *чувствувува силна болка во градиштe*; Коа слушала вдојцата офкањето од старио, срцето је се кинело од жал што је идело дека офкал старио (4, 151); Оф, бре синко, немој, не прашај ме, оти срцето ми се кини (5, 279).

Во и з р а з о т: **јас вака кројав, така и ќе се кинам** – *штоа шито намислив, и го оситварив; ойтсега итаков живоити ќе живеам*; Ти лели стана царев зет, што треба за мене да бидам садријазам. Јас вака се кројав, така ќе се кинам, и седи си со здравје, оти јас време немам да чинам со царев зет лакрдии (3, 304).

Во п о с л о в и ц а т а: Правината се танчи и не се кини (2, 286; 3, 136; 6, 49).

Во к л е т в а т а: **орлите да ве кинат!**; Вас луѓето не само змиите да ве јадат, ами и орлите да ве кинат (2, 92).

КИПЛАН и м. зоол. (тур.: kaplan) *ишигар, ишигрица*; Откоа изврвиле (аскери) местото од дивите луѓе, ’и нападнале арслани, киплани, змии, смокои, понегде и ламји (4, 71).

КИР м. (грч.) во значење „господин“ *се ситава иред имейто на важна личност*; (згојаната свиња) не сеќаа кога ја дупат глувците на животта и кога да си лежит; така и мојот кир владика (2, 104); Ќе си викнам една тајфа болви да го поиспиеме, оти ова мешеиште што го наклал кир владикава, не треби да го има толкоа (2, 103); *иред имиња на живоитни*; Слушај вамо, кир волку, еве те прибра момчево внатре, ама ич не ќе се опулиш горе на колибата (2, 202).

КИРАЦИЈА -ии м. (тур.) **а.** *иренесувач на итуѓи ситоки со соиситвени коњи*; Кондисал еден кираџија една вечер во еден ан, на некој друм (6, 60); На друмо врвеа кираџии со маски, тоарени со масло и друзи скапи стоки (6, 214). **б.** *кираџи – ири обраќање*; Е, бре кираџи, знаеш што сакам да ти речам? Јас на туѓина не ви одам, одовде назад ќе се вратам (3, 312).

КИРАЦИЛАЌ м. (тур.) *работиата на кираџијата*; Едно утро (старио) го повел по себе Волчка да го шета низ поле и да го обидуа за каков занаат ќе фати, дали арамилаќ, дали самарџилаќ, дали кираџилаќ. Одејќи старио со Волчка за кај бостањето, уште недојдени до нив, Волчко помислил за да кради лубеници и му рекол на деда си: – А, бре дедо, ај да ојме кај бостањето, да да скиниме некоја лубеница (5, 353).

КИРИА *ж.* (тур.) Вид. **кирија**.

КИРИЕ *м.* (грч.) *ζοσιοдине*; Вид. и **кир**; Не знам, кирие, турчки – му одговорил Бугарино. – Ами грчки, море братко, знаиш? – го прашал Влао. – И грчки не знам, кирие – му одгоорил Бугарино (6, 85).

КИРИЈА и **КИРИА** *ж.* (тур.) *наем*; За кирија пари нема да даам, леб од дома ќе си земам (5, 324); Виденевиде жената му 'и дала магарињата на аргатино со по некоја пара кирија на ден (3, 320); Еден еким седел у една баба со кирија неколку години и дошол денот – ќе си одел еќимот на виљаат (6, 223); Та пуштила (жената) десет гемии во градот свој да тоарат до сè што имало сиромав без кириа и да 'и однесат кај царицата (3, 210).

КИРОСА *зл. свр.* (грч.) Вид. **ќердоса**. Еве ти ји (брате) парите што ти ји остаи татко. Н земи си ји, киросај си ји (му ји давал парите) (3, 250).

КИСЕЛ *прир.* **1.** *ишћо има вкус на оџеј, лимон*; Бре братко – му рекол кирацијата – кај има лезет киселина во грав, не можам со кисел грав да се напијам винце (6, 60); Ја натерал (мажот) жената си да му ја зготви (рибата) на три турлии манџи: една кисела чорба, една јавнија и пржена (3, 230); кисело млеко – *иошквасено млеко*; Манговците си испокршиле погачите и си се наручале со солца и пиперца наместо маштеница и кисело млеко од бачило (6, 113); На ден Велипеток зел едно грне кисело млеко и му го дал (владиката) на измеќарот да го однесит кај поснико за на Велигден и тој да каснит млеко (4, 173).

Во п о с л о в и ц а т а: Ејди, попе, оче свети – му рекол брат му на Еѓуптинот, – у Еѓуптин кисело млеко си дошол да барааш за да се омрсиш (6, 173).

Со и м е н к и т е: **грав, млеко и чорба**; Вид. ги горните примери.

КИСЕЛАЧКА *ж.* *кисел плод*; **јаболко киселачка** – *вид јаболко со кисел вкус*; Ами ти, мори мецо, да јадиш магаре, кога 'и имаш јаболка киселачки и круши запорнчаи да си јадиш и да не се крваиш како касап селанцки? (2, 38); Почнало и тоа (детето) да излегуа со мечката и мечињата понадвор да си бараат јадење: јаболка киселачки, дренки и друзи работи што имало во планината (3, 192–193).

КИСЕЛИНА ж. овде: *оцейи*; Се заортачиле двајца луѓе за да бидат меанџии... арно ама еднио кради си пари и пуштај си во едно бочве со киселина слаба што држале (6, 59); Коа беа чуле сиромасите, беа се стрчале, до што сиромав беше имало, чунки бадијала киселина послатка ет од мед (3, 210).

Во п о с л о в и ц а т а: Бадијала киселина послатка ет од мед (3, 210).

Со п р и д а в к а т а: **слаба**: Вид. во горните примери.

КИСЕЛИЦА ж. *боџи. киселец* (*Rumex acetosa*); Патчето било низ едни ливаѓе и во ливаѓето имало киселица, та Силјан си набрал и се изнајал од неа (2, 142).

КИСКА ж. *киџка*; Си зело (детето) петравило, си зело киската од вардачот и крстот од друго, и застанало спроти порта да види што ќе праи сатаната со ѓаолите (4, 287).

Со и м е н к а т а: **босиљок**: Што 'и гледате овие две кучиња што ватија крс в раце и киска босиљок рушвет за да го пуштат ова куче дете и да ме заузда како некое магаре (4, 266).

Со п р и д а в к и т е: **босилкоа**: Појди во блискио манастир, при егумено, и посакај му го чеснио крс и киската босилкоа (4, 286); **позлаќена**: Царцката ќерка му врли една киска позлаќена (на царцкио син) (2, 275).

КИСМЕТ м. (тур.) Вид. **касмет**; Лели биде кисмет, честити царе – му рекла (девојката) – да ме земиш ти, бездруго ќе ме венчаш (3, 52).

КИТАП м. (тур.) *книџа*; Се чудам, шерисљам ефенди – му рекол муфтијата – со овој грчки владика: ич да не му ваќат умот: еве три месеци време кај го учам и не можам да го научам да зборуат и да пеит во китап! (5, 227); Се сторил (чоeko) со еднага ортак и кога сториле есап, есап, китап, торба и стап беше му останало од сермијата (5, 225).

КЛАА ѓл. *несвр.* Вид. **клава**; Еве што маривет имаат – му рекле – честит царе: шапкава да ја клааш на глаа, никој не можи да те видит (4, 238).

КЛААЊЕ ср. ѓл. *им.* од *к л а а*; *клавање*; Молеше Бога, да го ватам некоа треска (чоекот) да за нишан клаање лесна работа (2, 108).

КЛАВА и **КЛАА** *гл. несвр. става во ситие значења*. **1.** Вид. к л а д и (т) 1; (Бабата) го клавала котело на опачната пирустија (3, 132); Отрчал чоеко кај буката и, бидејќи имало кај да клава нозете, се качил и со усул ја покрил дупката со јакулето (3, 238).

2. а. Вид. к л а д и (т) 2. а; И ватила да се виткат и да си клава (лисицата) рацете во лажичката, гоа ја боли (2, 9); (мажо) пари збираше, та 'и клаваше во еден куп, што беше го закопал во еден килер (6, 17); Со голема брзина (момчето) 'и клавал (збороите) во вреќата (5, 119). **б.** Вид.. клади(т) 2. б; Сеедно је се валел еден судија на жената си дека судел луѓе на овој век и 'и клавал апсаана (6, 169).

3. а. Вид. к л а д и (т) 3. а; Во старо време во некоја царштина завиделе жената од големците, поддупнати од самата царица, да даат еден арзоал на царо да се клаат и жената на царцки маслат, и тие да повелаат народо (5, 5). **б.** Вид. к л а д и (т) 3. б; Е, имат по некој таков чоек што да најдит нешто, али кесе со пари и да клава тељал да вика низ чаршија, кој си загубил нешто, да појди у тељало и да си го земи – му рекол чоекот (5, 38); Ах, анасна, пезевенгозли еден – му рекол сиромаиот – дали не ме клаваш каја, стој да видиш ти сега! (3, 268)

4. а. Вид. к л а д и (т) 4; Колку за зетот, и ме чести и не, мајко, ама друзите луѓе, мајко, многу ме честат, секој од пред себе лебот ми го клават пред мене за јас да го јадам (6, 43); Секој со ред што је клавал по едно парче леб (на невестата), је го клавале за на шега, а не за навистина (6, 43). **б.** *во иасивна уиоџреба*; Не се клава побрго манџата, мори никаквице, ами се клава лебо (5, 345).

5. а. Вид. к л а д и (т) 5; Вистина, оче свети, и од молитвите твој оздравев, ами Бог да прости велама и на букоскио пипер и на топлите гирамитки што 'и клавав, да побрго од нив ми оздраве бодежо што ме биеше (5, 52); Откога је дал бакшишот на бабата екимо, беше је се кажал и беше је кажал за каква и која болес да ја клава окната, а не за грло и заб и око (6, 225). **б.** *во иасивна уиоџреба*; Аман, џанм екимбаши – му рекол – како бидуало тоа нешто царо да је болен, и мене да ми се клава окна? (6, 190)

Во и з р а з и т е: **ако те клаам в рака** – *ако те фаџам*; Е ај, мори кума лисо, ќе те пуштам, ама ако не ми ја свршиш оваа работа и да ме излажиш, тешко тебе после, ако те клаам в рака (2, 55); **в уста не се клаал, не се клаало в уста** – *не се јасел, не се јадело*; В уста не се клаал (лебот), а не да го јадиш, туку пуста гладос: ќе јади и дрво и камен (2, 246); По сите куќи и села така беше се огор-

чило и не се клаало в уста (брашното) (4, 141); **клава мерак на некого** – *засакува некоџо*; Не клавај мерак на неа, оти не је чаре да можеш ни ти, ни јас, ни па некој друг чоек во веков да ја земит (3, 84); **клава нешто во умо (на ум/о/)** – *џо заиамейува*; Клавајќи го (е-ќимо) соно во умо, тргна да бара од ’рслан мозок (3, 73); Браќата ни на ум го клаваа невестите што велеа и сестрата што ја клеветеа (3, 142); Децата ни баре на ум ја клаваа (бабата), тие само си збираа и си јадеа (цреши) (4, 278); Само молчеше (Нексметлијата) и сите зборои в ум ги клааше (3, 304); **да му клава в уста** – *џа џо храни*; дотаму мажот бил многу мрзлив, а пак жената била многу работна, дотаму мажот што бил мрзлив, што леб дури кога јадел, сакал жената му да му го клава в уста (3, 314); **на уо збороите не ’и клавал** – *не слушал*; Аргатино си седнал на веленцето и од жената нито на уо збороите не ’и клавал (3, 317).

Во п о с л о в и ц и т е: Е, бре чоече, виде оти не можеш да ме сотриш кога Господ ме крепит, вар ѓеш бре (мавни се) од оваа севда, оти во голем грев си ја клаваш душата (5, 277); Што рекол некој, вади и не клавај – ќе се довади и ќе се изеи (2, 66); Од тој ден веќе егумено узна оти сосила убаина не бидуа; сосила во рај Госпо не те клава, а пак сосила можеш во рај да влезеш (4, 207).

КЛАДИ(Т), КЛАИ(Т), КЛАЈИ, КЛАЈТ *гл. несвр. сѝави (во сѝие значења)*. **1. а.** *посѝави во оѝределена ѝоложба*; Како, како! Ќе ме клаи на вратата од рајо да го вардам и клучеите да ’и држам? (4, 93); Ако не го сториш тоа нешто тој ќе те внеси внатре и ќе те клаи на ражен, та ќе те испечит (2, 274); Клала пирустијата на огнот опаку, клала котлето и тоа опаку (2, 182); Свети Петре, оти вака ќе се свиеме и камен зглавје ќе си клаиме и така ќе преспиеме (4, 113); Тој што чинел инќар, клетвата не му ја давал, ни да клајт рака на китапо, ни му велит (кадијата) да речи валаи и биљаи“ (5, 34). **б.** *во ѝасивна уѝоѝреба*; Овчарчето посакало да се клаи глаата во една терзија и колку што тежи глаата, толку пари да му даат (7, 73).

2. а. *смесѝи*; Коа чул царот оти момчето сакало да излези пред него, со радос беше го приимал и се сторило дауѝија на царот оти да го клаит во друга одаја, како под затвор (2, 241); Го клале ковчежето позлаќено со чесното дрво во царцкото азно, да стои, според како што чу гласо царицата од небото (4, 36); Тамо (сиромано) го ватиле и го клале кај улаите (во гимараане) и за некое време си дошол на себеси и оздравел (2, 120). **б.** *клаи(т) в апс, в ап-*

сана – *зайвори* (некоџо); Му пресудил (царо на чоекот дека ја тепал жена си) да го клаат апс да лежи, токму три месеци (3, 163); Земете го философот и клајте го в апсаана дури да си дојдам јас (5, 80); Сторил давија (чорбаџијата) и го клал (свети Тома) апс и на голема мака го предал на судот (4, 158).

3. а. *назначи на извесна должност*; Гласеи идеја за тој владика – мунасип бил за патрик. И туку еден ден се покани од светио синод и го кладоа патрик (4, 284); Еден Еѓуптин беа го клале цар некоаш да бидит. – Арно ме кладовте цар – беше рекол – ами леб сега ќе најдам? (6, 109) **б.** *анџажира (за некаква работи)*; Исус Ристос кога бил дете, многу си го ризал татка си: ...на каква работа ќе го клаел да работит, ќе ја работел со сè срце (4, 106); Свадба ќе напраам, гајди ќе клаам да свират, после ќе дојдат сватоите (6, 28); Ако се радуаат арамиите оти со нив ќе 'и крпит Господ казаните, нив ќе 'и клаит вратари на рајот да 'и држат од рајо клучеите (4, 93).

4. а. *намесџи, нареци (на) софра и ор. за јадење*; Кладоа леб на трпезата 'ржен, црн како ѓутук, опален, дека не било сеано брашното (2, 246). **б.** *приџоџви и присџави за варење, џечење*; Уште првните три риби... 'и кладе акчијата в тава да 'и пржит (4, 268); Ја закла змео срната и кладе да се печит (2, 127); Се разбуди, мажу? Ќе станиш? Да клаам џезвето да ти напраам едно кафе? (6, 25)

5. а. *обложи (рака и ор.) со лек*; Зеде (баба ми) еден орев зелен, го столчи со тслата на еден камен и му го кладе на раната од петелот (5, 68). **б.** *во џасивна уџоџреба*; Окна треба да му се клаи, честити царе – му рекол еќимо (6, 190).

Во и з р а з и т е: **в устата ич не сум клала** – *нишџо не сум каснала*; Треба да знаиш, брате гусаку, оти јас сум се покајала и сега си постаам, само тревица си јадам, месо в уста ич не сум клала (2, 6); **в уста не се клаал** – *не се јадел*; в уста не се клаал (лебот), а не да го јадиш (2, 246); **в уста не сум клала** – *не сум каснала*; јас од неколку време навамо сум се покаила и кај си постаам, ич мрсно в уста не сум клала (2, 5–6); **во голем грев да го клаи** – *мноџу да зџреши*; Му тргнал (ѓаоло) по траго на владиката за да го лости, за во некој голем грев да го клаи (4, 282); **да 'а клаи в рака** – *да ја фаџи (да ја џоџчини)*; Неколку пати пратил царо аскер, сите пати му 'и сотрело момчето и не можол царо да 'а клаи в рака Дуња Ѓузели (3, 49); **да го клаам на крс** – *да џо расџнам*; Дојде Ристос на земјава и откога го пресудија да го клаат на крс беше им текнало на попојте

и хахамите еврејски, да 'и изваат трите дрвја (4, 25); **да му клаит муур** – *да му удри печай*; Сторила лисицата со ишарет да му клаит муурот на устината од ѓумчето (2, 36); **да не те клај во грев** – *да не стори да грешии*; (Госпо) не ти даа деца, зашто ќе ти бидат непрокопцани, а ти си праведна, да не те клај во грев (2, 228); **две на едно да не клаам, две на едно не можел да клаит** – *да не заработам нишио; не можел да заработи нишио*; Од милос што имам на тебе, и на соно те сонуам; да ослепеам, и да окореам, и две на едно да не клаам, ако те лажам! (6, 44); Те страв на мрава да стапиш... дека таков си, тики не можеш две на едно да клаиш и да се обогатиш! (4, 242); Си бил еден чоек многу работен, арно ама две на едно не можел да клаит (3, 179); **дерт да ми клаи** – *да ме јадосаш*; Неќум да ми кажиш кога ме лажиш и после дерт на срце да ми клаиш, да умрам еден саат побрго (3, 89); **'и клал во умот** – *џи зайаметил*; Бидејќи умен бил син му и милослив за татка си, сите зборои што му 'и рекол на последнио час 'и клал во умот (3, 118); **ич не го кладе во глаата** – *џо оуби советио*; При толкуа ум што му даде таткото на сино, тој ич не го кладе во глаата, да оди и да испраша за чупата (2, 221); **је кладе окоото на (малата)** – *му се допадна (малаио)*; Је кладе окоото на малата царцкио син и, откоа се истаија двете сестри од двете пенџериња, остана само малата (2, 275); **кај што ќе клаел око, кај што ќе клаеше око** – *каде ишо ќе решел (решеше)*; Тешко и горко на тој чоек или на тоа село кај што ќе клаел око коџабашижата: од корен ќе го запустел (5, 287); (коџабашижата) Госпо да чуа кај што ќе клаеше око, од корен ќе го откорнел сосе челад (5, 282); **клава мерак на некого** – *засакува некоџо*; Не клавај мерак на неа, оти не је чаре да можеш ни ти, ни јас, ни па некој друг чоек во веков да ја земит (3, 84); **клај си капата над око** – *не бери џрижа*; Стори му го ова, бре овчарко, на пците и ќе видиш што раат ќе сториме и двата, после клај си капата над око и чини си пала! (2, 44); **клало нокти** – *цврсто реши*; До дуќанот на џеваирџијата имало едно момче комшија, со дуќанот и тоа џеваирџија; клало нокти тоа, ја ќе му ја видит на комшијата жената, ја ќе умрит (5, 188); **кој те кладе на овој ум** – *кој ти џо даде овој совет*; Да ме отепаш сакаше, ха! Кој те кладе на овој ум, бре момче? Мајка ти што е болна, али жена ти? (2, 223); **му го кладе лосто** – *наумил да џо соблазни*; Видуајќи ѓаоло оти нема кандило, ами лели се налутил многу на патрико и му го кладе лосто за да го види на ортома (4, 284); **ни баре на ум го клал** – *и не помислувал на него*; Налутен сиромано бидејќи и наскрбен, отишол на суд и се поплакал

од баждарџијата оти му зел сто јајца, арно ама судот ни बारे на ум го клал (5, 149); **облог кладоа** – *се обложија*; И се пазарија (момчето и двајцата пеливани), облог кладоа ваков: двајцата тие да трчат (3, 58); **око на око не беше клал (не кладе)** – *никако не засиа(л)*; Сето тоа што се рекло од наречниците, чул чорбаџијата и голема мака му паднало, та дури се раздени око на око не беше клал (3, 191); Така цели три дни и три ноќи што се тагуа и плака, око на око не кладе дури беше се сетил оти Госпо го кладе апсаана задека беше се откажал да појди на митрополија (4, 201); **сермиа да си клаит** – *да се зафати со имоџ*; Го однесол (момчето сиромаио чоек) дома, та го клал во големата одаја и изваил, та му дал сто алтани за да му се најдат, за сермиа да си клаит и Бог да прости да речит (3, 124); **си го кладе прсто на умот** – *се замисли*; Кога чул тие зборои Петре од коњо, си го кладе прсто на умот и вечерта од кај што беа лежале да спијат (3, 109); **си клал (кладе) нешто во (на) ум(от)** – *џо зайамайџи(л)*; Си го клал тоа во умот сиромаиот и си тргна да оди да го бара Бога (4, 90); 'И клало во умо момчето тије зборои и, одејќи си по пато, си ји прегоарало тие зборои (6, 97); Коа разбрал сиромајио тие зборои од старио 'и кладе во ум и му се кошнал на планина да бара од тоа дрво (5, 181); Дрварицата го кладе во ум тоа пременување од кобилата (3, 67); Ја кладе на ум наука-та од свекоро је и кога кладе да меси лебот (невестата), коа го меси многу, вати да се обидуат со рака на чело и одзади (6, 40); **те кладов в раце** – *џе фаџив*; Еј, убаа девојко, виде оти јас па те кладов в раце, при сè што твоето момче ми истепа толкуа војска (3, 52); **ќе ме клаиш во некоја беља** – *ќе доживеам од џебе некоја несреќа*; Море, каурче бре, ја дај сто јајца, ја врати се назад, оти ако презборуаш многу, многу ќе ме клаиш во некоја беља, туку број сто јајца и врви си по патот (5, 144).

Во п о с л о в и ц а т а: Рибите во морето, тавата на огно ти ја кладе (6, 195).

КЛАИ(Т) *џл. несвр.* Вид. клади(т).

КЛАЈИ *џл. несвр.* Вид. клади(т).

КЛАЈТ *џл. свр.* Вид. клади(т).

КЛАЊА СЕ *џл. несвр.* овде: *кај муслиманиџе: се моли ведрнејќи ја џлаваџа конземи*; На тие зборои од мајка му на аго Алија, кандиса и отиде на џамија, та седна зад еден ага да гледа тој како ќе се клања, и тој да се клања. (6, 134); Во исто време (нареченио

сам владика) стана да се клања и молитви по турски да пеит (5, 228); Едно Турче неќело да оди в џамија, чунки не знаело како да се клања. (6, 133); во др. пример: (6, 178).

КЛАС -је ср. *илоо од жиџаџа на врвоџ од сџеблинкаџа* (со многу зрна); ...а пак во нивјето од праведнио беше пораснала тревје и трње и негдегоде класје од ланско семе (4, 121); Гледал во нивата еден човек кај туку збирал класје, полека, полека, дошол до ендеко... (2, 244)

Со п р и д а в к а т а: **редок**: Оди при праведнио чоек и речи му да ожние ретките класје што сет самоник, тревјето и трњето што родиле нивјето и нека њи оврши, та ќе си најди жито едночудо. (4, 122).

Во др. п р и м е р и: 2, 122; 3, 252, 253, 244, 271.

КЛЕВЕТА -и ж. *лажно обвинување на некоџо, кажување невисџини за некоџо*; Со негојте клевети што њи клеветел селаните, мнозина домаќини њи отепале арамии, мнозина њи плениле и изгореле и мнозина судот беше њи избесил, ич за ниошто. (5, 287)

КЛЕВЕТИ(Т) *џл. несвр. клевети – I. наџаџа некоџо изнесувајќи клевети*; Друзи велел Риста го клеветеле оти носел болни во водата да њи здравеит...(4, 25); Прости ме, мила сестро, солво, оти јас сум те клеветела на брата ти (2, 163); Од тој саат како њи ватила да њи тепат и да њи клеветит на мажа њи и го сторила мажа ји што да њи... карат (децата). (2, 178)

II. се клевети (*еден со оруџ*) *се наџаџа(аџи) со клевети*; Секи ден (царо) закони издаал: да не лажат народо, да не крада(т), да не праат музевирлаќ, да не убиваат, да не се клеветат и друзи многу лошотии. (5, 39)

Во др. п р и м е р и: 3, 142; 5, 287.

КЛЕКНИ *џл. свр. клекне – 1. седне оџирајќи се на џеџиџиџиџе*; ...тики ќе клекнеа (Габергаговците) наземи, по еден кутел пепел креваа со вастаните. (6, 104); Е, ќе те простам, бре овчаре, ами клекни посери се – му рекол (полјакот на овчарот). (6, 102); При сџе што многу срчоен овчарот и не му се боеше на полјако, арно ама со празни раце немаше како да му праи, тики виде-невиде клекна и се испостра пред полјако да му гледа газо. (6, 101)

2. сиуџиџи се на колениџи; И клањајќи се сите: клекни и легни на лицето, не знам како греши тој што беше зад Алија и – го дупна со глаата во газо! (6, 134); Откоа беа се уталожиле малку,

беа ти клекнале на коленици и почнале да викаат и Бога да молат за да му го умри самарџијата (2, 71).

КЛЕПКА -и ж. *очниоџ каџак*; Во тоа зборување момчето, старата беше го гледала во лицето со многу дикат и беше му виде-ла еден нишан на клепката од десното око (5, 254); Коа 'и чула тие зборои пашицата, рипнала и ја измила ќерка си, ја откано̀сала, ја оплела, кркмите је подрамнила, на клепките сурме је тргнала, ја набелила, ја нцрвила и ја променила во најарните ејузении и атлази тортолии. (5, 126).

КЛЕТ *ирид. ироклейџ, јаден, иусџ, беден*; Секи да оди тамо и да фрли по три камење на тоа клето место (4, 23); Еден богат комшија клет бил, од него тој не можел да излезе надвор (2, 226); На часо си станало момчето, а пак клетата невеста се отркалила умрена, од една страна (2, 224); *со иридавкаиџа* к л е т и п р о к л е т: Клет и проклет да е тој син што не ќе држи последната заповед од татка си и од мајка си! (5, 57) к л е т и и п р о к л е т: Клети и проклет да је тој чоек од сега вамо што ќе речи за ајмалата мушичка оти је лошо создаена. (5, 61)

Со и м е н к и т е: арамија (5, 253; 5, 371); баба (3, 50); Евреин (3, 264); жена (2, 229); комшија (5, 279; 3, 235; 2, 226), круша (2, 17), куче (5, 10); место (4, 23); невеста (2, 224); свекрва (6, 39), снаа (2, 223), срце (2, 185); царица (5, 329).

Во п р и м е р и т е: 2, 17; 2, 185; 2, 223; 2, 226; 2, 229; 3, 50; 3, 235; 3, 264; 4, 23; 5, 10; 5, 61; 5, 253; 5, 279; 5, 329; 5, 371; 6, 39.

КЛЕТВА ж. 1. *заклейџва*; Дума, шеста кадијата дали да го поверуа Дерменка со клетвата што ја зеде (6, 80); И така царо со клетва го заколна измеќарот и го остаи дома како стопан, а не како измеќар (3, 82); Вистина, кади ефенди, ја видов (месечината). – Али земаш клетва? (6, 80)

2. *ироклейџсџво*; Јас што дојдов овде штрк, не оти сакав да бидам штрк, ами клетвата од татка и од мајка ме вати што не 'и слушав како врапчињата Сиве и Чуле (2, 158); Слушај ме, синко, јас што те учам и мајка ти, оти ќе те вати некоја клетва од нас, бре синче Силјане! Верувај, синко, оти секој син и ќерка што не слушале татко и мајка големо наказание од бога добиле. (2, 137–138)

Со п р и д а в к и т е: **беломорцка**: Еј гиди бабо, ...за него клетви, клетви беломорцки да му даваш, да да го ватат и да страда од грло, да да не му текни уште еднаш да јади туѓа кокошка (5,

297); **голема**: Коа умираше татко ми, ме викна при себе и ми даде еден насие, со голема клетва: на секоја лишка што е на веков да му праам голема добрина, а на лош чоек никаква добрина да не му праам за да не ме најди некоја лошотиа (3, 126); Ако ми го сторите ова нешто, синковци, што ви нарачуам, голем блаосов ќе имате од мене, ама ако не ми го сторите, па голема клетва ќе добиете (5, 69); и тогај неќел јазоецо да влезе, арно ама го кадисале со големи клетви (2, 29); **лоша**: Сполај ти, Господи, сполај ти, бре стрико, што беше била клетвата лоша – им рекол Силјан – татко ми кажуваше за две пилиња (2, 146); **мајкина**: Ак ми беше тоа што сум патил, оти од таткоа и мајкина клетва не сум веруал (2, 156–157); **негова**: одње в град и назад нема да се вратам од овие тешки лакрдии што и жи рече стариот, да знам оти завистина клетвата егоа ќе ме ватит (2, 139); **некоја**: Слушај ме, синко, јас што те учам и мајка ти, оти ќе те вати некоја клетва од нас, бре синче Силјане! (2, 137); **секаква**: ...жената од синои си многу беше се налутила и грабнала машата од огништето, та му се пуштила да маат на децата и да 'и колни со секакви клетви (3, 151); **таткова**: Вид. кај мајкина.

Со б р о ј о т една: Е, бре чорбаџи, нели велиш оти си му немал за давање на тој чорбаџија, тебе ти паѓат една клетва; се колниш али ќе му платиш на чорбаџијата? (5, 35)

Со г л а г о л и т е: **вели со клетва**: Ова што ви го велам, ви го велам со клетва (5, 231); **го втаса клетва** (2, 154); **да му се даат клетва**: ако се пресуди од кадијата за да му се даат клетва на тој што чинел инќар, клетвата не му ја давал... (5, 34); **добие некоја клетва**: Толку знам сега, Силјане, толку ти велам. Прај, што прајш, чести си таткото и мајката да не добиеш некоја клетва, (2, 138); **зема клетва**: Али земаш клетва? – Земам, ами оти да не земам коа сум на праина. (6, 80); **има клетва**: Е, вистина сет сто клучеи, ами еднио јас сум го запрел, чунки имам клетва од татка ти да не ти го даам (3, 83); е чини да ти кажам, синко – му рекла (мајка му) оти имам клетва од татка ти, ако кажам, ќе се поболам – му рекло. (2, 222); **ја стапи клетвата**: Аман, џанџам, честити царев син, не кајдисуј да ја стапам клетвата што сум му ја дал на татка ти (3, 83); **клетва му дава**: Клетва ти давам, ми рече, ќерко, ако прогоориш дури не те преколнат: – Жити мајка ти што е в море! (2, 189); **клетва му даде**: Коа го назначил Господ Риста над сите ангели и цар, сите кумандири го приима и клетва му дадоа за да му бидат верни. (4, 8); **клетва ќе добиете**: Ако ми го сторите ова нешто, синковци, што ви

нарачуам, голем блаосов ќе имате од мене, ама ако не ми го сторите, па голема клетва ќе добиете (5, 69); **клетвата го ваќа**: Ех, кој не слуша татко и мајка – си рекол сам со себе (Силјан) – клетва го ваќа... (2, 149); **клетвата го втаса**: ...Силјан му бакна на татка си и мајка си десница и проштење му сака за клетвата што го втаса. (2, 156); **клетвата ... ме вати**: Јас што дојдов овде штрк, не оти сакав да бидам штрк, ами клетвата од татка и од мајка ме вати што не `и слушав како врапчињата: Сиве и Чуле. (2, 158); **остаил клетва**: Откоа умрел богатио, у кажале на царо оти си препишал сета стока на момчето и дури и ќерката остаил клетва и збор да му се даит на момчето за невеста (5, 238); **со клетва го заколна**: И така царо со клетва го заколна измеќарот и го остаи дома како стопан, а не како измеќар. (3, 82); **со клетва му се колнел**: Се чудел и муфтијата кога чул и со клетва му се колнел оти не го лажел, ама вистина до поминатиот ден не знаел оти знаел да пеит владиката. (5, 228); **(со) клетва нарачуа**: Еве уште едаш да ви кажам по просто, да ме разверите оти еве веќе душа наврве за да излегуат; со клетва ви нарачуам, синковци, овој мој последен насие: кај што имам за земање до скршена пара да си `и сакате... (5, 59); **со клетва се заколнуа**: Ти таксуам, бабо, и со клетва дури ти се заколнуам оти ќе ти `и даам, само да `и скараш и мене од татка да ме куртулисаш (4, 233); **го поверуа со клетвата што ја зеде**: Дума, шеста кадијата дали да го поверуа Дерменка со клетвата што ја зеде, дали да го поверуа (6, 80).

КЛЕШТА *ж.* и **КЛЕШТИ** *мн.* **а.** *железна алајќа од два крстосани лосџа за фаќање, сџеѓање*; Мене (мецо) секој ден ми се запираат коски од кокошки во грлото, туку Бог да прости на штркот што ми `и вади со една клешта што ја носи в уста (2, 29); Ха, колку за тоа – је рекол штркот, јас сум мајстор, туку што ќе даиш да ти ја изваам коската магарешка со клештава? (2, 39). **б.** (прен.) удри, качи клешти некому – *сџеѓне, фајџи јако*; Ама да знаиш, мори сестрице треско, што ќев имав кога го готвев да му удрам клештите (на владиката), еве не прашај! (2, 106); Ја чекај сега да му `и качам клештите (на владиката) во градите и да му попијам малце крв, и така сум гладна. (2, 103)

КЛИН *м.* *парче дрво (или железо) заострено од едниот крај – за цејење или зајворање на некој ојвор*; овде во пословицајџа: клин клин терат; Арно ама, што ти вела(т): клин клин терат, – и чадот од пепелта што ја врли ангелот во огнот беше се сторила една страшна змија (4, 125); ...јас одам по зборите од Бога – му ре-

че гаолот – како што вели: Со каква мера ќе ти мерат, со такваа да му мериш“, па на луѓето велат: „Клин, клин тера“. Али ти рече некој лош збор, речи му го и ти, да не те праит другиот будала (4, 242).

КЛИНЕЦ -нци *м. заостирено иарче (железо или дрво) со каиѝа на едниоѝ крај и остѝар врв на оружиоѝ*; Еден Еѓуптин си праел клинци и Еѓупката му дуала со меот да му се вжештуа железото (6, 114).

Во и з р а з о т: **клинци праи со забите и тресат клинци со забите** – *ѝрака (оо сѝуоу) со забиѝе*; ...бидејќи било зима и студот бил голем, сите се треселе и клинци праеле со забите; так, так, так праеле! (6, 112); Бидејќи малку студело и бидејќи тие беа биле голи со парталаи алишта, ватиле да тресат клинци со забите: так, так, так, так! (6, 115)

КЛИНКАНИЦА *ирил. со клинкање*; Коа виде чоекот оти орачот клинканица вјасал кај него, ватил тој да трчат (3, 255).

КЛИСАР *м. (грч.) црковен слуѓа*; Десет години служел еден клисар во една црква и од акот што си земал си живел многу арно со челапта (4, 280); Со тој маривет куртулисал клисаро од баба Стојна на Бога достојна (6, 27); Од клисар стана ѓакон; од ѓакон – поп; од поп – владика и од владика – патрик, со помош на гаолот, оти му запали на гаоло кандило (4, 284); *во членувана форма*: к л и с а р о: Му се здодеало веќе на клисаро да ја чека да се домолуа и да ја затвара црквата... (6, 26)

Со п р и д а в к и т е: **нов**: Арно ама новио клисар што беа го клале во црквата бил многу набожен, тики беше го исфрлил кандилото од пред иконата на гаоло (4, 284); **поѓачен**: По малце време му се јавил гаолот на поѓачениот клисар и му рекол: – Еј пријателе, виде оти те напраив ѓакон, си благодарен сеа али не си? (4, 281)

КЛОК *изв. за ѝоображување на извикоѝ од квачкаѝа*; Куменѝијата му ја кладе квачката пред царо, та ја курдиса да клока и да ’и вика пилците; едно сторила: клок, клок, сите пилци си влегле под крилјата од квачката (3, 60).

КЛОКА *ѓл. несвр. (за квачка) исѝуѝиѝа извик клок-клок*; Куменѝијата му ја кладе квачката пред царо, та ја курдиса да клока и да ’и вика пилците; едно сторила: клок, клок, сите пилци си

влегле под крилјата од квачката (3, 60); ...едно му поронал просо пред квачката куменцијата, пак ватила да клока и да `и ваби пилците да јадат просо и на часо пилците излегле од под крилјата и ватиле да колваат просо. (3, 60)

КЛОПЧЕ *ср. во форма на шойка навийќана иреѓа или конци*; Коа дошла Неда кај ругузината, клопчето не си го нашла (2, 153); Стана Неда да си земи нешто од дома и Силјан слегол од куќа, та му зел клопчето што везела сосемати игла (2, 153).

КЛОЦА *-и ж. удар со ноѓа*; Откоа беше го досудил садријазамот мрзливо, му удрил една клоца в гради (6, 94); Тики беше ти го грабнал (чоeko простио) за перче и го удрил одземи, ти го газил со клоци, ти го гмечил дури му втаса (6, 78).

С о и м е н к а т а: чифте: Едно влегле во коњушницата при улаио коњ и му свртил чифте клоци да клоцат, да не го остаит да се приберит до него и да клаит рака на него. (2, 259)

С о б р о ј о т: една: Откоа беше го досудил садријазамот мрзливо, му удрил дна клоца в гради и го претркалил во браздата во калта и си потерал кочијата низ сокаци (6, 94); На тоа велење момчето рипнало просто и од мака што му дојде, не кладе клучките да отвори, ами му удри една клоца да го скршит (сандакот). (2, 248); во др. пример: (4, 44)

В о и з р а з и т е: му свртил клоците – *иочнал да го шееа удирајќи го со нозете*; Коњчето тука бидејќи, кога виде оти сакаше да го касни стопана му, му свртело клоците... (2, 259); Едно се прибрал волко до коњот, и коњо му свртел клоците да маат на него (2, 41); **му легна со клоците** – *го зашеа удирајќи го со нозете* (2, 259); **со клоца** – *клоцајќи*; ...и тој (чорбаџијата ќе те удри (лисо) со клоца по глаа, та ќе те изваи од стапицава и ќе те пласни настрана, (2, 28); **со клоци** – *клоцајќи*; На лутината згора, беше му легнал (дуовнико на арамијата) да го тепа: со клоци, со тупаници... (5, 197); Едно видуање ато, и му се пуштил да го тепа со клоци. (2, 263); **со клоците** – *клоцајќи*; Маска најдов, ферман ќе ѝ пеам: со клоците забите ќе ми истераше. (2, 26)

КЛОЦА(Т) *гл. несвр. I. удира со клоци. а. за човек*; Го грабнал јаболкото царот од раката на дервишот и многу му благодарил, та исчекал пак кога се затворила планината и пак се отворила и си излегол (2, 165). **б. за коњ** (*Цеиенков дава вакво објаснение: Клоца коњо, чуај се!* /Собрани дела, X, стр. 166/); Едно влегле

(момчето и царо) во коњушницата при улаио коњ и му свртил чифте клоци да клоцат, да не го остаит (момчето) да се приберит до него и да клаит рака на него. (2, 259)

П. се клоца овде: *заемно се удира(аӣ)*; Едно видуање ато (коњчето) и му се пуштил да го тепа со клоци. Коа се клоцале, коа се биле едночудо време, до најпосле паднал ато и се предал (2, 263).

КЛОЦНЕ *г.л. свр. удри со (една) клоца*; Откоа му се изна-зборуа сиромајио на чорбацијата, му ји клоцна со нога стомните и у го остаи цигеро... (5, 17)

КЛУКА *г.л. несвр. чука, ӣроиа*; Што клукаш, старче? – му рекол домаќино (3, 201); Сиротото момче клука, клука и никако невестата му не отвори портата (5, 310); Истрчала на порта мајка му на сонцето да види кој ет тој што клука на порта (2, 172).

КЛУКНЕ *г.л. свр. (за змија) касне; жегне*; ...ние змиите не сме пратени од Бога да 'и клукнуваме луѓето...туку луѓето нè зеле на удуду и кај да нè видат сè со камење не бијат, да од тој себеп, бранејќи се ние, сме клукнале некого. (3, 179)

КЛУКНИ(Т) *г.л. свр. клукне – 1. чукне, ӣройне (на иорџа)*; Клукал (Арнаутот) на портата според турцкио адет (5, 292); Пошол (сиромаио) кај од попо куќата и дошол под тремот; се доближил до вратата за да клукни, чунки била затворена (5, 206).

2. (за змија) касне; жегне; Вечерта беа си дошле браќата и коа го виделе помалиот брат дојден, змија беше ги клукнало за срце (3, 313); Една змија го клукнала врапчето и си пцоисало (5, 48); Тогај се сетило момчето оти змијата што била искината била од кучето искината, чунки дошла да го клукни детето (5, 11).

КЛУКНУА *г.л. несвр. од к л у к н и; клукнува – Вид. к л у к н и 2; Е, посестримо змијо, али виде оти од тебе поеќе луѓе умираат, при сè што со едно запче 'и клукнуаш (2, 64); Ти сама си чула, невесто кога да речат стбарите луѓе: „Дури не ја згазиш на змијата на опашката, не те клукнуа“.* (3, 179)

КЛУКНУВА *г.л. несвр. (за змија) касне; жегне*; ...ние змиите не сме пратени од Бога да 'и клукнуваме луѓето за да умираат, ами сме создадени за добрина на луѓето; туку луѓето нè зеле на удуду и кај да нè видат сè со камење нè бијат, да од тој себеп, бранејќи се ние, сме клукнале некого. (3, 179)

КЛУКНУВАЊЕ *ср. ѓл. им.* од клукнува; Вид. **крукнуа**; *кас-нување*; ...змијата се увери оти вистина од страо незин умирале луѓето поеќе, а не толку од клукнувањето (2, 64).

КЛУН *м. рожестѝ и шилестѝ крај оу усѝаѝа кај иѝиѝиѝе; оѝределено* к л у н о: Ејди, комши, ...како што праел татко ти, така ќе праиш и ти, чунки ти си кибар, нрќиш клуно да го натопиш во кал. (2, 96); к л у н о т: Бидејќи на пајката је се јадело, се пикна од другата страна за да јади овес, па гуската је штупна со клунот (2, 53); Телињата 'и милуал Силјан со клунот, та се уплашило да не им стори нешто штркот, та је свикало на мајка си: – Мајко мори, види го штрко, ќе 'и јади со клунот телињата! (2, 150); Сполај ти, аѝи, сполај ти на твоето јунаство што го имаш во клунот (2, 9); ...се снижил (штркот) над водата, та го чапнал со клунот глушецот и си отишол на седелото со врзаната жаба за нога (2, 77); Многу пати појде ластојцата кај река и зема в уста кал, аро ама врабецо нито еднаш не беше го пикнал клунот во калта (2, 96); За многу работи ќе ти помага клунот твој, ашколсун, аѝи, ашколсун! (2, 9)

Со п р и д а в к а т а: **долг**: Тоа рече штркот и се поткачил на трнот кај петелот, та беше го чуќнал со долгио си клун аѝи петла по глаа и го пѝојсал на часот (2, 8); Кога виде ѓаолот оти (детето) се стори змија, а тој беше се сторил штрк и му се пушти со долгио клун да го чапнит (4, 250).

КЛУНЧЕ *ср. дем. и хѝиѝ.* од клун; Едно утро пред да дојдит царот да го скинит (убаото јаболко), пошло едно врапче и го исколвало со клунчето и го расипало. (5, 48)

КЛУЧ -еѝ *м. мейѝално орудие за заѝворање и оѝворање на брава, каѝинар*; Го остаил (еќимо) детето и затворил портата со клуч и отишол при болнио (5, 10); к л у ч о: ...му го заклучил сатана и клучо му го зел да не можит да си го видат (богатите) богатото, затоа сет многу скржаи... (4, 114); Ватил една кола кавеѝијата и го однесол камено дома, отишол и богатио со него дома, та изваил клучо и му го отфрлил капако на камено... (3, 226); к л у ч е и т е: На тоа велење момчето рипнало просто и од мака што му дојде, не кладе клучеите да отвори, аи мму удри една клоца да го скршит. (2, 248); ...син му на царо дошол на свес, чунки потпораснал, та посакал од измеќарот клучеите да отвори маазите и да види што има натре (3, 82); Еедно го клал в раце гускарот книжето и му врлил клучеите на царот, та си излегол од Стамбол надвор... (5,

124); к л у ч е ј т е: Изваил старио клучејте и му `и дал, а момчето му го дал уште едното јаболко. (3, 25); Нà ти (зету) клучејте од мазите и од сандаците со парите. Работи и печали и гледај да напредниш! (5, 122); на клуч – *со клуч (зайворен)*; Налутен берберот, затворил портата на клуч и грабнал едно дрво, та ватил да бара вамо-тамо (5, 312); Ќе одел селанецо на гости сосе жена и му запалил по една поленка борина голема и си тргнале да одат на гости, без да заклучат куќата на клуч (4, 167) со к л уч: Најпосле, на име божје, го остаил детето и затворил портата со клуч и отишол при болнио и трчаница се вратил назад... (5, 10)

Со б р о е в и т е: **два**: Трчи, попе, венчај го и гости му се, ако има послатка вечера и некое винце режоито, да не туку иди да ме гледаш мене, кога сум ти дома со два клуча заклучена (5, 195); Откоа видело момчето тие убайње, му посакало на старио уште двата клуча за да отвори уште двете одаи (3, 24); **три**: Дојдоа тројца арамии при мене на ан и ми остаија едно чекмеце заклучено со три клучеи (5, 98–99); Знаејќи ја таква богата и верна, се согласиле тројца бездшници и зеле едно празно чекмеце, та го заклучиле со три клучеи и на секи клуч му удриле секој својио муур (5, 97); **девет**: Попо тргнал да оди на аџилак и ќерка си ја остаи дома заклучена со девет клучеи... (3, 135); Запнал (мажо) клучеите да отворат: штрак, штрук, штрак, штрук и отворил деветте клучеи, кога гледат – невестата му кај си спиет в постела (5, 190); Ковчегот бил празен и заклучен: со девет клучеи, цената му била сто минцои. (2, 248); Кога отклучило момчето деветте клучеи и го кренал капако, туку веднаш беше избрзнал еден чоек голем колку една педа, со една брада долга колку еден лакот... (2, 249) **десет**: Го посинил (дедото момчето) и му дал десет клучеи од десетте одаи (3, 24); **дванаесет**: ...ако сум бесчесна (бре домаќине), во сандак да ме заклучиш со дванаесет клучеи и пак не ќе ме дочуаш (6, 23); **деведесет и девет**: Ами уште еден клуч каму го, бре пријателе? Лели сто маази сет и сто клучеј, ами овде ти ми дааш деведесет и девет? (3, 82); **сто**: Е, вистина сет сто клучеи, ами еднио јас сум го запрел, чунки има клетва од татка ти да не ти го даам, чунки ако ти го даам да ја отвориш таа маза... (3, 83)

Во п р и м е р и т е: (2, 248); (2, 249); (3, 84); (6, 23).

КЛУЧКА *ж. заврзан (иојас и др.) по ойреден начин; ја-зел*; Го учија, го учија и го научија, та беа го промениле (амалот) со едни владически алишта, се од коприна со тие шалвари од

атлас, доземи пропуштени, ...со тој појас копринен, опашан и со клучка врзан, со таа роса доземи, и таа од најскап кумаш (6, 152).

КЉАКА *г.л. несвр. за штрк: удира со горнаџа и долнаџа стирана од клунојт произведувајќи звук шшо прилежа на кљак-кљак; ...ништо не разбрал (Силјан) од тие зборои, така му се чуло како коа да кљакаат штркои (2, 142); Чекај да видиш, ти штрку еден, да ми кљакаш и да не ме остааш да спијам! (3, 312); со глаго-лојт: р а с к љ а к а с е; Уште незаспиено момчето, дошол еден штрк на врбата, чунки тамо имало штркоо седело и се раскљакал, да кљака (3, 312).*

КМЕТ -оји *м. шој шшо сшои на чело на ошшшшшшшш, селска или градска; Од кога го напрајил Милош законо, поканил сите кметоји од целата Србија, да му го пеји законот. (6, 104)*

КНАЖЕСКИ *приод. шшо се однесува на кназ – кнез; кнежевски; Занаатот мој е, честити царе... кнажески, и од тоа се ранам и ќерка ти ќе ја ранам, и ти сам тоа го знаеш. (5, 36); Друг еден цар ја давал ќерка си на кого-годе царцки али кнажески син, ама да има еден занаат (5, 54).*

Со и м е н к а т а **син**: Вид. ги горните примери.

КНАЗ и **КЊАЗ** -ои *м. Вид. кнез; Коа чул кназот тоа нешто од царот, се зачудил на мудроста негоа и многу му благодарил на тоа нешто. (5, 37); Коа чул царот тоа нешто од стројниците од кназот, се насмеал и ја извртел глаата, велејќи си сам со себе: Фатил даскало да му 'и гледа дланките и коа гледа – пишано: ова дете има дарба за да стани цар, ...на друго му пишувало: ова дете дароито е за садријазам; треко за књаз (4, 191); Не само богати луѓе је таксуале пари (на света Марија), ами књазои и царои је таксуале (4, 192); Имајќи голема севда кназот на од царот ќерка му да ја земи, ватил да мисли дење и ноќе каков занаат да се учи и да ја земи. (5, 36); во формаша за обраќање к н а ж е; Тоа го знам јас, кнаже – му рекол царот – оти од кназуањето твое ќе ја раниш ќерка ми, ама јас сакам ти да знаиш еден занаат... (5, 36)*

Со и м е н к а т а **бестрамник**: ...се насмеал и ја извртел глаата, велејќи си сам со себе (царот): – Ама бестрамник *кназ*, ич му прилега нему од мене невеста да зема! (5, 35)

Со п р и д а в к а т а **млад**: Еден млад *кназ* сторил ниет да се жени, арно ама од кај-годе неќел да зема девојче, ами сакал од некој цар или крал (5, 35).

КНАЗУАЊЕ *ср. гл. им.* од кназуа – кнезува, *владее како кнез; кнезување*; Тоа го знам јас, кнаже – му рекол царот – оти од кназуањето твое ќе ја раниш ќерка ми, ама јас сакам ти да знаиш еден занаат и од тој занаат да можеш куќата да си ја раниш. (5, 36).

КНЕЗ -ои *м. владетел на помала земја (кнежество)*; Едно чул тој збор царот од жената, распратил абери по цела земја да се повикаат од сите животинки попрвио што му бил, како кнез и како цар. (2, 81); *во мн.:* к н е з о и: Сите цареи, и кралеи, кнезoi, што биле на земјава, голем страв имале тогај од Турчино (4, 38); Како што одеа сите цареи, кралеи о кнезoi кај турскио цар во Стамбол да му ја опашуа сабјата, така оделе и руските кралеи при царо турски кога се царуале и се закралуале... (4, 38)

КНИГА -и *м. 1. многу поврзани листови харџија исполнети со напишан или печатен текст*; Го внесла (наречницата чоекот) во една многу голема одаја полна сè со книги околу наоколу (3, 213); Јас ќе појдам до дома да ја земам другата книга, што се венчаат вдоец, оти оваа што ја зедев ет за ерген (5, 194); Го однесоа (еќимо) во бања, го променија и му го престапија пред царо, со еќимцката книга под мишка (6, 189).

2. писмо; Пратила бовчалците цареа ќерка со една книга и му пишала на царот дали је чинел кабул за снаа (5, 135).

3. писменост; Сопрво (трговците) почнале да го учат (детето) книга и многу бргу се научил (3, 165); А бре, олум, јас би те сторил еден кадија, арно ама книга не знаиш, тики не можеш да судиш луѓето (5, 200); Тој не купил стока, ами отишол на даскал да се учи книга (5, 212).

4. харџија; Му напиша (еќимо на царо) на една книга колку ракија да пие на ручек (5, 29); Итака останало уште дено лице бела книга, домаќине, од тевтеро – му рекла (жената) да пишиш уште една итроштина женцка, што не си ја пишал (6, 23).

5. мн. карџи за играње; Кога видел едни кај играле со книги комар, се прибрал (момчето) до нив и врлил мерак да се научи да игра комар (5, 213); Во гемијата имало многу патници и почнале да си играат со книги, отпрвин со кончина (5, 215); Гаолот беше го препраил потписот на книги папази (4, 255); Тој думал, мислил што да сакат (од свети Петар) и му дошло на ум да посакат книгите да му 'и бласоит за коа ќе играт со нив 'никој да не можат да го надиграт. (4, 64).

Во и з р а з и т е: **(из)учија книга** – *сџекне, сџекнува (извест-*

но) образование; Растоа (децата) и порастоа, изучија книга, сиромашко што рекол некој чоек (3, 147); Како, како, муфти ефенди – му рекол – али чалаштисуат владиката да се учит книга и турски до зборуат? (5, 227); **ја препеал книгата** – *џо ирочиџал иисмоџо*; На тија зборои од царо кандисал садријазамо да му ја види жилата и јазико. Откоа го видел, отворил книгата и ја препеал (6, 190); **книга не знаи** – *не е иисмен*; Вистина, пријателе, ние книга не знаеме за да пеиме, арно ама ние гледаме од имањето (5, 43); Вие книга не веруам да знаите, на ошто видовте што знаевте оти ќе врни? (5, 43)

С о п р и д а в к и т е: **бела**: Вид. кај книга 4; **блаосоена**: Се нагрвалија – едни отаде, друзи одааде ѓаоли да кажуат за како од како да го кутнат комарџијата, арно ама ич можат со блаосоените книги да излезат на глаа, со комарџијата? (4, 68); **влашка**: (Власите) ја остаиле да си седи (црквата) напраена, без да се пеи во неа, чунки книга влашка немале (6, 139); **еќимџка**: Вид. кај книга 1; **здиплена**: Изваил (Турчинот) од пазуа една книга здиплена (6, 231); Ја зел в раце здиплената книга Турчинот и јавашјаваш ја оддиплил, та почнал да ја пеит ѓоа знаит (6, 231); **мртоечка** (*џ.е. онаа во која се заишшани умрениџе и се користи од иојоиџ ири задушници и др.*): Ја подај ми, жено, мртоечка книга за да го пишам сина ми во умрените, оти се сторил пијаница, жив во гроб закопан (5, 290); **палена**: Откоа се позамислил (еќимо) малце, ја отворил палената книга да види што билки да му даи (на царо), пеит: она друго немало ништо од окна (6, 190); **пишана**: Ако ми се противит некој да неќи да ми плаќа баждар за умренио ќе му ја изваам пишаната книга и ќе му ја кажам за оти е царџки ферман (5, 150); **простена** (*џ.е. за ирошиџевање на ѓревовиџе*): Ќе одам на аџилак за да си земам простена книга и после еве сум, светија ќе си бидам (2, 18); Му коптисало (на мачорот) да се покаи, глувци да не јади и да појди на аџилак, да се стори аџија и да се земи простена книга, за коа ќе умри да му ја клаат на него во гробо (2, 46); **раскапана**: Застанал (чоeko) на еден дуќан да види што се продаа; видел една книга раскапана ја зел в раце да ја види (6, 189); **турли бе турли**: Бидејќи (синот) имал голема севда за учење, во брго време се научил турли бе турли книга (5, 212); **турска**: Пеки, муфти ефенди, голема севда и ја имам за да се научам книга турска – му рекол наречениот владика, сторен од Турчин, и пак ќе се претурчуат, без да го знат кој ет и каков јет. (5, 227)

С о б р о ј о т **дветри**: Свршеницата што беше ја остаил ца-

рев син беше ујдисала една од измеќарките, та беше ја украала на цареа ќерка дветри книги (5, 335).

КНИЖЕ *ср. дем.* од к н и г а. Вид. книга 4; (*џарче харџија обично со нешиќо најишиано*); к н и ж е т о: Штом ќе го видел некој попо и ќе му речел „Блаосовите, оче свети“, попо ќе го изваел книжето од џебо и ќе го блаосоел (6, 158); ...изваил гускарот од амајлијата книжето што му пишал царот: „Иш баждарен јалли бујрук јер“. (5, 130); Еедно го клал в раце гускарот книжето и му врлил клучеите на царот, та си излегол од Стамбол надвор... (5, 124); Е, па ако го забораиш, па ти напиши си го на една книга и имај си во џебо книжето и коа ќе ти речи некој „Благословите, оче свети“, ти извај си го книжето од џебо и речи му спроти како што ти е пишано... (6, 158)

КЊАЗ -ои *м.* Вид. **кназ**; *кнез*; *ви ојрделена форма*: к њ а з о: Оф, мори жено, – је рекол – ако не јет царо и књазо под мојве нозе, и глаата немаше да ми ја видиш, шуќур на нив... (6, 170); *во мн.:* к њ а з о т е: Отишол (аргатот) кај тевтерите од књазоите малце помали биле, од чорбаџиите уште помали, а пак кај тевтерите од стредната рака луѓе имало секакви, и мали и големи... (3, 213)

КО¹ *џрил.* Вид. **како**; Не дават и мајка му, Господи! „Не даам од моите дни, ко можам, вели, да му даам“! (4, 127); ...сите ко лага се исчепија од облого и си свршија работата од маката што си ја имаа. (5, 162)

КО² *џрил.* и *сврзн.* Вид. **кога. I** *џрил.* Ко си дошол вечерта, се зачудил на чистотијата... (3, 168)

II. сврзн. Вид. к о г а II. 1. а; Уште туа ко бил Евреино, го заклала пилето од кавезо (жената) и го клала в грне да се вари. (3, 150); Ко си дошол (момчето) вечерта, се зачудил на чистотијата од одајата. (3, 168)

КОА *ж.* (тур.) и **кова** – *час, време, доба*; (*Џејенков љо користи стихој од народнајќа џоезија*); овде: *со синонимот в р е м е*: Дојде време, дојде коа да се женит синот на кралот. (5, 318)

КОА *џрил.* и *сврзн.* Вид. **кога**; (2, 12); (2, 28); (2, 29); (2, 30); (2, 32); (2, 38); (2, 40); (2, 42); (2, 43); (2, 45); (2, 47); (2, 60); (2, 62); (2, 66); (2, 67); (2, 71); (2, 79); (2, 86); (2, 92); (2, 96); (2, 98); (2, 103); (2, 115); (2, 117); (2, 149); (2, 170); (2, 196); (2, 206); (2, 210); (2, 215); (2, 222); (2, 228); (2, 230); (2, 233); (2, 236); (2, 239); (2, 242); (2,); (2, 293);

(2, 260); (2, 288); (2, 289); ...чуја (алајките) *коа велеше* момчето оти ќе праи родан сам да преди (3, 41); Тие зборои *коа му 'и велела* цареа ќерка, била скриена. (3, 42); Ете, коа да му помага *касмето* на чоека, како се праи од симиција на цар и на господар, ама да ет и од мајстор блаосоен. ...кога дошол во едно пусто поле, видел (момчето) една кула многу голема, сета од срчи напраена што да молскоти *коа да* ја видел чоек таа кула. (3, 47); Ја однесле на царо влечката и *коа ја виде* царо на големо чудо станал на мајсторијата од вле:ката... (3, 48); ...*коа се уверил* Петре... (3, 106); Коа така... (3, 116); Голема надеж имала на нив (на синовите) *за коа* ќе порастат момчиња и да влезат сите три во работа... (3, 218); сирота вдојца... да коа дала едни пискотници, едно коси кинење, едно викање и колнење на Бога... (3, 218); ...та коа си го однесол дома (мисирот)... (3, 237); Коа 'и чул тие зборои сиромаио... (3, 244); Коа видел орачов... (3, 255); Ете, коа да му работи *касмето* некому... (3, 266); (3, 296); (3, 309); (3, 315); (4, 7); (4, 8); (4, 17); (4, 19); (4, 20); (4, 47); (4, 49); (4, 74); (4, 93); (4, 140); (4, 173); (4, 188); (4, 190); (4, 194); (4, 278); Друго, оче, на едни сиромаси не сум му дала *коа* и сакале за задушаша. (5, 47); ...во камарата да стојат (стоте грошеи), да другаш коа ќе дојдиш пак са си 'и земиш. (5, 83); ...момчето се стори царцки син со три грошеи. Ете итроштината како помага коа и Госпо да ти помага.(5, 136); ...ее, не била таа (попадијата), ја чекај да одам да го венчам (комшијата) коа е така“ (*ишћом е шака*) – си рече попот сам со себе и појде кај комшијата да го венчат. (5, 194); Сполај е на Богоројца, спаијо, што те донесла да седиш на патов и да крпиш, оти исав не стори за десетоко коа ни го вади! (6, 145); Коа чул јузбашијата тој збор од другарот на умренио, бидејќи бил многу набожен, заповедал на еден од аскеро да повика четворица амали и да го однесат на џамија, да го измијат и се колку арч што ќе потреба, тој ќе го плател (6, 186)

КОАЧ -и м. *занаејќија ишћо се занимава со ковање (разни предмети од железо)*; к о а ч: Је се скршила каџијата на една жена и му ја дало на сина је да 'а однеси в град при некој коач да му ја завари (6, 96); Дури го разденило (Пејо), стаса до еден ан и таму беше имало коачи, та 'и молил да му претријат букагијата (6, 205); Да речиме: на еден му пишуало дарба за орач; на друг дарба за коач; на треќ дарба за воденичар; на четври дарба за дрводелец; на петти дарба за терзија; на шести дарва за кожуар. (4, 191); к о а ч о: ...сетил чоeko оти овчаро поголем рушвет у дал и оркај него ќе би-

ди кадијата и така биде, при сè што имаше прао коачо да го добие судо. (5, 72); ...собирале арамиите пари во еден кутук и го пресекол еден дрвар, та му го продал на некој коач за да си клаи накоалната и си 'и нашол коачо парите, чунки за него му биле наречени. (3, 227); к о а ч и: Дури го разденило (Пејо), стаса до еден ан и таму беше имало коачи, та 'и молил да му претријат букагијата (6, 205).

Со (зам.) п р и д а в к а: **некој**: Је се скршила каџијата на една жена и му је дало на сина је да 'а однеси в град при некој коач да у ја завари. (6, 96); Еден прос чоек нашол на пато една самарна игла и пресапил со умо негов да ја однеси на некој коач да му ја напраи еден сантрач за рамнење на коњи копитата. (6, 75)

КОАЧКИ *ирид. шито се одесува на* к о в а ч; Зар аир ќе видиш од коачки јаглење – си велел (пријателот) (6, 66); И веднаш одврзал (мажот) вреките за да види жената му. Кога – што да видиш, брате? – Коачки јаглење (6, 67); Шетајќи по планината (денскио маж), видел во една вурна коачки јаглење, праени од некој јагленар (6, 65).

Со и м е н к а т а **јаглен**; Вид. ги примерите.

КОБЕЛ -бли *м. дрвен сад, ири оношто пошесен, за вода, млеко и др. шечносӣ*; Еве, не го симињам кобелот од глаа, бре чече, и не ти го даам грош оката млекото, а де! (6, 192); ...пците ватиле да праат по луѓето пакос: ...на кого млекото од кобел беа му го излокале, на кого детето беа му го укасале (2, 51); Коа беше (чоeko) напраил едни кобли, колку едни крбли (3, 265).

Со п р и д а в к а т а **голем**: Утрото уште од темни зори зема еден поголем кобел со млеко и је го однесол на ламјата... (2, 24); Не можеше (ли) да ме сопни (стопан ми) барем во трњено, близу до патот, кај што има и прав – да си се потркалав за да си ја почешав саднава, што ми се отворени на плеќиве од носење песок со најголеми кобли, дури ја напраи летоска куќата (2, 92).

КОБИ *г.л. несвр. некому слуӣи зло*; Ете така да велиш, ќерата еден, а не: денеска една да умрит, утре две. Ти ми кобиш да умрат и друзи жени што имам дома (6, 76).

КОБИЛА -и *ж. женка од коњ*; Да тоа се вели извај капата, удри ме, трампа-трумпата наша беше коњ за кобила (6, 67); к о б и л а в а: 'И гледаш, момче, овие два коња и кобилава? (2, 282); к о б и л а т а: Дошле двајца да се судат: на еднио беше му се ојдребила кобилата под колата на другио (5, 107); Дрварот слушал и се

чудил дека разбира што си чинеле лакрдии кобилата и кооњчето. (3, 67); и јас да го кандисам мојио (маж) та дај, Боже, здравје, утре да напраиме една трампа-трумпа, коњ за кобила. (5, 344)

Со п р и д а в к и т е: **бела:** Јазека бев ат-пазар, занесох белата кобила да ја продада, чунки имах ацелe за малку арчлџак (6, 134); Сопрво ќе ти кажам нешто за да се чуеш: таа, белата кобила, таа ми је мене мајка, а пак двата коња ми се браќа (2, 284); Си го вкачил (Арапо детето) на газо од белата кобила и, као да го кре-нале ветриштата, си побегнал. (2, 282); **водна:** Му зело момчето од царо девет коњцки кожи и 'и облекло коњчето, та отишле кај дивите али водните кобили крај море. (2, 263); **дива:** Јас ќе посакам од девет диви кобили млеко да ми донесит царот, и во тоа млеко да се искапит... (2, 263)

Со б р о ј о т **девет:** Вид. кај дива (кобила).

Во д р. п р и м е р и: 2, 286; 3, 34; 5, 107; 6, 66; 6, 134.

КОБЛЕ -иња *ср. дем.* од кобел; *иомал кобел*; к о б л е: Иди (чоече) ката утро овде и ќе ти давам по едно камче, ама пак ти ќе ми носиш по едно кобле млеко да се напивам (2, 219); к о б л е т о: Зело очето коблето со млеко и отишло кај ламјата, та је го остаи пред дупката и излегла од дупката, та го излокала млекото и му дала едно камче бесценето (2, 222); к о б л и њ а: ...'и забрал четириесе и една магарици и момчето сторено магаре, та 'и однесло на самарџија и му купило по едно самарче и му тоарило по едно рало коблиња за песок носење (3, 284).

КОВЧЕ *ср. дем.* од к о с к а; *сиџина коска (од риба и др.);* Јадејќи царот од ребата, од што му се сладило, зел едно ковче да си треби забите (2, 175); Коа се ставила да ја ручаат ребата, Еѓупката ништо живо не остаала ковче да се изгуби (2, 175).

КОВЧЕГ -зи *м. а. (обично) четврџесџа наџрава (со каџак и брава) за чување руба, џари и др.;* ...неќум (Цане) да ја отепаш ламјата, ами жива да ми ја ватиш и во ковчег затворена да ми ја донесиш, за да не ме уплашиш (2, 134); Ја внесло (момчето мајка си) во одаја, та си го истури ќемеро со едночудо алтни и џ даде на мајка си да ји клаји в ковчег (3, 313); Ти се молам скријте 'а торбава со пари в ковчег, да утре ќе ми ја даите. (4, 244); Утрото пак пошло момчето и, кога склукал на портата берберот, берберицата го скрила момчето в ковчег. (5, 314); к о в ч е г о: Си 'и собрало (сиџиџата) пилците и квачката во една кутија, та си клало во џебо и

си дошло дома, та си ја клал кутијата во ковчегот и си ошол кај мајсторот си. (3, 38); ...го пизмеше кавецијата богатио: арно ама, чунки му го зеле ковчегот, се успокојал до негде, чунки нејќел да му 'и јади кавецијата парите...(3, 226); си клавира во ковчегот јадење и пиене и пред да влезе ватре си викнала еден верен измекар... (3, 167); **к о в ч е г о в**: Е, што да ти кажам, бре никаквику, ете тоа – кучињата твој ми пленија ковчегот и избегаа кој знае каде! (2, 178); **к о в ч е г о т**: На сега еден бешлак, на ти го и клучот од ковчегот и затвори си го кемерот – му рекла со смеа и шака. (5, 292); **к о в ч е з и**: Се налутило момчето од мерата надвор, се расвучило со носот и вати да бара по мусандри, по ковчези и најпосле ја грабнал за коса невестата си да ја тепат (4, 234); **б. ноќви**: Влегле во една куќа без сидои и без покрив, нашле едни ноќви (ковчег за леб што месат) без газер... (6, 105) **в. сандак за умрен; кивур**: (ах, мори мајко) јас знам за тебе што треба: да појдам кај царо и да му кажам за да напраи еден ковчег што да нема ни сирка, ни просирка (2, 135); Е, нели така, жено, приготи сè што треба за мојата умирачка, да јас да одам да си ископам гробот и да си напраам киурот (ковчегот) в чаршија (3, 68); Царо умре, тетко, тики ковчег ме пуштија да му напраам, да го закопаат, туку не знам дали ќе имат некоја сирка (2, 136); Се стрчало сето село и је запалија свеќи на ковчегот од желката, секој се крстел и је се поклонувал (6, 222).

С о п р и д а в к и т е: лесен: Го поткрена со раце мочето да види што има и али е многу тежок, арно ама ковчегот му се видел многу лесен и празен. (2, 248); **празен**: Тув бре, јас колку сум бил будала – си рекло момчето само со себе – да даам сто минцои, за еден празен ковчег заклучен со девет клучеи, бре што сум бил будала! (2, 248); **цел**: ...што сум сè ја донесла откај татка ми, цел ковчег со руба! (5, 315)

С о б р о ј о т еден: Едно влегол (синот од богатио) стреле во чаршијата, во друго град, и видел еден ковчег кај го продаал некој чоек. (2, 248); Ах, мори мајко, ах, мори јудо, дека ме најде помала, тики е биеш; јас знам за тебе што треба: да појдам кај царо и да му кажа за да напраи еден ковчег што да нема ни сирка ни просирка (2, 135).

Во др. п р и м е р и: (2, 186); (3, 126; 3, 168; 3, 313); (5, 292)...

КОВЧЕЖЕ *ср. дем.* од **к о в ч е г**; *мал ковчег за чување скапоцености и др.*; Едно чула тој глас од Исус царцата од небото, и веднаш изваила еден брут од ковчезето и го фрлила... (4, 36).

Со п р и д а в к а т а **позлаќено**: Го пресекле малку крсто и му изваиле четирите бруќе што биле остаени во четирите краишта на крсто и си 'и зела царицата сосе парчето од крсто што го пресече, та 'и клала во едно позлаќено ковчеже и си 'и понесла со себе да 'и носи во Стамбол. (4, 35); ...го клале ковчежето позлаќено со чесното двор во царцкото азно, да стои... (4, 36)

КОГА и КОА *ирил. и сврзн. I. ирил. за време. 1. во директ-но ирашање. а. самостојно. б. (со иредлози);* до кога; Дуовникот му рекол оти коа ќе поминит уште еднаш, да му одгоорит детето: – До кога суд ќе имат? (5, 229); 'И кладе и нив (братучедите) да бидат(т) големци и си царуале кој знаи до кога (2, 279).

2. кога и да е – *временски неоипределено*; Кога и да е, мој кќсмет ќе беше, чунки и овде ќе вадев камење, и ќе си го најдев (азното) (4, 212).

II. сврзн. 1. во зависна временска реченица. а. иред главно-та (во сложената реченица); Кога чуја кауѓерите тие зборои од егумено, сите се застрамија и од тој ден фатиле да праат добриње (4, 211); Кога чул ловџијата тие зборои од пилето, си врати пушката и си отиде без да убие друго (2, 74); Кога чула мечката од лисидата тој збор, отрчала во поле и го нашла штркот (2, 39); Кога ја поглеал, се вчудовидел (момчето) и со радосен глас је рекол: – Ти си моја мила (3, 63); **б. по главноата реченица;** Силјан асли тоа бараше за да го пука татка си и мајка си кога ќе чујат оти и од Прилеп беше избегал (2, 139); Легнала (мајката) да спие и набрго, набрго се разбудила за да чуе коа ќе викне комшијата (2, 265); Ќе ти донесам еден голем бакшиш коа ќе дојдам пак на дрва (2, 60).

2. за иоживо кажувание; И станал (глушецот) та се разодил низ дуќан. Кога што да види, брате мило? Турли, турли јемиши за јадење! (2, 67); Море истајте се, бре луѓе, не задевајте ме, оти ми е мака – му рекол мајсторот и посигнал да 'и вади сите предена. Кога – што да видат, брате! – Секое предено вапсано како што се сакало! (4, 108); Едно го видоа (селаните волко), тики кога грабнаа: кој дрво, кој камен и му излегоа на пречек, та коа му легнаа: удри гиди, удри – коска здрава не му остана (2, 25); Се качил до негде (Патенталија) на планината и коа гледат една страшна пропас што ако би да имал крилја чоек, ќе можел да се качи кај што беше Дуња Ѓузели. (3, 87)

3. со иста иуиоипреба, ири иовиорување на кога, коа; Кога паѓал удолу, кога паѓал (ќелешот), дури на долна земја се нашол

(2, 115); Коа се клоцале, коа се биле (коњчето и ато) едночудо време, до најпосле паднал ато и се предал (2, 263).

4. *со предложи* за *пред* временски реченици со кога, коа; Сакај му (бре чоече од Господ) една ругузина место во рајот, за кога ќе умриш, барем тамо да седиш (4, 64); Така де, ете сега напраи машки – рече петело на песот – за ваква жена вака требат! За кога ќе ѝ речиш нешто, в очи да ти се пулит! (3, 69); Му коптисало (на мачорот) да се покаи, глувци да не јади и да појди на ацилаќ, да се стори ација и да си земе простена книга, за коа ќе умри да му ја клаат на него во гробо (2, 46); Вечерта наставил една стапица пред дупката за коа ќе дојди уште еднаш лиса да се вати (2, 27).

5. кога да – *секогаш кога*; Рекол (ќелешот) да се напраат едни чудни азбавчиња и гулбавчиња, насадени со најлични цвеќиња, сè со лисје позлаќени (2, 269); Кога да стоите на некое дрво или наземи, да се вардите од секаде (2, 74–75); (каменарот) кога да ме тоарат со камење, ич инсав немаат (2, 73); Велат луѓе гоа уште му била боската (на невестата) скаменета на мостот и чоек коа да врвел, се тресел мостот (5, 13); Ништо не разбрал (Силјан) од тие зборои, така му се чуло како коа да кљакаат штркои (2, 142).

кога во примерите: 2; 2; 2; 2; 2; (2, 6); 2; 2; (2, 12); 2; (2, 15); (2, 16); (2, 17); (2, 18); (2, 19); (2, 21); (2, 22); (2, 23); (2, 24); (2, 25); (2, 26); (2, 27); (2, 28); (2, 30); 2, 2, 2, 2, 2, 2, 2, 2, (2, 37); (2, 38); (2, 34); (2, 35), (2, 39); (2, 43); (2, 44), (2, 46); (2, 48); (2, 52); (2, 53); (2, 56); (2, 60); (2, 6); (2, 67); (2, 73); (2, 74); (2, 113); (); (); (2, 115); (2, 116); (2, 117); (2, 118), (2, 119); (2, 123); (2, 136); (2, 139); (2, 142); (2, 150); (2, 154); (2, 166); (2, 169); (); (2, 183); (2, 195); (2, 203); (2, 230); (2, 234); (2, 244); (2, 249); (2, 251); (2, 256); (2, 257); (2, 260); (2, 261); (2, 263); (2, 265); (2, 267); (2, 269); (2, 279); (2, 295); --- (3, 34) (3, 63); (3, 69); (3, 87); (3, 95); (3, 103); (3, 187); (3, 222); (3, 245); (3, 267); (3, 286); --- (4, 12); (4, 41); (4, 56); (4, 63); (4, 64); (4, 66); (4, 99); (4, 108); (4, 120); (4, 129); (4, 169); (4, 174); (4, 189); (4, 211); (4, 212); (4, 219); (4, 243); (4, 255); (4, 268); --- (5, 13); (5, 70); (5, 71); (5, 81); (5, 152); (5, 168); (5, 171); (5, 194); (5, 197); (5, 198); (5, 225); (5, 229); (5, 236); (5, 240); (5, 274); (5, 304); (5, 368); (6, 48); (6, 125); (6, 141); (6, 166); (6, 222).

КОГО зам. **1.** *форма за предмет* оо зам. к о ј; Царо и царицата останаа во плач и во вечен жал со сио народ, чунки по смртта на царо не ќе имаше кого да клаат за цар (2, 282); Е, арно ќе одиш ти на ацилаќ, бре мачоре – му рекол ’рсланот – ами кого ќе остаиш

на местото твое да го брани месото од стаорите? (2, 46); А бре чоече, кого го праша ти од кого зеде изим да земаш по еден бешлк на умрените? (5, 147); Кого (Патенталија) најди по пато, прашај, кого најди, прашај; овде-онде, овде-онде, туку едно утро беше го виделе царцкио син со војската кај се починуваат до еден извор. (3, 93)

2. ойийѡа ѡадежна форма со ѡредлози; за: Вистина било као што рекле стари: Не за кого било печено, ами за кого било речено (3, 234); Заошто, ангеле, не му ја зеде душата од сирوماјот, за кого те против, туку му ја зеде од стариот, кај што не те против? (4, 55); **кај кого:** Е, лели сакаш да се судие – у рекол смокот – оди да видиме кај кого да се судиме. (2, 34); **на:** пците ватиле да праат по луѓето пакос: на кого лебо од дома му го изеле, на кого месото од грне беа му го изеле, на кого млекото од кобел беа му го излокале (2, 51); **од:** Бре, ја мачи (царо ќерка си) да кажи од кого е (детето), никако не му зел зборо да речи: од онцица сум останала тешка (2, 267); Кога сум со Бога напре, нема од кого да се уплашам, пријателе, и ако имам кЃсмет, ништо зло не ќе ме најди. (3, 192); **у:** Море, ние арно се заортачивме – му рекол еднио на другио – туку ќесето у кого ќе стоит, али у мене, дали у тебе? (6, 181); Кога беа чуле гостите, беа брбнале сите да се смеат и у кого душа беше останала од смеа за будалштилак од нункото. (5, 99); ...ќесето у кого ќе стоит, али у мене, дали у тебе? (6, 181)

3. кого-годе од кој-годе; овде: *со ѡредлоѡи* н а: Друг еден цар ја давал ќерка си на кого-годе царцки али кнажески син, ама да има еден занаат. (5, 54).

КОЖА -и ж. живо ѡкиво шѡѡ го ѡкрива ѡелоѡѡ. **а.** на човек; к о ж а т а: Така напрај е, Господи, само да ја накажиш оти од мака што ми е, ќе си пукнам во кожата! – му рече св. Илија (4, 144). **б.** на живоѡѡно; к о ж а в а: Ај, побратиме, земи ја кожава од срнава и појди наполни ја со вода да донесиш за да пиеме, дури да се испечит срнава. (2, 127); к о ж а т а: се испрела ’ртот и му омекна кожата од крастата (2, 21); к о ж и т е: (овчарот) си ’и одрал овците, им зел кожата и си ’и однесол дома (5, 307).

Во и з р а з и т е: **в кожа ќе си пукнел** – *силно бил разлушен*; Денеска-утре, тој кради, таа јади, аир не можел да видит, голема мака му било, в кожа ќе си пукнел (воденичарот) дури, одошто инат му идело на лисицата (2, 54); Царот гледал од пенцере и му идело да си пукни во кожата од мака што му идело на препраениот му син (5, 130); **кожа не ја траеше** – *не можеше никако да*

чека; Вечерта кума лиса кожа не ја траеше дури да појди кај грочето, отиде од подалеку да разгледа вамо-тамо, да не нешто го има скриен чоекот... (2, 32); **мака ми дојде во кожата** – *ќе си пукнам од мака; се разнебиив*; Ти се молам, брате коџабаша, кажи ми каков светилџк имаш за да се успокоам, оти од мака што ми дојде во кожата, ќе си пукнев. (4, 186); **на кожата ја познал** – *ио кожата ја познал*; Коа ја видел рибата, на кожата ја познал оти је таа риба што беше ја ценил и ја остаил. (3, 231); **нешто као кожа** – *нешто во вид на кожа, што иојсекава на кожа*; Пуштил (чоeko) уште еднаш раката и ватил нешто као кожа, потргнал нагоре, му се видело тешко и коа го истргал надвор, еве му еден тагарџик... (3, 238); **ќе си пукнам во кожата**: Така напрај е, Господи, само да ја накажиш оти од мака што ми е, ќе си пукнам во кожата! – му рече свети Илија. (4, 144)

Призакана: **кожата ќе ти ја дерам** – *ќе те мачам!*; Ах, курво една – беше си рекло пупунчето – ја ти идам од акот, ја умирам, да видиш на кој аџилак ќе те пуштам јас, ја кожата ќе ти ја дерам, ја ќе умрам (2, 20).

Соглолот: **мириса на**: Постојал малце, и ватиле орлите да се прибираат околу сиромашот, чунки му мирисало кожата на мрша. (5, 205)

Спридавките: **змиена**: И така големецот Краса се преоблекол во една кожа змиена и је отишол на Ева да ја лажи (4, 9); **издупена**: Уште прпелањето ако го немав, одамна беше ми се одрала издупенава кожа (2, 73); **незина**: Тогаш се сетил овчаро за триесетте грошеи, што велела кума лиса (тоа) била незината кожа. (2, 95); **коњцка**: Коњчето го натерало стопана си да му посака девет коњцки кожи, да 'и облечит (2, 263); **одрана**: На часо девојката се облекла во една кожа пресно одрана со мезрето на лице (5, 104).

Сброевите: **една**: ... (Лот) праил еден мев од една кожа и пошол кај една река, та го наполнил со вода и го кренал на рамо да го носит. (4, 27); На часо девојката се облекла во една кожа пресно одрана со мезрето на лице и волната долу, зауздала една маторица и је се качила на маторицата... (5, 104); Откоа го изгледала (бабата Габергаго) арно, убао, му рекла да му клаат на колениците по една кожа од ежо со боцките (6, 106); – Море, што праиш така, пријателе бре? – Му рече змеот. – Што туку копаш? – Копам за да ја донесам реката тамо кај што ќе ручаме, чунки саде со еден мев вода што ќе натопиме? Али грлото, али јазикот. (2, 127); **де-**

вет: Вид. кај коњцка (кожа).

Во др. п р и м е р и: (2, 16; 2, 37; 2, 51; 2, 73); (5, 130; 5, 205); (6, 14; 6, 107; 6, 230).

КОЖИНКА *ж. дем. (и хил.)* од кожа; ...и да поплачине двата; ти од болештината на секирата, а јас од болештината од нозете, што тепа патот за да те ватам во стапицата и да ти одерам кожинката (2, 33).

Со п р и д а в к а т а: **црвена:** Тоа му рече чоекот на кума лиса и ја вчелна со тилјето од секирата и је одра црвената кожинка (2, 33).

КОЖИНЧЕ *ср. дем (и хил.)* од кожа; ...да ми те одерам (лисо) и да ми ти продаам кожинчето, та да си купам поеќе кокошки отколку што си ми изела (2, 28); Почекај сега да ми ти одерам кожинчето (кума лисо) (2, 55).

КОЖУАР *м. занаетчија ишћо прави кожувџи, куркови и др.;* Да речиме: на еден му пишуало дарба за орач; на друг дарба за коач, на треќ дарба за воденичар; на четврти дарба за дрводелец; на петти дарба за терзија; на шести дарба за кожуар. И така на сите ученици имало запишани секакви даруани дарби (4, 191).

КОЖУВ *м. горно (обично долго) алишће од овчџа кожа;* ...одбрал еден постареа, егуменот, и го определил него да одит по четириесетте села и да му однесит дароите: на секоја девојка и дар: кому шамија, кому обетки, кому герданче, кому павти... кому кожив... кому какво му било зборо со егумено гаолот, та тоа да му се носи (4, 259); Беше наставил мажот еден чоек зад дрвото како арамија да биди и туку беше му излегол од зад дрво, та беше и ја слекол кошулата (на жената) и на мажо коживо... (6, 36)

КОЖУВЧЕ *ср. дем. од кожив; мал кожив;* ...одбрал (калуѓерот) еден постареа, егуменот, и го определил него да одит по четириесетте села и да му однесит дароите: на секоја девојка и дар: кому шамија, кому обетки... кому коживче, кому какво му било зборо со егумено гаолот, та тоа да му се носи. (4, 259)

Со п р и д а в к и т е: **ново:** Море старо, море – му рекла на мажа је – што се праиш будала, кај је студи на невестата кога носит ново коживче? (6, 39); Ами новоно коживче – зер не 'а топлит, како некоја бина? (6, 39); Ако не беше се престрамила да го врлеше новото коживче во огнот, никако зимата не ќе се огрееше на

огнот сирота. (6, 39–40); **пусто:** На̀ огон да го изгори пуствово кожувче де, доста ме јаде, мори свекрво, со ова кожувче... (6, 39)

КОЗА -и ж. зоол. **а. домашен (и жив) циџач** – *Capra hircus*; *во мн. о в ц и:* Ами имање имате: овци, кози, крави, коњи, магариња и друзи? – му рекол судијата (на чоекот) (5, 74); Кога ’и виде браќа си, сите беа спечалиле кој овци, кој кози, кој крави, кој волои, кој коњи и кобили. (2, 254); Треќата година (браќата) се главија за овци, кози, крави, волои, коњи и кобили. (2, 252); *при обраќање к о з о:* Оти мори козо, му изеде шумата на лешникот? – Оти не ме пасеше козарот арно – рекла козата. (2, 87) **б. женкаџа од џоа жи-војино (наспрема мажјакоџи** јарец, прч); Откоа се виде како некоја коза со рогои Дуња Гузели, прати по сите еќими да дојдат и да е бараат крајо (3, 162).

КОЗАР -и м. *џој шџо чува и џасе кози;* Козарот како што стојал до дрвото, ји видел арамиите кај иделе кај него и ватил да вика: – Ја сакам јас цараа ќерка (6, 207); *во мн. о в ч а р и:* До другио ден втасале: овчари, козари, гоедари и друзи измеќари што му паселе друго имање, саде со стапоите на рамо. (3, 207); Качуајќи се детето да бери јаболка и дренки, го виделе козари и јагленари, дрвари кај што берело, та се чудиле од каде е тоа дете голоо со мечките да оди низ планина. (3, 193); *оиределено к о з а р о т:* На душа ти, момче, ако не доиш на гости – му рекол козарот – коа ќе бидам кај царот зет. (6, 207); *при обраќање: к о з р е:* Е, неќум лаф, козаре – му рекол Итроман Пејо – си бил многу кџметлија, зер на ден Велигден си се родил (6, 207); Ами, море козаре, ако ти дојдам некој ден кај царот кај што ќе бидиш ти, дали би ме нагостил? (6, 207)

КОЗЈИ -ја, -јо, *приод. шџо се однесува на кози;* Се позамислија двата царџки зетои и му се навртоа да му удри по еден муур на було и му дал козјо млеко и ’и испуштил. (2, 290)

КОЈ *зам. 1. именска, џрашална, за лица (наспрема што за џредметџи);* Кој си ти, бре старче – му рекло момчето – и као те викаат, те молам, ако не ми кажиш? (2, 249); Кој дошол, бре ќелеш, ноќеска со коњ што изгазил вака бавчава? (3, 28); Ама ако има некоја стапица наставена и да се ватам? После кој ќе ме куртулиса? (2, 28) **б. односна;** Царо кандисал, оти кој сака од бога, Бог му дава (3,237); Спискало дете, што да можи и не можи, се ватило за пола за мајка си... Кој ’и виде, се зачуди (5, 280); Видела (цараа ќерка) еден јунак кај идел на коњ, станала цараа ќерка та се затскрила зад

изворот да видит кој ќе бидит (2, 170); **кој** – некој; Секој род и пријател што имал (богатио чоек) му донесол по нешто бакшиш според адетот: кој крпа му однесол, кој кошула, кој чорапи, кој шамии (6, 89); Што добија и мојте другари (царе) при твојата живот, што се сторија кој паша, кој бинбаша, кој јузбашија и кој друго (5, 124); Дојди ден, појди ден, дошла Вељасабота и сите рисјани си купуале кој живо јагне, кој заклано, кој пастрма (3, 262); **кој знаи** – никој не знае, не се знае; (Арапот) можи и тебе да те накажит со кој знаи каква мака (2, 284); Ја зеде кожата и гледат – не јет волк, ами од пес, смрдеа – Боже чуај, брани! – кој знаи од колку дни бил пцоисан (6, 106); Е, што да ти кажам, бре никаквику, ете тоа – кучињата твој ми пленија ковчегот и избегаа кој знаи каде! (2, 178); **кој знае каде** – никој не знае каде; во неизнајно месѝо; Е, што да ти кажам, бре никаквику, ете тоа – кучињата твој ми пленија ковчегов и избегаа кој знае каде! (2, 178); **кој од кој** – *оруж меѓу оружиие; ситѝе; ситѝе до еден*; Си имал еден цар четириесет синои, сите кој од кој поумен, а најмалио бил најумен од сите (3, 96); Секоа вечер така 'и прашал и 'и насрчуал (големио ѓаол сите ѓаоли) со големи бакшиши за кој од кој поголемо зло да стори (4, 256).

2. кој, која, кое, кои – *прашални (и односни)*; Да ич јас идам уште еднаш тамо? Со кое лице ќе дојдам? (5, 239); Од коцо-башијата куќата која је? (4, 187); Со кое прао ми давате мене месо испогането од глувци да го јадам, бидејќи ви сум цар? (2, 45); Ами кое време, честити царе, ојт царицата кај љубовникот си за да го маѓелсуат? (4, 269); **која од која** – *која меѓу оружиие*; Сите чешми течеа која од која помалку, што до најпоследната да капит со голема мака (2, 119); **којгоде** – *кој било*.

КОЈАТО за *односна за ж.р., преземена од буѓарски* (к о т о, к о ј а т о, к о е т о, к о и т о) *месѝо* к о ј а ш т о (*односно само што*); *само во овој пример*: Сега разбрав, оче, оти си бил егумен и тие кауѓери сет од твојо манастир – му рекол Господ – арно ама залудно се молиш на Бога да се спасат коа немаат при срце добрите работи, заедно со верата којато ја веруаат (4, 210).

КОЈШТО *зам. во значење кој*; Којшто виде и разбра оти син му од богатио сторил толку големо добро на еден сиромав... се зачудиле и го пофалиле (3, 123); Арно беше (пријателе) тоа да не го стореше и да трпеше докрај, чунки којшто ќе трпи докрај, тој ќе се спаси и душевно и телесно (4, 165); Којшто паѓа в море и за змија се фаќа (4, 18); до којшто – *секој ишѝо*; До којшто дојде при

неа, сè се согреши со неа, мнозина богати си придадоа сето богасто по неа (по Марија) (4, 192).

КОКОВЧЕ *ср. дем.* од **к о к о ш** (к а); Од глаата на коковчето што ја изеде (детето) стана глава на едно царство (3, 277); Је се расцимолкале (децата) за да им даит по едно друпче од коковчето (3, 274).

Со п р и д а в к и т е: **туѓо**: Знаиш, жено, оти јас сум благодарен на моето јајце, одошто на туѓото коковче, што рекол некој (5, 90); **црно**: (тој) се надеал оти ќе печалит од јајцата од црното коковче (3, 273).

КОКОВЧИЦА *ж. дем. и хии.* од кокошка; „Ов јас сирота“ – беше си рекла сама со себе (лисицата) – што се чини ал, не можам лебот да си го изваа, како толку се сетија сите луѓе и ништо на мегдан не оставаат ноќе за да можат да улоат ја некоја коковчица, ја некое јаренце (2, 5); ...побарала (лисицата) некоја дупка да влезе во куќата и да се нагости со некоја коковчица (2, 27).

КОКОНЧЕ *ср. дем.* од кокона – (грч.) *ζοσιόζα, дама*; Рибенце, коконче мое, ќе те напраам една тава, со кромид и со секак-ви миродии (6, 147).

КОКОШАРНИК -ци *м. ипросџорија* за чување кокошки и сл; Момчето ја гледало (цареа ќерка) од кокошарникот и си рекло со умот да го викни коњот (3, 28); Слегол (Некјсметлијата) од сидот и се пикнал во кокошарнико (3, 304); Една бела кокошка сакам, овчарко... чунки многу сум мерак на белите кокошки, дека поеќе нив ји лојам, ноќе коа да одам да ји ваќам по кокошарници (2, 94).

КОКОШКА -и *ж. зоол. домаина иџица* Galli; Излегла (лисицата) од дупката да 'а ваќа кокошката, и наместо да ја вати кокошката, кучката ја вати лисицата и ја удаи (2, 94); Петлето ја беше видело лисицата, та беше спискало по кокошките за да избегаат дома да не 'и ватит кума лиса (2, 18); Си имал (стопанот) еден петел и многу кокошки, што си чепкале на буниште во дворот (3, 68).

Со п р и д а в к и т е: **бела**: Ах, проклета лисо, зер ти си што ми ји излоја сите бели кокошки што ји имав? (2, 94); Една бела кокошка сакам, овчарко (2, 94); **врзана**: Си имала (Еѓупката и Еѓуптино) една кокошка врзана за еден кол и си ја ранеа со питање леб

(6, 114); **дива**: Почнала (глаата на Петре) да рипа и да скака како некоја заклана дива кокошка (3, 99); **заклана**: Вид. кај дива; **мала**: Што ќе снесиш јајце колку едно од најмала кокошка, и тоа кај ќе го снесиш? (2, 54); **печена**: Да ојме на гроб со печена кокошка, ќе му остаиме на гробот за ноќта да јади умренио (2, 32); **пржена**: Сега кажа, попе, орлево, гоа имало скриена во куќава една бела погача, една пржена кокошка, еден пагур ракија и една карта вино (5, 208); **проклета**: Еј ти, домаќине, ич те остаам да 'а колиш и да јадиш од таа проклета кокошка (3, 237); Проклета кокошка – велела – откоа сум те купила, остај што не ми снесла петнаесе јајца и сè за назад ми кинисало (3, 237); **туѓа**: Ами за него клетви, клетви беломорцки да му даваш, да да го ватат и да страда од грло, да да не му текни уште еднаш да јади туѓа кокошка (5, 297); Тогај сетил богатио оти било греота да јади туѓа кокошка (5, 297); **убаа**: Коа се виде чис богатио, се израдуал и је пратил на бабата десет најубаи кокошки да је плати за пакозо што је сторил (5, 298); Ах да би аир не видел тој што ми ја изеде убаата кокошка (5, 298); **црна**: Мене па дедо ми ми кажуаше за една кокошка црна, откоа му пропеала, сè за напре му кинисало (3, 238); Го грабнал за врат (сиромано својо касмет) и го удрил одземи, та му ја сакал црната кокошка (3, 263).

Со б р о ј о т **десет**: Да повелиш (лисо) у мене дома да ти даам десет кокошки, сè бендерки (2, 37); Вечерта му кажал чоекот на жената си оти лисицата беше го избавила од смокот и за тоа добро ќе је даел десетте кокошки што имал бакшиш (2, 37).

КОКОШЧИЦА *ж. дем. и хий.* од кокошка; Вид. **коковчица**; Имало еден сиромав чоек што имал само една кокошчица и две три ока брашенце... (4, 63); Многу ми јет мило за да го канам Господ на вечера, ај да ја заколиме кокошчицана и меси една погача од брашенцето, та да го канам Господ за вечера. (4, 63); Имало еден сиромав чоек што имал само една кокошчица и две три ока брашенце (4, 63).

КОЛ -ои, -је *м. истѝо ишѝо* и колец; Си имале (Еѓуптинот и Еѓупката) една кокошка врзана за еден кол и си ја ранеа со питање леб (6, 114); Виде (детето) неколку чоечки глаи, закачени на колои (2, 273); Зеде Тома аршино, го измери местото, му удри колјето и се осигури царо за оти ќе му го напраи сарајо Тома, као што му се нафатил (4, 160).

Во и з р а з о т: **зар кол ќе закачам на овој век** – *ио нас нишѝо не осѝанува*; Ја ај да се прошетам малку по пријатели за да се

разгоарам малку, сум ти се запнал на дуќанов, санким веков мене ќе ми го даат, зер кол ќе закачам на овој век јас (6, 68); Ејди, мори мајко, ејди будала... веков санким ти ќе го испраиш, али кол ќе качиш (5, 178); Гледај да го купиш денот и да го поминиш, чунки и маме умирачка, на овој век кол не ќе закачине (5, 224).

КОЛА ж. 1. овде: *превозно средство (обично од дрво) со шркала влечено од коњи, волови*; Се качиле Евреите на кола и пак го грабнал еднио пиштоло (6, 137); Во една чистина (имало) едночудо луѓе кај работат; кој греди делкале, кој коли праеле, кој сто-лои (3, 263); Ќе спрегнел (помалио брат) колата да оит на орање и до пол пат ја колата ќе му се скршеше, ја вол ќе му се поболеше (3, 269).

2. *количество колку што содржи кола*; Јас барам да си однесам една биолска кола леб да ми се најди (4, 5).

С о п р и д а в к и т е: **биолска**: Вид. кај кола 2; **голема**: Така си преесапил праведнио и си тоарил една наголема кола со сомун и си тргнал за во рај да си оди (4, 5); **искршена**: Мариовците па-туале некоаш по некој пат в поле и на патот нашле една кола ис-кршена, та застанале да ѝ се пулат и да ѝ се чудат (6, 175); **цела**: Јас цела кола кај ја носам за тамо, а пријателе! (4, 6)

КОЛАЈ м. и ирил. (тур.) I. м. начин, лесен начин, леснина; Работеле двајцата верни ортаци на сатаната баеги време, дури му најде колајо гаоло за да го обеси (4, 272); Тргнаа за на панаѓур да одаат, и детето сегде туку му барал колајот за да го отепат (5, 229); Сторил ниет (Евреинот) да ја граби (девојката), ако му го начека колајот (3, 169).

II. ирил. лесно; Пуста душа колај не излегуат (5, 247); Повели, седни де, повели, седни, свети Петре – му рекол комарцијата – да за умирање колај ет (4, 67); на колај *(со) лесно*; Многу време стојал (рамијата) и никако не му дошло на колај да го отепат чоекот и едно се тргнал од покрај сидот и гррр сторил сидот (5, 199); колај-колај – *лесно-лесно*; Ако је кабил, блаосој ми ’и книгите да не можите никој да ме кутнит, чунки многу мајстор сум за играње (комар), и колај-колај не можи чоек да ме кутни (4, 66).

КОЛАЈЛАК и КОЛАЈЛАЌ м. (тур.) Вид. к о л а ј I; Колку за тоа, сум си нашол колајлакот – му одгоорил егуменот. – Пред да се речи „Благословено царство“, ја ќе излезам гоа понадвор и, от-коа ќе се речи, ќе влезам в црква. (4, 260); Дуња Ѓузели, љубезна

моја годеница, ела поблизу да те видам и ако има некој колајлак, да те земам и да те куртулисам (3, 87); Ами колку за тоа, бре ага, има колајлак – му рекла – на ти го клучов од сандакот мој со парите што го имам (5, 292).

КОЛАК м. 1. вид *погача*.

2. вид *клойче (обично од конци)*; Една змија свиткана како колак! На страот згора ја удрив одземи и ја стапив (5, 68).

КОЛАН -и м. (тур.) а. *ленџа од кожа и др. за сџегање или прицврстување*. б. овде: *за сџегање на седлојџо или самаројџо од коњојџи*; Му стегнал коланите од коњо, го јавнал и му удрил мајмузо, та му се пуштил по чокот да го втасат. (6, 229)

КОЛАНЧЕ ср. *дем. и хий.* од *к о л а н*; Вид. колан 1; Та одбрал еден постареа, егуменот, и го определил него да одит по четиресетте села и да му однесит дароите: на секоја девоја и дар: кому шамија... кому коланче, кому чевли... (4, 259)

КОЛАР -и м. овде: *шој шџо рабојџи со кола, превозник*; Многу му се молил коларот на патнико за да му помогит. (5, 303); *при обраќање*: *к о л а р е*; Еве, бре коларе – му рекол патникот – јас се вратив за да ти поможам, ама јуначки да му се опниме и бргу да ја изваиме (колата)... (5, 303); мн.: *к о л а р и т е*: Јанлаш имате, бре браќа, оваа стока не е за нас. – За вас, за вас е, господарке, ете сеа ќе си дој и господаро и тој ќе ни плати – му рекле трговците и коларите (5, 328); Коа видела жената му, се зачудила и не поверувала да е таа стока од него испратена и у рекла на коларите: / – Јанлаш имате, бре браќа, оваа стока не е за нас. (5, 327)

КОЛБАС -и м. *црево исполнејџо со сџџно сечено месо и мирудџи*; *к о л б а с о*: Сопрво го лапнал едниот крај од колбасо Немецо и Шопо го ватил само конецот од крајо од колбасо... (6, 150); *к о л б а с и*: ...едниот од нас нека ти останит за утре оти поеќе дни сет од колбаси, што рекле луѓето. (2, 22)

Со *п р и д а в к и т е*: **голем**: Облогот му бил (на Немецот и попот) да го делат еден голем колбас (суџук) со уста, и кој ќе скини со заби поголемо парче од суџуко, тој да го земе сиот суџук. (6, 150); **цел**: И Шопо го тргнал конецот што го држал со заби и му го тргнал целиот колбас од устата на Швабата и си го испекол, та си го зел мезе по ракија, а пустио Немец си останал бел во очите. (6, 150); Сопрво го лапнал едниот крај од колбасо Немецо и Шопо го

ватил само конечно од крајо од колбасо (6, 150).

Во п о с л о в и ц а т а: поеќе дни сет од колбаси: Еднио од нас нека ти останит за утре оти поеќе дни сет од колбаси, што рекле луѓе (2, 22).

Со п р и д а в к и т е: **голем и цел;** Вид. ги горните примери.

КОЛВА *г.л. несвр. (за иџици) удира и фаќа (зрна и др.) со клуноџ;* Станала (жената), та отсеала бела пченица и је дала да си колва (квачката), арно ама квачката бидејќи беше живеала в планина, беше се здивила и одвај беше ја скротила. (3, 239); Еднио гулаб се наколвал, а другио стојал и не колвал (4, 178); ...едно му пронал просо пред квачката куменџјата, пак ватила да клока и да џи ваби пилците да јадат просо и на часо пилците излегле од под крилјата и ватиле да колваат просо. (3, 60); Едно пиле си колвало на едно трнче семе за да ранит душа. (2, 74); Море, крши глаа од мене, бре петле, бре, не колвај ми мрсулите, оти да не му речам на татка да те ожени, да бетер од мене ќе станиш! (6, 15)

КОЛВАЊЕ *ср. г.л. им. од колва;* Е, море петле, е, море брате, па да знајш по патот што пусто јадење имат: еден јачмен во зрното како некоја дренка, само за колвање (2, 18).

КОЛВНИ *г.л. свр. колвне – (за иџици) удри и фаќи (зрна и др.) со клуноџ;* Камо ми ја кокошката да си ји колвни трошкиве? (5, 298)

КОЛЕ *м. галено име од личноџо (христијанско) име Никол а;* На Колета му го зедоа биоло и апс го кладоа дека ми посака пари (5, 284).

КОЛЕНИЦА *-и ж. колено; кај Цейенков и во ирлејскиоџи говор обично се уџоџребува во мн. „коленици“;* Откоа го изгледала (бабата Габергаго) арно, убао, му рекла да му клаат на колениците по една кожа од ежо со боцките (6, 106); Чарето ете што е, бабо: да станиш ти и да појдиш близу до рајо и да падниш на коленици пред Господа Бога и да му се помолит од срце и душа (4, 21); Одошто силно рипаа на коленици (Габергаговци), тики саде пепелишта креваа со вастаните испарталени (6, 105).

КОЛЕНО *-а ср. 1. зг.л.обџи на ногаџа (кај човека, на ирегнаџа нога кај живоџниџе) во кој се соединувааџи буџнаџа коска и цеваницаџа (коскаџа од глезеноџи, глуждоџи);* Зела еден сокол (цареа ќерка) и го пуштила да лета по облаци, та седна на колено

(3, 214); Паднала (Марија) на колена, фатила да се тепа по гради со тупаници и да плачи за греоите што 'и праила (4, 194); Го зел (чоекот орлето) од торбата и го клал на колено, откоа му врзал крајот на обете крила (5, 207).

2. а. род, иошккло; Честити царе, ај да си го даиме девојчето кај му је незе на срце за да ни биди здраво и живо и весело, да ако не је момче од царско колено (2, 240). **б. сшеен на сродство (ирво, виоро, ирејо ийн. колена);** Госпо сакам да ми даит, и да ми навртит од ненадејно, и таа стока али пари, што ќе биде од Бога даена, ќе биди блаосоена и ќе оди до треко и четврто колено (3, 289).

Во и з р а з и т е: од колено (гаѓа) – клекнаи со едношо колено; Виденеvide сирота цареа ќерка го пушти и соколо, та, без да земи нишан од колено и од око, старио беше го устрелил (соколо) (3, 216); **крв (кал) до колена – многу крв (кал);** Цел ден што се биле (војските), многу души испаднале од двете страни, крв до колена се сторило (4, 31); Ние сме сполај Богу, свети Петре – му рекол сиромашот – со здравјето, туку пуста сиромаштија дошла, н навалила, еве сам гледаш каков сум: гол, бос, во кал до колена, воден ќе легнам в постела, воден ќе станам (4, 108).

Со б р о ј о т две: Еве оваа вера треба да е поарна, чунки немав просто стоење дватри саати, ами ќе седам на стол; можи и да нема многу пати и метании на две колена, ами само на едно колено (4, 181).

КОЛЕЊЕ *ср. ѓл. им. од к о л и (т);* Јас тргам за на ацилак да одам за да си спасам душицава од тешките греои што сум 'и праела со пуштио касаплак мој по кокошки колење (2, 6); Коа гледат (момчето) еден Арап, кој си седел на една рамна рудина и пред него една позлаќена квачка со дванаесет пилиња и тие позлаќени, сите петровчиња, тамам за колење (3, 38).

КОЛЕЦ *-лци м. долго иарче орво или железо, врвлеси на едношо крај за да се забуцува взем.*

Во и з р а з о т: душата со палци и со колци ќе ти ја изваам – многу ќе ие мачам, многу иешко ќе ие умрам; Еј море слепче еј, моли Бога да не станам, да ако ти станам, небото пршлен ќе ти се видит, душата со палци и со колци ќе ти ја изваам, знаиш или не знаиш? (5, 27)

КОЛИБА *-и ж. (грч.) најиротио живеалиштие, иокриено со*

џранка и слама (в нива, лозје и др.); Близу приквечер (џаоло) 'и на-терал (Адам и Ева) да соберат суи дрвја и да напраат една колиба (4, 15); Откога 'и поучи (бостанцијата двајца питачи), 'и однесе в колиба и му определи таин за јадење (6, 58); Квечерината се при-брала бабата до колибата (2, 209).

Со п р и д а в к а т а: **убава:** Немајќи куќа еден сиромав чо-ек кај да живеит, си отишол во една планина, покрај еден друм и си напраи убаа колиба (3, 190); Ами како не сум било, во Измир има убаи колиби, има и черги (6, 147).

КОЛИБАР м. (грч.мак.) *џој џиџо живее во колиба;* Ах, проклети наречници, дали вистина ќе излезе вашио збор, дали мо-јио ниет што сум сторил да не го остаам да ми ја јади стоката едно дете од еден колибар? (3, 196); Еднио бил Бугарин, а другио Кача-ун (Влав колибар) (6, 85); Ха, ха, ќе биди и ќе остани детево од о-вој колибар, да ми биди мене зет и да ми јади стоката (3, 191).

КОЛИ(Т) *џл. несвр. само со џлаџолоџи моли(т); моли(т), ко-лит – џреклина, џроколнува;* Ја моли, ја коли момчето (девојката), некако да ја кандиса да се отстори од мермер пак на чоек (2, 262); Бре го моли стопанот, бре го коли, арно ама мајсторо не му слегу-ал ништо живо и најпосле одвај го крепе и виде оти ќе паѓат оца-ко, се поистаил и паднал (6, 179).

КОЛИ(Т)² *џл. несвр. I. а. убива сечејќи џо џрлоџио (на жи-воџио и др.);* Така велејќи беа го грабнале за раце двата и му зеле пушката, та го кутнале да го колат (5, 359); Ти се молам, не коли ме, еве пресечи ми ја десната рака (5, 318); Си седнала (девојчето) наземи да го чека татка и да ја колит со ножот (2, 179).

II. се коли(т) – *сам се убива џресекувајќи си џо џркланоџи;* Не се коли откај тило маж, а жено, ами вака се коли од гуша! – и ја заклал (4, 240); Јас сега сакам да се заколам со ова ноже, вие како велите, да се заколам, али да не се колам (3, 308).

КОЛК м. *зџлобоџи на буйнаџиа и карличнаџиа коска;* Си бил еден чоек мрзлив што не ваќал никојпат работа со рака, само си лежел на колк, под врбоите сенки (6, 92).

Во и з р а з и т е: **на колк седи, лежи** – *мрза е, ниџиџио не ра-боџи;* Доста ми ет маката што му 'и збирам класјето од мојот сто-пан, што су му кЃсметот – рекол, кЃсметот што збирал класје сам со себе – па и од сиромаиот што имат појак од мене кЃсмет, што му седи сѐ на колк и со тамбура да свирит (2, 244); Откога је зел (ста-

рио ерген девојката), таа сè си лежела на колк покрај огниште (6, 16); Тамо имат јадење и пиење, лежење на колк под лескоите сенки и ич неработење (6, 93).

КОЛКАВ -аа зам. *приод. за искажување големина. 1. прашална.*

2. при чудење од големинаџа; Ала, Ала – рекол пашата – колкаа сила има чоеко коа да има пари! (5, 172)

КОЛКО *прил.* Вид. **колку**; Колко сол, мајсторе, да му пишам на чоекот? (5, 362); Прележал ноќта и утрото му се моли на анџијата да му биди слуга во ано колко за еден (4, 203); 'И фатиле двата ѓаола што вардеа, та и напраија парче по парче, на колко што мрава носи (4, 287).

КОЛКУ *прил. прашален за големина, количесџво, вредносџ, мера. 1. а. во дирекџно прашање; Е, кога знаете оти тамо јас одам, колку дни има до тамо? (3, 201); Колку руга ми сакаш за година, кажуј? (3, 90); Уште колку години (Господи) ќе биди жив (комшијата) (2, 226). б. во зависна прашална реченица; Момчето си рекло со умот да земи едно парченце од златото и да појди кај некој куменџија за да го праша што ет тоа нешто и колку пари чинит (2, 237). в. во предметни реченици; Не крши го ковчего, стопанине – му свикал еден глас од ковчего... ами отклучи го ковчего и ќе видиш колку богатство ќе ти даам (2, 248); Јас пребројав, честити царе, му рекол буот – колку мажи има на веков и колку жени (2, 82); Знаиш, бре братко, колку пари ми борџуаш, али не знаиш? (3, 260). г. во извични реченици; На колку таквие курветиње јас сум му скројала куљаво, да знаиш ти! (2, 197); Бре, бре, бре, колку многу стока имал Асан пачаџија! (6, 121); – А бре Манго – му рекол – што има, што нема по патот? – Лошо многу, брате! – му рекол Еѓуптинот. – Кога поминав низ коријата, триста мечки видов. Аман, колку страшни беа, умира чоек од страв, тако ми Бога единога! (6, 109)*

2. за мера при споредба; Отишле (луѓето од момчето) колку илјада чекори (3, 160); Се измил царев зет, без да му се стори колку едно влакно зијан (3, 114); Орлите биле тукуречи и тие на број колку штркојте (2, 155); Вратот на камилата је беше долг колку една топола (2, 65).

3. во корелација со толку; Колку луѓе има по веков, и толку чешми сум напраил наспроти ксметот од луѓето (2, 119); Во секоја

куќа (вдојдата) кај што ќе работеше со сè срце работеше и колку ќе ѝ даеја ак, толку ќе земеше и благодарна ќе си одеше дома (4, 150); Колку пари што посакало момчето, толку му дала, чунки у неа пари Туна и Сава имало (3, 161).

4. колку што *а. во служба на релативен прилог-сврзник*; Зел (царев син) азно колку што сакал и една ноќ ја спраштил да оди да ја бара убаата девојка (3, 84); Ах, проклето момче – му рекла – ако стапи нога твоја во синоро мој, парче по парче ќе те напраам, колку мрава што носи! (2, 257) *б. без што*; Ве викав да ми најдите од пиле млеко, да ми го наполните шишево, ама колку е возможно побргу (2, 290); Се пуштиле да гасат со земја и грутки, арно амо колку гаселе, тоа уште поеќе се ширело (3, 306).

5. *во служба на временски сврзник; само шишо, шишоџуку*; Колку пречекори (лиса) еден дендва чекори и стапила во стапица, та чкрап! – се ватила за предните нозе (2, 28); Колку да ја вати со рака гаолот иглата, веднаш детето беше се сторило едно бјуљбулче и беше летнало (4, 250); Еден чоек отишол една ноќ во една бавча да кради лук. Колку влегол во една леја да берит, го видел бавчанцијата (6, 54).

6. *со предлози само за истакнување на големинаџа*; до: Откоа седнал и зачурил (чоекот) чубуко, изваил до колку пари имал в кесе и си ѝ клал под веленце (3, 317); Првата вечер, не знаејќи стаорите оти има мачор во одајата, беа си наизлегле сите, до колку што биле, да јадат месо (2, 46); Оти, до колку пати (Господи) што сум разгоарал со него (со каменарот), на секој збор сè тебе те наумуаше, и те славеше (4, 212); од: Коа видел царо оти ја одвиткал мажо змијата, од колку што беа се пазариле, уште толку пари му даде и многу му се благодари (2, 214); Еве ти богасто (жено) од колку што неќиш (4, 179); Ја зеде кожата и гледат – не јет волк, ами од пес, смрдела – Боже чуај, брани! – кој знаи од колку дни бил пцоисан (6, 106).

7. колку за тоа – *за заменување на цела зависна реченица во значење „шишо се однесува на“*; Колку за тоа имаш прао, пријателе, муцката ми е малце долгманеста; ја земи ја секирата и отсеци ја малце, та да ме заприлега (2, 60); Колку за тоа никој не знајме што праи Госпо (4, 118); Колку за момчето, честити царе, од голема работа... од осито ет лично, ти иди да го испиеш во чаша (2, 56); Море колку за нив знајме оти се сторија од брат и сестра две пилиња – му рекле сите – туку тој век друг бил... (2, 158).

8. колку да; Не оди в чаршија, мажу, да се продааш, ами

појди кај брата ти и тамо работи наместо аргатин, колку да е – у брат е, сè туку полесно ќе ти бидит работата (3, 270); Ти се стрчале (бравите), колку да можат и не можат (2, 23); Колку и да беше праведен чоекот и верен во зборо од ангело, па малце како да му идеше мака оти не посеа тој да си има жито (4, 118); Ете ти пари да земиш од царот колку да сакаш! (2, 246)

9. до колку (доколку); Кажуј си што ќе си кажиш, чоече – му рекол ’ртот – до колку ми сечи умот, ќе ве пресудам (2, 35); Многу пати татко му го поучуаше со кротко, до колку знаеше сиромав Божин, и многу примери му носел гоа да се тргни Силјан од тој пусти ајљазлак (2, 137).

10. од колку (отколку); На укүмот од кадијата, немаше друго што да стори од колку да му ја плати маската на тројцата гаѓачи (5, 156); Не беше му останало друго (на царо), од колку да го венча момчето и да го стори домазет (2, 251); Од ќеф што му било, цел ден што седоа тука и не могаа никој да касни друго зрно од колку трите зрна што јале (4, 75).

Во и з р а з и т е: **колку (пари) ти чини?** – *при ирашање за ценаџа на нешиџо*; За билките колку ти чини (еќимбаши), ќе ти дам пари (5, 338); **не знам колку** – *при кажување на големиоџ број на нешиџо*; Еврејските еќими му рекле на царот да заколит не знам колку илјади рисјански деца (4, 29); Се биле (двата цара), се биле, не знам колку години, и не можеле да се добијат (3, 82); **(со) една уста колку една ламја...** – туку ми се јави еден Арап, многу стршен и силен, со една уста колку една ламја, со едни заби како од најголема дива свиња, едни очи како од некое биолоште; огон и племен му излегуаше и од забите и од очите. (2, 281)

КОЛКУГОДИШЕН -шна *приг. на колку години (е)*; А, бре момче – му рекла таа, ќе те прашам ако не ми кажиш, од кој град си и чи си и колкугодишен си? (3, 200)

КОЛКУЦКА *прил. дем. од колку*; Бре, колкуцка малце се молела Богу оваа вдоица, ами ако држи празници, в црква да оди и метании да чини коа ене, кизнај колку светена ќе биди! (4, 172)

КОЛНАТ 1. *приг. гл. од колни (т).*

2. *приг. проклеџ, проколнаџ*; ...донекаде си колната (змијо) и од Бога за секој што да те види да се плаши и да вика со повик по тебе (2, 64); Кој знаит од кого сме колнати, мори ластојце?

– је рекол врабецот. – Море не сте колнати, бре врабец... – туку седелото не ви је убао напраено за да не можит мачката да не ви 'и јадит јајцата. (2, 95) (2, 95); Ха, бре луѓе, грабнете 'и овие колнати дрвја да 'и врлиме во батако, оти и тие сет на глаата од Адама израснати и проколнати. (4, 25); Сите го велеле местото оти било лошо или колнато од Бога, да затоа таквие дрвја родило... Колнати дрвја од Бога тамо скапујте до века! (4, 24); Името на мостот, честита царице – је рекол некој од тие што ја воде – му ет Триж колнатите дрвја. (4, 29); Никој не повтил од селаните да појдит да видит дали умрел колнатио коџабашија (5, 287).

Во и з р а з о т: **усти колнати** – *ироклейници*; Ај, бре селани, што беше тоа многу усти колнати! – му рекол (попо) (6, 165); Еда, попе, у тебе имало многу нивје и малку леб; многуте раце што ти 'и ожнаа нивјето беа блаосоени, а многуте раце што ти го јале лебот, биле колнати – му рекле селаните. (6, 165)

Со и м е н к и т е: Грк (4, 216); дрво, дрвја (4, 24; 4, 25; 2, 28; 4, 29); коџабашија (5, 287); уста (6, 165).

Со б р о ј о т: **три:** Тоа место, кај што се клале трите колнати дрвја, си зело име: Мостот од триж колатите дрвја. (4, 28)

КОЛНЕЊЕ *ср. џл. им. од колни (т) (се);* Слушајќи ѓаоло колнењето од старите и децата против него, али лели мака му падна многу на ѓаолот и му се сврте на старите... (4, 279); Коа се нашла сирота вдојца без трите ѓ синои, ...дала едни пискотници, едно коси кинење, едно викање и колнење на Бога (3, 218).

Со п р и д а в к а т а **прво:** Со прво колнење (бабата), почнале да му паѓаат пердуите (на богатио). (5, 298)

КОЛНИ(Т) *џл. несвр. I. 1. а. ироколнува;* Ете вака, чедо, слушај си мајка ти, да ако ти биди лошо, колни ме мене после (5, 178); Бре луѓе, бре деца бре, море не туку колнете го ѓаолот, оти никаков кабает ви нема (4, 280); Спискала жена, брате мило, коса корнит и мажа си го колнит (5, 314). **б. Chesito во сиюј со џл. к а р а;** Во старо време имало еден чоек што го колнеше и го караше ѓаолот (4, 225); Еден сиромав чоек сеедно го колнел и го карал кјсметот негов оти не му работел да се обогатит (3, 242); (сиромаио) дал вик по магарето да го кара и да го колни (3, 245).

2. заколнува; Те колнам, мила сестро, ако не ми кажиш (како да си напраам седело арно како твоето) (2, 99).

II. се колни(т) 1. се ироколнува себеси; Копајќи (сиромавио чоек) сѐ се колнел сам себеси дека бил сиромав (3, 212); Се приб-

рала една вечер (лисицата) до едно блато, кај што имало многу гуски, да преноќеваат и вечерта пак ватила да се тагуат и да се колнит сама себе (2, 8).

2. се заколнува; Е, бре чорбаци, нели велиш оти си му немал за давање на тој чорбација, тебе ти паѓат една клетва; се колниш али ќе му платиш на чорбацијата? (5, 35); Со клетва му се колнел (муфтијата на шерисљамот) оти не го лажел (дека)... знаел да пеит владиката (5, 228); Се колнам, кади ефенди, ако му речит, кога сум на правина оти да не се колнам (5, 35).

3. а. силно му се моли некому; Повторо сиромаиот му се колнел (на коњаникот), дури месата си јадел, оти абер немал за мушама да нашол (4, 134); Ах, (браќа и пријатели), здравје, здравје, сета стока да ја даам сум каил, ами само здравје да имам, бога душа ви се колнам, само жив да сум, да ако сум сиромав (5, 78); **б. во синонимен сѝреж со се м о л и;** Викал, пискал сиромав кЃсмет, му се молел и му се колнел (на сиромаио)... оти ќе го обогател (2, 245).

КОЛОЖЕГ *м. месец јануари;* Времето било многу студено, чунки, било во месецо коложег (6, 38); Ами и малите деца знаат кој месеци сет поарни. Еднашка Коложег и Сечко сет најлоши; а пак Марта смушена ет со триста умишта, ете тие сет најлоши. (3, 146).

КОЛОНИЈА *ж. (лат.) 1. земја експлоатирана од капиталистичка држава (обично голема сила). овде: 2. населувано население од една држава во завладеани земји (во сѝаро време); ...заробените ќе 'и продаале на големците за колонија да му бидат оти тој страв што имале... цела ноќ што се молеле и (б)денија чинеле за Господ да му даит помош и сила... (4, 31)*

КОЛЦЕ -иња *ср. шркалице;* За кЃсметот од воденичарка, му се кршило нешто колцето и запрела воденицата... али сега најде да се расипи тоа палено колце, кога сум стресен? (2, 103); Напраи ми (жено) едно кафе ама у брго, оти за да не ти откорнам колцето (3, 319); *мн.: к о л ц и њ а: ... колцињата... му `и однесе на маштеа му... (5, 330)*

С о п р и д а в к и т е: **палено:** Али сега најде да се расипи тоа палено колце, кога сум стресен? (2, 103); **пусто:** Арно ама не сум имала кЃсмет да ја свршам таа работа, чунки му се скрши пустото колце и запре воденицата (2, 105).

С о б р о ј о т две: Му се нажалило на целато и не 'а загу-

бил, ами је пресекол малио прс и двете колциња, та му 'и однесол на царицата (5, 329).

КОЛЦИНА *прил. колкумина*; Туку седам и се чудам, оче, како Господ ми наврте; колцина не ја сакаа да ја земат, и му се валеа на татка је дури да ја грабаат сосила задека беше толку убаа, арно ама ете мој ксмет бил (5, 193); А, гајрет чини, рисјанине а, ич не бој се, Господ ќе даи здравје, колцина сум причестил и пак оздравеле, иии број нема, а, така де, а, чини по троа гајрет... (6, 172)

КОЛЧИШТЕ -шта *ср. неисчислиени конојни или ленени влакна*; Не веруам да се стори конопта колчиште ...ај, за чудо, ќе вардам чавките, да да видам што ќе биди (си рекол мажот) (6, 36); *во мн.:* колчишта; Слезе, слезе, мажу, оти конопта се стори колчишта, коа не доварди, толку било касмет: ни тебе гаќи, ни мене кошула! (6, 36); Отишла дома (жената), извлачила колчиштата и во брго време си покрила со кошула страмотата (6, 37); Вечерта беше ја изваила конопта од зад бочва за да је биди за утрото азър и што да види – сичичката копноп исечена од глувци, сета напраена на колчишта од пустите стаори што беа си праеле седела од конопта. (6, 36)

КОЛЦИЈА -ии, и м. (тур.) *сѝражар*; „вардач“ (*сиоред Цеѝенков*); Кога виде сироманот оти араам соран нема, си напраи и една куќа да си седи и си глави неколцина сејмени, како колции, да вардат да не внесат во гробиштата некој мртоец (5, 151); Настред патот беа го начекале едни колци (вардачи) од гумрукот и беа му виделе в торба што има (5, 225).

КОМАР -и м. (тур.) *хазарна игра, игра со пари*; Најпосле (патниците) ја заватиле со помногу пари комар да играат (5, 215); Е, зер не знаиш ти, да што ме прашаш – му рекол комарцијата – ами мојо занаат јет комарцилак. Ете тој јет мојо занаат, со книги си играм комар (4, 66).

Со п р и д а в к а т а **пусти**: Јас изгубив сето што ми даде татко, во тие пусти меани и кафеани и во тие пусти комари (5, 239).

КОМАРЕЦ -рци м. зоол. *инсекѝоѝи Culex pipiens*; А пак муи и оси со комарци прсиплева беа се намножиле. (4, 110); До две-три години на сите му било арно, дека сè лето било, арно ама после пак ји побарале напрежните години, чунки од тие големи горештиње се намножиле страшни болви, тавтабиди, муи, комарци, оси,

скакулци, мрави и друзи бубачки со милиони, милиони и милиони – вриеја, вриеја, вриеја прсиплева! (4, 115)

КОМАРЦИЈА -ии м. (тур.) *шoј шiiо иџра со иари; коцкар;* Ако је се роди здраво (дете на жената), ќе је бидит многу лошо: ја чапкан, пијаница, комарџија, арамиа, кесеџија (4, 92); Кога шетал по земјата Ристос со дванаесетте апостоли, отишол у еден комарџија на гости (4, 66); Утрото станал сирوماјот и отишол кај што и-мало комарџии (4, 66); Е, зер не знаиш ти, да што ме прашаш – му рекол комарџијата – ами мојо занаат јет комарџилак. (4, 66)

Со п р и д а в к а т а **страшен**: Се научил (момчето) да биди страшен комарџија, што да не можи никој да го ендисат (5, 213).

КОМАРЦИЛАК м. (тур.) *иџрање комар; коцкарство;* Е, зер не знаиш ти, да што ме прашаш – му рекол комарџијата – ами мојо занаат јет комарџилак (4, 66).

КОМАТ м. (грч.) *иарче (оо леб, зелник, сирење и др.);* Секој је подаал комат леб (на невестата) (6, 44); Коа ќе седнине да ручаме или да вечераме, сите со ред по еден комат леб пред мене ќе ми клаат за дојадување (6, 44).

Со п р и д а в к а т а **голем**: Детето је рекло на мајка си оти ќе скршело еден голем комат од витката (6, 115); Како бидуат да скршиш толкав голем комат, бре никаквику, бре ненаситнику, ами по малку се кршит (6, 8).

Со б р о е в и т е: **два**: Едно се приближила (царицата), и ја пресекол на два комата (4, 270); **три**: Ја натерал (попо) попадијата да меси една пресна погача, приготви три комати сирење и една карта вино (3, 91).

КОМА(Т)ЧЕ ср. (грч.-мак.) *дем. и хий. од комаџи, иарченце;* Сега те молам (честити царе), дај ни по некое кома(т)че леб за по пат, да да си одиме дома да му кажиме на сиот милет оти ни даде леснина. (6, 117).

КОМУ зам. форма за на-предмет оо зам. к о ј; *истио шiiо и на ко го;* Одбрал еден, постареа, егуменот, и го определил него да одит по четириесетте села и да му однесит дароите: на секоја девојка и дар: кому шамија, кому обетки, кому џерданче (4, 259); Мило брате, те молиме, не прашај нè кому борч имаме и не скоривај ни дердоите; сако сакаш, кипи си едно дете ој си (5, 280); Гледајќи (момчето) низ чаршија по дуќаните свет што купуаа кому што му

тревало, се преесапило и тоа да ватит неколку дуќани... (2, 238).

Во п о с л о в и ц а т а: Не кому му је печено, ами кому му је речено (3, 230).

КОМШИВКА -и ж. *сосејка*; Ме прати мајка, тетко – је рекло детето на комшивката – да ми даите еден леен јаглење (4, 151); Вечерта и жената од брблајо го кандисала да ја земи комшивката (5, 344); Поарно је (жено) да даваш на заем на комшивките (5, 46); а деветте месеци, родиле и двете: царивата родила женцко дете, а комшивката машко. (2, 165)

КОМШИЈА -ии, -иј м. (тур.) а. *сосеј*; Мори домаќинко, мори, оваа работа за чудење ќе бидит, од комшијава невестата што ја донесол, цела како тебе ет (5, 190); Слушај, бре овчарко, што нешто ќе ти кажам – му рекол волкот – ние со тебе сме комшии и бидејќи сме комшии, зашто да се караме со тебе ката ден? (2, 44). **б. форма за обраќање** комши и комшија; Комши, побратиме, еве јас ќе одам на далечна страна, да барам една невеста (5, 188); Море, комшија бре, море ова ет злато и стрebro бре (6, 69); Аирлија да ни ет, комши, светојоанството што ќе ни биди! (5, 189)

Со п р и д а в к и т е: **богат:** Имало еден сиромашец, тој с' имал една домаќинка и едно детенце; еден богат комшија клет бил, од него тој не можел да излезе надвор (2, 226); **виљан:** Донекаде сум одбрал и сум бендисал едно девојче од виљан комшија – му рекол синот (2, 220); **клет:** Што клетки комшии имам јас, бурноот во носот не ми даваат, а не гуски и кокошки (3, 235); Бог да 'и убие клетки комшии што ми и зедоа двајцата мои синои на душа (5, 279).

Со б р о ј н и т е и м е н к и: **двајца:** Биле двајца комшии. Еднио бил понабожен од другиот (5, 33); **десетмина:** Испат му го сторил со десетмина комшиј и судот је пресудил да се закопат жива взем (5, 251).

КОМШИКА ж. (тур.) и **КОМШИВКА** *сосејка*; Во истата вечер зачнала царицата и во истата вечер зачнала комшиката (2, 165).

КОН *предл. за означување правец на движење накај некоѓо или нешто; овде уиоџребен во свој на предлози з а к о н;* Откоа се извишиле (штркојте) до облаци, беа му се пуштиле за кон кај нас да си идат (2, 148).

КОНАК -ци м. (тур.) **1. место за ноќевање;** Беше се зачу-

дил (царо) на тој збор што го рече ќеривчијата и беше го запишал како го викаат и кај седи на конак (5, 81); Е, е, два пати црква сум бил. Е, а еднаш сум бил на конак при бего (6, 217).

2. боџиџа куќа; дворец; Таа порта се погодила од царицата конаците (5, 250); Некни сватојте му се издавија (на Тумбурлибег); сега конаците му се запалија! (2, 58)

3. административна зграда во турско време; Го зел по себе сиромаиот чорбацијата и си излегле од конакот надвор (5, 19); Ете што гајле имам (жено); ме викнаа некни на конак и ми рекоа да си земам уште една жена (6, 11); Бидејќи голема мака му беше на сиромаио да му даат сто јајца на баждарцијата, се вратил назад и прао отишол на конак да стори давија (5, 148).

С о п р и д а в к и т е: **пашин:** Одејќи си предаениот чоек од пашин конак дома, го стрел сиромаио и (4, 272); **стар:** Заповедал (царо) да је даат (на ќерка му) еден стар конак за седење да не седа(т) во гускарницата (2, 290); **царцки:** Чоеко налеа од девет извори вода и отиде пред царцкио конак да вика: – Еќим, еќим (2, 216).

КОНДИСА *г.л. свр. (тур.) оџиседне, расиоложи се на некое место со цел да иреноќева;* Секој тргоец што ќе кондисал во незинио ан, до колку пари што имал, сè нејзе ќе му 'и давале да му 'и чуа (5, 96); Еве му го штрко (на момчето), му кондисал на чардак и му донесол една дива пајка (3, 122); Во неделата (јагленарот) уште од ноќе беше му кондисал дома му на сенарот за да му 'и сакат четирите грошеи (5, 20).

КОНДУРА *ж. (тур.) чевел;* А, бре кардашим – му рекол – како да не идам толку рано коа водам две жени; едната ќе ми тури вода да се мијам образ, другата ќе ми избриши кондурите, и сè што ми е нужно (6, 13); Ако си клаам чарклиите обетки, па ќе вика (мажот ми) оти не сум 'и клала алтните; исто ќе вика и за прстењето, за кондурите (5, 342).

КОНДУРАЦИЈА *м. (тур.) чевлар;* Правина бабам, гене правина! – ми рече најпосле приказуачот Јоан кондурацијата (3, 136).

КОНЕЦ -нци *м. шанка жица (за шиене и др.), нишка;* Врлил мрежата рибарот во езерото и ватил три чудесни риби... си ѝ нанизал на еден конец и си отишол в град (4, 268); Шопо го ватил само конечно од крајо од колбасо (6, 150).

Во и з р а з о т: **сплетка конците** – *з̀реши; се збуни*; Виде сиромав јазоец оти лисицата сплетка конците (2, 28).

Со п р и д а в к а т а: **дебел**: Е ајде, бре глушец ни еден, доста ми додева, еве сега ќе те пренесам де, ама брго најди еден ко-нец подебел (2,76).

КОНОП *м. и ж. бот. рас̀тението Cannabis sativa од чиишѝто кончесѝи сѝеблинки се добива влакно за јажиња, кошули и др.*; Беа нашле една дупка Мариовците кај што палеле огон за да печат коноп некои (6, 175); Измислил (чоекот) еден маривет; зел коноп и ватил да сучи ортома многу дебела (4, 15); к о н о п т а: Слезе, слези, мажу, оти конопта се стори колчишта, коа не доварди, толку било к̀смет: ни тебе га̀ки, ни мене кошула! (6, 36)

Со п р и д а в к а т а **пуста**: Мори, камо го, жено, платното што ќе го ткаеше? Дали уште не ја испреде конопта пушта? (6, 35)

КОНУШМА *ж. (тур.) раз̀говор, иријателска срежба*; Комшиите беа го пизмеле момчето оти имало од судијата конушма (5, 57).

КОНУШТИСА СЕ *̀л. свр. (тур.) раз̀говори се, сосиане се*; Ја чекај сега да видам за втората заповед, што лошо ќе ме најдит од првестијата што јет на судот, и со него да се конуштисам (5, 55); Лаф-муабет, се конуштисале и се прашале, кој што носел за продавање, еднио кажал оти коприна носел, а другио чивит (6, 66); Одејќи по патот Лалата, стрел еден чоек што седел на патот да се одморуа. Седнал и Лалата да се починит и се конуштисале двата (5, 105).

КОНУШТИСУА СЕ *̀л. несвр. (тур.) од к о н у ш т и с а с е*; Ејди татко, Бог да ми те прости, еве првата заповед што ми велеше да не се конуштисуам со секакви чапк̀ани (5, 55); Слушај вамо, синко – му рекол (татко му) – еве јас ќе умрам и многу стока ќе ти остаам... ама ако 'и држиш овие три заповеди: прво, со никој од грацкине чапкни да не се конуштисуаш (5, 55).

КОНЧЕ¹ -иња *ср. дем. од к о н е ц; иарче конец*; Во гемајата имало многу патници и почнале да си играат со книги, отпрвин со кончина (5, 215).

КОНЧЕ² *ср. Вид. коњче.*

КОЊ -и *м. зоол. а. домашно крујно животино Equus caballus*;

Чул вистењето атот од водните кобили и се пуштил низ море да пливат да види каков коњ виштит (2, 263); Аман, тате, жити мене, дај му еден коњ, да белким нема да те застрами (маж ми) – му се молила со плачење (2, 291); Треќата година се главија (браќата) за овци, кози, крави, волои, коњи и кобили (2, 252). **б. форма на а ире-земени од народнаџа иоезија;** И (треќото момче) тргнало да оди пред коња пеша (3, 290); Тоа рекол (коњаникот) и дупна коња, та си побегнал (4, 134); коња дорија: Мори моја мајко, ја спремај ми коња дорија, оти ќе одам кај татка на село (2, 167); јарца коња: Ја донеси, мори ќерко – је рекол старио на ќерка си – јарца коња да видит момчево! (5, 67); метла коња: Дошла метла коња од баба чу-ма и је се качила и летнала (2, 257); коња пеливана: Така рекла и си боднала коња пеливана (5, 212); петла коња: (татко ми) имаше петла коња (5, 67); Триста тоари деканки превлеков со петла коња (6, 216); коња самовила: Момче, момче – му прогоорило коњчето – јавни ме и биди весел оти јас сум коња самовила (2, 253). **в. форма за обраќање на у;** Ами чаре, бре брате коњу, сега за нас? – му рекол Петре и другите (3, 105); Ее, како, брате коњу, де како: не можела мајка ми, не можела да ме роди мене (2, 284).

Со и м е н к а т а **јунак:** Капиданот се наватил усул сам ќе појдел и ќе го победел, само еден јунак коњ да му даит (2, 112).

Во п о с л о в и ц а т а : чекај, коњу, до зелена трева: Еее, чекај, коњу, до зелена трева. Толку пари сега 'и запусти (бре синко), да дореда ќе си 'и спечалиш! (5, 213)

Со п р и д а в к и т е : **арапски:** Идејки по пат, му отворил збор Петре на арапскио коњ и го прашал за тие јунаста што 'и напраија (3, 108); **арен:** Му нарачал (царо на азнатарот) да му даит на двете момчиња по сто лири и по еден арен коњ (3, 289); Јас преѓе је реков на ќерка ти за арнио коњ да му го даеше на чоекот (6, 230); (помалио брат) најарен коњ или вол ќе купел, во една недела ќе ослабел и ќе му умрел (3, 269); **бел:** Му посакал (ќелешо на орело) еден јунак коњ бел и една руба бела (2, 116); **брз:** Да бегаме еден саат понапред, оти чумата има брза коња (2, 256); **добр:** Ќе купам еден добър коњ (6, 114); Да е таков царот да ми даит еден коњ добър и стотина лирички (3, 287); **изоглаен:** Кај си нашол ти али мемлекет да шеташ како коњ изоглаен (5, 182); **крастав:** Дујда, не му је страм, и дрварчето дошло со крастаиот коњ да надбодинуат цареа ќерка (3, 56); **крилат:** Отаде појди во големата ливада, та ќе видиш еден крилат коњ (2, 274); **лош:** Уу, мајко, ами лошио коњ јас му го дадов на чоекот – ѝ рекла ќерка је (6, 228); Мори, ја истај ми се от-

тука ти, јас некум на овој пријател да му даам лош коњ (6, 113); **обружан**: Отиде (детето) во големата ливада и го вати обружанио коњ, та си го јавнал (2, 275); **пајтонциски**: Ти се напраил гаолот еден кауѓер... смирен, кроток, очи никаде не вртел, сè пред себеси гледал како некој коњ пајтонциски (4, 257); **пцојсан**: (кучето) во устата било раскрваено, како да јало месо од некој коњ пцојсан (5, 10); **силен**: Одејќи (браќата) и патем еве ти еден силен коњ и му попречил патот да не 'и пушта да одат ни напред, ни назад (3, 105); **слаб**: Зел ќелешот еден најслаб коњ и отишол тој понапред (3, 29); Јавнал (мажо) слабио коњ и се вратил дома (6, 230); **тоарен**: Поминал еден старец по патот пред него, со еден коњ тоарен и му се препнал, та му паднал и претоарил (3, 209); **убав**: Излегуајќи откај жената, еве ти еден чоек променет со убаи алишта вкачен на еден коњ многу убав (4, 163); **улав**: Царцкио чоек му наоѓал (на момчето) една работа при царо да биде сеиз на еден улав коњ што го имал царо (2, 258); **царцки**: Откоа му го зеде зборо момчето од коњчето, отишло кај царо и се пазарило да го гледа царцкио коњ (2, 259); **црвен**: Коа бев со црвенио коњ (дедо)... го сечев аскеро на другио цар што сакаше да ти ја земи земјата (2, 294); Жегнал влакното (момчето) од црвенио коњ, дошол коњо и го вјавнал (2, 291); **црни**: Коа бев со Гоко (честити дедо) и црнио коњ... тогај си насеков прсто и ти ми го врза и ме бакна в чело (2, 294).

Со б р о е в и т е: **два**: Е, сега што сакаш, царице, дали свеќа да ми светиш на трпеза, дали да те качам на два коња (5, 333); Врвејќи на едно место (браќата), нашле една стара жена кај ора со два коња (2, 255); **три**: Затвори портите момчето и откоа 'и исчешла трите коњи и 'и наранил (2, 283); Сакалнеќел (момчето), сеиз се сторил на Арапо да чеша три коњи (2, 283); Си 'и гледал трите коњи као напре и уште поарно од као што напре (2, 284); **тричетири**: Го кладе (кадијата коњо) во еден аар со тричетири коњи (5, 96); **четири**: Си се рашетуал садријазамот во еден петочен ден по сокаци низ Стамбол, вкачен на една кочија со четири коњи што ја тргаа (6, 94); **печес**: На часо (момчето) се напраило еден кирадија со печес коњи и поминало пред мевќеме (5, 203); **50**: Коњо го остаил кај сака нека оди, чунки за 50 коњи алтани зеде (6, 35).

КОЊАНИК *м. а. чоек шио јавна коњ. б. војник во родош коњаница*; Не би час, довтасал на чешмата еден коњаник со оружје обружан (4, 133); Одејќи коњанико се сетил за мушамата и бодинаница дотрчал при изворо (4, 176); Некој војник коњаник со муз-

драк на рамо бил му дошол патот да поминит пред тоа место кај што биле трите дрвја. (4, 24)

КОЊАРЕЦ *м. ишој ишо е од с. Коњари (Прилејско); овде: во својство на ирекар; Така и Силјан Коњарецот големата радос му се сврте на голема жалос (2, 148).*

КОЊАРИ *ср. село во Прилејско; Со тие мисли Силјан си летна од Плетварско и си одлетал во с. Коњари, та си кондисал на седелото од аџијата (2, 149); Силјан со Аџиовци си долетале во село Коњари здрави и живи (2, 156).*

КОЊАРКА *ж. ишаа ишо е од с. Коњари, Прилејско; Сите млади коњарки беа дошле во дворот од Силјана за да гледаат радоста; сите се радуале и се веселеле (2, 154).*

Со п р и д а в к а т а **млада:** Вид. го горниот пример.

КОЊАРЦКИ *ирид. коњарски ишо се однесува на с. Коњари, Прилејско; Му сошија (на братот) два ката алишта, му купија опинци, објала и го пременија као некој зет коњарцки (3, 311); Прошетал (Силјан) по сето Коњарцко поле и слегол дури на Врбјанцко, крај блатото, та си се најал жаби (2, 149).*

Со и м е н к и т е: **зет и поле,** Вид. кај горните примери.

КОЊСКИ и **КОЊЦКИ** *ирид. ишо се однесува на коњ(и); Беа го пресудиле (момчето), ти го однесле на коњски мос (4, 217); Секој чоек држел по една коњска опашка (4, 110); Донесло (девојчето) еден голем јарец зауздан со коњцка узда, со седло и узенгии (5, 67); Еве што најдов, коњче – му рекло момчето – една коњцка плоча, од најубаите на веков (2, 258).*

Со и м е н к и т е: **кожа (2, 263); месо (6, 118), мост (4, 217); опашка (3, 57; 3, 98); плоча (2,157; 2, 259); узда (5, 67).**

КОЊУШНИЦА *ж. иросиорија за коњи; Едно влегле во коњушницата при улаио коњ (момчето и коњчето) и му свртел чифте (коњчето) (2, 259); Влегуање во коњушницата, и го одврзало коњо (момчето) (2, 260).*

КОЊЦКИ *ирид. Вид. коњски.*

КОЊЧЕ и **КОНЧЕ** *ср. дем. и хий. од коњ; млада коњ; Пукна како костен (чумата) во пуза, со ниет да удри една смрдеа и од таа смрдеа да го отрует момчето, коњчето и девојчето (2, 262); Ами како да сторам, бре коњче, сега? – го прашало момчето (3,*

54); Та си ја вјавнало (детето прачката) како конче и си го боднало трчајќи за дома (2, 175).

Со п р и д а в к и т е: **жудао**: Му дојде као срам (на помалио брат) дека само еден коњ донесе и тој не навиду, ами едно жудао коњче (2, 254); **мило**: Зашто, мило мое коњче – му рекло момчето – не си ми ти весело као што сум јас? (2, 256); **самовилцко**: Дошла метла коња од баба чума и је се качила и летнала по трагата, по коњчето самовилцко (2, 257).

КОПА¹ *ж. шркалезен, при врвоӣ шесен куӣ сноӣје или сено; с̄ио̄џ*; И си полегнале кирациите зад копите од сеното, под сенка (3, 312).

КОПА² *џл. несвр. 1. со ост̄иро орудие ирави дуика*; Стана сам (змеот) за да видит што стори со водата (Еѓуптинот). Кога појде, го најде, кај туку копат со раце (2, 127); Ајде излегуј, Адаме, од рајов, оти ти не ме послуша мене што ти заповедав: да ја ораш земјата и да ја копаш дури си жив, да така со леб да се раниш! – му рекол Господ (4, 11).

2. со коиање вади; Копала, копала (попадијата) сидот и отворила една дупка колку да може да се воври за да излезит надвор (5, 192); Копажќи песок (еден од аргатите), беше нашол азно (3, 319). **б. во иасивна уио̄шреба**; Поарно каменот се копал од лозјето (2, 78).

3. а. обрабо̄шјува земја, нива, лозје и гр. со мо̄шџика и гр.; Си копал еден сиромав чоек во една бавча со ѓунделџак и копајќи сѐ се колнел сам себеси (3, 212); Ако одиме да копаме лозјето и да заврни, пак ќе вика по мене (мажот ми) (5, 343); **б. во иасивна уио̄шреба** со се; Оди низ лозје чоекот и мавни со мотиката наземи да обиди али се копа (2, 78).

Во п о с л о в и ц а т а: Не копај гроб другему, оти сам ќе падниш во него! (5, 317); Кој копа гроб другему, мајко, сам паѓа во него (3, 197).

копање *ср. џл. им. од к о п а*; И така во копање, во прашење, и докрај сите селани така 'и сработиле лозјата (4, 140); Уште една тргнал (Адам) и на треќата бразда му се виде полесно орањето од копањето (4, 12).

КОПАН *м. (грч.) буӣ оо̄ ӣшџица (кокошка и гр.)*; Јадејќи еден копан од кокошка еќимот, му се запрела една танка коска во грлото. Опна да ја вади сиромав чоек, коската... (6, 223)

КОПАНКА *ж. дрвено кориѝо*; Ранет (владиката) како на копанка, тики ич можи у него болва да спацира, кога имат двајца ѓакони да го поштат (2, 106).

КОПАЧИ *ѓл. несвр. вади дрвје cose корење од извесен ѝростѝор*; нива копачена – нива од која се исечени дрвјаѝа и нивниѝе корење се извадени; Го гледаш чоекот што ора онамо, еее, нивана копачена? (5, 356)

КОПЕЛКАТ *ѓл. несвр. копелка 1. койка.*

2. (прен.) *наѝојува; се обирува*; Откако се изнаслушаа два-та кој што има, еднио копелкат да му земит бубаќот, а другиот да му земи шиклите (6, 183); Вторио (чоек) туку копелкат за да стори трампа, туку се препраал ѓоа неќит тоа за тоа да трампиме (6, 183).

КОПИЛЕ *ср. (тур.) 1. незакониѝо, вонбрачно деѝе.*

2. (прен.) *никаквец, нейрокойсаник*; Остај ме, мори домаќинко, не задевај ме, доста ми је маката денешна од едно копице што ми украде сланутокот (6, 213); Е, кажи кај ти се другарите, бре копице, и кај ти се скриени (5, 358); Ах, анасна, ја му идам до ако на ова куче, ја чаре не бидуа, сега ќе видит тоа копице, од мечка издојано, како ќе го гостам јас! (3, 195)

КОПИЛЧЕ *ср. дем. од к о п и л е*; Ах проклето моме – му рекла – ако ми дојдиш уште еднаш, парче по парче ќе те напраам; гиди копилче едно, гиди! (2, 262)

КОПИТО *-а ср. најдолниот дел од ноѓаѝа кај коњ, вол и др. животиѝи (ѝиѝачи)*; Еден прос чоек нашол на пато една самарна игла и преесапил со умо негов да ја однеси на некој коач да му ја напраи еден сантрач за рамнење на коњи копитата (6, 75); Опна сирота (срна) да се вкачи по дрвото кај сестра си, ѓоа тамо да куртулиса од ’рти и загарите, арно ама пусти нозе и раце се копита (2, 180).

КОПИЦА *ж. дем. од к о п а*; Секој беше си однесол по една погача цела и ненакршена; сите беше ’и клале стреле в куќа една на друга, та беше се напраила една мала копица (6, 112).

КОПРИВА *-ви, -ии ж. бот. Urtica urens*; Дури беше дошол сиромашот кај копривите, ниту една рака коприва не беше останала да си набери (3, 268); Тој почнал да му кажуа како бил сиромаш... како отишол да збира коприви (3, 265); Слушај, брате ибрик

и ти, сестро леен, јас нешто ќе ви кажам: јас дојдов да берам коприи во овие дворои и ми се затвори портата (3, 308).

С о п р и д а в к и т е: **млада**: Вид. кај росна; порасната: Тремо и дворо никојпат несметени, цело буниште во дворо; тревје и коприви пораснати, змии, гуштери и жаби колку ти душа сака (5, 323); **росна**: Одејќи за дома (сиромаио), видел во една ливада едни коприви росни, млади, саде за ќев (3, 268); **убава**: Ах, што убаи коприви беше биле оние! (3, 268)

КОПРИВАР *м. берач на коприви*; Ооо, добре дошол, Каргаман капидан, опни пртеница, сиври краставица, решетар ааси, копривар чауши, како си, како? (6, 116)

КОПРИНА *ж. (тур.) свила*; Нашол (шкодранецот) еден муштерија од немечките баздриѓани и му продал коприната со ваде за 61 ден (6, 81); Чалмата била како од турски аџија, од најскапата, саде со срма везана и од коприна ткаена (5, 197); Ете ти го и друго маж со тоаро коприна кај иди за да је се повали на жената си (6, 67); **коприна бурунџук** – Вид. бурунџук; Одејќи (мажот) низ планината, видел едно сено окосено, ама едно танколико било, што асли како некоја коприна бурунџук (6, 65).

С о п р и д а в к а т а **пуста**: (ја) виде жената пустата коприна (6, 67).

КОПРИНАР *м. љој шџо произведува или проава коприна; свилар*; Пријателе, имаш ќеф да напраиме една трампа со копринава? – му рекол копринарот (6, 66); Крчма, крчма, пријателе, од мене нема – му рече копринаро – јас ќе ми ти даам стока многу поихтибарлија (6, 66).

КОПРИНЕН *прид. шџо е од коприна, свилен*; Беше ја променила (бабата) пиралката со тие убаи фастани, со тие чоени сакои, со тие копринени кафтани, што носат од најбогатите девојчиња (2, 185); (амалот) беа го промениле со едни владически алишта... со тој појас копринен (6, 152).

С о и м е н к и т е: кафтан (2, 185), коприна (6, 152); сито (2, 102), стока (6, 32).

КОПТИСА *гл. свр. (тур.) обично безл. му коптисало – одеднаш му се јави (желба), ненадејно џосака*; Откоа поминало многу време, мачорот беше застарел и му коптисало да се покаи, глумци да не јади и да појди на аџилк (2, 46); Бидејќи многу лична,

му коптисало (на ќелешот) да речи: – Цареа ќерка да роди едно машко дете од мене (2, 266); Тамам, брате петле, лели ти коптиса од срце да идиш со мене и да се сториш аџија, блазе тебе и преблазе на твојата грешна душа! (2, 6)

КОРА ж. **1.** *усукан лисѝ иѝестѝо (за иѝиѝа, иа оѝиѝаму и самѝиѝа иѝиѝа)*; Усучила (Марија) долната кора и го клала зелјето; усукала и горната кора и станала просто (6, 41); Рацеве заватени (ми се) со сукалото што ја имам корава (6, 42).

2. *ѝорниѝи дел од сланинаѝа*; кора сланина – *еден слој од сланина*; (Пејо) одвај нашол една кора сланина на греди префрлена (6, 209); Одвај беше ја сварил кората сланина и му се курдисал да ручат (6, 210).

КОРЕН -ње м. **1.** *дел од расѝиениеѝо којѝиѝо е взема (со неѝо оно се држи цврѝиѝо и од неѝо добива храна)*; Едно дрво што е во земјата насадено има корење и гранки со лисје (4, 191); Лисицата се допрела до коренот од еден трн (2, 7).

2. (прен.) *основа, ѝемел*; од корен – *од основаѝа*; Утрото уште од рано (Еѓупката) глаила еден чоек и ја пресекала од корен (јаболкницата) (2, 175); За многу време ѓаолот печалил да му запустит куќата на еден верен домаќин и домаќинка... да ’и омрази и да ’и запустит од корен (4, 243); Тешко и горко на тој чоек или на тоа село кај што ќе клаел око коџабашијата: од корен ќе го запустел (5, 287).

Во и з р а з и т е: **вати корен** – *зацврѝи се, насѝамена се*; Ако ја остаиш (треската) да вати корен, ќе ти сврти на жолтица, али на кашлица и оток (2, 108); **пушти корен** – *со истиѝиѝо значење*; Свика лиса тогај: – Пушти корен, волчко, вати нога; (2, 26); **му ’и копа корењето некому** – *сака да ѝо заѝусѝиѝи*; Почна ѓаоло да му ’и копа корењето на патрикот за да го слизни во некој голем грев (4, 283); **од врв до корен** – овде: *од ѝлаваѝа до ѝеѝиѝиѝи*; Постојала малку анката и го помолила да го променуа од врв до корен (5, 291).

Со п р и д а в к а т а: **превртен**: (дувнале) силни ветрои и беше ’и турнале трите дрвја наземи со корењето превртени наугоре сосе земја (4, 24).

Со б р о ј о т: **педесе**: Оче егумене (Госпо)... ми рече да посадиш педесе корење од зелка (4, 207).

КОРЕНИКА ж. (стои: коренка) во составот билки корени-

ки - билки (лекови) од кореноӣ на извесни ӣрревки; (Госпо) му даваше (на Адам) билки коренки и сите болести му оздравуале на Адама (4, 22).

КОРЕНЧЕ -иња *ср. дем.* од корен (од ӣрревки и *ор. сийни расӣенија*); Види ме мене кај сум врзан од стопана ми уште од темни зори, во оваа песочина и пржал, кај што нема едно коренче трева (2, 92); Ту бре, гиди, дваесет години и згора кај постам... и сè коренчиња од трева кај јадам (4, 185).

КОРИ *џл. несвр. укорува, кара некоџо*; Бре је учија (ќерката), бре ја корија да се остаи од таа севда, арно ама таа никако не 'и слушала (2, 166).

КОРИЈА *ж. (тур.) шума*; Син му на царот... бил во коријата на лоење (5, 334); Патот (на чорбацијата) му бил за да поминит низ една корија (3, 206).

Со п р и д а в к т е: **голема**: 'Рслано и 'рсланицата (трчале) од големата корија и дојдоа кај коњо (2, 275); Околу езерцето гледаат една голема корија и многу широка (4, 72); **селска** и **селцка**: Јас ќе заповедам да му се скриет атот од един арамија во горниот крај од селската корија (4, 80); Трештил (Пејо) од селото надвор и влегол во селцката корија (6, 201); **цела**: Коа пораснало едно просо: страшна работа, цела корија, што со коњ да не можеш чоек да пробие! (3, 246)

КОРИТО -а *ср. 1. дол̄ орвен сао за вода, вино, жӣио и ор.*; (луѓето) наполнија амбарите со жито, коритата и бочвите со вино се израдуаа и почнаа да пијат шири (4, 141).

2. изолабено орво во вид на к о р и т о 1 (за ӣоод чеиша); Едно се наведи во коритото (маската)... ја пикна муцката во шопурката гоа да пиет вода (4, 226).

3. волабна̄и ӣросӣор во земја̄ӣа ӣо кој ӣече река; Реката Јордан (течеше) по едно корито од спилите на таа планина (4, 71).

КОРИТЦЕ *ср. дем.* од к о р и т о; Вид. корито 1; Поарно, бре синко, стори што не напраи крошни, чунки татко ти јас го израстов во коритцето што си ранев прасето (6, 213).

КОРКА -и *ж. иарче од кора̄ӣа на лебо̄ӣ*; Си изваил (момчето) од торбата неколку корки што му беа останати, та си 'и натопи во водата за да руча (3, 156).

Во и з р а з и т е: **за корка леб страден, трпи е астрет** – *џла-*

дува; Остана сиромав страден за една корка леб (4, 60); На едни ем арни луѓе Господи, ем си 'и остаил сиромаси да трпат за една корка леб (4, 87); Комшиите беа се осиромашиле, за една корка леб астрет беа дошле (4, 154); **да му бидам слуга за една корка леб** – *оа му работам колку да се ирехранувам*; Му благодарам (на анџијата) и за алиштата и што ме прибра да му бидам слуга за една корка леб (4, 204).

Со п р и д а в к а т а: **су(в)а**: Ејди јас сиромав, што сум бил толку таксирлија и нексметлија... во азно небројано да паднам и гол да си излезам, та овде да појдам, корки суи да топам во вода и да нема да се најадам (3, 157).

КОРНИТ(Т) *гл. несвр. к о р н е*. **1.** *вади cose корен. а. рас-тение*; Арамијата беше се наведил да корнит од лејата лук (6, 54); Плевење, плевење ме перит – така рекол (човекот) и се наведил да корнит од тревата (2, 80). **б.** *во пасивна употреба*; Коа видел мрзло оти не се корнела тревата, ја арнисал и си седнал под сенката, та си запалил чибукот (2, 80); (рогоите) ни се корнеа, ни па се кршеа (3, 158). **в.** *иероуи, иерје корни*; Ватил (богатио) пердуите да 'и корни, арно ама многу болеле и зел да ји остригол со ножици (5, 297).

2. (прен.) **а. коси корни** – *силно е ужален, очаен*; Вика проклето сакат што го грло течи, и косите си корни (5, 93); И кога ватија мајки му да пискаат и да плачат и косите од глаата да си корнат (4, 101); Спискала жена, брате мило, коса корнит и и мажа си го колнит (5, 314). **б.** *без именкаџа коси*; Викат, да викат, дури корнит – и чула Дуња Ѓузели, та пратила измеќарите да купат неколку ока (3, 284).

КОРОМАНЧЕ *ср. дем. од короман (тур.)* **1.** *војнички леб во сулџанскаџа џурска војска*.

2. *големо џарче леб*; Не би час, еве ти еден сиромав чоек дојде и седна до чешмата, та си натопи едно короманче леб во водата за да му омекни (4, 134).

КОРУНА *ж. круна*; Излегла и цареа ќерка од под шатор променета со тие невестински алишта, со таа коруна на глаа (3, 214); Заповед имате (ангели) од мене Зерзевул, ваш главатор, и ве преколнуам во името мое и во коруната од двата рога што ми се на глаава, сега да напраите една кула висока до небото (4, 220).

Со п р и д а в к и т е: **позлатена**: Коа го виде (Дуња Ѓузели) као да си виде душмано пред неа, а не како да видеела цар, проме-

нет во најскапи позлаќени алишта, со позлатена коруна на глаа, со патерица в раце (3, 51); **царцка**: Со голема чес го зеле момчето старците и го однесле во сарајо, го клале да седи на столо, му ја клале царцката коруна на глаа (4, 96); Си клала (сестра му на царот) царцка коруна на глаа, сè со бесценети камење што светеа (5, 134).

КОРУПКА ж. *шврда обвивка, корка (од јајце, орво и др.)*; Врлил (царев син) со јаболко на корупката од јајцето (2, 173).

Со п р и д а в к а т а: **церао**: Веднаш се лупила крастата и паднала како некоја церао корупка (2, 247).

КОСА¹ -и м. а. *влакнаџа на ѓорниоџ и задниоџ дел од ѓлаваџа на човека*; Сета снага (на девојката) је била гола и покриена со косата од глаата, а косата је била бела и светела како некоја срма позлаќена (2, 189); Девојката била како некое сонце огреано; таа коса што имала позлаќена и долга доземи (3, 39). **б. со ѓлаѓолиџе**: **искини**: Младата невеста коси и лице си искина со нокти (3, 178); **корни**: Мајка му стојала пред него и плакала, пискала и коси корнела за да не го бесат (4, 218); **куби**: Света Петројца косите си 'и кубеше (4, 112); **отпушти**: Откоа се поодалечила девојката од царскиот син, си отпуштила косите (5, 211); **расплети**: Им расплетило (момчето) косите (на самовилите) (3, 25); **растури**: Беше растурило (детето) косата, нито тој омиен, нито коњчето исчешано и обрисано (3, 56); **чешла**: И ќе седнела (девојката) помеѓу два камена тамам спроти сонце да се печит на сонцето и да си чешла косите (2, 189).

Во и з р а з и т е: **коса корни** – *во ужас е*; Спискала жена, брате мило, коса корнит и мажа си го колнит (5, 314); **косата му се кренала** – *се вчудовидел; се уџлашил силно*; Влегло момчето и што да види: цела коскарница од млади како него деца. Косата му се кренала од страв што му дошло (2, 285); Кога чу сиромано тој збор од нечеснио чорбација, косата му се кренала од глаата (5, 90).

Со п р и д а в к и т е: **бела**: Ме престаџија пред еден старец, со една бела брада и со бели коси (4, 76); **девојчинцка**: Оп! – по-тамо видело (момчето) една плетенка од некоја коса девојчинцка, светела како некое сонце (2, 258); **долга**: Јас имав брада синоќа и долга коса (5, 195); **растресена**: Видел (симиџијата) од другата страна едно дервишиште, со косите растресени, за страои Божји (3, 36); **растурена**: Му беше троа страв од бабата, чунки била со косите растуруени (3, 36); **срмена**: Близу две години што живеала при

Арнаутино и родила едно дете машко, исто на неа лично и со косите срмени (2, 189).

КОСА² -и ж. *алайика за косење (жиџо, шрева)*; Си дигнал (мажот) косата на рамо и је кажал на жената оти ќе оди на ливада да ја окоси тревата (4, 275); Ја чекај, бре дружина, да појдам кај желкана да ја дупнам во плеќите со рачкава од косава (3, 183); Едно го виделе Силјана мажот и жената, остајле косите (2, 142).

Со п р и д а в к а т а **остра**: Тргување со острата коса, и му 'и пререзала глаите на ќерка си како некој крастаици (2, 256); Тамам на права полноќ, чумата ќе излезит со една остра коса, како брич наточена (2, 256).

КОСИ¹ *г.л. несвр. реже жиџо, шрева со коса*; Тие (луѓе) си биле маж и жена и си коселе една ливада (2, 142); Ашиќере сакаш да ме лажиш, мори никаквице; јас со косата в раце сум и ја косам, а пак ти ми велиш оти стрижена била! (4, 276); На пладне втасав во едно поле и ево ти двајца луѓе... кај си косеа една ливада (2, 157).

КОСИ² *г.л. несвр. I. јаде, џука, „секира“ некоџо*; Дрвца се наоѓаат, жено, и се садат, а пак сестра не се наоѓа. Затоа не лути се ти дека 'и искорнала (сестра ми). Со тоа нешто ја косел мажот је (2, 161).

II. се коси – *се јаде, се секира*; Отсега да не се срдеш (чоече) и да се косиш оти си аргатин и со дикело копаш (3, 213); Не треба да се косиш толку многу дека не му фаќа умот на сите деца што 'и учиш (бре учителе) (4, 191); Ете, така да знаиш чедо, и многу, многу да не се косиш за целио век (5, 39).

КОСКА -и ж. *секој одделен тврдо дел од скелетот на човека и животинојо*; Пеки, лисо – је рекол и посигнал со клуно штркот во грлото од лисицата за да је вади коската (2, 10); Црвјето и чавките беа му изеле месата (на колнатио коцабашија) и пците беа му оглодале коските, без да го видит чоек дури умрел (5, 287).

Со п р и д а в к и т е: **здрава**: Штотуку дојдоа близу до селото и едно го видоа селаните (волко), тики коа грабнаа: кој дрво, кој камен и му излегоа на пречек, та коа му легнаа: удри гиди, удри – коска здрава не му остана (2, 25); **магарешка**: Што ќе даиш да ти ја изваам коската магарешка со клештава? (2, 39); **танка**: Јадејќи еден копак од кокошка еќимот, му се запрела една танка коска во грлото (6, 223); Еда бабо, јас не сум капс што ќе ми клавиш окна – је рекол еќимо – јас, имам една танка коска... во грлото (6, 224).

Во и з р а з и т е: **коска остаил** – *умрел*; (кумитата) побегнал в планина и се здружил со друзи комити и тамо коски остаил (5, 196); Не е чаре назад да се вратам, по туѓите земји коски ќе остаам (5, 188); **коски ќе окапам** – *ќе умрам*; Нема јас да се вратам уште еднаш назад овде коски ќе окапам и друго ништо (2, 141); **коска скрши, здроби** – *ошлепа*; Да ви е арам (песу) ако го жалате (стопана ни) и вие таков будала, кога не земат едно дрво да му скршит коските (3, 68); Стани бре (дембел), оти сега коските ќе ти 'и здробам (2, 124); Олеле, тате, не стискај ме, оти коските ќе ми 'и окршиш! (2, 17); Ха, проклета змија тројоглава, ете за тебе тоа треба, туку коски да окапиш! (2, 212)

Во б л а г о с л о в: **Мир(о) од коските да му течит!** (6, 224)

Во к л е т в а т а: **натема ви коската**: Море што ал имате, натема ви коската, бре жени – им рекле браќата – што толку викаете? (3, 142)

КОСКАРНИЦА *ж. заеднички гроб на многу луѓе погребани едновременно; косџурница*; Влегло момчето и што да види: цела коскарница од млади како него деца (2, 285).

КОСКОЦАМИТИ *приод. неизм. (тур.) Вид. коџамити*; Мавнал со сабјата (момчето) на едно место и го пресекол џамот, та се отворила коскоџамити порта и влегло натре со коњо (3, 47).

КОСОБОЈ *м. во и з р а з о т: (идело) до кособој* **1. идело до голема џејаница, до џејане со фаќање коси за коси.**

2. идело до џејаница и фаќање за коси; Секи ден кавга пралеа (жената), до кособој. Не само мажот имал мака со неа, ами и комшии и од целото маало – сите викаа, да види Госпо, од таа лоша жена, пропискаа мало и големо (2, 211).

КОСТА *м. машко (христијанско) име, насџанатио од Константин*; Вака рече еден чоек што слушаше коа ми се прикажуаше ова нешто во една берберница од пријателот ми Коста (2, 69).

КОСТАДИН *м. машко име, насџанатио од Константин*; Плачи денеска, плачи утре и цели ноќи кални, од солси што ронеше пустата стара, вир вода гробо му го подводи на Костадина (2, 191); Падна наземи пуста Невена и одвај 'и доцелива деветте гробој и си умре згора на гробо од малиот Костадина (2, 193). **Цар Костадин и царица Елена**; Откога го ископал местото цар Костадин и се смешале двете мориња, тогај како да се попишманил цар

Костадин (4, 37); Царица Елена и цар Костадин... рипнале од соно, та си кажале тоа што виделе (4, 32).

КОСТЕН м. бот. (грч.) а. *распениешо* Castanea sativa. б. *не-говиош илоо*; Од големата мака што је дојде (на чумата), сама себе ќе се изееше и најпосле пукна како костен во пуза (2, 262); Беше се свртел (Итроман Пејо) со глаата угоре, оти ако останеше со глаата наудолу, ќе пукнеше како некој костен внатре (6, 208).

КОТЕ ср. *маче*.

Само во и з р а з о т **нема ни дете ни коте** – *нема никој свој*; Една баба си немала ни дете, ни коте (2, 185).

КОТЕЛ м. *голем шркалезен бакарен сао за зовривање вода, варење храна и др.*; Кренал котелот со млеко, та го испил и го врлил над себе дури до облаци (2, 126); А што стои оваа коска овде, во дрвава – си рекла – ја чекај да ја клаам под котел, да ја изгорам (5, 262); Вечер да клаиш еден котел вода да зовриет и да го попариш кај што спиет (3, 54).

КОТКА ж. *несвр. милува, гали*; овде во синонимен *сиреџ* со гали; Ако кажуа змијата ногата, да и Евреин да кажи крсто Ристов! Бре, 'и молила царица Елена, бре 'и галила, бре 'и коткала за да 'и кажит, бре таксуачки му таксуала (4, 34); Ај гиди, проклета жена – си рекол во себе – види како сака да ми расипи работа, јас го коткам и го галам детето до немајкаде (3, 153).

КОТЛЕ ср. *дем.* од котел; *мал кошел*; Станало момчето и зело котлето, та отишло кај вироите, нацрпило вода дури одоздола (2, 220); Клала (бабата) пирустијата на огнот опаку, клала котлето и тоа опаку (2, 182).

КОЦЛЕ ср. *дем.* од коцел – *илејшенка (од коса)*; Еве едно коцле девојчинско најдов, коњче мое (2, 258).

КОЧАН м. 1. *илодош од пченка со и без зрна*; Е, ај скини барем еден кочан од царевкине за да си испечиме коа ќе си ојме дома (5, 351); Дедо, ќе скинам неколку кочана од царевките за да однесам дома за печење (5, 353).

2. *корен (од ошашка и др.)*; Ја грабнале двата опашката од маската и тргајќи силно, беше му ја скинале до кочан (4, 254); Дошле екимите и му 'и пресекле до кочан со пила (рогоите на Дуња Гүзели) (3, 162).

КОЧИЈА -ии ж. (унг.) *убава њокриена кола; вид њајџон*; Дошле многу кочии откај царот (2, 210); Неколцина Евреи оделе од еден град на друг да пазаруаат нешто и качени биле на една кочија (6, 136); Си се рашетуал садријазамот во еден петочен ден по сокаци низ Стамбол, вкачен на една кочија со четири коњи што ја тргаа (6, 94).

Со п р и д а в к а т а **позлаќена**: Коа зел аберо царот оти му иди син му женет со царцка ќерка, прати кочии позлаќени (5, 136).

КОЧИ СЕ *џл. несвр. се џали, се милува; во синонимен сѝреџ со се гали; галена и кочена; Аман, бре браќа, и јас многу му се молам на жабарот – му рекла света Петројца – да не кајдисат на ќерка ми да ја земит и да ми ја уплашит, оти таа ми ет галена и кочена* (4, 111).

КОЧИНА ж. *оѓрадена ѝросѝорија за свињи и ор.*; А, сеа да ти видам плеките, да не ти го пуштам песо, од кочина, да да те испердуши (4, 155).

КОЧИЦИЈА м. (унг.тур.) *џој шџо вози кочија, кочијаи*; Издумала (итрата жена) и пазарила една кочија да ја шета кочицијата низ градот цел ден (5, 337); Слегоа и, одејќи Евреите по кочицијата, му го наполнил пиштоло со еден вишек и му го остаил на местото (6, 137); Го викнал (еќимо) момчето од кај што стоеше на порта со кочицијата (5, 338).

КОЦА *ирид. неизм. (тур.) џолем; велик; овде дел од иметџо на кнез Милош; Ашколсун на коца Милоша, напраји закон никој да не кара, а пак тој прво окара ји законо го расипа* (6, 104).

КОЦАБАШИЈА -иј м. (тур.) **а.** *сѝарешина на село на маало; кмеџ (во џурско време)*; Да напишете на една плоча овие збори: овде лежи коцабашијата од нашето село што напраи со илјадни лошотии (5, 284); Така ми нарача стопан ми (волче), или да те најдам, или назад да не се вратам без тебе, чунки стопан ми мој ет коцабашија, така сето село го слуша (2, 49); Ќе праел царот џенг со друг цар и се викнале од сите градој коцабашијте да најдат мунасип дали да праит џенг (5, 233). **б.** *џри обраќање се корисџи џур. форма коцабаши*; Ти се молам, брате коцабаши, кажи ми каков светилк имаш за да се успокоам, оти од мака што ми дојде во кожата, ќе си пукнев (4, 186); Ќе те молам, коцабаши – му повторил

поснико – ако не ми кажиш што светилѝк имаш ти (4, 188).

Со п р и д а в к и т е: **лош**: Со тоа големо зло, што беше 'и нашло селаните од умренио коѝабашија, беше се довршило злото негоо и од умирачката на тој најлош коѝабашија (5, 288); **проклет**: Целите селцки куќи изгореа, дури изгоре глаата од проклетиио коѝобашија (5, 286); **пуст**: Пустио коѝабашија бил многу водул, тики кај ќе го видел чоеко насамо, али пред луѓе, сѐ ќе му речел: – Ее, виде, пријателе, оти јас ти ја куртулилав раката од судо? (5, 18); **умрен**: Вид. кај **лош**.

КОЏАМИТИ *ирид. неизм. (тур.) ирилично ѝолем*; Испотен бидејќи петла коња, му симна самаро татко за да го избриши од потта. Кога гледа, садно беше отворил на плеќите, коѝамити рана (5, 68); Му го спружи (фиљо) носот под гушата од змијата и је се опре да ја кошни во езерото, арно ама ич се кошка коѝамити сприја! (4, 72–73)

КОШ -еи, -еј *м. од ираије исилеиена ѝолема кошница, ѝоре иоширока, долу иоиесна*; Влегла (баба Стојна) во кошо да ја кре-ни дедо Гошо кај Госпо, и ја дигнал клисаро до тавано (6, 27); Едно да излезе од својио град (од Прилеп) надвор, и го запрел баждарцијата да види што има во кошеите и да му земи баждаро (5, 141); Еден чоек беше се нашол во врбјакот да си бери прачки за кошеј да си плети – за опашка (2, 51).

Со п р и д а в к а т а **празен**: Си мислел сиромаио во себеси и си патуал, без да знаи оти во Стамбол ќе влезе со празни кошеи (5, 149).

Со б р о ј о т **два**: Собрал илјада јајца (сиромавио чоек), си 'и наредил во два коша со слама, си 'и тоарил на магаренцето и си го потера за Стамбол (5, 141).

КОШАРА *ж. заиворена иросиорија од ирачки*; Ќе си дојдеше некоја (пчела) да си влезе в кошара и татко ќе си ја погалеше со рака (5, 67); Сопрво се главија браќата, не со пари, ами со по една кошара, да си имаат секој по една куќа (2, 252); Многупати сакала мајката да влезе во кошарата да ја види како ткаи ќерка је, без да чкрпни со скрипците (6, 37).

КОШАРКА *ж. дем. од кошара*; Секоја вечер (татко) ќе седнеше до кошара да 'и пречекуа пчелите од пасење и да 'и преброва како овци на страга (5, 67); Итроман Пејо побарал во темницата да се скриет некаде во градинката; вамотамо, нашол еден ко-

шарка од пчели празна, чунки таму му биле улиштата наредени од домаќинот (6, 208); Се скрив под една кошарка и за пакос дојдоа арамии да крадат мед (6, 215).

КОШЕ -иња *ср. дем. оу кош; мал кош; Остај, остај, не земај го цигеро – му рекла чорбацијцата на сиромајо – ја земи го еден час кошево во ѓубрето да го исфрлиш (5, 17); Си собрало прачки од повит (дива лоза) и си сплело кошиња многу убаи, со капаџи (3, 282).*

Со б р о ј о т **две:** Си 'и нареди (сиромавио јајцата) во две кошиња и си 'и тоари на магаре, та тргнал да оди во Стамбол (5, 148); Излегло на скелето со две кошиња смокви и се погодило едно момче (3, 282).

КОШКА *џл. несвр. шурка со нога; клоџа; овде: во пасивна уиошреба; Му го спружи (фиљо) носот под гушата од змијата и је се опре да ја кошни во езерото, арно ама ич се кошка коџамити сприја! (4, 72–73)*

КОШНИ *џл. свр. кошне I. уори, шурне (со нога); клоџне; Ватиле (мечињата) да си играат со него (со детето), едното кошни го кај другото (3, 192); Се налути лиса и го кошна лебо од пред неа (2, 64); Застанувајќи фило до глаата од змијата и гледајќи оти не може да се напие вода, му го спружи носот под гушата од змијата и је се опре да ја кошни во езерото, арно ама ич се кошка коџамити сприја! (4, 72–73)*

II. кошни му се 1. *се сиушиџи да оди брзо; зајне се; Откоа го врза коњо во ендеко, му се кошна низ ендек и го пречека на едно место (3, 252); Као разбрал сиромајо тие зборои од старио, 'и кладе во ум и му се кошнал на планина да бара од тоа дрво (5, 181).*

2. *(прен.) оиџседне кај некоџо неканеџ; оине се; Ние се изнајадовме, ај, сега да си летнине на седело, да коа ќе огладнеиме, па ќе му се кошнине овде (3, 72); Зела, та се спремала (лиса), и една ноќ му се кошнале кај царот (2, 206); Кај новио акџија му се кошнаа неплаќачи да му јадат и да не му плаќаат (6, 83).*

КОШНИЦА -и ж. **1.** *иомал саџ исилеџен од ирачки; За касметот од глушеџот, да падни во една кошница полна со ореи што била обесена за гредата (2, 66); Сестра му од момџето си зела една кошница и една куџија со себе (3, 185); Видел (кнезо) еден Еѓуптин крај чергата да си плети кошници (5, 36); Се навати еден кназ да се научи занаат и отишол дома, та се научил да плети кошници, виду-*

ајќи еден Еѓуптин коа плетил и тој Еѓуптин го научил. И откоа исплетил неколку чешити кошници, му отошол при царо... (5, 54)

2. мера колку шиџо собира кошница; Зел (царев зет) една кошница грозје за бакшиш да је однесит, и отишол во кулата при цареа ќерка (3, 182).

Со и м е н к а т а: **чешит:** Се навати еден кназ да се научи занает и отишол дома, та се научил да плети кошници, видуајќи еден Еѓуптин коа плетил и тој Еѓуптин го научил. И откоа исплетил неколку чешити кошници, му отишол при царо и му `и дал кошниците да `и види. (5, 54)

Со п р и д а в к и т е: **полна:** Еј шуќур – си рекол глушецо – оти имало Госпо и за мене, да не умрам од глади; ево ми полна кошница ореи, ќе си јадам и ќе си живеам (2, 66); **убаа:** од тие селани што продаваат грозје (момчето)... зел една убаа кошница, та ја наполнил со грозје (3, 161).

КОШНИЧКА ж. дем. од к о ш н и ц а; Си сплело (момчето) една кошничка, та си ја наполнило со грозје и собрале од дренките (3, 160).

КОШУЛА -и ж. (ром.) **1. илајинено алишиџе за до шилоџо – кај мажиџе: до поод појас, за жениџе – до над колена;** Дај Боже здравје, утре ќе го сноам платното во двор и други ден готтоо ќе бидит, а подругиден еве ти кошула (6, 36); Си седела (во двор на ругузина (жената му од Силјана), та си везела една кошула со црна преѓа (2, 153); Дошла бабата кај изворот една вечер... та курдисала да пери гоа кошули (3, 132); Една мрзлива жена, што ја мрзело да работи, беше кинисала без кошула, а мажот ѝ и без кошула и без гаќи (6, 35).

2. змиска покожица; Ја намачка (еќимо) со мозокот од кучето и на часот је паднала крастата (на ќерката) како кошула од некоја змија (3, 302).

Со п р и д а в к и т е: **вдојчинцка:** По неколку дни невестата ми Неда седеше и таа во двор на ругузина и си везеше вдојчинцка црна кошула (2, 160); **ленена:** И не знам како беше му се запнал ракаот (на момчето), та беше дошле самовилите и не могле да го ватат од лепената кошула за глаа (2, 131); **нова:** Извлачила (жената) колчиштата и во брго време ...си го променила мажа је со нова кошула (6, 37); **позлаќена:** Треќио ден напраило момчето една позлаќена кошула што чоечко око не беше видело (5, 169); **пуста:** Ах, што пушта кошула беше била – рекла цареа ќерка – нито татко

ми имал, нито друг некој ќе имат на овој век (5, 169); **црна**: Арно сторил тој што ти го зел клопчето, ќерко ...оти од узур ќе ми ве-зиш црна кошула, сосила ќе ми се прајш ти вдојца (2, 153).

КОШУЛИЦА *ж. дем. и хий.* од кошула; А, така кажи ми де, а ќерко, да бабица крајот веднаш ќе ми ти го најдит! (6, 47)

КР, КР *изв. за иџражавање на силнаџа смеа*; На бегањето од старио, Волчко застанал да му се пули и да се смеи, кр, кр, кр, кр – ќе си скинеш срце од смеа (5, 358).

КРАБАР *м. зоол. вид рак Carcinus meaeenas*; До што биле животинки по земјата – сите се множеле ...гуштери, гуштерици, каби, крабари (4, 110).

КРАВА *-и ж. женкаџа од волоџи*; Момокот си имал само една крава во сето имање што имал агата (5, 24); Треќата година (браќата) се главија за овци, кози, крави, волои, коњи и кобили (2, 252).

Со и м е н к а т а **јалоица**: Е, е, бре братко, дали паметуаш кога го закопуаше крал Богдан азното, што пусто јадење сме јале, месо од крави јалоици? (3, 72)

Со п р и д а в к и т е: **јалоа**: Му дошол ангело на соно (на чоeko) и му рекол: да заколни четириесет крави јалои на фиљан планина и да се скрие под некој камен тамо (3, 80); **улаа**: Еден Турчин си имал еден ортакчија на чивлиго, и ортакчијата си имал една улаа крава (5, 26).

Со б р о е в и т е: **три**: Беше му дал (царот на ќелешот) три орли ...Му дал и три крави јалоици да 'и ранит орлите (2, 116); **десетина**: Е, крави десетина да имаат, али лоши сет тие домаќини – рекол еднио – и волои такуѓере, што маана ќе му најдиш (6, 194); **дваесет**: Од каде дваесет крави купија, од каде петнаесе, од каде пет и 'и напраиле четириесе (3, 80); **четириесе**: И тој даде четириесе крави курбан на ова место (3, 80); (овчарчето) дошло при царо и му рекло да заколи четириесет крави јалоици (3, 72).

КРАВАЈ *м. овде: ииџа, койџур (восок и др.)*; Еј, Бог да го прости – рекле Ѓупците – види под носот му горат две свеќи, чунки се посвети (Манго); ете му и зад него кравај восок (6, 111).

КРАВАЈЧЕ *ср. дем. од кравај; мало џркалезно леџче*; Ја натерал кавеџијата жената си да му меси едно кравајче (3, 226); Отрчало сиротото девојче и го зела кравајчето, та си седнала до

изворчето. Целио ден што чекала татка си да донесит поп, гладна. На смрачуање, станала да одит преку ричката... (5, 245)

Со п р и д а в к и т е: **пресно**: Ексик да му је и богасто и сè кога је (чоeko) онолку болен и неолен и да не можи да си касни, ами со пресно кравајче и јаболко да живеи (5, 78); **убао**: Беше месил едно кравајче најубао, бело како сонце да грееше, со отруачка (5, 276).

КРАВЧЕ *ср. дем.* од к р а в а; *сиѝна крава*; овде: (прен.); Едно пуштање (селанецот), беше го добаил Итрома на Пеја. – Кај бегаш, мори кравче? – му рекол селанецот и ватил да маат на него (6, 204).

КРАДАЧ *м. крадец, ѝој шѝо краде*; Откоа беа се увериле оти таков је чоекот што му ја украл маската, отишле во градо Неготино да го бараат крадачон (5, 154).

КРАДАЧКА *ж. 1. ѝаа шѝо краде; жена крадец.*

2. кражба; Кога 'и чу момчето тие зборои од гаолот, си намислило за мајка му, кога го заучила за да крадит и што го надеждуала и го повалуала за крадачката што крадело (4, 218).

КРАДЕЊЕ *ср. љл. им.* од кради; Детето растело и во годињето и во крадењето, и втаса да бидит прв арамија тој (4, 217); Сите мајсторлци што 'и напраил Волчко во крадењето му 'и казал старио на синои си (5, 359).

КРАДИ(Т) *љл. несвр.* *скришно зема и ирисвојува ѝуљо*; Еден чоек отишол една ноќ во една бавча да кради лук (6, 54); Еден воденичар мошне крадел брашно од тие што мелеле у него (2, 54); Волчко помислил за да кради лубеници (5, 353).

КРАЕН *-јна ирид.* *шѝо е на крајоѝ од нешѝо*; Го изваиле измекарките и беше го клале (момчето) во една крајна одаја (5, 168).

КРАЖБА *ж. скришно земање и ирисвојување ѝуљо*; Од тие пусти тарафлци; сите лошотии тамо (во тоа царство) да 'и бараш: кражби, тепачки, батакчилци (4, 95).

КРАИШТЕ *ср.* овде: *крај, иредел, обласѝ*; Летале, што летале, и приближиле до некое краиште од земјата, слегле и се починале (штркоите), си попасле тамо троа тревичка, чунки таквоо било местото што немало никаква животинцка рана (2, 148).

КРАЈ -јо м. *почеток*; Бидејќи тоа нешто, аскеро беше се зачудиле и на големо чудо станале. Се прибрале и тие до езерото и се напиле вода, та тргнале пак по реката Јордан да и го најдат крајо од кај извира. (4, 73)

КРАЈ -јои, -ишта м. **1. завршок. а. на извесна површина**; И докај десет саатот (Силјан) дошол во крајот од полето и видел еден пат (2, 142); Старецо бил на другио крај од нивата (6, 211). **б. на некој предмет**; Сопрво го лапнал еднио крај од колбасо Немецо (6, 150); И си отишол (Силјан) на другио крај на куќата да седи (2, 149); Го закачи крајо вземѝ од шаторчето (2, 287).

2. ивица; Е, лели така, слушај, сестро, да ти кажам: ќе појдиш кај блатоно онамо јаа и ќе земиш в уста од здрвената тиња што има по крајо (2, 99).

3. предел, обласѝ; На еден цар му дошло едно писмо од некој друг цар... или да му дајт едно парче земја на некој крај, или да излезит со војска да се обидат (5, 209).

4. начин (за решавање на ѝешка ситуација); Ете заошто сакам, љубезни: Госпо да чуа, се поболуаш нешто и треба да го барам некој крај да те лекуам (3, 88); Паднав во твојте раце (момче), сега барај крај да бегаме негде далеку и да се венчаме (3, 169).

5. резултат; исход; Седи и си мисли (богатио) као ќе му излезе крајо на таа работа (3, 224).

б. а. во сложени ѝрилози: до крај (докрај); И друго као првата приказна ми е раскажано до крај (4, 20); без крај: (*бескрај, неброено многу*); Аскеро беше отепал од дивите луѓе без крај (4, 71).

б. во ред ѝрилошки сѝоеви: од крај в крај; (Пејо) го ишета сиот бостан од крај в крај, ја нашол колибата (6, 209); Прао ти кажала старава планина (бре момче) за нас, оти од нас поголеми немат, чунки ја дупиме од крај в крај и нема што да ни стори (му рекле кртоите) (3, 117); од крај до крај; Сиромаио не сакал прао да кажи, арно ама после си кажал сето од крај до крај: како бил арамија, како тепал луѓе (3, 128); од крај на крај: Тамам втасало житото за жниење беше му се запалило (на селаните) од крај на крај, сето му беше изгорело (5, 288).

Во и з р а з и т е: **барај крај(от)** – *најди начин*; Барај крај (момче) да бегаме негде далеку и да се венчаме (3, 169); Овде ме донесоа, побратиме, туку, те молам, барај крај некако да ме пуштиш – му рекол сиромајот (4, 236); **барала крајо** – *барала начин*; Снаата од ден на ден сѝ поеќе ја пизмела и је барала крајо да ’а

снима од куката (золвата) (2, 161); **да си бараме крајо** – *да си го решиме проблемот*; (Мајко), ја кажи ни ние да си излезиме и друго чаре не бидуа. Кажи му и на татка. Што ќе ти речи, кажи ни, да си бараме крајо (3, 311); **каков крај да се барат?** – *што да се прави?*; Леле, мори лисо, ќе изгиниме – је рекол штркот – ами каков крај да се барат, аци лисо? (2, 8); **до крај ’и донесе** – *ги доведе дошаму*; Ете пушта злоба до крај ’и донесе, што не можит да ќердосаат сите тројца арам пари (5, 371); **кај ќе ми излези крајо** – *што ќе стџане со мене*; Ми влегло еден страв во срцево да не сеам, да кај ќе ми излези крајо, Госпо знаи! (4, 118); **каков крај да земат** – *што да решат*; Еден ден, беа се собрале сите пци на едно место и беа сториле еден мезлич за каков крај да земат да не ’и тепаат и да не ’и гонат луѓето (2, 51); **крај да не можи да си најди** – *не знае што да прави, како да најде решение*; По некое време отишол гаоло при некој друг цар и му го зболил уото; што крај да не можи да си најди од болештина (2, 217); **крај со крај не можи да стави** – *не може никако да излезе од тешиката иоложба*; (сиромано чоек) мисли денеска, мисли утре, умот од глаата ќе му излези, крај со крај не можи да стави за да најди некоја работа, нито па некој, – за да го пожала (4, 128); **крајо не можи да му го најди** – *не знае што да прави со нив*; Се нагрвалеле дечињата околу неа и тие угул голи. Едното вика папо, другото – леб. Крајо сирота не можи да му го најди (4, 53); **крајот ќе ми ти го најдит!** – *ќе најде решение за мене*; А, така кажи ми де, а ќерко, да бабица крајот веднаш ќе ми ти го најдит! (6, 47); **му свртела дебелио крај** – *фатила остиро да иосишува*; И туку (Елена) му свртела еднашка дебелио крај (на хахамбашијата) и го предала на мака (4, 35); **нема крајо да го најдиме** – *нема да ја совладаме*; Ејди, пушти таксират наш – си велеле – нема крајо да ѝ го најдиме на оваа пушта река, та назад да се вратиме (4, 71); **си го сврши крајо** – *ја уреди работата*; И така гаолот си го сврши крајо со владиката и со сиромано да ’и огреси (4, 255); **ќе ми излези крајот** – *ќе се најди решение*; Сега да видам дали ќе ми излези крајот, дали не ќе ми излези! (5, 135)

С о п р и д а в к и т е: **горен**: По некоја недела јас ќе заповедам да му се скриет атот на едни арамија во горниот крај од селската корија (4, 80); На горниот крај од патерицата (било) напраено едно грибло (4, 264); **далечен**: Бир баш се врлила в море (девојката) и веднаш далгата беше ја однесло на некој далечен крај (3, 170); **дебел**: Вид. во изразите; **долен**: Саде скалата Господ ја качуал со долниот крај наугоре и со долниот наудолу и си молчел (4, 79);

Ја грабнал (мажот) со обете раце метлата од долниот крај и је легнал да ја биет од жената си (6, 16); Силјан застанал на долниот крај кај нивата да му се пули на браздите (2, 151); **пуштен**: Едно утро дошла една најголема змија и се обесила за пуштенио крај на ортомата да се чуе свонецот кај царот (3, 78).

Со б р о е в и т е: **два**: Клај го ова дрво, Адаме – му рекол гаолот – со чепорешкава оддесно; клај го другото одлево на еден чекор, нашироко, стави ’и двата краја горе (4, 15); **четири**: Крсто Ристов, бидејќи бил многу голем, го пресекол цар Костадин од сите четири крајои и од тие крајои напрајл многу крстои (4, 30); Му изваиле четирите бруќе што биле остаени во четирите краишта на крсто (4, 35).

КРАЈ *иредл.* **1.** *сосем близу до некоѓо или нешићо; до самата ивица на некоѓо или нешићо. а. со глаголи на движење;* Врвејќи си тројца трговци крај некое село, запреле коњите до едни ливаѓе да кашандисаат и да попасат троа (3, 164); Близу до еден манастир имало една чешма, праена од кауѓерите што биле во манастирот, за секој што ќе поминел и наминел крај патот, да се вратит и вода да се напиет (4, 255); Одејќи богатио крај море, да го види сандко. Коа гледа – го немало камено! (3, 225). **б.** *со глаголи на мирување;* Беше се курдисало (детето) крај огниште да си седи (2, 264); На чардако (беше) седнат ќелешо, со магарето крај сараите од царо (2, 266); Да седи невеста да се греит крај огон, таа сега јет нова невеста (6, 39); Седејќи крај изворо и муабети праејќи, ете ти едно пиле кај пеит за царцкио син и за Дуња Ѓузели (3, 94).

2. *заедно со;* Крај царицата дошла со неа и ќерка је (2, 239).

3. *при;* Ако се подлизуркуам и јас крај таквие богати, и мене би ми праеле добриње (4, 270).

4. *со оруѓи иредлози иред себе образува иредлошки сїоеви;* на крај (*накрај*); Ај да си излезиме на крај градов (2, 115); Беше ’и скарал неколку деца, што биле собрани онде на крај селоно под едно дрво јаороо (2, 145); од крај; Зела ѓумчето од крај огон, зела ленот и крпата (вдојцата), та му ’и дала на детето да му потури вода на Бога (4, 153); до крај (*оокрај*); Патуаа, патуаа (царев син и војската) неколку месеци и дошле до крај земја (3, 85); во крај; Таквоо умно и разумно момче што нема во крај земја (5, 216).

5. (*за време*); Работил до крај ручек и му се пријало (на чоеко) (6, 210).

КРАЈНО *ирил.* овде: *во најголем сїеиен; извонредно мно-*

џу; Крајно ти благодарам, верни ми пријателе, за доброто што ми го чиниш и јас ќе ти бидам во сичките ти заповеди (4, 283).

КРАЛ -еи, -еј *м. владеител на монархиска држава со шишуула поголема од кнез, а помала од цар*; А бре чоече, зашто не припознааш ти крал и патрик кога влезе в црква прееска (4, 57); Да му се дава (на детето) мома од сите градеи и кралеј, а од нигде да не биди (3, 176); Јас се чудам на нашио падиша оти је толку кроток и не вика неколцина јунаци како нас, та да н прати да му сечиме главите на сите кралеи (6, 135); крал Богдан; Да научиш (овчарче) од некој орел каде јет закопано азното од краља Богдана (3, 71); *со иадежна форма*: краља; Вид. го претходниот пример; кралатаго; За да го увери кралатаго, појдоа дома кај жената и му најде во једен сид една шутка пари (4, 58).

Со п р и д а в к и т е: **каурски**: Ете, честити царе, бакшиш без пари и многу чесен за еден каурски крал! (4, 39); **руски**: Откоа му влегоа во срцето на шеисламо и на сите пеани и непеани Турци, му сторија абер на крало руски (4, 39).

КРАЛИЦА *ж. а. жена како крал. б. сојузга од кралот*; Некоја кралица родила осум женски деца; деветтото го остаиле без име, него го викале „Безименко“ (3, 175); Добро утро, ќерко – је рекла – како си, како живеиш со пустио маж... го спирил, натемаго гаол, да те остаат тебе што си како некоја кралица и да оит по Еѓупките (4, 240).

КРАЛСКИ *приод. шито се однесува или му припаѓа на крал*; Земете ја (девојката) – рече кралскиот син – да не умри тука од глад (5, 318).

КРАЛСТО *ср. земја во која монархот има шишуула крал*; Одејќи, дошла во едно кралсто, многу мало, и за касмет од цареа ќерка допаднала во градот кај што седел кралот, та се погодила за акчија у кралот (5, 336).

КРАЛУА *гл. несвр. кралува владее во својство на крал*; И секој цар, али крал, али кнез, кога ќе седнеле на стола за да царуаат, али да кралуаат, требало да одат во Стамбол при Турчино за тој да му ја опаши сабјата и тестир да му даит (4, 38).

КРАСА *ж. име на големец од приказна*; Ждрепката му паднала на големецот што се викал Краса (4, 9).

КРАСАТ *приод.* (грч.) *киселкав*; Оно је красато и оно је лимон – рекол треќио (5, 156).

КРАСЕН -сна *приод.* *мошне убав*; овде во синонимен *сїреџ со* убав и личен; Излегла една убаа и красна девојка, со таја руба на неа со рака чоечка неватена (2, 173); Истрчале сите десет сестри да ’и пречекаат десетте браќа. Сите усмевнати, сите променети, која од која полична и покрасна (2, 255).

Со и м е н к а т а **девојка**, Вид. го првиот пример.

КРАСОТА *ж.* *голема убавина*; во пословицата: Работата је красота... а неработата је гнасота (6, 92).

КРАСТА *ж.* *корайѝа шїѝо се фаќа на ранайѝа*; Је поднала крастата (на цареа ќерка) како кошула од некоја змија (3, 302); Се испрпела ’ртот и му омекна кожата од крастата (2, 21); Поминал пред цареа порта и едно го чуле, го викнале да ја види ќерка му дали ќе може крастата да ја излекуат, што ја имала (2, 247).

Во к л е т в а т а: Краста да го јади! (5, 323).

Со п р и д а в к и т е: **лоша**: Сум истеран од стопана ми, без да се смили на мојата лоша краста што ми ја дал Господ (2, 35); **пуста**: Сакам, море пупунче – му рекло ’ртот – туку сум болен од пустата краста, тики од тоа не ќе можам да ја повасам кума лиса (2, 20); **цела**: Незината мрза била цела краста (6, 15).

КРАСТАВ *приод.* *ѝокриен со красїѝи*; Ете вака се мети, магарице крастаа, а не ти као што метиш (5, 342); Еве ти еден ’рт крастав кај си седел под трн и се чешал од крастата што ја имал (2, 34); Али шега ќе ми се биеш, бре песу крастав – си рекол само со себе (зајакот) (2, 68); *како суйсїѝанїѝивизирана ѝридавка*; Откога ме продаде крастайов на капиданот, ме зеде в гемија (5, 252).

Со и м е н к и т е: коњ (3, 56), красте (3, 111), куче (3, 257); магарица (5, 342); пес (2, 68; 6, 94); ’рт (2, 34).

КРАСТЕ *ср.* *ѝогрден ирекар на ѝѝој шїѝо има красїѝи*; Красте краставо – му рекол очув му налутен на детето – на тебе угреат сонцето и месечината! (3, 111)

КРАСТАИЦА и **КРАСТАЈЦА** -и. *ж.* **краставица** *боѝи.* *ѓрадинарскоѝо расїѝение* *Cucumis sativus*; Дели Петро, кога бил во детинство, посадил една семка од крастаица, и му никнала една ластунка (6, 179); Тргнуање (чумата) со острата коса, и му ’и пререзала глаите на ќерки си како некој крастаици (2, 256); Пријателе, не

гледаш што ти јадат децана – му рекол еќимот – зелена крастајца и недозреана лубеница (5, 42).

Со п р и д а в к а т а **зелена**: Вид. кај горните примери.

КРАТКОУМ и **КРАТКОУМЕН** -мна *ирид. обично само во ж.р.* краткоума, кратокоумна – (за жена) *куса во умој, недовољно умна*; долгокоса и краткоум(н)а – *преземен сјој од народнајта поезија*; Немој бре момче, седи, не бегај од мене, оти ќе ме бараш. Ти треба да знаиш оти жените сет долгикуси и краткоуми (3, 153); ...ние жените сме долгокуси и кратоуми, да од тоа те молам (честити царе) да 'и простиш (3, 140); Вистина је за веруање зборо што го рекле стари за жените оти се: долгокуси, краткоумни (5, 8).

КРБЛА -и *ж.* Вид. **крбло**; Беше напрајил (син му на царо) едни кобли, колку едни крбли (3, 265).

КРБЛО *ср. вид* *кобел или каца (обично за жрозје)*; Го натерале праведнио да си стори молитва, го качиле на едно крбло да му ја наврат јамката (5, 256); Не бој се пријателе – му рекол гаолот – еве јас сега ќе се качам на крблово и ќе ја пресечам ортомата (4, 273).

КРВ *ж.* во мн. к р в о и м. *шечности со црвени зрна шито шече низ артерииште и вениште на човека и многу живојни*; Детето од вдојцата... беше го удрило по глаа (царски син)... та на часот беше му линало крв од глаата како некоја река (2, 200); Едно се наведил (Трипун) и ватило крв да му течи од носо како река (4, 45); Двете (деца) се набодија на острите закачени трски право во срцата си. Пливна крвта во виро (4, 101); Протекоа крвоите како реки (од глаата на ангело) (4, 214).

Со п р и д а в к и т е: **владикоа**: И тргнала (болвата) да оди нагоре, за кај градите (на владиката), да пие владикоа крв (2, 103); **Ристоа**: Со крвта Ристоа беше се крстил Адам и тој се простил од стариот грев што беше сторил (4, 26); **тучна**: Си реков со умо да појдам кај владиката... за да се изнапијам малце тучна крв (2, 106); **царска**: Со денеска, со утре, го пракса детето; чунки од царска крв беше, та многу беше му ваќало умот (3, 139).

Во и з р а з и т е: **да си тураме крвта** – *да гинеме*; Бидете домаќинки (жени), а не садријазамици, и остајте н нам... да си тураме крвта (5, 8); **како крв пред очите му беше** – *не можеше да го гледа*; Денеска-утре поминало баеги време и кај ќе го видел попо, како

крв пред очите му беше (6, 163); **крв во него не беше останало** – *иреблеонал*; Пустото момче умре од страв, крв во него не беше останала (6, 31); **крв да турам** – *да убивам*; Брате гусаче, досега не бев знаела оти и је голем грев крв да турам и души да губам (2, 6); **крв до колена беше напрајле** – *многумина загинале*; Три дни и три ноќи што се биле и се тепале (орлите и штркоите), крв до колена беше напрајле (2, 155); **крв до колена се сторило** – *многумина загинале*; Цел ден што се биле (војските), многу души испаднале од двете страни, крв до колена се сторило (4, 31); **како крв му се глеаше** – *не можеше да го смисли*; Како крв му се глеаше татко му пред очите (на Силјана) коа го учеше (2, 138); **крвта да ми ја локни**; **крвта ќе ти ја локнам** – *да ме ошџа; ќе ти ошџам*; Чорапите предај ми ’и (зајаку), оти ако те ватам, крвта ќе ти ја локнам! (2, 69); Коа го чу тој збор сакатио, што му рече (мажот) крвта ќе ти ја локнам“, да коа даде еден вик што го грло течи (5, 93); Во стреле градо арамија сака да ми плени жената и да ми граби магарето, а пак мене сакат крвта да ми ја локни! (5, 93)

КРВАВ *ирид.* **1.** *окрвавен*; Требало да се барат крвав нож, кој имало, тој го заклал детето (5, 248); Ножето крвао је го клале в џеб (3, 142).

2. (прен.) *сџрашен*; А сеа, синко крвав – си рекол сам со себе (капидано) – уби ’а де (ламјата)! Ја падни му в уста нека те голтни и да куртулисаш од лажливио капиданлк (2, 111).

3. (*за солзи*) *шежок и џорок*; Се тагуало сирото момче и плакало крваи солзи во таа пуста пустелија, без да го чуе некој и да го утеши (3, 158); Се молел и крваи солзи ронел чоeko (3, 123).

КРВАИ СЕ *гл. несвр. се валка со крв*; Да јадиш магаре (мори мецо), кога ’и имаш јаболка киселачки и круши запорничай да си јадиш и да не се крваиш како касап селанцки? (2, 38)

КРВЈОСА СЕ *гл. свр. облее се со крв; гл. ирид.* крвјосан; Никоја животинка не е се наваќала да ѝ го истера злото од куќи, чунки секој ќе го видел прчка со светнати очи, со крвјосана снага и секој се чудел што животинка ќе бидит (2, 16).

КРВНАК *м.* **1.** „*свиња џолема*“ (Цепенков, МАНУ, X, стр. 166). **2.** (*поџрдно*) *за човек*; Тизе бре, крвнаку Алија, да ни расипиш намазо што се клањавме во таа убава џамија, со плет плетена, со лепешка мачкана! (6, 134)

КРВНИНА ж. овде: *крв, убистиво*; Аман, домаќине – му рекла – немој, не губи је за да не гледам во куќава крвнина и друга (5, 248).

КРВОЛОЧНИК -ци м. *крволок, крвник*; Ајде да влезиме – му рекол другио, само да куртулисаме од оние крволочници (5, 60).

КРВОСА ж. свр. Вид. окрвави; крвосан – овде: *окрвавен*; Вистина беа је го нашле ножето во џебот крвосано (3, 142).

КРВЦА ж. *дем. и хил.* од к р в; Тие (кучињата) ’и канеа (волците) да дојдат и да дават овци, та покрај нив и тие да локнат троа крвца (3, 71); Како што го гледам и го мирисам (владиката), не ќе го каснала досега некоја друга болва и да му пуштила крвца (2, 103).

КРВЧЕ -иња ср. *дем. и хил.* од к р с т; Изваде (кума лиса) едни кауѓерски броеници, долзи со три крвчиња, вати да ’и тргат (2, 18); Ја опули ми се во броенициве што ’и носам, со три крвчиња (2, 19).

Со б р о ј от **три**; Вид. ги горните примери.

КРЕВА ж. *несвр. диџа, иодиџа. I. 1. а.* *од иониска иоложба иосџави на иовисока*; Секоја вечер (Господи) ја креваш скалата долниот крај наугоре, а горниот наудолу? (4, 79); Коа ти го турка (пријателе) самаро ксметот од магарето и ти си го остааш ручеко, та одиш да му го креваш самаро (3, 244); Тргнал по сите шандани да ’и пали и метании да чини, пред секоја икона кревал рацете наугоре (5, 165). **б.** *во иасивна уиоџреба со с е*; Сопрво го вати Еѓуптинот змеот за полојна за да го поткренит одземи. Арно ама туку ич се крева змев? (2, 128); Да се крева (плочата) со макара на високо колку една топола (4, 199); Бре братко, се крева сто ока вода? Никоаш (2, 127).

2. а. *однесува (ѓубре и др.)*; Кај што бил крсто Ристов врлен, нафрлано имало ѓубре од целио град – со камили да креваш (4, 35). **б.** *извишува (ирав)*; Тамам кога ќе огреам јас и тогај таа (девојката) ќе почни да чисти дворо и да креват праои до небеси (2, 234); (Габергаговци) по патои магли и праои беа кревале до небеси (6, 105).

3. *расчисџи (софра, јадење)*; овде: *во иасивна уиоџреба*; – Слушај вамо, честити царе, и вие сите пријатели, пред секого ви кладов по една чаша позлаќена и од секого ќе ја барам кога ќе се

крева софрата. Гледајте арно да не загина некоја, оти после цуап ќе ми давате... (2, 271).

4. повишува, покачува, зголемува (цена, трошок); овде: *во пасивна употреба*; Море, ај коа ти велама, жено, испрати ме – је рекол – што ми требат мене попои попадии да ми се крева арч (6, 90).

П. се крева 1. *оди нагоре во височина*; Почнало во среде езерото да се креваат талази (3, 98); Беше заврнало дожд и од силните капки што паѓале во изворо што бил тамо, се кревале жабурки (5, 301); Кревајќи се црешата наугоре, силно ти го преврли Еѓуптинот преку неа, чунки беше се држал за една гранка кога зобал цреша (2, 126).

2. се крева наголемо – *се прави важен*; Ватил да се крева наголемо (момчето), секое утро одел на кафе кај што оеле царските луѓе и најбогатите (5, 137).

Во и з р а з и т е: **глава не кревал (од работата)** – *посвојано работел*; (сиромано терзија) цел ден глава не кревал од работата (3, 228); Попоите што сите стојат пред Господ се молат за нас, дали си вникнал во нивнио живот како живеат? Дали си 'и сетил оти од пиене глава не креваат? (5, 80); **одземи го крева (треската)** – *има висока шемперија*; Коа ји исполнил петте стотини години, беше му наумил со една лоша треска, беше го стресло (Адам): одземи го кревала, од студ што му било (4, 20); **куќата ја кревало (од болка)** – *силно плачело и иискало*; Кога го доболело детето и се расплакало, куќата ја кревало (6, 8).

КРЕВАЊЕ *ср. гл. им.* од к р е в а. Вид. к р е в а 3; Као ручале и триста маани је нашол (табиетлијата на жена си) во трпезата кревање (5, 346).

КРЕВОК -вка *прид.* овде (*за месо*) *сочен, без жили*; Ќе ти ја вардам ќерка ти, бре чоече, ама не за тебе, ами за мене, за да си поручуам и да си ужинам од дете кревко мевце (2, 31).

Со и м е н к а т а **мевце**: Вид. го горниот пример.

КРЕМЕН *м. 1.* *вид мошне тврдо камен.*

2. осиро парче од шаков камен; Ја излези вамо, бре песу еден, оти сеа ќе те дерам со кремен! – му викал чорбаџијата на аргатинот (6, 229).

КРЕМЧЕ *ср. дем. и хий.* од к р е м е н; *кременче*; На одење момчето изваил чантето со огнилото и кремчето, та секнал еден трад, го клал во една рака искршена слама (4, 103).

КРЕНИ(Т) *гл. свр. крене диѓне, поодиѓне. I. 1. а. од иониска положба сѝави на повисока; Крени ја (чоече) вреќата со нас и изнеси ја на пазар (4, 230); По јадењето пак го запали (мрзливо) чибукот и си крена мотиката на рамо и збогум“ беше му рекол на лозјето (2, 78). б. за делови од соисѝвеношо шело; Го лапна (камилата) лебо в уста и ја крена глаата наугоре на долгио врат и вати да си го јади лебо (2, 65); Кога се нашол ангелот фрлен на сокак, со искршената глаа, кренал рацете на небеси и фатил да се моли на Бога (4, 214); Еве јас и опашката ја кренав, ела препеј го ферманот (2, 23); Ај сега, стопанине – му рекло (коњчето) на момчето – влезе и прај му што ќе му праиш, да ако има газ, нека крени нога (2, 259).*

2. земе за да однесе некаде; а. човек; Тешко му и горко му на тој чоек што да има за земање од некој чоек и да го крена(т) на кадија, сите пари што ’и има за земање, треба да ји даи на кадијата за рушвет (5, 38); Му навлегол некој цар со силна војска во негоата земја, та сакалнеќел, и тој требало да крени војска и да оди да се тепа и да го врати од својата земја (2, 290). б. сѝока, иари; Каменарот си ’и кренал парите и си ’и однесе дома и се стори прв чорбаѝија во градот (4, 213); Од големио страв што видел арамијата, се разбудил на полноќ и кренал тоа што беше го украде, да му го однесол кај сиромашо (4, 169). в. ѝубре, снеѓ и др.; Беше накренал кадијата печесмина селани од ближните села од кај што беше снегот, за да сторат давија на момчето, оти не си го кренало снегот (5, 369).

3. извиши в небо; Што лошо виде (ти бабо) од мене што ме крена на воздув и Госпо знаи кај ќе ме пуштиш? (3, 51); Беше се заврила една виулица околу девојката и је кренало на облаци (3, 39).

4. а. расчисѝи софра, јадење; Сите тројца вечерале од лебот што беше, и пак коа ја кренала софрата, полна и рамна со леб и сол ја кренала и се зачудила вдојцата (4, 154). б. во иасивна уиошреба; Тамам да е крени трпезата и почнал ќелешо да му ’и зема од секого чашите и најпосле дошол до царо (2, 271).

5. (прен.) сѝаси, оздрави; Колку болни сум оздравела и од смрт сум ’и кренала! (6, 224)

II. крени(т) се 1. а. ипрѓне наѓоре, извиши се; Се кренале едни талази боже чуај брани (3, 209). б. за одделни органи од шелошо – (небаре) иомесѝи се наѓоре; накрене се; Во еден царцки град си тробел еден ќериз некој ќеривчија и од смртеата му се кренало

срцето за блуење (5, 81); Откоа ја ислушал мажот змијата, пак му се крена жолчката за жената си, што била полоша од змијата (2, 213).

2. *сџане*; Се кренал целио мезлич, та отишол кај гробо и собрале сите селани, та го откопале коџабашијата (5, 285).

Во и з р а з и т е: **косата му се кренала** – *се вчудовидел*; Косата му се кренала (на момчето) од страв што му дошло (2, 285); Коа чул каскатијата и видел тоа нешто, косата беше му се кренала (5, 327); **беше си го кренале умот (од нешто)** – *се оџкажале од намерата*; Од многуте давии што беше праиле селаните и никому судо не беше му ја видел, беше си го кренале умот да ода(т) на суд да го судат (5, 282).

КРЕПИ(Т) *џл. несвр. I 1. оржи (да не џагне)*; Оф, мори жено, ами зер јас однавал сум легнал на постела и неќум да работам, али коа нозете не ме крепат, као да станам (4, 21); Ја опколиле (цареа ќерка) дванаесет алајки, која поли крепела, која ракаи држела, која (5, 134).

2. (прен.) *иоџиомаџа*; Од разгоорот (девојката) го познаала (момчето) оти не можит цар да бидит и царсто да крепит (5, 333); Јас ја познаам (сестра ми) да можит царството да го крепит (3, 210); Го грабнал џељатот и го врли од пенџере долу, арно ама коа те крепи Госпо, никој не можи да те турни и, наместо да падни наземи, паднал на една куќа ниска (3, 289).

3. (прен.) *чува*; Си била една жена вдоица многу сиромашка. Си имала само едно дете машко... за да се рани таа и детето и да крепи куќата, како сите домаќинки, немало друго чаре отколку да работи, сирота (4, 149); Еден сиромав чоек си имал една разумна жена што му ја крепеше честа, како со куќата уредена и со пријатели да пречека (6, 29); Ти сам гледаш (синко) оти многу ни ет оваа работа убаа, ами треба арно да ја крепиш за дури да сме живи да ја имаме и пржени риби да јадиме (2, 47).

4. *сиазува*; (Честити царе) ако крепиш мојата реџета, нема да умриш, а пак ако наџадиш и не дојадиш, тогај не ти се мешам (5, 29).

II. се крепи 1. *се оржи (да не џагне)*; Само ти крепи се (жено), да да видиш што ќе патит метлата (6, 16); Со нозете не можам да одам арно и си ватив еден друг другар поверен; тој другар ет стапчето што се крепам (5, 110).

2. (прен.) *не проџаџа*; Ние, бабо – је рекле – сме десет браќа

и одиме да бараме десет сестри за да ни бидат невести, и да ни се крепи куќата. Ете тоа бараме, бабо, и ако знаиш негде да имаат десет сестри, ...кажи ни да ојме да си земиме. (2, 255)

Во п о с л о в и ц а т а: Утреш куќа не крепи (5, 185).

КРИВ *прид.* овде: со криво око гледа – *накриво гледа*; Со денеска, со утре, народот сè со криво око гледале на тие три дрвја, дури и на местото кај што биле пораснати (4, 24).

КРИВИ *гл. несвр. I.* *ооџи џешко џораџи болна или џокраџи-ка ноџа*; Едно го видела волкот што ја барал и ватила да криви и да јачи (2, 25).

II. се криви – *џо криви лицеџо, џелоџо, џрави џримаси*; Хаа, ами ако не, сега ќе одам во батакон кај што ме тераш – је рекла (гугучката на ластојцата) како дури да се криви и со уста и со снага – да лапам кал со уста и да лепам на камењено (2, 98).

КРИВИНА -ње *ж. неправда*; (спрот.: п р а в и н а); Сите луѓе во нашиов град живеат сè со кривина (5, 79); До колку време што шетал (поснико), сè кривиње гледал по луѓето и голема мака му било (4, 175); (вие, пријатели) дури ќе држите правината, ич да не се бојте; а ако пак ја ватите кривината, уште полошо може Господ да ве накажит (4, 126); *во синонимен сѝреџ со н е п р а в и н а*; Се праат насекаде кривиње и неправиње, као што ти се глеа тебе (оче посниче) (4, 177).

Со п р и д а в к и т е: **голема**: Голема мака му било (на поснико) оти така да се праат големи кривиње по луѓето (4, 175); **лоша**: Еда, Господи, ти за правиње ме пушти да гледам, туку јас правиње не видов, ами ти видов најлоши кривиње (4, 134).

КРИВО *прил. лажно, неџочно*; (спрот.: право /прао/); 'И знам – тој му рекол и како го судија, криво тој му кажал (4, 216).

КРИВОВРАТ *прид. шиџо е со крив враџи*; Камилата треба да ја викаат: ја кривошија, ја кривоврата (6, 75).

КРИВОШИЈА *м. и ж. џој или џаа со крива шија, крив враџи*; Камилата треба да ја викаат: ја кривошија, ја кривоврата (6, 75).

КРИВЧЕ *ср. (погрдно) човек шиџо криви (џри одењешо)*; Еј, море кривче еј, ме праиш сега да ти станам та да те ватам, тики да ти го скинам вратот како на врапче (5, 27).

КРИЕ(Т) *џл. несвр. I. 1. прави да не се види дека нешто ма-теријално поседува; Дојдоа арамииите, та ме пленија и ме однесоа во една планина, та ме врзаа за едно дрво и си отидоа за да кријат стоката (6, 215); Петко што пара ќе си добиел, сите 'и криел во една стела од еден ветов самар (6, 69); (во бочвето) имало пари криени (6, 55).*

2. прави да не се узнае нешто; оржи во ијаноси; Од пусти страв да не 'и загубит царот, (сестрите) не кажуале правината, ами криеле (3, 140); Честити царе – му рекол – пред Бога и пред цара не треба јас да кријам, ами што знаит Бог, нека знаит и царот (3, 285).

II. се крие – *се засолнува од оружи да не го видаат или разберат за него; Сакам да ми кажиш (момче) ти како си се крил и кај си се крил досега (2, 197); (рисјаните) се криеле и подземи црквичиња си праеле и тамо се збирале (4, 31); Седете со здравје – му рекло момчето и пошло при цареа ќерка и ја прашало да ли сакат да се криет (2, 194).*

Во и з р а з о т: **во волон рог да се криеш, пак ќе те најдам** – *нема каде да бегааш; Ејди, момче, во волон рог да се криеш и пак ќе те најдам јас; ај лели сакаш, оди и кри се (2, 194).*

Во п о с л о в и ц а т а: Муздрак в торба не се крие (5, 240).

КРИЕЊЕ *ср. џл. им. од к р и е (с е); Бре, што беше ова криење, бре татко, на ова момче, досега еве толкуа момчиња кај се кријат, ама ваквоо криење досега не ми се скрило како ова што влегло стреле во четири риби! (2, 194)*

КРИЛАТ *прод. што е со крила; крилат коњ – коњ со крила во фантасичниот приказни; Отаде појди во големата ливада, та ќе видиш еден крилат коњ (2, 274).*

КРИЛО -ла, -лја *ср. 1. а. орган за летање кај птициите; Една чавка да летни и со крилото да го турни и да го окрши треќото шише (4, 131); Летнујќи (штрко) на неколку чекори, и паднал наземи, плааас со крилјата сторил наземи (3, 120); Го зеле на крилја орлите ќелешот и тргнале да го носат (2, 116). б. иаков орган кај ангел, завол, крилат коњ; Фррр со крилјата стори ангелот и си летна (4, 130); Од облак што беше (чадот), се препраи на црн гаол со рогој, крилја и опашка за триста страој (4, 267); До чешмата имало еден коњ со крилја (3, 26).*

2. (прен.) заштити; Дејди, море песу, де, да јас не сум буда-

ла, како стопана ми да умирам од една жена (рекол петело); еве јас триесет кај повелама и сите под крило 'и поминувам и на ни една не му легнуам, а не како него (3, 68).

Со п р и д а в к и т е: **десно:** Ја врли (стрелата) по соколо, го погоди (момчето) прао во десното крило и паднал соколо наземи (3, 215); **пусто:** и **убиено:** Се уплашил еден болен штрк од пукнувањето на пушката и летнал гоа да бега, арно ама пусти крилја убиени, нозе искршени (3, 120).

Со б р о ј о т **обете:** Му врзал крајот на обете крила (на орлето) да не му излетат (5, 207).

КРИШЕН -шна *ирид. скришен, иоџаен*; Вие нити еден ден не докрепите една кришна работа (бре жени) (5, 7).

Во и м е н к а т а **работа.** Вид. го примерот.

КРКА *гл. несвр.* овде: *исџо шџо и к р е к а* [Цепенков: крка – крека жабата“ / МНУ, X, стр. 166]; Море, што кркаш, бре петле – му рекла лиса – што 'и плашиш кокошките? (2, 5)

КРКМИ *мн.* (тур. *kirkmak* – *иоџсџрижува коса*) *каори, ирамени коса на чело (кај жениџе)*; Ја измила ќерка си (пашицата), ја отканошала, ја оплела, кркмите је подрамнила (5, 126).

КРКОТИ СЕ *гл. несвр. се кикоџи*; овде *во синонимен сџреџ со се смеи* (т); Е, а оти да не се смеиш, чорбаџи, коа ти е арно – му рекол сиромаиот – се увери оти ќе си 'и земиш од мене в лето парите на една штица, откоа ќе продаам волната, безбели ќе се смеиш и ќе се кркотиш дури. (6, 195).

КРЛУГ *м.* и **крлук** (аром.) *овчарски сџаџ со кука со која ја фаќа за ноџа која било овца (од џинџарски)*“ (Цепенков, МНУ, X, стр. 167); Му го зел крлугот (момчето на козарот) и чантата со леб, та со усул му ји забрал козите и си ји отерал до некое село (6, 207); Си зел крлуг на рамо и си ошол овчарко в овци (5, 307).

КРОЕЖ *м.* (книж.) *илан*; Бре, какви докажуачки и молби не му донесол капидано, само и само да прогоори; арно ама момчето си имало кроеж што се препраало немо (5, 242); ...и тогај веќе кроежо што беше го имал (момчето) – му се свршил (5, 242).

КРОИ(Т) *гл. несвр. I. 1. сече џексџилен маџериџал за оџ неџо да најрави алиџиџа*; Коа видело момчето оти го кани царо на гости, отишло на баш терзија и си кроило еден кат алишта (2, 239);

Му рече (терзијата) на калфите за оттогај напред, кога ќе кроит некое алиште, ако фати да кради – чунки раката му беше учена – да му наумат за бајрако за да не кради (6, 50).

2. реже лозје; Секој чоек... си отишол да го одгрибат прво (лозјето), после да го кроит и после да го копат на закон (2, 77); Ќе одам да го кројам лозјето, – је рекол – света Богоројце (4, 44); Ајди, море домаќине – му рекла врабицата на врабецот – еве го пак стопанот од лозјето, дојде за да го кроит и кроејќи ќе ми го најди седелото и ќе ни го расипи (2, 79).

3. а. смислува; прави план; На тоа размислување од мажо, си кроја како да ја супрај жената си и никој да не види и после да го суди (4, 275); Беше се свестило (момчето) и се сетило оти згрешило и беше си кројал еден тертип како да му речи на царот за да излезе пред него (2, 241); Коа се најде тамо, седе да мисли и да крои (мажот) како да праи да ја изваит змијата (2, 214). **б. со именкиџе** п л а н, м а р и в е т; Секој си кроел план како да напраи да 'и вчепка парите сите тој (5, 370); Фатил (сатаната) да крои планои како да ја излости жената (4, 285); Откоа го ислуша жената, си кроја еден маривет: ја да го разработи, ја да го нема (домаќинот) (3, 315); Си излегол измеќарот застрамен и ватил да му кроит некој мариџет како да ја убиет (невестата) (5, 248). **в. во синонимен сиреџ со џл.** д у м а; Думал, кројал (ѓаолот) и скројал еден мариџет џаолски (4, 243); Думала, кројала (лисицата) како да стори, и беше скројала еден маривет (2, 8).

II. крои се – се создава; Јас вака се кројав, така ќе се кинам, и седи си со здравје, оти јас време немам да чинам со царев зет лардии (3, 304).

Во и з р а з о т: **му кројала кулав некому; крој му кулаво некому** – *правела план да џо суреди, унишиџи и др.*; Не знаело сирото момче оти таа му кројала кулав за да го баттрисат (3, 155); Види му умо и крој му кулаво на Мариовците наши! (6, 216)

КРОЈ м. 1. начин на кроење.

2. (прен.) *план (Џејенков џо корисџи и инџернационалнои збор план)*; Со тие радосни и друзи зборои, момчето беше се радуало и на часот скројало еден крој, за како да је дојди до акот на Дуња Ѓузели (3, 282); И така џаолот си го сврши кројо со владиката и со сиромано да 'и огреши (4, 255); Момчето со смоквите преесапило еден есап... та да 'и продаат и да си свршит кројо со Дуња Ѓузели (3, 283).

КРОМИД *м.* (грч.) *ѡрадинарско растѡение* (Alium сера); Тој не знаел жените од кај го точат ножот, што си сечат месо и кромид кога да си готват манџа (4, 221); По, Госпо илјада бели да ти даи ефенди, не, се најадов, изварка и кромид (6, 126); Рибенце, коконче мое, ќе те напраам една тава, со кромид и со секакви мироди (6, 147).

Со п р и д а в к а т а: **пресен**: Ами не можеше да му речиш: ќе 'а готвам со пресен кромид, со магдонос, потпржена со масло, посолена со црн пипер (6, 140).

КРОТИ *ѡл. несвр. I.* *ѡрави некоѡо кроѡок и мирен; смирува; во синонимен сиреѡ со ѡл. м и р и;* А лиса вати да 'и мири и да 'и кроти, велејќи: – Не викајте, гусќи, не жалете, гуски, за аџи гусака дека ќе ојт на аџилак (2, 7).

II. се кроти – *сѡанува кроѡок и мирен;* Едно дошол чоекот и ватила да се кроти и гала лисицата и му се смилито на чоекот, та ја пушти (2, 29).

КРОТКО *ѡрил. а. на мирен кроѡок начин;* Влегла (невестата) дома и кротко ја прашал јунакот (6, 107); Замина поподолу и виде друго купаре од луѓе кај си пијат винце, мирно, тихо, кротко (4, 102). **б.** *кроѡоко, кроѡоко;* Кротко, кротко беа влегле во одајата кај девојчето и беа го грабнале за раце (2, 187); Си 'и забрал (ужаленото момче) пред себе волоите, кротко, кротко да си оди дома (3, 34). **в.** *со ѡредлозиѡе п о и с о;* Многу пати татко му го поучуаше со кротко (Силјана), до колку знаеше сиромав Божин (2, 137); Е, ќе ти купам една свирка за триве пари од панаѓур – рекол по кротко (5, 219).

КРОТКУ *ѡрил. Вид. кротко;* Кога ќе влезеш (момче) кај нас, кротку да одиш за да не ни 'и исплашиш децата и да се изгорат во огнот (3, 25); По гласо (царо) нашол една порта и кроткукротку, влегол внатре (4, 269).

КРОТОК *-тка ѡрид. а. мирен, смирен; шѡо е со блага нарав;* Имало еден чоек многу умен и разумен и тој си имал еден син многу умен и кроток (5, 232); Како што била таа кротка и милостива, таквоо је било и детето (4, 150); Си бил еден цар – од ошто кроток, да дури будала бил (4, 145). **б.** *во синонимен сиреѡ со:* мирен: (жената) си имала едно дете како некое ангелче кротко и мирно (4, 216); И ете ти 'и 'рслано и 'рсланицата кај трчаат од големата корија и дојдоа кај коњо, кротки и мирни до коњот (2, 275);

смирен: Богатио имал еден син многу кроток и смирен (4, 123); Си бил еден дрвар, многу кроток и смирен, а пак имаше една многу нечесна жена (3, 147).

Со и м е н к и т е: **дете** (4, 217), **душа** (6, 160); **каурин** (6, 135); **невеста** (2, 225); **поп** (5, 206), **поучение** (5, 40); **син** (5, 232), **срце** (5, 233), **стока** (4, 225); **чоек** (2, 136; 4, 241).

КРОТОС(Т) *ж.* исто што и *кройкосӣ, йослуиносӣ, смиреносӣ*; Правината и кротоста од сиромаето беше го сторила егумен и голема чес му имале кауѓерите (5, 274); Гледајќи така во мудроста и кротоста од препраениот гаол на кауѓер, сите беа дошле еден ден во едно согласие за него (4, 257); Сите лошотии јас сама 'и чинев и тебе те клеветев од пустио завис што сум имала на твојата кротос и твојата личотија (2, 163).

КРОШНА *ж.* *силно разѓранетио дрво обично во расширени ѓранки*; Бре, проклет да јет тој саат што се родил татко за да одам да му праам крошна и да сторам олку пакози! (6, 200)

КРОШНИ *мн.* *лулка, колевка*; Ме прати мајка да ти напраам (татко) едно рало крошни (6, 214); Си го заклала едната невеста машкото дете в крошни (3, 142).

Со и м е н к а т а: **рало**: – Сакам да си земиш секирата и да појдиш на големата планина – му рекла – та да бараш некое убао дрво и да напраиш едно рало крошни за да го клаам татка ти, да ги луламе... (6, 197)

Со п р и д а в к а т а **пусти**: (тој) заскитал... сè заради пустите крошни што сакал да му ји напраи (6, 204); Откако беше се изнајал арно, отишол пак на планина, да ји допраи пустите крошни (6, 210).

КРПА -и *ж.* **1.** *йарче йикаенина (за бришење лице и др.), убрус*; Зела (вдојцата) ѓумчето од крај огон, зела леенот и крпата, та му 'и дала на детето да му потури вода на Бога (4, 153); Секој род и пријател што имал му донесол по нешто бакшиш според адетот: кој крпа му однесол, кој кошула (6, 89).

2. *йарче за йришивање на нештио искинайтио, дуйнайтио*; Поарно крпа на казано бидуам одошто на вратата на рајо да седам! Велејќим така старио, и така Господ беше го наредил коа беше умрел. – Дошол кај арамиите сиромаето и му казал оти Господ ќе 'и клаит за крпи на казаните од вечна (4, 93).

КРПАЧ *м. занаетчија шито поправа, обично, скинаџи чевли*; Измеќарот од спаијата си бил крпач и си седел да си крпи чевли до еден дирек /в/ чаршија (6, 145); Лели те видов од спаија крпач да бидиш, не ми е жал за тоа што ми надзеде! (6, 145)

КРПЕЖ *м. 1. криење.*

2. *криено алишџе, криен предмет*; овде во пословицата: крпеж, трпеж, три села поминале; Јас сè од тељали си купуам и по тричетири години 'и носам, што рекле стари: Крпеж, трпеж три села три години поминале (5, 326).

КРПИ *гл. несвр. I. пришива крпи на скинаџо алишџе, скинаџи чевли, оуинаџи садови*; Измеќарот од спаијата си бил крпач и си седел да си крпи чевли до еден дирек /в/ чаршија (6, 145); На тој век нив (арамиите) Господ ќе 'и клаи на дно во вечна и со нив ќе 'и крпит казаните од вечна кај што ќе бидат скинати – му рекол старио (4, 92); Госпо сараите, по тоа коа чу, 'и даде на рамиите, а богатио го тури да му крпи казаните (2, 227).

II. се крпи 1. *пришива, крпи на свое алишџе.*

2. *(ирен.) живее, го шурка живојоџо некако*; Мори жено, моја домаќинко – је рекол – ете било к'смет да се земиме и да бидиме домаќин и домаќинка, да се крпиме и да проживеиме на овој лажовен век (6, 18).

КРС(Т) *-тои а. две шџички една врз оруџа сџавени поо прав аџол*; Беше напраил (Силјан) еден крс на едно дрво од некое суо дрвце за да го познаат местото (2, 141). **б.** *направа со џаков облик шџо служела во аниџчко време за расџнување на осудениџе на смрџ*; 'И напраиле крстоите и по повела Божја на крсто од дрвото со позлаќените лисје го распнаа Риста (4, 23); Отишол овчарот в црква и застанал пред крстот да му се пулит на Христа како е распнат (5, 257). **в.** *знак на хрисџијансџвоџо (по расџнувањеџо на Исус Хрисџос)*; Вашата еќимица зеде од маазата од мајстори ми: прстење, обетки, белезици, крстои, цвеќиња (5, 338); (честити царе) Ристос, сполај му, те помилуа и ти го јави крсто свој на небеси (4, 32).

Во и з р а з и т е: **на крс(т)** – *накрсно, во вид на крсџ*; По инорого влегол еден пајак во езерото, та се рашлакал со крилјата низ езерото на крс и туку беше се очистила водата совршено (4, 73); Појде ангело и донесе (камен), та го окрши на крс на четири парчиња и еве ти внатре една жаба (4, 54); **со крсто на тило** – *нече-*

сен; (овде во пословица) Што велаат стари оти мажите сет со крсто на чело, а жените со крсто на тило, та можат да си 'и лажат мажите (6, 45); **со крсто на чело** – *наивен, чесен*; овде во пословица; Што велаат стари оти мажите сет со крсто на чело, а жените со крсто на тило, та можат да си 'и лажат мажите (6, 45); **чини крс** – *ирекрсти се*; Де, повели, дедо, добре ми дошол, дај блаосов, чини крс да си вечераме што дал Госпо – леб и сол (4, 153); **на крс умирање** – пословица; Ова, попе, женачкава јет голема мака, оту на крс умирање не јет полошо од женачката (5, 258).

Со п р и д а в к и т е: **голем**: В треќата вечер Госпо, сполај му, беше му покажал еден нишан на цар Костадин и на царица Елена, еден крс голем од свезди напраен (4, 32); **позлаќен**: На часот беше повикал (цар Костадин) сите куменции... да напраат еден голем крс позлаќен (4, 33); **Ристов**: Со голем пречек беше го пречекале крсто Ристов и го клале во азното (4, 36); При сè што седеа тогај цар Костадин и царица Елена до крсто Ристов, пак не беа сторени рисјани, чунки не беше се крстиле (4, 33); **чесен**: (еден од епитетите на крс/т/); Ако сме живи и здрави, со Господ напред и со чесен крс, ќе си дојдиме ации и ќе си донесиме броеници за да дајме на пријатели (2, 19); Појди (момче) во блискио манастир, при егумено, и посакај му го чеснио крс и киската босилкоа (4, 286).

Со б р о е в и т е: **два**: Клала аргати царицата и го отвориле местото, та беше го нашла крсто Ристов и двата крста од двата арамии (4, 35); **три**: Беше им текнало на попојте и хахамите еврејски да 'и изваат трите дрвја што лежеа во батакот; од нив да напраат три крстои (4, 25); Трите крстои беа 'и врлиле Еврејте во една пештера (4, 29).

КРСТАТ *ирид. шїо има на себе крсти*; крстата бајрака – *форма оу народнаїа поезија*; Видел на глаата од еленчето ангел божи со крстата бајрака в раце (2, 181).

КРСТЕН *ирид. во сїојої крстена вода (во црковен обред)*; И денеска бегаат гаолите од крстот и од киската босилкоа кај што се крштаа вода и се попрскуа со крстената вода (4, 287).

КРСТЕЊЕ *ср. џл. им. од к р с т и с е*; Си почнала вдојцата да си работи многу и да се моли на Бога, со метани и со крстење по малце (4, 173); Мене ме пери да станам протестанец... чунки у нив нема крстење (4, 181).

КРСТИ *џл. свр. и несвр. I. 1. а. даде име при црковниої об-*

ред кршћење; Ќе одам (старче) да барам нунко да ми крсти дете (4, 86); На сите муабети што 'и праеле двата не се израдуал толку свети Јоан, отколку кога му рекол Христос оти ќе го клаел кум за да го крсти (4, 41). **б.** *во иасивна уиошреба со с е*; Дојдуајќи Ристос на земјата и знаејќи оти Адам има даено запис на плоча, на гаоло, и скриена во р. Јордан, коа појде да се крсти од Јоана, беше застанал на неа со нозете и го избришал потписот од дедо Адама (4, 19). **в.** *некрсиен*; Мнозина сиромаси си 'и држат децата некрстени (5, 38).

2. *гаде ирекар*; Еден цеваирџија си имал една жена толку лична, што немало друга како неа на веков. Дека толку била лична, тики беа ја крстиле светот... Дуња Ѓузели (5, 187); Ова момче го најдоа в планина... та не знаејќи му име, (вдојцата) си го крстила Мечо (3, 194).

II. се крсти 1. *со рака сѝава знак на крстѝ на себе*; Старец најдов во една пештера се крстеше и Бога молеше (4, 93); Ватил (мачорот) да се крсти и метании да чинит и да 'и тргат броениците (2, 12); Се крстел, постел, метании чинел (православнио рисјанин) и се молел на Бога за тој да му поможи (4, 180).

2. *иодложи се на кршћење*; Еден чоек сакал да се крсти. Арно ама прво сакал да го види рајот и вечна, да после да се крсти (4, 46); Светецот му кажал како што видел и чоекот... веднаш се крстил (4, 48); Честити царе, треба прво да се крстиш во вода ти и мајка ти и после да напраиш еден крс од злато (4, 33).

Во б л а г о с л о в о т: Со Господ напред, годинава ќе венчаш, в година да крстиш (2, 25).

КРСТИ *мн. црковна лиѝија (обично во голема суша)*; По некој годиње коа ваќа суша, излегуаат народо по крсти и се молат за дожд да му заврни (4, 142).

КРСТИТЕЛ *м. (цркслов.) ѝој ѝиѝо кршћава*; овде *дел оо имейѝо на св. Јован*; Поминуајќи триесетина годиње, биде ксмет да го заколи цар Ирод свети Јоана Крстител и тој отишол во вечна (4, 43).

КРСТОПАТ *-ишта м. расиаќе, раскрсница*; Тргнал (сиромасио) да одит да барат нунко по крстопатиштата (4, 86).

КРТ *-ои м. зоол. сийен иодземен циѝач (Talpa europaea)*; Крто... сакал поеќе да ет кутлето нагнетено, чунки тој во орањето беше си искршил ноктите (2, 10); – Добро утро, кртои, што чини-

те, што праите? – Дал ти Бог добро, чоече, повели, седни. Што има, што нема, кажуј? (3, 116); *во форма на обраќање*; Е, бре крту – му рекол ешко – сега што да ватиме некоја работа? (2, 10)

КРТИЛО *ср. рој*; По некоја година глаата од коцабашијата била во еден ендек отркалена, играејќи децата бишка. Во глаата беа се запатиле едно кртило оси и којшто ќе поминел тамо, сè ќе го укашаше. (5, 286)

КРТИЦА *ж. женкаџа од кртици*; Ватил една кртица в рака и ја погледал во лицето дали е лична; кога гледат – слепа (3, 117).

Со п р и д а в к а т а **слепа**: Видел-невидел, си ватил една слепа кртица и му ја однесол на сина си за невеста (3, 117).

КРТИЧКА *ж. дем. и хил. од к р т и ц а*; *млада кртица*; Му дотераа (на сватот) кртички моми за да си земи која сакат: – Де, свату, добре ми дошол, повели, одбери си која мома сакаш – му рекоа кртоите (3, 117).

КРТОЧИНА *-ње ж. „надиѓнаџаџа земја“* (Цепенков, МНУ, III, стр. 117) *од кртици*; Влезе во куќата (крточињето, на-дигнатата земја) од кртоите и го честија многу (3, 117).

КРТУЛЕ *ср. хил. од к р т*; Море што се карате, бре ешко, и ти, кртуле? Што имате да делите, да што толку се карате? (2, 10); Еве прао како се дели: на ти тебе, еже меже, на слава да си лежиш; на ти тебе, кртуле мртуле, пченица едно кутле – толку доста ти е за цело зимоиште (2, 11).

КРУПЕН *-пна ирид. јадар*; Се израдувала царицата и царот дека му се роди таквоо крупно дете (2, 280).

Со и м е н к а т а **дете**. Вид. го примерот.

КРУША *ж. бот. овошкаџа Pirus communis и нејзиниот илод*; Од тој саат си го напраила (лиса) побратим (бумбарчето), та го повела по себе и го однесла под една круша за да го нагостит (2, 16); Се качила кума лиса на круша и ја стресла крушата силно, тики ти паднале круши едночудо поземи (2, 16).

Со и м е н к а т а **дивјачка**: Попоата ќерка останала в планина и си нашла диви јаболка и круши дивјачки, та си брала и си се рanela (3, 131).

Со п р и д а в к и т е: **здрела**: Одед, одел и стрел на патот една круша, турена со круши, здрели, саде за кеф (3, 186); **запорни-**

чаа: Ами ти, мори мецо, да јадиш магаре, кога 'и имаш јаболка киселачки и круши запорничай да си јадиш (2, 38); **клета:** Кој ќе ја земи оваа клета круша, да му оживит и бељата да си ја најдит! (2, 17); **окапана:** Јале, пиле, џумбуш ти праеле до ниедна доба и сите позаспале, кој како беше се нашол, така паднал како некоја круша окапана (3, 98); **падната:** Ами ете ти круши паднати до тебе (бре мрзло), вати си со рака и клај си в уста! (3, 315); **палена:** Море како да не викам, бре мажи, кога момчево ќе се удаеше уште за троа, со една палена круша што му се запре в грло (6, 31); **скапана:** Квиу“ сторил песо и си паднал на местото, као скапана круша (5, 9); Си падна дервишо наземи као круша скапана (6, 120); **тврда:** За пакос од бумбарчето, да се погоди една тврда круша, та да го удри и да го сплеска на местото (2, 16); **турена:** (богатио) стрел до пато една круша турена со едни круши, што да ти е мило и драго да 'и гледаш (2, 230).

КРУШАР -и м. *ѿој шѿо ѿродава круши;* (момче) еве што сакам да сториш: еден месец да продааш круши во табла на глаа, по маала и по чаршија, да викаш како што викаат друзите крушари: ха, круши, ха со пари, со плочи (5, 176).

КРУШКА ж. *ѿлодоѿ од крушаѿѿа;* во пословицата која крушка без опашка; Имаш време, ќешќе биди ми ти жив, да за невестичка ќе си земиш. Која круша без опашка, да и ти без невеста, а чедо? (5, 178)

КРУШОО ср. *ѿрад во Р. Македонија;* Сполај ти, Господи, сполај ти – си рекол сам со себе Силјан – дали на Крушоо се наоѓам овде (2, 142).

КРЦ изв. за ѿображавање на шумоѿ шѿо се слуша ѿри крц(к)ањеѿо; Како што чекало да му никнат ја рогои, ја уши, чуло (момчето) да му крцаат двата рога од глаата, крц, крц... и му паднале наземи (3, 159).

КРЦА ѿл. *несвр. (се) крши нешѿо ѿврдо (ѿѿака шѿо се слуша звук крц-крц); крца;* Како што чекало (момчето) да му никнат ја рогои, ја уши, чуло да му крцаат двата рога од глаата (3, 159).

КРЦКА ѿл. *несвр.* Вид. *крца ѿо малку;* Кога го каснав (бубрегот), е жими тебе, кумче волче, крцкаше, џанам, како шеќер беше (2, 25).

КРЧМА ж. овде: *чесӣ, чесӣење (по свршената работа);* Еј, момче, дај си крчмата – му рекол коњот – оти и ние куртулисавме и цел свет го куртулисавме од тој проклет Арап (2, 286); Ај ај барем крчмата дај си, да се напиеме, ако милуаш. – Крчма, мрчма, пријателе, од мене нема – му рече копринаро – јас ќе ми ти дам стока многу поихтибарлија од твојата (6, 66).

КРШИФРЛАЈ м. *ирекар на личност од народната приказна;* Мајстор му што го зеде, беше го прашал како го викаат. Сечифрлај тамо беше се кажал: Кршифрлај гоа оти го викале (4, 247).

КРШИ(Т) ж. *несвр. I. 1. а. дели сосила нешто цврсто на два и повеќе делови (парчиња);* Ставила младата невеста да вечерат и го зел свекор е лебот да го кршит (6, 40); Ај сега оди (каменаре) и пак да кршиш камење дури да се покаиш (4, 215). **б.** *во иасивна ујојреба;* Како бидуат да скршиш толкав голем комат, бре никаквику, бре ненаситнику, ами по малку се кршит, бре ненаситнику еден! (6, 8); Јас се израдуав за многу години да живеам овде со ова грозје, арно ама ни се корнеа, ни па се кршеа (3, 158).

2. *(прен. за раце) ирвикува, како да ќе ги ирекши (од болка, шага и др.);* Ева само слушала и овкала и прстите од рацете си 'и кршела (4, 13); Така сирота лиса велеше и прсти си кршеше од пусти жалои (2, 16); Ватил (патникот) да си кршит прстите и да го колнит коларот што го запрел да му ја вадит колата од калта (5, 304).

3. *разбива (дукан и др.) заради ограбување;* Кога разбраа арамите оти чаршијата се остаила отворена, многу се израдуале оти не ќе се мачат да кршат дуќаните (4, 145); Не крши го ковчегот, стопанине – му свикал еден глас, од ковчегот – оти ќе го изгубиш богатството што ќе ти го даам (2, 248).

II. се крши – *се разделува во две и повеќе парчиња;* За кџметот од воденичкара, му се кршило нешто колцето и запрела воденицата (2, 103).

Во и з р а з и т е: **му го крши ихтабарот** – *му го руши уѓледој, авиоришето;* Ката ден му иделе стројници за да му ја сакаат помалата (ќерка) арно ама царот не ја вршил помалата, чунки неќел да му крши ихтабарот на големата (3, 305); **крши си глаа; кршете глаа** – *бегај(ше) да не ше (ве) видам;* Ајде утре речи је на комшивката, нека си дојди при мене и ти крши си глаата од мојава куќа за да ми раатиса глаата (5, 344); Крши си глаа (сестро) од куќава надвор и уште еднаш да не ми те видат очиве! (2, 162); Ај кр-

ши си глаата, ќерко, сосе ќелешо, да не те глеам пред очи, лели не-го го бендиса и ме устраи! (3, 29); Како се колните – му рекол чорбацијата – така и сте, ај кршете глаа, ојте си од кај што сте дошле, чунки знаит Господ што праит и кому што дава (6, 59); **крши му глаа на некого** – *виџосај љо*; Море, крши му глаа на магарето, свату – му рекол – не моли го да пие, ами заповедај ти, земи го грнево и напи се (5, 89).

Во п о с л о в и ц а т а: У мене је и орео и камено, сакам – го кршам, сакам не го кршам (4, 119–120).

КРШЈАК *м.* зајак кршјак – *младо зајак*; Се рашетал малку низ двор и туку еве ти го штрко долетал на чардак и остаил еден зајак кршјак (3, 124).

КРШКА *жл. несвр.* овде: *џрави кривулици џри беѓање (за да не биде фаџен)*; Ами ќе трешти (зајакот) да бега и да му кршка (на песот), само и само да не му 'и дава чорапите (2, 69).

КРШНИ *жл. свр.* од к р ш к а; **кршне 1.** *наџрави кривулица*; Тамам ќе го привтасаше (песо зајакот) да го чапни, зајакот ќе му кршни и така го мачи цел ден (2, 68).

2. свие, завие (во оруѓ џравец); Едно беше го привтасал дуовникот, арамијата видел оти ќе го втасат, кршнал по еден крив сокак (5, 197).

КРШТА(В)А *жл. несвр. I. 1.* овде: *џокршџува – џреведува нехршџијанин во хршџијанскаџа вера*; Светците кога шетале поземи и крштаале луѓе за да 'и напраат рисјани (4, 46).

2. кршта(в)а вода; *во џасивна џџџреба со с е*; Ете од тоа било арно во куќа да се крштаа вода, чунки од крсто и босиљоко бегале џаолите, ако нешто се присениле во некоја куќа (4, 266).

II. се кршта(в)а – *се џокршџува, џрима хршџијансџиво, сџианува хршџијанин*; И ето денеска се крштавам и ќе бидам слуга на Риста и на Бога, а не на сатана (4, 184); Коа се крштаал безверникот, сума народ беше отишол (4, 184).

КРШТЕНИК *м.* *кршџениоџ насџрема кумоџ*; Како што си живеиме ние двата, така сакам да си живеат мојата невеста со твојата, асли и нунко ќе ми бидиш и јас крштеник ќе ти бидам (5, 188).

КРШТЕНИЦА *ж.* *кршџенаџа насџрема кумоџ (кумаџа)*; Стопанката на нивата му је нунка на аргатката, а пак аргатката – је крштеница. Има некоја кривина во стопанката, али во аргатка-

та? (4, 143); Според мене не треба да ја тепаме, ами да ја осиромашиме. Стоката незина да ји ја префрлам на крштеницата и нунката да ји биди аргатка при крштеницата да ји жние, та да види каков је аргатлако и да се сети како ји праила на крштеницата (4, 144).

КРШТЕЊЕ *ср.* (цркслов.) *кришџавање* од к р ш т а в а; Со крштењето Христово се скинал сенето од Адама и кога влегол Христос во вечната мака, го изваил Адама и сите му синој (4, 15); По некоја година, му се родиле две деца, арџои за раѓање, арџои за крштење, арџои за умирање и – беше дошол во голема сиромаштија (6, 14).

КТРР *изв.* *звук ишџо ѓо исџуишџа кокошкаџа*; (Кокошката) му запојала на пилињата со уплашен глас – кџтрр демек да бегаат (3, 238).

КУБЕ *ср.* (тур.) *во форма на џолуџоџка издиџнаџ џаван и џокрив на црква; кџола*; Та застанал (Силјан) на кубето од црквата и многу је се молил на Богоројца за да му помогит да појди на штрков виљает и пак да си дојди (2, 155).

КУБЕЊЕ *ср.* *џл. им.* од к у б и (т); Колку за гуски кубење, пријателе – му одгоорил старио – многу сум мајстор, само ако ми паднат в раце (5, 63).

КУБИ(Т) *џл. несвр.* **1.** *со најор исџрџнува со раце (влакна, џрева и др.);* Вати (св. Петар) брадата да си ја кубит, а света Петројца косите си 'и кубеше (4, 112).

2. (прен.) *џули, оџрабува*; Се вртоа, се сукаа, бре го молија, арно ама старио знаеше оти сет пратени за да ји куби (5, 64).

КУБУР *м.* (тур.) *сџарински ишџџол*; Откога виде коњаникот оти нема да му кажит сиромаиот мушама, тргнал кубурот и го отепал на место (4, 134).

КУВЕТ *м.* (тур.) *сила (ишџо ја има или добива човек)*; За некоа болес, ако сакаш (царе) билка, да ти даам, за кувет маџун ако сакаш да ти напраам, ама за ич да не умриш, само тоа да не сакаш (5, 85); Јас (треската) коа да го стресам чоека еднаш, за една година кувет не ќе му дојди (2, 107); **земе кувет** – *добие сила, зајакне*; Ете види сега колку се уморил ато од едно тоарење дрва и веруам оти до една недела кувето не ќе може да си го земи (5, 75); Лели сакаш, момче, ...ти мене јако да ме раниш да земам кувет и

јас ќе те однесам дури дома и ќе ти се најдам дури си жив... (2, 284).

В о п о с л о в и ц а т а: Три дни чоек да го треси (треската), три години кувет не му иди (4, 20).

КУВЕТИСА СЕ *зл. свр.* (тур.) Вид. **куветлеиса се**; Се изнајаде леб, се куветиса, стана од лична полична, а и раката ѝ заздраве (на девојката). Дојде време, дојде коа да се женил синот на кралот. Син му вели: – Татко, јас друга не земам... (5, 318).

КУВЕТЛЕИСА СЕ *зл. свр.* (тур.) *добие сила, зајакне*; Во тричетири дни се куветлеиса коњо и, пред да бегаат, го натерал да влезе во една одаја (2, 284).

КУВЧЕ *ср.* „*шајачно алишиџе шџо го носат нашиџе селани, без ракави, кусо до под колена*“ (Цепенков, МНУ, X, стр. 167); Едно ја догледал мажот оддалеку оти иди жената му со зелнико, и бргобрго си го слекол кувчето од снагата и го врлил над устината од пуштио бунар (4, 275); Сега (жено) ако те тупни грео, мори, и на кувчено што је послано онде да седниш и да не можам да си го обљечам (4, 276).

КУДИ(Т) *зл. несвр.* *осудува некого кажувалки дека погрешно работел, не знаел и сл.*; (спрот.: фали); Излегуалки за мајстор калвата, секаде го кудел мајстора си пред свето за незнаен (5, 175); Пак ватил (сиромано) да го кудит касметот по светот, кај ќе појдел и со кого ќе се ставел, сè ќе му велел: – Море мене ако ми работеше касметот, не ќе бев сиромав (3, 241).

КУЗМАН *м.* *машко христијанско (лично) име*; овде: **св. Кузман и Дамјан**; Свети бестребреници Кузман и Дамјан – да лекуаат секакви болести без пари (4, 40).

КУЈРУК *м.* *никаквиц*; Ете и јас го чевердисав чаркот и го држав јалли кујрукот! (5, 228)

КУКА *ж.* *орвен или железен клин со крив врв за обесување месо и др. предметџи*; Ископал (чоeko) една дупка и ја наставил стапицата со едно парче месо на куката клаено, за стрвос на дивинџето (2, 31); И видела (лиса) парчето месо закачено на куката од стапицата (2, 32).

КУКА *зл. несвр.* **1.** *(за кукавица) испушџа каракџерисџичен звук ку-ку.*

2. *(за жена) џлаче силно, лелека*; Како да не тажам, бре

момче, кога ми 'и зеде трите синои Господ, и сите тројца по друго, и ме остаи да кукам дури до века. Ете тоа тажам и плачам, море момче, бре брате, лели ме прашаш. (3, 219).

КУКЛА -и ж. (грч.) *дејска игранка во форма на девојче*; Море домаќине, море душко, оти играш како дете со кукли и со ашици? (6, 71); како некоја кукла – *мошне убаво*; ...смел (Цане) сите одаи, смел широки дворои и супраи сета куќа, ја наредил како некоја кукла (2, 135).

КУКАИЦА и **КУКАЈЦА** ж. 1. зоол. *иџицаиџа* Cuculus canoris; Море кажи, бре дете, на ошто се чудиш, што туку викаш како кукаица во пролет? (5, 357)

2. како кукаица – (прен.) *за жена, мајка осџанайџа сама во куќаиџа*; Остана мајка му како кукаица (2, 191); И останале сите како црни кукајци без чела (2, 146).

Со п р и д а в к а т а **црна**: Вид. во горните примери.

КУКНУАТ ж. *несвр.* од к у к н и (т). 1. (*за кукавица*) *исџиџи* ку ку.

2. (прен.) *роди се*; Море кај туку скиташ, бре чоече, вака по овие пустелиј, кај чоек што не кукнуат? (4, 78)

КУЛА -и ж. (тур.) 1. *висока уџврдена камена куќа*; Преесапил (царо) да напраи една кула стред море, та да ја клаи ќерка си во кулата (3, 182); Во книгата му пишала (девојката на момчето) како да знаи да дојди, оти ќе се фрли од кула удолу и ќе се отепа (2, 166); Пропаднала кулата со сите врагои (4, 11).

2. *во џоционимой* **Маркуј кули**; Видел (Силјан) Маркуј кули; видел и манастирот Трескаец, и од радос веднаш беше слегол до едни камење за тамо да се потурит со шишето вода (2, 148).

Во и з р а з о т: **со кули азно** (од народната поезија) *неброено благо*; Отсега вамо, брате, не је чаре да му завидуам на богат чоек, алаверсн и со кули азно нека има, и пак не му завидуам (5, 78).

Со п р и д а в к и т е: **висока**: Сега да напраиме една кула висока до небото (4, 220); Мунасип најдоа (големците) да напраат една висока кула близу до небеси (4, 10); **голема**: (момчето) дошол во едно пусто поле, видел една кула многу голема (3, 47); Видел (царскио син) едно големо кале со една голема кула, светела како сонце од убаината на убаата девојка (3, 85).

Со б р о е в и т е: **две**: Напраиле...две кули и кладоа луѓе за

да бијат тапани (2, 225); **четири**: Согради (старио) и едни најголеми дворој. На четирите ќошеи напрај четири кули многу високи; на кулите кладе по еден чоек... (4, 52).

КУЉАНДУША* Еден Еѓуптин си бил куљандуша во една бања (6, 171).

КУМ *м.* **1.** *сведок при кришћење или при венчање*; На сите муабети што 'и праеле двата не се израдуал толку свети Јоан, отколку кога му рекол Христос оти ќе го клаел кум за да го крсти (4, 41); На часот богатио беше викнал попот и го венчал момчето за ќерка си. При друзите законици: нункото (кумот), старосватот, помал девер, момчето (ангелот) се сторил постар девер (4, 125); Ај, данам нунко, повели на трпеза – му рекол домаќинот. – Гостите те чекаат за да даиш блаосов и да вечераат, чунки без тебе не бидуат. – Сполај ти, куме – му рекол – што ме чекаат (6, 99).

2. **кум волчко** – *прекар на волкови (во приказније)*; На кума волчка ребрата беа му 'и сокршиле од ќотек и одвај беше се избавил од смртен час (2, 50).

Во п о с л о в и ц а т а: Ќе ти дојдит умот, ама ќе ти појдит кумот (2, 138).

КУМА *ж.* **1.** *жена кум.*

2. *жената од кумови.*

3. овде: **кума лиса** – *прекар на лисицата (од приказније)*; Од тие слатки зборои, будалестото петле беше се излагало, та беше слегло и беше се здружило со кума лиса (2, 19); А, сега, кума лисо, али ти беше што ми го јадеше брашното? (2, 55); Кума лисо давај ми ум оти се ватив во проклетата стапица! (2, 29)

КУМАНДИР *м.* *командир, командант, заповедник*; Коа го назначил Господ Риста над сите ангели и цар, сите кумнадири го приима и клетва му дадоа за да му бидат верни. (4, 8)

Со п р и д а в к а т а **главен**: Над сите сераскери му го назначил Риста за главен кумандир или престолонаследник, цар, да 'и повела сите ангели (4, 7); А Деница и извршил планот и мислел ќе биди над сите чиной ангелски, на местото од Риста главен кумандир. (4, 9)

КУМАНОВО *ср.* *град во Р. Македонија*; Отишло некое момче кумановче на Солун да поработи нешто, чунки немал работа во Куманово (6, 151).

КУМАНОВЧЕ *ср. дем. и хий.* од кумановец и кумановка – *шишо е од Куманово*; Отишло некое момче кумановче на Солун да поработи нешто (6, 151).

КУМАРЦИЈА *м. (тур.)* Вид. **комарџија**; Ако не ме кутниш (бре апостоле), да ме простиш, да поживеам барем за до три години – му рекол кумарџијата (4, 67).

КУМАШ *м. (тур.) вид сѝаро свилено илаѝно*; Е, бре калфи, кај јунчето – и јажето. Уште од овој кумаш немаше обесено на бајрако, да отсега вамо белким ќе се покајам (6, 50).

Со п р и д а в к а т а **скап**: Дошло денот за да кроит нешто од скап кумаш и ватил да си остава некое ендезе за себе (6, 50); Беа го промениле (амалот) со едни владически алишта, сè од коприна... опашан и со клучка врзан, со таа роса доземи, и таа од најскап кумаш (6, 152).

КУМЕНЦИЈА *-ии м. (тур.) кујунџија, злаѝар*; Си бил еден куменџија многу сиромав (6, 68); Му дал куменџијата една цена, при сè што не му го продаало момчето златото (2, 238); Ако немаш (пари, домакине), земи го ѓердано мој и продај го на куменџији (6, 11); Куменџијата му ја кладе квачката пред царо, та ја курдиса да клока и да 'и вика пилците; едно сторила: клок, клок, сите пилци си влегле под крилјата од квачката (3, 60).

Со п р и д а в к а т а **богат**: Неверна бидејќи жената му, се заљубила со еден богат куменџија и се омажила за него (3, 59).

КУМЕНЦИЈЧЕ *ср. (тур.) дем. и хий.* од к у м е н џ и ј а; *млао злаѝар*; Паднале на муабет некој момчиња, помеѓу нив имало и едно момче куменџијче (5, 168); Виделаневидела цареа ќерка, бидејќи је сврбело да ја клаит в рака кошулата, се преткрила и отишла при куменџијчето, та се слекла да му ја облечит тоа само (5, 169).

КУМИ *џл. несвр.*

КУМИТА *-и м.* комита – *борец (од чейѝиѝе) за ослободување од иод ѝурската власѝ*; Кога чул попо тие викотници, „море бре – си рекол – навистина сум бил кумита“ и трештил низ порта да бега (5, 196); Луѓе, комѝиѝи, да видел Господ, дали има жив чоек да ми дојди на помош, оти кумити арамии ни влегоа дома, ќе нè пленат! (5, 196)

КУМСТО *ср.* кумство – кумовски однос меѓу две семејства; Бре аман, нунко – му вели кумо – доовде би кумството наше? (4, 88)

КУМЧЕ *ср. дем. и хий.* од к у м; овде: **кумче волче** – *оружо* (ѓалено) *име на волкој* (од приказније); Тие зборои беше 'и дорекол кумче волче и свиткал глаа, та си пцоисал (2, 27); Оди, лисо, да ми го каниш кумчета волчка за нунко да ми бидит и кажи му, ми велеше, оти двата брава што го буцнале, 'и заклав и печени ќе му 'и даам да 'и изеит. Овде на чело ќе го курдисам... (2, 25)

КУНАТКА *ж.* зоол. *дивојто живојно* *Mustela martes*; Амити, 'рслане, што виде денеска? Ја кажи да чуеме. – Јас видов, побратиме ризе, една кунатка што вадеше од овој сид алтни и ји сунеше пред сидов на сонце (3, 299).

КУНУШТИСА СЕ *гл. свр.* (тур.) *запознае се и разговори се*; Се препраи на еден богат чоек ѓаоло и се кунуштиса со сиромано, та почнал да го лости ѓаоло и да му носи убай мисли (4, 179); Запрела орањето старата и дошла кај нив да се кунуштиса (2, 255); Прашај вамо, прашај тамо, за булуку од царо (што ти велат стари, со прашање Стамбол моиш да го најдиш), та го нашол и се кунуштисал со овчарот (3, 301).

КУНУШТИСУАТ *гл. несвр.* од к у н у ш т и с а; Почнал да го лости ѓаоло (сиромано) и да му носи убай мисли, сè за да е богат, со богати да кунуштисуат, сиромаси да не прибира (4, 179).

КУП -ои *м.* **1.** *ѓолемо количество на нешто најгрувано на едно место*; Коа ќе идиш при мене (момче), удри со вилата на купо од гнојо и карај ме да слушаат браќа ми (2, 284); Си остаив еден куп пари и зедов пусти три ореи да се бијам сега со нив по глаа (3, 34).

2. *множество; ѓолем број*; Лежејќи под една сенка на поле, (капидано) видел пред него еден куп муи собрани на едно место (2, 109).

Во и з р а з и т е: **на куп** – *многу луѓе и ор. на едно место*; Оче егумене, ти се молам, гледај да 'и отркалиш зелките сите на правец и сите на едно место долу да појдат и на куп да се соберат (4, 207); **со купои** – *во ѓолемо количество*; Е, (Господи) на едни лоши луѓе си му надал пари со купои, а на едни ем арни луѓе, ем си 'и остаил сиромаси да трпат за една корка леб (4, 87); **на купои-**

купои – во многу зруи; Свети Јоан... видел покрај пато наседнати луѓе на купоикупои под дебелиите сенки, на зелената трева (4, 100).

Со б р о ј о т два: Запалила (царицата) два купа јаглење и уготвила еден ражен и го грабнале син му од хахамо (4, 29).

КУПАРЕ ср. дем. од к у п; куйче; Замина поподолу и виде друго купаре од луѓе кај си пијат винце, мирно, тихо, кротко (4, 102); Си заминал св. Јоан и дошол кај луѓето што ручаа под сенките. Гледат во едно купаре луѓе кај се тепаат еден други. Глаите беше си раскрваиле, се натрчале од околу луѓе да 'и отимаат. (4, 101).

КУПИ(Т) жл. свр. 1. набави за пари. а. сѝока, храна; Дошла Велјасабота и го спашкале дечињата сиромашот да му купи тоа што му таксуал на велици пости на децата, арно ама пусти пари коа немал со што да му купит (3, 266); Пишман (ќе биди) кој ќе го купи овој сандк и пишман кој не ќе го купит! (3, 168). б. луѓе; Мило брате... купи си едно дете и ој ми си со здравје (5, 280); Му ја посакал (чупата) измеќарката да му ја купи и си ујдисале со пазаро (3, 307). в. во иасивна уиошреба; Му кажал (чоeko) на царо тоа нешто и на часо царо заповедал да се купат четириесет крави јалои (3, 80).

2. научи занаети од оруж жледајки; Е, пријателе, го купи за наато мој како да давиш коњи? – му рекол волко (2, 42).

3. ошкуйи (некошо за да жо сѝаси); Не бери гајле, стопанине мој, за пари и за стока – му рекол Педа чоек... ти даде за мене сто минцои за да ме купиш и да ме куртулисаш од затворо (2, 249).

Во и з р а з о т: **купи ден, помини** – живее од денеска до уи-ре; Па и јас се бројам чоек и домаќин, коа купи ден, помини – прам (3, 212); Не биди будала (бре чоече), гледај да го купиш денот и да го поминиш, чунки имаме умирачка, на овој век кол не ќе закачине, да (5, 224). Во п о с л о в и ц а т а: Нероден Петко капа му купиле (6, 8).

КУПИШТЕ ср. аузм. од к у п; Беше 'и собрал (Каргаман) еден ден (Еѓупците) на едно буниште (купиште), за да напраат еден мезлич (6, 115).

КУПОИ-КУПОИ ирил. во многу куйови; Вид. к у п 3.

КУПУВА и **КУПУА** жл. несвр. од к у п и (т); Та не знаја дали имаше Пејо глава, балеви, секој Велигден купуваше по една

валаничка, а за глава дали имаше, не знам! – му рекла Пејоица на селаните (6, 220); Муштериите чекале поручок, дури да отворат тие и после оделе пак од нив да купуаат (3, 166); Не купуај ме, чорбаци – му велел – оти пишман ќе бидиш; не купуај ме, чорбаци, оти ќе се пишманиш (5, 214).

КУПУАЧ м. *шој шио куйува*; (спрот.: п р о д а а ч); Еве како се прашале до таа рака: ќе застанат пред неа купуачо и продаачо и ќе речел купуачо: – Рако, еве јас купив една стока од овој брат (4, 94); Секој се молел на купуачот за него да го избавит (4, 231).

КУПЧЕ ср. *дем.* од к у п; **на купче** – *собрано*; Слушај, момче, ти сега да ми ја собериш опашката на купче, да не се веит некое влакно (2, 285).

КУРАН м. (тур.) *муслиманска свеџа книга*; Сè се научив и курано да го пеам и верата, како што јет, сета ми ја кажа! (5, 228); Од севда што имат (овој грчки владика), дури и куран си купил и везден туку го вртит лис по лис (5, 227).

КУРБАН м. (тур.) *жртџва*; Јас толку те милуам тебе, челеби, што да посакаш децата курбан ’и давам за тебе, знаиш, али не знаиш? (3, 150); Тогај и тој (царот непознат) даде четириесе крави курбан на ова место (3, 80).

КУРВА -и ж. **а.** *блудница*; До којшто дојде при неа, се ќе согреши со неа (со света Марија)... што ти велаат, гаол усилен да дотера да биди прва курва на веко (4, 192); Јас напраив еден владика да појди на курви и да го ватат, па апс го кладоа (4, 256). **б.** (прен.) *никаквица*; Чекај, курво ниедна, вечер ќе ме видиш што маж сум (6, 45); Да му појдам кај англиската царица и да ја ватам за перче, та да је речам: Оти ти, мори курво, ни ја буричкаш нашата земја“ (6, 136); Ах, курво една – беше си рекло пупунчето – ја ти идам од акот, ја умирам, да видиш на кој ацилак ќе те пуштам јас (2, 20).

С о п р и д а в к и т е: **букурешка**: Ах, анасџа, ами вака ти мене ќе ми праиш? Чекај ти, курво букурешка, да видиш што ќе патиш, само ако те клаам в рака (2, 68); **ниедна**: Чекај, курво ниедна, вечер ќе ме видиш што маж сум (6, 45); **семендорцка**: Треба да знаиш оти не е лесна работа ти да бегаш по друг маж, па да ми го

земиш и магарето, што со него се ранам, да те Бог убие, гиди курво семендорцка, гиди! (5, 93)

КУРВАРИН *м. курвар – блудник; Арно, туку што ти велат: шејтан пушт (ѓаолот е курварин) – тики понекоаш и мене ме кутнуаат и пари ми земаат (4, 66).*

КУРВАРСКИ *приг. шио се однесува на к у р в а р; Кадијата курварски син е – рекол треќио (4, 169).*

КУРВЕТИНА *-иње ж. ауџм. (и њејор.) од к у р в а; На колку таквие курветиње јас сум му скројала куљаво, да знаиш ти! (2, 197)*

КУРВУА *џл. несвр. к у р в у в а – врши блуд, блудсџивува; Кандилото дење, ноќе сѐ ѝ горело (на бесчесната жена), а штом мажот је ќе си одел на дуќан и незе ќе ѝ дојдеа мажи за да курвуат со неа (5, 162); Бре, да затоа не си ме пуштал, а! – му рекла. – Ејди домаќине еј, јас коа ќе сакам да курвуам, да ти ќе ме довардиш! (6, 22)*

КУРДИСА *џл. свр. (тур.) I. 1. намесџи, џосџави; Беше ти курдисал (чорбаџијата) едни страшни сараи (4, 213); А пак комшиџата (ластоџцата) туку ќе ’и курдисаше ластоџчињата на слива за да си ’и учит малите ластоџчиња да летаат (2, 95).*

2. орџанизира, џирпреди; И курдисал царев син свадба, токмо три години (2, 177); Отишол дрварот во пештерата при ’рслано и му курдисал една царцка вечера (2, 60); Курдисаа сурли и тапани да праат народо шенлк (2, 292).

3. најрави (марифеџи, иџрошиџина, џерџиџи, муабетџи); Дума, шеста момчето каков маривет да курдисат да ја земи Дуња Ѓузели (5, 188); Се почудија сите царски доктори од итроштината на билјаро што му ја курдиса на царот (5, 29); Еј, мори кума лисо, зер ние од тебе поеќе ќе знаиме тертипи да курдисаме? (2, 206)

4. уреди; курдисан – уреден; Е, честити цареи, знајте оти овој век јет курдисан на чес, демек, ако ти стори некој една чес или едно добро, треба и ти да му сториш и да му го вратиш тоа добро (2, 205).

5. некоџо намесџи; џосџави; Го курдиса (царскио син момчето) во првата одаја и отрчал при сестра си да је кажит (5, 133); Дуња Ѓузели беше го курдисала и него (постреднио брат) да играат дама и да му свети мачката (5, 113); Чоекот забрал децата и му

отишол по нивјето, та ожнал сè што беа родиле нивјето: трње, трева, и си однесол на гумно, та курдисал коњите и овршил (4, 120).

б. иштио иштио и курдиса се; Си накупил (сиромано) сè што му требало за вечерата и курдисал на вечера со дечињата (3, 230).

II. курдиса се 1. намесити се, пригошви се; Беше се арнисало (мрзло) од работата и беше се курдисало крај огниште да си седи на едно столче (2, 246); Се курдиса (сиромано) на ан да седи, и да јади, и да пие од најскапи работи (5, 120).

2. му се курдисал за егумен – сџанал егумен; Асли и тој тоа бараше и му се курдисал за егумен (4, 257); **се курдисале на муабет – иочнале да разговараат;** ...се качил (Некасметлијата) на сидо да слуша што ќе сборуваат мечката, рслано и ризот. Туку во некоја доба дошле свероите и се курдисале на муабет да си прикажуваат стари работи (3, 304).

КУРЕШНИЦА -и ж. *изметѝ од кокошка и ор. иштица;* Се погодило (врапчето) да се посери, и паднала курешницата од врапчето прао во обете очи од богатио (4, 123); **Ќора** беше, мори жено, да не видиш оти над мене је Квачката со пилците и овде да постелиш, та ноќеска да ме серат со курешници? (5, 346)

КУРНАЗ *прид. неизм. (тур.) а. ишар, иреиреден;* (Пејо) при сè што беше уште дете, беше многу курназ (6, 201); Кога чу тие зборои чоекот од шутената жена, бидејќи чоекот беше курназ, веднаш му текнало да ја излажи за да је скубни троа пари (6, 34). **б. во синонимен сиреџ со** и т а р; Итџар бидејќи и курназ Итроман Пејо, веднаш се сетил за како да му речит на козарот и да се куртулисат: – Од царот измеќарите ме врзаа, бре брате (6, 206).

КУРТЕКА ж. *вид сечило, ноже од иштиоит на сор, сорче, сојка;* (Жено) ако те најдам пак со девојче да си родила, тако ми Бога единого, оти ќе ти сечам глаата, како на овца со куртекава што ја носам за појас (3, 187).

КУРТУЛ м. (тур.) *сиас, сиасение; овде во итурската фраза:* в е р д а к у р т у л; Ако го знаиш некој чоек оти е лош и те вати нешто да ти сака, сечи пола и бегај, верда куртул, што рекле Турците (3, 118); Ејди анасанџ, – си рекол сам со себе сиромано – овде во нашиов град арам сорам немало. Нито кадијата ти гледа давија, нито војводата; овде било верда куртул (5, 149).

КУРТУЛАЧКА ж. (тур.) *сиас, сиасение;* (Дедо) умирачка,

умирачка, за тебе умирачка, куртулачка, тоа те пери! Да... (4, 209)

КУРТУЛИ(Т) *зл. свр. (тур.) сѝаси се*; Велејќи тие зборои чоeko, изваи ножо и си ја пресекол раката, та му ја врлил во сура-то, само и само да куртули од него (5, 19); Беше ѝ текнало на царската ќерка да речит еден збор за некако да го излажит момчето и да го куртулит оттамо (2, 250).

КУРТУЛИЈА *ж. (тур.) сѝас, сѝасение*; Ха, си рекол (мажот) – еве куртулија за мене, овде да се врлам и од жената да куртулисам (2, 211); Држ’ ја, чоече, ќерка ми за рака, оти куртулија немаш од неа – му рече ѓаолот и си отиде (4, 223); Дошле еќимите, го виде (царот) и многу се опечалиле да го излекуаат, и видоа оти не можат... Сите рекле оти не ќе куртулисат од таа болес. (3, 210)

КУРТУЛИСА *зл. свр. (тур.)* **І. 1.** *сѝаси, избави. а. некоџо*; Јас ќе те куртулисам, брате јазовче, зашто сум стоумница; ти ич да не бериш гајле (2, 28); Летнал наугоре ѓаоло и многу му благодарил (на мажот) задека го куртулисал од жената (2, 216); Ја слези долу (му рекло момчето на ѓаоло), да барај некој крај за да ме куртулисаш од ортомава (4, 218). **б.** *неишџо*; Ништо нема да речам на тоа згора, освен да си платам џезата и да куртулисам окото (5, 185); Немој, мажу, немој – му рекла жената му – не пишмани се за доброто што си го сторил некому, оти тоа добро тебе животот ти го куртулиса (5, 304). **в.** *оџ неишџо*; А, бре овчарко... ја браот го најдуаш, ја од апс не куртулисаш (5, 222); Научувајќи се татко му и брат му за негоото пијанство, многу го жалеа и чести книги му праќаа да си оди дома и да го куртулисаат од пијанството (3, 249).

2. Вид. **куртулиса се**; Со тој маривет куртулисаа народот од ламјата (2, 225); Таа побегнала од тој бестрамник и така куртулисала и си ошла кај попо да му слугуа толкуа време наместо слуга (3, 136).

II. куртулиса се – *сѝаси се, избави се*; Од вчера досега кај се борам со неа (со жената) и одвај досега сум се куртулисал од незините нокти (2, 213); Три дни и три ноќи да се молиме, да ако ни послуша Господ молитвата, као што ви велама, да ни го умрит Господ самарџијата, бездруго ќе се куртулисеме од тешките тоари и од садната (2, 71); Ами сега, бре јазовче, како да се куртулисам, давај ми ум оти загинаам? (2, 29)

КУРТУЛИСУА *зл. несвр.* од к у р т у л и с а. **І.** Вид. куртулиса 2; Ејди побратиме јазовче, јас да имава ум, сама ќе се

куртулисава кога се ватив, а не да барам од тебе ум и да куртулисам (2, 30).

II. куртулисуа се – *се сѣасува*; Сега барај си ум и куртулисуј се, од мене ум не барај (2, 30).

КУРТУЛИСУВАЊЕ и **КУРТУЛИСУАЊЕ** *ср. гл. им.* од к у р т у л и с у (в) а с е; Одење мене ме пери дома – си рекол сам со себе – и врлање в море, да така куртулисување од неа! (3, 170); Ајде на овега едно добро праење, да куртулисување (2, 128).

КУРТУЛИШ *м. (тур.) сѣас, сѣасение*; Чоекот му кажал (на момчето) за да му појди дома кај суднико и да му даит нешто... да така имат куртулиш од него (5, 369).

КУРШУМ -и *м. (тур.) 1. олово*; Некои и замислија (старците) да 'и напраат една плоча од куршум, од илјада ока тешка, врзана со синцири (4, 199); (бакалот) му носел на куменцијата троа туч и куршум што го нашол во нива кога орач (6, 68).

2. а. оловно зрно од љушка; Многу нишанции беа биле, низ прстен јајце гаѓале со куршум (6, 123); Таа (ламјата) била многу страшна и силна: ни куршум, ни сабја ја убивало (2, 133); Кога чу берберот тие зборои, како некој куршум да го удри, ни црна, ни бела не реч (5, 313). **б. не го ваќа (лови, дупи) куршум** – *од љушка не заѓинува*; Ќе заставам на нишан, та ти врли на мене и ќе видиш оти не ме лови куршум (6, 120); Имало еден дервиш што пишуал амајлии на луѓето да не ји ваќа куршум (6, 119); Неа (ламјата) ништо не ја умирало, ни куршум ја дупел, ни сабја ја сечела (2, 225).

Со б р о ј о т петстотини: Петстотини куршуми на мене врлија и – нито еден не ме вати! (6, 120)

КУС *ирид. 1. шѣо е со низок расѣ*; Од мажите имаше и стари, и млади, и куси, и долзи, а еднио бил многу кус (3, 144); Он ќе да биде јалдашм кус чоек – рекол вториот (5, 154).

2. краѣок; После ќе 'и изнесам на пазар, та ќе 'и продаам; после ќе купам еден добр коњ, веќе крилјата да му се куси (6, 114); Гладен да останам од тој проклет кус кѣсмет што го имам и што не ми работит (си мислел сиромано) (3, 272).

КУСО *ирил. љомалку одошѣо љреба*; Од сите зајриња што ќе му тргал со терзијата кусо ќе му даел (бакалот на детето) по стодрам (5, 364); Нити еден драм (царе) кусо не ќе остааш неизеен, нити па еден драм поеќе не ќе надјадиш (5, 86).

Во и з р а з о т: (**нито една вечер**) **кусо не оставало** (**без да појди**) – *редовно (одело)*; Нито една вечер кусо не остаало момчето без дури не појди при неа (3, 154).

КУСУР -и м. (тур.) **1.** *сийни иари шийо му се враќаат на тој шийо куйува со крујини иари*; За кусурот си пишал (Евреино) во тевтерот оти му имал за давање на сиромано уште девет тоари азно (3, 261).

2. *недостийлок*; Дури умре, пак не ми кажа што мака имаше. Ете тој кусур го имаше првиот ми маж, домаќине (6, 18); Арно, бре синко, да е здрава (девојката), колај, ами има кусур: чолак е (5, 319); Девојката била како некое сонце огреано; ...коса што имала позлаќена и долга доземи; во што да ја бараш кусур немала (3, 39).

3. калан-кусур – *остийлок, она шийо ќе преосијане*; Само рисјани нема, пријателе, којшто го веруваат Риста и одат по заповедите негои. Ете, таквите луѓе немаат, калан-кусури од сите имат, има колку да ми сакаш – му рекол ангелот (4, 50); Еј, сега, пријателе, кога првестиите наши сет криви, со обете нозе, што остана за калан-кусури (останатите), за како за нас сиромасите! (5, 80)

Во и з р а з о т: **кусур не ваќаше** – *не замеруваше*; Треќио (пријател) не можеше (ѓаоло) да го скара, чунки кроток беше од мерата надвор, за ништо кусур не ваќаше (4, 241).

КУТАЛЕ *изв. дел од полусложенкаџа* кателе-кутале Вид. **кателе**; Беше ти се отркалил (Дели Петро) удолу, кателе-кутале, кателе-кутале, колку што паѓал наудолу, толку се силел, и кога паднал наземи, од што силно паднал, беше ти се закачил вземи до појас (6, 180).

КУТАР -тра и **кутри** *приод. јаден, беден, жален, клеј* (зборов, вели Цейенков, „само од жени сум го слушал да го велат помеѓу себе“ /МНУ VI, стр. 51); Ја прашаат кутрата – таа само ишарет дава (5, 318); Кутрио старец што го најде. Зашто не го земаш, мори, а кутро? (6, 51); Ооов, море кутри спајо, дали вака ќе напраше од камчиња манџа, ами за каша кој не знаит да напраи (6, 51).

КУТИЈА ж. (тур. и грч.) *ковчеже орвено или лимено (во Цейенково време) со џоклојка*; Сестра му од момчето си зела една кошница и една кутија со себе (3, 185); Ангелот ја изгорел змијата, та беше ја собрал пепелта во една кутија и си ја клал во пазуа (4, 124).

С о п р и д а в к а т а: **позлаќена**: Зела (девојката) урката и ја собрала во една позлаќена кутија сосемати столче (3, 39).

КУТИЊА *џл. несвр.* од к у т н и; *соборува*; Ката ден со него (со мачорот) борба праиме под амбарите; арно ама никој досега што се борил со него, не го кутнал; сè тој кутиња: натемаго, натема, да би му се исушиле тие остри нокти, да би! (2, 11)

КУТКА *џл. несвр.* Вид. **кутиња** (*џри иѓрање комар*); По некој ден отишол комарџијата на кафе и ватил да игра со книгите комар. Со кого беше играл, сè го куткал и од ден на ден сè напредуал (4, 66).

КУТЛЕ *ср. дем.* од к у т е л; *куџлица (за жиџо)*; На ти тебе, кртуле мртуле, пченица едно кутле – толку доста ти е за цело зимоиште (2, 11); Е, ти, ешко мешко, и ти, кртуле мртуле, вие имате девет кила и кутле и сламата за делење (2, 11).

КУТНИ *џл. свр.* к у т н е **1.** *собори*; Лут бидејќи (рибаро), не можел да фати риби, му излегол надвор и го грабнал за перче, го кутнал наземи, та му удрил еден ќотек на сермија (6, 76); Беше скочил (волкот) и го ватил (коњот) за муцка, го кутнал и го пцоисал, та му се изнагостиле со чакало (2, 41).

2. *победи (во иѓра)*; Седни (свети Петре) да изиграме една парса (игра) со папазиве, да ако ме кутниш, да ме умриш, а пак ако не ме кутниш, да ме простиш (4, 67); Се нагрвалија – едни отаде, друзи одааде ѓаоли да кажуат за како од како да го кутнат комарџијата (4, 68).

КУТНУА *џл. несвр.* од к у т н и; Вид. и **кутиња**; *куџнува*; Понекоаш и мене ме кутнуаат и пари ми земаат, да од тој себеп не можам да се обогатам (4, 66).

КУТУРИЦА *џрил.* (*образуван сџоред џур. ѓутуре*). **1.** *сè на едно (без пџединечно мерење, броење) џри куџување, одн. пџроавање*; Му била песокта (на момчето) пазарена на кутурица, на аршин да речиме (на метро), а ја тоарил магарецата од мерата надвор (3, 162).

2. *пџаушално, пџроизволно*; Кога не знаиш (чоече Божји), да не зборуаш кутурица, оти је страмота (3, 239).

КУЌА -и ж. **1.** *зџрада за живеење*; Куќите ни сет јаки, вратите и портите топ не ни ’и разбива (3, 129); Саднава... ми се отво-

ри на плеќиве од носење песок со најголеми кобли, дури ја напраи летоска куќата (2, 92).

2. а. семејство: Од тој ден веќе, ватило да је напредуат куќата од вдојцата во големо богасто, а детето во големо учение, та станало прво (4, 154); Откоа се прочул лебарчето за еким, многу пари добил, напраил куќи, сараи, се оженил и зел невеста од прва куќа (3, 75); Која од овие куќи ја бендисуаш, во таа да те даиме, сестро мила (3, 141). **б. со злаголииџе:** **гледа:** Дарои и марои, свет и земја фати ако сакаш (мажу), ама домаќин да бидиш и куќата да ја гледаш, оти инаку за бргу време нема да ме има при тебе (4, 82); **запусти:** Ов, јас сирота – рекла лисицата – што се чинит ал, куќата си ја запустив! (2, 16); **крепи:** Одиме да бараме (бабо) десет сестри за да ни бидат невести, и да ни се крепи куќата (2, 255); **разруши:** Тргнал постарио брат да му бара на брата си лика спроти него; не за убаина, ами умна и разумна, како што треба домаќинка за куќа да не разруши (3, 172); **рани:** Виде Петкоица оти Петко не се врати, ’и натера децата да си бараат работа и да ранат куќа (2, 252); **расипи:** Да си земиме (десет сестри) за да не ни се расипи куќата (2, 254).

Во и з р а з и т е: **Госпо пак ќе ви ја наполни куќата** – *иак ќе бидејте дома задоволни и среќни*; Жив е Госпо, синко!... Имајте надеж на Бога, и во вашата куќа да има дар од Бога! И биди верен оти Госпо пак ќе ви ја наполни куќата (4, 156); **не ќе ми изеиш куќата** – *ири џоканување некоѓо на џостиџи*; Повели, синко, повели – му рекла – зашто да не те сторам, кабул, не ќе ми изеиш куќата, де (6, 202); **од куќа на куќа** – *во сииџе семејство во населенојто место*; *насекаде*; Натерал (арамијата) една баба за да оди од куќа на куќа и да бара од камила пастрма за лек (5, 349).

Во п о с л о в и ц и т е: В село (тебе) не те прибираат, ти ја бараш од попо куќата! (3, 287); Дури мајсторска тесла да чукни в куќа, да после ќе видиш колку чинит мајсторо (5, 35); Кој не прајл куќа и свадба, ништо не знаит од веков (5, 35); Пустата лага две куќи запустува (6, 194); Утреш куќа не крепи (пријателе) (5, 186).

Со п р и д а в к и т е: **богата:** Си ’и омажил (сиромашецот петте девојчиња) на најбогати куќи и тој си живеа царцки дури би жив (5, 371); Море влегуј ти, бре братко, да не терај ме мене што не сум влегол никогаш во богата куќа (5, 76); Кај ќе се перит по богатите куќи, таа (вдоицата) ќе се викаат тамо да пери (4, 149); **голема:** Тие сè мислеа оти кој знаи чи син сет, од голема куќа богата (5, 137); **домаќинска:** Што ти велаат, џаолот ни орат ни копат, ами

куќи домаќински расипуат (4, 233); **залепена**: Многу пати на сон кај ми се кажуа едно азно во твојо град, во една куќа залепена до една чешма со три шепурки (3, 240241); **лисичоа**: Беше збучило (бумбарчето) што да можит и не можит и беше се уплашил прчко, та беше избегал од лисичоа куќа (2, 16); **ниска**: Наместо (момчето) да падни наземи, паднал на една куќа ниска, на гирамиди и не се убил (3, 289); **нова**: Коа се приближал близу од куќа, гледат нови куќи, над порта (3, 195); **планинцка**: И како што ќе речела таа (лисичата), така ќе било – цела домаќинка на таа планинцка куќа (2, 204); **пуста**: Влегов да преноќевам во една куќа пуста (6, 215); Овде јас нема да лежам, во ова пуста куќа (3, 297); **селцка**: Целите селцки куќи изгореа (5, 286); Во една селцка куќа што имало дваесетинамина луѓе, кое синои, кое внуци, беше жениле едно момче и беа му зеле невеста (6, 38); **сиромашка**: Го курдисала (вдојцата Госпо) во сиромашката ѝ куќа, му измила нозете (4, 171); **сиромашна**: Беше ја дал (домаќино) ќерка си за едно слепо и грбао момче, во најсиромашна куќа (6, 194); **таткоа**: Само Силјан штркот стоел на таткоа си куќа умаудрен со глаата вземи (2, 154); Си биле двајца браќа, делени од куќата таткоа пред многу години (3, 254); **убаа**: Беше му текнало (на Еѓуптино) да седи на некој убаи куќи или сараи (6, 177); Дај Боже здравје, сеа ќе си напраам едно рало убаи куќи (4, 213); **цела**: Целите селцки куќи изгореа (5, 286).

Со б р о е в и т е: **две**: Беа се сетиле оти ангел Божи беше момчето што му стори тие добриње на двете куќи (4, 126); **триста**: Не, момче, не, не давај ми мене ракија, оти јас сум прошетал триста куќи и, како да је, во некоја сум пил – му рекол старио (4, 152).

КУЌАРКА *ж. дем. (и хий.)* од куќа; *куќичка, куќурка*; Е, ај да видиме, пријателе – му рекол терзијата – кажи ми и докажи ми кривината да биди правина: ...на сиромашот што му ја изгоре куќарката, право беше? (4, 104); Му дал една куќарка на крај селото да си живеат старите (5, 253).

КУЌЕН -ќна *приг. 1. шито се однесува на куќаиња (како зџрада)*; Сите куќни сивој (брате) поцрниле (2, 192); Првин (мажот и жената) си продале куќното место и со тие пари си купиле троа брашенце (5, 253).

2. домашен; Имало еден терзија и шиел во една селцка куќа за куќните луѓе (5, 203); Како што барала бабата, така нашла – да биди куќен арамија (3, 50); Мори домаќинко, штотуку ми лежиш така на колк, што не станиш... куќна работа да ватиш? (6, 17)

Со и менките: **арамија** (3, 50; 2, 229); **сид** (2, 192); **луѓе** (2, 76; 2, 144); **место** (5, 253), **момче** (3, 200); **работа** (6, 17; 2, 207; 2, 137).

КУЌИ *ирл. само со предлози в, од, низ и ор. во значење „дома“; в куќи:* Беше ’и скорнал дождот од кај што си спиеја еќимо и философот во дворот и си влегле в куќи да спијат (5, 42); Откоа беа го изжалиле и шуќур, шуќур на Господа беа рекле, беше си ошле в куќи и пак останала невестата при момчето за вечера да му стави (6, 31); ...рипна на нозе (попот), го грабна петравилот со требнико и ја заклучи попадијата в куќи и отиде у комшијата да го венчат. (5, 193) **низ куќи:** Низ куќи беше му се исполниле од тие гадои (4, 115); **од куќи:** Оф, бре чедо, јас пред дванаесет години излегов од куќи на права полноќ за да залеам вода од чешма (4, 263)

КУЌИЧКА *ж. дем. и хии. од к у ќ а; куќарка, куќурка;* Лелех, јас сирота, што беше овој таксир што ме најде на мојата сиромаштија, да ми ја турнат куќичката? (3, 55)

КУЌУРКА *ж. дем. и хии. од куќа; куќарка, куќичка;* Си и мале (мажот и жената) една куќурка и околу куќурката една голема јаболкница што му раѓала многу убави јаболка (4, 197); Сум се стегнал да спечалам некоја пуста пара, та да си купам една куќурка и некое нивче за да си садам тутунчок (3, 228).

КУЦ *ирид. 1. шиио криви со еднаиџа ноѓа.*

2. вџироа комџионенџа оу џолусложенкаџа крив-куц ирил. – џолека-џолека; Си зел стапчето (питамот) в рака и дисагите на ramo и си тргнал кривкуц, та слегол во едно село (5, 316).

КУЦА *џл. несвр. 1. криви со еднаиџа ноѓа.*

2. овде: окаионален збор во сосџавоџи на џласовни ком-џлекси џеџки за изѓовор на Грк; Цапа капа куца! – Не погоди! – му рекол кадијата (6, 148).

КУЧЕ -иџа *ср. 1. зоол. домаџиноџо живоџино Canis familiaris; иес;* Влезе при ќерка му во одајата и ја слече (еќимо) као мајка што ја родила, та ја намачка со мозокот од кучето и на часот је паднала крастата како кошула од некоја змија (3, 302); Месово на куче мириса (4, 169); Е зашто си се плакал, бре овчарче, од мене, огон и змијата ми плукна под јазик да разбирам од кучиџата? (3, 71)

2. мало куче, кученце; Бидете живи, бре синковци, и здрави,

вие работите и, ако седи брат ви, белки со негоио ксмет живеите и вие, чунки и куче и маче има касметлија, а не чоек (3, 311); Тогај дури беа кажале оти тие беа го врлиле в море детето, од завис (на сестри ѝ) дека имало свезда на челото и наместо дете беше ѝ клале куче (3, 140).

3. (прен.) *ироклейник, иоолец*; Како што ни стори, бре куче, коа ни ја колниш невестата и зето! (6, 98); Што си без кеф, мори жено – ѝ рекол тој – ја кажи ми што нешто ти сторија тие кучиња деца? (2, 178); Ах, анасана, ја му идам до ако на ова куче, ја чаре не бидуа (3, 195).

Во и з р а з о т: *'и отепа како кучиња – ги отпеиа лесно; свирейо иосйаии со нив*; Таа дива свиња штом се отепа, Арапо, ќе се омалодуши и сите друзи Арапи ќе се омалодушат и можи секој чоек да 'и отепат како кучиња ама нема таков јунак што ти кажуам, немој нешто да му грешит на Арапо... (3, 108)

Во п о с л о в и ц а т а: Кај оди, оди куче (али волче), сè камен го толче (6, 78).

Со п р и д а в к и т е: **бесно:** Дојдујаќи во Дебър Арнаутино, почна да кабардисуа многу и со секи бабаит се закасуал, како некое бесно куче (6, 119); **верно:** Едно момче и една невеста си имале и едно умно и верно куче (5, 10); **клето:** Ах, проклето и триж клето куче, јас се уверив да те остаам да го вардиш детето, а пак ти си го удаил (5, 10); **краставо:** Што не работиш и ти, бре пес, бре куче краставо, како што работит касметот од брата ми? (3, 257); **малечко:** Беше му го врлиле по море (детето кучките сестри) и наместо дете беа 'и клале едно машко куче малечко (3, 137); **машко:** Вид, кај малечко; **младо:** При овците (овчарчето) си имаше еден стар пес, само со еден заб, и имал две млади кучиња (3, 70); **сирото:** Дотрчало сирото куче и прегазило реката (5, 10); Сирото куче... во неола ќе се врлело од жал што му дошло (3, 52).

Со б р о е в и т е: **две:** Изваил пиштолите овчарчето од појас, 'и отепал двете кучиња (3, 70); **десетина:** Една кучка беше се окучила десетина кучиња! (6, 139)

КУЧКА -и ж. **1.** *женкайла од иесой*; Без да знаи (мажо) оти је во вреќата кучката, ја одврзал вреќата (2, 37); Една кучка беше се окучила десетина кучиња (6, 139).

2. а. *лоша, зла, ироклейла жена (или живојно во ирказнише)*; Оов, море чедо, ти арно ја милуаш (жена ти), туку таа кучка лице ти праит, не те милуат од срце (4, 240); Што је ова од тебе,

мори кучке? Што ми напраи? (2, 162); Кој те напраи, мори кучке, ...да вадиш алтани од уста? (3, 145). **б. со и м е н к и т е:** **баба:** Види (brate), побарај сабјата моја да не е негдека скриена од таа кучка баба, оти јас умирам (3, 52); **лиса:** Одејќи околу трло, го догледала кучка лиса и му се пуштила молкома, та го ватила за опашка (2, 151); **мајка:** Оружај ме добро и вкачи ми се да да бегаме оти кучка ти мајка можит да те погубит (3, 55); **маштеа:** Кога видела кучкана маштеа оти паштерка је на секој збор што прогоорила, сè по еден алтан од уста ѝ паднуало (3, 145); **присестра:** Да вадиш и ти (ќерко) алтани, како онаа кучка присестра ти што вадит (3, 146); свекрва: Кучка свекрва не остаат да се огреит младата (6, 39); **сестра:** (кучки сестри) беше му го зеле детето и беше му го врлиле по море (3, 137); **снаа:** Чула кучката снаа тие зборои од мажа је (2, 162); **ќерка:** Не знам (сестро кума лисо) дали ќе можеш да ми поможиш и животот да ми го избавиш од кучка цареа ќерка (2, 197); **чума:** Лелех, бре стопанине, што се излага да ја земиш уздата, сега ќе се разбуди кучка чума и ќе нè погуби (2, 260).

Во п о с л о в и ц а т а: Ако не мрдни кучката со опашката, нема да трчаат кучињата по неа (6, 23).

Со п р и д а в к и т е: **бела:** Утрото ја зел белата кучка во една вреќа и дошол кај дупката од лисицата (2, 94); **лоша:** Искочила лошата кучка и ја грабнала лисицата за гуша, та на часот беше ја удаила (2, 3738).

Со б р о ј о т: **два:** Немој, не земај друга, домаќине, оти ќе си го расипиш раатот, оти две кучки на едно буниште не живеат (6, 11).

КУША *м. ирекар за волкови во народнаџа и приказна;* Кога беше го виделе волците без опашка (волкот), беа му се развикале: – Дујда куша без опашка, дујда куша без опашка! (2, 51)

Л

ЛА *изв. крајниот слоѝ од л а л а – при пеење (обично коѝа веќе не се знаат зборовите од песнама);* Сопрво легнал Арапо и му се качил на Вренго на него, та почнал да пеи по вренцки: – Та-ра, лала, лала... лалала! (6, 151)

ЛАВ *м. (тур.) Вид. лаф.*

ЛАВНИ *ѝл. свр. од л а е; лавне (за куче) направи а в-а в;* Коа дошол (Итромањ Пејо) до куќата од бабата, го видел песот кај лежит под тремот, без да го лавни, тој го удрил в глаа со пиралката (6, 200).

ЛАГА *-и ж. 1. а. свесно (со лоша намера) кажана невисина;* (спрот.: вистина); Надупил големците царот да викаат оти е лага тоа што кажало момчето (5, 118); Кога чуја змиите лагата од ќелешо, трештија да трчаат уште со поголема сила (2, 266); Откога видоа оти немаат да најдат чоек што да му кажи што нишан имат цареа ќерка, измислија (царските синои) со лага да је погодуваат нишано (3, 43). **б. со глаголите: бидуа:** Честити царе – му рекло – пред Бога и пред цара лага не бидуа да се кажи (3, 288); **вати се:** Видоа (лажоите) оти ќе се вата(т) во лага, трештија при другари си и не се вратија веќе назад (5, 99); **издума:** Да не се налутат пците и го тепаат после (стареата) ја издумал една лага и откога дојдоа тие што појдоа да го бараат, кажаа оти го немало (арзоалот) (2, 52); **излези:** Сè убавина, преблагии Господи, само јас излегов на лага пред еден мој пријател што му кажав да не сеи жито (4, 122); Коа ’и чул тие збории ангело, голема мака беше му паднало, оти као на лага излегол и веднаш летнал на небеси при Бога и му се поклонил (4, 122); Радоста беше голема од сите, само од двата зета не беше, чунки излегоа во лага со млекото за очите (2, 295); **напраи:** Од каде је и кој е (тој) што напраи таква лага (5, 130); **в. во сосав со им. итроштина:** Кај која жена бесчесна ќе појдел (момчето развратено), сè ќе ја прашал да му кажит со какви итроштини и лаги го лажит мажот је кога да одела некаде (6, 20).

2. невисинија *кажување, невисинија приказна;* Знаам оти тебе ти е као лага: арно ама ми е навистина, оти од татка ми е приказана оваа приказна – вака ми рече татко коа ми ’а прикажа

сопрво (2, 160); Лагата каква била не ја знаеше Динко (4, 95); Ај да ја довршам лагата за да си видиш и познаиш мајсторот, бре старче (5, 68); Тогај се зачудил уште поеќе змеот на лагата од Еѓуптинот (2, 126).

Во и з р а з и т е: **бидуа со лага ага** – и со лага се усиева (2,113); **да му излезе лагата на мегдан** – да се открие дека лаже; Се боеше (еќимо) од гаоло да не му ја расипи билката и да му излезе лагата на мегдан (2, 218); **да се сториш ага со лага** – и со лага си усиеал; Ашколсун, зету – му рекол богатио – оти ербап си бил, да се сториш ага со лага (5, 122); **ете ти лага да се стори чоек ага** – и со лага човекош усиеал; Еве ти лага да се стори чоек ага, што не било – да биди! (3, 320); **и лагата врши работа** – и лагаиша иомага; Арно, туку понекоаш и лагата врши работа (5, 136); **му излезе лага со опашка** – му излезе голема лага; Се содружиле двата и тргнале пак по арамилак, чунки трговијата нивна му излезе лага со опашка (6, 68); **лага не бидуат** – не треба лажење; (честити царе) пред тебе лага не бидуат, еве глаата ми е пред тебе и врато ми е од влакно потенок (3, 288); Е, пред тебе, Господи, лага не бидуат – му рекол ангелот (4, 55); **не сме за лага** – сериозни сме; Море не грбао јет – рекол вториот – и дури преклучено доземи јет, ти не слушај светот, свату, нам слушај нè и глеај нè оти не сме за лага ние. (6, 193); **со лага живее(ле)** – живее(ле) лажејќи го светиот; Си биле тројца другари што сè со лага живееле (6, 61); **у мене лага нема** – јас не лажам; И во мочта ќе се удаам, вака да знајте, у мене лага нема, треба некој друг од вас да го изел (арзоалот) (2, 52).

Во п о с л о в и ц и т е: Еднипати и лагата покрива страмотата (6, 179); Јас не сум за лага (2, 23); Пустата лага две куќи запустува (6, 194); Со лага ага не бидуат (2, 23); Ете што велеа стари оти со лага ага не бидуа (6, 184).

Со п р и д а в к и т е: **будалцка**: Коа виде мажо будалцката лага од жената си, тогај дури беше се уверил оти го мамит (6, 36); **женцка**: Кадијата се учудил на таа женцка лага (5, 295); **кауѓерска**: Не треба чоек кауѓерски лаги да веруат уште еднаш (5, 199); **каурцка**: Преесапил кадијата да му удри неколку стапеи по нозе (на чорбацијата), да ако је салам испатот, да се потврди уште посалам, а пак ако је лага, да излезит лагата каурцка на мегдан (6, 80); **мајсторска**: На тие мајсорски лаги од двата лажои, беше му кандисал домаќинот и беше ја дал ќерка си за едно слепо и грбао момче, во најсиромашна куќа (6, 194); **пуста**: Пустата лага две куќи запустува (6, 194).

ЛАГАМ м. (тур.) *пооземен прокој*; Итрото момче... ископало еден лагам од зад бањата, под сидот (5, 132).

ЛАДЕН -дна *приод*. а. *ишшо е со ниска ѝемѝераѝура, сѝуоден*; (спрот.: топол); Одејќи (чорбацијцката ќерка и Меча) ’и ватило горештината и се вратиле во некоја ливада, под некоја ладна сенка, да пладнуаат (3, 197); Е и авата многу убаа, ни многу горештина, ни многу ладна, тамам како што треба (4, 7475). *со аниѝонимой*: ж е ж о к: Сопрво (жената од брблајо) сварила манца и ја делила во два саана, еднио на огно го клала да стои жежок, и другио да стои ладен. (5, 345). б. **ладна меана** – *синѝаѝма од нарооднаѝа поезија со значење „меана со ладно вино и ор. ѝијачки“*; Да ме тераш ти (татко) на жниење на оваа силна горештина, бидејќи имат в град ладни меани да седам и ќев да терам со граѓаните (2, 139).

Со и м е н к и т е: **меана** и **сенка**: Вид. ги горните примери.

ЛАДНИНА ж. 1. *свежина*; Ов, златна ќерко, моја ладнино, на душа брат ти Костадин да те има и тебе и мене, што се стори себеп и те омажи на туѓина (2, 192).

2. (прен.) *сиокојсѝво, мир, невозбудување*; Господ гајрет да ми ти даит, бре чоече – му рекла кума лиса на чоекот – и ладнина на изгореното ти срце туку ако ми кажиш, лошо не ќе сториш, елбете чоек коа ќе си кажит маката на другега, сѝ туку ќе има троа вајде (2, 31).

ЛАДНО *прил.* **ладно е** – *сѝуди*; (може да се сфати и како прид.); Си врзал (богатио) коњо пред колибата и седнал до огно да се почини и да се огреи, чунки било баеги ладно (3, 190).

ЛАЕЊЕ ср. *ѝл. им.* од л а и; **лаење**; Коа слушат (овчаро) силно лаењето од штенците и од старио пес, беше се зачудило: штенчињата ’и викале волците да дојдат (3, 70).

ЛАЖ -ови м. *ѝој ишшо лаже многу*; *лажго, лажливец*; Си патуале двајца луѓе на некое место и си разгоарале. Еднио чоек бил многу итър, а другио итър будала и лаж. – Еј види што убай овци има, во чаиро, кај ти пасат! – му рекол итрио. (6, 186); Ја чекај да видит тој стар лаж – си рекол со умот помалио брат – какво машко сум јас, и како ќе му ја земам ќерка му! И туку беше му се истресол едно утро на старио. (5, 66)

Со л и ч н о т о и м е: **Манго**: Е, кој знаи, лебам, ветрот

вееше, гората се лелееше и шумата шумеше, да што ти треба мрдало! Ете, тоа беше, ами можи и мечки да беа! – рекол Манго лажот (6, 110)

Со б р о ј о т **два**: На тие мајсторски лаги од двата лажои, беше му кандисал домакилот и беше ја дал ќерка си за едно слепо и грбао момче, во најсиромашна куќа. Пустата лага две куќи запустува. (6, 194).

Со п р и д а в к а т а: **стар**: Знаејќи тројцата браќа оти имаше старио лаж лична ќерка, секому му сивкало за да ја земи за невеста (5, 65).

Со б р о ј н и т е и м е н к и: **двајца**: Двајца лажои се заорточиле за да продаваат вино (6, 181); **И** викнал (судијата) двајцата лажои (5, 99); **тројца**: Е, со будалштилаќот твој, јас ќе платам, ами кој? Лели си се излагал од тие тројца лажои што те надлагале и очите ти ’и врзале и си избегале (6, 64); Се зазборувале тројца лажои да ја слечат една богата жена (5, 96).

ЛАЖАНИ *м. село во Прилејско*; Не, ага, Лажани не, ти многу далеку отиде – му рекол селанецот. – Селото мое ет Зрзе, од Зрзе сум јас (6, 53).

ЛАЖИ(Т) *г.л. несвр. лаже – I. а. зборува невисџини*; Во стар век, синко, не лажеа нашите стари, како сега што лажат младите (2, 138); А бре чорбаџи, ти клетва зеде, ами ако лажиш, знаиш оти ќе те удрам дваесе стапои по нозе? (6, 80); Тој (Госпо) н рани нас (синко), за некој прости душички чоеци што не знаат да лажат и друзи лоши работи да праат (5, 39). **б.** *го оржи во заблуда некоџо кажубајќи му лаџи; мами, измамува*; И така беше го лагал (сенарот јагленарот) близу три месеци време (5, 20); Чоек што се лажит, за страмота јет од тие што го **лажат** (2, 238); Не слушај (дедо) што те лажи тој недостоен зет (2, 294). **в.** *во синонимен сѝреџ со г.л. матка*; Си била една жена бесчесна и многу итра. Сеедно мажа си го лажела и го маткала за да не ја усети оти ојт по лош пат (6, 44). **г.** *во пасивна уиоџреба*; Чоек што се лажит, за страмота јет (2, 238).

II. се лажи(т) се лаже – 1. *погрешно мисли во неџиџо, во заблуда е*; Го научи мажа је да не се лажи ни за жената си, ни за стоката, ами да си живеат браќки и господарцки (3,175).

2. се лажат – се наџиревараваџи во лажење; се наџуморубаџи; Ете, момче, како те излагав – му рекол старио – дај ако имаш уште три илјади грошеи, и со друга лага да се лажиме (5, 66).

ЛАЖИЧКА *ж. дел. од човечкошћо шело поод ѓрадишће*; И ватила да се виткат и да си клава (лисицата) рацете на лажичката, гоа ја боли (2, 9).

ЛАЖЛИВ *приод. 1. шћшо лаже мноѓу*; Јазоецо ништо не ѓ поверуал (на лиса), чунки ја познал оти е многу лажлива и неверна за другар (2, 30).

2. ишћшо шћшо и лажен; невисшћински; Се собрале попои, чорбашии дошле при лажливио богат (5, 120); Дошло да појдат на суд заедно со лажливио баждаршија што му сакал баждар (5, 145); Сум разбрал оти овој век е лажлив и многу мачен за луѓето што живеат (5, 268); Ја испрашале заошто пишал така за да је сурдисат татко је. Тогај беше се јавило оти со писмото лажливо што му се пратило од свршеницата, погрешка се сторило (5, 336).

Со и м е н к и т е: **баждаршија** (5, 145), **блаослов** (6, 66); **господарка** (5, 337); **дервиш** (6, 120), **дете** (6, 32); **еќим** (6, 190); **јунак** (2, 110); **капидан** (2, 110), **капиданлаќ** (2, 111); **мартир** (5, 281); **писмо** (3, 172).

ЛАЖОВЕН -вна *приод. лажен*; Мори жено, моја домаќинко... да се крпиме и да преживеиме на овој лажовен век (6, 18).

ЛАЗИ *ѓл. несвр. ползи*; Лазејќи во долот, беше излегол (Пејо) и, нога за нога, беше излегол од село надвор (6, 209); Детето лазејќи туку се истаило од пред него за да не го види (5, 355); И така, по божја заповед, работи најтешката работа во арот, токмо три години; гол, бос, неопран, гладен, жеден и потурнат од калфите, чунки лазеле вошките по него, као мравките во некој мравјалник (4, 204).

ЛАЗОР* *м. Госпо, сполај му, не знаит оти дете во мајка проплакало од тебе, тики не ќе те пресуди и за лазор на казано ќе те клаи во вечна при Зерзевуло – си велеле селаните сами со себе* (5, 283–284).

ЛАИ (ЛАЈ) *ѓл. несвр. 1. за куче, лисица а. издава* ав, ав; И без гајле ќе си спиеш (овчарко) чунки не ќе имаш ѓурултија од пците да те скориваат кога лаат по мене (2, 44); Лајале пците што можеле, арно ама местото кај што бил волкот било многу високо, што не можеле да му појдат до него (2, 43); Лисо мори, на мене лајш? (2, 156). **б.** *со дирекшћен иредмеи*; (’рти) беа го надушиле сирото еленче, та беа ти го бркнуле да го лајат (2, 18). **в.** *во синони-*

мен сиреџ со вие; Што сакате, бре волци, што туку ми виете и лаите пред мојава порта? (6, 107)

Во и з р а з о т **ни се јади и дури ни се лај** – *многу сме ѓлао-ни; Море, братко, ни се јади и дури ни се лај, туку чекаме ти дури да си станиш и да си ојш, да после да ручаме – му рекол (домаќино) (6, 92).*

ЛАИЦА *ж.* Вид. **лајца**; Нашло маана детето оти негоата виљушка и негоата лаица не му је дала мајка му нему, ами му 'и дала на едно дете од гостите (5, 23).

ЛАЈ *ѓл. несвр.* Вид. **лап** – *лае.*

ЛАЈНО -а *ср.* (вулг.) **1.** *измеиј од човек или живоино; Наведи се, бре ага, да го изеиш лајното, оти, жими каурцка вера, ќе ти 'а сечам глаата како некоја крастаица! (6, 102); Трај, душо, оти од лајнава во полајна ќе те клаам да после да не се пишманиш (5, 81).*

2. (прен.) *за живи суишестива; Прасето наше, ага, ние си го викаме Цимино – му рекол селанецо. – Ај сиктер отгуа, пазваногли, за тоа лајно ќе ме прашаш, види ѓауроглу! (6, 144)*

3. *во компаратив; п о л а ј н о – иоѓолемо лајно; Вистина, честити царе, нема од лајна полајна и сите сет лајна по сите ѓеризи... Ете за тие лајна велев оти се полајна. (5, 82)*

Со п р и д а в к а т а: **полошо**: – Вистина, честити царе, нема од лајна полајна и сите сет лајна по сите ѓеризи, арно ама спроти мене има еден ѓериз што има многу положи лајна, тој ѓериз јет измеќарлаќо. Ете за тие лајна велев оти се полајна. (5, 82)

ЛАЈЦА -и *ж.* **лажица** – *орвен или мейшлен дел (од ирибор за јадење) со кој се зема ијечна и др. храна; во членувана форма: Од жал што му дошло на детето за пилето, пробуричкало со лајцата во грнето (3, 150); во мн. форма: Петко лајчаро во лете работеше в планина и праеше лајци (2, 252); Дошло редо, лајците ставиле пред сите, – и пред зетот (2, 17); Еден Грк канил неколцина Бугари... Седнале да јадат и му ставил неколку саани расолно месо; наместо виљушки да му даи да јадат, тој му дал лајци... арно ама тие си се изнајале со лајците уште поарно ошто со виљушки (6, 146).*

Со п р и д а в к и т е: **позлатена** и **позлаќена**: Да знаиш, синко, оти ти чоек ќе бидиш, и ти како мене и повелико илјада, илјади пати и со стребрени и позлаќени лајци да сркаш! (3, 35); И многу

друзи работи, од најскапи, како лајци, виљушки позлатени, кехлибари и друзи работи што да чинат со илјада лири (6, 152); **стребре-на**: Вие као што сакате да 'и напраите со стребрени лајци да сркат (4, 96).

Со б р о е в и т е: **две**: Виделаневидела сирота невеста и је ставила пилавот да јадат. Бабата је посакала две лајци за да јадит со обете раце (4, 234); **обете**: Појала баба пилав со обете лајци и откако напраила две дупки во пилавот... станала да си ојт (4, 234); **три**: Коа влегол дома, гледат (момчето) три лајци на софра и три дупки јадено во пиљаот (4, 234).

ЛАЈЧАР м. *лажичар* – *штој шито прави лажици, виљушки и сл.*; Тие се искриле околу колибата да го чекаат татка си, али друг некој овчар, можи да се прашаат за Петка лајчаро кај се наоѓа (2, 254); Петко лајчаро во лете работеше в планина (2, 252).

ЛАКОМ *приг. шито ламити за јадење, пари и сл.*; Во тие чорбации имало еден прв чорбација од градо, што бил многу... лаком за пари (5, 121); Си станал лакомио попо откај Еѓуптинот немие и си отишол налутен, санки од татка му стоката беше му ја изел Еѓуптинот (6, 173); Арно ама петлето лакомо бидејќум, неке-ло да му врлит лешник (на јаричето) (2, 87).

Со и м е н к и т е: **око** (5, 316); **петле** (2, 87), **поп** (5, 316).

ЛАКОМШТИЛК м. *лакомоси; алчноси*; Вистина само една рака земја се ситело окоето чоечко – рекол царот и се остаи од лакомштилко (3, 81).

ЛАКОТ -кти м. а. *зглоб меѓу поолакитнаија и наолакитнаија коска на ракаија*; Засучи 'и (Марие) тие пусти ракаи и поли до лакти и така меси леб и готви манца (6, 41). б. *ракаија од лакитниот зглоб до дланкаија (обично мерка)*; Кога отклучило момчето деветте клучеи и го кренал капако, туку веднаш беше избрзнал еден чоек голем колку една педа, со една брада долга колку еден лакот (2, 249).

Во и з р а з о т (*прекар*) **педа чоек-лакот брада** – *сипен, кус човечец*; Јас сум (момче) кјсетот твој, и ме викаат: Педа чоек – лакот брада (2, 249).

ЛАКРДИЈА -ии ж. (тур.) а. *збор, кажување, разговор*; Уште недоречени тие лакрдии од пустиот шут Еѓуптин, и беше ја вчелнал со чеканот и начас си се одвалила од столчето сирота

Еѓупка (6, 115). **б.** *најчесѝо со ѓл.* **чини (чини лакрдии – разговара);** Откоа поседоа малку во одаите, ватија сами со себе да си чинат лакрдии (5, 95); Јас вака се кројав, така ќе се кинам, и седи си со здравје, оти јас време немам да чинам со царев зет лакрдии (3, 304); Така чинејќи лакрдии врапците, станал стопанот од лозјето (2, 78); здраоживо од мене ќе му носите (на кнезот) да стори еден завмет сам тој да дојди, и сами да чиниме лакрдии, и ако е кáсмет, можи да се сториме зет и дедо! (5, 36)

Во и з р а з и т е: **без тек лакрдија** – *со иста мера; Ќе се сторев царев зет, да после за две илјади четири ќе му вратев без тек лакрдија (5,137); неќум лакрдии* – *нејкам збор; нема збор; Вистина вие поеќе сте знаеле, благосоени селани! (4, 141); Туф, мори ќерко – је рекол татко е – браос на негоиот ербаплáк, неќум лакрдии, греота е таков јунак да го загубиме (2, 195).*

Со п р и д а в к и т е: **слатка:** Откога ’и ислуша пупунчето тие слатки лакрдии од кума лиса, поткрепени и од пустото петле, и тоа се кандиса и си тргна за да ојт на ацилак (2, 20); Ватил да го утешуа (вурнацијата) детето и да го ублажуа со слатки лакрдии (3, 153); **тешка:** Утре, дај Боже здравје, одење в град назад нема да се вратам од овие тешки лакрдии што ми ’и рече стариот (2, 139); – Али сакаш да пцојса, мори магарице, коњо? Еве за тебе што треба, чеканов по глаа и уште еднаш да не ти текни да речиш таква тешка лакрдија! (6, 114)

ЛАЛА *м. ирекар (инаку ирекар за жићелииѝе на Војводи-на);* Лала си го викал царот тој стар (5, 104); Си отишол Лалата кај царо и му кажал оти му нашол девојка умна и разумна и му ја свршил (5, 106); Одејќи по патот Лалата, стрел еден чоек што седел на патот да се одморуа. Седнал и Лалата да се починит и се конуштисале двата. Откоа се одморил чоекот, станал да си оит и му се здружил Лалата со него да патуат. (5, 105); Чоекот имал една ќерка многу разумна и носот је бил малце накривнат, Седејќи вечерта и праејќи муабет Лалата и чоекот, ќерка му од чоекот само слушала и итро го гледала Лалата во устата што зборува. (5, 105)

ЛАЛА *изв. ири иење (коѓа не се знааѝ зборовиѝе од иес-наѝа);* Сопрво легнал Арапо и му се качи на Вренго на него, та почнал да пей по вренцки: – Тара, лала, лала... лалала! (6, 151)

ЛАМБАДА *ж. (грч.) факел;* Стемнуајќи се убао, туку се наредиле околу нив дваесет позлаќени свешници, на секи свешник по

една најсветла ѕвезда, да свети као ламбада борина. Коа виде тоа чудо сиромајо, туку се замајал и као да му се фатил јазико, та не можел да прогоори (4, 84).

Со п р и д а в к а т а: **запалена**: Макар и на полноќ (владиката) да го опоиш, тој ќе списка по нив и ќе му дојдат со запалени ламбади, како кај некој светија (2, 106).

ЛАМБИЧЕ¹ *ср. дем.* од л а м б а; Чекај да го запалам ламбичето, чунки не се види (5, 326).

ЛАМИЧЕ² *ср. (грч.) дем.* од л а м ј а; *ќеркаѿа од ламјаѿа; мала ламја*; Кога виде ламичето од Цанета изметот, голем ќев беше сторила (2, 135); Беше му се смилито на ламичето за Цанета (2, 135).

ЛАМЈА *ж. (грч.) митолошко чудовишѿе; аждер; змеј*; Беше му излегла една ламја од под една спила и му се испраила пред него (2, 219); Ми се јави еден Арап, многу страшен и силен, со една уста колку една ламја (2, 281).

Со п р и д а в к и т е: **голема**: Откоа беше се ослободил Цане пред големата ламја, беше ослободен да слуша што ќе зборуат мајка и ќерка (2, 135); Поминале неколку дни, и не знам за ошто се скарале мајка и ќерка, та ја тепала големата ламја малата (2, 135); **лоша**: Многу пати царот аскер праќал да ја убијат таа лоша ламја (2, 133); **проклета**: (царцки синои) елате по мене да ве однесам кај што се затворени триесет и осум царцки ќерки од проклетата ламја (3, 102); Оф, бре чедо, во нашава земја многу воѓе имат, ама сет затворени од една проклета ламја (2, 133); **страшна**: Голема мака му било на царот дека не можел да ја сотрит таа страшна ламја (2, 133–134).

Со б р о ј о т **две**: Слегле (штркоите) на адата и се најале отаде жаби и друзи животинки. Во тоа време ете кај иделе низ море две ламји (2, 148).

Во в з р а з о т: **со една уста колку една ламја...** – *со една голема усѿа*; туку ми се јави еден Арап, многу стршен и силен, со една уста колку една ламја, со едни заби како од најголема дива свиња, едни очи како од некое биолоште; огон и племен му излегуаше и од забите и од очите. (2, 281)

ЛАНИ *ирил. во минаѿаѿа година*; Лани јас овде вечерав, по девет ќофтиња за пара ми паднаа (6, 95); Бре, не веруам јас да је кќсметлија невестата ми, чунки лани ваква седба немаа нивјево,

дури не бев ја зел јас цареа ќерка. Да од тоа треба да веруате оти кџметот мој ми работит, што оваа година берикетот јет машала како некое море; ја машала да не јет од очи! (3, 305)

ЛАНСКИ и **ЛАНЦКИ** *приод.* **лански** – **а.** *ишћо е од минаиша-иша година*; Шири, побратиме, вреќата, шири, оти ова улиште било саде восок, ем треба да је ланцко, дури се смирисало! (6, 208); Во нивјето од праведнио беше пораснала тревје и трње и негдегоде класје од ланско семе (4, 121). **б.** **ланцката година** – *минаишаиша година*; Спроти ланцката година, помалце вино се турило, чунки не се родило таа година колку другата (5, 87); Годинава оче егумене – му рекле калуѓерите – многу сме подолу со вино од ланцката година, кој знаи дали ќе ни втаса? (5, 88)

Со и м е н к и т е **година** и **семе**: Вид. ги горните примери.

ЛАНЦКИ *приод.* Вид. **лански**.

ЛАПА *џл. несвр.* *јаде брзо и многу.*

Во и з р а з о т **не лапај муи** – *не денгуби си, не сеци без рабоиша*; (момченце) исврли го тевтерот и не денгуби си, не лапај муи, да ме простиш што ќе ти речам (6, 31).

ЛАПАЈЦА и *ж.* *мокар снеж, снеж со оожд*; Еден ден многу беше му се смачило (на дрваро) идејќим од дрва, чунки беше врнало лапајца, сиот се истопил едночудо (6, 70); Заповедал Госпо на северо да два со најсилен снег, и тој сè лапајца и кај падни – замрзни (4, 116); Било време есено, коа врнел дождој со студени ветрој и лапајци: кај што капнуало и замрзнуало (4, 113).

ЛАПАНДАРА *ж.* *измислен џласовен комџлекс ишћо не значи нишћо*; Жапажупата, Ајше, јет во долапо на лапандара! (Ѓоа така се викал по турцки долапо – лапандара) (6, 133).

ЛАПНИ *џл. свр.* од л а п а; **лапне**; *земе в усћиа; џолџине*; (Камилата) го лапна сио леб в уста и ја крена глаата наугоре на долгио врат и вати да си го јади лебо (2, 65); (змијата) си го лапнала фиљо целечичок, како некој ап коа да голтни чоек (4, 73); Врабецо нито еднаш не беше го пикнал клунот во калта, да лапни троа кал и да залепи на гредата, како што лепела ластојцата (2, 96).

ЛАСНО* *ср.* *иена (?)*; Замавнал глаата берберо и фукнал со носо и му клал ласно оцпреди да му ја топи брадата (на чоeko), да после да го бричи (5, 301).

ЛАСТОЈЦА и ж. зоол. **ластовица** *преселнаџа иџиџа* *Hirundo*; Во пролет си праеле ластојците седела во тремот од чорбаџијата (6, 88); Кој знаит од кого сме колнати, мори ластојце? – му рекол врабеџот (2, 95).

ЛАСТОЈЧЕ иња *ср. малоџо од ластџовиџаџа*; Си напраила една ластојџа седело на една греда под еден трем на една куќа и си извела ластојџиња (2, 95).

Со п р и д а в к а т а **мило**: Комшијџата (ластојџа) туку ќе 'и курдисаше ластојџињата на слива за да си 'и учит малите ластојџиња да летаат (2, 95).

ЛАСТУНКА ж. *иолзава сџеблинка на некои расџенија* (*џиџва, красџавиџа и др.*); Кога виде татко ластунката пуштена преку езеро, дупнал петла коња и од лис на лис, скакараскукара, беше прешол кај чоекот (5, 68); Дели Петро, кога бил во детинство, посадил една семка од крастаиџа, и му никнала една ластунка (6, 179).

Со б р о ј о т: **една**: Стоејќи татко замислен со раката в џеб, си нашол една семка од тиква и веднаш беше ја насадил вземи и дури се позавртел, беше никнала тиквата, и беше пуштила една ластунка преку целото езеро, како некој мос... (5, 68).

ЛАФ и **ЛАВ** -ои м. (тур.) **а. збор, џовор, разџовор**; Ај, ај со лафои како да је ќе го поминеме угорново (5, 105). **б. со џлаџолиџе нејќе, чини и чуе** – (*не*) *разџовара*; Откоа виде цареа ќерка оти неќи да ја познаит за жива, чунки лафот не је го чинел (овчарџето), отишла при татка си и при мајка си (3, 221); Така ќе си викаш (шуте) и никој лавот не ќе ти го чинит, како што не ти го чинит (5, 79); Е, неќум лаф, козаре – му рекол Итромап Пејо – си бил многу кљсметлија, зер на ден Велигден си се родил (6, 207); Е вистина сум слушал оти Грџите биле учени, ем вистина бре биле учени, неќум лаф! – му рекол Бугарино на шега (6, 147).

Во и з р а з и т е: **бош лаф** (тур.) – *иразна рабоџа, залуден збор*; Пет грошеи ќе сакам за јајџево, да да видам што ќе велаат луѓето, да петстотини, како што ми велеше кљсметот, тоа е бош лаф (3, 273); Дробенките беа истекле и чорба беше останала, та кога беа му се вкрстиле, да беа ти јале, јале и беше му останало, тики и на пџите беа му дале да јадат одошто многу било (сето бош лаф и ветљр); **лаф-муабет** – *разџовор*; Како што разговарале: лаф-муабет, се конуштисале и се прашале, кој што носел за продавање;

еднио кажал оти коприна носел, а другио чивит, и, без да одврзат вреќите, се удриле на трампа да праат (6, 66); Тргнаа (момчето и ангелот) да си патуаат и со лаф-муабет дошле до една река (4, 124); **паднале на лаф** – во разговорои фатице да зборуваат за некого или нешто; Седнале под една сенка убаа и паднале на лаф со ортакчиите (3, 305).

ЛАФ-МУАБЕТ м. разговор; Лаф-мубет, се конуштисале и се прашале, кој што носел за продавање, еднио кажал оти коприна носел, а другио чивит (6, 66).

ЛАЦНИ жл. свр. **лацне** – ненадејно испави; Не оставајќи на чоекот да го ватит за кобел, ја лацнал глаата назад и го истурил млекото (6, 192).

ЛАЧИ жл. несвр. овде: *чисти, треба лозје од ненужниот поодници*; Како што напред се колнеште (чоекот)... лозјево... да го копат, да го прашат и да го лачит и ништо не му сработи на лозјево, така и сега не ќе го оплевит (2, 80).

ЛАШТИ жл. несвр. (преку буг. лџца,иш) *свешти, сјае, блеска*; Се отворил ценгот и царската војска тукуречи ватила да се плаши; во тоа време втасал келешот со коњо што лаштеше и туку му влегол на другата војска (3, 31).

ЛЕ *чест*. обично во форма за обраќање; Ви се молам, стрико ле, од кај ме познаате мене! (2, 143)

ЛЕБ -ои м. **1.** *месено (пченично и др.) брашно (шест*о) *скисна*то и печено во различна големина и форма за храна; Одошто бил еден чоек многу сиромав, тики сеѓере леб и сол си јадел и поеќе пипер букоска (4, 235); Море, остајте, деца, пушките и елате да се учите да орате, оти на старос ќе потрпите и за леб ќе умрите (6, 124); Ај бре, синко, оди на туѓина... ај остај нè да каснине еден залак леб на раат (3, 311); – Еј мори шута, ами требаше лебо да го исечеш, та после да го клаиш на трпеза. (5, 345)

2. *(само во едн.) зрнесна храна од која се добива леб; жито*; Те молиме (дедо) да сториш еден завмет да појдиш при Бога да му се молиш за да ни благосоит ноќвите да не ни се свршуа лебо и купите со масло (4, 136).

Во и з р а з и т е: **голем леб** – *гозба*; Коа го зеле капидано тој абер и коа се научил дружината оти царот 'и канит за голем леб да им даит, сите со голем кеф сакале да одаат да ја отепаат

ламјата (2, 110); **леба ми** (Вид. и **лебати**) – (*при заколнување*) *на-висџина, имај верба во мене; богами*; Ха, леба ми, ти велам, брате гусаче – му велела лиса на гусакот дури со плач (2, 67); Леба ми – рече царо – мунасип не најдовме да го сториме (ова што е пишано) (5, 321); **нема леб** – *нема живејачка*; Нема за мене овде леб – си рекол сам со себе (чоекот) и си ја опраил за на виљает (6, 74); **петти леб** – *йособна богослужба во црковна црква во врска со едно Христово чудо*; Многу работи наредиле, и дошло редо да наредат и за петти леб“ да има да се пей по црквите за да се напомнуат за петте лебои од Христа што нарани многу илјади души (4, 202); И откоа седна стариот цар на престоло, го пишаа и тој стих и до денеска кај се пей на петти леб по црквите од попоите (4, 205); **си го (из)вади лебот** – *сам заработува (заработи) за живејачка*; Вистина кажуаше (свети Тома), ама и си работеше мајсторлук да си го вади лебот, а не да чека од народот (4, 157); Со пот на лицето да си го вадиш лебо! – ми рече (ѓаоле Господ) (4, 19); Асликељам, немаат живот за мене, при сè што сум олку итра: треба да сум уште поитра, да така да можам да си го изваам лебот (2, 5).

Во к л е т в а: А, бре бавчанци, што е овој страм ти што ми донесе на царицата и мене? А, бре бестрамнику, да би лебо мој да ти ватит очите и да би лебо ти влезе во забите! (5, 49)

Со и м е н к а т а **сомун**: Ене, онде имат еден рисјанин и тој као тебе бил скржав и еден сомун леб има пред него искршен на парчиња (4, 7); Еден чоек беше го научил чкембето да јади по десет сомун леб (5, 305).

Со п р и д а в к и т е: **бајат**: Сè бајат леб јадел (старецот) (5, 112); **валкан**: Му го дал валканио леб на питачо и пак го блаосоил питачо за да му се најди пред Бога (4, 6); **голем**: Вид. **голем леб** (во изразите); **домашен**: Ќе си купам едно сомунче помекко за да јадам, оти си немам заби да јадам домашен леб (6, 47); **кален**: Ама овдеа зер јас ќе живеам, ангеле Божи? – Ами само со калниов леб јас ќе живеам? (4, 7); **нов**: Едно (луѓето) каснале од новиот леб и се напи-ле од новото вино, и кога виделе: горчит и лебот и виното (4, 149); **опален**: Вид. кај ’ржан; **питан**: После ќе ’и израниме сè со питан леб, тики ќе се сторат едни кокошки, така толкаи, колку едни мисирки (6, 114); **’ржан**: Една вечер (дедо) туку ми се стемни, тики имаше неколку ’ржани лебои, тики си ’и изедов и ватив по пустина со ниет да го барам бога за да му сакам да ми дајт троа ксмет (4, 78); Одвај можел глушецот да се нарани со трошки од ’ржанио леб на бабата (2, 65); **’ржен**: Кладао леб на трпезата ’ржен, црн како

ќутук, опален, дека не било сеано брашното (2, 246); **студен**: Браос, го погоди, ама студенио леб као го викаат? – Е, да студен леб никоаш не сум јал, да да го знам као го викаат – му одгоорил стамболцијата (6, 75); **сув**: Влегло дома момчето и си јало само сув леб, без манџа (3, 54); Сум се скинал јадејќи сув леб и од лутата букоска пипер (4, 235); **топол**: Е коа знаиш турцки – му рекол – топол леб, како се вели по турцки? (6, 74); **црн**: Вид. кај 'ржан и 'ржен; **чис**: Еве, бре анџи, чис леб, туку сакам една пулија (шеесет пари стари) за да ти го даам (5, 316).

Со б р о е в и т е: **два-три**: Уште во темни зори (сиромажо) си зел два-три леба од ноќви, си 'и клал в торба и збогум му рекол на куќата (4, 82); **три**: Му рекла жената му и... тргнал тој од дома, со три лебои 'ржани в торба, за да го бара Бога (4, 83); **пет**: Се напомуат за петте лебои од Христа што нарани многу илјади души (4, 202).

ЛЕБАРНИЦА *ж. дуќан во кој се произведува и продава леб*; Уште неслезен од коњ, прао ќе појдеше кај лебарниците и ќе земеше еден топол сомун ас екмек и ќе си купеше таналва, та ќе јадеше (2, 137).

ЛЕБАРЧЕ *ср. дем. и хий од л е б а р – ијој ијио произведува леб и го продава; млад лебар*; Откоа се прочул лебарчето за еким, многу пари добил (3, 75); Одејќи во еден друг град, лебарчето собрало тревје од секакви болести и се покажал еким без пари (3, 74).

ЛЕБАТИ *чесиј. од леба ти – жијии лебои ијио го јадеи*; Е, лебати, побратиме, ако сакаш, кажи ми што чу? – му рече чоекот (4, 120); Еле, еле, лебати, ако не ми кажиш ошто гајле (имаш)? (5, 265)

ЛЕБЕЦ *м. (само едн.) хий. од л е б*; Само детето си седело дома и си ја чекало мајка си да си дојдит од работа и да му донесит лебец и манџичка за да вечераат (4, 150); Та беше 'и ватила (жената децата) да 'и тепат и да 'и мачит на најтешки работи; на два дни, еднаш малце лебец му давала (2, 178).

Во и з р а з о т **си го вадиме лебецот** – *си се изоржуваме (сами)*; Ние сиромасите... си работиме по поле и ...си го вадиме лебецот за дечињата што ни дал Господ (4, 108).

Со п р и д а в к и т е: **'ржан и ржен**: Ов, мори бабо, мори мајче, ами кога имат 'ржан лебец, не берам гајле јас за манџа (6,

51); Работел (сиромашо чоек) гологлаечки: дрво и камен толчел и одвај со 'ржен лебец 'и ранел (4, 81); **сув**: Не би час, втасал еден сиромаш чоек окапан во алиштата, седнал до чешмата и си изваил од торбето сув лебец (4, 133).

ЛЕБЛЕБИЈА ж. (тур.) *иржен науѝ, слануѝок*; Рипнал петело од трно удољу и, откоа заспал и штркот, станала лиса и си го изела аѝи петла како пресна леблебија (2, 8); Зрно пченица или леблебија, кабул чинел царот да му даат на царот, секој со своја рака, како за припознавање на цар (5, 276).

Со п р и д а в к а т а **пресна**: Вид. го примерот.

ЛЕВ *ирид. иѝо му е на човека од сѝранаѝа каде иѝо му е срцеѝо*; (спрот.: десен); Од десното рамо (на царев зет) му греело сонцето и од левото месечината (3, 115); На некој касап беше му се разранил малио прс од левата рака (5, 13).

Со и м е н к и т е: **боска** (5, 51); **нога** (2, 152); **рака** (3, 136; 5, 13), **рамо** (3, 115); **страна** (4, 23).

ЛЕВО *ирил. од лево (одлево) – на леваѝа сѝрана*; Ќе му довтасаат (на коњо) еден силен 'рслан и една 'рсланица, та ќе му застанат еднио од десно и другио од лево, да го варда(т) коњо со стопано од секакви лошотии (2, 274).

ЛЕГАЛО *ср. а. живеалиѝиѝе на живоиѝно*; Го однесла (срната детето) в пештера, кај што ѝ било легалото, та си го завила во суата шума (3, 138). **б.** (прен.) *леѝло, ѝосѝела*; Си влегол во одајата чоекот кај што му беше легалото и постоал уште малку (3, 124).

ЛЕГНАТ *ѝл. ирид. од л е г н е*; Утрото, чекала пуста Ѓупка да дојдит Манго, го немало, и отишла со неколцина Еѓупци да го барат. Кога го виделе – сокрај легнат настрана и два мразулца под носот му светеа (6, 111).

ЛЕГНИ(Т) *ѝл. свр. легне 1. (за човек) сѝруѝи се, ѝосѝави се во хоризонѝална ѝолоѝба (во ѝосѝела и др.) за да сѝие, се оумора и сл.*; Откоа беа довршиле муабетот (Силјан и Аѝи Кљак-кљак војводата), си легнале и си спале (2, 147); Кога гледат (момчето) – сите 39 браќа легнати наземи и умреле (3, 101); Прошетал (чоекот) низ планината вамотамо и легнал под една сенка да преспие (2, 110); *со ирילוѝоѝи: ничкум*: Изваил од торбата кожата од телото и си ја наметнал на плеќи, та легнал ничкум, а под мишка се пулел и сѝ траел. (5, 205)

2. *посѣави некоџо или нешиџо во хоризонџиална положба*; До четириесетте дни еден чоек да го држи просто на градите си на земи, ич да не го легни на плеќи (4, 131).

3. *(за брашно) со сџоење добие добар вкус*; Зар уште не е легнато брашното – си велеле (луѓето) – да затоа нагорчуа (4, 141).

4. *почне да џрави нешиџо во џоџолема мера. а. со џлаџолиџе*: мава, моли, сечи(т), тепа, удри и др.; (момчето) ја легнал (на буката) да ја сечит (2, 237); Едно излегуање (чоeko) од под мос, го грабнал за перче и му легнал да го тепа и да го суди (6, 77); Едно го видоа (волкот) селаните, тики коа грабнаа: кој дрво, кој камен и му излегоа на пречек, та коа му легнаа: удри гиди, удри – коска здрава не му остана (2, 25); И коњчето му 'и сврте клоците и виштејќи му легна да го бие по слабиње (2, 259); Голема мака му беше на светецо и му легна да се моли на Бога за Господ да му кажи рајот и вечна (4, 47); ...го изваило топузо и му легнало да го тепа и да го суди (кадијата) (5, 203) б. *со сџоеви од џредлоџ + именка*; Сите (селани) се созборуале и му легнале со секирите (на српот), та го искршиле парче по парче (6, 220); Рипнал чоeko од ендек и му легнал со стапо да го тепа (момчето) (6, 67); Да ти легнам (мори Богоројце) со вастагаркава сеа, да те тепам за уште еднаш да си отвориш очите! (4, 168)

Во и з р а з о т **му легна по траго** – *џврсџо реши (џа сџори некому нешиџо, обично лошо)*; Му легнала (бабата) по траго (на момчето) како од како да му ја земи сабјата и да му ја скрие (3, 50); Та скројала (невестата) еден маривет со џубовнико и му легнаа по траго на богатио да го запустат (2, 228); (ѓаоло) многу му завиде (на сиромано) и му легна по траго да го возгорди и да го лости (4, 179).

ЛЕГНУА *џл. несвр.* од л е г н и – **легне**; Вид. л е г н и 1; Од многуто денгуба што праела (вдојцата), по богомолението, осиромашела докрај и многу вечери легнуала сосе деца без леб и се зготвила да пропитаат (4, 172); Легнувајќи вечерта в постела невестата и момчето, почнала да му шепиња и да му вели (2, 221); (еден сиромашец) дење, ноќе работел и пак гладен многу вечери беше си легнуал (2, 241).

ЛЕГНУАЊЕ *ср. џл. им.* од л е г н у а; **легнува**; На легнуање царскио зет да спиет, во постелата беше му клал царскиот син отручка да легни и да се отруе (3, 114); Чудна работа ќе биди со оваа вдојца, само три пати да се прекрсти на легнуање – и посветена

да биди од мене, аџаип работа ќе биди оваа. Ја чекај утре...(4, 172)

ЛЕДИНА *ж. некултивирани отсек земја; земја што не се обработува*; Дај, жено, едно антерииче и едно капче да ја подарам онаа аргатинка што ми роди денеска на нива и еден саат лежа на ледина и пак си жна цел ден токмо со сите аргати (5, 74).

ЛЕЕ *чест.* Вид. **ле**; **овде**: *ио* а м и; Ами лее је кладе окото на малата (царска ќерка) царцкио син и, откоа се истаија двете сестри од двете пенџериња, остана само малата (2, 275).

ЛЕЕН *м.* (грч., а и тур.) **леген** – *широк а илџиок бакарена сап за миене раце, лице*; Арно, чедо, да го држиме – му рекла вдојцата – туку земи го леено и отрчај кај комшијне да ти го наполнат со јаглење за да го изгреиме стариот (4, 151); Таа (невестата) му нарачала (на момчето) да ѝ донесе еден ибрик, еден леен и едно рушко ноже (3, 307).

ЛЕЖЕЊЕ *ср. џл. им.* од **л е ж и**; Ами вака (бре никаквику) со лежење зер чекаш од баџа Госпо да ти даи, ха? (3, 315); Повели, пријателе, преноќевај за преноќевање, туку леб не ни се згоди да ти даиме, а колку за лежење место имаме (3, 190); Еве сум – му рекол Еѓуптинот (на змеот) – не ме бендиса ноќеска лежењето, тилку сум ти прескочил долов за на другион крај пораат да ти спијам (2, 128).

Во и з р а з о т **лежење на колк** – *нерабошење, мрза*; Тамо имат јадење и пиене, лежење на колк под лескоите сенки и ич неработење (6, 93).

ЛЕЖИ(Т) *џл. несвр.* **лежи** – **1.** *сиружен е, иосџавен е во хоризонтџална положба (за да сџие, се одмора)*; *сџие. а.* за човек; Е, арно за измето ќе го праиш, мори домаќинко, ами не нџ бери тројцата во една постела да си лежиме (6, 12); Пријателе, ќе те прашам нешто, ако не ми кажиш: зашто ти и другио што влезе в гроб со умренио, лежавте до умренио? (4, 130); Врвејќи (садријазамо) покрај една меана, го видел еден мрзлив чоек што лежел гол под пешќунот од меаната (6, 94). **б.** *за живоџно*; Како што се мислело, видело под сенката од дрвото кај лежит еден ’рт, слегло долу и го разбудило ’ртот од кај што спиеше (2, 20). **в.** *сџие со жена*; Момчето баш таа вечер... го затворија да лежит со царска ќерка, демек со невестата (2, 243); Дај ми ја, брате, зетоската руба твоја за да се облечам јас и вечер да лежам при невестата за тебе... (3, 189)

2. боледува; По неколку дни паднала болна големата снаа и вистина девет години лежала (2, 163); Ќе му удрам една жолтица (на чоека) и кој ќе го види, ќе го познаи оти лежал од треска (2, 108).

3. се наоѓа во зајвор; Отишле (другарите) на конак, та сториле давија и го осудиле сиромајот за да лежит апсаана (4, 236); Пашата... го викал чорбацијата при себе, та го осудил да лежи три месеци апс (4, 272).

4. (за умрен, за коски неѓови) иочива; Да напишете на една плоча овие зборои: овде лежи коџабашижата од нашето село што напраи со илјадни лошоти на народо (5, 284); Завали деца живи в гроб лежеа од пусти маки, наместо една мака што имаа од маштеата, после се роди уште една мака од татко му (2, 178); (Ристос) на часо се разглобил коска од коска, како да беа лежале коските вземиме девет години, жолти као некој смил (4, 43).

Во и з р а з и т е **апс да лежат** – *да ги зајворат*; И зеле пред пушки сејмените постред чаршија да 'и носат на конак. Мало, големо 'и виде, ујда деца по нив викаа и 'и отсудија не знам колку пари да даат и апс да лежат. (6, 164); **лежи на колк** – *нишиџо не работи, бездејствиува*; Тој нека си лежи на колк и нека си свирит со тамбура, и ти лежи ката вечер гладен (2, 244); Мори домаќинко, штотуку ми лежиш така на колк, што не станиш да приготвиш вечера нешто? (6, 17)

ЛЕЗЕТ м. (тур.) *сласиџ, убав вкус*; Бре братко – му рекол кирацијата – кај има лезет киселина во грав, не можам со кисел грав да се напијам винце (6, 60); Се зачудило (момчето) на миризбата што мирисала, а пак сладиноста и лезето што го имала веќе не се искажало (3, 155).

Во и з р а з о т **си го нема лезето** – *не чини*; Е, море пријателе, да ми простиш оти ќе ти речам нешто – му рекол ѓаолот – ама атр да не ти останит; јас сè гледам оти ти си кроток чоек, ама и толку кроток пак си го нема лезето (4, 241).

ЛЕЗЕТЛИЈА ии *ирид.* (тур.) *многу сладок, многу вкусен*; Отсеа ваму гледај отвори си очите, варди да ја попржуаш манцата поеќе, да белки полезетлија ќе ја дотераш ѝ рече нависоко (мажот на жената) (5, 340); Едни блази дренки и лезетлии беа ти биле, што немало нигде како нив, немало на целио век! (3, 159)

ЛЕИ(Т) *џл. несвр.* **лее** – овде: *зема вода и оруѓа иијачка*

(*шербет*) во некаков сад; Зела (бабата) црпката да леи од изворо вода и да тура во котело, ама поеќе наземи ја турала, од што во котелот (3, 132); Бидејќум времето било приквечер, ватиле жени да идат за да си леат вода (4, 227); Еден ден дошла една баба да леит шербет и, откоа си налеала стомните со шербет, си донесла од дома сите црепои... што имала (2, 171).

ЛЕЈА *ж. ойсек земја во градина засадена со зеленчук, цвеќиња и сл.*; Еден чоек отишол една ноќ во една бавча да кради лук. Колку влегол во една леја да берит, го видел бавџанџијата и од зад него полекаполека му се приближал (6, 54).

ЛЕК *м. 1. средство за лекување болен човек*; Од тој саат (богатиот) веќе беше тргнал по еќими да бара лек за очите (4, 123); Лекот на таа краста јет во глаата на песот од царо (3, 299).

2. (прен.) *средство што сомаѓа да се излезе од тешка ситуација*; Честити царе – му рекол ашкетијата – лекот твој јет да се крстиш во вода, како што се крсти Ристос и сите рисјани (4, 34); Евтин му је лекот – му рекол новио пријател на Пеја – да ти оди магарето (6, 218); Дедо, дедо, за тебе е леко мотика и лопата, а не одење на манастир! (4, 209)

ЛЕКА *вџориот дел од иолусложенкаџа* **полека-лека** – *иолека, мошне бавно*; Киниса да оди (дедото) полека-лека, како некоја желка пред угар (4, 53); И туку од кај што беше чоек, беше се сторил пак чад и полека-лека беше си влегол во шишето внатре (4, 267); Си слегол (момчето) од гирамиди и полека-лека си тргнал за на виљаат да си оди (3, 289).

ЛЕКА-ПОЛЕКА *ирил. мошне иолека*; Киниса (гргулавио дедо) да оди лека-полека, како некоја желка преку угар. (4, 53)

ЛЕКАРКА *ж. жена лекар* (овде: *се мисли на жена што лекува со билки*); Баба ми пак беше лекарка што знаеше да лекуат со билки чемерици (5, 68).

С о п р и д а в к а т а: **стара**: Еќим немаме во градов наш, чорбаци – му рекол анџијата – ние имаме една стара лекарка мошне је ќамил од секакви болести, ако сакаш неа да ја викнам (6, 223).

ЛЕКО *ирил. Вид. лесно*; ...ем жими тебе, брате петле, многу ми ет послатко посново и полеко ми ет за одење и за трчање (2, 18).

ЛЕКОИТ и **ЛЕКОЈТ** *приод.* **лековит** – *што може да (из)лекува некоја болест*; Во некоја планина имало едно дрво многу мризливо и за многу болести лекоито (5, 180); А, бре луѓе – рекол еден – дали има некој од вас што да сте го познале лекоитото дрво што го има во нашава планина? (5, 180); Што се овие дрва, бре пријателе... – Дрва лекојити сет, пријателе – му одгоорил – и сум ’и донесол да ’и продаам (5, 181).

Со и м е н к и т е: **вода** (3, 143); **дрво** (5, 183); **извор** (3, 143); **тревка** (5, 269).

ЛЕКОЈТ *приод.* Вид. **лекоит**.

ЛЕКУАЊЕ *ср. ѓл. им.* од л е к у а (т); **лекување**; Откоа сестрата оти нема тие да сакаат проштење и лекување, на часо си умрела и се посветила (3, 144); Се прочул (еќимот) по сета земја за билката што ја имал за уо лекување (2, 217); (сиромано) не само добрина по очите лекување, ами по давање милостини по сиромасите праеше, од мерата надвор (4, 179).

ЛЕКУА(Т) I. *ѓл. несвр.* **лекува** – *дава лек на болен за да оздрави*; Сите еќими (царо) го лекуаа и не би чаре да го оздрават (2, 289); Тревјето коа ќе ’и дувнал ветро, си кажуале само која за каква болес лекуа (3, 73); (Егумено) голи и боси облечуал; јабанџии прибирал; болни лекуал (4, 208); На некој касап беше му се разранил малио прс од левата рака. Еден ден беше го одврзал за да му клаит мевлем и му го видел некој чоек што знаел гоа да лекуа. (5, 13)

II. се лекуа(т) – **се лекува** *зема лек(ови) за да оздрави*; Аман, екимбаши, ти се молам, ако не ми кажиш некој лек да лекуам луѓе што ќе идат да се лекуат у тебе? (6, 223); А колку за моите нишани секој еќим и посвесен чоек ’и знаи и штом да го суредам некого, ќе почнат да се лекуаат од страв на нишаните (2, 108).

ЛЕЛЕ *изв. а. за искажување мака, болка, несреќа и сл. шешко чувств*; Леле, јас сиромав, дали ќе имам избавиште од оваа страшна темнина што ме наклапушила сега? (4, 16); Леле, брате, што беше она страои!? (4, 110); Леле, мори лисо, ќе изгиниме – је рекол штркот – ами каков крај да се барат, аџи лисо? (2, 8). **б. чесшо со изв.** о ф; Идејќи си чоеко од лозје дома, седнал под трем и бидејќи уморен, беше офнал: – Оф, леле, мори мајко мила! (6, 13)

ЛЕЛЕИ СЕ *ѓл. несвр.* **лелее** – *се ниша, се лелее, се навалува*

ѿу на еднѿѿѿ ѿу на оруѿѿѿѿ сѿѿрана; Е, кој знаи, лебами, ветрот вееше, гората се лелееше и шумата шумеше, да што ти треба мрдало! Ете, тоа беше, ами можи и мечки да беа! – рекол Манго лажот (6, 110).

ЛЕЛЕХ *изв.* Вид. **леле**; Лелех, лелех, јас сирота, кај ќе одам сега сама? (2, 180); Лелех, мори сестри – беше рекла едната на другите – бегање не пери нам друго ништо! (3, 25); Лелех, лелех, море дете, што пакос ти ми стори, тув гиди што зијан ми стори! (4, 107)

ЛЕЛИ *истѿо шѿѿо и нели.* **1.** *во ѿрашални реченици;* А, бре зете, за ошто па си питал? Лели зборо ни беше само за една година? (5, 53); (море чоеку) лели знаиш оти вечера немаме, а домакине? (6, 48); Ами ти лели ми го врза прсто, бре дедо, коа бев на бој за да ти поможам? (2, 293)

2. *се доближува до значењето на сврзнициѿѿе штом, кога, бидејќи во зависниѿѿе реченици;* Најпосле (Адаме) лели ми се молиш толку, можи да те остаам, ама ако ми склониш на едно нешто што ќе ти посакам јас (4, 19); Е, лели сакаш да се судиме – му рекол смокот – оди да видиме кај кого да се судиме (2, 34); Е, ај лели ви е толку ќеот да ви седам, ќе ви седам и толку, нека ви се стори ќеот! (4, 153); Ти (пријателе) лели стана царев зет, што треба за мене да бидам садријазм (3, 304).

ЛЕЛИКА *ѿл. несвр. лелека, офка;* овде: *во синонимен сѿреѿ со ѿл. жали, офка, плаче;* Како ти великал (арамијата), како ти плакал, како ти жалил мајстора си, дури му втаса (5, 348); Е барем ти си женет, бре татко, штотуку ми офкаш и ми лелекаш? (6, 13)

ЛЕН *м. бот. расѿѿениеѿѿо Linum usitatissimum (од кое се изработуваѿѿѿ ѿѿкаенини);* Еве ти една баба кај седи пред еден чекрк позлаќен, што сам си предел лен, дури да ти е мило и драго да го гледаш (3, 36); Си зела (вдојцата) урката да преди лен (4, 171).

ЛЕНЕН *приод. шѿѿо е од лен; изработѿѿен од лен;* И не знам како беше му се запнал ракаот (на момчето), та беше дошле самовилите и не могле да го ватат од лenenата кошула за глаа (2, 131).

Со и м е н к а т а: **кошула:** Вид. го примерот.

ЛЕПЕЊЕ *ср. ѿл. им. од л е п и;* На секое лепење ластојцата калта или сламка сѿ ќе му речела на врабецот за да го учи гоа и тој да прај седело (2, 96); Видов, видов, колај било за лепење кал на греда – је рекло врапчето (2, 96).

ЛЕПЕШКА и ж. *измеѝ од зовеѝо*; Тизе бре, крвнаку Алија, да ни расипиш намазо што се клањавме во таа убава џамија, со плет плетена, со лепешка мачкана! (6, 134); Немајќи пари сиромасите, пројадоа трици, со гоецки лепешки измешани (4, 200); Сиот Каргаман беше се испрskal од лепешката, од врвглаа до петици (6, 116).

Со п р и д а в к и т е: **голема**: Во мракот вечерата беше видел Каргаман на патот една голема биолска лепешка (6, 115); **биолцка**: Ѓаолот се дуел како некоа биолцка лепешка, чунки му се чинело оти идит детето да му се поклонит (4, 265); **гоецка**: Наместо да стоит ќесето горе, закачена била една гоецка суа лепешка од некој чоек што го видел ќесето и си го зел (6, 217); Немајќи пари сиромасите, пројадоа трици, со гоецки лепешки измешани (4, 200); **суа**: Вид. кај гоецка.

ЛЕПИ *џл. несвр. а. мачка нешиѝо со леѝило за да се сѝежне со оруѝо нешиѝо. б. (за пѝиѝица) зема кал и ор. и со помош на клунош ѝо ирѝиѝиснува на сиѝ, жреѝа и ор. ири иравење жнездо*; Арно ама врабецот нито еднаш не беше го пикнал клунот во калта, да лапни троа кал и да залепи на гредата, како што лепела ластојцата (2, 96); Во пролет си праеле ластојците седело во тремот од чорбаѝијата и помеѓу калта лепеле и по некоја сламка ластојците од сено (6, 88).

ЛЕПО *ирил. убаво*; овде: во синонимен сѝреж со **убао**; Откоа вечерале убаолепо, је отвориле збор на старата за да је земат сина је калфа (3, 165); Да го напрска (девојката) дворот со вода, убао лепо и после да смети (2, 234); (ѓеривчијата) се измил убао лепо; се променил во една убаа руба (5, 81).

ЛЕСЕН -сна *ирид. 1. шѝо има мала ѝежина*; (спрот.: теж о к); Го поткрена со раце момчето да види што има и али ет многу тежок, арно ама ковчегот му се видел многу лесен и празен (2, 248); Кога го носел светијата Бога, му се сторил лесен како пердув (4, 59).

2. шѝо не е ѝешко да се научи; Марифето ет лесен – му рече уаоло – ето како да сториш другаш (4, 222); Лош занает ет, синко, дрварлѝако, гледај да научиш ти и брат ти некој полесен занает за да печалите пари со полесно, та на старос да видам бел ден покрај вас и јас (3, 147).

3. иодвижен (од малаѝа ѝежина); Пеки, бре магаре, да те

прескочам не три пати, ами ако сакаш шес пати, како што сум сега гладен и лесен (2, 24); Откога се видов олку лесна за одење, сторив ниет да одам на ацилѝак, да ако сакаш, брате петле, ај слези и ти да ми бидиш другар (2, 18).

4. шѝо не бара многу ѝруо; За да ни дојди полесно одењето на угорново, ај да се поносуаме еден други: ти ќе ме поносиш мене, јас тебе (5, 105); Ти се молам, пророче, моли се на Бога... нека ми наврти некоја полесна работа и да вадам поеќе пари (4, 51); Колку за тоа, арно велиш, треба да се барат некој друг кар полесен, ама ортак не бидуам, секој сам отсега својот кѝмет да си работи (6, 182).

Во и з р а з о т лесна работа – лесно, *просѝо е*; Море, поарен, поарен од цар сакам да имаш занает, оти за царски занает лесна работа (5, 53); Треба да знаиш (жено) оти не е лесна работа ти да бегаш по друг маж (5, 93); колку за тоа, чедо, лесна работа јет за да 'и прераниш децата – му рекол старецот (4, 02); колку за тоа лесна работа, ти го излажи царот гоа волците го удаија и ништо нема да ти стори (3, 301).

ЛЕСКА ж. бот. *расѝениеѝо Corylus avelana (ѝлодоѝ му е лешиник)*; Се качило петлето на една леска (2, 87).

ЛЕСКОВ *ѝрид. а. шѝо е од леска. б.* овде: *шѝо се однесува на леска*; Тамо имат јадење и пиење, лежење на колк под лескоите сенки и ич неработење (6, 93).

Со и м е н к а т а **сенка**: Вид. го горниот пример.

ЛЕСНИНА ж. **1.** *својсѝво на л е с е н*; Така (тие) си го опленија сиромаиот тргоец со голема леснина (6, 33).

2. овде: *олеснување*; Се собрале сите Еѓупци, та појдоа кај царот за да сакаат две лета и едно зимо и да му сакаат од царот леснина: маж и арч, а не два мажа и арч, како што плаќале дотогај (6, 110); – Што сте се намачиле, бре гола раја? – Е, што сме се мачиле, честити царе, за да ти сакаме леснина, да ни даиш две лета и една зима оти сме гола раја... (6, 110); Жената од тргоецот ја дупнал гоалот и го научила детето за да му барат некоја леснина и на татка си по патот... (5, 229)

Со п р и д а в к а т а: **голема**: Вид. кај л е с н и н а 1.

ЛЕСНО *ѝрил. на лесен начин*; (спрот.: **тешко**); Селцките жени сет работни како што сет магарињава наши и затоа раѓаат со лесно и не лежат многу дни леунки (5, 76); Ај, за арчот лели ви е

тешко два мажа и арч, ај нека ви е полесно маж и арч (6, 111); Лесно је затоа, нека му даат еден чоек на сабјите да го пресечат и ќе се даи азното да се изваи, чунки курбан се сакат (3, 72); Послушај ме мене што ќе ти речам да работиш, и да спечалиш со лесно пари, ама тоа, треба да знајш, што ќе спечалиш денеска, ќе си го делиме (5, 311).

ЛЕТА *гл. несвр. 1. а. за ийица, инсект̄ со крилјата се движи низ воздух надземи;* Летајќи еден скакулец, му застанал на глаа на помалио брат и ватил да потсвируат со нозете (6, 125); Летајќум штркот преку море, поминал над гемијата кај што беше царицата и му ја пушти шамијата (3, 209); Лета, лета и пак на тоа момче застана гулабо (4, 96). **б. во фанџастичниите ириказни – за човек, змија и др.;** Браќата ми ме запизмија и летајќи по облаци со Арапо на мене, не знам како напраија браќа ми (2, 284); Влегла прво бабата влегла и Дуња Ѓузели во венеро и на часо го дигнала на воздув да лета (3, 51); Не би час, ете и илјади змии кај летаат како некој силен сокол (2, 266).

2. (прен.) се движи многу брзо; Та кога ја подбрал (ветрот) гемијата по морцката ширина, летала како некоја црпка по талазите што биле по море (2, 140).

ЛЕТАЊЕ *ср. гл. им. од л е т а;* Овде се сака јунасто, елен на бегање да фатиш и сокол на летање више небо да гаѓаш (3, 215).

ЛЕТЕ *ирил. 1. во лейно време;* Дуаше (гргулавио дедо) со слабио си здив за да го запалит (огнот) и да се огреит, ако беше лете, кај Петроен (4, 53); Петко лајчаро во лете работеше в планина и праеше лајци (2, 252).

2. лете, зиме – целата година; секогаш; Околу тие три дрвја имало три големи села и со илјади годиње си кастреле гранки од дрвјата и си гореле зиме, лете и пак дрвјата не се познаале оти биле брани од луѓе (4, 223).

ЛЕТЕН *тна ирид. шито се однесува на л е т о;* Еден богат чоек си лежал под едно дрво, во летно време, под сенка (4, 123).

Со и м е н к а т а време: Вид. го горниот пример.

ЛЕТНИ *гл. свр. летне – 1. крене се во воздух за да леи.* **а. за ийица;** Сите си летнале и само два стари орла останале нелетнати (2, 80); Откоа се најале двата гулаба, си летнале (4, 178); Лет-

нало (петлето) на едно дрво и застанало да гледат кај ќе ојт кума лиса (2, 18); Кога виде детето дека ќе го улоит штркот, веднаш беше се сторил јастреб и беше му се пуштил по соколот да го улоит. (4, 250) **б.** *за најширирошни сили (боџ, џавол и др.);* Коа дошол до портата од манастирот, Господ си летна од егумено (4, 211); Летнал наугоре ѓаоло и многу му благодарил (на мажот) (2, 216); Си летнал свети Никола на небеси (4, 167). **в.** *за (крилаиџ) коњ;* Летнал коњо и го однесе (момчето) во некој царцки град (2, 287).

2. *за предметџ – крене се уџоре, скокне;* Од варта од прстите (на царот) летнале две грутчиња, та прао в очи на крало беше му влегле (4, 99).

3. *со џлаџолиџе бега, трча и сл. – џочне со сеџа сила (оа беџа, џирча и сл.);* Кога летнале ѓаолите да бегаат, очите ќе си 'и изваеја (4, 232); Царцкио чоек летнал да трча што да можи и не можи (3, 107).

ЛЕТО *ср. најџоџлоџо оо 4-џе џоџишни времиња (оо 22 јуни оо 23 сеџември);* Е, виде, свети Петре, оти полошо се стори времето откога го сторив саде лето да бидит! (4, 112); И од тој ден си зафатило времето да си има: зима, пролет, лето и есен (4, 117); Од ден на ден се топлело времето и дошло сѐ лето да бидит. Кога видоа сиромасите оти времето беше се свртило на лето, голема радос праеле и гологлаи се молеле на Господ за животот од свети Петра, дека тој го измолил Бога за да бидит времето сѐ лето. (4, 109); Од ден на ден се топлело времето и дошло сѐ лето да бидит. (4, 109); Кога видоа сиромасите оти времето беше се свртило на лето, голема радос праеле и гологлаи се молеле на Господ за животот од свети Петра, дека тој го измолил Бога за да бидит времето сѐ лето. (4, 109)

Со п р и д а в к и т е: **тамошно:** Целото лето тамошно што му работил по полцките работи на Аџиовците, и тие многу го честеле и го гледале (Силјан) како свој чоек (2, 155): **цело:** Едно цело лето што се мачи волко со јунасто да удаит некоја овца и откоа виде оти со јунасто не можит, сврте другио лис (2, 43); И јас се сторив штрк на два пати и едно цело лето сум ви седел овде на нашава куќа и сум патил триста маки (2, 157).

Со б р о ј о т **две:** Ете таа леснина, честити царе, прво ја сакаме и, второ, да ни даиш две лета и една зима, оти еве нѐ гледаш оти сме гола раја (6, 117); – Што сте се намачиле, бре гола раја? – Е, што сме се мачиле, честити царе, за да ти сакаме леснина, да ни

даиш две лета и една зима оти сме гола раја... (6, 110); (сите Еѓупци) појдоа кај царот за да сакаат две лета и едно зимо и да му сакаат од царот леснина (6, 110).

ЛЕТООВО *ирил. ова леџо; летóво; А, бре татко и ти мајко, ...имаше летоово еден штрк, али немаше?* (2, 159)

ЛЕТОСКА *ирил. во (из)минаџоџо леџо; Саднава... ми се отворени на плеќиве од носење песок со најголеми кобли, дури ја напраи (стопана ми) летоска куќата* (2, 92); – Ха, кај има просо во таа нива – му рекол Лалата на чоекот – тоа го изел стопанот уште од летоска (5, 105).

ЛЕУНКА -и *ж. (грч.) жена-родилка; На треќата вечер је се собрале родеи, пријатели кај леунката со вечера, спроти адетот што го имале* (3, 188); Селцките жени сет работни како што сет магарињава наши и затоа раѓаат со лесно и не лежат многу дни леунки (5, 76).

ЛЕШНИК -ци *м. џлогот оу леска; Си збирало (петлето) и си јадело (лешници), а јаричето туку се облизувало за да каснит некој лешник* (2, 87); Тогај се променила и малата цареа ќерка со најубаите алишта, со прстено од лешнико, со обетките, со белезите што му 'и даде момчето. (2, 295); Едно петле и едно јариче отишле во планина да збираат лешници (2, 87).

Со б р о е в и т е: **еден:** Е, н ти мори нà, да те видам, јади де!... и му врлило (петлето) еден лешник, та за пакос ја удрил јаричката прао во око, та ѝ го ослепил (2, 87); **два:** И така двата сокола го надбија еден орел. (Како што два лешника кршат еден орел, така и два сокола го надбија еден орел) (3, 174); **три:** Извади трите лешника момчето и му ји даде, да знаи оти ќе 'а земит (2, 288); Му дал устабашијата (на момчето) три лешници (2, 287).

ЛИ *чест. а. за образување на џрашални реченици; Ха, лош ли ми е зборо, домаќине?* (6, 36); Момче, и ти ли идеш по тој проклет гаол, како јагне на касапница, како што сме дошле и ние? (2, 273) **б. дали.** Вид. **дали;** Поминале неколку дни и му коптисало од срце за да појдит уште еднаш на чешма да насрит во шопурката да ли ќе стоит в шопурка, или не, пустата маска (4, 228).

ЛИВ -ој *м. исџо шџо и ливот – диво живоџно, свер; На секој лив што ќе му напраиш добрина, да си уверен, синко, оти добрина ќе најш* (3, 118); Кога виде момчето добрињето од змијата и

од штркот, на големо чудо станало и тогај го наспомнало татка си, за оти добр насиеет му дал да праит добриње на ливојте (3, 123).

ЛИВАДА -ѓе ж. (грч.) *земјиније на кое расіе ѓрева за сено*; Косејќи сено во една ливада, (човекот) видел една желка кај оди и кренал косата да оди да ја тепа (3, 183); Врвејќи си тројца трговци кај некое селе, запреле коњите до едни ливаѓе да кашанди-саат и да попасат троа (3, 164); (мажо) се зготвил убао, си дигнал косата на рамо..., ќе оди на ливада да ја окоси тревата (4, 275).

Со п р и д а в к и т е: **голема**: Отаде појди во големата ливада, та ќе видиш еден крилат коњ, вати го и јавни го (2, 274); **косена**: Одејќи мрзливо брат со кирациите, дошле кај пладништето кај некој косени ливаѓе и растоариле коњите (3, 312); **манастирска**: Беше заповедал (големио ѓаол) на едни ѓаоли да појдат кај бататот, та да го изваат коњо и да го измијат од калта, да го пуштат во ливадата манастирска за да пасит (4, 261); **убаа**: 'И натерало овците во најубајте ливаѓе да пасат и си седнал под една сенка момчето, та си дувнало шупелката да си свирит (3, 24); Кај што живееле (самовилите) имало најубаи ливаѓе... очи чоечки што не виделе! (2, 130)

ЛИВЧЕ -иња ср. дем. од л и с т. 1. Вид. л и с т 1; Се приближа сиромано со ливчето од тревата до слабио чоек, што остана на гробо, и го праша (4, 130).

2. Вид. л и с т 2; Книгите биле сите како некои вангелии големи и едни помали како букварчиња и уште помали, како некои ливчиња (3, 213); Овој тевтер сиот сум ти го исписал, открајдокрај, само неколку ливчиња ми останаа (6, 30).

Со п р и д а в к а т а: **рајско**: Му 'и натри очите со рајското ливче и – о чудо големо! – на часо прогледа богатио (4, 179).

ЛИГА ж. *слуз ишїо излеѓува од устїа, исїуишїан обично од деїте, ѓри зборување и др.*; Ете вака ја – ѓоа го стиска лимоно со рака, му кажуал на Влао и, стискајќи го, сторил со устата као да му потекле лиги (6, 140).

ЛИГАВ -аа *ѓрио*. овде: *ишїо се лиѓави*; Такница, да пукница, мори лигаа Маро, кажи мори, кому што му даде, мори никаквице? Не туку смеј се, да би не се насмеала, да би! (6, 229)

Со л и ч н о т о и м е **Мара**: Вид. го горниот пример.

ЛИГАИТ СЕ ѓл. *несвр. лигави се* – *їуишїа лиѓи од нос, од*

усѿиа; Ватил овчарот да плачит и да се лигаит, дури со глас плачел (6, 173).

ЛИДРИ СЕ *џл. несвр. се умилкува, се врѿка*; Бре ѓаоли, што се лидрите покрај грнето? Да не ве мачи ѓаоло да изваите некоја дробенка, да после да ве истерам од куќава (3, 150).

ЛИЖИ *џл. несвр. лиже – со јазикоӣ преминува преку нешӣо*; Еленчето го лижело, лижело дрвото кај што беше сечено (2, 181); А кога да лежа(т) коњите, му оделе (чакалите) кај газо и му го лижеле со усул, дури да му го закачат со заби и да го умрат, да после да го јадат (2, 43).

ЛИЗНИ *џл. свр. лизне – со јазикоӣ премине преку нешӣо*; Стреда, петок и сите друзи пости (сиромашката жена) си ’и држела од мерата надвор; прсто ако си го лизнела, нешто ако да грешеше од нешто мрсно, три саати устата ќе си ја миела (5, 45).

Во п о с л о в и ц а т а: Секој што ќе буричка во медо, сè ќе си ’и лизни прстите (5, 50).

ЛИКА *ж. овде: мома шӣо му одговара на некое момче за да се ожени за неа*; Дошло време втасал и малио брат за женене, арно ама во тој град немало лика спроти него, ни во лице ни па во богатство (3, 172); Јас сум излегол тебдил да шетам по царштинава моја, за да гледам кој паша или кадија како суди и за тој себеп да барам лика според мене (5, 125).

ЛИМАН *м. (тур.) ѿрисӣанишӣе; залив*; Застанал со гемијата (царо) во лиманот и пратил чоек да му ја земит жената од чорбацијата, или со пари, или бадијала да ја земат (3, 208); На пискањето незино дотрчал еден капидан од една гемија што била во лиманот (5, 250).

Со п р и д а в к а т а: **убав**: Кај што застанал пампоро, било еден убав лиман (4, 215).

ЛИМОН *м. (тур.) овошкай̄а и ѿлодоӣ Citrus medica*; Коа ќе ’а ставиш (рибата) на трпеза да ’а ручаш али да ’а вечераш, да му стиснеш еден лимон (6, 140); Ако је оно вчавесто ем ж’то, емцамити оно је красато и оно је лимон – рекол треќио (5, 156).

ЛИМОНЛИЈА *ѿрид. неизм. (тур.) ракија лимонлија – ракија со боја на лимон*; Курдисала (Дуња Гузели) таа позлаќена синија, со секакви слатки мезиња. Курдисала тие ракии амберии и

лимонлии, што да мирисаат мискојна и коа да се напиеш, на срцето да ти иди тажноина (3, 155); Де, а, заповедај, мило момченце – му рекла Дуња Ѓузели – да си удриме една тока и да се напиеме од лимонлијава ракија и да се мезелисаме, оти па ќе си вечераме после, па и спиење (3, 155).

ЛИМПРЧ *изв. лимпрч стори* – *байне се; збуџуриса се*; Се нурнала скалата и лимпрч сторил мажот наземи, ти се скапа сиромајио коа паднал (6, 10).

ЛИНИ *гл. свр.* од л и е; **ливне**; **му линало крв од глаата** – *одеднаш силна крв ѝоџекла од неѓоваџа глава*; Играјќи еднаш двете деца со некоја играчка, и не знам како беше згрешило детео од вдојцата и беше го удрило по глаа (царскио син) без да сака, и му ја расцепило глаата, та на часот беше му линало крв од глаата како некоја река (2, 200).

ЛИНЦА *ж. вид нож*; Го зела (шутата лебо) и го исекла со линцата што је била за појас и 'и наредила парчињата на трпезата (5, 345).

ЛИПА *гл. несвр. се задушува во илачење*; Дури му го кажуваше сиромајо ало и на старецо, сè солзи ронеше и липаше (4, 83).

ЛИПНИ *гл. свр.* Вид. **лини**, **ливне**; Липнало, брате, крв од вратот, од болештина викал (Пејо), што го грло течи по селаните да му се прибера(т) до него и да го куртулисаат. (6, 220)

ЛИРА *ж. (итал. преку тур.) златна монетиа со оџределена вредносџ во Турскоџо царсџво*; Си го зело (момчето) камчето и му го продало на тргоецо, та си зело лирите и си ји донесло дома (2, 222); Си слегол од врбата, и си изваил неколку лири од кемерот и си го опашал кемерот на голо, и му дошол кај кираџиите (3, 312).

Со п р и д а в к и т е: **жолта**, **златна** и **писана**: Ах, сенетот! Ах, сенетот! Сенетот со две златни и жолти, писани лири! (6, 89); Не лежел тој на вурна за белите очи од детето, ели за црните веѓи, ами лежел за жолтите лири што му истекуале ката една ноќ од устата (3, 153).

Со б р о е в и т е: **две**: Му загинал некоаш еден сенет од две лири, три дни и три ноќи не беше заспал (6, 89); **тричетири**: Тричетири риби му однесло детето и три четири лири му однесло на татка си, арно ама татко му не му веруал оти му давал чорбацијата за рибите (5, 236); **печес**: Да ја остаам, владиката ќе ми сака печес ли-

ри рушвет за да клајт канон (4, 275); **десет**: Дури не беше земена невестата, старата му носеше млеко на ламјата и си земала по десет лири (2, 221); Растоари (чоекот) дрвата и отиде чаршија, та му го покажал камчето на некој тргоец и му го продал за десет лири (2, 219); **дватриесет**: Кога гледат (вурнацијата), пред устата истурени дватриесет лири! (3, 152); **педесе**: Коа го виде (царо симицијата) со еден кемер опашан со педесе лири (5, 172); **сто**: И тукуречи се едно му држеше сто лири судијата на момчето у заем (5, 56); Нема да спечалам сто лири (3, 287); Ами да е таков царот, да ми даит сто лири и еден коњ, та да си одам на виљает (3, 288); **сто ј педесет**: Арнаутино напраи така... што... зеде сто ј педесет лири и си тргнал кај скелето на море (5, 293); **двесте**: 'И бројале и излегле шестотини лири, демек му паѓало по двесте лири на глава да си делат (5, 370); **шестотини**: Вид. кај двесте; **илјада**: Лајци, виљушки позлатени, кехлибари и друзи работи што да чинат со илјада лири (6, 152); **две илјади лири**: Сите имаме клаено внатре по две илјади лири (5, 97); **шес илјади лири**: Не било шака, брате, шес илјади лири биле во чекмеџето (5, 98); **милион**: Многу арно – му рекла анциката – со милиони лири имајте си, ваши ви се, ич од мене не бојте се (5, 97).

ЛИРИЧКА *ж. хий.* од л и р а; Да е таков царот да ми даит еден коњ добр и стотина лирички, веднаш да станам богат (3, 287).

ЛИСА¹ *ж. хий.* за л и с и ц а; Море брате петле – му рече лиса – ами ако сакаш викни си и некоја од кокошките за измет да ти чинат по патот (2, 19); По некој ден пак је се пријало на лиса кокошки (2, 27).

Со и м е н к и т е: **аџија** и **кума** (*честй ейийейй на лисицаййа*: **кума лиса**); Леле, мори лисо, ќе загиниме – је рекол штркот – ами каков крај да се барат, аџи лисо? (2, 8); Едно потргнала со уста и веднаш се отпуштила стапицата, та се ватила кума лиса за обете предни нозе (2, 32); А, сега, кумо лисо, али ти беше што ми го јадеше брашното? (2, 55)

Со п р и д а в к и т е: **проклета**: Ех, проклета лисо, што ме излага да те барам за пари, кај ти пусти пари има у тебе (2, 94); Ах, проклета лисо, зар ти си што ми ји излоја сите бели кокошки што ји имав? (2, 94); **сирота**: Така сирота лиса велеше и прсти си кршеше од пусти жалои (2, 16); Во зората рано, дошла сирота лиса да си земит таксанио бакшиш од мажот ѝ (2, 37); **стара**: Пцојсала лиса од навал – му кажале измеќарите (на воденичарко) оти старата негоа лиса умрела (2, 58).

ЛИСА² *ж. име на кучка шито има лисестиа олака*; Арно, за тоа ми кажал (некој), ами за Лиса (кучката) што ќе ме испердушеше, ако не беше Смиле овчарот да ме одбранил? (2, 159); Кучката Лиса лежала на врата и веднаш не го познала Силјана (2, 156).

ЛИСА СЕ *гл. несвр. се вчуровидува; се заикнува*; овде: *во синонимен сиреџ со с е ч у д и*; Луѓето што 'и гледале тија три дрвја се чудиле и се лисале на големата вишина нивна (4, 22).

ЛИСИЦА и *ж. зоол. сверкаџа Canis vulpes*; Лисицата беше се сторила на умрена (2, 28); Искочила лошата кучка и ја грабнала лисицата за гуша, та на часот беше ја удаила (2, 3738); Та ја закопа (чоекот лиса) во дупката кај што беше стапицата, за да се лажат други лисици од незината мрша (2, 33); *форма за обраќање на -о*; Е, лели не ми веруаш, мори лисицо – је рекол смокот – чекај да влезам во ѓумчето и да веруаш (2, 36).

Со и м е н к а т а: стоумна: Лисица стоумница и јазоецо двоумник (2, 27).

Со п р и д а в к и т е: итра: Итрата лисица со обете ноге в стапица – беше ти се ватила (2, 55); Ете од кај останало да се вели: итрата лисица стреде стапицата (2, 30); **проклета**: Држ', не пуштај, бре јазовче, таа проклета лисица, оти многу кокошки ми изела! (2, 30); **стрвна**: Виденевиде стрвната лисица, пак таа влезе и пак беше се ватила во стапицата (2, 29).

ЛИСИЧИН *прир. а. шито ѝ пријага на (о)ределена лисица. б. шито се однесува на лисица воошито*; Му влегло бумбарчето во лисичина дупка и беше збучило еднашка што да можит: брааа, о-колу прчка и му се пикнало под опашка (2, 16).

Со и м е н к а т а: дупка: Вид. го примерот.

ЛИСИЧКИН *прир.* Вид. **лисичин**; Арно, туку ми иде ли кокошка од лисичкини страои? (2, 19)

Со и м е н к а т а: страв: Вид. го примерот.

ЛИСИЧОВ *прир.* Вид. **лисичин**; Та беше збучило (бумбарчето) што можит и не можит и беше се уплашил прчко, та беше избегал од лисичоа куќа (2, 16).

ЛИСКА *ж. а. име на домашно женско живојино со боја на олакаџа слична на лисичинаџа. б. овде: име на пчела*; Една вечер беше 'и пребројал и усетил оти две пчели не беа дошле: Калешка и Лиска (5, 67).

ЛИСКО м. име на домашно машко живојино (обично, куче) со боја на олакајта слична на лисичинајта; Ха, мори бабо, вистина треба да си одам кај овците, оти сами сум 'и остаил да 'и пасат пците Лиско и Шарко – је рекол (5, 307).

ЛИС(Т) -ја, -је м. 1. *зелен орган што избива од гранкиите на растенијата и др.*; Коа дал вик дервишо од болештината што видел од стрелата, чунки прао во срце беше му ја чукнал стрелецо, лисјето од гората беше испаднале (3, 110); Идејќим си (сиромаво чоек) една вечер..., а времето беше било студено и кално, бидејќи тој беше бил бос, беше се стресол како лисје на гора (4, 108).

2. *иарче јанка харџија за ишуваче*; На првио лис имало пишано: заврти зад лист, и така на сите лисје имало пишано (5, 175); Туку се мачит и трудит везден (владиката) и са ноќ, ами пак не можит да се научит; од севда што имат, дури и куран си купи и везден туку го вртит лис по лис (5, 227); И откоа превртел (ѓаоло) троа лисја, туку еве му го, го нашол пак запишан во неговио тевтер (4, 182).

Со и з р а з и т е: **го сврте листо** – *инаку иосџати*; Едно го беше нашол (магаренцето) и веднаш беше свртел другио лис, за таксаната лубеница на Алла (6, 131); **(ис)пушти лис** – *озелени*; Гламните беа се ватиле и лис испуштиле (4, 28); Кој ден (Лоте) ќе ти се ватат гламните и лис да пуштат, дотогај греот ќе ти се прости (4, 26).

Со п р и д а в к и т е: **голем**: Нашол и едни лисје големи од некое дрво, што биле од платно појаки (3, 282); **згстен**: Си ошол кај ехлата (кауѓеро), та се качил на неа и се скрил во едни лисје згстени (4, 260); **позлаќен**: Рекол (ќелешо) да се напраат едни чудни азбавчиња и ѓулбавчиња, насадени со најлични цвеќиња, сè со лисје позлаќени (2, 269); **стребрен**: Со стребрениите лисје распнаа разбојнико што беше од десната страна (4, 23).

ЛИТИЈА -ии, -и ж. (грч.) *колона од верници (христџани) при големите празници*; Ами, аџи, лели попоите со литии од црква ќе дојдеа, да те испратат? – му рекла жената му (6, 90); Удриле камбаните, изваиле литиите и излегле со плач да го пречекаат егумено со Риста на чело (4, 206); Гледаат калуѓерите од манастир оти носит сила голема на рамо светијата и излегоа со сите лити за да го пречекаат (4, 56).

ЛИТУРГИЈА ж. (грч.) *главна (неделна или празнична) бо-*

ѓослужба во христїијанска (їправославна) црква; Тогај си останал на раат попо да си пейт што си знај и да му се чини на селаните оти литургија му пей (6, 166); Еден поп се мислел оти е светец, дека служеше литургија (6, 167); Едно нешто сакам да те прашам (егумене) – му повторил големio – како праиш в литургија коа да се речи „Благословено царство“? (4, 260)

ЛИТУРГИСА *ѓл. свр. (грч.) изврши христїијански обред нао нешиѓо; Брготе, земете го просото, сомелете брашно, месете поскури и донесете ’и за да литургисам и причесна да изваам и да му е блаосоено просото (3, 247).*

ЛИЦЕ -а ср. **1.** *їреднаїиа сїїрана на ѓлаваїиа кај човек; Кога влегло момчето во одајата од цареа ќерка и је видело лицето, на големо чудо станало на убаината незина (3, 42); Дошло време вта-сал и малио брат за женење, арно ама во тој град немало лика спроти него, ни во лице, ни па во богаство (3, 172); Ја гледаше жената така здрава паштерка је, во образите подуена како со цевка... а од својата – во лицето како леб да не јала (3, 144).*

2. *лик; Тие си имале една икона во иконостасот со лицето од свети Никола и утревечер кандило му палеле (4, 163); (Педа чоек) го препраил од пашата син му на лицето од момчето, и беа го обесиле него (2, 251).*

3. *особа; световно лице – духовник; Како светено лице што си (дуовниче), не ти прилега да лажиш (5, 198).*

4. *їреднаїиа сїїрана оо нешиѓо (спрот.: опачина: опако/то/); На часо девојката се облекла во една кожа пресно одрана со мезрето на лице и волната долу (5, 104); Немој така, бабо... перустијата и котелот и тие сет наопаку, преврти ’и на лице! (2, 182)*

5. *лисїї харїиїја (їреднаїиа сїїрана во їевїїероїї); Итака останало уште едно лице бела книга, домаќине, од тевтеро – му рекла (жената) – да пишеш уште една итроштина женцка, што не си ја пишал (6, 23).*

Во и з р а з и т е: **го пречека со друго лице** – *її.е. сосем иоинаку ооошїо иорано; Едно го виде агата оти носи кафе, веднаш беше го пречекал со друго лице и на име му рекол (6, 54); **излегло на лице** – *се иојавило; Коа чул царот тоа нешто од момчето што беше излегло на лице пред сите момчиња, беше се зачудил од кај беше му текнало да му речи така (5, 32); **лице да отстраниме** – *оа излеземе чистїи; Треба да го зачуаме, за на добр ден да ни се најдит за лице да отстраниме (3, 316); **лице незино не се насмеа** – *їїаа не****

се насмеа; Така, така, дури живеа (маштеата), ич лице незино не се насмеа (2, 185); **лице ти праит** – *ѿи лицемери*; Оов, море чедо, ти арно ја милуаш, туку таа кучка лице ти праит, не те милуат од срце (4, 240); **лицето му капнало** – *ѿроиаонал од срам*; Коа 'и чуло тие зборои детето, лицето му капнало од срам и си зело очите в раце, та се вратило кај вурнацијата (3, 152); **мене ќе ми се црви лицето** – *јас ќе се срамам*; Коа ќе дојди испит и не знаејќи да си даат одветот, мене ќе ми се црви лицето од (на) таткои му (на учениците), чунки ќе речат оти јас по атр 'и учам децата (4, 190); **нема лице** – *не се осмелува*; Го научија другарите за да ја бесчестит снаа му и да немат лице да му кажит на брата му (5, 247); **си стојало на лицето** – *иак си било (во лицето) како ѿорано*; Денеска тепај (маштеата), утре тепај, други ден карај. Пак девојчето си стојало на лицето и на здравјето (5, 244); **со кое лице** – *како*; Со кое лице ќе се јавам пред свето коа ќе питам: секој ќе ми вели: ајде бре, никаков, пропита за една жена да земиш (5, 52); Ајде (бре синко) мене и мајка ти запустити, ами коа ќе те видат браќа ти, со кое лице ќе 'и погледаш, бре? (3, 313); Со кое лице ќе одам да му се молам за тој да ви го благосои бериќето (4, 141).

С о п р и д а в к и т е: **девојчинцко**: Одно лице девојчинцко се сенело од врвот на дрвото (3, 131); **зугравдисано**: Ете, такваа јет таа девојка, синко, што си је видел лицето зугравдисано во маазата (3, 84); **насмеано**: За ксмето негов, таа излегла со лицето насмеано и му 'и виде забите позлакени (5, 212); **невесело**: Се наредиле околу коџабацијата на столои и сите в очи му се пулат со невесело лице, гоа го жалаат (5, 283); **покриено**: Чула Дуња Ѓузели од Патенталија и веднаш је тропнало срцето, чунки је се сторило оти је царцкио син, та дошла близу, со покриено лице, да не нешто го изгори со убаината (3, 87); **увилено**: Излегол свети Илија пред Бога и му сторил три метаниа, та застанал со прекрстени раце, со лицето увилено (4, 134); **усмивнато**: (Дуња Ѓузели) едно го видела така оти иди момчето, отрчала дури на порта и го пречекала, со усмивнато лице (3, 155); **чоечко**: Ѓаолот беше му се преставил, ич ненатопен од дожд, на лице чоечко (4, 221); Одило некој ден и видело два гоали на чоечко лице препраени кај се караат (3, 160).

ЛИЧЕН -чна *ѿрио*. **1. а.** (*иѿио има убави црѿи на лице, а и воиѿиѿио*), *многу убав, иривлечен; ирекрасен*; Си имал еден цар две ќерки: постарата грда, а помалата лична (3, 305); Оваа влечка – си рекле царцките луѓе, треба да је од некоја многу богата девојка и

многу лична, чунки името ѝ је Дуња Ѓузели (3, 48); Детето од вдојцата било многу лично и многу силно, та сите деца од него се бое-ле (2, 199). **б.** во синонимен *сиреџ со ѝрид.* (*сиѝе во ж. р.*): **красна:** Сите (девет сестри биле) усмевнати, сите променети, која од која полична и покрасна (2, 255); **прелична:** Ами едно девојче, многу лично и прелично и многу било работно, спроти како што ми се валеше (2, 234); Прашај го (сонцето) оти да ме неки никое момче да ме земи за невеста, при сè што сум многу работна, во куќа цела домаќинка, а пак во лице лична и прелична (му рекла девојката на богатио) (2, 231); Сите биле лични и прелични, а најмалио бил најличен од сите браќа (3, 96); **прилична:** На попо му било страв да ја остаит ќерка си сама дома, чунки била многу лична и прилична и била тамам навреме (3, 128); Едно го видела девојката таков јунак над јунака и лично и прелично, нели како што барала таа го грабнала за гуша и го бакнала в чело, та го фатила за рака (3, 47); **убаа:** Се отвориле три пенџериња и на секое пенџере застанала по една мома, три царцки ќерки која од која полична и поубаа, а најмалата била како сонце лична (2, 275); (Свезда) беше толку убаа и лична (5, 331).

Со прилозите: **многу:** Кога чуло момчето тој збор од Дуња Ѓузели, ќе излеташе од радост, мислејќим си оти го бендисала дека бил толку богат и многу лично. (3, 155); **толку:** Еден цеваирџија си имал една жена толку лична, што немало друга како неа на веков (5, 187).

Со именките: **девојка** (2, 117; 3, 48), **девојче** (2, 187); **жена** (5, 187); **маска** (4, 225), **момче** (2, 168); **попадија** (5, 191); **ќерка** (2, 186; 5, 65; 3, 305); **цвеќе** (2, 269).

ЛИЧНО *ѝрил.* (книж.) *самиоѝи* (*се јавил, бил ѝрисуѝен*); Дошол ангел Божи да му ја зема душата и му се јавил лично, чунки бил пријател на Бога (4, 198).

ЛИЧОТА *ж. убавина;* И таа посакала изин од свекрва је да оди при првата царица да ја види личотата (2, 188); Втората царица је се смилито да појди кај првата, да ја види личотата (2, 187).

ЛИЧОТИЈА *ж. убавина;* Личотијата незина (на царската ќерка) је немало на белеге века, толку што била лична (3, 214); Сите што го видоа (момчето) се чудиле на негоото богасто и на негоата личотија и умнотија (2, 238).

ЛИШКА *ж. животоинка;* Ете, кога да је лош еден цар, како

го запустуа својио народ и кога је арен, како го обогатуат; и не само луѓето помага царот, ами и на сите лишки и гадои (3, 79); Кога ќе умираше татко ми, ме викна при себе и ми даде еден наситет, со голема клетва: на секоја лишка што е на веков да му праам голема добрина (3, 126).

ЛОБОДА *ж. расїение чишиїо широки лисје се користїаїи за јадење: Atriplex hortensis; Се нишала ластунката (од ветарот) како лобода (6, 180).*

ЛОВ *м. 1. дејносїи шїо се сосїои во барање, фаќање или оїшеїување иїици и диви живоїни; Идејкум еден ловција од лов, го догледа (врапчето) и симна пушката од рамо за да го биет (2, 74); Откоа умре татко, ја си излегов на лов еден ден, чунки сум многу мераклија (3, 126).*

2. а. иїоа шїо ќе се улови; Ај сега да си ојме да си побараме нешто лов, да што ќе видиме и што ќе чуеме, па ќе си прикажеме утре вечер (3, 300); Си легнав под дрвото да чекам некој лов (3, 299); Да удрам лов без пушка, магаре и женичка, не је лошо (5, 95).

б. л о и л о в – Вид. кај **ЛОВИ** и **л о и (т)** 1. б.

С о п р и д а в к а т а: **арен:** На двајцата во срцето, да го запизмат еднио. Пизмата му била оти тој да је понишанција во лоење и сè тој да лоит најарнио лов (5, 359).

ЛОВИ и **ЛОИ(Т)** *г.л. несвр. лови – 1. а. фаќа или убива диви иїици;* Една бела кокошка сакам, овчарко... чунки многу сум мерак на белите кокошки, дека поеќе нив ји лојам, ноќе коа да одам да ји ваќам по кокошарници (2, 94). **б. лои(т) лов** – *се занимава со лов;* Утрото рано беше станало момчето да оди на лов, чунки голем мерак имало да лои лов (3, 122); Волко и лисицата се здружиле за да лоат лов по планина (2, 64); Беше се арнисал (царцкио син) да лоит лов и го остаил еленчето живо (2, 181).

2. (прен.) (за иїреска) фаќа; Си биле тројца другари, еднио трескав (ката ден го ловела треската), други ќелеш и трекио мрсулав (6, 160).

В о и з р а з о т: **куршум не ме лови** – *човек не ме иїоѓоува со иушка;* Е виде, дервиш баба, виде, по оти куршум не ме лови мене? (6, 120)

В о п о с л о в и ц а т а: **со сув газ риба не се лови:** Коа ја видоа пусти момчиња (цареата ќерка), срце беше 'и ватило, срце! Секое се надеало да 'а земи, ама никое не се надеало да можи јунас-

тото незино да го стори. Демек, со сув газ риба сакало да лови. (3, 214).

ЛОВЧОК *м. дем. и хий.* од л о в; Една лисица беше огладнела и тргнала да бара ловчок за да нарани душа (2, 18).

ЛОВЦИЈА *-ии м. ѿој шѿо лови дивеч и иѿици; ловец;* Идејќум еден ловција од лов, го догледа (врапчето) и симна пушката од рамо за да го биет (2, 74); (момчето) беше му дал многу пари на еден ловција (5, 117); Си купило (момчето) од ловциите друзи зајаци (5, 117).

ЛОЕН *приг. шѿо е оо лој;* Се вратив да је нарачам на ацијцата да не 'а секни набрго навечер лоената свеќа (6, 90).

ЛОЕЊЕ *ср. ѓл. им. од л о и (т); лови; ловење;* Отишол (син му од богатио) на лов, чунки бил многу мераклија на лоење (3, 118); Еве ти ја една лисица кај си идела од лоење, и је рекол овчаро на змијата да ја молат уште лисицата и таа да ји пресуди (2, 93); Коа видоа стаорите оти глувците мачорот ќе 'и досвршел од лоење, ошле кај големио стаор (2, 11).

ЛОЗА *ж. 1. (се мисли на) винова лоза – бот. Vitis vinifera. 2. долѓа виѿа сѿебљинка на некои (иолзави) расѿенија;* дива лоза – *ѿака Цейенков ѓо објаснува расѿениеѿо повит;* Си собрало прачки од повит (дива лоза) и си сплело кошница многу убави, со капаци, саде за кеф (3, 282).

ЛОЗИНКА *ж. ѓранка (ѓранче) оо (винова) лоза;* Зел (чорбацијата) еден драг и му го турнал (на штркот) седелото, чунки прачките од седелото биле од лозинките од негоото лозје (6, 88).

ЛОЗЈЕ *-ка ср. оѿсек земја засаден со винова лоза;* Бре, а насна, зер некој арамија ќе бидит што крадит грозје во лозјено, ја чекај да видам! (3, 199); Нему му се кажале пари во лозјето (3, 79); (момчето) се главил за полјак да 'и варди лозјата. Вардејќи лозјата видел во едно лозје како да му се сенело некој чоек (3, 199).

С о п р и д а в к а т а: **туѓо:** Го пуштила (жената) детето во некое туѓо лозје и го научила за како да влезит за да украдит (4, 217).

ЛОЗНИЦА *-и ж. винова лоза, обично во куќаѿа, шѿо се качува ѿо сѿд или ѿо најравени сѿолбови, скелиња и сл.;* Откога се пораатиса царот, влегол во бавча и седнал до шадрванот под

лозницата (4, 81); *во множина*; Рече (ќелешот) да изникнат едни лозници наредени на скелиња што 'и покриваа сите дворои (2, 269).

Со и м е н к а т а **сабја**: (Каргаман со) сабја лозница... беше го исекол Црна Арапина парче по парче (6, 116).

Со п р и д а в к а т а: **голема**: Имаше една голема лозница и под лозницата чесма со две шопурки, ама не течеше вода – му кажа момчето (5, 312).

ЛОЗОИЦА *ж. во сосџавоџи* **сабја лозоица**; Симнал пушката Каргаман од рамо и го удрил Арапот в глаа, после тргнал сабја лозоица и беше го исекол Црна Арапина парче по парче (6, 116).

ЛОИ(Т) *жл. несвр.* Вид. **лови**.

ЛОЈ *м. 1. салотио од домашниџе живоџини шџио преживаџи*; Не веруам да ме сетит (владиката) кога ќе го штупнам, чунки е дебел и саде лој, како некоја многу згојана свиња, што не сеќаа кога ја дупат глувците на животта (2, 104); Од лојот можиш да изваиш, да да ти се најдит за една друга манца да си зготвиш (5, 84).

Во и з р а з о т: **од муа лој** – *нешџио невозможно*; (Чорбациите) отишле при царо и му посакале ортома отсукана од јадра песок и од муа лој (5, 102); ...ние ќе го крениме бесценетио камен, честити царе, ама ако ни усучиш една дебела ортома од јадра песок и од муа лој (5, 102).

ЛОКА *жл. несвр.* (*за куче џа и за човек и ор.*) *зема шџечностџи со јазикоџи; лиже*; Си напраил еден топуз момчето и си го скрило под пола, та је однесло млекото (на ламјата) и је го клало коблето пред неа да го лока (2, 223).

Во и з р а з о т: **крвта ќе ми ти ја локам** – *ќе шџе оџеџам*; Крвта ќе ми ти ја локам јас тебе (зајаку) и после чорапите ќе ти 'и земам! (2, 68)

ЛОКНИ *жл. свр.* од л о к а; **локне** – *земе шџечностџи со јазикоџи, излиже; лижејќи исџие*; – Елате, волци, елате, да си удаите неколку овци, да со себепо ваш и ние да локниме троа крв и да касниме троа цигерче (3, 70); Кучињата 'и сетија (волците), та наместо да 'и бракаат, тие 'и канеа да дојдат и да дават овци, та покрај нив и тие да локнат троа крвца (3, 71).

Во и з р а з о т: **крвта да ми ја локни; крвта ќе ти ја локнам** – *да ме оџеџам; ќе шџе оџеџам*; Чорапите предај ми 'и (зајаку), оти а-

ко те ватам, крвта ќе ти ја локнам! (2, 69); Коа го чу тој збор сака-тио, што му рече (мажот) крвта ќе ти ја локнам“, да коа даде еден вик што го грло течи (5, 93); Во среде градо арамија сака да ми плени жената и да ми граби магарето, а пак мене сакат крвта да ми ја локни! (5, 93)

ЛОПАТА ж. 1. *орвена или железна алајќа со долга оршка и широк ѝлоскај крај (за земја, ѝсок, ѝчење леб и др.);* Сеизо едно кренал лопатата да ја удри и маската веднаш беше се изогла-ила (4, 254); Набргу земал царот мотиката да праит вар и лопатата да му подаат вар на мајсторите (4, 98); Стамбол сомуните ’и врлал со лопата, ми велеа (6, 74); Кога се развртел чоек со лопатата околу себе, да низ дворот, а вамо, а тамо, дури довтасал до неа, да кога слегал да маат, врти-удри, врти-удри по очи, по глаа, ја на-праи повтија, веќе пивтија! (6, 17)

2. *весло;* Излегол на скеле (момчето) крај морето, та му се вдало да влезе во еден каик без да има лопати (3, 279).

Во и з р а з о т: **мотика и лопата е за тебе** – *ѝреба да рабо-ѝиши;* Дедо, дедо, за тебе е леко мотика и лопата, а не одење на ма-настир! Разбра сега? Умирачка, умирачка за тебе (4, 209).

Со п р и д а в к а т а: **голема:** Едни нозе што имала (лам-јата) како некои најголеми лопати (3, 100).

ЛОСТ -ои м. (грч. lostos) *јака орвена или железна ѝрачка шѝо се сѝава со едниои крај ѝод некој ѝредмеѝ за да се ѝомесѝи;* Двајца ортаци меанѝии... закопале еден кѝуп и го поклопиле кѝупо со една голема и тешка плоча, што одвај да се крева со лостои (6, 55); Зеле лостои и ја дигнале плочата од под кѝупо да ’и изваат па-рите (6, 56).

ЛОСТ м. (книж.) *соблазна:* му го кладе лосто – *ѝо соб-лазни;* Видуајќи гаоло оти нема кандило, ами лели се налутил мно-гу на патрико и му го кладе лосто за да го види на ортома (4, 284).

ЛОСТИ(Т) ѝл. *несвр.* (книж.) *соблазнува; ѝремамува;* Му тргнал (гаоло) по траго на владиката за да го лости, за во некој го-лем грев да го клаи и во неколку дни со помошта на многу друзи гаоли го донесе во еден уште поголем грев од попо (4, 282); Му легнал гаолот (на момчето и невестата) по трагот за да ’и лостит (4, 233); Што облок да се обложи (чоeko), чунки тогај не била же-ната му кај него и да го лости, та да му кажуа облого (2, 235).

ЛОТ *м. име на личност* во народна приказна; Најпосле му кажале за тие три дрвја од главните што 'и посадил Лот (4, 28); Аман, бре чоече – му рекол Ѓаолот на Лота – дај ми една вода да се напијам, оти изгорев од горештината (4, 27).

ЛОШ *прид.* (спрот.: арен). **1. а.** *бездушен; зол; 1. (за човек);* Еден сиромав и многу лош чоек не можел никако да се обогати, чунки Госпо не му помагал (4, 270); Море де, бре душко... што бараш по овие пустелии? Дали си некој лош чоек, дали си некој сиромав, дали што? (4, 78); Почнал да си мисли (сиромαιο) сам во себе за лошите баждарции и за лошите кадии и војводи (5, 150). **2. (за дух);** Слушај вамо, чорбаџи – му рекол ангелот – не само момчево да го јадит лошио дув, ами и мене нека ме јадит (4, 125); Коа му се престапи тој стих на царо да се пиши кај што треба, тој надушен од лошио дух и се возгордеа, та не остааше да се пиши велејќи му на свети оци (4, 202). **б.** *немилосрден; бескрујолозен; проклејќи; џоган;* Сега има еден толку лош цар и душман на народо, што да што пари има, сите му ји зеде (3, 77); Идејќи, најдов (дедо) дваесемина најлоши арамии (4, 92); Кога влегол во расјето, беше нашол дванаесетмина арамии, од најлошите на веков (4, 91). **в.** *свиреј, крволочен, ојасен;* Море брго, бре љубовниче куртулисај ме од ова лошо, проклето животинче, оти ќе ме јади жива! (5, 208); Да те вардам (Еѓуптине) ноќеска од некој лоши сверио да не те изедат (2, 128); Многу пати царот аскер праќал да ја убијат таа лоша ламја (2, 133).

2. (спрот.: личен, убав); *ишћо нема добар физички изглед; ѓруб;* Од многуте молење од мајка му на слепото момче, што ми сакаше машко дете, је го дадов, ама и 'и го ослепев, чунки незе така ѝ је реченото да имат лоша челада (4, 101); Зашто бре домаќине, одиш по овие Ѓаолски самовили? Дали лоша сум јас? (2, 131)

3. (*џо квалиџејќи*) *ишћо не задоволува, ишћо не е добар;* Уу, мајко, ами лошио коњ јас му го дадов на чокот – ѝ рекла ќерка је (6, 228); Слекол (ќелешо) лошите алишта, го јавнал коњо и одлетал кај што имало вилои (3, 30).

4. *дрзок, невнимателен; некоректен;* Оф, бре синко, ти досеа ваков лош против мене не беше, а пак сега од кај се надупи? (2, 222)

5. *непријатен;* А пак една смрдеа што излегуала од тој пусти дол, многу лоша била, што не се трпело (4, 73).

б. а. *ишћо е без среќа; несреќен; мачен, џежок;* Јас ќе те од-

несам (момче) дури дома и ќе ти се најдам дури си жив во најлоша несреќа (2, 284); Оф, мори жено, да што пусти лош кџмет сум имал јас што да паднам во толку лоша сиромаштија (3, 270); Со тоа нешто таа сакаше да му докажи на двата браќа оти делбата је многу лоша (3, 173); Што беше тој пусти лош кџмет мој што сум имал јас (3, 212); Их, што лош кџмет имал татко – беше си рекол сам со себе – види што пакос се стори, сите гоеда се изгореа (6, 198); Дека била многу богубојазлива, ѓаол – натемаго! – многу лоши мисли је носел за како од како да ја излошит (4, 262); Еве ти го леко, царска девојко – је рекол еќимот – секој саат и секој ден, кога ќе ти дојдит лошата мисла што ти го мачит срцето, ќе го пеиш муурот и ќе го поразмислиш тоа што ќе го пеиш (5, 166). **б.** *ишћо е неѓаишвен, незгоден*; И со првио (маж) сум живеела арно, домаќине, и со тебе си живеам арно – му рекла – првио само еден табиег имаше лош, што сеедно овкаше (6, 18).

7. *(за време) ойасен, шежок*; Една година беше паднало една лоша зима, тики беа се собрале сите Еѓупци, та појдоа кај царот за да сакаат две лета (6, 110); (мајката и таткото двете пилиња) ’и колнале многу пати, ете зер ѓаол, натемаго, беше се погодил, чедо, некој лош саат, кога ’и колнала мајка му (2, 138).

8. *ойасен за живои. а. (за рана, болесћ) ишћо се лекува шешко*; Коа ји исполнил (Адам) петте стотини години, беше му намил со една лоша треска, беше го стресло (4, 20); Еден многу богат чорбаџија имал лоши рани на градите и од што биле лоши раните, беа му запреле еќимите да не јади ништо (5, 76); А почнала таа да му кажуат оти мажот је имал една болес многу лоша, и за да оздравит мажот је, је дошло на сон да сedit во теќето една година време (6, 24). **б.** *болен, кому ишћо не му чини зравјеићо*; Се поболлил Еѓуптинот еднаш многу лошо, брат му и сестра му го натерале за да се причести, чунки го глеале оти јет многу лош и да не умрит непричестен (6, 171). **в.** *смрћоносен*; Тепање, ем лошо тепање, су му сторил – рекол Божин – со остенот ногата су му ја скршил (на штрко) (2, 152).

9. *(за клеићва, збор и др.) луић, жесћок, злобен; навредлив*; Сполај ти, Господи, сполај ти, бре стрико, што беше била клетвата лоша – им рекол Силјан – татко ми кажуаше за две пилиња што сет кај нас в поле, едното го викаат Сиве, а другото Чуле (2, 146); Сторил ниет владиката да је вели на жената од комшијата лоши зборои (6, 163); Али ти рече некој лош збор, речи му го и ти, да не те праит другиот будала (4, 242).

10. а. *сѝрашен, сѝрмен (за ѝланина)*; Одлетал (коњот) многу скраја во некоја лоша планина (6, 230); Не можеш ништо да се прибереш од лоши спили и далги (2, 147). **б.** *сѝрашен (за ѝтемница, вик и др.)*; И наместо да ни се отворат очите, еве ни се затворија од оваа лоша и страшна темница што н наклапушила (4, 13); Коа чул овчарот тој збор од волкот, дал еден лош вик по пците за да бегаат (2, 44).

11. *џолем*; Оф, честита царице, од лош грев што сум сторила (сум болна) (2, 184); Заповедал Соломон да се клаат тие три дрвја наместо мос, на еден лош батак што имало тамо (4, 23); Дотрчал стариот... да го вадит магарето... арно ама една лоша кал беше била (6, 212).

12. *(за дожд)* *силен*; И наместо лоши дождеи да врнат, врнале мајски роси за мила убавина (4, 121).

13. *(за занаетѝ)* *ѝежок, најорен*; Лош занает ет, синко, дрварлако, гледај да научиш ти и брат ти некој полесен занает за да печалите пари (3, 147).

14. *нечесен, некорисен*; Напраило детето така, и ете го гаолот кај идит кај детето за да го земит да одат по лоши работи (4, 232).

Во и з р а з и т е: **вати лош пат** – *ѝочна да живее нечесно, недомаќински*; Силјан беше ватил еден лош пат, тики ич не го слушаше татка си и мајка си, што ти велаат: вај, бај да не се настрвнит пес на касапница (2, 137); Тебдил се праел дуовникот со турска чалма кога одел по лошите патишта (5, 197); Си била една жена бесчесна и многу итра. Сеедно мажа си го лажела и го маткала за да не ја усети оти ојт по лош пат (6, 44); **го удри на лошо место** – *џорани ѝешко, смрѝоносно*; Изваил (чоекот) пиштоло, та го удрил (кучето) на лошо место и на часо не паднало, ама ошло кај торбата со парите и се свило околу торбата (5, 10); **лош (ли) ми е зборо** – *ѝри ѝрашање: не е ли добро ова ѝѝо велаам?*; Ете што ти мислам, чорбаѝи, да праам. Што велиш, лош ми е зборот? (6, 195); Боже здравје, утре ќе го сноам платното во двор и други ден готоо ќе бидит, а подругиден еве ти кошула, домаќине. Ха, лош ли ми е зборо, домаќине? (6, 36); **лоша ми е работата** – *нема убаво да ѝоминам; ќе ми се случи неѝѝо лошо*; лоша ми е работата, господаре, туку што не веруам да му текни, чунки е ѝабанѝија и је многу страшлив (5, 186); **лоша ни е работата** – *ни ѝреѝѝѝѝои некој неусиех, мака и сл.*; Ако ’и држиш (синои ти) овде олкаи мажи, лоша ни е работата, чунки сега наголемеа и разбираат од нашата работа (3, 150); **лоша**

сипаница – *болестиа* Variola vera; Да даеше Господ една сипаница лоша да дојдеше и сите вас да ве собереше, та после до векот едно да не пркнит! (2, 147); **оди по лош пат** – *живее нечесно*; Близу десет години што оди по лош пат момчето и што пишува женцки итроштиње. Откоа го исписа сиот тевтер, сторило ниет да се женит (6, 20); **по арно... иди и лошо** – *не е сè арно*; Не знаиме ние што мисли Госпо, пријатели – му рече праведнио – по арно време иди и лошо (4, 121).

Со и менките: **адет** (5, 3; 5, 33), **ајљазлак** (2, 137), **алиште** (3, 32; 3, 30), **арамија** (4, 92; 5, 255); **баждарџија** (5, 150), **батак** (4, 28), **безбожник** (4, 183), **болес** (3, 218; 6, 24), **болештина** (2, 152); **ветар** (3, 138), **вик** (2, 44), **викање** (5, 341), **викотница** (5, 247); **грев** (2, 184); **дете** (4, 197; 4, 232), **дожд** (4, 121), **другар** (2, 137; 2, 138; 5, 246), **дув** (4, 125), **дух** (4, 202); **жена** (2, 215; 4, 274; 2, 177; 5, 244), **животинче** (5, 208); **завис** (5, 276), **занает** (3, 147), **збор** (3, 75; 4, 225; 4, 242; 4, 243; 6, 163), **зима** (3, 247; 6, 110); **свер** (2, 128; 4, 71); **име** (5, 314); **кадија** (5, 150), **карање** (5, 341), **кмет** (3, 212; 6, 199), **кесеџија** (4, 85), **клетва** (2, 146), **коњ** (6, 113, 228), **кроста** (2, 35), **кривина** (4, 134), **кучка** (2, 38); **лајно** (5, 82), **ламја** (2, 133), **луѓе** (3, 128; 5, 41; 4, 133); **маѓесник** (3, 66), **мајка** (3, 285), **мамелеџија** (4, 158), **марифет** (3, 168), **маштеа** (2, 179; 5, 330), **месец** (3, 145), **место** (4, 25; 5, 10), **мечка** (2, 88), **мисла** (3, 221; 4, 8; 4, 224; 5, 160), **момче** (5, 334), **мутав** (5, 328); **нападуачка**: Со таквие и друзи многу полоши нападуачки сите четиња кауѓери што поминаа од тој манастир од набожнио егумен и од друзи манастири, така го напаѓаа Бога и се шегуаа со него. (4, 209); (4, 209), **нестреќа** (2, 284), **нишан** (2, 108); **пат** (2, 137; 3, 58; 5, 197; 6, 44; 6, 161), **пизма** (5, 359), **планина** (6, 230), **пци** (2, 42); **работа** (3, 277; 4, 232; 4, 133; 4, 62; 5, 39), **работа** (5, 290), **рана** (2, 70; 5, 76); **саат** (2, 138; 3, 306), **сипаница** (2, 147), **сиромав** (4, 271), **сиромаштија** (3, 270), **спила** (2, 147), **срце** (5, 160), **стапица** (2, 32), **старос** (4, 210); **табиет** (5, 342; 6, 18), **темница** (4, 13), **тепање** (2, 152), **треска** (4, 20); **угур** (3, 257), **утро** (4, 251); **цар** (3, 76; 3, 77; 3, 79); **челад** (4, 101), **чоек** (4, 222; 4, 270; 4, 78).

ЛОШО *ср. зло*; (спрот.: **арно**, **добро**); Што ќе доит лошото на луѓето – нека доит на стоката (2, 58); Да се свестиш (синко) и да се истаиш од овие лоши другари што те учат на лошо, оти можи Господ да те стори со секакви лошотии (2, 138); Ја, ај слези, бре старче, долу – му рече Господ – на друмот, кај чешмата. Близу до чешмата имат иа едно дрво јаороо, во него да влезеш, чунки е

шупливо, и да се скриеш арно со шума, да да гледаш тика на чешмата. Што ќе се стори денеска и вечер, дојди за да ми кажиш, ама ер што да видиш, да траиш и за арно и за лошо. (4, 133)

Со п р и д а в к а т а: **нешто**: ...еве (Петре) ќе те послушам и ќевот ќе ти го напраам, ама ако излези нешто лошо од изменуањето на времето, најголемата мака на тебе и на твојата куќа може да бидит. (4, 109).

ЛОШО *ирил. а. зло, недобро*; (спрот.: **арно**); Секое излегување попо да оит в црква... ќе ја заключеше попадијата в куќи, да не излегуат од куќи надвор, да не нешто ја видат светот и помислат лошо за неа (5, 191); Види се, бре момче, оти од глаа до појас си позлатено... покри се да не се гледаш оти така лошо ќе патиш – му рекол старио и се вратил назад (3, 270; Вие, пријатели, ...ако пак ја ватите кривината, уште полошо може Господ да ве накажит (4, 126). **б.** *со лоши последици; ужасно*; Вака да знаите, лошо ќе ве расипам! – им рекол арслано (2, 45); Јас што ти реков тебе (бре чоече), ти да не идиш кај друг цар да лекуаш, оти лошо ќе патиш (2, 217). **в.** *шешко*; (Адам) многу лошо се поболлил (4, 22); Уште коа беше се заиграло морето, царо беше се поболлил многу лошо и болен си отиде дома со новата царица (3, 210); Најпосле му се преполни чашата, што рекол некој, и паднал лошо болен. Виде веќе оти ќе умира и ќе куртулисаат селаните од маките негои (5, 283). **г.** *смртносно*; Излегол син му на некој цар да лои лов во некоја планина со многу тебабија и, шетајќи по планина, му клале пусијата некој лоши арамии и лошо го раниле. (5, 255)

Во и з р а з о т: **лошо не ќе сториш (ако кажеш)** – *ќе постојат добро*; Домаќине, лошо не ќе сториш, х, х, дека ќе го куртулисам татка, ете х, х!? (6, 228)

ЛОШОТИЈА -ии, -иј *ж. а. лошо дело, лоша постојатка; зло*; (спрот.: *добрин*); Големио што му е на сите луѓе што се собрани ќе 'и праша кој каква лошотија сторил (5, 183); Седе, што седе тој наш брат во католиците, и никаков напредок не напредна во некој добриње, а лошотиите му напредуаа уште поеќе отколку што 'и имаше (4, 181); Кога беше го ислушал царот светецо, на чудо беше станал од кај беше му 'и научил сите лошотиј (4, 162). **б.** *својство на лош*; На нејзината лошотија од камен срце да имаше чоек и пак не ќе можеше да ѝ дотраи (2, 211).

Со п р и д а в к и т е: **голема**: Гледајќи Господ Бог во лемата лошотија на богатио каменар и гледајќи оти ќе се изгуби ду-

шата, си намислил да го избави од ноктите на сатана (4, 214); **илјаден**: Овде лежи коџабашижата од нашето село што напраил со илјадни лошотии на народо (5, 284); **напрежна**: Се ранисал (момчето) од сите тие напрежни лошотии: се сторил чесен и најарен домаќин (4, 218); **неисказан**: Си бил еден чоек во едно село, толку лош што беше бил, што во сева земја не се наоѓал. Неисказани лошотии му праел (коџабашижата) на селаните, не само во негоото село ами и во сите села што биле близу до негоото село (5, 287).

Со б р о ј о т: **триста**: Откоа го пуштил од апсаана, сиромажот триста лошотии беше ти напраил (4, 236); Верата не го учила (рисјанино) да праи триста лошотии и после да го мачи совеста (4, 180).

ЛУБЕНИЦА -и ж. (бот.) *рас̄тението и илодои* Citorullus vulgaris; Му се качил на слепиот улогаиот и скинале баш – од лубеница (6, 58); Ја зела (жената) таа лубеница и ја внесла в килер и ја измила убао та му ја однесла пак таа (6, 29); Во сите седум години не му се сториле (на чоекот) лубеници во бостанот. На седумте години одвај му се сторила само една лубеница во стреде бостано (3, 180).

Во и з р а з о т: **ја тиква ја лубеница** – *лоша или добра рабоија*; Ја тиква ја лубеница ќе ми излези работата, коа ќе види царо бовчалјаци и коа ќе чуе оти син му се женил од фиљан цар (5, 135).

Во п о с л о в и ц а т а: Две лубеници под една мишка не се носат (4, 139).

Со п р и д а в к и т е: **зрела**: Е, море слепче, да знаиш што зрели лубеници имат, низ бостанов, ама, ах пусто, што сум сакат (6, 58); **недозреана**: Едно од децата јадело зелена крастајца, а пак другото незозреана лубеница (5, 41); **таксана**: Едно беше го нашол (магаренцето) и веднаш беше свртел другио лис, за таксаната лубеница на Алла (6, 131).

Со б р о е в и т е: **две**: Вид. ја пословицата; **три**: Да земиш, синко – му рекла бабата што ја нашол – три лубеници, една голема, друга постредна, треќа помала (3, 133).

ЛУЃЕ мн. од ч о в е к. **1**. Вид. ч о в е к 1; Да се искапат во другио извор, та да се сторат пак луѓе (2, 146); Татко ми, Бог да ми го прости, ми остаи насиег, на чоек лош добро да не праам... Не се луѓето цвеќе, да да 'и мирисам (3, 124); Ако го пиеме (виното) као имање, ќе ни втаса, а пак ако го пиеме као луѓе, нема да ни втаса

(5, 88); Си бил некој овчар, живеел сè в планина, во луѓе не се мешал (6, 174); Знајте, бре браќа, ми рече првото (момче), како мож да станеме ние луѓе и да си ојме на виљаат? (3, 294)

2. Вид. ч о в е к 4; Овие деца колку 'и учам, толку поеќе не знаат! Учи, учи, тиква бучи“. Овие нема да бидат луѓе, као што рекол Господ, ами гоедари и свињари (4, 190).

3. ише ишо се во служба на некого; Мене не ми је гајле оти ќе ти останале гладни твојте луѓе, јас треба да те изеам, и друго ништо! – му рекла ламјата (2, 219); Излегол пред суднико и му се молил да му даит двајца негои луѓе да појди во неделата в црква за да види во црквата дали ќе дојдит некој чоек од арамииите што ја украде маазата (5, 164); Откоа ја дигна орелот цареа ќерка, царот распратил по целата земја луѓе за да ја бараат по сите планиње (2, 207).

Во и з р а з и т е: се вели у луѓето – се вели, се зборува; На сите му паднало жал, и ватиле, та сите си скршиле по една нога и оттогај останало да се вели у луѓето: едноногио (4, 220); **што рекле луѓето – ишо се вели;** Едниот од нас (бре волчко) нека ти останит за утре оти поеќе дни сет од колбаси, што рекле луѓето (2, 22).

Со и м е н к и т е: гаоли: Си тоарил еден тоар алатни дрваро од најлошите и најгаолите луѓе, та си дошол на својио виљаат и си станал голем чорбација (5, 187); **патник:** Патници луѓе што ќе паднеа на ано, јадење, пиене за нив и за коњите, нити пет пари црвени не му земаше (3, 293).

Со п р и д а в к и т е: арни: Ние не треба да слушаме светот, чунки на арните луѓе свето му завидуат (6, 45); Е, на едни лоши луѓе си му надал пари со купои, а на едни ем арни луѓе, ем си 'и оставил сиромаси да трпат за една корка леб (4, 87); **богати:** Јас ќе одам отсега вамо по најбогатите луѓе за да работам (3, 257); Многу украдени работи тој (сиромаио) искажа на луѓе богати и големи бакшиши земаше (4, 129); И не само богати луѓе је таксуале пари (на света Марија), ами књазои и царои је таксуале (4, 192); **будали:** Знаиш, домаќине, светот си бараат побудали луѓе за да си праат мезе со нив (6, 9); Бре момче, ама нема сега будали луѓе да 'и излажиш и да му земиш пари (5, 131); **водни:** Има водни луѓе во морето (2, 189); **големи:** Знајте, мили мој браќа, оти вие ќе бидите големи луѓе, со голема чес (3, 276); За да бидиш најбогат во луѓето на овој век и на тој век, да си со мене, со патрици, со владици, со најголеми луѓе и со цареи (4, 283); **грешни:** А седалиштето му е на сите во вечна мака за да чекаат тамо грешните луѓе (4, 11); (егуменот) не-

престајно се молел на Бога да 'и прости сите грешни луѓе по сета земја, а најпоеќе калуѓерите од негоио манастир (4, 208); **диви:** Да не сет некој диви луѓе од долна земја? Како да праам, златен Господи? (2, 142); Тргнале (аскоро) по некоја пустелија, кај што имало диви луѓе (4, 71); **еснафски:** Се чудеде еснафските луѓе зашто толку пари секој да дава за едно 'ргосано бочве (6, 59); **испратени:** Татко ми има испратени луѓе да ме бараат арантаран (3, 61); **куќни:** Имало еден терзија и шиел во една селцка куќа за куќните луѓе (5, 203); По малку време беше се собрале сите куќни луѓе и дури некој од комшијте и курдисале муабети да го прашаат Силјана (2, 144); Сите куќни луѓе биле наредени околу огништето да се греат (6, 38); **лоши:** Најмногу (мило чедо) ти начувам да се пазиш од лоши луѓе, како што сум се чуал и јас (3, 118); Сиромаиот, старче – му рече Господ – беше од најлошите луѓе (4, 135); Сега ме пери мене да си одам назад и да си седнам на престола, та да судам по прао и лошите луѓе да 'и накажувам според законом, а пак добрите да 'и зафалувам за оти се прави и чесни (5, 41); **млади:** Кога видоа сите луѓе, млади и стари, јунастото од старио, сите се зачудиле (3, 216); **наседнати:** Свети Јоан, одејќим си по пат за да се качит на планина да го молит Бога, видел покрај пато наседнати луѓе на купои (4, 100); **невидени:** Каква работа ќе бидит таа, луѓе невидени, ни чуени, да му прикажуваат (на Силјана) за сè што имал дома (2, 145); **непознати:** Си 'и зеде (мајката парите) при сè што му беше жал за сина је да му го даит на непознати луѓе (3, 165); **пашински:** Се качил горе гускарот поткрепен од неколцина пашински луѓе (5, 130); **праведни:** Од праведните луѓе Госпо ќе го полни табурот од сатаната (4, 11); **прости:** Тој збор ет за простите луѓе што веруваат сè што добиваат Госпо му помагал и кјсметот им работел (2, 295); **свесни:** Арно си имаат сиромасите и свесните луѓе што коа да блаошаваат со многу блаосои, блаошаваат и со блаосоо: здравје Госпо да ни даи (5, 78); **слаби:** Многу слаби луѓе во умо беше 'и кандисал (лошио безбожник) да веруваат као што веруа тој (4, 183); **слепи:** На мнозина слепи луѓе (сиромаиот) му 'и оздраве очите (4, 129); Сопрво му отвори очите на многу слепи луѓе, без да му земи пари (4, 179); Ова ливче треба да е од рајо Божји испратено по гулабо мене подарок за да лекувам слепи луѓе можеби (4, 178); **стари:** Од тој саат беше се арнисал тој лош адет да се губат старите луѓе, да дури до денеска кај се држит тој адет (5, 33); Еден маж сакал да је види умо на жената си до колку пари је чини и да ја обиди дали је вистина жената неверна, како што му велеле старите луѓе (6, 10);

тамошни: (свети Тома) ји увери тамошните луѓе оти има друг век и второ воскресение (4, 160); **ужилени:** Мнозина од ужилените луѓе беа изумреле (5, 288); **улаи:** За улаите луѓе коа 'и пуштале, требало да се изваи пред царо да 'и види оти оздравеле, да после да 'и пуштат (2, 120); **учени:** Се собрале попои, владици и секакви учени луѓе (4, 24); **царски** и **царцки:** Кога прошетаа царските луѓе низ градот, гледаат сите порти бележани со катран (2, 251); Секое утро одел (чоекот) на кафе кај што оеле царските луѓе и најбогатите (5, 137); Голема радос сторија (жените) задека царо ќе им даит верман за и тие да бидат големи царцки луѓе како што се мажите (5, 6); Оваа влечка – си рекле царцките луѓе, треба да је од некоја многу богата девојка и многу лична (3, 48); **црни:** Кога поглеал (чоекот), страв го ватило: гледат нешто како луѓе црни со очите подбелени, забите оклештени, рогои за страои, трештил и побегнал (4, 231); **чесни:** Ако сакаш да се обложиме, пред чесни луѓе да си даиме потпис, за кој ќе го добие облого (2, 235); – **цормет:** Ќе му појдам на тој икономис чоек што го прекаруаат цорметите луѓе (5, 324).

Со б р о ј н и т е и м е н к и: **двајца:** Се заортачиле двајца луѓе за да бидат меанции (6, 59); Не можејќи еднаш да се ујдисат двајца луѓе со еден коњ, отишле при реката да је клаат пари и да се ујдисаат (4, 94); Се чуди сиромано за ошто да лежат двајцата луѓе покрај умренио (4, 129); **тројца:** Одејќи на ацилк, стрела (Марија) тројца многу богати луѓе и сторила ниет и нив да 'и прелажи (4, 193); десетдвајсемина: Немаше ноќ што да не се отепаат десет, двајсемина луѓе и да му се опленат куките (на царо) (4, 145); **дваесетмина:** Во една селцка куќа што имало дваесетмина луѓе, кое синои, кое внуци, беше жениле едно момче и беа му зеле невеста (6, 38).

ЛУК м. бот. *градинарскојѝо расѝение* *Alium sativum*; Еден чоек отишол една ноќ во една бавча да кради лук (6, 54); Еден бавчанција главил едно момче за да му продаа зарзават, на сергија. Отпрво му наредил сергијата со лук. (6, 98)

Во и з р а з и т е: **ни лук си јал, ни лук си мирисал** – *ирави се како да не знаеш нишиѝо (за ѝѝо)*; Дури је брго, да купиме еден буљбуљ и да го затвориме во сандако, та ни лук си јал, ни лук си мирисал (5, 7); Си дошло детето дома и ни лук јало, ни лук мирисало (6, 163); **си го згазил луко** – *си згрешил*; Јас ватив еден јабанција и го натерав да го испие сето море, арно ама го остаив за утре да

го пие морето – му рекол. И ти си го згазил луко, пријателе, лели си го остаил за утре. Ами ако му текни на чоeko да ти речи: Запри 'и пријателе, сите реки што влегуаат во морето, и после ќе го испијам, – ти тогај како ќе праиш? (5, 186)

ЛУКАВСТВО *ср.* (црклов.) *ишросѝ, ишрина*; Женско лукавство (наслов бр. 409, 6, 44).

ЛУЛА *џл. несвр. ниша, лулее, лелее*; Барем да бев напраил крошни за татка да го лулаше (рекол Итромаан Пејо), не ми је жал (6, 213).

ЛУМБАРДОС и **ЛУМБРДОС** *изв. ѝлас, ѝрас, бам*; Откоа ја изблу (змијата) водата, туку беше се отркалила во езерото лумбѝрдос внатре и тогај си се приспособале сите сверои и животинки (4, 73); Та седнала (жената) на кувчето и – лумбардос! – паднала во бунаро (4, 276).

ЛУПА *џл. несвр. рабоѝи ѝешка рабоѝа; 'рѝа*; Море, изми си раце, бре братко – му рекол брат му – и седни си да вечераш оти везден си лупал и си жнал на силната горештина (3, 271).

ЛУПЕЊЕ *ср. џл. им. од л у п и – иечали, зарабоѝува*; Веруам да лупам пари до лупење и никој да не ме побара, чунки овде арамии сораам немало (5, 151); **ЛУПИ ПАРИ ДО ЛУПЕЊЕ** – *мноѝу зарабоѝува*.

ЛУПЕШКА и *ж. истѝо ишѝо и лушпа*; Метејќи дворо жената од комшијата тогај, 'и видеа лупешките од јаболкото наземи (2, 165); Лупешките од јаболкото (царицата) 'и врлила низ пенѝере и паднале у комшиите (2, 165).

ЛУПИ *џл. несвр. зема*; овде: **ЛУПИ ПАРИ** – *иечали, зема, зарабоѝува добро*; Веруам да лупам пари до лупење и никој да не ме побара, чунки овде арамии сораам немало! (5, 151); Ха, еве ми пусто село без пци, сега ќе си лупам мендухии, дури да речам доста! (5, 143)

ЛУТ *ѝрид. 1. а. ишѝо е налуѝен*; Лут бидејќи (рибаро), не можел да фати риби, му излегол надвор и го грабнал за перче (чоекот), го кутнал наземи, та му удрил еден ќотек (6, 76); Одошто беше лут татко му многу (на децата), му викнал со ножо да сечи (од коријата) (2, 179). **б. во синонимен сѝреѝ со н а с р д е н**: Откоа разгледа насекаде, нигде не беше ја видел, и тогај веќе (царот)

поверуал оти се удалиле. При сè што беше многу лут и насрден на ќерка си, пак му се нажалило и си поплака за ќерка си (2, 269).

2. (за вкус) остӣар, силен; (спрот.: *бла̄з*); Чоекот за на шега му рекол (на дрваро) да му клаит на магарињата по едно црвено, луто пиперче под опашка (6, 100); Ќе го намачкаш (рисјанко) местото со мед и ќе го посолиш со најлутата букоска пипер (5, 51); Му удрил комшијата лутата ракија (на попо), а после виното (5, 195).

3. лута змија – *ош̄ровна змија*; Ајде, осум сестри и осум зетей, завалете стред дворо еден силен оган, ќе гориме лута змија од која го дочевав братот (3, 176); Таа украдум беше отишла една планина и ватила две лути змии осојници (3, 217).

Со и м е н к и т е: змија; пипер, пиперче; ракија: Вид. ги примерите.

ЛУТИ *гл. несвр. I. (само во 3 л.) му лути* – *чувствувува остӣар, жес̄ткок вкус во ус̄та̄ӣа (од иш̄ерка и сл.);* Цвакајким (сиромано чоек) леб со букоска пипер, веќе беше му се здодеало; одошто му лутело, тики ватил сиромав да плачит и да се колнит дека се родил (4, 235).

II. се лути – *лутӣ е, налутӣен е*; Почекај, пријателе – му рече момчето – не лути се: има да ти докажам за сите работи што ’и сторив (4, 104); Така велејќи му коџабашижата на чоеко сеедно, коа бил насамо, и се лутел и не, а пак коа бил на некој собор, многу мака му било (5, 18); Те молам (господаре) да не ми се лутиш што ти реков и што ќе ти речам (4, 61).

ЛУТИНА *ж. овде: (според л у т 1) својс̄тво на лутӣ, налутӣен човек*; Сега ако се нашол ќефил царот и ви дал заповест за да го губите (син му)... до некое време лутината ќе му поминит (5, 129); Од лутина што се налутила чумата, по друг пат тргнала да трчат да ’и втаса момчето и момата (2, 261).

Во и з р а з и т е: **заврие од лутина** – *мошне многу се налутӣил*; ...многу серсем бил пустио бербер тики уште не беше го завадил да го бричит, беше заврел од лутини и ватил да вучи со носот (5, 301); **на лутина** – *налутӣено*; Ах, да му изваам обете очи! – му рекол на лутина царот на елчијата (4, 98); Ајде, бегај оттука, ујлијо несреќна! – је свикал на лутина царот (2, 290).

Со п р и д а в к и т е: **голема**: Со голема лутина царо го прашал од каде је и кој је што напраил таква лага (5, 130); Коа чул агата тој збор, веднаш ја свртел пулитиката и му рекол со голема лутина (5, 26); **сверска**: За да не му даит бакшиш (чорбаџијата), из-

легуајќи од одаја, му свикал на сиромаиот со една сверска лутина (5, 90); **пуста**: Господ да ме прости, неарно сторив, ама пушта лутина чочка је лоша, тики чоек колку да се чуа да не греша, пак ќе згреша (2, 152); **чочка**: Вид. го примерот кај **пуста**.

ЛУТИЦА ж. (змија) **лутца** – *ошровна змија*; Со ова нешто сакам да ти кажам, синко: жените се змии и затоа треба да бараш некоја чупа да је водна змија, а не лутца (2, 221); Таа му кажала оти од расоло оздравела. Бидејќи уште имало од срцето на расоло, го зел чоеко и го расекол со ножо накрс и што да најди во расоло? Една змија лутца (5, 270).

ЛУШПА -и ж. **1.** *тврда обвивка (од јајце, овошје и др.)*; (Син му од царот) фрлил со позлаќеното јаболко на една лушпа од јајцето на бабата, та му ја окршил лушпата (2, 171); На ти ја оваа лушпа, момче – му рекла (рибата) – и ако ти дојдит некоаш некоја голема неола за да ти потребам нешто, дојди овдеа и нагори ја лушпата (2, 193).

2. *таква обвивка кај риба и др.*; Видела старата оти не можела да ја отми ќерка си од пливците, беше ја променила во најубајте алишта, му дала три лушпи од риба за да је бидат три измерки (2, 187).

Со п р и д а в к и т е: **мала**: Едно чу тие зборои царскио син од малата лушпа, и со радос влегол при немата царица (2, 188); **ореова**: Едно видел царот азната, го простил кралот и веднаш му оздравеле очите на кралот, како лушпи ореои му паднале од очите (4, 99).

Со б р о ј о т: **три**: Вид. кај лушпа 2.

Љ

ЉА *изв. овде: ономајтојејски извик за пошмевање; Откога си влезе внатре кума лиса ватила да му се биет поеќе шега: „ља, ља, ља, ља“, му праела (на кумче волче) со уста со јазикот исплазен. (2, 26).*

ЉУБЕЗЕН -зна *приод. а. овде: при обраќање мил, граџ; Слушај вамо, љубезна моја, еве како можам да те избавам од тој проклет орел (3, 88); Дуња Ѓузели, љубезна моја годеница, ела поблизу да те видам и ако има некој колајлак, да те земам и да те куртулисам (3, 87). б. форма на -зни во м.р.; Што нешто непара ти е арно, љубезни? (3, 92)*

Со и м е н к и т е: **годеница** и **Дуња Ѓузели**.

ЉУБЕН *приод. мил, сакан; Ти ли си, љубезни мој свршениче? – Јас сум, љубена моја – је рекол (3, 87).*

ЉУБИ *г.л. несвр. милува, сака; По некој месец, си зело пушката момчето и си ошло на лов кај некое блаштиште да отепа некоја дива пајка, чунки многу 'и љубел дивите пајки (3, 120).*

ЉУБОВ *ж. 1. чувствиво на силна приврзаност меѓу маж и жена; Ѓаолот многу му завидуаше (на домаќинот и домаќинката) на љубовта што ја имаа (4, 243).*

2. однос на приврзаност; Ете, браќа рисјани – му рече царо – како ви послуша Ристос вашите молитви, искажани од браќка љубов и жива вера: се премести планинката! (4, 98)

Со п р и д а в к а т а: **браќка**: Вид. љубов 2.

ЉУБОВНИК -ци *м. лице од маишки пол што ооржува блиски односи со женска особа; Лелех, јас сиромав, зер невестата ми си довела некој љубовник? (4, 234); Со сè што си вадела очите со љубовникот, сторила (невестата од богатиот) ниет да го земи за маж и да го обогати со стоката од мажа е (2, 228); Јас си имам еден љубовник, а мажот ми ич досега не ме знаеше оти сум таква (6, 46); форма за обраќање на -че; Море брго бре љубовниче, куртулисај ме од ова лошо, проклето животинче, оти ќе ме јади жива! Едно посигнување љубовникот со рака за да го ватит, и орлетео го беше зграпчило за рака со ноктите. (5, 208)*

ЉУБОВНИЦА -и ж. *лице од женски пол илшо одржува блиски односи со лице од машки пол*; А патрико беше кај таа љубовница, и ако не веруаш, прати во овој час да го најдиш оти тамо ет (4, 57); Ах, анасања – беше си рекол сам себе – син ми да ми ја земе мојата љубовница, за ошто ми је животот мене (3, 95); Вистина, честити царе, ти беше во столо – му рекол светецот – ама мислата и душата ти шеташе во љубовниците и нечесните жени (4, 162).

ЉУБОВНИЧЕ *ср. хии.* од љ у б о в н и к; Али чу, мило мое љубовниче, што ќотек му удрив на царо, ај сега веќе стани ми! (4, 270)

Со п р и д а в к а т а: **мило**: Вид. го примерот.

ЉУЃЕ *м. (џри предавање на реч од друџ говор)*; Вид. **луѓе**: Та море, љуѓе бре, та што ќе да било воа? (6, 175)

ЉУЛЕ -иња *ср. (тур.)* Вид. **луле**; Наполнил (стопанот) љулето од чибукот со тутун, изваил чантетото со огнилото, си секнал еден трад и си го запалил чибукот. Испил еден чибук, го истресол љулето; пак наполнил љулето со тутун (2, 78); Како пиле тутун (измеќарите)... како полниле љулињата, како тресле... цело буниште од пепелта беа напраиле (6, 116); На тија муабети згора, како што си пиел дервишот со чибукот тутун беше му паднал жарот од љулето и беа му се запалиле шалварите (6, 127).

М

МА *сврз. ама*; Си имало еден сиромав чоек, многу му се молел на Бога да добие илјада грошеи, да после неќел ништо поеќе. Ма навртел Господ, добил илјада. (6, 88)

МАА *гл. невср.* Вид. **мава**; Многу пати царот беше го видел момчето оти 'и тепало немилостиво магарињата и еднаш беше го викнал при себе та му забелезал јако за уште еднаш да не маат така (3, 285).

МААЗА *ж. 1. ипросјорија, зграда за сместување и чување на разни сџоки; магазин, сџоваришџе, склад, складишџе*; Син ми ти додева за да ти ји сака клучејте од мазите (3, 82); Откоа го слуша чорбаџијата сиромајио, се позамисли и се уверил оти умирачка имало, та му се смиле за сиромајио и станал од кај што седел, та го зел по себе сиромајио и го внесол во една мааза кај што имал бели пари. (3, 231); Му дале клучеите од маазите, од сандаците и го сториле цел домаќин. (5, 216); (Трговците) го замолиле големио од маазата да му даи (на владиката) не знам колку топои атлаз од најскапио, што је сѐ со срма везен, за постилање миндерите не знам колку топои кадифе од најскапото (6, 152); *во мн. м а а з и*: По еќимите ќе го тоарите сичкото азно што го имам во маазите – на маски и ќе го наредите да оди по еќимите (5, 69).

2. ипродавница со разни сџоки; Кога се нашол брат му сам на мааза и откога му паднаа пари едночудо в раце, и откоа се здружил со другари лоши и пустикуќовци, тргнал да арцит пари, по пијанство и по чапканлак (5, 246); *во членувана форма*: Ете, такваа јет таа девојка, синко, што си је видел лицето зогравдисано во маазата (3, 84); Коа тргнал да работи во маазата со трговијата, кој виде – сѐ му завиде на ербаплаќо негов (3, 166); Страшен алашвереш имале (тројцата ортаци) во маазата (3, 166); Дури да појди измеќарот докај маазата од момчето, мнозина го запазариле (3, 168)

3. амбар. 4. визба. 5. долај.

Со п р и д а в к и т е: **богата**: Потоа после се променија со најубави алишта и пошле во една богата мааза за да купуаат стока. (6, 32); **своја**: Откоа вечерале убао-лепо, је отвориле збор на старата за да је земат сина је калфа, на својата мааза, за да го сторат чо-

ек (3, 165); Је отвориле збор (трговците) на старата за да је земат сина је калфа, на својата мааза, за да го сторат чоек (3, 165).

Со б р о е в и т е: **една:** Го зел (чорбацијата) по себе сиромајо и го внесол во една мааза кај што имал бели пари (3, 231); **сто:** Ами уште еден клуч каму го, бре пријателе? Лели сто маази сет и сто клучеј, ами овде ти ми дааш деведесет и девет? (3, 82); На овие сто клучеи, пријателе, од стоте маази да ји чуаш ти, оти си од сино поверен, дури да дојдам јас од војска (3, 82).

Со р е д н и т е б р о е в и: **стоти:** ...го зел (царев син) и тој клуч, та отишол кај стотата мааза, та ја отворил и – што да види? – една убаа и преубаа девојка... (3, 83); **четириесетта:** За грешката иљаким ќе те молам (царе) да ми кажиш за пишаната девојка што је во четириесетта мааза, дали је жива или је умрена? (3, 84)

Со г л а г о л и т е: **бастиса се:** Во истата ноќ беше се бастисала една мааза и беше се пленила од арамии (5, 163); **влезе во:** Влегол сиромајо во маазата и едно се наведил да земи од алтани-те, му излегол Арапо (3, 232); Влегла (итрата жена) во маазата со голем салтанатлак, седнала на еден стол и клала ногата една на друга (5, 337); **затвори:** Затворил маазата (тргоецот) и си отишол од тој град во друг за дури да му се попраит кјасметот. (4, 60); **земе од:** Вашата еќимица (еќимбаша) зеде од маазата од мајстори ми: прстење, обетки, белезици, крстои, цвеќиња (5, 338); **излезе од:** Слушајќи тоа нешто сиромајо излегол уплашен од маазата и видуајќи го чорбацијата така уплашен го прашал за ошто не зел пари и така уплашен излегол (3, 232); Излегол од мааза, та со трчаница си отишол при другарите (6, 153); **најди се:** Кога се нашол брат му сам на мааза и откаго му паднаа пари едночудо в раце, и откаго се задружил со другари лоши и пустикуќовци, тргна да арцит пари, по пијанство и по чапканлак (5, 246); **однеси:** Откоа го однесле (момчето) на мааза, сопрво почнале да го учат книга и многу брзо се научил (3, 165); **отвори:** Откоа отвори маазата, не стигна годината и прав и пепел се стори (4, 60); ...ако ти даам да ја отвориш таа мааза, ти треба да умриш од тоа што ќе видиш натре (3, 83); **отиде во:** Отишол во една мааза и накупил од најскапите алишта за него и за сите од дома; накупил такам такрават (5, 327); **плени:** За маазата што се пленила, абер немам (5, 164); **појди при:** Молам, света владиго, да појдам при онаа мааза од кај што зедевме од таа стока, тамо сум го забораил тутункесето, да претрчам еден час и да го земам. (6, 153); **разгледуа во:** (Амалот) пиел тутун и наголемо седел, и разгледуал во маазата по рафтоите (6, 152); **ра-**

боти: Коа тргнал да работит во маазата со трговијата, кој виде – сè му завиде на ербапљако негов; страшен алашвереш имале во маазата. (3, 166); **украде:** Излегол пред суднико и му се молил да му даат двајца негои луѓе да појди во неделата в црква за да види во црквата дали ќе дојдит некој чоек од арамииите што ја украде маазата (5, 164); Ха! – си рекол чоекот сам со себе – овој треба да бидит баш-арамиијата, што ја украде маазата (5, 165); Еве овој чоек јет арамиијата – му рекол чоекот на судникот – што ја украде маазата, честити судниче (5, 165).

Во други примери: (3, 82; 3, 83; 3, 84; 3, 165; 3, 168; 3, 232; 3, 233; 3, 300); (4, 60); (5, 164); (6, 152).

МААЛЕЦ -лци м. *штој што е од едно (исто) маало со друѓ;* Море стој, чоече, да видиме што ти стори жената што ја тепаш? – му рекле маалците. (6, 8)

МААЛО ср. *дел од населено место (село, населба или зрао); маала;* Еден дрвар си терал дванаесет магариња, собрани од маало, да му носи дрва и да му зема по еден грош на тоар (2, 59); Утрото уште од рано отишол сироманот, та залеал вода и тргнал по маало да викат: – Ејим, ејим! (2, 246); Шетајќи по куќите Господ од маалото кај што седела вдојцата, дошол една квечерина и во незината куќа да проси милостиња. (4, 150); Одејќи (Господ) по маало, приквечер, влегол во една порта у еден многу богат чоек, и застанал до трем (4, 155); Питачот го прашале од кај го нашол кравајчето, тој му кажал оти една жена вдојца му го дала, од тоа маало и од таа куќа – за задушa (5, 317); *во мн. маала:* Ах, анасања, ако си бев имал три грошеи пари, ќе можев да бидам царев зет! Низ чаршија, низ маала сè така си велело. (5, 131); Еве што сакам да сториш (момче): еден месец да продааш круши во табла на глаа, по маала и по чаршија, да викаш како што викаат друзите крушари: ха, круши, ха со пари, со плочи, со бруќе, така да викаш (5, 176); Еден бозација си имал две деца главени за да му продаваат боза по маала. (6, 129); Така се богатеел со умо и си ја зеде книгата под мишка, та тргнал по маала да шета и „ејим, ејим!“ да вика (6, 189).

Со придавка та: **цело:** Не само мажот имал мака од неа, ами и комшии и од целото маало – сите викаа, да види Госпо, од таа лоша жена, прописка мало и големо. (2, 211); Ноќе и дење сè викала и колнела (сирота вдојца). Ни комшии раат немале, нити

целото маало раат имало од незините викотници. (3, 218); Спискала жената, целото маало го собрала (6, 8).

Со б р о ј о т: **едно**: Шетајќи еден ден двата (царот и садријазамот) низ едно маало, видел царот еден старец до една река кај си пери во реката кошули. (5, 108)

Во д р у г и п р и м е р и: (3, 55); (6, 171)...

МААЛСКИ *прид. шийо се однесува на маало*; ...и си ја зел (царев син Злата) за рака, та си ја повел по себе за дома. Сите маалски девојки оделе по неа да ја испратат (2, 177).

МААНА *ж.* (тур.) м а н а – **1.** *неповолно својство, недоситашок; слаба (лоша) сирани (на некоја доситашка); со глазолише*: н а ј д е: Детето било многу умно и разумно, та никако не му згрешавало на очува си за да најди маана и да го истера (3, 111); Нашло маана детето оти негоата виљушка и негоата лаица не му је дала мајка му нему, ами му 'и дала на едно дете од гостите (5, 23); Е, крави десетина да имаат, али лоши сет тие домаќини – рекол еднио – и волои такуѓере, што маана ќе му најдиш, де речи? (6, 194); н а оѓ а: Оти не пишеш од мене, бре чоече, што маана ми наоѓаш? Дали не сум чиста и бистра, како некоа солза, дали што? (2, 231); Мислил, думал (мажот) и издумал вака да му напраит: вати сопрво да му наоѓа по нешто маана (5, 56); Еднио чоек... наоѓал маана на Бога дека напраил пајазии и друзии дробнии мушички (5, 61); Врвоа дни и неколку месеци што сè така маана е наоѓаше (5, 340); Еве (домаќинко) овој карар ќе ја праиш манцата, ако сакаш маана да не ти наоѓам – е рекол богатио шут чоек (5, 341); Коа земам да перам, па маана ќе ми наоѓа (мажот ми) оти перам во торник, али во петок (5, 343).

2. *недоситиш, недоситашок обично при раѓање или оштетување од различни причини; дефект*; Слегол долу калвата и вжештиш типките, та го ватил црво и на часо се пуштиш и куртулисаш чоеко, не умрел и со маана прогоорил, да не биди нем и од тој ден веќе ништо не скриш еќимо од калвата, дури стана и тој еќим. (5, 175)

Со п р и д а в к а т а: **некоја**: Еден Арнаутин бил многу лош. Кај ќе видел некој рисјанин, сè ќе му најдел некоја маана и ќе го биел. (6, 82)

Со б р о ј о т: **триста**: Е, не се трга и пуштиш лош табиег од пуштиш маж мој де ...коа ќе тргниме да ојме црква, па триста маани ќе наоѓа на одо, оти не сум вјасала, оти сум вјасала, јок не требало

да одам рамо до рамо... (5, 342); Еле, ручале, као ручале (табиет-лијата и пустата жена) и триста мани је нашол, во трпезата кревање, во метењето трошки, те и во сите друзи работи (5, 346).

Со п р и л о з и т е: **по нешто**: Мислил, думал и издумал вака да му напраит: вати сопрво да му наоѓа по нешто маана и ватил да је поткаруат (невестата) (5, 56); **троа**: Сопрво мажот му наоѓаше троа маана дека му ја подваруаше манџата, арно ама жената толку знаеше, толку праеше. (5, 339)

Во д р у г и п р и м е р и: (5, 23; 5, 190; 5, 340; 5, 318; 5, 342).

МААЊЕ *ср. џл. им. од м а а; мавање; У тебе (стопане) исав немаат, ни во маање со стапо ќе се сториш мукает да се објагниме со полесно (2, 92); не му је доста (на стопан ми) маањето со нозе, удри по газ со тоа пусто вастагарче дреноо (2, 92).*

МАО(Т) *џл. несвр. Вид. мава; Кога се развртел чоек со лопатата околу себе, да низ дворот, а вамо, а тамо, дури довтасал до неа, да кога слегал да маат, врти-удри, врти-удри по очи, по глаа, ја напраи повтија, веќе пивтија! (6, 17); ...со прато (Волчко) на мео маало, пук, пук мео праел и се приближувал кај пештерата. (5, 358)*

МАВА(Т) и МАО(Т) *џл. несвр. I. а. силно бие, ѿеиѿа, удира (некоѓо) нанесувајќи (му) болка; Многу пати царот беше го видел момчето оти 'и тепало немилостиво магарињата и еднаш беше го викнал при себе та му забелезал јако за уште еднаш да не маат така (3, 285); ...чоекот со тоарот ...паднал во барата, се закопал во калта. Викал по коњо, маал, неќел да станит. (6, 177); Грабнал (попо) патерицата и му легнал да маат – десет пати мавај на љубовникот, еднаш на попадијата (5, 209); во синонимен *сиреѓ* со џл. у д р и: ...тики кога се размаал чоек, удрил, маал, дури се испотил јако (2, 103); Кога му легна да маат со некастреното дрво, по плеќи и по слабиње, удри гиди, удри, ребрата му 'и скрши (2, 86); **врти-удри**: Кога се развртел чоек со лопатата околу себе, да низ дворот, а вамо а тамо, дури довтасал до неа (до жена си), да кога слегал да маат, врти-удри, врти-удри по очи, по глаа, ја напраи пивтија, веќе пивтија! (6, 17); со *ирилозиѿе*: т а к а: Многу пати царот беше го видел момчето оти 'и тепало немилостиво магарињата и еднаш беше го викнал при себе, та му забелезал јако за уште еднаш да не маат така. (3, 285); т о л к у: Олеле, дедо, не маај толку! Го удрил втори пат и трети пат, пак момчето викнало: – Олеле, дедо, ме отепа, не маај толку! (3, 24) б. *удира ѿо (на) нешиѿо, на некоѓо; ...демек**

не можит на магарето да маат, ќе маат на самарот. (2, 35); Ватил (сиромаио) да маат со тилјето од секирата на дабот, гоа ќе го сечит. (3, 273); ...грабнала (жената) машата од огништето, та му се пуштила да маат на децата и да 'и колни со секакви клетви (3, 151); Коа гледа каскатијата кај туку маваат двајца аргати со суројци на гробо за наказание што живеал као чергарин, а не као милионерин. (5, 327); Така си велело и со прато на мео маало, пук, пук мео праел и се приближуал кај пештерата. (5, 358); затворил врати пенцериња (сиромав кџмет), та кога зел една пиралка, та кога му легна да маат што да можит, удри гиди, удри (2, 245); *со ирилозиџие*: е д н о п о д р у г о и с и л н о: ...арно ама колцето требаше да се напраи, да кога му легна (воденичарот) да мава едноподруго и силно, што дури пот течеше од него како река (2, 105–106).

II. се мава – *еден со оруџ се џеџа, се бие, се удира.*

Во д р у г и п р и м е р и: (; (2, 35; 2; 41; 2, 106; 2, 226; 2, 245); (4, 110); (6, 204).

МАВМУД *м. машко муслиманско лично име*; Едниот си викал: „Ја мавмудум“ (се молел на султан Мавмуда), а другио си викал: „Ја барбудум, ја Алла“ – се молел Богу да му помогит и да му наврти муштерии во питањето (3, 235).

Со и м е н к а т а: **султан**: Молејќи се така тие слепци, се чуле до султан Мавмуда и откако чул сам султан Мавмуд молбите од тие двајца слепци, наполнил еден печен мисир со алтџани и му го пратил на слепиот што му се молеше нему. (3, 235)

МАВМУДИЈА -и *ж. џурски дукаџ од времето на султан Махмуд II (1808-1839)*; Во треќата торба (имало), толку илјадници меки мавмудии (5, 120).

МАВМУДУМ (тур.) Беше отишол на мостот и беше седнал пак да си просит и да си велит: – Ја мавмудум (3, 236); Еднио (слепец) си викал: „Ја мавмудум“ (се молел на султан Мавмуда), а другио си викал: „Ја барбудум, ја Алла“ – се молел Богу да му помогит и да му наврти муштерии во питањето. (3, 235)

МАВМУЗ -и *м.* (тур. mahmuz / *мамуза*; Откоа се беше врзал (капиданот) за дрвото, му удрил мавмузите на коњо за да побегни и да се раскини тој веднаш и да умрит (2, 112); Откоа (стопанот) го јавна коњо, ...му удри мавмузите што да можи да бодина (3, 174).

МАВНИ(Т)¹ *г.л. свр. м а в н е*¹ **1.** (*силно*) *удри*; И зел (мажот) еден прат, та мавнал неколку пати по раце на жената си и го пуштила гаоло (2, 216); Бре, селани, остајте му куќата на вапирот оти оваа ноќ само бабата ви ја удаи, да ако, мавните една секира на букава, бездруго оваа ноќ сите што сте в село ќе ве удаит: мало, големо, машко, женцко и дури сосе имање ќе ве удаит (6, 201); Од големата мака и лутина што му дошла, ја клал десната нога на на-коалната, та зел големиио чекан и мавнал на ногата што да можит, и ја окршил, задека шетал и не дочекал тоа злато и стребро за да се обогатит. (6, 69)

2. *направи замав, замавне, измавне, исповрши; на пупунче-*то: ...беше се налутил кирацијата и со усул ја кренал вастегарката та исповртел и мавнал на пупунчето, што да можи да го отепат (2, 21); **со бричо:** ...берберо мавнал со бричо на уото (од чоекот), та му го пресекол (5, 303); **со крилото:** Му пресекол дедо му глаата и колку да го земи шишето, се јавил ангел Божји и мавнал со крилото на шишето; та прав и пепел се сторило. (3, 76); **со мотиката:** Оди низ лозје чоекот и мавни со мотиката наземи да обиди али се копа (2, 78); **со ногата:** Јас сум појунак, бре чоече, оти еднаш да те мавнам со ногава, ќе те сплескам тука на местото. (2, 85); **со сатар:** Е, дури тогај беше му пукнал афионо на касапо, та го клал прсто на кутуко и мавнал со сатаро, та го пресекол и му го врлил на еќимо (5, 15); **со секирата:** ...мавни со секирата на корено, гоа ќе го сечиш дабот, ама со тилјето да маваш, колку да го заплашиш (3, 272); **со српот:** ...тој (касметот) ќе се престорит на еден зајак и ќе ти поминит помеѓу нозе, да ти да мавниш со српот и да си пресечиш ногата, та дане можиш да работиш (2, 244); Тој му кажал оти негоио кјсмет се учел со тамбура да свери и за утрото се готвел да се препраи на зајак, та да му помини низ нозе коа ќе жние и да мавни со српо, та да си пресечи нозете. (3, 253); **со стап:** Во истото време го држал магарешкио стап в раце и едно дошле гаолите до него мавнал со стапо и на еднио и на другио и за чудо големо, се сториле магариња (3, 161) **б. д а м а в н е** – *оа замавне*; Го видел еднио арамија умренио во киурот и изваил ножот да мавни и да му пресечи глаата за да се учи на умрен да сечи (5, 21); Едно кренал рака да мавнит, и рипнал сенарот од киурот. (5, 21); ...тој гласо го слушаше на наречниците, ами нив не моеше да 'и види, а пак да речиме оти ќе 'и видеше со очи, ич му држеше да 'и мавни, чунки го страв да не го вуложат (3, 182).

Во и з р а з и т е: **мавнале со глаа** – *направи замав со глава-џа, кимне*; Се погледале еден со други (двајцата пријатели) и мавнале со глаа. – А бре, ами ти не си пуштал пари во кúпо од алашвершо? (6, 56); **збогум беше му мавнала со рака** – *се збогувала*; ...вторипат (девојката) отишла донекаде и отаде збогум беше му мавнала со рака и боднала коњот, та си отишла во некој ближен град (3, 171); **мавни(т) со рака** – 1. *направи замав со ракаџа; замавне; даде знак*; Кога рекол: „Ах да му извам обете очи“ и со рака мавнал како коа да стоеше пред него кралот и со двата прста, како коа му ’и пикна в очи на кралот (4, 99); ...видел (чоекот) пред него еден куп муи собрани на едно место. Мавнал со рака и отепал четириесет муи (2, 109). 2. *даде знак со рака*; Седи овде, момче – му рекол берберот – и на секоја жена што ќе дојт да залеит вода од чешмава, арно да је се пулиш в очи и ќе се чиниш мукает, која ќе ти мавнит со рака, стани и оди по неа дома је (5, 311); За пакос, се погодила една жена и му мавнала со рака. Станало момчето и назорум пошло дома и зел еден грс пари, та му ’и донесол на берберот, на дуќан, та си ’и делел напољу (5, 311).

Во д р у г и п р и м е р и: (3, 272); (5, 205); (6, 19).

МАВНИ(Т)² *зл. свр. м а в н е² – м а в н е с о р а к а – даде знак со рака*; ...и му мавна (царот) со раце на сина му од царот да не врлат со стрелата. (2, 181); Дај му го, дај му го – му викнале и со рака му мавнале – чекмецето, оти ни треба. (5, 97); Го видел брат му скакулецот оти му стоел на глаа и му мавнал со рака да не мрда за да не го разбрка скакулецот (6, 125); Дај му го, дај му го – му викнале и со рака му мавнале – чекмецето, оти не треба. (5, 97); **м а в н е с о г л а а** – *даде знак со глава*; ...му мавнала (невестата на момчето) со глаата за да се сети и да запри да не јади веќе леб оти било страмота (6, 5).

МАВНИ(Т)³ *зл. свр. м а в н е² – I. џрѓне, исџави*; ...сенарот немал ниет а да му ’и даат четирите грошеи, тики го мавнал за до другата недела да му појдел јагленарот. И така беше го лагал близу три месеци време. (5, 20)

II. мавни се – *исџави се, џрѓне се; оџкаже се, оддели се од некоџо*; Е, бре чоече, виде оти не можеш да ме сотриш кога Господ ме крепит, вар ѓеш бре (мавни се) од оваа севда, оти во голем грев си ја клаваш душата. (5, 277)

МАВНИТ⁴ *зл. свр. украде*; Марифетлијата чирак од арамијата цел ден беше одил по камилата и никако не му падна на рака за да му ја мавнит камилата; голема мака му беше на арамијчето оти да не може да му ја укради. (5, 349); Бидејќи имал иктиза за пари, мажо го мавнал гердано и си видел работа. (6, 11)

МАВНУАЊЕ *ср. зл. им. од м а в н у в а.*

МАВНУВАЊЕ и **МАВНУАЊЕ** *ср. зл. им. од м а в н у в а*¹; ...пупунчето не беше аџамија да стојт на меот и да го убиет кираџијата; едно измавнал кираџијата, и пупунчето веднаш си летнало и, од силното мавнување на меот кираџијата со вастагарката, пукнал меот и се истурило маслото наземи (2, 21).

Во и з р а з и т е: **со едно ма(в)нување** – *веднаш, во истиоот момент*; Оде, оде (синот) и стигнал до некој град голем и видел еден чоек кај го носат на укумат со рацете наопаку врзани, дека беше отепал еден чоек со едно мавнување. (3, 84); Ако му посакал (на касапот) некој ока, полока, тристаграм месо, со едно мавнување ќе му пресечел и, без да го клаи на кантар, ќе му го даел на муштеријата. (5, 170); **со прво мавнување** – *само шито мавна*; Виде Адам оти друго не бидуат, зеде мотиката да ја копат земјата. Со прво мавнување со мотиката вземи, и му бликнало пот од сета снага. (4, 12).

Со п р и д а в к а т а: **прво**: Вид. кај изразите; **силно**: Вид. кај горните примери.

Со б р о ј о т: **едно**: Туф бре, што сум бил јунак, четириесет души отепав со едно мавнување! – си рекол сам со себе (мајсторот) (2, 109); ...на часо момчето разиграло коњо и со едно мавнување со сабјата 'и исекол сите, само неколцина остаил колку да одат кај царо да му кажат. (3, 49)

МАВРАМА *ж. м а р а м а – чейвршесшо иарче йкаеница (за околу врай, за на глава и сл.)*; Му потуриле на сите раце да се измијат и си изваиле секој шамиите да се избришат, изваил и ќелешот позлаќената маврама што му ја дал царот. (3, 32)

Со п р и д а в к а т а: **позлаќена**: Поминал ќелешот покрај царот и беше си го насекол малио прс од навала, да му течжи крв. Го видел царот и изваил маврамата позлаќена, та му го врзал прсто, изваиле двата баџанаци прстењето позлаќени и му 'и дале на ќелешо. (3, 31)

МАВТА *зл. несвр. 1. движи (во воздухои) нешио (рака и сл.) најред-назао*; Коа чула жената и видела со рака да му мавта,

се уверила и му го дала чекмецето. (5, 97); Е оти не дојдовте сите тројца пред мене да си го земите чекмецето, ами само другаро ваш го пративте да го земи и вие викавте и со рака ми мавтавте да му го даам? (5, 98); Коа чула жената и видела со рака да мавта, се уверила и му го дала чекмецето. (5, 97)

2. клаиџи; ... (Детето од бабата) беше го вјавнало (коњчето) без узда и со огламеникот како со камшик го терало пополека како кираџија и чунки немало узенгии, туку си 'и мавтало нозете и право си дошло кај сите момчиња. (3, 56)

МАВЦА *ж. хил.* од м а с (т); И друго си ја поарџив мавцата што ќе ја јадевме сета кука, ето тој мариџет научив, спаијо море! – му рекла бабата налутена. (6, 52)

МАГАРЕ *ср. (грч.) 1. (зоол.) домашен коњичар со долги уши, сроден на коњ, но посиџен (служи за јавање и пренесување на шовар), Equus asinus;* Сите беа навртеле долзите уши кај тоа магаре за да слушаат што ќе му кажи (на другите магариња) (2, 70); Откоа видов оти нема да се врати, ми текна да речам во името на змијата да се најдам на еден чардак сосе дрва и магаре и да ме однеси чардако дома. (2, 268); Влегол (сиромано) сосе магаре во сарајо и изваил капата, та тргнал косата да си 'а кини и да вика што грло го течи (5, 150); *во форма за обраќање:* м а г а р е: А, магаре, сега барем ќе те јадам – му рекло – и така сум гладен (2, 23); Пеки, бре магаре, да те прескочам не три пати, ами ако сакаш шес пати, како што сум сега гладен и лесен (2, 24); Море стој, бре магаре, да те тоарам, оти ќе јадиш вастагарки по газ (3, 283); *во членувани форми:* м а г а р е в о: Не, честити царе, не се смеам за твојата уредба што си ја уредил, чунки јас кај можам да излезам пред тебе помариветлија за да ја прередам војскава, туку се смеам на магарево (2, 48); м а г а р е н о: Ела сега вамо да те врзам за магарено за да го пашиш дури да доорам (6, 211); Неќело да стои магарето за да го тоара (момчето) (3, 283); м а г а р е т о: Јади ме, волчко – му рекло магарето – туку вашиот адет ет за да го прескакате магарето до три пати што ќе го јадите, да после ќе го јадите за да ви е алал (2, 24); Ќе пречекориш (пријателе) десетина чекори за кај магарето и веднаш ќе се вратиш (3, 244); Коа ти го турка (пријателе) самаро касметот од магарето и ти си го остааш ручеко, та одиш да му го креваш самаро (3, 244); (сиромано) дал вик по магарето да го кара и да го колни (3, 245); Сполај му (синко на Господ) – заради имањето што ни праи измет, како: коњо, магарето, воло, биоло и сите дружи

животни (5, 39); Море, крши му глаа на магарето, свату – му рекол – не моли го да пие (5, 89); – Ха! Дедо, дедо, опашката на магарето му се скина, ами сега од кај да ватам за да тргам? (6, 212); *во множинска форма*: м а г а р и њ а: Тешко и горко на умот што го носите, бре магариња! (2, 17); Магариња, жено, мене не ми требаат отсега вамо, јас сторив ниет отсега вамо да живеам како што живеит царо и имам ниет, со Бога напред, да се сторам цар (3, 318); Ами имање имате: овци, кози, крави, коњи, магариња и друзи? – му рекол судијата. – Имаме, како немаме – му рекол чоекот (5, 74); Нам не ни рекле наречниците на треќата вечер за да сме богати и да лежине на колк, оти ако полежиш некој ден уште, ќе си умрине сосе магариња од глад (6, 71); Ете ти магариња, ете ти сè, што знаиш, прај сега (6, 71); *во членувани мн. форми*: м а г а р и њ а в а: Селцките жени сет работни како што сет магарињава наши и затоа раѓаат со лесно и не лежат многу дни леунки (5, 76); м а г а р и њ а т а: Утрото го зеле ато, та го тоариле јако дрва и го дотерале заедно со магарињата дома (5, 75); Е, море будала, ами тревата нека ја пасат коњите, магарињата и овците, а ти и јас треба да јадиме месо, ем сè пресно-пресно (2, 40); А бре, никаквецу еден, како го забораи моето добро што ти ’и пренесов магарињата и тебе преку една силна река (2, 61); По време се нашле магарињата на едно место и се виделе, та се здравуале; ош беш сториле, брацки се испољубиле (2, 73).

2. *пооб. (при обраќање) никаквецу*; Чекај сега она трицана да го истуркам од порта надвор за да не ми праит в кука калабалак. Отворила одајата и му свикала со лутина на момчето: – А надвор, бре магаре! (3, 279)

Во и з р а з и т е: **бетер од магаре** – *за никаде*; ...пуст серсемлаќ мој, станав та влегов в море за да се удаам ...Нека ми е уѓе, бетер од магаре ако сака нека бидам. (3, 281); **вика како магаре** – *зборува мошне гласно*; Тебе ти велаат: молчи, не туку викај, како магаре (2, 76); **го заузда како некое магаре** – *зауздан е; добро е врзан; го покори*; Што ’и гледате овие кучиња што ватија крс в раце и киска босилџок рушвет за да го пуштат ова куче дете и да ме заузда како некое магаре – му рекол големио – напрајте ’и парче по парче (4, 266); ...ѓаолот се дуел како некоа биолцка лепешка, чунки му се чинело оти идит детето да му се поклонит, арно ама не знаел оти ќе го зауздаат како некое магаре (4, 265); **го прави магаре** – *го срами, срамошти, го навредува*; Тамам, арно велиш – му рекле – на ти ’и стапоите, еве овој ет што праи магаре чоека, а овој

ет што праи чоек магарето (3, 160); **како магаре на дрва** – *нашова-рен*; овде: *зауздан*; Го повело детето Зерзевуло со петраилџот за гуша како магаре на дрва и дошле до надворешната порта (4, 226); **не е вреден колку едно магаре** – *мошне малку е вреден; нишиџо не знае да срабоџи*; Ато твој ...не је вреден колку за едно магаре (5, 76); **се згоил како питачко магаре** – *мошне многу се згоил*; 'И напраил газјето (воденичарот) и во врато се згојал како некое питачко магаре (2, 102); И јас со умот на магарето ти кинисав за да ми скршат коските и да ми одерат кожата (2, 51); **со умот на магарето** – *многу наивно, несериозно, без да размислам*; И јас со умот на магарето ти кинисав за да ми скршат коските и да ми одерат кожата (2, 51).

С о и м е н к и т е: **момче**: Откоа се изнатагуало момче-магаре, му се навртело на смоквите да јади и да се изнајади арно (3, 281); Така мислејќим во себе си момче – магаре и барајќим нешто послатка тревица, дошло до една смоква ниска (3, 281).

С о п р и д а в к и т е: **брезо**: Зер едно брезо магаре има, бре попе, да ами колку брези магариња има на веков, да и жени што препсаат на лицето и на сè. (5, 194-195); **будало**: При сè што се сите магариња будали, арно ама и во нив се наоѓа по некое итро за да 'и научи да не грешаваат (2, 72); **друго**: Колку за тоа, братко, така си е како што кажа – му рекло друго едно магаре – ич не жалаат стопаните коа да нè тоарат (2, 70); **криво** (во пословицата): Ашколсун, бре чорбаци – му рекол садријазамо – чунки во ќор мемлекет, кривото магаре ат јет! (5, 143); ...во ќор мемлекот, кривото магаре ат бидуат! (6, 159); **моје**: (Кади баба) да ме куртулисаш од овој горцки и белоденцки арамија, што сака да ме слечи и да ми го земи моето магаре (5, 94); **некое**: Да зер некое магаре (меџо) си изела, ха? (2, 38); Арно, синко, да те скорнам – му рекол татко му – туку не ќе можеш да доодиш, тики треба да растоарам некое магаре и да те качам тебе (3, 147); **питачко**: Вид. кај и з р а з и т е; **прво**: Ах, како не бев и јас при твојот стопан... да се поиспрпелав по пеплиштата и да се изнајадев трње и стрниште – така му рекло првото магаре, што беше у богатиот (2, 73); **пусто**: И го изгубил Пејо пустото магаре од пред очи, чунки не можел да го втаса. (6, 218); Аман, бре штрку – му рекла мечката – ти и Господ, до тебе сум дошла да ми посигниш во грлово, што ми запре една коска, од едно пусто магаре што го изедов. (2, 39); **сирото**: Море, одврзи ми рацеве, бре де-до, за и јас да ти поможам, да го куртулисаме сирото магаре, оти ќе се удаи, како гледам – му рекол Итромаан Пејо. (6, 212); Утрито

отишол Итроман Пејо на дрва и, откоа го натоарил (магарето), му го шукнал пиперчето под опашката на сирото магаре (6, 218); **слабо**: Итроман Пејо си имал едно магаре што си одел на дрва; магарето му било слабо и многу се забаал дури да си дојди со дрвата дома (6, 218); **соннато**: Е, ај да одиме кај она магаре што је соннато во песокта и тоа да нè пресуди (2, 91); **старо**: Коа 'и чуло тие зборои старото магаре од друзите магариња, рипнало на нозе (2, 71); Во тоа време едно старо магаре беше се истаило баеги скраја од сите магариња и беше си легнало во едно пеплиште и почнало да се прпелат (2, 71); **товарено**: Ето ти од село надвор кај си одеше едно магаре, тоарено со една погача топла и една карта вино (2, 49); Идејќи (дрваро) со тоарени магариња до една река суодолица, силно дотечена, застанал да се дума и да се мисли као да 'а прегази реката. (2, 59); Стојале, стојале магарињата, тоарени, сами и, нај-после, беше си кинисале сами, та беа си дошле дома. (3, 320)

Со б р о е в и т е: **едно**: Имаше од сите чешити животинки; имало и едно магаре и едно зајаче (2, 48); Многу пати (милостивните комшии) го здружувале (момчето) со некои дрварчиња и го праќале в орман да збира дрва со едно магаре за да се алаштиса и да бидит и тоа домаќин, како што бил некоаш и татко му (2, 236); Сопрво зело (момчето) едно магаре и отишло в планина, та одило од бука на бука за да најди некоја бука поедра, да ја пресечит и дрва да си тоарит поарни (2, 237); Идејќи си во градо некој чесен и набожен чоек на пазар во градо, заедно со жената си и со едно магаре, поминал покрај сакатио питач (5, 92); **две**: Во еден царски град праел еден цар мос на една река. При сите мајстори и аргати имаше и еден аргатин што носеше песок со две магариња (3, 318); Си имал еден чоек две магариња што си работел (2, 73); Господ беше му рекол на свети Илија да молит сиромажот Бога да му даит Господ на комшијата две магариња, да после ќе му даел едно нему. (4, 147); **три**: Поминало уште некој ден и ете ти еден чоек од комшиите дошол приквечер, му 'и посакал (чоeko) трите магариња да си донесел троа бела земја (6, 71); **пет**: Еден сиромав дрвар си имал пет магариња, мошне слаби и одвај ќе 'и дотерал од дрва (6, 100); **девет**: Ха, еве за мене смокви – си рекло само со себе (момчето), уште поубаи од тие што каснав и се помагаросав; ќе јадам сега, дури ми се доста, да ако сакат девет магариња наедно нека се сторам, од магаре друго што можам да се сторам? (3, 281); **дванаесет**: Еден дрвар си терал дванаесет магариња, собрани од маало, да му носи дрва и да му зема по еден грош на тоар (2, 59).

С о г л а г о л и т е: **биди**: Биди уверено, момче, оти за малку време ќе бидиш магаре и пак јас ќе те сторам чоек и ќе те благодарам со многу пари. (3, 283); **бидуа подолу од**: Е, не приоли ме, бре свату, оти јас не бидуам подолу од магарево мое (5, 89); **вадит**: Дотрчал стариот... да го вадит магарето... арно ама една лоша кал беше била (6, 212); **вели за**: Не е така, мори мецо – му рекол арсланот – не, ти како што велиш за магарето и за зајачето, оти и тие сет за потреба (2, 48); **вјаа** ‚вјава‘: Магаре вјаај, магаре барај, така напраива (3, 255); **вкачен на**: Ако да беше имало луѓе оваа пустелија ада и да ме видеа овде вкачен, на магаре сторен, ќе се скинеа од смеа. (3, 280); **гледа**: При сè тогај што го куртулисаа кадијата, Итроман Пејо пак му идеше поначесто да го гледа магарето негоо на кадија сторено. (6, 219); **(го) гледа**: При сè тогај што го куртулисаа кадијата, Итроман Пејо пак му идеше поначесто да го гледа магарето негоо на кадија сторено. (6, 219); **граби**: Во стреле градо арамија сака да ми плени жената и да ми граби магарето, а пак мене сакат крвта да ми ја локни! (5, 93); **дади**: Виде-невиде жената му ’и дала магарињата на аргатино со по некоја пара кирија на ден (3, 320); Мажу, мажу, стани да би ослепел, оти азно ни донесоа магарињата, стани да растоариме, да после цар прај се! (3, 320); **дојди до**: Кога дошла до магарето и до зајачето, се изнасмеала еднашка (2, 48); **дотера**: Отишол дрваро по ’рслано и му кажал кај била реката разлеана, и тамо ’и дотерал магарињата (2, 59); **загини**: Му загинало магарето на еден Турчин (Помак) од Тиквеш. Барајќи го цел ден, не го нашол и тргнал и по ноќе да го бара. (6, 130); **запре**: Запрел сиромаиот магарето и одврзал кошевите, та му ’и покажал јајцата на баждарцијата (5, 144); **заузда**: (На гаоло) му се чинело оти идит детето да му се поклонит, арно ама не знаел оти ќе го зауздаат како некое магаре (4, 265); **зборуа**: Во старо време гоа зборуале и магарињата како луѓето, тики се собирале многупати наедно и мезлич си праеле (2, 69); **земи го**: Треба да знаиш оти не е лесна работа ти да бегаш по друг маж, па да ми го земиш и магарето, што со него се ранам, да те Бог убие, гиди курво семендорцка, гиди! (5, 93); **јади**: Да јадиш магаре (мори мецо), кога ’и имаш јаболка киселачки и круши запорничай да си јадиш и да не се крваиш како касап селанцки? (2, 38); Мори де гајрет, мецо мори – је рекол волкот – не плачи оти ќе ти поминит, ама ете коа не ти е од занаето, што да ти праам? Ти не требало веднаш да го јадиш магарето (2, 38); Атои ќе печалат и магариња ќе јадат (3, 226); **качи**

на: Питачо почнал да му се моли мошне жално и да му реди зборои, да го кандиса (чоeko) да го качи на магаре (5, 92); Се молил (просјако), плакал, викал, се кинал со раце дури му смили срцето на мажо, а најпоеќе на жената да го качат на магаре (5, 92); **кладит на:** Се уверуал дрварот и му клал на магарињата по едно пиперче. (6, 100); **купи:** Беше му купил кадијата едно магаре спроти таа длака што ја имаше магарето и му го дал на Итромана Пеја (6, 219); **можи (на):** Зар магарето ќе може пушка да држит и сабја да врти? (2, 48); ...демек не можит на магарето да маат, ќе маат на самарот (2, 35); **наведни се:** Се наведнало магарето да пие вода (5, 89); **надлажи:** Беше го надлагало (волкот) магарето и беше се сторил каил да одит нунко (2, 50); **најди:** Лели кај најди – јади; кај не најди – не јади. Магаре најдов, ќе го прескакам (2, 27); **напраи:** Арно, јас му сторив голема грешка, што го излагав и го истерав со турканица и ак имам за да ме мачи, заедно со измеќарите, ами овие тројца царски луѓе што кабаат имаат што 'и напраи магариња? (3, 285); **натера:** Ела сега ти по мене, дрваре, да ти кажам каде је реката поразлеана, да 'и натераш магарињата (2, 59); **одгоори:** Бре аман, кумче волче – му одгоори магарето – како ќе ме јадиш кога те барам посакум јас тебе (2, 49); **оди:** Евтин му је лекот – му рекол новио пријател на Пеја – да ти оди магарето; земи едно српцко пиперче... клај му го под опашката (6, 218); **пасејќи:** Пасејќи магарето, дошло до една бара и се закачило до мев во барата (6, 212); **печали:** За тоа нешто се прикажуа од стари со погоорки вака: Магарињата печалиле, атој јале. (3, 225); **праит на:** (Сиромавио дрвар) се прашал на некој чоек како да му праит на магарињата за да му одаат асолно (6, 100); **претоари:** Ме прати мајка на дрва со комшијата и идејќи од дрва ми претоари магарето и стоејќи до дрвата довтаса една змија (2, 268); **пцојса:** Е, море побратиме драги, еднаш мене ми пцојса магарето (6, 95); **растоари:** Дошол во двор кај себе дома и ја натерал жената си да растоари магарињата со дрвата (6, 70); Море, стани, мажу бре, да ослепиш, да 'и растоариме магарињата оти со пари тоарени ми дојдоа (6, 72); **речи:** Зер само ние да се молиме (а, бре старо недугао, за Господ да го умри самарцијата), и ти на готоо да се куртулисаш од садната? – му рекле магарињата (2, 71); **сакат:** Дошол (аргатин) кај воцаренио аргатин да му 'и сакат магарињата да поноси гоа песок и да си пренесе азното најдено (3, 319); **седнат со:** На чардако (беше) седнат ќелешо, со магарето крај сараите од царо (2, 266); **слези од:** Море, слези од магаре бре (чоeкy) да

би Госпо те ослепел – му вика чоеко (на питаџот) – да би што си бил проклет, да те пожалам на сакатлаќо и да те качам на магаре, та да ти сторам добро и сега да ми го освоуаш магарето, а пак и жената ја праиш твоја... (5, 93); **сонне**: Го соннал (сиромано) магарето ...та почнал да си мисли сам во себе за лошите баждарџии и за лошите кадии и војводи (5, 150); **стои**: Стоеле, стоеле магарињата и најпосле сами си дошле дома. (6, 71); **стори**: После му кажало (момџето) ...како нашол двата ѓаола со двата стапа и како 'и стори магариња, та му 'и зел стапоите. (3, 163); **сум**: Ти си сега себепот јас да сум сега магаре и да сум разделен од брат и од сестра! (3, 281); Нека ми е уѓе, бетер од магаре ако сака нека бидам (3, 281); **тежит на**: Море доста врга песок, бре чоече, оти е водена, да многу ќе му тежит на магарето (2, 70); **тепа**: Многу пати царот беше го видел момџето оти 'и тепало немилостиво магарињата и еднаш беше го викнал при себе та му забелезал јасно за уште еднаш да не маат така (3, 285); **тера**: Комшијата силно си 'и терал магарињата за со ден да си оди дома (2, 265); **тешко му било**: Пошла и посигнала во вреќите да види што се тоареше, што толку тешко му било на магарињата (3, 320); **тоара**: Море, магаре така се тоара, да садна, мадна, што сака нека отвора, од тоа тоа не пџојсуа (2, 70); А жено, цар не растоарат и да тоарат магариња, туку растоарај и донеси ми го пред мене азното (3, 320); **тоари**: Потребало земја да носи некој од стопаните, брго тоарете го магарето (2, 70); Му 'и дала дрвариџата магарињата на чоекот, и тој отишол кај што копал земјата; беше нашол едно азно, тики беше 'и тоарил магарињата со пари. (6, 71); **трга пред**: Жено, домаќинко моја, кај си кинисала со тој чоек? Ја тргај пред магаре да си ојме дома да не ти слезам, та за коса да те одвлечкам дома и после да ти удрам еден ќотек со стапов... (5, 93); **тргни**: Тргнало магарето со брзина и дошло в сретсело (2, 50); Дека е нунко, тики не слегуат од магаре (2, 50); Тргнаа магарињата на бегање, та кога го запалило и него, тики кога трештил по нив да трчат (6, 100); **чинит**: Ако не чинит магарето за пушка и за сабја, ќе чинит за борозандија, ја – за да свири со боријата, да ја збира ордијата (2, 48); и мн. др.

Во д р у г и п р и м е р и: (2, 23; 2, 38; 2, 48; 2, 105; 2, 236; 2, 266; 2, 268); (3, 244; 3, 255; 3, 281; 3, 286); (5, 39; 5, 334); (6, 71).

МАГАРЕНЦЕ *ср. дем. и хии.* од м а г а р е; Ејди старче, ти со овој ум што го имаш – му рекол свети Илија – ни магаренце ќе имаш ни пак раат ќе бидиш, така ќе си умриш и рај божи не ќе ви-

диш! (4, 147); *во членувана форма*: м а г а р е н ц е т о: Си терал сиромαιο магаренцето и сè си се богател со умо оти ќе земел деветстотини грошеи за деветте стотини јајца (5, 149); Си тоарив магаренцето и тргнав за вамо да 'и носам (5, 153); Беше молснала ведата мошне многу и, за кáсметот од агувчето тиквешко, беше го видел магаренцето, чунки тука му пасело (6, 131); Остај ме, мори домаќинко, не задевај ме, доста ми је маката денешна од едно копиле што ми украде сланутокот и ми откорна опашкава на магаренцето. (6, 213).

Со б р о ј о т: **едно**: (Сиромαιο) го помолил свети Илија да појдит кај Бога да му посакат едно магаренце за да си носит дрвца (4, 147); Момчето со смоквите пресапило еден есап за да му дадит на тоа момче што сакало да се дави една смоква од магарешките и да го стори магаренце (3, 283).

Со г л а г о л и т е: **види** (6, 131); **заврти**: Завртел (сиромαιο) магаренцето од пато настрана за да му попаси малку (5, 146); **земи**: ...си дошол (сиромајио) на ан и си го зел магаренцето и си излегол од град надвор. (5, 142); **има** (4, 147); **паси**: Се прибрал (сиромαιο) до турцките гробишта и си седнал до едно долче да си го паси магаренцето (5, 142); **посака** (4, 147); **потера**: Си го потерал (сиромајио) магаренцето плачејќи и влегол во Стамбол, та прао отишол при садријазамо да си оплачи алот. (5, 142); **тера** (5, 149); **тоари (на)**: Си 'и тоарил (сиромαιο јајцата) на магаренцето и си го потера за Стамбол (5, 141); Уште од рано спрегна волоите и си тоари магаренцето со слануток, та појде кај новата нива (6, 213).

Во д р у г и п р и м е р и: (4, 147); (5, 142; 5, 144); (6, 131).

МАГАРЕПСА *гл. свр. претвори во маѓаре*; Кога беше видела Дуња Ѓузели оти и царските луѓе беше 'и магарепсал (момчето), на чудо беше станала (3, 285).

МАГАРЕЧКИ *приод*. исто што и м а г а р е ш к и; овде: (алтани) како плочи магаречки – мошне големи (алтани); Пошла (жената) и посигнала во вреќите да види што се тоарени, што толку тешко му било на магарињата. Коа видела алтани, како некој плочи магаречки, трчаница затворила портата (3, 320).

МАГАРЕШКИ *приод*. **1.** *шио се однесува на* м а г а р е; Да ми изваиш (лисо) една коска магарешка што ми се запре во грлово (2, 39); Ха, колку за тоа – је рекол штркот, јас сум мајстор, туку што ќе даиш да ти ја изваам коската магарешка со клештава? (2,

39); Го држал магарешкио стап в раце (3, 161); Ами сега како пусто ќе слегнам од оваа пуста смоква магарешка? (3, 280); Море стој, бре магаре... тебе ти било паднато здрепчето да го тргаш овој магарешки канон, чунки и јас сум го тргал од тебе понапред (3, 283); Го открил кошето со магарешките смокви (3, 283); Момчето беше 'и дарисало со по една магарешка смоква и беше се сториле сите тројца магариња (3, 285); Коа видела алтани, како некој плочи магарешки, трчаница затворила (жената) вратата (3, 320); Му пцоисало (на анџијата) магарето и од бутоите магарешки напраил многу ќофтиња (6, 95); Во истото време беше кандисал еден чоек и анџијата му дал да јади од магарешките ќофтиња (6, 95); Ја чукнало момчето со стапо магарешки и се сторила магарица (Дуња Ѓузели) (3, 162); Момчето со смоквите преесапило еден есап за да му дадит на тоа момче што сакало да се дави една смоква од магарешките и да го стори магаренце (3, 283); Аман, бре брате волчко – му рекла мечката јачејќи од болештината – ти се молам одземи до небо, стори ми еднодобро, да ми ја изваиш една коска од грлово магарешка, ори ќе умрам. (2, 38)

2. како ирв дел на расиийиелен вид и неговии илод; м а г а р е ш к а с л и в а: Идејќи сиромајио од ацилаќ, поминал низ една планина и виде две сливи, едната црна (магарешка) и другата бела, тамам узреани саде за ќеф. (3, 265)

Со и м е н к и т е: **бут** (6, 95); **канон** (3, 283), **коска** (2, 38; 2, 39); **плоча**; **слива**, **смоква** (3, 280; 3, 283; 3, 285), **стап** (3, 161; 3, 162; 3, 164); **ќофте** (6, 95).

МАГАРЕШТИЛАК м. (тур.) *срамоџа, голем срам*; Јас сега се сеќаам, Боже, оти многу згрешив што се владов на Дуња Ѓузели и заради таа грешка сум наказан да се сторам четириесет дни магаре, чунки магарештилаќ напраив со Дуња Ѓузели, што дадов толкуа и толкуа пари и се опив (3, 282).

МАГАРИЦА -и ж. **1. женкаџа на магареџо**; Ја чукнало момчето со стапо магарешки и се сторила магарица (Дуња Ѓузели) (3, 162); Му била песокта пазарена на кутурица, на аршин да речиме (на метро), а ја тоарил магарицата од мерата надвор (3, 162); Сите рицали што стоеја околу царо се почудија оти плачел толку царот и прикажуачката од момчето и магарицата. (3, 163); *во мн. форма*: м а г а р и ц и и: Ах, проклето венчание, што ме заврзале за оваа магарица а не жена, чунки само магариците и магарињата праат инат коа да врват на мостеи, како што праит мојава жена!

(4, 274); ...и симнало (момчето) долу сите четириесе измеќарки сторени магарици, заедно со Дуња Ѓузели (3, 284).

2. ирен. никаквица; Ах, проклето венчание, што ме заврзале за оваа магарица а не жена, чунки само магариците и магарињата праат инат коа да врват на мостеи, како што праит мојава жена! (4, 274); *во форма за обраќање:* м а г а р и ц е: Ами, ...ако сака нека пчојса, и толку ми чини мене – му рекла Еѓупката. – Али сакаш да пчојса, мори магарице, коњо? Еве за тебе што треба, чеканов по глаа и уште еднаш да не ти текни да речиш такваа тешка лакрдија! (6, 114); Е, жено, али виде оти ќе бидам цар – му рече аргатино – мори магарице една? Ете тоа му било непендеко ја, али гледаш, седење на стол и пиење кафе со чибук тутун (3, 320); Не мојше вчера да ме натераш, магарице една, да одам на пазар, да ’а продаам по скапо пченицата? (5, 343)

Со п р и д а в к и т е: **голема:** Најголемите биле тоарени на Дуња Ѓузели, чунки таја била голема магарица и појде во царскио град да работи со магариците на еден сарај (3, 284); **кростава:** Ете вака се мети, магарице кростаа, а не ти као што метиш (5, 342); **пуста** ,сирота‘: Калфабашијата, мајсторите и сите аргати ја жалеле таа пуста магарица дека толку многу ја тоарало и ја тепало момчето (3, 163); **сирота:** Сите остаиле работата и се свртеле да гледаат како ја тепа (момчето) сирота(та) магарица. (3, 163)

Со б р о е в и т е: **четириесет и една:** Оттука после ’и забрал четириесе и една магарици и момчето сторено магаре, та ’и однесло на самарџија и му купило по едно самарче и му тоарило по едно рало коблиња за песок носење (3, 284).

Со г л а г о л и т е: **однесе:** Ја донесле магарицата и је дал една бела слива да изеит (3, 265); **падне:** Го виде момчето коа му паднала магарицата сосе тоаро (3, 163); **праи на:** Е, за каков себап ја праи ти, бре чоече, жена ти на магарица? (3, 265); **стори се:** Ја чукнало момчето со стапо магарешки и се сторила магарица (Дуња Ѓузели) (3, 162); Едно беше каснала Дуња Ѓузели една смоква и веднаш беше се сторила една магарица, колку една сејсана (3, 284); Сите измеќарки беа каснале по една смоква и сите завалии беа се сториле магарици (3, 284); **удри:** (Момчето) ...изаил магарешкио стап од под мишка, та ја удрил магарицата и веднаш се сторила Дуња Ѓузели (3, 164); *со ѓл. ирид.* **сторен:** ...излегоа едни од одаите по чардаци сторени магарици (3, 284).

МАГАРИЧАР *м. човек шїю чува маџариња;* За пакос на аргатино и за кџмет на воцарениот магаричар, беше останале троа алтџани кај што беше 'и нашол и беше се наведил за да 'и дособери (3, 320).

Со п р и д а в к а т а: **воцарен:** Вид. го горниот пример.

МАГАРИЧКА *ж маџаре од женски пол;* ...се наоѓал агата во голема темница и тогај му се молел на Бога по турчки и по бугарски вака: – Мџлсни ми, Алла, да си ја најдам магаричката, ќе ти дада еден карпуз! (6, 130); Дал вик (Турчино) што да можи: Мџлсни ми, Алла, да си ја најдам магаричката, ќе ти дада еден карпуз! (6, 131); Ха, го отклопи Алла за карпуз да ти дада бакшиш – му рекол (Турчино) на Бога – ама јазе лели си ја најдов магаричката, нема да ти дада карпуз (6, 131).

МАГАРШТИЛЉК *м. сосїојба на сїорен од човек маџаре;* Со магарштилџков мој мислам поеќе овде на оваа ада да живеам, чунки има трева за пасење и трње за мезе. (3, 281)

МАГДОНОС *м. (бої.) миризливо џрадинско расїение, Petroselinum sativum;* Е, бре пријателе – му рекол Грко – ич се јади такваа риба со мамалига, да да го земиш на душа мојо пријател, та да бајалдиса! Ами не можеше да му речиш: ќе 'а готвам со пресен кромид, со магдонос, потпржена со масло, посолена со црн пипер (6, 140).

МАГЛА *ж. 1. џусїа водена џареа над џовриинаїа на земјаїа;* Од една страна на доло полето што било, сето било пораснато со трње и глоѓе и со една магла покриено, како во зиме коа да има магла со сињак... (4, 74); ...беа се зговориле (Мариовците) да рипаат на меко (на памбукот) и беа се наврлиле сите во маглата и беа се истепале (6, 176).

2. неїросирен (неїровиден) воздух засиїен со џрашина; Беше тргнал Габер-гаго јунак напред и по него триста без троица Габергаговци. По патои магли и праои беа кревале до небеси (6, 105).

Со и м е н к а т а: п р а в: По патои магли и праои беа кревале до небеси (триста без троица Габергаговци) (6, 105).

Со п р и д а в к и т е: **дебела гџста:** ...беа пошле (Мариовците) на една висока планина, та од кај што беа застанале, пред нив беше лежала една дебела гџста магла и беа ја сториле бубаќ (памбук) (6, 175–176); **темна:** Коа се приближале до портата од вечна

мука и поглеале внатре, што да видат? – Една темна магла, а низ маглата се пуштаа огнени јазици (4, 49).

МАДЕМ *м. рудник*; Ете сега кај одам по селата и барам мадеми за живи камење, за да приготвам за сарајо да го праам (4, 160).

Со б р о ј о т: **еден**: Немајќи што да работи, намислил (сиромаио) да оди в планина и да отвори еден мадем за да вади камење и да му ’и продаа на калдрмаџиите (4, 211).

МАДНА *ж. официонален (измислен) збор сѝорео* с а д н а; Море, магаре така се тоара, да садна, мадна, што сака нека отвора, од тоа тоа не пцојсуа (2, 70).

МАДРО *прил. мирно, кројко, ѝокорно; ѝослушно, умно*; Сите момчиња си играле и беснеале, освен едно имало што си седело мадро и си се мислело нешто како да е кабаетлија (3, 164).

Со г л а г о л о т: **седи**: Вид. го горниот пример.

МАДРУ *прил.* Вид. **мадро**; Што плачит, мори, детето, кој ми го тепат? – Ами ако плачит (детето), нека седи мадру, нека не кршит витка голема, за да не го тепам (6, 8).

МАЃЕПСА *жл. свр.* (грч.) **I. наѝрави сѝори, чини маѝија; омаѝоса**; На тоа нешто царцкио син немаше како да стори друго, од колку да појди во едно ближно село и да пазарит една баба, маѝесница, та да маѝепсат и да ја симнит (девојката). (3, 131); ’И зел (царо) трите лубеници што му ’и маѝепсала старата, и отишол дома, та ’и отркалил во одајата кај што беше таа (царицата) сосе деца (3, 133); (Безверникот) отиде при попо проповедник, што го маѝепса со словото Божје, за да го крсти. (4, 184)

II. маѝепса се – *омаѝоса се*; Коа ’и чул тие збори безбожни од проповедникот, при сѝ што му се избил шега, малце као да беше се маѝепсал од зборот „суд, суд, суд“ (4, 183).

жл. прио. м а ѝ е п с а н: Бидејќи купот бил маѝепсан за коа да има две жени внатре, туку веднаш беше летнал на ветар (2, 210).

МАЃЕПСУАТ *жл. несвр.* од м а ѝ е п с а; Откоа го ислуша царо царатаго, го прашал: – Ами кое време, честити царе, ојт царицата кај ѝубовникот си за да го маѝепсуат? – На десет саато ојт, честити царе – му рекол скаменетио цар (4, 269).

МАЃЕСНИК -ци м. *човек ишћо вража, ишћо прави маѓии;* Нарачал (царот) по сите градои да викаат тељали за кој еким, али кој вражач и кој бајач и маѓесник знаи да напраи некој маривет да му родат трите царцки снаи (2, 272); *во членувана форма на -о:* Откоа 'и врзаа збороите снаите и маѓеснико, изваил во една торба билки чемерики и му забаил на сите три снаи (2, 272); Отворени бидејќи портите (на сарајот), влегоа во големата авлија и старецот го остаи детето да постои во дворо, дури да пригоди мусафир одајата што имал маѓеснико, та после да влезе внатре (2, 273); Откоа се дорекоа тие зборои, ете го маѓеснико дојде (2, 274); Закачи му го шилото во плеќите и на часо ќе падни мртов маѓеснико на вратата и како јаглен ќе поцрни и ќе се стопи како сол (2, 274); *во множинска форма:* м а ѓ е с н и ц и: ...пак пратил (царот) многу пати војски за да 'и победат свероите, арно ама не би возможно да 'и победит. Прати маѓесници – назад не беа си дошле! (2, 210); Од секаде ошле екими, бајарки, маѓесници кај царот за да му ја изваат змијата, арно ама змијата од никого гајле немала (2, 214).

Со п р и д а в к а т а: **лош:** ...беше куртулисал царо од тој лош маѓесник (3, 66).

Со п р и л о г о т: **многу:** ...царо заповедал да го ватат (учениот философ) и да го загубат. Арно ама бил многу итър и многу маѓесник, што никако не можел царо да го клаи в рака. (3, 65)

МАЃЕСНИЦА -ци ж. *жена ишћо се занимава со управење маѓии; вражарка;* Откоа видел царот оти ништо не можел да им стори на свероите, удрил во маѓесници да бара крај (2, 209).

Со и м е н к а т а: **баба:** ...царцкио син немаше како да стори друго, од колку да појди во едно ближно село и да пазарит една баба, маѓесница, та да ја маѓепсат и да ја симнит (девојката од дрвото) (3, 131).

Со п р и д а в к а т а: **прва** ,најдобра': Барал (царот) вамо, барал тамо и нашол една стара баба од првите маѓесници, та ја пазарил (2, 209).

МАЃИЈА -ии ж. **1.** *предмет ишћо се користи ири вражање со цел некому да му се случи нешћо (лошо или добро);* Зела бабата еден кѹп голем, полн со маѓии (2, 209); Ето ова што ти кажуам го стори мојата царица ...и јас, откога видов, му ја пресеков глаата и му ја намести, та го кладе во еден сандак и со маѓии сакат да го оживит, и на крајот со маѓии напраи столнината на езеро и мене камен ме напраи (4, 269); Мила моја царице, јас ќе ти станам, ама

прво да напрајш со маѓија сè, коа како што било – је рекол и царот стори го чоек (4, 270).

2. (во мн.: м а г и и) *иосџайки шџо се применуваат при вражање*; Виде царев син оти не можит да пресечит дрво јаороо, појде при една баба да му ја симни (девојката) со маѓии. (2, 182); Откоа сите маѓии 'и напраи и откоа го виде оти нема чаре од царо, преесапи еден маривет да се прероди. (3, 65); ...се пуштила да маат на децата и да 'и колни со секакви клетви и да 'и заплашуа со убивање, со отруачка, со маѓии и друзи итроштиње од една такваа пердесџз жена (3, 151).

МАЖ м. 1. *возрасно лице од маишки пол*; спрот.: жена; Море брате петле – му рече лиса – ами ако сакаш викни си и некоја од кокошките за измет да ти чинат по патот и да се сторат и тие аџиџци, чунки аџилакот не ет саде за мажи (2, 19); Во зората рано, дошла сирота лиса да си земит таксанио бакшиш од мажот ѝ (2, 37); Со голема радос мажот ја пречекал лисицата и без да знаи оти је во вреќата кучката, ја одврзал вреќата... (2, 37); Јас пребројав, честити царе – му рекол буот – колку мажи има на веков и колку жени (2, 82).

2. *момче*; Ако 'и држиш (синои ти) овде олкаи мажи, лоша ни е работата, чунки сега наголемеа и разбираат од нашата работа (3, 150); Од црвените (јаболка, сестро) да даваш на мажи, и од секакви болести да оздравеат (2, 183); Од збор на збор, чул и тој цар за мажот што му ја изваил змијата, за и на сина му да ја изваит, и го викнал (2, 214); Коа виде царо тоа добро од мажот, многу му се благодарил и го подарил со големи бакшиши (2, 215); *во форма за браќање*: м а ж и: Море како да не викам, бре мажи, кога момчево ќе се удаеше уште за троа, со една палена круша што му се запре в грло (6, 31); Шуќур, шуќур, море мажи, оти не ни се стори некоја грешка во куќава, тики после ќе бевме за резил во селово (6, 31).

3. *оној шџо е женей за разлика од ерѓен*; *во формата*: м а ж и т е: Је тропнало срцето од радос и го внесла во една одаја, гоа кај мажите (момчето) (3, 53); Ами Госпо – сполај му! – си наредил работата со ред да му оди: мажите 'и наредил за цареи и паши, а жените 'и наредил да бидат домаќинки (5, 8); Бидете домаќинки (жени) а не садријазамици, и остајте нè нам мажите да се мачиме со царштината, и коа ќе дојди некоја нужда, да си тураме крвта (5, 8); *во членувана форма*: м а ж о т: И го напраила (жената) мажот

је поп, без да знаел книга, без да имал абер од поплук (6, 160); Влегол мажот в црква и ватил да пеит на глас како попо во вангелијата и другото што се пеит в црква (6, 160)-

4. *брачен друѓар од маишки џол; соируѓ*; Еден маж и една жена си живееле многу арно, како што сакал Господ; на живејачката згора секој му заблазнуал и му повалуал дека толку се милуаа мажот и жената (4, 239); Еден маж и една жена си биле многу набожни и добродушни (4, 285); Еден маж и една жена си имале четворица синои (3, 310); Тие си биле маж и жена и си коселе една ливада (2, 142); *мажои*: По некој час дошол мажот је и ја нашол смуртена и налутена (жената) (2, 178); И втаса мажот је од жената пијан *ќор-ќутук* (6, 202); Едно го виделе Силјана мажот и жената, остајле косите (2, 142); Мажот је замисли да го напраи резил владиката, ја научил како да праит жената си (6, 163); Мажот ми јет, да го Бог убиет – му рекла – туку стани да те скријам да не те најдит (6, 164); Утрото станал мажот је од жената уште од темни зори и пошол та поканил еснафо касапски, за да му продаит црни и големи свињи *јабански* (6, 164); Едно влегување во двор мажот со торо коприна, ѝ дал вик по жената (6, 67); Сполај, Господи – си рекла со умо – оти да го нема мажот ми при терезијата да суди, као што ми велеше, на оној век коа бевме? (6, 169); *во форма за обраќање*: м а ж у; Море, ај бре мажу, да бегаме од овој пусти град за да бараме некој *ќасмет* (6, 160); Мажу, мажу, стани да би ослепел, оти азно ни донесоа магарињата, стани да растоариме, да после цар прај се! (3, 320); Се разбуди, мажу? *Ќе станиш?* Да *клаам* цезвето да ти напраам едно кафе? (6, 25); А, мажу, што зборуаш така, како да *бладаш* нешто? Штотуку ми *укаш?* Дојди си на свеста! (6, 26); У, мажу, ич одам *јас* сега на гости дури не се вратам дома и да си *напраам* кошула (6, 37); Мажу, мажу, стани да би ослепел, оти азно ни донесоа магарињата, стани да растоариме, да после цар прај се! (3, 320); Арен ти е *есапот*, мажу – му рекла *Еѓупката* – туку откоа *ќе* си дојдиш ти од *шетање* со *коњо*, после па *јас ќе* го *јавнам* (6, 114); Жената ти не *ќе* те *праша* дали си *изваил*, ами *ќе* ти *вели*: мажу, донеси, донеси! (5, 178); Орај, *копај*, мажу – му рекла жената – да да се *раниме*, оти *таков* ни бил *умот*, така ни *тргат* глаата (4, 12); Не *седи*, мажу... *купи* ока *спанаќ*, ја *посакај*, да *сварам*, да *ручаме* (3, 268); Не *оди* в *чаршија*, мажу, да се *продааш*, ами *појди* кај брата ти и *тамо* работи *наместо* *аргатин*... и не толку *ќе* ти *биди* *сопрво* *страмотата* *задека* *ќе* *аргатуаш* (3, 270); Мажу, мажу, стани да би ослепел, оти азно ни донесоа магарињата, стани да растоариме

(3, 320); *удвоено*; Ду-у-у, мажу, мажу, да што те ослепела Богоројца, што ќе сториш чудо, да си обесиш чедото! (5, 24); Умри ако сакаш, мажу, ама кажи ми! – му рекла (3, 68).

5. човек *главен во семејството, новелач*; Во куќава твоја маж је мајка ти, таа зема, таа дава, ти само си седиш и сеир си гледаш (2, 211).

6. силен, јак човек; Ете ти маж како петел наш! Тристамина отепуат и петстотини исечуат, ама пред жената си со зборои, а не со пушка и со сабја! (6, 108); Ашколсун, бре був, тас твојо ум што ми го даде за јас да се свестам, за да не бидам жена, ами маж да бидам, и за доброто што му го стори на сите животинки, треба нешто да те подарам (2, 83); Ете лели со инаетлак татко ми ме вати, чекај да ме види што маж сум јас (2, 139); Сум го испотил и уморил коњот, маж го вјаат, за тоа се потит (2, 168); Чув кога роди жената ти дете, Спасе. – Глув не си да не ќе чуеш, жената ми со маж лежала, затоа дете родила. (4, 251)

7. човек сиособен за жена; Еј домаќине – ми рече – јас сега сум здрава од арно поарно и сега си сакам маж, а пак ти не си за маж, сега јас сум намислила да си ваќам еден маж по два-три пати во недела, а ти пак седи при мене. (5, 255–266); Ти зошто си се женил, бре чоече, коа не си бил маж! – е, као сите момчиња што се женија, така и јас треба да се женам (2, 220).

8. во формата: мажа; *со крајќиите заменски форми: мажа е – нејзиниот маж*; Отрчала пуста чорбаџица и му дала еден грс алтани да му ’и однесит чоекот на мажа е во џевнемот за да се арцит (6, 34); Бидејќи жената лоша на срце, не припознавајќим доброто од лисицата што је го избавила мажа е од змијната смрт...измислила една итрос за кокошките. (2, 37); лисицата... го избавила мажа е од змијната смрт. (2, 37); Бидејќи жената лоша на срце, не припознавајќим доброто од лисицата што је го избавила мажа е од змијната смрт... измислила една итрос за кокошките. (2, 37); Поминала една година време и е дошло на умот за мажа е да го побарат (3, 210); На сите царицата штетата беше му ја платила и беше се чудила оти неќел каќметот да му се разработит на мажа е (3, 211); Една бесчесна жена го лажела мажа е со многуто богомолие (5, 162); **мажа је**: Чула кучката снаа тие зборои од мажа је (2, 162); Се излагала проклетата жена, чунки дотуа је бил адето и скончанието, та си отишла со мажа је кај бунаро (2, 212); Верна бидејќи жената му од кесеџјата, откоа го закопала, зела та разда-ла сета стока што имала по сиромаси, за задушата на мажа је (3,

46); Без да го пожалат пуста дрварица, засукала поли ракаи, заговрила сè што треба за умирачката од мажа је (3, 68); Сопрво (жената) го зајала мажа је да се делат од брата си (3, 173); Го научи мажа је да не се лажи ни за жената си, ни за стоката, ами да си живеат брацки и господарцки (3,175); Беше заповедала (царицата) за мажа је да го однесат во една одаја во сараите царски, тамо таин да му носат и јако да го гледаат и гоштеваат измеѓарите царски (3, 211); Видела-невидела пуста жена, со триста сили растоари азното и, влечкајќи вреќите, му 'и донесла пред мажа је (3, 320); Поминале неколку дни, и еден ден беше посакала бабата од невестата ручек да ѝ даат за да му однесит на мажа је на дуќан (4, 244); Жената била тврда во Бога и чесна на мажа је, тики никако уо не давала на лошите мисли што ѝ иделе (4, 262); Ја зела (лубеницата) разумната жена и пак ја однесла в килер, ја побришала малку и му скинала шишката за да не се познаит лубеницата оти ет таа и му ја донесла треќи пат на мажа је (6, 29); Ја клала (жената лубеницата) во еден саан и беше му ја дала в раце на мажа је; ја зеде в раце и ја видел оти била испрашена (6, 29); Извлачила (жената) колчиштата и во брго време ...си го променила мажа је со нова кошула (6, 37); Море старо, море – му рекла на мажа је – што се праиш будала, кај је студи на невестата кога носит ново кожувче? (6, 39); Од тоа зборување од мажа је, Марија беше се застрамила малце (6, 41); Коа бувнал (арамијата) наземи, се разбудила бавчанцицата и му свикала на мажа је (6, 64); За многу години не беа се виделе двата мажа у жената што ја водеа (6, 65); Кога 'и видела дрварицата тоарени со пари, брго-брго затворила порта и отрчала при мажа је задишана (6, 71); **мажа ѝ** – *нејзниот ѝ маж*; Од тој саат како 'и ватила да 'и тепат и да 'и клеветит на мажа ѝ и го сторила мажа ји што да 'и карат (децата) (2, 178); **мажа ми** – *мојот маж*; Слушај вамо, дервиш баба, мене на сонот ми се кажа што требит да му се праит на мажа ми (6, 24); Дуќанот на мажа ми јет на кошот во тесното сокаче (6, 47); **мажа си** – *својот маж*; Откоа се видела невестата со многу пари, што ќе 'а дупни гаоло: да го научи мажа си да 'а отепа ламјата и да му 'и земи сите камење (2, 223); Жената му на богатио ...го фалила (љубовникот) на мажа си и го молила да го има за верен пријател (2, 229); Сета работа била на жената... на мажа је џепарлак да плаќа, мажа си да го облечуа, опинци да му купуа и куќата да ја гледа (3, 314); Не било чаре да го послуша мажа си (жената) во секој збор што ќе ѝ речел (4, 274); Спискала жена, брате мило, коса корнит и мажа си го колнит (5, 314); Сеедно (жената) мажа си го

лажела и го маткала за да не ја усети оти ојт по лош пат (6, 44); Така и оваа сестрица си го лажела и си го маткала мажа си со слатките зборои (6, 45); Го измамила итрата жена мажа си и си праела пак што си знаела (6, 49); Така и оваа сестрица си го лажела и си го маткала мажа си со слатките зборои и си вршела лоши работи пред очите на мажа си (6, 45); Ева вака го изматила итрата жена мажа си и си праела пак што си знаела (6, 49).

9. во формата мажот (со заменските форми): мажот ѝ – *нејзиниоѝ маж*; Една мрзлива жена, што је мрзело да работи, беше кинисала без кошула, а мажот ѝ и без кошула и без гаќи (6, 35); Во истио ден кога се роди детето мажот ѝ умре и втоица остана (4, 89); **мажот је** – *нејзиниоѝ маж*; Сторила ниет да ја истури (манџата), арно ама мажот је беше ѝ дошол тамам на време ручек, и знаеше оти имат караванче со кромид (5, 341); Секое вечерање од мажот је на Мара, вечерање, сè ќе се загнасел од лебот, али од манџата (6, 41); Мажот је кога беше си дошол од панагур, брат му беше му кажал оти гоа беше ја нашол една вечер со јарамази и ја видел кај ја бесчестуале (5, 251); Беше тргнал мажот је од невестата со брата си слепиот да одит на болницата кај невестата (5, 251); Мажот је бил овчар и се зготвил да одит со овците на кашла за да зимуа (3, 187); Голема радос беше сторил мажот је кога си нашол дете машко (3, 188); Каков гостин, мори? Кај глеаш гостин? Алајлем, ти се пренесуа нешто, како те глеам јас! – је рекол мажот је (6, 48); Замини, замини сега, стара – му рекол мажот је на жената (6, 47); Денеска мажот је дојде зер пак некој му кажа што вака туку ме багисуа (5, 314); Тамам (коската) беше се засилила да гори, ете го мажот је кај дошол од чаршија (5, 262); **мажот ми** – *мојоѝ маж*; Мажот ми ќе го оздравите од тешкиот сон што имат, и са ноќ што бладат, оти веќе мене ми се здодеало сè со грбачот в раце да го успивам (6, 25); Тој Арнаутиот, кади баба, ми ет маж – му рекла (5, 291); Страот (на кадијата) му бил голем од пашата што је бил маж, та да не влезе во некоја беља (5, 295); Јас сакам овој зелник да биди најчис, чунки мажот ми не јади како-годе (6, 42); Еве што ал имам јас – ѝ рекла жената (на бабата) – јас си имам еден љубовник, а мажот ми ич досега не ме знаеше оти сум таква, оти го маткав, го лажев со гаолштина (6, 46); Еве што ал имам јас – ѝ рекла жената (на бабата) – јас си имам еден љубовник, а мажот ми ич досега не ме знаеше оти сум таква, оти го маткав, го лажев со гаолштина (6, 46); Као страмота је малце (чорбаџи) ние да ти да-

аме риба тебе што си богат, арно ама мажот ми малце је као ќевлија, тики тоа му текна, да ме праќа да ви носам риба (3, 231).

10. а. во членувана форма: м а ж о; Коа виде мажо будалцката лага од жената си, тогај дури беше се уверил оти го мамит (6, 36); Коа виде мажо будалцката лага од жената си, тогај дури беше се уверил оти го мамит (6, 36); Арно стори, жено, оти му ја даде – зборуал мажо ама од под покров (6, 108); Да одат двете кај селцкиот преметар да купат билки за да 'и забаит и да го одвратит од другата жена и мажо је пак да си ја милуат неа (4, 140); На живејачката згора (на мажот и жената) секој му заблазнуал и му повалуал дека толку се милуаа мажот и жената (4, 239); Незе ѝ рекол да одат двете кај селцкиот прематар да купат билки за да ѝ забаит и да го одвратит од другата жена и мажо је пак да си ја милуат неа (4, 240); На тоа размислување од мажо, си кроја како да ја супрај жената си и никој да не види и после да го суди (4, 275); Пак ќе го замолчала жената мажо со тие зборои и детето од ден на ден се чинело полошо и полошо (5, 23); Се молил (просјако), плакал, викал, се кинал со раце дури му смиле срцето на мажо, а најпоеќе на жената да го качат на магаре (5, 92); Е, мори глао дрвена – си велел мажо – што ти треба да праиш добрина на сакат чоек (5, 95); Тамам, жено, арно ти текна – је рекол мажо – само Госпо да му даит здравје, да ќе му го курдисам за стројник анцијата, асли ни е баш пријател (5, 121); Ете, уште што имало да му врви на пустата глаа – си рекол сам со себе мажо (5, 262); Макнуајќи си од тој саан мажо еден залак, ја мавнал глаата и фукнал со носот (5, 346); Се качил мажо и почнал да 'и бара капките и да 'и фаќа; на пет места фатил, а на педесет окршил (6, 10); Бидејќи имал иктиза за пари, мажо го мавнал ќердано и си видел работа (6, 11); Коа виде мажо будалцката лага од жената си, тогај дури беше се уверил оти го мамит (6, 36); *мажо и жената:* За многу време си живееле мажо и жената, самонаречници поп и попадија во селото (6, 160); м а ж о ј е: Незе ѝ рекол да одат двете кај селцкиот прематар да купат билки за да ѝ забаит и да го одвратит од другата жена и мажо је пак да си ја милуат неа (4, 240); м а ж о т: По малку време дошла мајка је од жената и си кажала алот за како ја тепал метлата од неа мажот. (6, 16); Се скрил мажот три дни со ред и кога видел, вистина тројца мажи дошле и вистина таа беше била најбесчесната жена, што ја мислел оти била за светица (5, 163); Кандилото дење, ноќе сè ѝ горело (на бесчесната жена), а штом *мажот* је ќе си одел на дуќан и незе ќе ѝ дојдеа мажи за да курвуат со неа (5, 162); Мошне арно си

живеам, бабице – му рекол мажот – како шта сакат Господ (4, 240); ’и блаосои Госпо мажот и жената, коа ќе се венчаат, да се гледаат (4, 128); *мажот ѝ је*: Молчи, молчи, шута една, оти покрај тебе и јас ошутив, та арнио коњ го изгубив – е рекол мажот је (на жената си) (6, 230) **б. во множинска форма**: м а ж и (те) и ж е н и: Помеѓу сите аргати мажи и жени имало и една трудна жена сиромашка и тамо му дојде саато да си роди дете (5, 74); Дотрчаа мажите да видат зашто викаат толку жената (6, 30).

Во и з р а з и т е: **маж и жена** – *брачни оруѓари; сојурузи*; Уверени на блаосоот од Бога, мажот и жената си отидоа низ град по некоја работа (4, 198); Станаа маж и жена и му бакнаа рака на баба ѓаола, и така си ја сторија баба ѓаол за мајка (4, 244); Се здечкале маж и жена, чунки жената неќела да го дава (тагарџико), а тој арам пари кабул не чинел да зема, тики одвај беше је го зел тагарџико со пари (5, 90); Во едно село си живееле маж и жена многу сиромашки (5, 253); **мажа је** – *нејзиниот маж*; Жената била тврда во Бога и чесна на мажа је, тики никако уо не давала на лошите мисли што ѝ иделе (4, 262); (**мажите сет**) **со крсто на чело** – *чесен, наивен*; Што велаат стари оти мажите сет со крсто на чело, а жените со крсто на тило, та можат да си ’и лажат мажите (6, 45); **мажот и жената** – *брачни оруѓари*; Ѓаолот беше знаел една баба што била зачната три дни пред ѓаолот и је пошол, та ја молил за да влези помеѓу мажот и жената за да ’и скара (4, 239); **се продаа на мажите** – *е со лесен морал*; Да ми ја даиш или продаиш невестата за една капа ореи, чунки толку се достојни жените да се продаат на мажите (5, 243).

Со и м е н к и т е: **арамија**: Си имала една жена двајца мажи арамии; еднио си го имала за навечер, а другио за дење (6, 65); **домазет**: Беше го бендисала цареа ќерка, та беше го зела за маж – домазет (4, 251); **душко**: Дејди мажу, дејди душко, цел ден три (овци) остриже, да сега печеснаесет! (6, 6); **кат**: Јас не се надеев да излезат три катои жени и еден кат мажи (2, 83); **тркија**: Кога видела сирота жена оти манџата се подварила, змија беше ја изела од пусти страои тркијата ѝ маж (5, 341).

Со п р и д а в к и т е: **асли**: Еве ќелепур, ама каму таквоа момче што да ет асли маж, а не како мене адам? (6, 206); **арен**: Знаиш, али не знаиш, лош, арен, маж сум ти, истеристемес ќе ме водиш (5, 93); **бесчесен**: (Невестата на богатиот) била нечесна и неверна и беше се заљубила во еден бесчесен маж како неа (2, 228); **висок**: Нашле (неколцината батакчии) еден амал, многу прос Тур-

чин Анадолец, со голема брада, висок маж, приличен маж, и го зеле при нив (6, 152); **денски**: Откоа чул денскио маж од жената ситие зборои, и нему му паднало страм и си излегол молчејќи од врата надвор (6, 65); **долг**: Вид. млад; **друг**: А зашто сум будала да се вратам јас во бунаро да ја остаам проклетата жена да живеит и да мачит друг маж како што ме мачи мене (2, 212); Клетата невеста уште неумрено момчето је, си нашла друг маж и за него ич не му било жал оти се мачит (2, 223); А зашто сум будала да се врлам јас во бунаро да ја остаам проклетата жена да живеит и да мачит друг маж како што ме мачи мене (2, 211); Ји увери тамошните луѓе оти има друг маж (4, 160); Ништо друго не знаев што да праам, отколку во гости, да да праам со свирки и тапани да се заборавам оти има друг маж жената ми (5, 266); Му умрело на едно дете татко му и мајка му се премажила за друг маж, со збор да си го однесит и детето при тој маж (3, 111); Треба да знаиш оти не е лесна работа ти да бегаш по друг маж (5, 93); **завислив**: Се прочуло тоа нешто по целио свет и ден-денеска кај се прикажуа и на зависливи жени и мажи ум му дава (2, 163); **инаетчија**: Е, бре брате, и ти си инаетчија, ама и мажот ми уште поинаетчија ет (5, 21); **кус**: Вид. млад; **лош**: Вид. кај а р е н: **млад и стар**: Бидејќи била толку лична, секој маж, млад и стар, сакал да ја види, кој за арно, кој за неарно. (5, 187); Од мажите имаше и стари, и млади, и куси, и долзи, а еднио бил многу кус (3, 144); **мој**: Со мојион маж, со мојион што не престануа од зборуање и брборење, на мене кажи ми као да праам (5, 343); **мрзлив**: Мажот бил многу мрзлив, а пак жената била многу работна, дотаму мажот што бил мрзлив, што леб дури кога јадел, сакал жената му да му го клава в уста (3, 314); Жената си беше работна, мажот мрзлив – си седеше дома и си квачеше јајца (6, 19); **набожен**: Ха, ете сеа дури ќе ја излостам жената, чунки таа не је тврда во верата, као што и је мажот је набожен (4, 285); **ноќен**: Една вечер му рекла на мажа е што је бил ноќни маж, да остаи арамилако веќе и да вати некоја трговија (6, 65); **пијан**: Вечерта дојде мажот је пијан и сакаше да ме удаит (6, 215); **прв**: На часот рипнала сирота жена и избегала, као опалена, кај првио маж (5, 346); И со првио маж сум живеала арно, домаќине, и со тебе си живеам арно – му рекла (жената) (6, 18); Ете тој кусур го имаше првиот ми маж, домаќине (6, 18); **приличен**: Вид. кај в и с о к; **проклет**: Ела, пријателе – му рекла – да му го видиш гробо на тој проклет мој маж, што в море седевме и капка вода не ни дааше да се напиеме (5, 327); **пусти**: Ајде, бегај оттука, мори несреќна ќерко, не додевај ми, оти ќе ми доне-

сиш некој страм со тој пусти маж твој! (2, 290); Поминале многу године што го трпила жената тој пусти маж (3, 315); Е, не се трга и пустио лош табиет од пустио маж мој де – рекла првата – што го имат (5, 342); Нападнат пустио маж од жената за неносењето коноп, отрчал в чаршија и купил една кијаница коноп (6, 35); Добро утро, ќерко – је рекла – како си, како живеиш со пустио маж... го спирил, натемаго ѓаол, да те остаат тебе што си како некоја кралица и да оит по Еѓупките (4, 240); **сиромав**: Тоа нешто сиромајио маж го гледаше и толкуа мака што му идеше, што да си земи капата в раце и да бега докрај земја (2, 211); **совршен**: Откоа станал Ит-роман Пејо совршен маж, многу итроштиње праел спроти приказните што се прикажуаат за него, арно ама и многу будалштиње па се прикажуат (6, 219); **твој**: Откоа ја ислуша комшивката, издивна и је рече: – Се чудам, мори сестрице, на тебе како да не моиш да му го научиш табието на твојио маж (5, 343); **стар**: Бидејќи (жената на цеваирцијата) била толку лична, секој маж, млад и стар, сакал да ја види, кој за арно, кој за неарно (5, 187); **таков**: И жената, коа се видела со таков маж, рекла берикатверса̄н од него, чунки не бил као табиетлијата што го имала и никако не му угодувала триесе и пет години (5, 345); **табиетлија**: Ете вака кај живеам и црнеам триесе и пет години со мојио маж табиетлија, мори сестрице. Разбра, али не разбра? (5, 343); **улав**: Море мажу, море улав мажу, да што је оваа твоја улавштина, да си гориш куката ич за низаошто? (5, 314); **четворен**: ...момчето било тамам навреме во годињето, во снагата маж четворен, во лицето како некое тетовско јаболко, црвен и бел, во веѓите калеш, како некој најкалеш брав (5, 310–311).

Со б р о е в и т е: **еден**: Еден маж си имал една жена од змија полоша (2, 211); Имало еден маж од брго време вдоец останат (5, 192); Насрел во една глуждоа дупка внатре в куќи и видел еден маж со попадијата кај си се милуале и се разгоарале (5, 206); Му умрела жената на еден маж и му остајла едно девојче од десетина години (5, 243); Еден маж сакал да је види умо на жената си до колку пари је чини (6, 10); Ќе те тоарат уште еден маж да земиш, па ти земи го и толку (6, 11); **еден маж и една жена** – *некојси маж и некоја си жена*; Си бил еден маж и една жена и си имале еден син околу петнаесет, шеснаесет години (2, 218); Ха, ете сега заприлега на маж, а не како досега што беше проклетата ти мајка маж и ти жена (2, 222); **два мажа**: Ај, за арачот лели ви е тешко два мажа и арач, ај нека ви е полесно маж и арач (6, 111); Ете колку била верна жената: две жени неќела да има (мажо), а два мажа сакала (6, 12);

Ајде, бре Каргамане, за атџрот твој, нека плаќат милетот маж и арач, ако му е тежок арачот – на два мажа и арач, и еве сега ќе дојдат лето (6, 117).

Со б р о ј н и т е и м е н к и: **двајца**: Вид. кај а р а м и ј а; **тројца**: Тоа (момчето) било многу изјасливо, колку за тројца арни мажи што јадат леб, тоа само толкуа јадеше (6, 5); **единаесетмина**: Пошло сирото девојче ноќта на чешма за да залеит вода и, кога дошло до дрвото, видело одинаесетмина мажи и една стара жена (3, 144).

Со г л а г о л и т е: **бара маж**: И сега што ја спери гаол, натемаго, да бара маж и бидејќи не вредам јас за да ѝ бидам маж (5, 265); **ватил мажот**: Ја ватил мажот кокошката и ја однесол в планина коа отишол за дрва и ја пуштил на ала аманет (3, 238); **виде мажот**: Коа виде мажо будалцката лага од жената си, тогај дури беше се уверил оти го мамит (6, 36); **донесол мажот**: Во еден неделен ден беше 'и донесол мажот е неколцина пријатели на честење (6, 29); ...и колку кијаници беше ја донесол мажот је на пуста жена, сите беше 'и врлила зад бочва (6, 35); **дотрчаа мажите**: Дотрчаа мажите да видат зашто викаат толку жената (6, 30); **дума**: Вид. п р а ш а с е; **зборуа**: А, мажу, што зборуаш така, како да бладаш нешто? Штотуку ми укаш? Дојди си на свеста! (6, 26); **земи за маж**: Ако го најдела (момчето царската ќерка), ќе го загубела, а пак ако не го најдела, ќе го земела за маж (2, 193); Со сè што си вадела очите со љубовникот, сторила (невестата од богатиот) ниет да го земи за маж (2, 228); Си го однесла (девојката јунакот) горе на дивана и си го зела за маж да је биди (3, 47); Ако сакат сестра му да појди и да го види (момчето), ако ѝ се бендиса да го земи за маж (5, 134); **има маж**: Море момче, море брате, ја си имам маж – му велела таа (5, 249); **имал болес**: И почнала таа да му кажуат оти мажот је имал една болес многу лоша (6, 24); **ја ислуша**: Коа ја ислушал жената си мажот, како да му признала оти има некој сад закопан со пари (6, 18); **ја испуштил**: Еден ден ја испуштил жената си мажот кај татка је и тргна низ куќи (6, 18); **ја има (тој маж)**: Ете жена, ете стока! Ашколсун на таа мајка што ја родила и на тој маж што ја има (5, 74); **коли се**: Не се коли откај тило маж, а жено, ами вака се коли од гуша! – и ја заклар (4, 240); **куртулиса мажот**: Со таа змија куртулисал мажот од лошата жена и се обогатил едночудо (2, 215); **лажит**: Кај која жена бесчесна ќе појдел (момчето развратено), сè ќе ја прашал да му кажит со какви итроштиње и лаги го лажит мажот (6, 20); **лимпрч сторил**: Се нурнала скалата и лим-

прч сторил мажот наземи, ти се скапа сирوماјио коа паднал (6, 10); Си дошол вечерта мажот од чаршија (6, 15); **макне**: Макна мажот еден залак, уште еден и вати да вели: – А, еве сега си го погодила караванчево! (5, 341); **настави**: Беше наставил мажот еден чоек зад дрвото како арамија да биди и туку беше му излегол од зад дрво, та беше и ја слекол кошулата (на жената) и на мажо кожуо (6, 36); **остане**: Поживеала жената неколку години и било сакањето Божје, да умрела жената и останал мажот вдоец (5, 340); **разбуди се**: Вид кај мажу; **речи**: Вистина бил котеко од рај – рекол мажот – и помагал за мрзливите жени да се сторат работни (6, 16); **се веруат мажот**: Сирота невеста се отимала, си кажуала праото на капида-нот, арно, кој ја веруат неа, се веруат мажот (5, 250); **се карале мажите**: Непрестајно се карале мажите со жените, чунки сеќаваа оти на правина сестра си ја зеда на душа и ја загубија (3, 143); **се праша**: Дума, се праша мажот по пријатели што да је праит за да ја изваит мрзата (6, 15); **одвитка**: Коа видел царо оти ја одвиткал мажо змијата, од колку што беа се пазариле, уште толку пари му даде и многу му се благодариле (2, 214).

Со прилозите: **многу**: Татко ти сеедно ми се биеше шегата оти не раѓав и јас, на страмот згора, многу мажи обидов дури тебе те зачнав (4, 170); **слушајќи**: Слушајќи мажо таа писканица од ѓаоло и молба, дошол до устата на бунаро и насре да види кој вика така (2, 215); **седејќи**: Седејќи еднаш на една чистина мажо до една нива, сеана со просо, видел една црна кокошка (3, 238).

Со предлозите: **на**: Тјув, тјув, како грешаја луѓено и ме наврлија со губре, – му рекла невестата на мажа је (6, 22); **од**: На викнуањето од мажот, жената како да се уплашила и беше замолчила, та на местото незино, му кажала сè со ред од аз до ижица девојчето (6, 229); **со**: Беше инаетчија жената и сè напротив одеше со мажа си, тики коа је рече да не седи на шумаро, таа појде и седна за инат на шумаро (2, 215).

Во примерите: (2, 19; 2, 37; 2, 38; 2, 83; 2, 104; 2, 142; 2, 168; 2, 170; 2, 175; 2, 184; 2, 189; 2, 193; 2, 211; 2, 212; 2, 221; 2, 222; 2, 228; 2, 229; 2, 262; 2, 290); (3, 29; 3, 53; 3, 67; 3, 144; 3, 150; 3, 155; 3, 170; 3, 173; 3, 207; 3, 210; 3, 267; 3, 111; 3, 315; 3, 320); (4, 18; 4, 49; 4, 74; 4, 197; 4, 240; 4, 242; 4, 246; 4, 251; 4, 274); (5, 6; 5, 46; 5, 113; 5, 134; 5, 163; 5, 187; 5, 261; 5, 280; 5, 189; 5, 280; 5, 292; 5, 308; 5, 310; 5, 314; 5, 327; 5, 340; 5, 342; 5, 343; 5, 344; 5, 341); (6, 71; 6, 110; 6, 111; 6, 176; 6, 219; 6, 145).

МАЖЕНА *црид.* (само ж. рог) *шїѡ склучила брак, шїѡ се венчала;* Тој ме праша дали имам челад машка да ми помагаат, а пак јас му кажав оти имам челад, ама сет женцки и сет мажени, тамо му помагаат на мажите си. (5, 64); На седумте години си дошол дома и не ја нашол жената си дома, ами ја нашол мажена при куменџијата. (3, 59)

МАЖЕЊЕ *зл. им.* од *мажи* (се); *мажачка;* Царската ќерка била втасана за мажење и ја сакал еден царски син да ја земи за невеста, арно ама царската ќерка ни баре узвртела на царското момче (3, 112); Да биди живо овоа девојче и да порасте тамам за мажење, арно ама штотуку ќе повти татко је да ја сврши за некое момче, да дојди една змија од невидима страна, та да ја касни за јазик и на часот да умрит (3, 181); Седеше многу године цареа ќерка во кулата и дошла на возрас за мажење. (3, 182); Си бил еден сиромав чоек. Си имал две ќерки втасани за мажење, ...ами пара половина немал да му напраит нешто рубичка (4, 105); Еден чорбација многу богат имал една ќерка за мажење и на секого што идел да му ја сака, му велел да продаа јемиш со табла на глаа (5, 54); Бидејќи втасано (девојчето) за мажење, му дошла една стројничца да му ја сакаат девојката за некое момче (6, 27); Живеал еден татко при две ќерки свој дури втасале ќерките за мажење. А, бре татко – му рекле – еве ние втасавме тукуречи за мажење, арно ама нам ни треба руо да си напраиме (6, 188).

Во д р у г и п р и м е р и: (2, 275); (3, 40; 3, 199; 3, 214); (4, 51); (5, 54; 5, 121; 5, 133; 5, 328).

МАЖИ(Т) *зл. свр. и несвр. сїѡри, прави девојка, жена да влезе (сїаши) во брак;* Царот ќе мажел три ќерки и дал збор по светот за кој ќе можит да прескочит од една планина на друга со коњ (2, 116); ...татко ми сите три сестри ќе нè мажи и ќе вика до што има ергени во нашава царштина да си одбериме (2, 288); 'И надеждила цареа ќерка (помалата) двете ѝ сестри за да 'и мажит царот. Откоа се созборувале сите три сестри, му се стегнале на царот да 'и мажит. (3, 28); Тогај поверуа чорбацијата оти сет од свети Спиридона, та му дојде на сиромаиот едночудо пари и за девојчињата да 'и мажит и нему да му останат (4, 106); Сторил ниет царот да ја мажит ќерка си и распуштил абери по сета држаа (5, 116); Зборот јет овој (сестро); еве времето ти дојде и ти пројде за тебе да те мажиме (3, 141); Види го никаквикон еден, па јас чинев оти ти за мене гајле бериш за кај да ме мажиш; ти си забрал гајле за цен-

гои, гиди никаквику гиди, чекај за тебе требит златен ќотек, да ако си стар! (5, 210); Сакаше да ме мажите за момче од богата куќа, побегнав и еве кај дојдов, во твоја рака паднав (5, 334); (*за ерџен*); Чула (една девојка) за ергено што бил скржав, оти барал невеста што да не јади и жива да бидит. Наставила неколцина пријатели да го мажат ергено за да ја земит неа. Одааде, одонаде беа го надлагале и беа му ја дале девојката што не јади леб ѓоа. (5, 298)

II. мажи(т) се – (*за девојка, жена*) *сїаїи во брак, зема (земе) маж за да живее со неџо*; Ниту јас, сестро, нема да се мажам дурри не го видам брата ми – је рекол царот, и така беше останале на тој збор (3, 277); Заошто, мори сестро, неќиш да се мажиш – је велел брат је – што ал имаш? (3, 185); Една царска ќерка стори ниет да се мажит за какво и да е момче, само да можит да се скриет некаде (2, 193); Дошле децата да се ватат од ум и беше је рекле еден ден на сестра је да се мажи (3, 141); Атјр да не ти останит, сестро наша – је рекле еден ден на сестра је да се мажи (3, 141); Една царска ќерка неќела машко да види, нито пак да се мажит (5, 167); Коа ќе дојде време да се мажат... како ќе привтасаат пусти мајки и татковци да ’и поучуаат и да донаучат ќерка си, да бидат домаќинки? (5, 268);

Во други примери: (2, 190); (3, 176); (4, 106); (5, 334) (6, 28).

МАЖИШТЕ *ср. ауџм.* од *маж*; *крујен маж*; Дуовнико бил едно четворно мажиште, за два од арамијата (5, 197); Каков чоек ќе бидит – си рекол сам со себе царот – тој чоек што да јадит по десет сомуну на јадење? Ја чекај да го викнам за да видам, ако је некое големо мажиште, треба да му се алал десетте сомуну што ’и јадел (5, 305).

Со п р и д а в к и т е: **големо**: Вид. кај горните примери; **четворно**: Вид. кај горните примери.

МАЗГАЛКА *ж.* (тур.) овде: *оїшвор во зандана (однаговор ишесен, однаїре широк)* *за да се ировре цевкаїа од пушкаїа*; Уште од првата вечер видеа цареа ќерка една голема светлина во мазгалката од зандано ...Кога насрела во мазгалката во темна зандана, што да видит? Едно момче со сонцето на десното рамо и месечината на левото! (3, 112)

МАЗЕН -зна *цриод. мрсен*; ...се прикажуа од стари со погоорки вака: Магариња печалиле, атој јале; Разбушаени работеле, мазни патуци јале; Мачници печалиле, немачници јале (3, 225).

МАЗНИ *зл. несвр. зали; милува*; Прво ватил Грко една риба и си ја остаил до брего од реката, та ватил да ја гали и да ја мазни со рака (6, 147); *зл. црил. м а з н е ј к и*: Така велејќи Грко и мазнејќи рибата, бидејќи уште беше била жива, скочила и си паднала в река. (6, 148)

МАЗНИК -ци *м. вид певичво (обично зелник, шипа) со масло, маси, сирење или урда и сл.*; Попадијата му велела: – Слушај, мој мил побратим, денеска ќе месам еден мазник, една бела погача, една пржена кокошка, еден пагур ракија и една карта вино тригодишно (5, 206).

Со п р и д а в к а т а: **скриен**: Ете што кажуат, попе, орлево. Знајш? – Имало еден мазник скриен (5, 207).

Со б р о ј о т **еден**: Вид. кај горните примери.

МАИ СЕ *зл. несвр. м а е с е – оди, шипа, се врпка вамуштаму бесцелно, губејќи си го времето; лунса, скиша, шалка*; По неколку дни си отиде (таткото) на ацилак и се маја баеги време тамо (2, 221); Уверени на бласоот од Бога, мажот и жената си отидоа низ град по некоја работа и цел ден тамо се маија. (4, 198) *магазин, стоваришше, склад, складишше*.

МАЈЗА *ж. (тур.) м а г а з а – Вид. мааза; склад, амбар и сл.*; ...на царот беше му кажале оти мајзата била дупната кај што стоело азното И баеги пари имало дигнато (5, 347); Му текнало еднаш на баш-арамијата да му го украде од царот азното. Напраил како напраил и му нашол колајот на азното, та се качил над азното и ја дупнал мајзата кај што стојале парите (5, 347).

МАЈКА *ж. 1. жена наспрема своите деца шипа ги родила; родишелка. а. самостојно*; Треба (синко) јако да прашаш: кој ѝ је татко, мајка, баба, дедо, стрико, вујко и од нив ќе земиш урнек каква је чупата (2, 221); Аман, мајче, те молам, скри ме да ме куртулисаш, оти сум царски син и сум еден у мајка и еден у татка! (2, 172); Христос го прати (ангело) за да му ја земи душата на мајка му на пет дробни деца без татко (4, 53); Знаиш ти, Господи – му рекло детето – што напраила мајка пред дванаесет години со мене? (4, 264); жена, ете стока! Ашколсун на таа мајка што ја родила

и на тој маж што ја има (5, 74); Само некоја паричка да спечалам, да је пратам на мајка, на виљаат! (5, 311); *во облициите*: м а ј к и (с и): Спискало дете, што да можи и не можи, се ватило за пола за мајки си. (5, 280); м а ј к о – *форма за обраќање*; Немој, мори мајко не плачи за Силјана – је велел Велко – оти за Велигден ќе си дојди ација (2, 154); Ем жими младос, мајко, еве ќе ти се заколнам, до утре ако не ме свршите за тоа момче, да знаите оти сама себе јуда ќе се сторам... (2, 240); Кафпе јас, што велаат стари: роди ме, мајко, со кќсмет и фрли ме на патот (2, 243); Мајко, јас ќе се женам, ама сакам да земам девојка што око чоечко не видело (3, 40); Кој копа гроб другему, мајко, сам паѓа во него (3, 53; 3, 146; 3, 197); Пусто бело видело што е мило! Мајко, мајко, Господ да те судит, ти си себепот јас да сум сега магаре и да сум разделен од брат и од сестра! (3, 281); Слушај, мајко, вамо, таквите бабиње деветиње ние не слушаме веќе, ја ќе му речеш да работи (на брат ни) ...ја кажи ни ние да си излезиме (3, 311); Роди ме, мајко, со кќсмет, да врли ме на буниште (5, 246); Мори, лели сосила ќе ме свршиш, мајко – је рекла – па јас знам после да не се одвршуам (6, 28); Ако сака враг нека идит, мајко (6, 38). **б.** *со иредлоѓош* з а: Станаа маж и жена и му бакнаа рака на баба ѓаола, и така си ја сторија баба ѓаол за мајка (4, 244); *со ирилоѓош* н а м е с т о: Бабо, арно што те донесе Госпо, да ни седиш овде, како наместо мајка да ни бидиш (3, 50). **в.** *со краииките заменски форми (со иосесивно значење)*: **е** ,**и**': Се чудела ќерка му од царо, и не можела дури да се увери за тоа нешто, та отишла кај мајка е и је кажала сето со ред. (2, 242); (А чедо) кога ќе се жениш, арџот ќе ти артирисаат; дошла мајка е (на невестата), дошла сестра е ...та сѐ сакат кафе (5, 178). ~ **ј е** ,**и**': Една година стоја (ќерката) во разбојо и не би кќсмет да ја чуе мајка је да чкрипни со разбојо (6, 37); ~ **ји** ,**и**': Слушајки тие зборои ќерката од мајка ји, стори гајрет и кладе еден разбој да ткаи платно (6, 37); м и: Јас сум од фиљан село, старче, а татка ми го викаат Ангеле, мајка ми Божно, а мене Мојсо (5, 255); Ами што ја најде мајка ми и анчето што умреа, бре Манго? (6, 118); ~ **м у**: Боже, зер си глеал од некаде ја ти казал некој, море синко Силјане! – му рекла мајка му (2, 159); Сироти деца многу време трпија и неќеа да му кажат на татка си за маката што дааше мајка му (2, 178); Брго-брго му ставила мајка му (на сонцето) вечерата: една каца полна со попара од симиди и млеко и една каца со пиена вода (2, 172); Арнаутино сторило гоа ќе го врлит детето во огнот, и мајка му, стоејќи до него, му го грабнала детето од раце (2, 190); Мајка му (на детето) сопрово

неќела да му кажи (во што било јунаството на татка му), чунки се боела да не јет уште во годиње аџамиски (3, 46); Му текнало на помалио брат Петрета за зборот што му го рече мајка му, да не спијат на тоа место (3, 97); Сторило ниет еднаш поголемото дете да му кажи на татка си, за оти е мајка му по тој пат (3, 147); Се прибрала мајка му, и се бакнале уста со уста (4, 218); Како познат му беше (Евреино на детето), дека идел понекоаш дома при мајка му (3, 149); Дошла мајка му однадвор и вџасена му рекла навреќнато (3, 150); И мајка му го сети (детето) оти ја познал за бесчестилакот што го праела (3, 54); Му го закла мајка му (на детето) пилето за да го гости Евреино (3, 163); Поголемото дете сѐ знаеше што праји мајка му. Му кажало на брата си (3, 264); Мајка му била со искинати алишта (4, 55); Втасала мајка му на детето од перење, кај што била со лебо под мишка и со вагано грав в рака (4, 150); Нашло маана детето оти негоата виљушка и негоата лаица не му ја дала мајка му нему (5, 23); Вика, скака, виде (детето) оти мајка му покрај него стоеше и го миреше, со на галено (5, 23); Дале, зеле зборои со мајка му и стројничцата за свршуачката (6, 27); На тие зборои од мајка му на аго Алија, кандиса и отиде на џамија (6, 134). ~ **м у**, им': Та ќе си извалкаат (децата) алишта и ќе ги тепаат мајки му (2, 54); ~ **с и**: И толку ја запизмило (момчето) мајка си, што да беше кабил во една капка вода да ја удаи (2, 223); Спискало дете, што да можи и не можи, се ватило за пола за мајка си. (5, 280); (детето) ја прашало мајка си во што било јунаството на татка му коа бил жив (3, 46); Детето си дошло дома кај мајка си и радосно и весело си живеале (4, 266); Детето откога беше видело оти што да посака од мајка си сѐ ќе земи, било со арно било со лошо, и накренало на големо, секој ручек и вечера сѐ се срдело (5, 23); Спискало дете, што да можи и не можи, се ватило за пола за мајка си. (5, 280); (Девојчето) рекла на мајка си со затресен гоа од радос глас: – Мајко, мори мајко, брго, брго, ела си дома (5, 295); Спискало дете, што да можи и не можи, се ватило за пола за мајка си. (5, 280); ~ **т и**: Утре ќе идиш (бре чочече) со мене и ќе те однесам да видиш и после да спојмиш мајка ти со лошо со арно, ти да го носиш млекото и да го добиваш ќаро (2, 222); Стани ти, чедо, бакни му на мајка ти рака, стани и ти, ќерко, бакни ми, да и јас да ве бакнам в чело (4, 244); Море што сте будали со мајка ти, бре дете ...немате леб да се најадите, гости ќе гоштаате (4, 151); Кажи му на мајка ти и на татка ти ова што ти го кажуам и ако му се види криво, нека ми го даат пато да си одам од кај што сум си дошол (5, 122); Ај, ќерко, земи го кра-

вајчето – му рекол татко је – и картава вино и свеќиве со темјанов, да ојме на од мајка ти гробот да ја пејме девет години (5, 244).

2. со именкаиџа т а т к о – мајка и џајко, родиџели(џе); После рече Госпо: – Мајка и татко толку да не се гледаа(т) колку друшката (4, 128); Туку стоит и се мислит пустата девојка, оддалечена од татко и од мајка (2, 250); Колку што беа ужалени децата, десетпати поеќе се ужалија таткото и мајката (3, 262); Аман, кади баба, ти биди ми татко и мајка на мене сакатнико, ти се молам од небо доземи, арно вукуф да се сториш на оваа работа и да ме куртулисаш од овој горцки и белоденцки арамија (5, 94); Едно земање абер татко му и мајка му оти станал домазет при најпрвио богат и му отишле (5, 219); *во фомииџе: т а т к о и м а ј к о:* Голем ќеф праите, вие татко и мајко, дека ви дојде мрзло – му рекле (3, 314); *т а т к о и с и и м а ј к и с и:* Си го тоарил коњо кауѓерот со дароите една приквечер и слегол од манастирот долу за в поле да оди по селата да ’и носи дароите и да му речи на таткои си и на мајки си од чупите за до четириесетте дни да бидат готои со девојките, оти ќе дојдат кауѓерите да си ’и земат. (4, 259) **б. со крајкиџе заменски форми (со иосесивно значење): ~ ј е , џ’:** Ах, ќерко, ќерко, је рекла мајка је и татко је – бес бараше, два си најде, што ти требаше да праиш јунасто, та да земиш едно старо аро (3, 216); ~ **м у:** Многу ата̀ро му се скршил на татка му и на мајка му од царев син дека не ’и послуша да земит невеста што му свршиле тие (5, 335); ~ **с и:** Оттука заватил Силјан да му кажуат на луѓето сите грешки што му грешаал на татка си и мајка си (2, 144); Силјан асли тоа бараше за да го пука татка си и мајка си кога ќе чујат оти и од Прилеп беше избегал (2, 139); На петнаесет години (детето) станало понабожно од татко си и од мајка си (4, 286); ~ **т и:** Од кое село си и како ти ’и викаат татка ти и мајка ти, и како те викаат тебе? (5, 254)

3. с т а р а м а ј к а – баба; Добро утро, чедо – му рекла – дали ми ти се руча, чедо, еве баба ти кај ми ти носит ручек. – Ми се ручат, стара мајко, туку не требаше ти да се мачиш, стар човек си ми; ти, стара мајко, гледај си ќеот, нека ти е жив син ти (4, 244).

4. за ирисно обраќање кон иосџара жена: м а ј к о!; Мори стара мајко ...биди ни нам мајка, ќе те гледаме како очите (4, 224).

Во и з р а з и т е: **ако не плачи детето, нема мајка му да му даи да цица – иреба човек да бара за да добие.** (5, 7); **ако си од мајка родена – ако сакаш, сџори џоа иџо барам;** (Ќерче) ако си од мајка родена, те молам и те преколнуам за мајка ти и за браќа ти

...слези еден час да ми понаместиш, оти пусти очи не ми гледаат, од пусто плачење и жалење по моите дечиња (2, 182); **дете во мајка ќе проплачи** – бил многу лош (човек); Ами коа ќе порасте Волчко, дете во мајка ќе проплачи – рекол татко му (5, 359); **дете од мајка украдуал** – бил голем, сѝрашен арамија; Си бил еден арамија што дете од мајка украдуал, и не може чоек да го сети – толку мајстор што бил (5, 347); **има ли некој чоек од мајка роден** – има ли воошшио некој да сѝори шѝоа шѝо сакам; Е, е, да има некој чоек од мајка роден да да ме ватит за опашка, тики да врти, да удри, да врти, и да удри и да не ми кажи за ошто ме бие (2, 50); Ум имам, пари немам! Ако да беше имало некој чоек од мајка роден, што да ми стореше едно добро, никојпат немав да му го забораам (5, 137); **како една мајка да ги родила** – личаѝ еден на друѝ; Една невеста сум ти зел, ама исто како твојата, џанам како една мајка да 'и родила; не е возможно чоек да 'и распознаат која е твоја, која е моја (5, 189); **како мајка што ја родила** – (била) гола; Влезе при ќерка му во одајата и ја слече као мајка што ја родила (3, 302); **некој од мајка роден** – добродушен човек; Ааах, проклета свињо ниедна, како нема некој од мајка роден да ми донеси една пресна погача (3, 92); Ако да беше имало некој чоек од мајка роден, што да ми стореше едно добро, никој пат немаа да му забораа, да ми даеше некој две илјади грошеи... (5, 137); **од мајка неродена** – клеѝа, лоша (жена); овде: во клеѝваѝа: Ај да би (синко) од јаболко невеста зело, од мајка неродена! (2, 171); **од мајка роден** – добар (човк); Вид. (човек од мајка роден); **проплакало дете во мајка од некого** – (се вели за) голем насилник, (за) сѝрашно лош човек; Во некое големо село имало еден коџабашѝа толку лош, што беше проплакало дете во мајка од негоата лошотија ...Госпо да чуа кај што ќе клаеше око, од корен ќе го откорнел сосе челад, тој што ќе му влезел нему во носо (5, 282); **сега му е мајката** – сега е висѝинскиоѝ моменѝ; Хе, ете сега му је мајката – си рекол сам со себе – да го сотрам тој фис што ми убиле мој братучед (6, 119); **татко на мајка не даат бадијала** – никој не дава бадијала; Ти си тргнал да учиш маривети бадијала, треба да знаиш оти татко на мајка не даат бадијала. (5, 110); **ти татко, ти мајка** – само ѝи можеш да ми ѝомоѓнеш; Јудата цареа ќерка и тамо ме најде. Ете тој ми је алот, сестро, сега ти татко, ти мајка (2, 198); **чоек од мајка роден** – 1. добар. 2. (овде) јак; сиособен; Е, е, да има некој чоек од мајка роден да да ме ватит за опашка, тики да врти, да удри, да врти, и да удри и да не ми кажи за ошто ме бие (2, 50).

Со и м е н к и т е: **Богоројца**: Оф, брате, брате! Богоројца мајка и цар небесен да ме накажи мене... ако сум ти го заклала јас детето (2, 162); Слушајте ме мене, бре другари, јас што ќе ви кажам, само да заповеда Госпо златен и Богоројца мајка да ме избери мене (4, 95); **кучка**: Бегај, брате, да бегаме – рекло едното на другото – оти кучка мајка ќе нè биттиса, за атарот од проклето Евреин! (3, 151); **татко**: Ех, кој не слуша татко и мајка – си рекол сам со себе (Силјан) – клетвата го ваќа (2, 149); Клетвата од татка и мајка ме вати што не ’и слушав како врапчињата (2, 158); Силјан беше многу гален и од татка и од мајка (2, 136).

Со п р и д а в к и т е: **лоша**: Јас сум од далечно место, од еден арен татко и од лоша мајка, јас имав еден брат и една сестра. (3, 285); **стара**: Вид. м а ј к а 3.

Со п р и с в о ј н а т а п р и д а в к а: **моја**: Дедо, дедо, вие сте дале збор со мојата мајка на стариов (2, 273).

Во д р у г и п р и м е р и: (5, 317).

МАЈКИН *прид.* *шиџо ѝ пришаѓа на мајка*; Ама ак ми беше тоа што сум патил, оти од таткоа и мајкина клетва не сум веруал (2, 157); Ами што се оние жалосни мајкини гласој онолку жални? (2, 192); Простено и блаосоено да је од нас, коџабаша – му рекле селаните као нажалено – као мајкиното ни млеко! (5, 284); *со придавката*: ж а л о с е н: Оти сите куќни сидој (брате) поцрниле? Ами што се оние жалосни мајкини гласој онолку жални? (2, 192)

Во и з р а з и т е: **жити мајкина ти душа** – *џе заколнувам!*, *верувај ми!*, *имај милост!*; Мори, ќе седнам, лисо – му рекла мечката – туку те молам, лисо, жити мајкина ти душа, стори еден завмет, ако ти делил Господ некој маривет (2, 39); **тако ми таткоа душа и мајкина** – *верувај ми! џи се колнам!*; Пред мене (курво семендорцка), оти – така ми таткоа душа и мајкина! – сега глаата ќе ти ја столчам со стапов како на змија, а пред мене, де! (5, 93); **тако ми таткоа и мајкина душа** – *верувај ми! џи се колнам*; Врати си пушката на рамо, оти тако ми таткоа и мајкина душа, ако сторам кабул, тебе од корен те запустуам (2, 74).

Со и м е н к и т е: глас; душа; клетва; млеко; Вид. ги горните примери.

МАЈУЗ *м.* (тур. mahmuz од арап. mihmāz) **мамуз** – *шилец џрицврстен на џоџиџиџаџа од чизмаџа на јавач за џерање на коњоџ иобрзо да оди*; Јавнал сиромано коњо и едно излегол од портата надвор, му го удрил мајмузот, што да можи да бега. (6,

228); Му стегнал коланите од коњо, го јавнал и му удрил мајмузо, та му се пуштил по чоекот да го втасат (6, 229).

С о п р и д а в к а т а: **остар**: Коа чу детето тоа нешто, дупна коњо со острите мајмузи и летна коња како некој сив сокол по со-каци И се нашол од градо надвор. (3, 46)

МАЈСКИ *приод. шито се однесува на месец мај, шито сџанува (се случува) или се појавува во мај*; И наместо лоши дождеи да врнат, врнале мајски роси за мила убаина (4, 121); ...зборо што го чул од проповеднико „суд, суд“ му влезе во мислата (на чоеко) као што влегуа мајската роса во срцето на земјата, и не можел да се отми и да го забораи (4, 184).

С о и м е н к а т а: **роса**; Вид. ги горните примери.

МАЈСТОП *м.* (лат. од новогрч.) **1.** *занаетчија со искуство или положен искуши*; Мајсторот и калфата што спечалиле многу пари со мачето во земја во која не виделе мачки (Наслов на приказна, 5, 219); Коа видел измеќарот оти му умрел мајсторо, преесапил да му ја земит глаата за да не се познаит кој јет чоекот што го украде азното (5, 347); Сите мајстори, калфи и аргати се израдуаа дека го пресудил царо за в апсаана дека бил без милос (3, 163); Од тој ден беше си излегол Ристос од бојаци и ошол при татка си да биди мајстор (4, 108); мајстор му ...отишол ...да види како 'и вапсуат Ристос предената за нешто да не грешит (4, 107); Е, бре калфа – му рече мајстор му – што има, што нема на скелето? (5, 173); *во формије*: м а ј с т о р а: Тргнало (момчето) ...да продаит поеќе симиди, за да го благодари мајстора си и да земи од мајстора му некој арен блаосов (3, 35); Голем ќев беше имал мајстора му на Риста, чунки многу го слушал и ватил да му кажуа бојте која каква е и која како је викаат (4, 106); Работел Ристос со сè срце у мајстора си... за како од како да се научит еден саат побрго Ристос и да излезит сам на глаа мајстор (4, 106); м а ј с т о р о: Си ручал, не си ручал, ич не му е гајле на мајсторо (5, 82); Еве ти 'и боите, Ристе, му рекол мајсторо... шајаците и друзите да 'и вапсаш ти, оти јас имам една голема работа (4, 107); Кога идат мајсторо и момчево да отвораат дуќано, се чудат оти го снемало дуќано (4, 61); На мајсторо му се пиела пресна вода (5, 82); м а ј с т о р о т: Мајсторот и калфата што спечалиле многу пари со мачето во земја во која не виделе мачки (Наслов на приказна, 5, 219); Си тргна мајсторот И си отишол дома. (4, 107); *во формија за обраќање*: м а ј с т о р е: Браос, мајсторе, а, така те сакам де! Е, доста јаде леб и сол, де! (3, 229);

Арно, мајсторе – му рекол Ристос – сега (предената) ќе 'и вапсам веднаш јас, ај ој си ти и не бери гајле, (4, 107); Мајсторе, сè имат на скеле, само чоек пари да имат; на скеле дошле десет гемии: едната со кафе јеменско, по дванаесет гроша ока (5, 173); Момчето чуло тој збор и недраго му паднало. – Мајсторе – му рекло – те молам И мене земи ме на панаир, за да ти чинам измет барем по патот. (5, 220); Портата ѝ беше, мајсторе, до фурната од десната страна, коа да влегуаш внатре (5, 312); Мајсторе, мајсторе, ова не јет асли дете, ова јет со сурат, ела да го видиш (6, 33); Калфите гледале оти пак мајсторот фати да кради, и ватиле да му наумуаат и да му велат: – Мајсторе, бајракот! (6, 50); *во мн. м а ј с т о р и*: Во еден царски град праел еден цар мос на една река. При сите мајстори и аргати имаше и еден аргатин што носеше песок со две магариња (3, 318); Праел царот (вар) со мајсторите, и од варта од прстите летнале две грутчиња (4, 99); Вашата еќимица зеде од маазата од мајстори ми: прстење, обетки, белезици, крстои, цвеќиња (5, 338).

2. оишѝен, искусен човек којшѝо добро го владее и примењува својош занаети; во компаратив: п о м а ј с т о р: Ашколсун, бре синко – му рекол големио – ете ти си бил помајстор од првион. (4, 256); Бидејќум немаат од вас помајстори во мојава царштина, јас сум ве викал да ми напраите еден мос на рекана што течит во градов (5, 231).

3. веишѝ, препреден човек; Ме излага тој никаков мајстор, што ми даде ореи во место пари (3, 34).

Во и з р а з о т: **мајстор над мајстора** – *мошне годем мајстор*; Видов, внучко, и поверуав оти си бил мајстор над мајстора (5, 358).

Со и м е н к а т а: **брат:** Си биле тројца браќа мајстори прочуени по нивниот мајсторлук (5, 11).

Со л и ч н о т о и м е: **Зерзевул:** Ах, бре мајсторе Зерзевуле – му рекле ѓаолите – голема мака имаме кога да слушаме онака да му пеат на Господ ангелите. Зашто го напраи рајов толку близу до рајот од Господ?... Аман, барај чаре, како да му се праит (4, 219).

Со п р и д а в к и т е: **арен:** Да му најдам еден арен мајстор, да го научит некој маривет и умот да му го дотерат (4, 247); **никаков:** Ме излага тој никаков мајстор, што ми даде ореи во место пари (3, 34); **стар:** Вати (старио) мајстори, та согради едни големи сараи (4, 52).

Со б р о ј о т: **еден**: Еден мајстор му напраил на некој чоек еден оџак. На битисуање вечерта ватил оџакот да се навалуа (6, 178).

Со п р и л о г о т: **толку**: Си бил еден арамија што дете од мајка украдуал, и не може чоек да го сети, – толку мајстор што бил. (5, 347)

Со п р е д л о г о т: **на**: Ти велиш оти на мајстор не си бил и тој занаат не си го научил; еве сега го погоди мајсторо за да те научи и, ако сакаш, ај да слезиме в поле и да најдиме некое имање, та да го удаам јас, и ти да гледаш, та да се научиш од мене уште поарно. (2, 41)

Во д р у г п р и м е р: (4, 28)

МАЈСТОРИЈА ж. *1. мајстѳорски занаетѳ, работѳа. 2. сѳособностѳ, умешностѳ, умеѳње нешѳѳо да се наѳрави добро; мајстѳорсѳѳво, мајстѳорлак; Ах, мори сестри, да знаит царскиот син што мајстѳорија имам јас, веднаш би ме зел за невеста, оти со мајстѳоријата јас што ја имам, не ќе му требат брашно за месеѳе леб (3, 137); Ја однесле на царо влечката и коа ја виде царо на големо чудо станал на мајстѳоријата од влечката, а најмногу мерак беше сѳсторил на името што било пишано на влечката. (3, 48)*

3. ѳреѳреденостѳ, лукавостѳ. Ех, мори сестри, да знаит царскиот син што мајстѳорија имам јас, веднаш би ме зел за невеста (3, 137); Ја чекај да видит царот за некое време што мајстѳорија ќе му напраам, за чарки фелекот да го човѳрдисам (5, 226).

МАЈСТОРИЛАК м. *мајстѳорсѳѳво, мајстѳорија – сѳособностѳ, умеѳње, вешѳѳина нешѳѳо да се наѳрави добро; Речи берѳкатверсан од мајсторлако мој, што те научив (2, 42); Сите мајсторлѳци што ѳи напраил Волчко во крадеѳето му ѳи казал старио на синои си (5, 359).*

МАЈСТОРИЦА ж. *женѳѳа на некојси мајстѳор; (Марифетлијата чирак) беше ја изоглаил (камила) и врзал вреќата со буѳако со оглавта од камилата и си ја забрал пред себе камилата, та си ја отерал дома кај мајстѳорица му (5, 349).*

МАЈСТОРЛѳК м. *мајстѳорсѳѳво, мајстѳорија; Сите мајсторлѳци што ѳи напраил Волчко во крадеѳето му ѳи казал старио на синои си и сите се зачудиле на негојѳо маривет, уште во детѳнство. (5, 359).*

МАЈСТОРЛУК *м. мајстџорсџиво, мајстџорија*; Си работеше (свети Тома) мајсторлук да си го вади лебот, а не да чека од народот (4, 157); Бидејќум итар бил чоекот, му измислил некој мајсторлук да му праит за да го почудит ѓаолот и да го отсебит од себе (4, 224); Си биле тројца браќа мајстџори прочуени по нивниот мајсторлук. Чул еден цар за нивниот мајсторлук. Прадил царот, т а 'и викнал при себе за да му напраат еден мост. (5, 11)

МАЈСТОРСКИ *приод. шџџо се однесува на мајстџор*; Во зимбиљо имало сите мајсторски алати (5, 34); ...ај заколни се (чорбади), речи: зимбиљон мајсторски, што е обесен онде... со сите мајсторски алати, да даит Господ в куќа да ми влезит (5, 35); На тие мајсторски лаги од двата лажои, беше му кандисал домаќинот и беше ја дал ќерка си за едно слепо и грбао момче, во најсиромашна куќа (6, 194).

Во п о с л о в и ц а т а: Дури мајсторска тесла да чукни в куќа, да после ќе видиш колку чинит мајстџоро (5, 35).

Со и м е н к и т е: алат; зимбиљ; лага; тесла.

МАЈТАП *м. (тур. од перс.) оуховиџа шеѓа, џообив*; овде: м а ј т а п и г р а т: 1. *се шеѓува*. 2. *се исмевааџџ*; Овие браќа ја мајтап сакаат да играат, ја пак ќе бидат нешто за чудење (4, 238).

Во и з р а з и т е: **мајтап играат** – *џо исмевааџџ*; Овие браќа ја мајтап сакаат да играат, ја пак ќе бидат нешто за чудење (4, 238); **очите во глаата му играле** – *сѐ забележувало*; Е донесле на бабата едно мачорче младо што очите во глаата му играле (2, 65).

МАЈТАПЧИЈА *м. џџој шџџо милува да се мајџџаџџи, да се шеѓува, да се џообива со некоџо; шеѓобиеџ*; Како да го сети (јабанџијата) оти акџијата не е дотаман, или пак ет некој многу мајтапџија (6, 84).

МАЈЧЕ *ср. хџџ. од м а ј к а*. 1. *наѓалено џри обраќање кон мајка, рџдиџелка*; Ах, мајче! Ах, татче! Ах, мое мило синче Велко и ти, моја мила сестро! (2, 141); Ќешке со пушка да бев убиен, мајче, и тамо да бев умрен, во нашите грџишта да бев закопан за ти, мајко, да ми идеше на грџот, да ми палиш свеќа и да ми раздаиш задужбина! (2, 141); Море татче, и ти мори мајче, ќе ве прашам нешто (2, 184).

2. *џри обраќање воџџџџџо кон (џо)сџџара жена обично од џоџџџџџџ*; Ов, мори бапче, ов мори мајче, како да не плачам, како прсти да не кршам, кога вечер татко ќе ме отепат – му рекол ѓаолот

(4, 233); Ов, мори бабо, мори мајче, ами кога имат 'ржан лебец, не берам гајле јас за манџа, и кога имат камчиња белутрачиња (6, 51); Аман, мајче, зашто плачиш, кажи ми? – му говорил домаќинот, жити мене кажи ми дали нешто лошо ти прогоори ќерка ти, дали што? (4, 245); Аман, мајче, те молам, скри ме да ме куртулисаш, оти сум царски син и сум еден у мајка и еден у татка! (2, 172); Здравје, мајче, здравје, ако немаш пари, ти биди ми жива! (3, 36)

МАЈЧИЦА *ж. хил.* од м а ј к а; с и н.: *мајчичка*; Мило чедо мое, кај си да ја видиш твојата мајчица кај лежит во темна зандана толку години (3, 140); Од мака што је беше, изваила (сирота баба) шамијата од глаата и застанала пред икона и почнала да је се моли на Богородица: – Богородице мајчице, ти суди го и пресуди го тој што ми ја изеде кокошката, што ми носеше по едно јајце на ден, ти како знаиш – така суди го! (5, 296)

МАКА *ж. 1.* *џешко физичко или џсихичко џрџење; болка џоради џоднесување џелесно мачење, малџреџирање*; Токмо на трите години веќе му се најалило на Бога за маката што ја истргал Лот и го сторил џаолот да згреши џоа. (4, 27) Тоа беше го натерало грео да го стори, да пропадни во река и да куртулисаат толку свет од маките на тој свер, на свероите цар. (2, 286)

2. а. *џешка најорна рабџџа; џодем најор, џџруд; усилба, наџреџнаџосџџ*; Честити царе, ние завативме да ви напраиме синџир од песок, арно ама, за да не ни оит маката за бадијала, чунки ние како што сме кинисале да го праиме, кој знаи ти дали ќе го бендисаш. (5, 32); Се испотил чоек, жива вода се сторил од маката што ја имаше (6, 33); Во тоа време видел попот оти чес му праат мирјаните, посигнал тој по пагурот и рекол: – Е, како гледам, домаќине, никој маката кабул не 'а чинит да го крева отпрвин големиот пагур за да пие ракија (6, 156); *со синонимџџ*: з о р т: На тој зорт и на таа мака што видел воденичарот од праење на колцето, не можела треската да достоин во воденичаро (2, 103). **б.** *она џџџо е сџекнаџџо со џџруд*.

3. а. *џешкоџџџа, џеџоба, неволја; џриџа*; Бре, бре, маката наша (свети Петре) е, као што нџ гледаш, од студ, окапани во кал до гуша. (4, 114); После се роди уште една мака од татко му (на децата) (2, 178); Маката го научи (царскио син) – као да бил сеиз од триста години! (2, 283); *во мн. форма*; ...од висока планина да гледаш некое поле, ти се гледат рамно како тепсија, ако дојдиш близу до него, ќе му видиш страшни долишта, ендеци, бари и азмаци. Та-

ка се и маките по чоеците, пријателе. (5, 266); Тоа беше го натерало грео да го стори, да пропадни во река и да куртулисаат толкуа свет од маките на тој свер, на свероите цар (2, 286); Куртулија од вас да имаме од вашите маки што ни 'и даате! (2, 138); **б. мачење, иаиџење, иаиџило, сѝрадање, измачување**; Паднав на земи сосе Арап, та од тој инат ме накажа со оваа мака до седум години (2, 284); Му свртела еднашка (Елена на хахамбашијата) дебелио крај и го предала на мака (4, 35). **в. проблем**; Само една мака имаше (царскио син): што го тепаше црнио коњ и со пуза го ранеше (2, 283); Завали деца живи в гроб лежеа од пусти маки, наместо една мака што имаа од маштеата, после се роди уште една мака од татко му (2, 178); Таа мака му била на сиромано дури да му земи на десетинамина баждар (5, 151); Господ гајрет да ми ти даит, бре чоече – му рекла кума лиса на чоекот, и ладнина на изгореното ти срце туку ако ми кажиш, лошо не ќе сториш, елбете чоек ќе си кажит маката на другега, сè туку ќе има троа вајде (2, 31). **г. шага, жал.**

4. џешко чувствво во главаџа – вршоглавица или жадење во желудникоџ.

5. џекол; Откога си умрел Адам, си влегол во вечната мака, при гаоло (4, 15); Умирајќи Адам и Ева, душите му појдоа во вечна мака при гаоло, и сите луѓе: внуци и превнуци Адамои што умираа (4, 18); Сами ние сме дојдени, пријателе, во вечнава мака, сами, чунки бевме безбожници и безверници (4, 50).

6. очај.

Во и з р а з и т е: **без мака** – на сосем лесен начин; *сосем лесно*; Од тој саат „Ја бурбудум“ веќе не беше отишол на мостот да питат, чунки си добил многу пари без мака (3, 236); **без мака нема добивка** – *нема заработувачка*; Ете како без мака нема добивка. Кој се мачи, тој ќе течи – рекле стари. (5, 187); **вечна мака и вечна мука** (цркслов.) – *џекол*; Тебе во вечната мака ќе те клаеја по смртта твоја (3, 219); Освем тие врагои што паднаа во вечна мака, останаа едни во воздух, друзи во море (4, 11); Ах, што стори ти, Зерзевуле, што му греши на Господ и нè истера од рајот та нè тури во вечнава мука! (4, 21); За многу лоши работи што чув (жено) што 'и праеше (сина ми), се се надеав да 'и остаит, ама за пусто во пијанство што го ватил немам надеж да го остаит и на животта е умрен и во вечна мака е појден. (5, 290); **голема мака му паднало** – *многу се јадосал, се насекирал*; Остануајќи тешка цареа ќерка од негоото велење, на деветте месеци си родио едно машко дете. Коа се научил царо, голема мака му паднало задека роди ќерка му.

(2, 267); **да би вечна мака ја ќердосал** – (во *клейваиѝа*) *вечно да биде на маки, да врие во ѝеколоѝи*; Прашај ме, бре арамијо – му рекол дуовнико – да видам шо ќе ме прашаш, да би вечна мака ја ќердосал! (5, 198); **виде многу мака** – *многу се намачи*; **голема мака има** – *има ѝеешкоѝиѝи*; Голема мака имам од врашки деца што идат (4, 198); **голема мака му било (му беше)** – *се чувсѝивувал мошне лошо*; Откоа се најде детето без нива, голема мака му било, чунки од неа се ранеше... (6, 163); Гледајќи едниот од каскатиите оти сите луѓе... се облечуале со почисти алишта, голема мака му беше (5, 324); **да не ви е мака** – *да не се каеѝе*; Јас се гледам (царе) за недостоен да ви бидам зет, чунки сум од долен род, да затоа ќе ве молам, ако је возможно, да не биди, за после да не ви е мака (2, 243); **доста ми е маката** – *досѝа се мачев*; Ај растоари, жено, и не вреви, оти доста ми е маката: еве душаа во носов ми дошла! И да знаиш, жено, оти од денеска нема да ти одам на дрва. (6, 70); **ја аби маката** – *ѝоѝусѝо, најразно се мачи*; Туку (мори невесто) од ошто ми јет мака да те гледам, да не ја абиш маката, да од тоа те учам. Уште еднаш ако не го месиш (лебот) убав, од глаа ќе ти го удрам. (6, 40); **куртулиса од маките** – *ѝресѝане да се мачи, се сѝаси*; Е, бре луѓе, колку илјади ќе даите за да ви го даам ова мачорче, да ви ’и сотрит сите глувци и да куртулисате од глувчоѝ маки? (5, 220); **мака видел** – *се намачил*; Откоа ги ислушале сите Шопје тој Шоп што мака видел на туѓина, сите го пожалале (6, 143); Послушајте ме да ви кажам згора-згора маките што ји видов (6, 214); На тој зорт и на таа мака што видел воденичаро од праење на колцето, не можела треската да достоин во воденичаро (2, 103); **мака даа некому** – *мачи некоѝо*; Сироти деца многу време трпија и неќеа да му кажат на татка си за маката што дааше мајка му (2, 178); **мака е** – *ѝеешко е*; Би те зел, синко, само за да видиш колку е мака мојио занаат, арно ама те жалам да се мачиш, да патуаш седум-осум саати пат (3, 147); **мака има** – 1. *во неволја е*. 2. *мачно му е*; *ѝеешко му е*; Како што мака имам, аѝи штркло, кога петело сега уште малко ќе си заватит да си пеит како што му је адетот (2, 8); Шо мака имаш, мори аѝи лисо, од аѝи петла? (2, 8); **мака ми дојде во кожата** – *многу мачно, ѝеешко ми сѝѝана*; Ти се молам, брате коѝабашѝи, кажи ми каков светилѝак имаш за да се успокоам, оти од мака што ми дојде во кожата, ќе си пукнев. (4, 186); **мака му даа** – *ѝо мачи, ѝо малѝреѝѝира*; Сироти деца многу време трпија и неќеа да му кажат на татка си за маката што му дааше мајка му (2, 178); **малце му беше мака** – *малку му беше криво*; Колку и да беше праведен чоекот и верен во зборо од

ангело, па малце како да му беше мака оти не посеа тој да си има жито (4, 118); **мака му е (му било)** – *се чувсѝвува(л) лошо*; На кѝсметот негов многу мака беше му било за дека го бесчестуал пред секого (3, 239); Така нека биди, свети Петре, нема да жалите оти сме сиромаси, ама ни е мака што не се траи на студо. (4, 114); Од мака што му било на ѓаоло од неа, почнало да му бели косата, сопрво од брадата и после од глаата (4, 277); (Царската ќерка) во зората беше запеала една песна, малку речојта и многу гласојта, ошто је била мака да седи толку на дрвото (5, 334); Мори невесто, мори душко – ѝ рекол свекоро... од што ми јет мака да гледам, да не ја абиш маката, да од тоа те учам (6, 40); **мака му иде** – *многу се јадосува*; Тоа нешто сиромајио маж го гледаше и толкуа мака што му идеше, што да си земи капата в раце и да бега докрај земја (2, 211); **мака му падне** – *се ѝочувсѝвува лошо, ѝешико му дојде*; Уште имаше да му кажуа Манго на бего, арно ама од мака што му падна, тики не го дослуша, ами го грабнал вагано со киселото млеко и го удрил по сурато, та го напраил саде кисело млеко. (6, 118); Коа чул сиромашки Грк оти со мамалига ќе 'а јадел Влао рибата, од мака што беше му паднало, бајалдисал и паднал на плеќи (6, 140); **мака му падна** – *се јадоса*; Сето тоа што се рекло од наречниците, чул чорбацијата и голема мака му паднало, та дури се раздени око на око не беше клал (3, 191); **мака ни дадоа** – *не намачија*; Да му сечиме глаите (на тие пезевенци) на оваа мака што ни дадоа (5, 60); **мака трга** – *се мачи*; Еве време, еве стока, ете вака требаше уште кога се создал веков сѐ топло да беше за сиромасите мака да не тргаа, како што тргаа досега. (4, 110); **маката била за ...** – *се рабоѝело за ...*; Ах, мили ми домаќине, лели маката била за мостот да застанит, јас да умрам во темелов, ако умрам вие да останите живи. (5, 232); **маката ќе го учи чоека** – *во ѝешики сѝѝуации секоѝаш се наоѓа излез*; Кај беше учен тој да работи такваа тешка работа, арно ама маката ќе го учи чоека (2, 283); **многу мака му дојде** – *многу ѝешико му сѝана*; А пак коа го видела царицата многу мака је дошло дека таков зет да има. (2, 292); **многу маки тргала оваа глава** – *многу сум се намачил*; **му беше мака да му дава** – *не сакаше да му дава*; ...ѓаолот му излегол на друго лице и му посакал вода пак да се напиет. Му дал Лот, при сѐ што му беше мака да му дава (4, 27); **му било мака** – 1. *не се чувсѝвувал добро*. 2. *му било ѝешико*; На сите му било мошне мака во куќата оти да јади младата невеста толку многу како некоја биолица (6, 43); Та фатил (чоекот) да офкат и да јачит, од што му било мака од одењето, на таа

силна горештина (6, 225); Ошто му било мака на богатио задека ништо не јади, често, често канел гости (5, 76); **на голема мака е** – *се наоѓа во мошне џешика положба, соспојба, ситуација*; На голема мака јет, ќерко (дедо ти), на десет ченгели јет обесен за нокти, чунки со прстите ’и грабал од сиромасите парите (6, 226); „Ах, јас грешник и недостоен – си рекол поснико сам во себе – што појдов кај таа светица и ја научив да се моли Богу и да не работи, – за да си прерануа децата, зер кизнае на каква голема мака е...“ (4, 172); **не ни е мака** – 1. *не ни е џешко*. 2. *не се чувствуваме лошо, добро ни е*; Ти се молиме, свети Петре, ако нè милуаш, да му се молиш на Бога да ни го напраи времето да е саде лето; да за оти ќе работиме, не ни е мака. (4, 114); **од мака** – *од лушина*; Пустиве зависливи невести ќе пукнеа од мака оти не можеа да ’и скараат браќата и сестрата (3, 142); **од мака пукнал, како костен во пуза** – *умрел во големи маки*; Дотука беше го мачил ѓаолот Спасета и немало друго што да му речит, од мака пукнал, како костен во пуца (4, 252); **претргал маки** – *многу се намачил*; Бре, бре, маки што си претргал за мене, бре синко – му рекол татко му – ќешќе да не се родев! (6, 215); маки што си претргал за мене, бре синко – му рекол татко му – ќешќе да не се родев! (6, 215); **роден за мака** – *роден да се мачи*; Подај ’а подај ’а вамо кај мене картата, домаќине, оти ние попоите за мака сме родени (6, 156); **срцето му се кини од мака** – *многу му е мака*; Кога гледаше свети Илија тоа што се напаѓаше од коњаникот, срцето му се кинеше од мака (4, 133); **срцето му се кинеше од мака** – *многу се јадосувал*; Кога гледаше свети Илија тоа што се напаѓаше од коњаникот, срцето му се кинеше од мака (4, 133); **тегни мака** – *се мачи*; Уште има да тегни мака – си рекла царицата сама со себе – чунки не му работи кјсметот (3, 211); **трга мака** – *се мачи; сирада, иаши*; Тргај мака сега лели не слушаш постар чоек (бре синко)! (2, 47); *во иословицаиџа*: Дур има будали богати, не тргаат мака сиромаси (6, 231); **трга неисказани маки** – *иџа мошне големи маки*; Ах, проклет да јет тој саат што се родил татко и да тргам овие неисказани маки! (6, 206); **трга триста маки** – *мошне многу се мачи*; Еве сега како бидуат берикет – беа рекле – кога сами си го вадиме со дож и со сонце и со друго што му е требно, а не како напред сме тргале триста маки (4, 148); **ќе пукне од мака** – 1. *силно се изнервира*. 2. *го изгуби иџиението*; Пустиве зависливи невести ќе пукнеа од мака оти не можеа да ’и скараат браќата и сестрата (3, 142); ...кажи ми каков светилјак имаш за да се успокоам, оти од мака... ми дојде во кожата, ќе си пукнев. (4, 186)

Со п р и д а в к и т е: **вечна**: Една грешка – вечна мака! (4, 18; 4, 20); **гљувчова**: Е, бре луѓе, колку илјади ќе даите за да ви го даам ова мачорче, да ви ’и сотрит сите гљувци и да куртулисате од гљувчои маки? (5, 220); **голема**: Во голема мака бил тој народ, пропиште мало и големо од арамии (4, 145); Ах, бре мајсторе Зерзевуле – му рекле ѓаолите – голема мака имаме кога да слушаме онака да му пеат на Господ ангелите. (4, 219); Ете денеска тики је дојде мажот што си го викна да лежи со него, а пак јас од страм и голема мака да гледам пред очи тоа нешто, ништо друго не знаев што да праам, отколку во гости да да праам со свирки и тапани да се заборавам оти има друг маж жената ми. (5, 266); Голема мака му беше на арамијчето оти да не може да ја укради (камилата) (5, 349); Чорбаџијата, откоа беше испитал здраво оти свети Тома ништо не праел ...сторил давија и го клал апс и на голема мака го предал на судот (4, 158); **денешна**: Остај ме, мори домаќинко, не задевај ме, доста ми је маката денешна од едно копиле што ми украде сланукотот и ми откорна опашкава на магаренцето. (6, 213); **пуста**: Вид. 3. в.

Со п р и л о з и т е: **малце**: колку и да беше праведен чоекот и верен во зборо од ангело, па малце како да му беше мака оти не посеа тој да си има жито (4, 118); **многу**: Многу му било мака дека така му велеле ангелите на Зерзевула (4, 219).

Со б р о ј о т: **илјади**: (Итроман Пејо) заскитал по тие непознати места и села, сè заради пустите крошни што сакал да му ји напраи за татка си, арно ама некџметлија татко му – тики тој патил илјади маки и се изгубил во туѓите села. (6, 204).

МАКА¹ *џл. несвр. не срка со лажица ами од манџаиџа зема со лебоиџ, залакоиџ колку ќе се најоџи; с и н.: џоџи, џоџоџува.*

МАКА¹ *џл. несвр. 1. омекнува, џоџи, наводенува залак, леб во манџа и сл.; Заватил спаијата да мака од кашата и негде-годе си вадел по некое камче (6, 51).*

2. со лебоиџ, залакоиџ џоџи, зема сол, џиџер и сл.; овде: џл. им. м а к а њ е; Море пријателе, не да ти се потпишам, туку да ти се натпишам ако сакаш, ем не еден муур да ми удриш, туку два удри ми, сеѓере да ме куртулисаш од маќање букоска пипер (4, 236).

Со п р и л о г о т: **малку**: Заватија да јадат леб и сол, арно ама и од солта по малку да маќаат; си ’и караше сиромаиот дечињата оти немал пари и сол да купит. (2, 246)

МАКАЊЕ ср. *г.л. им.* од м а к а; Вид. кај м а к а.

МАКАР *сврзн., прил., честї.* (тур. од перс.) **I.** *сврзн.* **1.** *иако, бар, барем, при сè ишїо; ѝа дури.* (*самосїјојно без сврзник*); Една вечер (дрварицата) му се стегнала јако (на мажа си), шу да го прати на дрва, макар в планина да остани (2, 264) Што му е речено од наречниците не можи да куртулиса, макар во волов рог да се пикни, што рекле стари (3, 200).

2. *со оруѓи сврзници до себе.* **а.** *со сврзником* и: м а к а р и – *ѝа дури и;* Макар и на полноќ (владиката) да го опоиш, тој ќе списка по нив и ќе му дојдат со запалени ламбади, како кај некој светија (2, 106); Ќе те слушам, макар и в море да ми речеш да се врлам, ќе се врлам (3, 85); Ете, кога има кџмет чоек, како нема да загинит, макар и в море да паднит. (3, 286); Кој ќе ја сакат постарата ми ќерка, макар и најсиромав нека биди, ќе му ја даам со најголем чивлик! (3, 305); Јас (свети Јоане) не сум создал лошо, макар и тебе така да ти се чинит (4, 101). **б.** *со сврзником* д а: Ќе се напијам, убаа девојко, ќе се напијам, од твојата убаа рачичка, макар да знам оти е отруачката (3, 21); Пеки, пријателе – му рекла кума лиса – ката ден ќе идам и ако го најдам гропчето нешто откопано, јас ќе го призакопам, колку за тоа добро јас ќе го чинам, макар да знам да умрам. (2, 31); Нема веќе да те лажам, убаа девојко, ами за атаро твој ќе ти кажам, та макар да знам оти ќе умрам (3, 89); Пеки, пријателе – му рекла кума лиса – ката ден ќе идам и ако го најдам гропчето нешто откопано, јас ќе го призакопам, колку за тоа добро јас ќе го чинам, макар да знам да умрам. (2, 31). **в.** м а к а р и д а. **г.** *во сложениот сврзник* м а к а р ш т о (*во дојусни реченици*), *иако, и ѝокрај ѝоа;* Старио пес ...се валеше да 'и издавит сите волци, макар што има уште еден заб (3, 71).

II. *честї.* т а м а к а р – (*ѝа*) *дури;* ...до најпосле премислив да го напраам од филдиш, та макар сето азно да го поарчам, само и само да го напраам сарајо што да го нема нигде и да се прочуе на векот оти у фиљан цар има еден сарај од филдиш и да ми се прослави името (4, 69).

(со **п а** или без него) дава неопределено значење на исказот; *било, ѝа макар: макар кој, макар кои, макар колку, макар каде.*

макар *модал.* – *во краен случај; ако нишїо оруѓо; бар, барем; најмалку; н и макар – никако.*

и пак – *одново.*

МАКАРА *ж. најправа за кревање ѿовари; чекрк;* Да се крева (плочата) со макара на високо колку една топола (4, 199); Некои и замислија да... напраат една плоча од куршум, од илјада ока тешка, врзана со синцири и да се крева со макара на високо (4, 199).

МАКЕДОНЕЦ *м. иршаоник на македонскиот народ;* Пред многу години, патуал еден учен Македонец со пампор за во Америрика. Пливајќи многу дни по море, и фатило една силна далга, што до најпосле 'и пуштил мачтите капидано во морето, само и само да застани пампоро. (4, 215)

МАКНИ *џл. свр. м а к н е – најѿои, наводени залак (обично леб) во манца и др.;* Макна мажот еден залак, уште еден и вати да вели: – А, еве сега си го погодила караванчево! (5, 341); Му ставила (жената на мажа си) да вечера и макнал два-три залага и ич не ја бендисал, при сè што била најубаа (5, 340); Еле, донекаде пустата жена гоа му угодила и го клала саано на софра. Скршил од лебо и макнал во манцата. (5, 345); Сега брго ќе ми долеташ за пак да ме прашаш, иља не веруам да дексаш да го макниш клуно во батокон, кај што го макнуам јас. (2,100)

МАКНУА *џл. несвр. од м а к н у в а; овде: џл. ирил. м а к н у а ј к и;* Макнуајќи си од тој саан мажо еден залак, ја мавнал глатата и фукнал со носот (5, 346); Сега брго ќе ми долеташ за пак да ме прашаш, иља не веруам да дексаш да го макниш клуно во батокон, кај што го макнуам јас. (2,100)

МАКСУЗ *ирил. (тур. mahsus од арап.) нарочно, намерно, специјално;* Еве овде нè пречекуа уште еден пат, како максуз да е определен од Бога за двајцата да трнеме по нив. (3, 151)

МАКСУС *ирил. (тур.) со намера, намерно, нарочно. а. со џлаѓолиѿе:* д а в и д и: Коа му се кажало тоа нешто на судо, на часо беше пратил судо максус чоек да види каква ќе биди таа работа (5, 285); н а т е р у а: Беше му текнало оти максус беше натеруал домаќино да цепит некој од гостите дрва (6, 157); с п и е: Поснико во тоа време не спиел – максус, само да види колку метаниј ќе стори вдојцата... (4, 171); с т о р и: (Снаите) многу ја запизмиле золвата и ката ден ја клеветеле на браќа је: јок ова сторила, јок она сторила... максус некоја штета ќе сторее и на неа ја врлаа (3, 142). **б. со џл. иридавки:** в и к н а т: Кога му го дал владиката

грнето, имало од додекадата (дванаесетте) кај него максус викнати да видат оти со молитвата негоа чинело и посник да се омрсит, а камоли мирјанин (4, 173); и с к о п а н: И откоа виде (лиса) оти нема никој, се врати кај групчето ископано максус (2, 32); н а п р а е н: Ама со тој збор царо ќе му ја даел ќерка си на зето да седи во кулата што ја напраена максус за цареа Ќерка. (3, 182); н и к н а т: Како да било (дрвото) максус никнато да је биде на девојката куќа (3, 131); о с т а е н: Сетил оти максус е остаено детенцето тука (3, 199); Во друг пример: (4, 71).

МАЛ *прир.* **1. а.** *шио е ѿо димензии (големина, должина, височина, широчина и сл.) ѿод просекој: со именкише:* а л а т: Госпо целио свет го напраил како еден саат што е напраен: со големи алати и со мали (4, 191); е з е р о: По време пак сакаше да го обидит дали ќе му работит агбалот, та го стори ортак со рибарот од помалото езеро што го имаше клаен со ќесеца царицата (3, 212); к р а л с т в о: Одејќи, (невестата) дошла во едно кралство, многу мало, и за кџмет од цареа ќерка допаднала во градот кај што седел кралот, та се погодила за акчијца у кралот (5, 336); п е н ц е р ч е: Момче бре, ја појди ако сакаш кај онаа куќа јаа, она малано пенцерче да ја викниш една баба (6, 200); п р с т: Обуло (момчето) скорните и во обувањето десната нога, беше го клукнало една змија за малио прс (3, 177); На некој касап беше му се разранил малио прс од левата рака. (5, 13); ц р к в а: Пиши, граматиче: две илјади алтџани на големата црква, за малата една илјада (5, 138). **в.** (*во комјарашив*); п о м а л – *со именкише:* е з е р о: По време пак сакаше да го обидит дали ќе му работит агбалот, та го стори ортак со рибарот од помалото езеро што го имаше клаен со ќесеца царицата (3, 212); Книгите биле сите како некои вангелии големи и едни помали како букварчиња (3, 213); Треќата вечер три свешници дојдоа, со уште помали ѕвезди и трпеза бакарна, со уште помалце манџи (4, 84); (*во сујерлашив*) н а ј м а л – (*со именкаша*): г р а т ч е): Отишол (правио чоек) во едно друго царство и влегуајќи во првио град, при сѐ што бил од најмалите гратчиња, прао отишол при кадијата (5, 71).

2. (*ѿо години, возраст*) **а.** *ѿо некој оруџ роден, неѿораснаш,* *шио е на дејска возраст, малолешен;* ...мунасип нашле (мажот и жента) да го молат малио син да го пратат на туѓина (3, 311); Бидејќи син му од царот бил мал да го остаи куќата да ја гледа, го викнал првио измеќар што го имал како арем-ќаја ...та го молил да

го има мукает детето и куќата (3, 82). **б.** (во *комиарийив*) п о м а л – *йомлао во сиоредба со оруџ(и)*; Ах, мори мајко, ах, мори јудо, дека ме најде помала, тики ме биеш (2, 135); Е, си бил помал од мене токмо четириесе и три години, затоа не паметуаш (3, 81); *со именкиџе*: б р а т: Помалио брат повел коњчето да го врзат в аар (2, 256); Му текнало на помалио брат Петрета за зборот што му го рече мајка му, да не спијат на тоа место (3, 97); Помалио (брат) беше се дал на едно пусто пиење (3, 248); Еве и опинците ќе му 'и исфрлам, да да си останам јас раат, а не као тебе да се печам за свето – му рече кџмето од помалио брат (3, 310). **в.** *со анијонимој*: (п о) с т а р: Кога го видоа глувците оти мачорот ќе се свеќаат, отрчаа, та расказале на постарите глувци и на помалите (2, 13); Постариот брат се готвил да ја венча помалата сестра (2, 118); Си имал еден цар две ќерки; постарата грда, а помалата лична (3, 305). **г.** – (во *сујерлајив*) н а ј м а л – *најмлао во сиоредба со оруџ(и)*; *пред именки*; Нешто најмалата сестра беше знаела (3, 177); И од најмалите деца се гнасеа од греот на патрикот (4, 283).

3. (за *ийици* и *сл.*) *сийен* и *сл.*; (ант.: *круиен*, *голем*); Што ќе снесиш јајце колку едно од најмала кокошка, и тоа кај ќе го снесиш? (2, 54); Многу пати 'и клукнуам (луѓето – рекла чкрапјата), ама чунким сум мала и црна на вид, како рак, секој не се страши од мене (2, 64); едно на друго (дете) ...му праело како малите чавчиња коа да 'и ранат со цреши. (4, 278); Летнало пупунчето и застапа на еден мев масло и се згутајло како некое мало пупунче (2, 20).

4. (во *именска служба*); **а.** (во *среден род*): м а л о – *мали*, *малолейни лица собрани заедно*; Коа чуја чаршијата, се стекло луѓе, мало, големо, сите се чудат за ошто се караат (6, 84); Беа се собрале сите селани, мало, големо, илје и милје селанки беа се собрале да гледаат џумбусот од Габергаговци (6, 105). **б.** (во *машки рог*) *во сујерлајив*: н а ј м а л и о т: Сите најдоа место и се изглавија, само најмалио не можел да најди место да се глави; бре вамо удри, бре тамо, не можи да најди, битти даваси (2, 252).

5. п о м а л д е в е р – *заедно со йостариој девер, кумој и ситаросвајој лице со ойределена функција на свабайа*; При дружите законици: нункото (кумот), старосватот, помал девер, момчето (ангелот) се сторил постар девер (4, 125).

6. *незначийелен*; На сите ученици имало запишани секакви даруани дарби: на кого поголеми, на кого помали (4, 191).

7. *сиореден*; Откоа му нарачала со тие зборои, попадијата го испуштила (мажот) да си оит од мала врата. (5, 206)

8. во ѿионим: М а л о К о њ а р и – село во Прилејско; Во селото Мало Коњари имаше еден чоек многу чесен и кроток, на име Божин (2, 136); Ете вака, синко Марко, се сторило со Силјан од Мало Коњари! (2, 160)

Во и з р а з и т е: **малио прс да се ватиме** – *да се ојкладиме*; Така ако кандисуаш, ела дај малио прс да се ватиме? (5, 161); **мало, големо; мало и големо** – *сиѿе без исклучок*; Се собрале мало, големо и сите беа изврвеле пред цареа ќерка, на никого не беше врлило детето со позлаќено јаболко (2, 267); Дотрчало мало, големо да ја видат (невестата) (2, 28); **мало, големо, машко, женцко** – *сиѿе без исклучок*; Бре, селани, остајте му куќата на вапирот оти оваа ноќ само бабата ви ја удаи, да ако, мавните една секира на букава, бездруго оваа ноќ сите што сте в село ќе ве удаит: мало, големо, машко, женцко и дури сосе имање ќе ве удаит (6, 201).

Со д р у г а п р и д а в к а до себе; (*со антионимои*) г о л е м: Книгите биле сите како некои вангелии големи и едни помали како букварчиња (3, 213); Госпо целио свет го напраил како еден саат што е напраен: со големи алати и со мали (4, 191); ц а р е а: Се променила и малата цареа ќерка со најубаите алишта, со прстено од лешнико, со обетките, со белезите што му ’и даде момчето (2, 295).

Со и м е н к и т е: **алат; брат** (3, 97; 5, 231); **девер; книга; Милоше** (5, 232); **невеста** (5, 231); **пупунче; ќерка**.

МАЛЕЧОК -чка *приод. дем. и хий.* од м а л. **1.** *иѿо е ѿод вообичаена (просечна) димензија*; Беше нашол (Силјан) едно малечко црпче и си го наполнил со од чоечката вода (2, 155).

2. (*за живоѿино*); *нейораснаѿ*; Беше му го врлиле по море (детето кучките сестри) и наместо дете беа ’и клале едно машко куче малечко (3, 137).

3. (*за деѿе*) *малолейшен*; Многу ти се нажали – му рече Христос на ангело – за старецо и за петте малечки дечиња, ангеле? (4, 54); Да не ми се разбудит малечкиот ми Милоше, за да ми плачит за да ми цицат боска (5, 12).

Во и з р а з и т е: **како малечко дете** – *како кај деѿе*; Сите слушале гостите глас како од малечко дете, да му сагат на зетот лајца. На тоа згора зетот се сети оти крушата што му беше в џеб, таа викала... (2, 17); **уште од мал** – *уиѿе од најрана возрасѿ*; *уиѿе од малосѿ*; Си биле двајца браќа и една сестра. Уште од малечки беа останале сираци без мајка и без татко. (3, 141); **уште од малеч-**

ки – *ушїе додека биле деца*; Уште од малечки беа останале (двајцата браќа) сираци без мајка и без татко (3, 141).

МАЛИ СЕ *зл. несвр. сїтанува помало, се намалува, се смалува*; Оттогај ватило руското азно да се множи и царштината да му се шири, а од Турчино да се мали и да се сиромаша (4, 40).

МАЛИСТА *ирил. (грч.) во изразоїт: м а л и с т а п у л и к а л а – (арно и многу арно)*; Света владико – му рекле – што се забаи чибукчијата, што не дојде? – Малиста, пули кала – му вели (6, 153).

МАЛКА *ирид. (м. род нема во ирилејскиот говор) дем. и хий. од м а л а, м а л о. 1. шїо е њо димензија њоу оруџ (исїи иаков предмеї)*; Така се богатеел чоеко со умо и го фрлил алтџнчето што го нашол, чунки малко било (6, 74).

2. млада; Царицата при сè што се радувала за двата зета, а пак жалела за малата ќерка, оти да земи такво мрсулаво момче, тики отишла да ја насри од пенцере малката ќерка што праи со паленио зет (2, 277–278).

МАЛКО *ирил. 1. во мала количина, недоволно; со злазолишїе: к а с н и: Видел-невидел Мојсеја, каснал малко и зел една шамија од најскапите џеваири (4, 52); с р б н и: Ја чекај да сѓрбнине малко ...коа видоа (Шопјето) солена оти била салам (водата), поверуале оти била рибина чорба (6, 141).*

2. (за време) не многу долго, крайко; со ирилозїи: у ш т е; Како што мака имам, аци штркло, кога петело сега уште малко ќе си заватит да си пеит како што му је адетот (2, 8).

3. не сосем; Му удрив јагааните ...као дете зарипа, го сторив малко тербјет – ми помина тагата (6, 20); Како дете зарипа, го сторив малко тербјет – ми помина тагата – барем го протепав малце! (6, 20)

МАЛКУ *ирил. до некаде; ...треба да слушаш стар чоек што те учит! – му рекол навреќнато малку дуовнико (на арамијата). – Ете, сега пак изим немаш да се причестиш. (6, 57)*

2. незначийелно; во комїарайїив: п о м а л к у: Една шопурка течела како некоја силна река, друга помалку од првата, треќата помалку од втората, четвртата помалку од треќата (2, 119); Сите чешми течеа која од која помалку, што до најпоследжната да капит со голема мака (2, 119); Барал вамо, барал тамо, одвај беше на-

шол едно кутуче, тамам колку за едни крошни, за фира да не излезит, за помалку да делка (6, 210).

Со и м е н к и т е: **арчлаќ**: Јазека бев ат-пазар, занесох белата кобила да ја продада, чунки имах ацелe за малку арчлаќ (6,134); **вдојци**: Зер малку вдојци (попе) си видел и си венчал? (5, 194); **време**: Откоа ја врлиле на буниште, по малку време станала и отишла кај воденичарка (2, 58); По малку време излегла Босилка од куќа (2, 152-153); Рано било и малку времето расипано со дожд и лапајца, била уште баба марта, та домашните си седеле крај огон и си се грeале (2, 156); Биди уверено, момче, оти за малку време ќе бидиш магаре и пак јас ќе те сторам чоек (3, 283); По малку време дошла мајка је од жената и си кажала алот за како ја тепал метлата од неа мажот. (6, 16); **вјасаница**: Тргнал (чоeko) од нива надвор да излегуат и со малку вјасаница (3, 255); **вода**: Само малку топла вода, малку гирит-сапун и троа морска сол, ќе напраиш саламура (6, 223); **гајрет**: Ха, чедо, ха, зини со устата – му велела (бабата) – стори малку гајрет, не плаши се! (6, 224); **ѓубре**: Бог да прости на тоа малку ѓубре што било во кошо замeтено, оти ако не се најдеш тоа ѓубре, бездруго ќе ја ватеа (болвата) ѓаконите (2, 104-105); **имање**: Бре – рекол стариот – да се молам на Бога да му даит на комшијата две магариња и после мене едно да ми даел, чунки малку имање имат комшијата, тики уште требало да има. (4, 147); **раат**: Да биде (сиромавио терзија) малку пораат, дури да му втасат децата и да ѝ глави да белким ќе го изваат на сељамет. (3, 228); **сол**: ...да земиш чешелот, малку сол и едно шише масло и ај да бегаме – му рекол коњо на момчето (3, 26); **тебабија**: Бидејќи царев зет беше кроток и незлоблив на срце, си ја зел царea ќерка со малку тебабија (3, 113); **цефа**: Откоа стори малку цефа момчето, му кажало на царот оти татко му му кажал за тоа нешто (5, 32); *во множина*: **манци**: И трпеза дошла стрeбрена со малку манци и друго (4, 84).

Со п р и д а в к и т е: **крив**: Ако ни ет одакот малку крив, стрико, нели чадо ни излегуа напрао? (5, 106); **речоит**: (Царската ќерка) во зората беше запеала една песна, малку речојта и многу гласојта, ошто је била мака да седи толку на дрвото (5, 334); **топол**: Вид. кај в о д а; Само малку топла вода, малку гирит-сапун и троа морска сол, ќе напраиш саламура (6, 223).

Со с у п с т а н т и в и з и р а н а п р и д а в к а: **турско**: И писмо треба да се научиш (ефенди) малку турско, да после ќе те потурчам, лели си ја азеттисал нашата вера (5, 227); *во мн. форма*:

викани: Сега се сеќаам за Христосоите зборои што вели: „Многу се викани, а малку се избрани“ (5, 41).

С о г л а г о л и т е (*обично во д а-конструкцији*); **гибне се:** Философот малку беше се гибнал од тој збор што му го рекол екимот, арно ама беше заќутел за тогај и остаил за после (5, 42); **доболи:** Татко со рака те милуал над глаата до опашката, а пак моја милос ќе ми те помиуам со секирава в чело за малку да те доболи (2, 33); **забаи се:** Знај јас оти сè што е скришно, најаве ќе излезе, само ако се малку забаи (5, 122); **застрами се:** Мори (жено), оти си толку инаетчија ...застрами се малку, никаквице една! (4, 276); **зачуди се:** Се зачуди малку (ѓаоло) на тие зборој што 'и рече жената без страв (4, 276); **здивни:** Та си седнал (човекот) малку да здивнит, чунки оддалеку идел пеш (2, 77); **кршит (по):** Како бидуат да скршиш толкав голем комат, бре никаквику, бре ненаситнику, ами по малку се кршит (6, 8); **мака:** Заватија да јадат леб и сол, арно ама и од солта по малку да макаат; си 'и караше сиромаиот дечињата оти немал пари и сол да купит. (2, 246); **мигне:** Со тие зборои и друзи Силјан целата ноќ беше си ја поминал и одвај во зората беше мигнал малку, та коа се разбудил, сонцето беше огреало. (2, 141); **остани:** Ај не плачи, господарке, не бери гајле, многу било, малку останало, (2, 246); Еден сиромав чоек му имал за давање пари на еден богат чоек. Како што си одел низ чаршија сиромаио, го викнал богатио на дуќан и му рекол: – Море ај да се платиме, бре чоече, оти одамна се стори. Одамна било, малку останало, пријателе – му рекол сиромаио – дај Боже здравје... (6, 195); **паси:** Завртел (сиромаио) магаренцето од пато настрана за да му попаси малку (5, 146); **погуга:** Откоа погугала малку (гугучката), си летнала да оди седело да праи, арно ама забораила како је казала ластојцата, и барбаш се вратила назад да ја препраша (2, 100); **побега:** Побегал-побегал малку и, за *касметот* од волкот, еве ти ја кума лиса (2, 24); **поднаведи се:** Да се поднаведам малку и да го стегнам арно весот на глаава (5,162); **подржи:** Жено мори, ја изнеси ми го столо од главина и подржи ме малку за мишки, дури да седнам (3, 318); **поноси:** Ја кренал волкот на рамо кума лиса, ја поносил малку и ватила лиса да вика (2, 26); **пооди:** Откоа поодиле малку магарињата, та коа 'и запалило пиперчињата, брате мило, аман, аман, оган и пламен, со сè што беа слаби, ама силата од пиперките беше 'и спотерала (6, 100); **поседи:** Откоа поседоа малку во одаите, ватија сами со себе да си чинат лакрдии (5, 95); **постои:** Постојала малку анката и го помолила да го променуа од врв до корен (5, 291); **потсети:** Калва-

та малку како да потсети оти има некоја гаолштина од жената му од еќимо и беше му кажал со ред работата (5, 338); **починит**: Бегајќи волчко, беше се напикал во еден врбуњак за да се починит малку (2, 50); **почуди се**: Утрото на одење беше му ја остаил чашата у тој домаќин, без да видат некој. Терзијата само виде и пак се почуди малку. (4, 103); **пресече**: Го пресекле малку крсто и му изваиле четирите бруќе (4, 35); **прдни**: Еден нунко седел на чело на трпеза и, не знам како му се грешило, та прднал малку (6, 99); **рашета се**: Така е, чедо – му рекла баба – туку саде со седење не ми е сладок ручекот, да за тоа сакам да се рашетам малку (4, 244); **студи**: Ка, татко, дали ме гледаш? – Ка, те глендам, синко, малку, ка те глендам – му рекол черибашијата (6, 112); Бидејќи малку студело и бидејќи тие беа (Еѓупците) биле голи со парталаи алишта, ватиле да тресат клинци со забите (6, 115); **течи**: Секоја шопурка течеше вода: некоја од мерата надвор многу течеше, која малце помалку, до најпосле од капки да капит од едни шопурки и до суи да бидат (2, 121); **утеша се**: Со тоа ослепуање малку се утешаја родителите на двете убодени деца (4, 101) и др.

Со п р и л о з и т е: **настрана**: Фрлило момчето треќи пат огламнико, малку настрана од жудаото коњче, арно ама огламнико како да го ватил некој со рака и му го наврел на жудаото коњче (2, 253); **толку**: Немојте, сестри мои, толку малку кџмет, чунки видете колку арен татко и мајка имат (3, 202); **уште**: Уште за малку не му втасало месото (2, 116); Царскио чоек трчал што да може и останало уште за малку да дојди (3, 114).

Во и з р а з и т е: **малку од малку** – *сосем малку; донекаде*; Оф, мори домаќинко – је рекол сиромано на жената си еднаш – што беше тој пусти грев тежок наш, да се молиме толкуа години на свети Никола за ...малку од малку да нè обогати (4, 164); **од малку** – **малку** – *донекаде*; Од малку – малку, као да се кандисала Марија да се остаи од тој грешен пат (4, 193).

МАЛКУМИНА ж. *мал број луѓе, малку лица (машки, машки и женски – мешано); малцина; спрот.: м н о г у м и н а*.

МАЛО ср. *она што е на дејска возраст, малолетник; ...ако мавните една секира на букава, бездруго оваа ноќ сите што сте в село ќе ве удаит: мало, големо, машко, женцко и дури сосе имање ќе ве удаит (6, 201).*

Во и з р а з и т е: **мало и големо** – *што до последниот (без исклучок)*; Не само мажот имал мака од неа, ами и комшии и од

целото маало – сите викаа, да види Госпо, од таа лоша жена, прописка мало и големо. (2, 211); По заповед Бож(ј)а било една лоша зима и изземнал сио бериќет по сета земја. Пропишта мало и големо за леб (3, 247); ...се сработиле и нивјето, и царевките, афионите и растанињата, и сето поле; та коа станал еден голем бериќет, во тој вижает што се чудиле и мало и големо! (4, 140); Де море ал, де, пропискало мало и големо. Сите викале: – Заошто ни е ваквоо лето коа не сме раат ни в куќи, ни надвор, од овие гадои што ни се народиле? (4, 115); **мало, големо** – *сиџе со ред*; ...беа се собрале сите селани, мало, големо, илје и милје селанки беа се собрале да гледаат џумбусот од Габергаговци спаиите, а пак Габергаговци, дека гледаа толку калабалџак, уште поеќе се силеа на играњето оро (6, 105); И зеле пред пушки сејмените постред чаршија да ’и носат на конак. Мало, големо ’и виде, ујда деца по нив викаа и ’и отсудија не знам колку пари да даат и апс да лежат. (6, 164)

МАЛО *ирил. малку*; Откога се измолиле триве момчиња, седнале крај чешмата и се мало поразгоориле (4, 62).

МАЛО-ГОЛЕМО *ср. сиџе до еден*; Се прочуле арамите поради лажливио капидан, тики мало-големо сс тресело од нив. (2, 110)

МАЛО КОЊАРИ *населба*; – Ете вака, синко Марко, се сторило со Силјана од Мало Коњари! Знам оти тебе ти е као лага (2, 16).

МАЉСНИ и *џ. свр. м о л с н е* – *силно свейне*; ...се наоѓал агата во голема темница и тогај му се молел на Бога по турцки и по бугарски вака: – Маљсни ми, Алла, да си најдам магаричката! (6, 130); Дал вик (Турчино) што да можи: Маљсни ми, Алла, да си ја најдам магаричката, ќе ти дада еден карпуз! (6, 131)

МАЛУ *ирил. Вид. малку*; А бре, Асан – му рекол еднио на другои – ајде да купиме по малу праз за да си оближине децата, да не постат како каурчињата! (6, 129); Во др. пример: (2, 129).

С о п р и л о г о т: **многу**; Го вати змеот Еѓуптинаго за положна и штотуку беше го притиснал малу, многу, уште малце ако не го пуштеше, ќе му пукнеше меот. (2,129)

МАЛУ-МНОГУ *ирил. – средно*; Си бил еден маж, малу-многу со сермија, при сè што не бил итџр многу, ами пак кџсетот му работеше (5, 339).

МАЛЦЕ *ирил.* исто што и *малку*; Јас ќе ти го откажам (атјоро), домаќине – му рекла (жената) како на лутина малце, оти да 'а праи подолна од една аргатинка – ама ќе потраиш уште некој ден и тогај ќе речеш сам оти не било така како што велиш ти. (5, 75); Дејди ловџијо, ...дали малце ти се толкуа пилци што си отепал од најдебелите, да и во мене завиде (2, 74); *донекадe*; Као страмота је малце (чорбаџи) ние да ти дааме риба тебе што си богат, арно ама мажот ми малце је као кевлија, тики тоа му текна, да ме праќа да ви носам риба (3, 231).

2. во комјарашив: п о м а л ц е: При сè што го тепаше (коњот) со вилата помалце, пак многу го жалеше дека го мачеше, арно ама не смееше да не го тепа и да не му дава пуза наместо зоб (2, 283); Арно (браќа), лирите и коњо сет од сиромашки потсобрани од царо и затоа не се веќити, а даеното од Бога е блаосоено, ако е и помалце (3, 287); Треќата вечер три свешници дојдоа, со уште помали свезди и трпеза бакарна, со уште помалце манџи (4, 84); Олку ти е јадењето, честити царе? – му рекол еќимо. – Толку ми е, еќимбаши, ни поеќе јадам, ни помалце. (5, 86); Спроти ланцката година, помалце вино се турило, чунки не се родило таа година колку другата (5, 87).

Во и з р а з и т е: **како на лутина малце** – како *малку џодна-луштен*; Јас ќе ти го откажам (атјоро), домаќине – му рекла (жената) како на лутина малце, оти да 'а праи подолна од една аргатинка – ама ќе потраиш уште некој ден и тогај ќе речеш сам оти не било така како што велиш ти. (5, 75); **малце од малце** – *сосем малце*; ...ако беше ми дал Госпо малце од малце, нема да јадам леб и сол ами би јал манџа (3, 231); Му се молев многу (на свети Никола) за да ме обогати малце од малце, арно ама ни बारे од кај си, од бетјор побетјор се праев, а не нешто да напреднав (4, 165); **по малце** – *сосем малку*; колку и да беше праведен чоекот и верен во зборо од ангело, па малце како да му беше маќа оти не посеа тој да си има жито (4, 118).

Со п р и л о з и т е: **долу:** Малце подолу, (Госпо) влезе во една друга порта и тамо да пита (4, 155); **колкуцка:** Бре, колкуцка малце се молела Богу оваа вдоица, ами ако држи празници, в црква да оди и метании да чини као мене, кизнај колку светена ќе биди! (4, 172); **уште:** Уште малце што не се отепа, од жал што му дојде на кучето (5, 11); Го вати змеот Еѓуптинаго за положна и што-туку беше го притиснал малу, многу, уште малце ако не го пуштеше, ќе му пукнеште меот. (2,129)

Со и м е н к и т е: **ацијци**: Море брате петле – му рече лиса – ами ако сакаш викни си и некоја од кокошките за измет да ти чинат по патот и да се сторат и тие ацијци, чунки ацилакот не ет саде за мажи ами и за жени ет, зер малце ацијци имат на веков? (2, 19); **време**: По малце време прати по братучедите си и 'и донесе тамо, та 'и кладе и нив да беда(т) големци (2, 279); По малце време ва-тија очите да го болат царот (2, 289); Се предумал (царо) по малце време да не го праит од злато и од сребро, ами од најскапи камења што да чинат повеќе од златото и стреброто. (4, 69); **дни**: Во малце дни му загина ато на лошио кесеција (4, 85); (јас) сум јабанција и малце болен, гладен и жеден, као никој нигде (4, 155); По малце дни отишла кадицата на бања, и останал кадијата сам дома со измекарката (5, 202); **изварка**: Ако ме даруаш малце изварка, чорба-ци ...за Бог да прости, и за некој грнец маштеница (6, 73); **лебец**: Бидејќи неучени на јадење манци, сиротите деца се закутија и про-каснаа по малце 'ржан лебец (3, 262); **мака**: Гледајќи тоа нешто Де-ница тоа прво негоо зло сторено, му падна малце мака (4, 10); **мле-ко**: Дошол (чорбацијата) кај бачилото и се вратил, та го помолил бачо да му ја даит погачата и да му даи малце млеко (3, 234); **пари**: Што беше спечалиле, преесапиле и што беше арциле, сосем малце пари беа артирисале (3, 286); **час**: Молбата моја јет, честити царе, да ми даиш една служба друга за да добијам и јас малце час (5, 123);

Со п р и д а в к и т е: **долгнамести**: Муцките ви се као долг-манести малце, што ве грди (вас 'рслане) (2, 60).

Со г л а г о л и т е: **даа**: Пеки, ага, да ти даам малце – му ре-кол домакино и му донесол во еден ваган мед и му го ставил пред него (6, 145); **даруа**: Ако ме даруаш малце изварка, чорба-ци – му рекол Еѓуптино – за Бог да прости, и за некој грнец маштеница (6, 73); **замае се**: Паднуајќи (глушецот) в дуќан беше се замајал малце, арно ама не беше толку како коа падна во кошницата од страо на мачоро (2, 67); Малце лебец му давала (2, 178); **застрами се**: Од тоа зборување од мажа је, Марија беше се застрамила малце и беше го клала во умот поучението негоо, та утрото се спремала да месит е-ден зелник и, да бидит зелнико чис. (6, 41); **ископа**: На тоа згора си летнале и тие орли, и излезе чоекот од кај што беше скриен, та коа ископа малце, излезе една плоча, та коа виде – едно азно не-броено! (3, 81); **маѓепса се**: Коа 'и чул тие зборои безбожнио од проповедникот, при сè што му се избил шега, малце као да беше се маѓепсал од зборот „суд, суд, суд“ (4, 183); **постои**: Ја постој малце (брате), да ти изнесам троа арчлѝк да му однесиш (на мажа ми во

цевнемот) (6, 34); **потраи:** Потрајте малце, Адаме и ти, Ево, дури да појдам да ви донесам бело видело (4, 17); **почини се:** Штом го заминало коњчето синорот, и застанало да се почини малце (2, 257); **прогуга:** Се нашла (гугучката) со другачките и прогугала малце (2, 101); **протепа:** Како дете зарипа, го сторив малко тербјет – ми помина тагата – барем го протепав малце! – 6, 20); **прошета:** Јас ќе прошетам малце сега по оваа убаа планина и гора зелена (2, 213); **спадни:** Ја чекај да си го закачам овој згоен воденичар – си рекла со умо треската – и да си го позатресам малце, та да му спадни малку меот (2, 102).

Со гаголска придка: **подведен:** И ја научил (мажот жената) да оди малце подведена и полека, полека; да демни за да не ји сетат гулабите и да избегаат (2, 212).

МАЛЦИНА ж. мал број луѓе, малку лица (маишки, мажи и женски – мешано); малкумина; спрот.: м н о з и н а; Ах, ќерко, ќерко, је рекла мајка је и татко је – бес бараше, два си најде, што ти требаше да праиш јунасто, та да земиш едно старо; дали малцина царцки синои те посакале, да те земат млади и зелени и ти не 'и сакаше оти не биле јунаци (3, 216); Ете така и Госпо, оче егумене, 'и напраи луѓето да бидат прави и да одат во рај, арно ама малцина сет тие што одат во рај, а мнозина се што ќе одат во вечна, као што се отркалија зелките. (4, 208)

МАМАЛИГА ж. вид јадење од ѝченкарно брашно; бакар-даник, бакрдан; Коа чул сиромашки Грк оти со мамалига ќе 'а јадел Влао рибата, од мака што беше му паднало, бајалдисал и паднал на плеќи (6, 140); Е, бре пријателе – му рекол Грко – ич се јади такваа риба со мамалига, да да го земиш на душа мојо пријател (6, 140); Ете така се јади таа риба, бре чоече, со лимон, а не со мамалига! (6, 140); Е, бре пријателе – му рекол Грко – ич се јади такваа риба со мамалига, да да го земиш на душа мојо пријател, та да са! Ами не можеше да му речеш: ќе 'а готвам со пресен кромид, со магнонос, потпржена со масло, посолена со црн пипер (6, 140).

МАМЕЛЕ ср. лихва, камаѝа, инѝерес; Тој чорбаѝија беше многу лош мемелеѝија: беше 'и слекол сите луѓе во градот, од тешко мамеле што беше му земал, без исав чоек беше бил и бездушник (4, 158); (Коѝабашѝијата) му ограбил на татка му од овчаро еден цел чивлик, та Госпо му 'и даде сосе мамеле на сина му (4,

177); Ела овде (Арнаут ефенди) да си 'и земиш 200-те алт'ани, чунки ние 'и работиме со мамеле (5, 293).

МАМЕЛЕЦИЈА *м. лихвар*; Пустата сиромаштија на часо беше ја забораил. Стана (чоeko) еден бездушен мамелеција (4, 213); Тој чорбаџија беше многу лош мемелеџија: беше 'и слекол сите луѓе во градот, од тешко мамеле што беше му земал, без исав чоек беше бил и бездушник (4, 158).

МАМУДИЈА *-ии ж. дукаџи од времето кога владее во Турција султан Махмуд II (1808-1839)*

Со п р и д а в к и т е: **мека ... залепена**: Го зел кадијата тевтерчето... и отворил првио лис, кога гледат – една мека мамудија залепена, тогај се сетил оти рушвет му дал чирбаџијата со маривет, арно ама кадијата и тој не бил подолен од таквие маривети од чорбаџијата (5, 365).

МАНАСТИР *м. црква со двор и приоружна зграда за живеење на калуѓери и калуѓерки*; Си прошетал нивјето негои, си прошетал куќата и најпосле летнал и отишол дури на манастир на Богоројца на Трескаец (2, 154–155); До кај што беше чула манастир да има, сè таа ишла и со свеќи воштени оташала за тие да је помогат машко дете да родит (жената) (3, 188); Гледаат калуѓерите од манастир оти носит сила голема на рамо светијата (4, 56); А бре старче и улогавче ...качи ми се на рамо, да ми те однесам в манастир (4, 59); Поможете ми, свети старци – му велел старио – за и јас да дојдам на манастир, да белќи ќе оздравеам (4, 206); Дедо, ние не сме амали, да да те носиме на рамо за на манастир (4, 209); Беа го испратиле кауѓерите дури до под манастир долу (4, 258); *во членувани форми*: ...тебе ништо не ти чинам, само манастиров ќе ти го расипам. (5, 100); Мувлет ти давам, егумене, да се мислиш до четириесет дни; тогај ќе дојдам и ако ми даиш џуап, не само манастирот не ќе го расипам, ами и голем бакшиш ќе ти даам... (5, 100); Му дошло (на ѓаоло) на умот да појди во манастирот, што бил туа блиску со четириесетте добри кауѓери, и да му влезе сопрво за егумен (4, 257); Кога видоа обете невести зависливи оти золвата била во манастиро како егумен и од проштењето незино му оздравеле очите на браќа је, веднаш беше му влегло во срцето ѓаолот (3, 143); Обата браќа беа отишле на манастирот од сестра си (3, 144); Слезе под манастирот во темнио дол (4, 286); *во множинска форма*:...и сите манастири пак ќе даам заповед да се напраат, вака да знаиш. (5,

100); Слушај вамо, егумене – му рекол царот – ти си чул оти јас те манастири сум ’и расипал за оти не можеа егумените да ми даат цуап на три зборои (5, 99); На еден цар беше му се здодеало да гледа кауѓери и сторил ниет сопрво да израсипи сите манастири (5, 99); *со именкаиџа*: ц р к в а: Напраија цркви и манастири – тарапаана (4, 37).

Со п р и д а в к и т е: **близок**: Појди во блискио манастир, при егумено, и посакај му го чеснио крс и киската босилкоа (4, 286); **голем**: И тебе ќе ти се најди за на тој век, како да си напраил еден најголем манастир на Света Гора (2, 41); **друг**: Со таквие и друзи многу положи нападуачки сите четиња кауѓери што поминаа од тој манастир од набожнио егумен и од друзи манастири, така го напаѓаа Бога и се шегуаа со него. (4, 209); **Зерзески**: Пиши, граматиче: две илјади алтјани на големата црква ...на Зерзески манастир 750, на попоите што ќе ме пеат по 100 (5, 138-139); **фиљан** (зам. односно *приод неизм.*): За многу годиње се молил егумено за калуѓерите и дури му се здодеало на Бога и пратил еден ангел да му речи да ’и прати сите кауѓери на фиљан манастир (4, 205); Свршил (егумено) во четириесет села по една девојка за да му биди на кауѓер невеста во фиљан манастир. (4, 258-259); **чудотворен**: Од збор на збор чуле браќава оти во таа планина се отворил еден манастир чудотворен (3, 143).

Со з а м е н. (к и) п р и д а в к и: **негов**: Еден праведен егумен сеедно се молел богу за Господ да ’и блаосои сите калуѓери што биле во негојио манастир (4, 205); Од прихода на негојио манастир, тој раздавал: на гладните леб; на жедните вода (4, 208); **некој**: Дошло време да се бера(т) лозјата од некој манастир (5, 87); Разбрал за некој ашкетија што бил во некоја посница до некој манастир, и отишол тамо (5, 38); Уу, бабо, бабо, цутила ти уста! Ако ми сториш тоа добро, тутики манастир си напраила (6, 47); Дошло време да себера(т) лозјата од некој манастир и откоа ’и обрале, го туриле грозјето во бочвите што ’и полнеле секоја година. (5, 87); **твој**: Сега разбрав, оче, оти си бил егумен и тие кауѓери сет од твојо манастир – му рекол Господ – арно ама залудно се молиш на Бога да се спасат коа немаат при срце добрите работи, заедно со верата којато ја веруаат (4, 210); **тој**: Со таквие и друзи многу положи нападуачки сите четиња кауѓери што поминаа од тој манастир од набожнио егумен и од друзи манастири, така го напаѓаа Бога и се шегуаа со него (4, 209).

Со р е д н и о т б р о ј: **треќ**: Станал (раскаугеренио чоек) и отишол на друг манастир, на треќ, на четврт (6, 93).

Со б р о ј о т: **еден**, некој: Се отворил еден манастир чудотворен (3, 143); Се остаил (царо) од царството и се сторил тебдил со едни каугерски алишта и си побегнал на еден манастир (5, 40); Стани, девојко праведна, и не плачи за твојте очи, оти Господ ќе ти даит ангелски очи и тука да напраиш еден манастир (3, 143); Зелле изин од егумено неколцина каугери од еден манастир да шетаат по планиње сите Велиципости ...и да живеат као што живеат ашкеитите, со трева и корење. (4, 194)

МАНАСТИР БОГОРОЈЦА – Пиши, граматиче: две илјади алтјани на големата црква, за малата една илјада, за манастиро Богоројца 1.500, на Светри Никола 1.200, на Свети Арангел 1.000, на Свети Спас во Стари Дол 1.000, на Слечче 750, на Зерзески манастир 750, на попоите што ќе ме пеат по 100 и останатите пари да се разделат по сиромаси и по девојчиња да се мажат и тие сиромашки. (5, 138)

МАНАСТИР ТРЕСКАЕЦ Ах село златно, ах, град Пролеп златен, дали ќе ме донесит Господ уште еднаш тамо! Ако речи Господ уште еднаш јас да појдам тамо, три годи ќе чинам измет на манастир на Трескаец, на Богоројца. (2, 141)

МАНАСТИРСКИ *приод. шћо се однесува на манасѿиир*; Манастирскио ред никој од него (од гаоло) поарно не го знаел (4, 257); Секое собрание од каугерите, што ќе имале за некоја манастирска работа да уредат, никој поарно не можел да докажи како да биди и како да се уреди отколку гаоло (4, 257); Му дошло на умот да појди кај ехлата што била до чешмата манастирска, та на неа да се качи.. чунки тамо не можеле да го досигнат некој диви сверои (4, 260); Беше заповедал (големио гаол) на едни гаоли да појдат кај батакот, та да го изваат коњо и да го измијат од калта, да го пуштат во ливадата манастирска за да пасит (4, 261); Откога беше се испростил со сите каугери, му зел и една книга со муурот манастирски оти бил егумен (5, 22).

Со и м е н к и т е: **ливада**; **муур**; **работа** (4, 257); **ред**; **чешма** (4, 260).

МАНГАР -и *м. арх.* (тур. mangır ,монета, пара⁴) *сѿара ѿурска бакарна пара*; – Море ја устај ми се дете од од глаава, оти мене не ме огреало сонце од кај што огрева, да ќе ме огреи од кај што

заоѓа. – Џанѓам, кажи ми ти мене, да ќе видиш оти ќе ти поможам, после ќе ти поможам, да ќе ми даиш не манѓар, ами онлук (5, 98).

МАНЃАР *изв. овде: во сложениот извик т а н г а р – м а н г а р – за појражавање на звуковите шито се слушаат при криење, удирање и сл.;* Јас од очите те гледам оти си го бараш за да те отепам, туку уште не ти дошол саатот, да кај сакат нека излезит, тангар-мангар нека бидит! (5, 27)

МАНГАРЧЕ, МАНЃАРЧЕ *ср. дем. од м а н г а р (тур.) – ситина турска бакарна пара; иеџаче; ...царскио син кандисал да пита една година време, само и само да му ја земи на царо ќерка му и со севте пропита од истиот цар велејќи му: – Дарујте ме едно мангарче, за Бога, честити царе. – Изваил царо едно мангарче (петаче) и го подарил. (5, 53)*

Со б р о ј о т: едно: Застанала (анциката) да гледа и да слуша како играат и како се караат (децата). На едно од децата му ји утисале сите ашици и је се молило на анциката да је даит едно манѓарче да си купи ашици. (5, 98)

МАНГО *м. 1. машко лично име (или прекар);* Уште имаше да му кажуа Манго на бего, арно ама од мака што му падна, тики не го дослуша, ами го грабнал вагано ...и го удрил по сурато (6, 118); Утрото, чекала пуста Ѓупка да дојдит Манго, го немало, и отишла со неколцина Еѓупци да го барат. Кога го виделе – сокрај легнат настрана и два мразулца под носот му светеа (6, 111); *во форма за обраќање:* М а н г о: Ејди Манго – си рекол сам со себе – што ти треба дете да бакнуаш и да ја тураш маштеницата и да диш сега гладен! (6, 109); Утрото чекала пуста Ѓупка да дојдит Манго, го немало (6, 111); Ами што ќе ји најди, бег, од многу плачење и жалење за децата кога умреа. – Ами зер и децата, децата умреа, бре Манго? (6, 118); Ами што ја најде мајка ми и анчето што умреа, бре Манго? (6, 118); Ја ај гајрет стори, уште троа посмали, бре Манго – му рекол чоeko. – Е, требаше да има неколку (мечки), бре чорбаџи – му рекол Манго. (6, 188)

2. со именкаџа: л а ж а ч: Е, кој знаи, лебами, ветрот вееше, гората се леееше и шумата шумеше, да што ти треба мрдало! Ете, тоа беше, ами можи и мечки да беа! – рекол Манго лажот (6, 110).

3. М а н г о в ц и *мн.* *ише шшо се по роо оо* М а н г о; Е-е-е, бре Манговци ка, каму тој Господ да го напраит Василица зимото лето – му рекол черибашијата (6, 112); Манговците си испокршиле погачите и си се наручале (6, 113).

МАНГОВЦИ *мн.* Вид. кај М а н г о 3; Е-е-е, бре Манговци ка, каму тој Господ да го напраит Василица зимото лето – му рекол черибашијата (6, 112); Манговците си испокршиле погачите и си се наручале (6, 113).

МАНДАЛО *ср.* (тур. *mandal*, нгрч. *манџало* од грч. *μάνδαλος*, 'големо резе за затворање на врата') *поодвижна поиречна жреда или железна шшика за зашворчање поирча оовнаире; зашворч на поирча оо заделкана шшица, закована нао поирчаиша, но поодвижна;* – Ела – му рече чкрапјата на змијата – ...кога ќе дојдит некој чоек за да отворит мандалото со рака, јас ќе го клукнам за рака и за да видиш али ќе умри чоекот, али не. (2, 63); Од ена градинцка врата дошол некој чоек за да отвори вратата, буцнал мандалото со рака, и чкрапјата го клукнала неколку пати. (2, 63)

МАНЕ *ср.* *мелодија;* Седејќи едно утро во првата одаја син му од богатио на пенџера, го видел царот кај седи на пенџере и тој, да си пие нарѓуле. – Ја чекај да посвирам едно мане со кманено – си рекол сам со себе – да ме чуе царо и да се почуди (5, 216); Кога тргна..., брате, да свири, секој што чул, застанал да слуша и се забораил да си оди по работата. А пак царот балдисал од сладина на мането што свирел. (5, 216)

МАНЦА *-и ж.* (тур. *манса* од итал. *mangia*) *жовнено шечно јадење обично како ручек;* Не би час, се опулил акчијата во казано и кога гледат – манца нема! (3, 107); Кладоа троа солца во едно ваганче наместо манца (2, 246); Ошто бил многу сиромав, одвај со 'ржан леб можел да 'и нарани, а не со манца (3, 262); Тој не знаел жените од кај го точат ножот, што си сечат месо и кромид кога да си готват манца; чунки жените го точат од кај да му се вдаит: од стапчето, од грнето (4, 221); Бог да ми ја прости, првната жена коа ќе напраеше манца, мискоина мирисаше (5, 340); Сопрво (жената) сварила манца и ја делила во два саана (5, 345); (мори Марије) засу-чи 'и тие пусти ракаи и поли до лакти и така меси леб и готви манца (6, 41); *во членувани форми:* м а н ц а в а: Ту, бре гиди, ти си сторила ниет да ме попариш, мори жено, со манцава (5, 345); м а н ц а т а: Од тој ден жената му веќе се прстраши, да не нешто не му ја

угоди манцата, чунки ја остааше сè да се подвари, да да му ет лезетлија на мажа је. (5, 341); Секое вечерање од мажот је на Мара, вечерање, сè ќе се загнасел од лебот, али од манцата (6, 41); Ете сега, домаќинко, нема лакрдија, си ја погодила манцата што до толку бидуат, еве овој карар ќе ја праиш манцата (5, 341); Ете тој марифет имала манцата твоја со камчиња (6, 52); Манцата била најтенка чорба и каша, а наместо (Бугарите на Грко) да му даат лајци, му дале виљушки (6, 146); Од тој ден жената му веќе се пре-страши, да не нешто не му ја угоди манцата, чунки ја остааше сè да се подвари, да да му ет лезетлија на мажа је. (5, 341); Отсеа ваму гледај отвори си очите, варди да ја попржуаш манцата поеќе (5, 340); *во мн. форма: м а н ц и*: Сега ќе клаиш (честити царе) на трпезава од секакви ракии и од сите мезиња што си пиел и си се мезалисуал досега, леб, манци, вина, слатки (5, 28); Та и лебо, манците и другите ектилаци што се осолуал, сите му 'и пишал и му рекол (5, 29); Се подало манците, се турило вино, да пијат од најубаото (5, 77); **на јадење манци** – *на јаде*; Бидејќи неучени на јадење манци, сиротите деца се закутија и прокаснаа по малце 'ржан лебец (3, 262); **за манци праење** – *оа ирави манци*; Одааде, оданаде, стројничцата беше ги ујдисала, велејќи оти таа двоица прва била во градот за манци праење. (5, 340); **едни манци што мртва уста да јадит** – *извонредни јадења*; на радоста згора (неевстата јабанција), беше напраила едни манци што мртва уста да јадат, до толку што беа убаи (5, 336); **една манца, што прстите да си 'и изеиш**: Јас можам да напраам една манца, што прстите да си 'и изеиш од сладина! (6, 51)

Со и м е н к и т е: **казани манци**: Повика сурли и тапани, курдиса казани манци, цела свадба заприлега (3, 217); **турли бе турли** ,најразлични видови': Од збор на збор, чула една двоица што знаела турли бе турли манци да праит (5, 340); Откоа се наредија свештениците, туку му се ставиле една позлаќена царцка трпеза, сета наредена со бесценети камење, полна со турли бе турли манци (4, 84); **турлија**: Се ставила една совра што да молскотит од светлина; на соврата 12 турлии манци се ставиле, чудно зготвени. (4, 79); **тенцере**: Клал едно тенцере манца да вари (3, 168).

Со п р и д а в к и т е и с л.: **врела**: Што је ова врела манца да ми ставуаш? (5, 345); **друга**: Комшиите ќе седнат да ручаат, тамам навреме и стопано ручек му носи, кој зелник, кој друга манца (4, 144); **жешка**: Ако рече (маж ми): жешка је манцата, ќе му ја ставам ладната, али студената (5, 343); **заварена**: Умрела жената и останал мажот вдоец и страден за заварена манца (5, 340); **ладна**: Вид. кај

ж е ш к а; **мрсна**: Не си давала (рисјанко) од трпезата лебот по сиромасите и не си врлала мрсната манџа за да одит бадијала (5, 47); **подварена**: Откоа 'и ислуша жената му тие зборои, од една страна си помислила да не нешто шега се биет, а од друга страна се уверила оти мажот је си бил учен подварена манџа да си јадит. (5, 341); **сиромашка**: Му се ставило (на детето) еден тарун со 'ржан лебец, солца, грашок, пиперки и друзи сиромашки манџи (4, 84); **сите**: Коа чу екимо од царо тој збор, зеде ракијата, мезето и сите манџи што останаа, та 'и трга и на секоја манџа му симна тоа што беше му артерисало (5, 86); **студена**: Еве постудена манџа, домаќине – му рекла (жената), лели сакаш постудена (5, 346); **убаи**: Го навечерале со најубаи манџи, како секој гостин најмил (2, 144); А бре, честити крале – му рекле – кој ти праи овие толку убаи манџи тебе? (5, 336); Јадит сиромајот и се чудит на тие убаи манџи. (4, 79)

Во с и н т а г м а т а: **сичичката манџа** – *целайџа манџа*; И зел едно парче од месото да касни, и се поднаведил малце, та беше ја олапал сичичката манџа и си излегол. Не би час, се опулил акчијата во казано и кога гледат – манџа нема! (3, 107)

Со п р и л о з и т е: **помалце**: Треќата вечер три свешници дојдоа, со уште помали ѕвезди и трпеца бакарна, со уште помалце манџи (4, 84); **малку**: И трпеца дошла стребрена со малку манџи и друго (4, 84); **чудо** (*како прилоџ* ,многу'): Беше сакал (бањарот) да го праша што чоек јет, што толку чудо манџи сака да јадит (5, 124).

Со б р о е в и т е: **една** ,некоја': Кога имат камчиња белу-трачиња, од нив јас можам да напраам една манџа, што прстите да си 'и изеиш од сладина! (6, 51); Беше напраила (невестата јабанција) едни манџи што мртва уста да јадат, до толку што беа убаи (5, 336); **три**: ...си ја однесол (сиромаио рибата) дома и ја натерал жената си да му ја зготви на три турлии манџа: една кисела чорба, една јавнија и пржена (3, 230); Треќата вечер (донесле ангелите) три шандани со три ѕвезди и три турлии манџи (4, 79); **шес(т)**: Втората вечер шес заздани со шес ѕвезди и шес турлии манџи донесле ангелите (4, 79); **дванаесет**: Ти се молам, кажи ми за првата вечер оти донесе дванаесет свешници и дванаесет турлиј манџи (4, 79); **четириесет**: Му нарачал (на бањарот) да појди на акчица за да нарачат четириесет турли манџи (5, 124).

Со г л а г о л и т е: **готви**: Засучи 'и тие пусти ракаи и поли до лакти и така меси леб и готви манџа (6, 41); Тој не знаел жените од кај го точат ножот, што си сечат месо и кромид кога да си готват манџа (4, 221); **зготви**: Јазџк, мори Марие, на името што го но-

сиш Чиста Марија, кога секоја манца што ќе ја зготвиш, сè ќе има нешто гнасно внатре (6, 41); **руча**: Сиромав ако видеше оти јади леб со сирење, али со манца, до кај што ќе го гледа, до тамо ќе викат и ќе го катигорисуат оти ручал со манца (6, 88); **свари**: Сопрво (жената од брблајо) сварила манца и ја делила во два саана, еднио на огно го клала да стои жежок, и другио да стои ладен. (5, 345)

Во други примери: (5, 23; 5, 340).

МАНЦИЧКА *ж. дем. и хил.* од м а н ц а; Само детето си седело дома и си ја чекало мајка си да си дојдит од работа и да му донесит лебец и манчичка за да вечераат (4, 150).

МАР -ои *м.* оказионален збор образуван според д а р о и во изразој: **дарои и марои** – *што било; што и да е*; Дарои и марои, свет и земја фари ако сакаш, ама домаќин да бидиш и куќата да ја гледаш, оти за бргу време нема да ме има при тебе. (4, 82)

МАРА *ж. 1. женско лично име според* М а р и ј а; Секое вечерање од мажот је на Мара, вечерање, сè ќе се загнасел од лебот, али од манцата (6, 41); Во истото време, за таксирато од Мара, је дошол нункото и ја нашол со газ во зелникот. (6, 41); Коа 'и чу нункото тие зборои од кумата и кога ја виде со угул газ падната во зелјето, беше си скинал срце од смеа и тој раскажал по светот за чистотијата на Мара (6, 42).

2. Ч и с т а М а р а: Жената ја викале Чиста Мара. Не оти толку била чиста, ами од тоа што не била чиста, ја викале светот чиста (6, 41).

МАРИВЕТ *м.* (тур. marifet од арап.) *вештина, ошши, искус-тво, умење, знаење, способност, мајсторија, мајсторство; што маривет ќе имат*: А, бре чоече, што маривет ќе имат ковчегов твој што сакаш толку скапо? (2, 248); **маривето је**: Маривето је што те научив занает, зете. Ако год некоаш испадниш во некоја сиромаштија, да плетиш кошници и да ми ја раниш ќерка ми и себеси (5, 54); **да му го кажи маривето**: Слушајки тие зборои чорбаџијата, му дојдоа на гајдата и пратил по сите чорбаџии да дојдат при него и да му го кажи маривето од ќерка му што му го кажала (5, 102); **да учи маривети**: Ти си тргнал да учиш маривети бадијала, треба да знаиш оти татко на мајка не даат бадијала. (5, 110); **зема маривето**: Еден еким главуал сè неми калфи за да не му го зема маривето (5, 174); **немал маривет**: Гемиџијата немал маривет во играњето комар (5, 215); **еден маривет**: Бидејќи бил прав чоек, Госпо, сполај му, беше

му дал еден маривет, што да знаит која билка да му ја даи на болен и да оздрави. (5, 270); **не знае маривет**; Ах, проклето дете – беше си рекол со умот – дали вака не знаиш маривет, чекам сега да ми те гостам! (4, 249); **негојио маривет**: Сите се зачудиле на негојио маривет, уште од детинство (5, 359); **кај му бил маривето**: Хаа, ете од кај му бил маривето на касапо – си рекол сам со себе – од петте стотини алт’ани што ји носел во ќемеро, опашан на гола полојна (5, 171); **м а р и ф е т и**: Тој (арамијата) беше си зел и еден чирак за да го учи арамилак и да го остаит на негоото место по смртта негоа. Кај одел тој, сè со него го носил и му кажуал својте марифети (5, 347).

2. вешӣӣ ио̄ӣфа̄ӣ, досе̄й̄ка, вешӣа̄ измама, лукавс̄ӣво; ӣӣрина, мудрос̄ӣ; ӣрик, ӣӣрина; Со **тој маривет** куртулисал клисаро од баба Стојна на Бога достојна (6, 27); Го праша (царо) момчето наскришем со **каков маривет** ја дотерал работата да стани царев зет и царев син (5, 136); Неестата му **тој маривет** беше го напраила и за делењето и за труењето (3, 175).

3. нечесна иос̄й̄а̄ика на ӣӣе̄й̄а̄ на неко̄џо; со̄ г̄ла̄џолӣӣе: к у р д и с а: Беше му курдисал (ѓаоло на егумено) еден маривет за да го сметит од патот (4, 259); Ашколсун, бре кавпе – беше му рекол големио – на овој маривет, ти што си го напраил: да омаскариш четириесет кауѓери! (4, 260); **н а м и с л и**: ...тој намислил еден маривет и закопал еден кѹп, ѓоа со лири, а пак кѹпо бил полн со лајна, да ми простиш, и бил врзан со мешин во устината и муурлеисан, по смртта негоа да го откопаат браќата и да си го делат. (5, 73); **п р е м и с л и**: Едно го виде кѹпот кадијата, отвори двете четири и премисли еден маривет да му ’и дели парите, ама нему повеќе да му паднат (5, 73); **п р е с л а г а**: Преслагал царев син со еден маривет да го спријатели (царев зет) и да го погуби (3, 113); **с к р о и**: Думала, кројала (лисицата) како да стори, и беше скројала еден маривет (2, 8); Думал, кројал (ѓаолот) и скројал еден марифет ѓаолски (4, 243); **п р е е с а п и**: Откоа сите маѓии ’и напраи и откоа го виде оти нема чаре од царо, преесапи еден маривет да се прероди (3, 65).

4. рео, рас̄орео, начин, ӣер̄ӣӣ; Ако имам многу пријатели, имам и многу душмани, што може да ми го расипи маривето што го напраив со мудроста моја (3, 64); Откоа го ислуша жената, си кроја еден маривет: ја да го разработи, ја да го нема (домаќинот) (3, 315).

5. во својство на прилог; **со маривет** – внимателно, вешиџо, смислено; Келешо со маривет си ја исчеша глаата (5, 162); и зел кадијата тевтерчето... и отворил првио лис, кога гледат – една мека мамудија залепена, тогај се сетил оти рушвет му дал чорбаџијата со маривет... (5, 365)

Во и з р а з и т е: **измудри еден маривет** – смисли начин; Коа 'и видеа жената таквие прости селаните и коа се научила оти попо му бил умрен, измудрила еден маривет и го напраила мажот је поп (6, 160); **маривет да курдиса** – да најде некој начин; Дума, шеста момчето каков маривет да курдисат да ја земи Дуња Гузели (5, 188); Викнала една итра баба и ја научила како да напраи еден маривет (6, 22); **маривет да напраи; да напраи маривет** – нешиџо да измајсториса; Думала, шестала лиса каков маривет да напраи и издумала (2, 5); Нарачал (царот) по сите градои да викаат тељали за кој еким, али кој вражач и кој бајач и маѓесник знаи да напраи некој маривет да му родат трите царцки снаи (2, 272); **маривет праит** – мајсторисува; Да видам, овој комарџијава каков маривет праит со книгите блаосоени? (4, 68); **научи маривет** – сџекне оишиџ, вешиџина; Ашколсун, бре старче, оти си живеал на веков! Ама си научил маривет за пари да добиеш! (5, 110); **му го расипа маривето** – сџори да не усџее неѓовиоџи џоџифаџи; Ако имам многу пријатели, имам и многу душмани, што можи да ми го расипи маривето што го напраив со мудроста моја (3, 64); **праи маривет** – џокажува вешиџина; Да видам овој комарџијава каков маривет праит со книгите блаосоени? (4, 68); **скрои маривет** – најде начин; Се вчудовидел (јазоецо) и брго-брго скроја еден маривет (2, 30); Така си мислел поганию чорбаџија во себеси и скројал еден маривет како да го сотрит (кучето) (3, 195); **со маривет** – вешиџо; мајсторски; Го зел кадијата тевтерчето... и отворил првио лис, кога гледат – една мека мамудија залепена, тогај се сетил оти рушвет му дал чорбаџијата со маривет... (5, 365)

Со п р и д а в к и т е (зам. прид.): **арамиоски:** Најпосле беше измислил еден арамиоски мариџет што ти велаат водата спие, душманот не спие. (5, 349); **арен:** Многу арен маривет си измислил – му рекол другаро – ајде да одиме час поскоро (6, 185); **ваков:** Си ромаси бидејќи биле, двајца другари се согласиле да печалат пари со ваков маривет. (6, 185); **голем:** Ејди ага, дејди, зер некој голем маривет напраи што ме натера да се серам; јас да го имам твојо ја-таан, големо чудо би ти напраил, што ни било досега, ни па ќе би-

ди, ама немајќи готвојо јатаан, нема и што да ти напраам. (6, 102); Голем маривет имат – му рекол чоекот – пријателе, овој празен сандак и големо богатство (2, 248); **друг**: Измислил царцкио арамија еден друг маривет за да го ватит тоа момче и да ја изнајдит која је куќата од закланио арамија (5, 349); **ѓаолцки**: Е, лели така, чекај да видиш што ѓаолцки маривет ќе ти кажам: еве јас ќе се сторам една многу убаа маска, јавни ме ти и помини ме пред владиката и тој ќе ме бендиса да ме купит. (4, 253); **каков**: Знаиш, пријателе, каков маривет јас измислив? (6, 185); **каков маривет да курдиса**: Дума, шеста момчето каков маривет да курдисат да ја земи Дуња Ѓузели (5, 188); **некој**: Мори, ќе седнам, лисо – му рекла мечката – туку те молам, лисо, жити мајкина ти душа, стори еден завмет, ако ти делил Господ некој маривет (2, 39); Да му најдам еден арен мајстор, да го научит некој маривет и умот да му го дотерат (4, 247); Ах, проклето дете – беше си рекол со умот – дали вака не знаиш маривет (4, 249); **никаков**: Никаква чес не беше му дал, чунки не видел никаков маривет во него (3, 60); Арно да си 'и делиме по еден – му рекле (двата ѓаола на момчето) – туку нема никаков маривет еднио стап да го има еден, ами двата у еднога треба да бидат, чунки со еднио стап да удриш чоека се праи магаре (3, 160); **таквие**: ...кога гледат – една мека мамудија залепена, тогај се сетил оти рушвет му давал чорбацијата со маривет, арно ама кадијата и тој не бил подолен од таквие маривети од чорбацијата (5, 365) 5, 232; **ѓаолски**: – Е, лели така, чекај да видиш што ѓаолцки маривет ќе ти кажам: еве јас ќе се сторам една многу убаа маска, јавни ме ти и помини ме пред владиката и тој ќе ме бендиса да ме купит. (4, 253); **чуден**: ...бидејќи царот бил умен, трајал за да се научит од гускарот некој чуден маривет и го дочекал да му се кажит при него и да го видит што мостра јет (5, 130); Е, ај секој од вас да напрајите по еден маривет и кој почуден маривет ќе напраи, нему жената ќе му ја дам. (3, 59)

С о г л а г о л и т е: **сврши**, исполни': Откоа му благодарило момчето за трите грошеи, си ошло да бара крај за да го сврши мариветот што му беше курдисан (5, 132); Вид. кај м а р и в е т 3.

С о б р о е в и т е: **е д е н**: да напраат по еден маривет – *оа се доѓовораат; оа смислаат нешто*; Си отидоа двата по дома и седнаа секој на дуќан да напраат по еден маривет. (3, 59); **издумале еден маривет**: Најпосле издумале еден маривет мариовцки и го закачиле (ќесето) на еден драг боров (6, 216); **измисли еден друг маривет**: – Измислил царцкио арамија еден друг маривет за да го ватит тоа

момче и да ја изнајдит која је куќата од закланио арамија (5, 349); **кажа еден маривет**: Знаиш, синко, ...ќе ти кажам еден маривет што да се куртулисаш и многу пари да спечалиш (5, 183); **му дал еден маривет** – ...*некојси маривет*; Бидејќи бил прав чоек, Госпо, сполај му, беше му дал еден маривет, што да знаит која билка да му ја даи на болен и да оздрави. (5, 270); **скроило еден маривет** – *смислил*; Скројало (момчето) еден маривет за како да се стори царев зет и тргнало да му бара крајо на маривето што го скројал и да сполучи тоа што скројал (5, 131); **со еден маривет**: Си зборуале неколцина батакчии во Стамбол да кренат многу со еден маривет и да му ја донеси (Дуња Ѓуели) (6, 152); Најпосле изнашол царо една баба – таа да оди со еден маривет и да му ја донеси (Дуња Ѓуели). (3, 49); **т р и**: Виде царот оти сите три маривети му ’и нашол тој што му ја земал ќерка му и пак му ја носел, само и само за со закон да му ја земит (2, 251).

С о п р и л о г о т: **многу**: Тој (ученио философ) ’и менуал саатите од еден град на сите луѓе. Ако је шес саато, тој му го праел дванаесе и друзи многу маривети што му се здодеало на сите граѓани и дури на царо (3, 65); Многу маривети беше напраил чоеко, како откако да се откинит од Риста, арно ама не можел да се отми и не можел: – Суд, суд и пак суд! – му викало во мислата (4, 184).

МАРИВЕТЛИЈА -ии, -иј *приод. неизм. синособен, вешиј*; Бре – си рекол ѓаолот со умот – во една уста и топол ветер и студен и мало у чоека: помарифетлии биле луѓето од нас. (4, 224); **п о м а р и в е т л и ј а** *приод. во компаратив – иосинособен, иовеший*; Јас (царе) кај можам да излезам пред тебе помариветлија за да ја прередам војскава (царе), туку се смеам на магарево и на зајачево (2, 48).

МАРИВЕТЧИЈА -ии **1.** *м. мајстор.* **2.** *приод. неизм. (ирен.) вешиј, синособен*; Се расеа тој збор по целиот град оти жената му што му умре била мариветчија на манци праење, да пак сакал како неа да земи. (5, 340)

МАРИЈА *ж.* **1.** *женско лично име и име на светица*; Чул еден праведен егумен од некој манастир за Марија и му се нажалило (4, 192); Од малку – малку, као да се кандисала Марија да се остаи од тој грешен пат (4, 193); Јадењето је беше на Марија само тревичка и корење (4, 194); Марија ...дала вик: Оче Зосија, не иди при мене (4, 194); Зосија си одбрал едно место и проживеал, во пос

и молитва, Велиците пости и на три дни пред Велигдено ошол при Марија (4, 195); Коа се молеа Богу, ја виде Зосија Марија крената од земјата наугоре колку три педи и тогај поверуа оти таа била прозорлива и посветена (4, 195); Ја остаил (Зосија) расата и се истаил понастрана, та се завиткала Марија со расата и го викнала Зосија при неа да се видат (4, 195); Поминале постите и во Страсната недела си тргнал да си оди Зосија на манастир, без да се стави со Марија и си дошол баш на Велја сабота и никому тоа нешто не му го кажал (4, 196); Татко – праша – камо ја Марија? – Која Марија бараш? (5, 321); **б. со имекаџа: девојка:** Коа била Марија девојка, толку била лична, што кој ќе ја видел, ашик ќе се сторел на незината убаина (4, 192) **в. во форма за обраќање:** М а р и е: Марие – вели на ќерка си – ај облечи се да прошетаме в пампур по вода. И испромени таа, кинисаа и влегоа во пампуро (5, 318); Марие, ќе те колам, ќе ти земам десната рака да ја однесам на маштеа ти да си земам акот (5, 318).

2. Ч и с т а М а р и ј а – њрекар на жена; Јазџк, мори Марие, на името што го носиш Чиста Марија, кога секоја манџа што ќе ја зготвиш, сè ќе има нешто гнасно внатре (6, 41).

Со п р и д а в к и т е: света: Има една света Марија што је пишана во календаро на први Април (4, 192); **чиста:** Вид. М а р и ј а 2; **чолак:** Ако ти е чолак Марија, нека ти е жива, ти родила две деца машки (5, 219).

МАРИН *прод. присв. шџо е оо* М а р и ј а на Марија; Сè ќе имало нешто гнасно (во манџата): или влакно, или сламка, или лепешка, или брбушка, што да види чоек нешто и да се згнасит од Мариното готвење (6, 41); Од тоа зборување од мажа је, Марија беше се застрамила малце (6, 41).

МАРИОВЕЦ -вци *м. овде: само во мн.:* М а р и о в ц и т е – *жиџелиџе на Мариово;* За таа ујдисана од некого поитџр од Мариовците приказна во старо време, за да му се бие шега, останало да се паметуа дури до века. (6, 222); Другаш беа нашле една дупка Мариовците кај што палеле огон (6, 175); Мариовците патуале некоаш по некој пат в поле и на патот нашле една кола искршена, та застанале да ѝ се пулат и да ѝ се чудат (6, 175); За прв пат кога ја виделе Мариовците желката да оди покрај едно село, беа се зачудиле: / – Та, море бале та, што ќе да биди овоа шарено животинче? (6, 221); Застанале Мариовците да се пулат како горит житото (6, 222); Кога чуја Мариовците итроштината од Итромана Пеја што

му ја кажал, отрчаа низ село и раскажаа по сите куќи да појдат свеќи да је палат на шарена Богородица (6, 222).

Со п р и д а в к а т а: **сиромав**: Со голема чес ја зеле желката и ја однесле в црква за да је палит свеќи и да је се крстат сиромаси Мариовци (6, 222).

Со п р л о г о т: **неколцина**: Неколцина Мариовци нашле еднаш еден саат и беа се чудеде што ет (6, 176); Види му умо и крој му кулаво на Мариовците наши! (6, 216); Одејќи неколцина Мариовци на пазар да продаа(т) бориња, нашле на пату едно кесе со пари (6, 216).

МАРИОВСКИ и **МАРИОВЦКИ** *прио. шито се однесува на Мариовци*; На тие викотници мариовски догорела уште една нива (6, 222); Најпосле издумале еден маривет мариовцки и го закачиле (кесето) на еден драг боров (6, 216); Та, море будали мариовцки глави, та зер не ви текнуе воа животинче оти јет откај Госпо пратено (6, 222).

МАРИОВЦКИ *прио.* Вид. **мариовски**.

МАРИФЕТ *м.* (тур. од арап.) **1.** *знаење, умење, вештина, мајсторија, мајсторство.* **2.** *шрик, лукавство, широст со која се служи некој за да измами друѓ;* Утрото кога видоа граѓаните, се зачудија на марифетот од новио цар (4, 146); Утрото на враќање пак ти го ватило дожд и се слекол за да го обиди марифето што му го казал добромисленио чоек (4, 222); Марифето ет лесен – му рече гаоло – ето како да сториш другаш (4, 222); Царот сеедно мислел и есапил каков марифет да напраит (5, 31); Ете тој марифет имала манцата твоја со камчиња (6, 52); **марифет е** – *работаша е*; Е, откако ќе умрит, екимбаши, безбели ќе му се олеснит, туку марифет ет да не умрит – му рекле куќните луѓе на умренио. (6, 185); **скрои марифет** – *најде начин*; **што марифет му сториле** – *како дејствувале*; Втасал екимот да видит квечерината што марифет му сториле апоите (на болниот) (6, 184).

Со п р и д а в к и т е: **арамиски**: Беше измислил еден арамоски марифет (арамичето), што ти велаат: водата спие, душманинот не спие (5, 349); **друг**: Думал, шестал баш-арамиски царцки за друг еден марифет да му напраит (5, 350); **гаолски**: (гаолот) думал, кројал и скројал еден марифет гаолски (4, 243); **еден**: Откоа беше 'и зел парите свети Тома, думал, думал и издумал еден марифет: и за чорбаџијата да се избавит од греот, и сиромасите да се закрепат

во градо и да речат Бог да прости (4, 158); **каков**: Царот сеедно мислел и есапил каков марифет да напраит (5, 31); **некој**: Си излегол измеќарот застрамен и ватил да му кроит некој марифет како да ја убиет (невестата) (5, 248); **секаков**: Застанал св. Јоан да погледат и да 'и порадуат луѓето што се капеа и се веселеа, чунки капачите праеја секакви марифети во капењето (4, 100).

МАРИФЕТЛИЈА -ии, -иј **а**. *сиособен, вешиј*; Марифетлијата чирак од арамијата цел ден беше одил по камилата и никако не му падна на рака за да му ја мавнит камилата; голема мака му беше на арамијчето оти да не може да ја укради (5, 349) **б**. *во компаратив*: п о м а р и ф е т л и ј а – *иосиособен, иовеший*; Слушајте, вие тројца браќа, јас сум ве викнал чунки сум чул оти сте многу мајстори и од вас помарифетлиј немало друзи во царство мое (5, 231).

Со и м е н к а т а: **чирак**.

МАРКО *м. машко лично име*; Ете вака, синко Марко, се сторило со Силјан од Мало Коњари! (2, 160); Да си жив, синко! Аир абер, Марко, што има, што нема на чивлиго? – му рекол (агата) (5, 26); Да се избакниме (Марко) уста со уста, оти јас свршуам веќе (4, 218).

Со и м е н к а т а: **чичо**: Еј чичо Марко, те бендисуат оваа приказна, али не те бендисуат? – ми рече Шоќев (3, 110).

МАРКУЈ КУЛИ – М а р к о в и К у л и – *кули изџрадени во времето на Марко Крале во околината на Прилеп*; Видел (Силјан) Маркуј кули; видел и манастирот Трескаец, и од радос веднаш беше слегол до едни камење за тамо да се потуриет со шишето вода (2, 148).

МАРТ *м. илрејшиот месец во годината*; Откоа си поплакал Силјан на куќа на деветти марта за домашните, кога 'и гледал и не можел за со нив да зборуа, на жалта згора си летнал од куќа (2, 149).

МАРТА *ж. исто што и м а р т*; Ами зер вие не 'и знаите кој сет поарни и положи, да што ме прашате мене? Ами и малите деца знаат кој месеци сет поарни. Еднашка Коложег и Сечко сет најлоши; а пак Марта смушена ет со триста умишта, ете тие сет најлоши. (3, 146); Вистина така је, девојко, кај што има сила, правина немат, туку слушај вамо – је рекла Марта – нешто што ќе те прашам: кој месеци сет поубај и кој сет положи во целата година? (3, 145)

Во и з р а з о т: **баба Марта** – 1. *народно име за месецојќи март* (*поради честиие временски промени од денојќи во штекојќи на штеј месеци*); ...рано било и малку времето расипано со дожд и лапајца, била уште баба марта, та домашните си седеле крај огон и си се греале (2, 156) 2. *иерсон*. Жената стара стојала многу смуртена, таа била баба Марта, а другите биле единаесетте месеци и најкусиот бил Сечко (февруари) (3, 144–145).

МАРТИР -и м. (грч.) *сведок*; Сето тоа го пишале попоите и чорбациите и се потписале за да бидат мартини. (5, 121); ...ватил (трговчето) да му кажуваат на комшиите оти снаа му беше си донесла чапкани дома и тој кабул не го чинел снаа му да му газит на честа од братата си, и му рекол да бидат мартини, како што видоа (5, 247); ...судо беше му посакал мартини за да докажат и после да 'и пресудат на затвор и дури на смрт (5, 278); Еве ти да си мартин, оче, на братата ми ќе му остаам тапанот, и на сестрата ми му ја остаам пепелта сета – му рекол Еѓуптинот. (6, 172); во др. пример: (5, 138).

Со п р и д а в к а т а: **лажлив**: Откога се сториле испат од лажливи мартини, беше им пресудил судот да лежат во темна зандана токмо три години време и по трите години после да 'и обесат. (5, 278); И добрите браќа беше 'и ослободил (царот), а тие што беа 'и наклеветиле и лажливите мартини беше 'и накажал заедно со судо што земал рушвет. (5, 281)

МАРТИРИСА *гл. свр.* (грч.) *изврши сведочење, посведочи*; Слушај вамо, чорбаци – му рекол ангелот – не само момчево да го јадит лошио дув, ами и мене нека ме јадит, чунки првата вечер ќе бидам и јас со него за да мартинисам, само ти таксај ни 'а – и друго ништо. (4, 125); Утрото рано пошол на суд и сторил давија на снаа си; ја викнале на суд и ја пресудиле откога мартинисале комшиите, је пресудиле за да ја закопаат жива вземат (5, 247).

МАРУШЕ *ж. хил.* од М а р и ј а – *женско лично име*; По брго време свадба сторија и сек најде терзијчето женето со Марушето (5, 178).

МАРУШКА *ж. хил.* од М а р и ј а – *женско лично име*; Се уплаши пушто терзијче и на часо ја остаи младата Марушка (5, 179).

Со п р и д а в к а т а: **млада**: Вид. го горниот пример.

МАС *ж.* Вид. **мас(т)**.

МАСА ж. (аром.) *ѿрѿеза, дел од мебелот на кој се јаде, се ѿишува и сл.*; Близо до нивната маса имало еден чоек што ручал и чул што рекле (за чоеко што 'и чул еден ми кажа оти царо бил тебдил, а пак друг ми кажал оти некој чоек бил, како род да му бил (на отепанио) и отишол на конак (5, 360); Најпосле го повикал (царот) и патрикот и тој да го уценил и, откоа рекол патрико една цена, го остаил на масата пред царот, арно ама го зел камено гаоло и му го пикнал под камилавката. (4, 284)

МАСАЛ м. *приказна, сказна; (прен.) измислица; овде: бабини деветини; Извај капата (пријателе) зашто сум ти дал наместо коприна сено и тоа сум те излагал, тоа је масал алаверсн, санким ти не ме излага!* (6, 67)

МАСКА -и ж. *зоол. домашно ѿоварно живоѿно, добиено со вкрсѿување на коњ (ајгар, ѿасѿув) и магарѿца, Equus mulus; Коа рипнала маска со задните нозе та коа му удрила со двете нозе едни преку вилици (2, 23); Ни маска сум му дал, честити царе, ни па маска влегуа во сидо: лажит владиката и друго ништо. – Али лажам бре, јас имам запис од тебе! (4, 255); Оваа маска твоја треба да ет некоја гаолцка работа (4, 254); За оти си купил илјада алтани маска, света владико, и ти загинала те веруам, чунки со арам ти биле парите земени; а колку за јас да сум ти продал, тоа да не го веруаш. (4, 254); во членувана едн. форма: м а с к а т а: Та море, кардашлар – им рекол еднио на двата, та кој ќе да биди ваа свиња што ни ја украде маската? (5, 154); Јазека реку тој што ни ја украде маската кус ќи да биде – му рекол еднио од јолдашите (5, 154); Ја вабел (чоеко) маската со зобницата и огламникот в раце (4, 227); Кога се нашол сиромашкиот апс, и маската му се скрила во шопурката од чешмата (4, 228); Бидејќум гаол, едно го видел оти насрел во шопурката, и ватила маската да се милкат (4, 228); Старио ќе ја вјавнит маската (3, 26); во форма за обраќање: Ами кога си имала ферман, а мори маско, каму го да го видам и да го пеам; да видам дали велит да не те јадам (2, 23); Трешти маската и ошла дома в село (2, 23); Ха, маско, сега тебе ќе те јадам (2, 23); во мн. форма: На друмо врвеа кирации со маски (6, 214); Како ти се уплашија маски, та сета стока виран му се стори (6, 214); Ами коа си ми борчлија десет илјади грошеи, зашто не ми плаќаш парите, туку си купуаш маски со моите пари? – му рекол богатио брат (3, 260).*

Со п р и д а в к и т е: **брза**: Бидејќи побрза маската, пак го привтасал старио момчето (3, 26); **весела**: Сите што видоа и што

чуја, се зачудија како му ја дадоа толку евтино такваа убаа и весела маска (4, 226); **пушта**: Поминале неколку дни и му коптисало од срце за да појдит уште еднаш на чешма да насрит во шопурката да ли ќе стоит в шопурка, или не, пустата маска. (4, 228); **такваа**: Вид. кај весела: **товарена**: На друмо врвеа кирации со маски, тоарени со масло и друзи скапи стоки (6, 214); Се погодиле да врват по друм со тоарени маски со вино, ракии, масло и друзи срчени работи ...та беа се исплашиле (6, 200); **убаа**: – Е, лели така, чекај да видиш што гаолцки маривет ќе ти кажам: еве јас ќе се сторам една многу убаа маска, јавни ме ти и помини ме пред владиката и тој ќе ме бендиса да ме купит. (4, 253); Се заортачиле тројца итри Тиквешани и си купиле една убаа маска (5, 154); **чудесна**: На тие гаолцки зборои кандиса сиромано и на часот гаолот беше се сторил една чудесна маска (4, 253).

Со б р о ј о т: **една**: А бре чоече – му рекол царот – вистина си му дал на владикава една маска и му се скрила во сидот? Каква работа ќе биди оваа, ако не ми кажиш? (4, 254); **десет**: Тоарил парите на десет маски и му зел десет измеќари на десетте маски (3, 259).

Во други примери: (4, 209).

МАСКАР м. *ѿерач, водач на маска*; Се прелагале маскарите и растоариле тамо, и чиракот многу 'и честил со вино, дури 'и опил и, откоа му зел четиријесетте азна, нив 'и променил во кауѓерцки алишта. (5, 350)

МАСКАРА ж. (тур. од новогрч. ,шега, лутина, срам, подбив') 1. *пообив*; овде: з а м а с к а р а – за *голем срам, за срамоѿи*; Ај сега побиди владика, да јас ќе му барам чарето и на патрико да го клаам во некој уште поголем грев од владикоио. За да стани за маскара и после да го истераат од патрикљако и после ќе му шушнам на сите владици и епитропи, да те посакаат тебе за патрик. (4, 283)

2. *бесрамник, безобразник*; А, бре маскара, дали тамбура ќе ми даваш ти мене за шега да се биеш? Земете го и клајте го в зандан! (4, 255)

Во и з р а з: **го стори маскара** – за *никаде го направи, да му е срам да се појави пред свети*.

МАСКАРИ гл. *несвр. I. нагрува со најлоши зборови, срамоѿи, изложува на поѿсмет, ионижува*.

II. маскари се – се комѝромѝшира.

МАСКАРЛЌК -ци м. (тур.) *срамоѝша, ѝолем срам*; Море, оти се врати, бре синко, што је овој маскарлЌк што го праиш ти? Вчера отиде на туѓина, ...денеска се врати без да се застрамиш (3, 313); Сио повик је по калвите. Со еден збор, честити царе, изме-карлЌк – маскарлЌк, што рекле Турците. (5, 82)

МАСКИН *приод. шѝо е на маска*; Кога видел сеизот тоа чудо, на големо чудо беше станал и веднаш ја грабнал маскината опашка да ја тргат. Тргал, тргал, тргал, никако не можел да ја истргат (4, 254).

Со и м е н к а т а: **опашка**; Вид. гпо горниот пример.

МАСЛААТ м. (тур. *maslahat* од арап. ‚работа, дело‘) **1.** *рабоѝша*; Во старо време во некоја царштина завиделе жените од големците, поддузнати од самата царица, да даат еден арзоал на царо да се клаат и жените на царцки маслаат, и тие да повелаат народо, да бидат садријазами, паши, кајмаками, кадии и ер-што има друго што имаат мажите прао (5, 5).

2. *дело, прашање.*

3. во мн.: м а с л а а т и: *рабоѝши*; Ако се раздени, ќе ти кажам јас тебе клетва, ќе добијам и друзи маслаати, што ми ’и кања-раш ти мене – си велел сам со себе Силјан (2, 138–139).

Со п р и д а в к а т а: **царцки**; Во старо време во некоја царштина завиделе жените од големците, поддузнати од самата царица, да даат еден арзоал на царо да се клаат и жените на царцки маслаат, и тие да повелаат народо, да бидат садријажами... (5, 5); Ете како добивме и ние прао и да бидиме и ние на царцки маслаат! (5, 7); Арно мунасип вие најдовте, мезлич-алаари, за жените да бидат на царцки маслаат, како што сте и вие, арно ама мене не ми ва-ка умо да можат тие да повелаат царсто (5, 6).

МАСЛИНКА ж. *маслинов ѝлод*; Е, лели си немал пиперки, дај троа маслинки – му рекол кираѝијата. – Ете тоа немам, бре кираѝи, друго што сакаш? (6, 60)

МАСЛО ср. **1.** *масна маѝерија (кајмак) шѝо се добива со биење на кисело млеко*; ...едно измавнал кираѝијата, и пупунчето веднаш си летнало и, од силното мавнување на меот кираѝијата со вастагарката, пукнал меот и се истурило маслото наземи (2, 21); Отрчало пупунчето кај ’ртот и го донесло кај што беше истурено

маслото, та беше го натерало да се испрпелат во маслото (2, 21); Ти беа скроиле едни една риба да донесит, другио масло, а треќио леб. (6, 61); Вторио лаж зел едно ѓумче, клал во ѓумчето еден сунѓер и отишол у еден бакал, та купил масло во ѓумчето. (6, 62); Го изваил (лажот) сунѓерот и го истискал маслото (6, 62); ...ќе 'а готвам (рибата) со пресен кромид, со магдонос, потпржена со масло, посолена со црн пипер и после да 'а однесат на вурна и коа ќе 'а ставиш на трпеза да 'а ручаш али да 'а вечераш, да му стиснеш еден лимон (6, 140); Ами не можеше да му речеш: ќе 'а готвам со пресен кромид, со магдонос, потпржена со масло, посолена со црн пипер (6, 140); На друмо врвеа кирации со маски, тоарени со масло и друзи скапи стоки (6, 214).

2. *мрсна маџерија, добивана со џоџење на сланина и др.; масџи*; ...да појдиш (дедо) при Бога да му се молиш за да ни благосоит ноќвите да не ни се свршуа лебо и купоите со масло, дрвата, јаглењето, виното (4, 136); Ах, бре чедо, да имав троа брашно и мас (масло) – му рекла – тики да направев еден зелник со едни витки големи, така толкаи, да да си ручаме, та после ќе се скиниме вода пиејќум (6, 7).

3. а. *масна маџерија добивана со цеденење на сончоѓледово, афионово и др. семе; зејџин.* **б.** *масна маџерија, добивана со цеденење на маслинки; маслиново масло*; Од Господ, жено, не ќе тргам рака, ама иконата од свети Никола нема да ја остаам во иконоста-сон, ами в огнот ќе ја клаам и ќе ја изгорам ...за да не си арџам маслото и да му горам кандило кога не е вреден да ми поможи. (4, 164)

Во и з р а з и т е: **јас ќе му светам маслото** – *јас ќе џо оџеџам*; Ха, ха, ќе биди и ќе остани детево од овој калибар, да ми биди мене зет и да ми јади стоката, дури јас ќе му светам маслото! (3, 191); **од камен масло изваил** – 1. *џројавил џолема скржавиџина, бил мноџу скржав.* 2. *џо сџџорил невозможнџо*; Сите што видоа и што чуја оти од царскио скржав таинџија му зел еден питач сосила милостиња, ашколсун му рекол оти од камен масло беше изваил, а друзите питачи и го напиле ракија. (5, 158)

Со и м е н к и т е: **мев**: Летнало пупунчето и застапа на еден мев масло и се згутајло како некое мало пупунче (2, 20); **шише**: ...да земиш чешелот, малку сол и едно шише масло и ај да бегаме – му рекол коњо на момчето. (3, 26)

МАС(Т) ж. 1. *мрсна белузлава маџерија добиена од џоџена свинска и др. сланина*; 'И зел измеќаро парите и отишол чаршија,

та купил неколку ока брашно, мас и друго што треба, та го однесол брашното у една стара жена да му меси една баклава (3, 224); Месо арно и дебело ет парите назад, оти во него кога ќе се готвит мас неќит и од лојот можиш да изваиш, да да ти се најдит за една друга манџа да си згорвиш (5, 84).

2. исто што и **м а с л о**; Ката ден (момче) ќе тоараш млекото, сирењето, маста, та заедно со овчарите ќе ми го носиш дома (4, 60); Еднашка се судеа двајца луѓе при еден кадија и еднио му однел на кадијата рушвет една секира, чунки тој бил коач, а пак другио му однесол едно меше мас, чунки бил овчар (5, 72); *во членувана форма*: **м а с т а**: Еве момче – му рекол – овој булук овци сет мои. Ката ден ќе тоариш млекото, сирењето и маста, та заедно со овчарите ќе ми го носиш дома. (4, 60); *со именката* **м а с л о**: Ах, бре чедо, да имав троа брашно и мас (масло) – му рекла – тики да направев еден зелник со едни витки големи, така толкаи, да да си ручаме, та после ќе се скиниме вода пиејќум (6, 7).

Со и м е н к и т е: **меше**: Вид. **м а с (т) 2**: **ока**: Ами ако беше кај вас оваа давија, бре чочече – му рекол кадијата – како ќе ја пресудеше вашио кадија? – Ока мас, откај нас – му рекол чокот (5, 72).

МАСТИЛНИЦА *ж.* **1.** *прибор за масило*; Си стегнал (момчето) опинците на нозе, си закачил еден дивит (мастилница) за појас (6, 30).

2. *зграда во која се бои.*

МАТАРКА *ж.* (тур. од арап.) *панички сап за вода обично од лим или кожа а се стивала да виси на седлото*.

МАТЕР *ж.* (срп.) *мајка*; Му текнало на књаз Милоша еднаш да врзи еден закон да не караат Србите оца, матер ји за триста кола свеци ји целога календара и друго (6, 103).

МАТЕН *-тна прир.* овде: *(за вода) шито не е биситар, не е чиси; нејросирен, нејровиден, нечиси*; Одиле, што одиле некој ден-два и дошле до една река кај што требало да ја газат; реката била матна и многу силна (3, 290); Матна вода да не се гази – оти можи чоек да се удаи (3, 291); Чекаа да го исфрли водата на некоја страна, чекаа да дури претече матната вода, арно ама не би касмет да го исфрли, чунки близу било морето и тамо го завлекла реката (момчето) (3, 291).

МАТИ овде: *збор уиоџребен во грч. пословица: То инати, вгази мати (инато вади очи – од грчки) (5, 22). (Преводот е од Цепенков).*

МАТИМА *ж. лекција; ’И тепав и ји истерав, драги ми пријателе, оти не си је знаат матимата (4, 190); (Децата) не си ја знаеле матимата (урокот), затоа и ји истерал (даскало) (4, 190); Оти не ји тепаам овие деца што си ја знаат матима? (4, 190)*

МАТИ(Т) *гл. несвр. м а т и – 1. прави да сѝане маѝен. 2. овде: (ирен.) не ја кажува висѝинаѝа; мами, лаже; Коа виде мажо будалцката лага од жената си, тогај дури беше се уверил оти го матит (6, 36).*

МАТИЦА *ж. дел од река каде шѝо водаѝа е најлабока и најбрзо шече; Разгледало детето насекаде да не го види некој и се прибрало до патот, та го потурнал (попо) во реката и го зела матицата (6, 163).*

МАТКА *гл. несвр. 1. врѝка, заоржува некоџо, џубејќи му џо времеѝо; На тие зборои чул џаолот што беше го закачил коњо со дароите во батакот и не дочекал редо за него да го прашат, ами сам си кажал оти тој кауѓер дента беше го маткал и коњо му го закачил во батакот (4, 261).*

2. кажува, зборува невисѝини; врѝка, мами, лаже; овде: иоѝсилено со синонимѝе: л а ж е: Си била една жена бесчестна и многу итра. Сеедно мажа си го лажела и го маткала за да не ја усети оти ојт по лош пат. (6, 44); Така и оваа сестрица си го лажела и си го маткала мажа си со слатките зборои и си вршела лоши работи пред очите на мажа си (6, 45); Еве што ал имам јас – ѝ рекла жената (на бабата) – јас си имам еден љубовник, а мажот ми ич досега не ме знаеше оти сум таква, оти го маткав, го лажев со џаолштина (6, 46); со оруџ џлаџол: к л а в а: А, проклета жена! ...Зер се тоа било да ме маткаш и да ми клавиш перде на очите? (6, 45)

МАТНИ *гл. свр. м а т н е – излаже; Коа чула жената му на отепанио оти дошол другаро, отишла сирота да праша оти не дојде мажот је со него. Ја матнал некако тој. Ѓоа отишол од тој град на друг, чунки во тој град не му чинела работата. (5, 361)*

МАТОРИЦА *ж. сѝара свиња; На часо девојката се облекла во една кожа пресно одрана со мезрето на лице и волната долу; зауздала една маторица и је се качила на маторицата, та ...почнала*

да пеи, маторицата да квичи (5, 104); Кога се свртел зад себе, ето ти ја крушата! Та му ја дал на една маторица, та ја изела и така куртулисал од неа да не го страмит на трпеца. (2, 17)

МАТОСАЛНИК *м. шој шшо маџосува*; ...си ја дигнал полоканицата (вино) и си ја испил пустио анџија, ама за поевтино не му го давал (на кираџијата), чунки си бил многу матосалник. (6, 61)

МАЧЕ *ср. дем.* од *м а ч а*; *маченце*; Мајсторот и калфата што спечалиле многу пари со мачето во земја во која не виделе мачки (Наслов на приказна, 5, 219); Бидете живи, бре синковци, и здрави, вие работите и, ако седи брат ви, белки со негоио кџмет живеите и вие, чунки и куче и маче има кџметлија, а не чоек (3, 311); Си го зеде мачето од дисагите (5, 220).

МАЧЕЈКИМ *гл. ирил.* од *м а ч и*; Мачејќим го мислата (Лота) и немајќи раат на душата, отишол на еден манастир да се стори кауѓер за да му се простит греот. (4, 26)

МАЧЕН -чна *ирид.* **1.** *шшо не се шооднесува, изоржува; шежок*; мачна работа (3, 179); *во суиерлашив*: н а ј м а ч е н: Си бил еден чоек многу работен, арно ама две наедно не можел да клаит. Стребро ќе вател, камен ќе му се сторело. Најмачна и најтешка работа ваќал, само и само да спечалит некоја пуста пара за да се рани со леб, да кој глеал да артирисува за старос (3, 179); *со ирилозишье*: м н о г у: Сум разбрал оти овој век е лажлив и многу мачен за луѓето што живеат (5, 268); Знајте оти кауѓерлакот ет многу мачен; кауѓерлакот ет мачен: со постењето, прво што не треба многу јадење и много ет сè и сешто пиенење, со метании чинење, да така можите да се светите. (6, 155); т о л к у: Маката што ја виде (оче) ...со картата вино, не ет до толку мачна колку од цепење дрвана со големата секира (6, 157).

2. *шшо има шоооднослив живош, шшо шаши, сшрада во живошшо; шаашен*; При сè што била толку мачна и сиромашка (жената), никако на Бога не беше пофулила (4, 150); Има, синко, еден мачен чоек што дојде преѓе, ене го во одајата, чекај да го викнам да го видиш, синко, и да ти кажи алот што му е (2, 232); *со ирилозишье*: м н о г у: Посниче, мучениче, од многу време ти кај ми се молиш, ...и јас деенска ти покажуам оваа пропуштена ѕвезда од небо-то, на една куќа од една вдојца, со пет деца, сиромашки и много мачна. (4, 171); т о л к у: При сè што била толку мачна и сиромашка (жената), никако на Бога не беше пофулила (4, 150).

МАЧЕНЦЕ *ср. дем. и хит.* од м а ч е; Уште невлезени в море, видело детево покрај море три деца кај тепаат едно маченце. (5, 220).

МАЧЕЊЕ *ср. ѓл. им.* од м а ч и (с е); овде: *во изразои:* г о м а ч и д о м а ч е њ е – *мошне многу го мачи;* ...па дома (маж ми) ќе ме мачи до мачење, оти сме дошле толку брго, требало да поседиме, чунки никој понапре од нас не излегол; а пак ако станавме подоцна, па ќе вика по мене оти не сум му рекла да си станеме побрго, ами останавме најпосле и сме се сториле за страмота од домаќините. (5, 343)

МАЧИ(Т) *ѓл. несвр.* м а ч и – **I. 1.** *ирави некого да иаѓи, да сѓрада, да чувсѓвува голема физичка болка или душевна мака;* Свезда му кажала (на татка си) сето по ред како ја мачеа и зашто ја мачеа, дури ја прати (маштеата) со ѓељато да ја загуби и како ја најде царев син. (5, 332); Е, старци – му рекла невестата – чувте и поверуавте оти мене ме мачија сите тројца на правина (5, 252); При сѓ што го тепаше (коњот) со вилата помалце, пак многу го жалеше дека го мачеше, арно ама не смееше да не го тепа и да не му дава пуза наместо зоб (2, 283); Арно, јас му сторив голема грешка, што го излагав и го истерав со турканица и ак имам за да ме мачи, заедно со измеќарите, ами овие тројца царски луѓе што кабаат имаат што 'и напраи магариња? (3, 285); Дали дека 'и мачив Евреите за да го најдам крсто твој и да го внесам во црквата? (4, 36); Втаса коњаникот со бодињаница и го закачи сироматаго да го мачи (4, 134); *со ѓл.* т е п а: Од првиот ден што беше влегла в куќи, сопрво 'и запизмила децата, та беше 'и ватила да 'и тепат и да 'и мачит (2, 178).

2. *ирави да иоднесува (обично голем) најор;* (Пајката) ме мачит ката вечер да ја дотеруам од сокак (2, 54); Зашто, мори убао девојче, седиш на ова дрво и да ме мачиш да те симињам? (3, 132); Како не си ме видел, бре рибаре, ...еве ти се стори себеп да ме мачиш, да затоа ќе те парчелејсам. (4, 267)

3. а. *малѓрейѓира;* А зашто сум будала да се врлам јас во бунаро да ја остаам проклетата жена да живеит и да мачит друг маж како што ме мачи мене (2, 211); Дотука беше го мачил ѓаолот Спасета и немало друго што да речит, од мака пукнал, како костен во пуза (4, 252); ...крштеницата не ја мачела као што ја мачела нунката, ами многу си ја честила (4, 144). **б.** *врѓи ириѓисок врз некого;* овде: *во синонимен сиреѓ со ѓл.* с т е г а; Бре, ја стега, бре, ја ма-

чи да кажи (цареа ќерка) од кого е, никако не му зел зборо да речи од онцица сум останала тешка, чунки не си знаела сиротата оти е од Ќелешо останата тешка (2, 267). **в. м а ч и + д а-конструкција:** *со глаголош:* к а ж и (т): Одат по патот и туку го јадит жената дрварот за да је кажит. Појдоа кај татка је и тамо туку го мачит за да му кажит (3, 67); Царо се отимал да не је кажи, таа го мачела да је кажи. (2, 281)

4. *годева;* Еве сега како је поарно ја – велеле луѓето – ако студи, барем раат сме од животинките што нè мачеа. (4, 113)

5. *вознемирува, разнебијува, загрижува;* Гладоста нè мачи, дедо, гладоста! За тоа сме дошле при тебе да те молиме да сториш еден завмет (4, 136); Освен сиромаштијата што го м а ч е л а, двојно жената му го мачела и му зборуала оти да не е вреден да ја гледа куќата, као друзи домаќини (4, 81).

6. *обесиокојува;* Вид. и кај изразите; овде: *гл. ирил.* м а ч е ј-ќ и м: Мачејќим го мислата и немајќи раат на душата, (Лото) отишол на еден манастир (4, 26).

II. се мачи – 1. *ириш големи маки (физички, душевни); иа-иш, сирада;* Пламените јазници и огнени талази излегуаа од едно огнено езеро. Во тоа езеро имало луѓе што се мачеле: гореле и не изгоруале (4, 49); Кој сака да живее многу, да се мачи! (4, 199); Еве (момче) за тебе вака треба: да ми те ужилам за нозе, та да отечиш и да се мачиш, да не умриш дури да ми помини болештината на глаава моја, кај што ме удри (2, 223).

2. а. *иоднесува (обично голем) напор; се ипруди, се напрега да направи, да дојде до нешто, да иосишгне нешто. а. работи напорна работи;* Добре дошол, пријателе – је рекло сонцето – што чиниш, како си? Што сум се мачил, бре облаци, за аирлија ишала ќе бидит; јас барам со голем чоек, некој што е, да се сосватам (3, 116); ...синко, не треба да идиш ти в планина и да се мачиш. Лош занает ет, синко, дрвалџо, гледај да научиш ти и брат ти некој полесен занает (3, 147); Зар Госпо те прати, чорбаџи, оваа вечер да дојдиш при нас со дар и берикет на треќата вечер од машкото ни дете што ни се роди некни и оваа вечер му е треќата вечер. Да белки ќе биди тоа (детето) барем со некој кџмет арен и да не се мачи како што се мачиме ние! (3, 191). **б. *вложува ипруд;*** Ах, анасанџ си велел само со себе – како може да биди оваа работа, јас да печалам за кавеџијана, што не се мачил. (3, 224) **в. *уиорен е, насшојува;*** м а ч и с е + д а-конструкција; *со глаголише:* в а д и т: По малку време стасале баџанаците, и кога го виделе (ќелешот) закопан до

коленици во калта, кај се мачел да го вадит коњот од калта. (3, 29); д о ј д и: Знаиш, оче свети, што сум се мачил да дојдам до тебе? (5, 38); д о н е с и: Вид. кај прилозите; и д и: Дај ми, ќерко, ручек да му однесам на дуќан на сина ми за да не се мачит да идит до дома и да си остаат дуќанот на калфите, оти две очи домаќински поеќе чинат од многу раце измеќарски (4, 244); и з н а ј д и: Немајќи билка, екимо си умрел и од тој саат престанаа и тревјето да зборуваат и да се кажуваат која за која болест јет. И сега луѓето се мачат да 'и изнајдат која за која болес јет (3, 76); и с к р ш и: Дури се мачија Арапо и кобилата да 'и искршат (трњето), баеги место беа откачиле. (2, 286); к р ш и: Кога разбраа арамите оти чаршијата се остала отворена, многу се израдуале оти не ќе се мачат да кршат дуќаните, ами отворени готои ќе му биле за крадење. (4, 145); о д и: Заповедајте, синко, заповедајте, што сте се мачеле олкуа далечен пат да одите? – му рекла старата (на богатио) (2, 232); Како не си ме видел, бре рибаре, кога ти ме извај од шишево, јас арно си бев затворен внатре, раат си седев, не се мачев да одам по луѓето да 'и учам да праат пакози (4, 267); о р а: А, бре старче, што се мачиш на старос да ораш? (5, 63); п а т у а: Би те зел, синко, само за да видиш колку е мака мојо занеат, арно ама те жалам да се мачиш да патуаш седум-осум саати пат (3, 147); с а к а: Си дошол царот од јаглење и 'и прашал Еѓупците: – Што сте се намачиле, бре гола раја? – Е, што сме се мачиле, честити царе, за да ти сакаме леснина (6, 110); у ч и: Вид. кај прилозите. *г. без д а-конструкција*; Дал ти Господ добро, момче – му рекло сонцето – сполај Богу сум, ти што чиниш и што има нешто што си се мачил до мене? (3, 186); Аир абер, старче – му рекол Господ – што си се мачил до мене нешто? (4, 132) *д. во синонимен сиреж со гл. т р у д и (с е)*: За многу години врлаа тамо луѓето и го колнеа Адама оти да му згреши на Бога ...и заради него сите да бидат колнати и од рајот истерани, да се мачат и трудат (4, 24-25); Ем не оти неќит да се научит (грчкио владика), ами не му ваќат умот: туку се мачит и трудит везден и са ноќ, ами пак не можит да се научит (5, 227); Се мачила (маштеата), се трудила, не можела. Му се нажалило на царицата и му клала една скала да се качит (2, 184). *ѓ. со оп. глаголи*: к а р а с е: Не знам колку време (тројцата браќа) што се мачија и се караа и никако не можеа да се погодат (во делбата). (4, 237); т р а и: Бидејќи многу сиромашна крштеницата, тики траи и се мачи, само за еден сув леб, со солзи на очите си плачи ало (4, 144); у д р и: Удрил, се мачил ѓалот, се чудил како да му напраит (на мажот и жената), чунки се-

како се обидел и никако не можол. (4, 239). **е. се малиррешира**; Би те зел, синко, само за да видиш колку е мака мојио занаат, арно ама те жалам да се мачиш, да патуаш седум-осум саати пат (3, 147); – Што сте се намачиле, бре гола раја? – Е, што сме се мачиле, честити царе, за да ти сакаме леснина, да ни даиш две лета и една зима оти сме гола раја... (6, 110)

3. (ирен.) (во мн.) со ѓл. с е ј а д а т – се ѓлодааиј еден со друж; Се мачите, еден друг се јадите, илја коски сакам и друго ништо (2, 82).

Во и з р а з и т е: го мачи до мачење – *мошне многу ѓо мачи*; ...па дома (маж ми) ќе ме мачи до мачење, оти сме дошле толку брго, требало да поседиме, чунки никој понапре од нас не излегол; а пак ако станавме подоцна, па ќе вика по мене оти не сум му рекла да си станеме побрго, ами останавме најпосле и сме се сториле за страмота од домаќините. (5, 343); **го мачи мислата; мислата го мачи** – *нема сѓокојсѓиво на душаија*; Откога згрешил Лото со ќерка си, сеедно го мачела мислата дека згрешил. (4, 26); Детево при сè што го пречекало св. Илија, арно ама мислата го мачи, заради дуќаните, оти да нема добив, толку години да работи (3, 203); **го мачи совеста** – *се кае за сѓоренейо*; с и н.: *ѓо ѓризе совесѓа*; ...мислел (православнио рисјанин) оти православието било криво што не можел да биди весел и радосен. Без да се помисли оти верата не го учила да праи триста лошотии и после да го мачи совеста (4, 180); **да не ве мачи ѓаоло** – *да имаѓе лоша мисла*; Да не ве мачи ѓаоло да изваите некоја дробенка, да после да ве истерам од куќава (3, 150); **лошата мисла ти го мачит срцето** – *лошаѓа мисла ѓе обесѓокојува*; Еве ти го леко, царска девојко – је рекол еќимот – секој саат и секој ден, кога ќе ти дојдит лошата мисла што ти го мачит срцето, ќе го пеиш муурот и ќе го поразмислиш тоа што ќе го пеиш (5, 63); **немој да те мачи греот** – *немој да имаѓи лоша мисла*; Слушај вамо, момче ...немој да те мачи грео да бегаш, оти во волов рог да се пикниш, ја пак ќе те најдам и ќе те кинам парче по парче (2, 283); ...и го послал (мажот) шума (бунарот) одозгора, да не се познаа оти је бунар, та је рекол: – Немој да те мачи грео, жено, и да седниш на шумарон (2, 215); **немојте да ве мачи ѓаоло** – *немојѓе да имаѓе лоша мисла*; Немојте да ве мачи ѓаоло да идите да давите овци, оти уште еден заб имам (3, 70).

Во п о с л о в и ц а т а: Кој се мачи, тој ќе течи – рекле стари (5, 187).

Со прилозите: **вака**: Ти се молам, пророче, моли се на Бога да ти кажи за мене, до кога вака ќе се мачам, со трње на рамо да носам и со леб да не можам да се наранам (4, 51); **везден**: Вид. кај значењето II. 2. д; **двојно**: ...двојно жената му го мачела (4, 81); **доовде**: Добре дошол, пријателе – је рекло сонцето – што чиниш, како си? Што си се мачил доовде нешто, ја кажи ми да те чујам. (2, 232); **доста**: Е, доста ме мачи, бре чоече, со тоа твое палено веленце (5, 22); **залудо**: Еј, еј синковци, јас залудо се мачив за да ве учам – му рекла мајка му – да бидите итри (2, 75); **кај туку**: Дојде (чоекот) пак кај шопурката и пак се опулил во шопурката, а ете 'а пак маската, кај туку се мачела да излезит со предните нозе и со глаата напред. (4, 226); **како**: Како се мачи итрата ѓаолеста баба со сеењето брашно – со саати! (2, 182); **многу**: Сирота жена многу се мачеше за од убао поубао манца да му зготви на пустио маж, арно ама никако не можеше да му погоди на ќеот. (5, 340); Многу се мачило детето да 'и кандисат да не си одаат (татко му и мајка му) (5, 260); **немилостиво**: Еј, момче, дај си крчмата – му рекол коњо – оти и ние куртулисаваме и цел свет го куртулисаваме од тој проклет Арап, што немилостиво нè мачеше нас и друзи многу свет. (2, 286); **непара**: Со волојте, жено, што тргаат непара ќе се мачам како со копањето, ...туку ела ти терај ми 'и волојте, јас да држам ралото (4, 12); **нешто**: Аир абер, старче – му рекол Господ – што си се мачил до мене нешто? (4, 132); **олкуа**: Заповедајте, синко, заповедајте, што сте се мачеле олкуа далечен пат да одите? (2, 232); **поеќе**: ...отвориле муабет (треската и борџот) за занаетот што си го имале и се валеле кој поеќе 'и мачеле луѓето. (2, 107); ...ешко сè сакал кутлето да ет понагнетено, дека тоа поеќе се мачело кога го влачело (2, 10); **са ноќ**: Вид. кај значењето II. 2. д; **сè**: Мислата негоа, дење и ноќе, сè го мачела и никако не го остаала да се понарадуа на весел живот (4, 180); **сега**: И сега луѓето се мачат да 'и изнајдат (тревите) која за која болес јет (3, 76); **сеедно**: ...сеедно се мачат (луѓето) и не можат сите (триви) да 'и изнајдат, а пак за да не умри чоек, никој-пат не ќе најдат. (3, 76); **со саати**: Се мачи новио кауѓер со саатите да 'и донеси сите на еден карар (5, 40); **толку**: Откоа беше му кажала жената на мажа је оти син му орал наместо вол, голема мака беше му паднала оти син му да се мачит толку, арно ама немало што да чинит, чунки беше го продал за пари (5, 260); Ја збрал еднаш жената си и отишол в село кај чорбацијата што беше го купил (син му), едно, за да го видит и, друго, да му речит да не го мачит толку, оти је греота (5, 260); **туку**: Пошол една утрина и едно наспел во

шопурката, ете ти ја маската, кај туку се мачит со предните нозе и со муцката напред за да излезит од шопурката надвор (4, 228).

Во други примери: (2, 6; 2, 10; 2, 21; 2, 25; 2, 33; 2, 43; 2, 54; 2, 68; 2, 75; 2, 82; 2, 107; 2, 216; 2, 127; 2, 172; 2, 178; 2, 182; 2, 184; 2, 211; 2, 215; 2, 216; 2, 223; 2, 225; 2, 232; 2, 267; 2, 281; 2, 283; 2, 286); (3, 29; 3, 67; 3, 76; 3, 147; 3, 186; 3, 191; 3, 203; 3, 210; 3, 224); (4, 12; 4, 25; 4, 26; 4, 27; 4, 34; 4, 49; 4, 51; 4, 54; 4, 81; 4, 113; 4, 132; 4, 134; 4, 136; 4, 144; 4, 180; 4, 199; 4, 226; 4, 228; 4, 237; 4, 239; 4, 244; 4, 252; 4, 267); (5, 19; 5, 25; 5, 38; 5, 63; 5, 166; 5, 183; 5, 187; 5, 227; 5, 252; 5, 260; 5, 332); (6, 110; 6, 156) и мн. др.

МАЧКА ж. *цичач од родот Felidae*; овде: *пришитомено живоино шио живее по куќите и се храни предимно со глупци, Felis domestica*; ...глушецот па бил благодарен на таа рана што се ранел, чунки немало у бабата мачка да го ваќа (2, 65); Кога виде гаолот оти тоа се стори глушец, се стори тој мачка и се пушти да го вати глушецот (4, 250); *во членувана форма*: м а ч к а т а: Море не сте колнати, бре врабец – туку седелото не ви је убао напраено за да не можит мачката да не ви ’и јадит јајцата (2, 95); Песот, мачката, кобилата и коњчето, сите увилени (ужалени) дека ќе му умирал стопанот. (3, 68); Кренал (постреднио брат) стока многу и је пошол, арно ама Дуња Ѓузели беше го курдисала и него да играат дама и да му свети мачката и го заробила (5, 113); *во форма за обраќање*: м а ч к о: Пули се, мачко – је рекла Дуња Ѓузели, оти црна змија ќе те клукни (5, 114); *во мн. форма*: м а ч к и: Дошле и сите од животинките, што сет со четири нозе, големците: од кучињата, од мачињата... (2, 281); Мајсторот и калфата што спечалиле многу пари со мачето во земја во која не виделе мачки [Наслов на приказната 330] (5, 219).

Во пословницата: **која мачка неќи риба**: О, о баш јустуне, пријателе – му рекол чакало (на волко) – сакам и натсакуам (да го научам тој занает), чунки кој слеп неќи очи, и која мачка неќи риба (2, 41); Цанам (лисо), која мачка неќи риба, да и јас неќум цареа ќерка (2, 205).

Со брото: **еден**: Една мачка беше му се настрвила на мравите да ’и јадит и ништо живо не ’и остаала да излезат на бело видело за да си збираат јадало (2, 88).

Во други примери: (2, 30); (5, 113).

МАЧКА гл. *несвр. I. нанесувајќи, итриејќи покрива нешто со шанок слој*; Го прегледало момчето гоа како што прегледуваат

еќимите и го нашол да је тепан, ама со збор: дури ќе го мачка со билки, ќе вика од болештина и никој да не влегуа при него дури не го домашка еќимо (5, 202); *зл. ирид.* м а ч к а н: Тизе бре, крвнику Алија, да ни расипиш намазо, што се клањавме во таа убава џамија, со плет плетена, со лепешка мачкана! (6, 134); ...ќе ти го прати (татко ти) 'рто со отруачка мачкан, да се задрни до тебе и да се отруеш (3, 95).

II. се мачка – *иријеќи се си нанесува нешто на ителото*; Еврејските еќими му рекле на царот да заколит не знам колку илјади рисјански деца и со крвта на децата да се мачка за да оздрави (4, 29).

МАЧКАН *зл. ирид.* од **мачка (се)**.

МАЧНИК -ци *штој што мачно заработува; штој што се мачи во живојото*; ...се прикажуа од стари со погоорки вака: Магариња печалиле, атој јале; Разбушаени работеле, мазни патуци јале; Мачници печалиле, немачници јале (3, 225).

МАЧНО *ирил.* на начин како кај мачен. **1.** со мака, *иешко*; овде: со *ирилојот*: п о с л е (во *иословица*): ...што ти велаат: вај, бај да не се настрвит пес на касапница, да после мачно је да се одучит (2, 137); Лели знаиш, ангеле, оти богат чоек мачно влегуат ов царство небесно (4, 212).

2. *одвај, едвај, иешко*; Еј честити шерисламе – му рекол по турски (владиката) – ќе ти кажам од кој се научив, ама мачно ќе ме поверуаш (5, 228).

3. *најорно, иешкобно*.

4. *ризично*; Откоа си ватило една куќа со кирија да седи, (момчето ја) побарало куќата на Дуња Ѓузели кај ссди, и ја нашло. Арно ама, да влезе внатре и да ја види, било многу мачно, чунки имало караколи да ја вардат. (3, 154)

МАЧНОТИЈА -ии *ж. ироблем; иешкоија; иречка*; При сите мачнотии што му 'и праеше (клетата царица) на Свезда, пак стројниците ката ден му идеа, да ја сакаат (5, 329).

МАЧОР *м. мачка од машки пол, и.е. мажјак кај родој на мачкии*; Ами можи зер некоаш мрава со мечка да се борит, да и вие со мачор да се борите?! (2, 11); *во форма за обраќање*: м а ч о р е: Е, арно ќе одиш ти на ацилаќ, бре мачоре – му рекол 'рланот – ами кого ќе остаиш на местото твое да го брани местото од стаорите? (2, 46); м а ч о р у: Разбра, мачору, али не разбра? Ич отсега

глушец ти не ќе касниш, вака да знаиш! (2, 12); *во членувани форми*; За вас друго чаре нема, пријатели, освен да седите в дупки ...да после и ако изедуа мачорот по некој глушец од синои ви што не ќе ве слушаат и од дупка ќе излегуаат, нема ништо тогај (2, 12); Кога го видоа глувците оти мачорот ќе се свеќаат, отрчаа, та расказале на постарите глувци и на помалите (2, 13); Откоа си попрिकाжа тагата сиромашкио глушец и си собра душата од страв на мачоро, погледа во кошницата да види што има (2, 66).

С о п р и д а в к т е (и зам. прид.): **голем**: ...најпосле беше му текнало (на поголемците) да бараат некој голем мачор и силен да го ранат во таа одаја кај што го чуале месото да 'и ваќа глувците (2, 45); **ѓаолцки**: Како да праиме, честити стаоре, од еден ѓаолцки мачор што ни затре сојот од глувци и сега веќе се настрвил нас стаорите да нè јади? (2, 11); **проклет**: Ејди јас сиромав, што ќе загинев од проклетио мачор! (2, 66); **силен**: Вид. кај голем; **таков**: Тргунаа (поголемците) да бараат низ градо таков (голем и силен) мачор и беа нашле и го зборуваа мачоро да го ранат сè со риби, да така да му врши работа (2, 45).

МАЧОРОК м. исто што и м а ч о р; Завали глушец, без да знаи оти дошло мачорок у бабата, си излегол од долапо за да бара трошички (2, 65); *во ѓадежната форма*: а ѓ и-м а ч о р к а Отрча тој што целива десница на аѓи-мачорока кауѓера со сите дружите глувци што гледаа од дупките и му раскажаа на сите оти мачорот се стори посник и викат сите да му даат проштење (2, 13); *во членувани форми*: м а ч о р о к о (т): Ете, вака да работиш, синко, и седи ми со здравје. – Вака му рече мачороко на мачорчето и си ошол на аѓилќ (2, 47); Глушецо бегај по греди, мачороко трчај по него, бре овде ќе го вати, бре онде, беше се преврлил во една бакалница што била близу до куќата од бабата, и тамам беше дошол до стред дуќан на стредната греда, и го привтаса. (2, 65); Бре, деца, немојте, не трчајте и не излегуајте од дупки надвор, оти не е за веруање мачорокот (2, 13); *во форма за обраќање*: м а ч о р о к: Стој си, мачорок, стој си на дупка, ако сакаш и една недела (2, 12).

Во д р у г и п р и м е р и: (2, 66)...

МАЧОРЧЕ ср. дем. и хий. од м а ч о р; *млад мачор*; Е, бре луѓе, колку илјади ќе даите за да ви го даам ова мачорче, да ви 'и сотрит сите глувци и да куртулисате од глувчои маки? (5, 220); *во членувана форма*: м а ч о р ч е т о: Откоа видоа луѓето и 'рслано оти се сотреле глувците, сториле еден збор да го истераат мачор-

чето (2, 47); Ете, вака да работиш, синко, и седи ми со здравје. – Вака му рече мачороко на мачорчето и си ошол на аџилак (2, 47).

Со п р и д а в к и т е: **младо**: ...штом рекол глушецо сполај Богу, и е донесле на бабата едно мачорче младо што прочите во глата му играле (2, 65).

Со б р о ј о т: **едно**: Вид. кај м л а д о.

МАЧТА -и ж. *коџва, ленгер, сигро, кайтарка (на џамџор, џемиџа, лаџа и сл.)*; Пред многу години, патуал еден учен Македонец со пампор за во Америка. Пливајќи многу дни по море, и фатило една силна далга, што до најпосле 'и пуштил мачтите капида-но во морето, само и само да застани пампоро, дури да се утиши морето (4, 215).

МАЏАР м. *џриџадник на маџарскиоџи (унџарскиоџи) народ*; – Молим те, ангеле, ако не ми кажиш во вечнава дали има Бугари? – Има, има. – Ами Грџи? – Сума има! ...Ами Ингилизи, Вренци, Немци, Маџари, Пруси и Руси има? – Има и од нив и од сите милети има, колку да ми сакаш! (4, 50)

МАЏУН м. (тур.) *вид џечно (реџко) слаџко направено од разни овоџја (сливи, џрозје, џишкви и др. заедно) сварени во шер-беџи*; За некоа болес, ако сакаш (џаре) билка, да ти даам, за кувет маџун ако сакаш да ти напраам, ама за ич да не умриш, само тоа да не сакаш, ни од мене, ни па од друг еџим (5, 85).

МАША ж. (тур.) *железна кукачка за чеџкање жар, оџан*; Коа 'и чу тие зборои жената од синои си, многу беше се налутила и грабнала машата од огништето (3, 151); ...жените (ножот) го точат од кај да му се вдаит: од стапчето, од грнето, од пирустиџата, од каџиџата, од машата, од плочата, од вратата, од жапката, од прагот и од наленот (4, 221).

Во и з р а з и т е: **кога си има маша зашто да си ги гори прстите** (посл.) – *коџа може џолесно да џомине зоџиџо да се мачи*; Ја бидеџќум си имам маша – си рекол – зашто да си горам прстите! Ја отворил вреќата и рекол: – Сѐ што има под крушава, да влезе во вреќава! (4, 230)

МАШАЛА! *изв. и ж. (тур. од арап.) (извик за изразување највисока сџеџен на одобрене, радосџи, доџаџање и сл.) браво, бравос, џака е, џака и џреба, одлично!, чудесно!, баш добро!, чесџиџио!, чесџиџиам!*; Е, машала што просо убаво има во нивана,

тамам за жниење било сега (5, 105); Нека се живи внучињава – си рекол сам со себе старио – втасаа Машала за да се даат на некој занает, или на друга каква да е работа (5, 351); Да од тоа треба да веруате оти кџметот мој ми работит, што оваа година берикетот јет машала како некое море; ја машала да не му јет од очи! (3, 305); *со и ш а л а*: Ишала, машала дури да остареиме, ќе спечалиме и ќе си ојме, та после ќе се ожениме (3, 287); *со глаголише*: р е ч и: ...се што вакал риби (момчето) биле не за да речи чоек машала, чунки биле грди и не сој (5, 115); с у м: Јас ти реков преѓе (пријателе) оти твојте зборои не сет за машала; биле да и сега ќе ти речам оти право не зборуаш, да и атџр нека ти остани, ако сакаш (4, 242).

МАШКИ *прио.* (спрот.: ж е н с к и) **1.** *шџо е од машки џол насџрема женскиоџ.* **а.** *за човек (обично за деџе);* На годината џ се роди (на сестрата) едно дете машко, со сите белези што имал брат џ (2, 183); Је дал Господ три деца машки (3, 132); Оваа жена машко дете ќе роди, ама слепо да го родит (3, 197); За вистина му се роди (на посиромавио брат) дете машко и многу кџметлија (3, 252); Тој си имал две машки деца по осум-девет години и едно девојче (3, 274); Е да две деца роди, Спасе, и обете машки (4, 251); *(за челао)* Тој ме праща дали имам челад машка да ми помагаат, а пак јас му кажав оти имам челад, ама сет женцки и сет мажени (5, 64). **б.** *(за живоџно);* ...беше му го врлиле (детето кучките сестри) по море и наместо дете беа џ клале едно машко куче малечко (3, 137); Јас му џи давав, пријателе, лирите и му земав рибите; ја, ај дај ми го и детево да си го посинам, оти немам машка челад (5, 237); *со антиони-моџ:* ж е н ц к и: Пеќи, пријателе ...да ти џи даам дрвата, ама да ми наполниш три вагани со болви: еднио ваган црни, да бидат машки и женцки, другио шарени и тие машки и женцки и треќио бели, и тие машки и женцки (5, 187).

2. *(за живоџно) шџо се однесува на мажјак насџрема женка;* Тие зборои џи чуле врапците, и му рекол машкио на женцкио... (2, 79)

3. *шџо им е својсџвен на мажи, шџо е како кај маж; силен;* Вистина, јас црвено јајце не ќе му снесам на стопана ни, ама ќе му снесам (на стопан ни) големо (јајце) колку една машка тупаница (2, 54).

4. *шџо се однесува на машки џол, шџо е наменџ за мажи;* Арно ме сакаш да ти бидам за невеста, ама ако ми напраиш кат машка руба како твојава, и да ми купиш еден коњ, како твојиот, та

да се обружам и тогај да ме венчаш и да ме земиш (3, 171); (Попоата ќерка) била во машки алишта (3, 136); ...еве ти ја царцката ќерка стана цар во тоа царство, ако си беше чупа со машки алишта (3, 62); Брго да му вратиш (бре тате) еден каршилак на царот и напрај ми една машка руба (5, 210).

5. *силен, јак; храбар, јуначки.*

6. *шiiо оди по машка линија, шiiо ѝ припаѓа на машката страна.*

Со именките: **алишта** (3, 136); **дете** (2, 271); (6, 128), **деца** (3, 132; 3, 274); (4, 251; 4, 163); (5, 235); **куче**; **руба**; **тупаница**; **челад** (5, 64) и др.

МАШКИ *ирил. како кај маж, енергично, одлучно, смело.*

Во изразот: **напраи машки** – *шосiiаиш како маж*; Така де, ете сега напраи машки – рече петело на песот – за ваква жена вака требат! За кого ќе ѝ речиш нешто, в очи да ти се пулит! (3, 69)

МАШКО -и ср. **1.** *машко лице насpreма женско*; При сè што царо сакаше и се надееше да му роди царицата машко, му се родило женско (2, 165); Во ниедна кука не нашле машко неизлезено отколку у дрварицата ќелешо (2, 267); Една царска ќерка неќела машко да види, нито пак да се мажит (5, 167); По време, се расчуло за цареа ќерка оти неќела да видит машко и неќела да се мажи (5, 168); И вам Господ со некое машко да ве даруат, сеа побрго! – му рекла бабата (6, 128).

2. *машки лица собрани заедно*; На сета лошотија што ја имала (жената), имала и еден инат што во целио век го немало во ниедна вера, ни во машко, ни во женско. (4, 274); ...бидејќи бил многу оскорбен царо, дал една заповед да се зберат што е машко во еден мегдан и да врват пред цареа ќерка (2, 267).

3. *маж(шiiше)*; Селанецот беше бил едно машко, ки ока дар олур (толку го бивало), и едно пуштање, беше го добаил Итрома на Пеја (6, 204); Ја чекај да видит тој стар лаж – си рекол со умот помалио брат – какво машко сум јас, и како ќе му ја земам ќерка му! (5, 66); Ах, проклета баба! – беше рекла лисицата на друзите – Таа ни ја граби ќерка му од царот; чекај да видит царот што машко сум јас, али му ја земам ќерка му, али умирам (2, 210); *при обраќање*: м а ш к о: Јас научив еден даскал да не веруа во Бога и да ји учи децата да не веруаат. Ете, тоа зло сторив. – Браос, браос, браос, бре машко! (3, 299)

Во и з р а з и т е: **мало, големо, машко, женско** – *сипе без исклучок*; Бре, селани, остајте му куќата на вапирот оти оваа ноќ само бабата ви ја удаи, да ако, мавните една секира на букава, без друго оваа ноќ сите што сте в село ќе ве удаит: мало, големо, машко, женско и дури сосе имање ќе ве удаит (6, 201); **машко и женско** – *сипе до еден*; Ако сичките луѓе, машко и женско, да имаа еднаква дарба, не веруам да можеше да се живеит. (4, 191); **машко, женско; машко и женско** – *сипе до еден*; Оваа ноќ сите што сте в село (вапирот) ќе ве удаит: мало, големо, машко, женско и дури сосе имање ќе ве удаит (6, 201); Ако сичките луѓе, машко и женско, да имаа еднаква дарба, не веруам да можеше да се живеит. (4, 191); **ни во машко ни во женско** – *никаде меѓу светиој*; На сета лошотија што ја имала (жената), имала и еден инат што во целио век го немало во ниедна вера, ни во машко, ни во женско (4, 274); **(сè) што е машко** – *сипе до еден шипо се од машки пол*; ...бидејќи бил многу оскорбен царо, дал една заповед да се зберат што е машко од еден мегдан и да врват пред цареа ќерка кај што ќе стоела со детето в раце за да врла со позлаќено јаболко на тој што му е татко (2, 267); Се собрале сè што било машко и се наредиле сите три ќерки од царот ...да врват, сите пред ќерка му (3, 29).

Со п р и д а в к и т е: **неизлезено**: Кога виде царо оти не врли (детето) на ниедного, пратил луѓе да одат од куќа на куќа и што ќе најдат машко неизлезено, да го донесат да помини пред цреа ќерка (2, 267); **родено**: На ова дете насила машко родено, помеѓу девет сестри, јас велама да му наречиме и да му пишиме во тевтерите да живеит до четириесет дни (3, 188); **сиромашко**: (Девојчето од царот) скри се ...чини и здружи се со детето од комшијата. Не гледаше оти је машко и сиромашко (2, 165).

Со б р о е в и т е: **едно**: Во девет сестри што беа едно машко им се роди (3, 188); **три**: ...си бил еден многу сиромав чоек и си имал четири дечиња: три машки и едно женско (4, 90).

МАШТЕА ж. м а ќ е а – *женаџа на шипкојо насирема неговипе деца од ирвиој и оруџ брак*; Завали деца живи в гроб лежеа од пусти маки, наместо една мака што имаа од маштеата, после се роди уште една мака од татко му (2, 178); На маштеата никако не е се стопли срцето, дека паштерката ѝ ја глеаше царица и од посиноко е да се лекуаат целиот век (2, 185); Кога чу сирота девојка тие зборои од маштеата од пустиот страв је кажа за сè што ѝ се рекло од месеците (3, 145); Марие, ќе те колам, ќе ти земам дес-

ната рака да ја однесам на маштеа ти да си земам акот (5, 318); На (брате), пресечи ми малиов прс од левата рака и пресечи ми обете плетенки, та однеси 'и на маштеа ми и речи е оти ме загуби, та остај ме овде нека ме изеат свероите, а не ти да ми го бериш греот. (5, 329); Маштеа ми ме продаде на еден пампурџија и пампурџијата ми ја пресече раката за да си земи акот од неа (5, 321); Маштеа ми од завис ме испрати во планинава со еден џељат да ме загуби (5, 331).

Со и м е н к а т а: **кучка**: Кога видела кучкана маштеа оти паштерка је на секој збор што прогоорила, сè по еден алтан од уста ѝ паднуало, голема мака је дошло (3, 145); Виде кучка маштеа оти со тоа не можеше да ја сотрит, му легнала со котек ...Пак девојчето си стојало на лицето и на здравјето (5, 244).

Со п р и д а в к и т е: **завислива**: Не остаила време да врвит зависливата маштеа, ама во втората вечер беше ја зготвила ќерка је и беше ја испратила (3, 146); **лоша**: ...куртулисаа сироти деца да не загинат од татка си, што бил надупен од лошата маштеа (2, 179); Јас сум цареа ќерка, богата со татко, а сирота со мајка и имам лоша маштеа, од пуста завис ме прати во планинава да ме загуби со еден џељат (5, 330); **пуста**: Волкот длаката ја менуат, а ќудта не ја менуат. Така и пустата маштеа беше живеала дури умрела (2, 185); ...сирота Свезда била променета во надолни алишта, неисчешлана, неизмиена и сè да биди засукана поли и ракаи, та да је работи на пустата маштеа (5, 328).

Во д р у г и п р и м е р и: (2, 178; 2, 179); (5, 330; 5, 331; 5, 332).

МАШТЕЈА ж. Вид. **маштеа**; И царицата 'и внесла в бавча да си скинат од јаболката и да каснат. Арно ама пусти раце ватени од маштејата, не можела сама да си скинит (2, 183–184).

МАШТЕНИЦА ж. м а т е н и ц а; *шечносїи* *гобиена со биење на кисело млеко со вода*; *биеница*; Испитал еден Еѓуптин еден грнец маштеница од село и, идејќум за под черга, си рекол со умот сам со себе: – Е, е, анасана, кога ќе се оженам, тики невстата ќе ми родит едно машко дете (6, 108); Манговците си испокршиле погачите и си се наручале со солца и пиперца наместо маштеница и кисело млеко од бачило (6, 113); Во зимско време беше му текнало на Габер-гага за маштеница (6, 111); Ејди Манго – си рекол сам со себе – што ти треба дете да бакнуаш и да ја тураш маштеницата и да седиш сега гладен! (6, 109); Ако ме даруаш малце изварка, чор-

баџи – му рекол Еѓуптино – за Бог да прости, и за некој грнец маштеница (6, 73).

Со п р и д а в к а т а: **кисела**: Е-е-е, бре Манговци ка, ...ви носам од бачило млеко ка, за мезе и со грнци кисела маштеница за да ве најадам топлине погачи (6, 113).

Во п о с л о в и ц а т а: Со деца не треба да сркам маштеница! (6, 174) – *со деца не треба да факам работи*.

Во д р у г и п р и м е р и: (6, 73; 6, 108)...

МЕ зам. *крајика форма за дирекџен објекџ од личнаџа замена 1 л. едн. ј а с*; Ако ме видиш уште еднаш, бабо чумо, да ме пишиш! (2, 262); Аа, сега вакај ме за раменици и клај ме за на столов да седнам (3, 319); Ов, мори бапче, ов мори мајче, како да не плачам, како прсти да не кршам, кога вечер татко ќе ме отепат – му рекол гаолот. (4, 233); Аман, побратиме, куртулисај ме оти ќе ме бесат! (4, 237); Аман, кади баба, ти биди ми татко ...да ме куртулисаш од овој горцки и белоденцки арамија што сака да ме слечи (5, 94); Отаде избегав и дојдов до еден ан, тамо легнав да спијам, и дојдоа арамите, та ме пленија и ме однесоа во една планина, та ме врзаа за едно дрво и си отидоа за да кријат стоката. (6, 215); На ова згора, честити царе, ако имам кабает, беси ме, ако пак немам – просто ме! (3, 222); ме страв да не нè избесат (3, 125); – Ајде, браќа, кревајте ме – му рекол на луѓето што `и повикал – и носете ме на гробишта. (5, 299); Кога ќе ви ја затресам ортомата однатре – му рекол (ќелешот на браќа си) – веднаш тргајте ме вие горе. (2, 114); Ви се молам, стрико ле, од кај ме познаате (2, 143); прости ме досега што сум ти птреспил и сега ќе ре обогатам (3, 157); **не ме**: Еве толку години кај бачуам и никој не ме прашал и не ме побарал (5, 153); ...саде јас куртилисав, да татко ми не ме знаи оти сум жив. (5, 140); Наказуј ме, Боже, ама на смртта не предавај ме!... (4, 202); Оф бре синко, не прашај ме и дердот не скоривај ми, јас и продаам волоите и плуфоите за да даам рушвет на судот (5, 279); ...еве и си постаам; еве погледај ме, како си пасам тревица, да ете вака сум намислила, а брате, да ако сакаш и ти ела со наа да си ојме (219); ...ами да ти речам јас нешто за да ме послушаш, не ќе ме послушаш (3, 149); Немој, бре чедо, не оди по умиштата од тое другари. Скушај ме, синко, јас што те учам (2, 137); – Е, лели така, чекај да видиш што гаолцки маривет ќе ти кажам: еве јас ќе се сторам една многу убаа маска, јавни ме ти и помини ме пред владиката и тој ќе ме бендиса да ме купит. (4, 253)

Во други п р и м е р и: ако не ме кажиш (2, 265); ...што; ме ваќаш (2, 117); ...пуштете ме внатре (2, 201); ...вака да ме знаеш (4, 14);...верувај ме (4, 209); – Аман, бре момче – му рекол (сиромано) – ...однеси ме в град да белким ќе се најди некој чоек од бога да се смили и да ме даи на некој еким да ми `и излекуа мојве седум рани. (2, 129); ...да лели ме проколна сега (мајка ми) ти имај ме за верна царица (2, 189); – Ја види ме во рилката, бре дрваре, дали се познаа раната што ми ја пресече? (2, 61); Аџи лисо, ...да се сторам еден аџамија а што велиш, ме земаш? (2, 7); ...ме излагаа, та уште троа ќе ме отепаа. (2, 26); дури нев здрав и му ваќав ката ден зајаци, ме држеше о ме честеше (2, 35–36); ...тамам се поболив, ме ситера од порта адвор (2, 36); ...сакат да ме даит али да ме јадит (2, 35); Целокупен сакам да ме носиш, ангеле, туку ќе темолам да ми кажиш дали има во рај јадењеи пиене? – му рече праведникот. (4, 5); Мене ме пери – си рекла (лиса) – да одам да најдам еден јазоец и да го на-терам да дупни една дупка под праго од портата, та од таа дупка да му влезам кај кокошките и да се изнајадам... (2, 27); ...ама ако има некоја стапица наставена и да се ватам? После кој ќе ме куртулиса? (2, 28); Аман, брате смоку – му рекол чоекот – суди ме, да после јади ме, оти на судот рака сечат, и пак не болит (2, 34); – Ја види ме, бре момче, дали ќе ме познаиш која сум? (3, 63); Оф бре синко, не прашај ме и дердот не скоривај ми, јас и продаам волоите и плугоите за да даам рушвет на судот (5, 279).

2. со њолна форма м е н е; Пеки, пријателе – му рекол царо – прво мене ако сакаш барај ме и ич атџр не ми остануа (2, 271); – Господи помилуј; Господи помилуј; прости ме мене, Господи! (2, 12)

Во и з р а з и т е: **по глаа ме удри** – *ми се случи*; ...сѐ што ме учеше и ми велеше сѐ по глаа ме удри (2, 150); **за ошто ме бие** – *зашиџо сум заслужил*; ...да има некој чоек... да врти, и да удри и да не ми кажи за ошто ме бие. (2, 50)

МЕАА! *изв. за њображување на џйределен џлас од живоџно*; Без да го лавни (песот Итроман Пејо), тој го удрил в глаа со пиралката и го отепал на место; квик да стори, сторил меааа! (6, 200)

МЕАНА -и ж. (тур.) *сџаровремски дуќан во кој на џосџиџџе им се џродава кафе, чај, алкохол (со седење на маса)*; с и н.: *крчма, кафеана*; ...почнало првото да му кажуа на царо како му рекло во меаната кога ручале. (3, 288); Мојата црква ет меаната, трчи та-

мо (чоече) (4, 236); Му прогоори нешто слепиот на сакатиот што го водеше, и сакатиот му се вдал: – Молчи, бре слепче, оти ако ти станам на меана згора ќе те врлам (5, 27); На годината (двајцата ортаци) си видоа есапо и почнаа да си делат сè што имале во меаната (6, 55); Му турил анџијата еден ваган грав и му свикал на кираџијата од меаната (6, 60); *во мн.*: м е а н и: Не чинит да се затворат сите меани (5, 27); Царот му докажуал оти големо зло имат на народот од меаните (5, 27); *во синонимен сѝреж со им.* к а ф е а н а: Оди (чоекот) по меани, по кавеани за као од како да се научи кому му се украле бесценетите камење (3, 125); Оди, момче, и земи си 'а, оти јас изгубив сето што ми даде татко, во тие пусти меани и кафеани и во тие пусти комари (5, 239).

Со п р и д а в к и т е: **ладна**: да ме тераш ти (татко) на жниење на оваа силна горештина, бидејќи имат в град ладни меани да седам и ќев да терам со граѓаните (2, 139); Наместо јагули и риби напред што јадев во златниот град Прилеп по ладните меани, сега си јадам гуштерици (2, 150); **пуста**: Оди, момче, и земи си 'а, оти јас изгубив сето што ми даде татко, во тие пусти меани и кафеани и во тие пусти комари – 5, 239; **селцка**: Колку дни патуал Шопо дури си дошол дома, не знам, само знам, што било по пато, чунки сам си кажуал во селцката меана пред сите шопје (6, 142).

Со б р о ј о т: **една**: Седеле неколцина бабаити во една меана да пијат лута ракија (6, 135); Врвејќи (садријазамо) покрај една меана, го видел еден мрзлив чоек што лежел гол под пешќунот од меаната (6, 94).

Во д р у г п р и м е р: (5, 27).

МЕАНЦИЈА -ии м. **1.** *ѓазда на меана.* **2.** *човек што работи во меана;* Откога му 'и врзале очите на калвата, беа си слегле по скала и збогум беа му рекле на меанџијата (6, 63); Со здравје, пријатели – му рекол меанџијата – со здравје берикетверсен! Пак заповедајте (6, 63); Го изело змија меанџијата кога чу тој збор од калвата (6, 64); *во мн.*: м е а н џ и и: Се заортачиле двајца луѓе за да бидат меанџии ...арно ама еднио кради си пари и пуштај си во едно бочве со киселина слаба што држале (6, 59).

Со и м е н к а т а: **ортак**: Спроти ова има една друга со двајца ортаци менаџии што закопале еден куп и го поклопиле купо со една голема и тешка плоча, што одвај да се крева со лостои. (6, 55); Си биле двајца ортаци менџии и двајцата се краделе. (6, 55)

МЕВ м. 1. *дел од ителото на човек и живоино меѓу градиште и нозете во кој се сместени цревата; стомак, шрбув;* Ја проколна Краса да стани една аспида и да се влечи по мев до земјата и кој чоек да ја види, да ја столчи глаата (4, 9); Пасејќи магарето, дошло до една бара и се закачило до мев во барата (6, 212); Едно је распарал мео и пикнал прстите да је изваји цревата, му се наврел прстено... (4, 42); *во множина:* (Патенталија) ји стерал овците над село и ји згнел во најголемата трева, та ји пасол до псење и коа ји донесол вечерта кај попо, се зачудил оти да се толку напасени: во меоите беа се сториле како некој тапани. (3, 90); Бре овде да ја ватат (болвата) ѓаконите и владиката, бре онде, не могле, чунки се смеал владиката дека го скокоткало под мишките и кај меот. (2, 104); Го вати змеот Еѓуптинаго за полојна и штотуку беше го притиснал малу, многу, уште малце ако не го пуштеше, ќе му пукнеше меот. (2, 129); Ја чекај да си го закачам овој згоен воденичар – си рекла со умо треската – и да си го позатресам малце, та да му спадни малку меот и газјето. (2, 102)

2. *на посебен начин оорана и обработена цела овчка или козја кожа што служи како шорба за оржење на итечноста (вино ракија и сл.); мешина;* ...пупунчето не беше аџамија да стојт на меот и да го убиет кираџијата; едно измавнал кираџијата, и пупунчето веднаш си летнало и, од силното мавнување на меот кираџијата со вастагарката, пукнал меот и се истурило маслото наземи (2, 21); Ја зел кожата од јарецот со усул, без да го види дедо му и отишло потскраја од пештерата, та ја подврзал од секаде и ја напраил како мев, та го надул мео и го остаил во некој расје и си дошло во пештерата. (5, 357); Ето си еден кираџија со коњите тоарени масло, во меои, кај си тера коњите по друмот (2, 20); ја зел (Волчко) кожата од јарецот со усул, без да го види дедо му и отишло потскраја од пештерата, та ја подврзал од секаде и ја напраил како мев, та го надул мео и го остаил во некој расје и си дошло во пештерата (5, 357).

3. *количество што може да се собере во иаков предмеј;* Летнало пупунчето и застапа на еден мев масло и се згутајло како некое мало пупунче (2, 20); ...со еден мев вода (му рекол Еѓуптинот на змеот) што ќе натопиме? Али грлото, али јазикот? (2, 127); едно го чул Лот ѓаолатого, и веднаш го симнал меот со вода и му дал да се напиет. (4, 27)

Во и з р а з и т е: **во меоите како некој тапани** – *многу оордуени;* Утрото (Патенталија) ји стерал овците над село и ји згнел

во најголемата трева, та ји пасол до пасење и коа ји донесол вечерта кај попо, се зачудил оти да се толку напасени: во меоите беа се сториле како некој тапани (3, 90); **до мев (во барата)** – *олабоко (во барата)*; Пасејќи магарето, дошло до една бара и се закачило до мев во барата. (6, 212); **најаден во меот како тапанче** – *мошне многу најаден*; Цел ден го пасил (прчко) син му кај што имало најарна шума; вечерта го дотерал дома најаден и во меот како тапанче (2, 15); **по мев** – *мешечки*; ја проколна Краса да стани една апсида и да се влечи по мев по земјата и кој човек да ја види, да ја столчи глата, до векутума века (4, 9).

Со п р и д а в к и т е: **друг**: Кирацијата отишол од другата страна, гоа да го ватии; арно ама пупунчето пак летнало на другио мев и така многу го мачи пупунчето кирацијата, дури најпосле беше се налутил кирацијата (2, 21); **празен**: (Лот) пошол со празнио мев кај трите гламни посадени и нацедил од меот по три капки вода на секоја гламна (4, 27); **целио**: кога виде Лот оти целио мев му го испил гоаолот, на чудо беше станал (4, 27).

Со б р о ј о т: **еден**: (чоекот) еден мев... го наполнил со вода и го кренал на рамо да го носит. (4, 27); – Море, што праиш така, пријателе бре? – Му рече змеот. – Што туку копаш? – Копам за да ја донесам реката тамо кај што ќе ручаме, чунки саде со еден мев вода што ќе натопиме? Али грлото, али јазикот. (2, 127)

МЕВЛЕМ м. (тур. од арап.) *народен лек (лековийта маси)* за мачкање рани, *краси и сл.*; На некој касап беше му се разранил малио прс од левата рака. Еден ден беше го одврзал за да му клаит мевлем и му го видел некој чоек што знаел гоа да лекуа. (5, 13).

Со п р и д а в к а т а: **берберски**: – Море, што така прсто, бре касапбашијо, ти се разрани? Што не дојш кај мене да земеш едно парче мушама за веднаш да ти оздравит, туку ми го мрглиш со берберски мевлем (5, 13).

МЕВМЕД м. *муслиманско лично име*; овде: *со именкайта*: а г а: А па јазе, аго Мевмед, бе на Сељаник и сум пазаруал од Јаудиите: ама многу се проклети този Јаудии, бе аго Мевмед! Не се они како нашите каури будали и кротки; Јаудиите се многу јаланции (6, 135).

МЕВЌЕМЕ ср. (тур.) *судска зграда*; Нито кадијата го послуша (сиромаио), нито војводата му ја видоа давијата. Уште шега

се избија со него и го истераа музурите од мевќеме (5, 148); На часо (момчето) се напраило еден кирација со печес коњи и поминало пред мевќеме (5, 203); Уште шега се избија со него и го истераа музурите од мевќеме (5, 148); Си излегол плачејќи Арнаутино од мрвќеме надвор и седнал на сокак да плачит. (5, 294); *во членувана форма*: м е в ќ е м е т о: Коа чу тие зборои тепаниот од кадијата, си свил опашката в газ и си излегол од мевќемето надвор. Тепаниот пепан, страмениот страмен отишол и никому ништо (5, 366); Јас го видов како влезе во мевќемето и се стори кадија (6, 218); Едно итро момче изнесло едно јуниче на пазар да го продаа и, водејќи си јуничето, поминал покрај портата од мевќемето. За пакос, се погодил кадијата да седи на порта и, видуајќи го момчето кај го води јуничето, го запрел да го праша. (5, 201)

МЕВЦЕ *ср. дем. и хий.* од м е с о; ...еве јас имам четириесет дни близу, што не сум клала в уста мевце, сè тревица си пасам (2, 18); Не знам како ме научи Господ да појдам на дуовник да се исповедам, и дуовнико канон ми даде, дури сум жив, ич мевце да не каснам и на ацилак да одам, да душицава да си ја спасам. (2, 6); На лисицата је се јало мевце, арно ама не можела од штркот да изеит ја петела, ја аци гусака. Думала, кројала како да стори, и беше скројала еден маривет. (2, 8)

Со п р и д а в к а т а: **кревко**: Ке ти ја вардам ќерка ти, бречоече, ама не за тебе, ами за мене, за да си поручуам и да си ужинам од дете кревко мевце (2, 31).

Со п р и л о г о т: **троа**: Колку што беа ужалени децата, десетпати поеќе се ужалија таткото и мајката, дека не могле со ништо да 'и израдуаат дечињата, ако не со алишта, барем со троа мевце. (3, 262)

МЕГДАН *м. (тур.)* **1.** *оџворен џросџор*; Ов јас сирота – беше си рекла (лисицата) ...како толку се сетија сите луѓе и ништо на мегдан не оставаат ноќе за да можам да улоам ја некоја коковчица, ја некое јаренце (2, 5).

2. *џразен џросџор, широко рамно месџо (во село или џрад); среџсело, ширина, џоле*; Отишле кај мегдано што беше определен за да се зберат и застанале тројцата еден по други да го чекаат гулабо (4, 96).

3. *месџо каде шџо се изведува бој, џвобој; бојно џоле, бо-ишџе, борилишџе.*

4. воишиѿо: местио; овде: в о е д е н м е г д а н – на едно местио; ...бидејќи бил многу оскорбен царо, дал една заповед да се зберат што е машко во еден мегдан и да врват пред цареа ќерка кај што ќе стоела со детето в раце за да врла со позлаќено јаболко на тој што му е татко (2, 267).

Во и з р а з и т е: **во еден мегдан** – на едно местио; ...бидејќи бил многу оскорбен царо, дал една заповед да се зберат што е машко во еден мегдан и да врват пред цареа ќерка (2, 267); **да му излези лагата на мегдан** – *да се открие, да се дознае дека лаже*; Се боеше (еќимо) од ѓаоло да не му ја расипи билката и да му излезе лагата на мегдан (2, 218); Пресапил кадијата да му удри неколку стапои по нозе (на чорбаѿјата), да ако је салам испатот, да се потврди уште посалам, а пак ако је лага, да излезит лагата каурцка на мегдан (6, 80); Се боеше (еќимо) од ѓаоло да не му ја расипи билката и да му излези лагата на мегдан (2, 218); **извади на мегдан** – *покаже, појави*; А бре мајсторе – му рекол – ти тукуречи полојната пари 'и зеде и ништо на мегдан не изваде (4, 158); *каже*; Ами ти, мори будала попадие, зер не знаеше оти орлето ќе те изваит на мегдан? (5, 209); **излезе (нешто) на мегдан** – *дознае се, разбере се (оо друѓи)*; Арно ама до дваесе и четири саати излезе правината на мегдан, чунки коњо беше му пцојсал на купуачо и кожата беше ја продал (4, 94); **на мегдан излезе** – 1. *види се (оо друѓи), покаже се, појави се (прео друѓи)*. 2. *дознае се, узнае се, разбере се (оо друѓи)*; Што се рекол еден збор: сè што се праит скришно, на мегдан ќе излезит; и навистина мене ми излезе ова утро (6, 46); **на мегдан ќе излезит** – *ќе се дознае*; Што се праит скришно, на мегдан ќе излезит (6, 46); **ништо на мегдан не извади** – *нишиѿо не покажа (да видиме)*; А бре мајсторе – му рекол – ти тукуречи полојната пари 'и зеде и ништо на мегдан не изваде (4, 158); **правината излегуа на мегдан** – *висѿинаѿа се дознава (во половицаѿа)*; Правината излегуа на мегдан (5, 257); **сите работи веќе на мегдан излегле** – *(ситѿе работѿи) сѿанале јасни; сѿ се дознало*; Тогај е кажала ќерка е за книгата што ја донесол Мечо, за оти пишуала Меча да го отепа и сите работи веќе на мегдан излегле (3, 197); **ќе излези (нешто) на мегдан** – *нешѿо ќе се дознае, ќе се разбере, ќе се види*; Студена пот беше го избило (садријазамо) оти ќе му излезит батакчилакот на мегдан (3, 136); (Царицата) благодарила Бога оти ќе излези правината на мегдан (3, 135); Што се рекол еден збор: сè што се праит скришно, на мегдан ќе излезит; и навистина мене ми излезе ова утро (6, 46); Едно го видела царицата, и благодарила Бога оти ќе из-

лези правината на мегдан. (3, 135); **ќе те изваит на мегдан** – *ќе те каже*; – Што бараш, бре никаквику ниесден, при попадија? Зер ти не знајш оти имам орле што сите скриени работи што имат во мојава куќа тоа ти знаит, а?, Али виде како те улои? Ами ти, мори будала попадие, зер не знаеше оти орлето ќе те изваит на мегдан? Чекајте сега да земама патерицата, да ви удрам еден ќотек! (5, 208–209)

Со б р о ј о т: **еден** ...бидејќи бил многу оскорбен царо, дал една заповед да се зберат што е машко во еден мегдан и да врват пред цареа ќерка... (2, 267)

МЕГДАНЦИЈА -ии м. *штој што излеѓува, што се бори на мегдан.*

МЕД м. *слајка и густа мајтерија што ја прават ичелиште од миризлив цветен сок и својата илунка*; Коа беа чуле сиромасите, беа се стрчале, до што сиромав беше имало, чунки бадијала киселина послатка ет од мед (3, 210); Си имавме едно улиште што си вадевме од него мед (5, 67); Ќе го намачкаш местото со мед и ќе го посолеш со најлутата букоска пипер (5, 51); Се скрив под една кошарка и за пакос дојдоа арамии да крадат мед (6, 215); *определено* м е д о: Секој што ќе буричка во медо, сè ќе си 'и лизни прстите (5, 50); Пеки, ага, да ти даам малце – му рекол домаќино и му донесол во еден ваган мед и му го ставил пред него (6, 145); – Ами лели знаиш, ага, оти медо муите го серат? (5, 146)

Во п о с л о в и ц и т е: Бадијала киселина послатка ет од мед (3, 210); Секој што ќе буричка во медо, сè ќе си 'и лизни прстите (5, 50); Ангеле, пчелата на устата мед носи, а пак на опашката со трн боцка (4, 212); Пчелата носи во устата мед, а на опашката трн (4, 213).

З а б е л е ш к а. Прасловенскиот збор *мѣдъ (рус. медь) во јужнословенските јазици е истиснат од заемката *бакар* (тур. bakır).

МЕДОТОЧЕН -чна *ирид. сладок како мед*; овде: *красноречив*; **медоточна уста** – *красноречив човек*; Ти се молам, Господи, ако ме милуаш, обогати го за да те слави уште поеќе тој многу набожен чоек. Да јас сè веруам оти ќе те прослави со негоата медоточна уста (4, 212).

МЕДРЕЗЕ ср. (тур. medrese од арап) – (неадаптирана турска форма) *шурско духовно училиште*. Вид. **медреса**; Се чудам,

шерислам ефенди – му рекол муфтијата – со овој ...ич да не му ваќат умот ...Ако не веруаш, ела на медрезе сам ти да го видиш. (5, 227)

МЕЃУ *иредл. со иросирансивно значење; помеѓу*; овде: *означува положба, средина во иросирансиво ишио разделува две или повеќе личности и сл.*; Проклет да је тој што влегуа меѓу две заљубени срца! (2, 167); Си врзал една вреќа меѓу нозе (3, 253); Месија (луѓето) бели погачи и ватиле да се викаат меѓу себе по гости (4, 149); Еден ден дојдоа (тројцата браќа Ѓаоли) гуша за гуша да се ватат и да се истепат меѓу себе (4, 237); Му дојде страм оти меѓу толку луѓе тој да е без самар (6, 174).

Во и з р а з о т: **дале зборои, зеле помеѓу ним** – *разговарале оиширно*; Тек, чифт (едно едно рекол, друг друго рекол) дале зборои, зеле помеѓу ним (2, 51); **меѓу себе** – *еден со оруѓ*; Месија (луѓето) бели погачи и ватиле да се викаат меѓу себе по гости (4, 149).

МЕЖЕ *ср. оказинален збор сиоред* е ж е; Еве прао како се дели: на ти тебе, еже меже, на сламава да си лежиш; на ти тебе, кртуле мртуле, пченица едно кутле – толку доста ти е за цело зимоште (2, 11).

МЕЗАЛИСУА СЕ *гл. несвр. од мезелиса се – земе мезе*; Честити царе – му рече старецо – сега ќе клаиш на трпезава од секакви ракии и од сите мезиња што си пиел и си се мезалисуал досега, леб, манци, вина, слатки (5, 28).

МЕЗЕ -иња *ср. (тур. од перс.: meze ,секаков вид слатки‘) јадење (салаиџа, сирење и сл.) ишио се консумира со ракија или вино (иред ручек, вечера или иоинаку)*; И Шопо го тргнал конецот што го држал со заби и му го тргнал целио колбас од устата на Швабата и си го испекол, та си го зел мезе по ракија, а пустио Немец си останал бел во очите. (6, 150); А пак најпосле (мецо) коските ќе му ’и гризеше и мезе ќе си праеше (2, 38); Коа чу екимо од царо тој збор, зеде ракијата, мезето и сите манци што останаа, та ’и трга и на секоја манца му симна тоа што беше му артерисало (5, 86); Со магарштилџков мој мислам поеќе овде на оваа ада да живеам, чунки има трева за пасење и трње за мезе. (3, 281); *во мн. форма: мез и њ а*: Честити царе – му рече старецо – сега ќе клаиш на трпезава од секакви ракии и од сите мезиња што си пиел и си се мезалисуал досега, леб, манци, вина, слатки (5, 28); (Старецо на царо) ...ја премери ракијата колку остана и му свали дарата; така премери и

лебо и манците и сите друзи мезиња и на сичко му свали дарата (5, 29).

Во и з р а з и т е: **си прави (прават) мезе со некого** – *се ше-
зџува(аиџ), се забавува(аиџ), се зафркава(аиџ) со некоџо*; Оти знаиш,
домаќине, светот си бараат побудали луѓе за да си праат мезе со
нив. (6, 9); Везден аргатите сè со него мезе си праија и се шегуаа.
(2, 244)

Со п р и д а в к и т е и др.: **друзи**: Пред да зајди царо, еќимо
посакал еден дивит и книга, та заповедал да ѝ тргаат сите јемеци,
пијачки и друзи мезиња што ќе јадел и пиел царо. (5, 86); **слатки**:
Курдисала (Дуња Ѓузели) таа позлаќена синија, со *секакви слаџки
мезиња*. Курдисала тие ракии амбери и лимонлии, што да мириса-
ат мискојна и коа да се напиеш, на срцето да ти иди тажноина. (3,
155); **турли бе турли**: Се ставило трпезата, се наредиле турли бе
турли мезиња и сè турли најубаи ракии да пијат гостите. (5, 77)

Со б р о е в и т е: **едно**: Да каснам едно мезе од казано – му
рекол на акчибашијата јадачот – акчибаши, али да не каснам? (3,
107); **две**: Да каснам едно мезе од казано – му рекол на акчијата ја-
дачот – акчибаши, али да не каснам. Две, две мезиња, ако сакаш
касни, пријателе. (3, 107)

МЕЗЕЛИСА *гл. свр. земе мезе со џијачка (ракија или ви-
но)*; Де, а, заповедај, мило момченце – му рекла Дуња Ѓузели – да
си удриме една тока и да се напиеме од лимонлијава ракија и да се
мезелисаме, оти па ќе си вечераме после, па и спиенење (3, 155).

МЕЗИЦИЈА *м. (арап.-тур.: menzilci) (во сџаро време) т а-
т а р – џошџар кој ја носел џошџаџа на коњ*; Пиши, ќатип-баши:
Иш беџерен, јалли ќурук јер! Ве бас муури, да теслим ет кахчија –
му рекол на мезицијата царо (5, 124).

МЕЗЛИЧ *м. (тур. meclis од арап.) м е ц л и с – 1. советџ, со-
бир, собрание, советџување*. Откога виде (царицата) оти немаат ча-
ре, ќе се умират, собра мезличот и напраи една книга за невестата:
ако умрит таа, на незиното место неа ја остаа царица. Мезличот
сиот ја потпишаа книгата. (5, 251); Викнал (царот) мезличот и го
остаил сина му да биди цар (5, 29).

2. членовиџе на џаковџо собрание; Полно прао има (чоек
кога да сака да го скинит цвеќето) спроти законот да го скини – му
рекол царот пред сие мезлич што беше збран (3, 167); Се дало ка-
рар од мезличот, со сите потписи, за да си ја земи ќерка си царо (3,

167); Го донесле пред царо Тома врзан, и скочил на нозе царо и, као беше се налутил, сакал да го отепа, арно ама го измолиле мезлично да не го отепауа наеднаш, ами прво да го праша што го стори азното, да после колај било да го отепат (4, 160-161); Царот, мезличот, сите се зачудија и сторија збор да одат со рибарот и да го бараат тоа езеро... (4, 268); Судбата (3, 167); Седнуајќи син му на столу, отворил муабет со најстарио чоек од мезлично и му се оплака кадијата татка си (5, 30).

Во и з р а з и т е: **направи мезлич** – *организира собир, собрание, совети, советување*; Собра големците и напраи еден мезлич: што зло да му напраат поголемо од Адамоото на Бога (4, 10); **отвора мезлич** – *организира советување*; Еден цар многу пати отворал мезлич за да затворит сите меани и да соприт вино и ракија да не пијат луѓето во негоото царство (5, 26); **стори мезлич** – *организира собир*; Та сторија (глуvcите и стаорите) еден мезлич дали да излезат од дупките надвор (2, 13); Кога се научиле гаолите оти ќе 'и врзуал (чоeko), сториле еден мезлич и се собрале сите (4, 15).

Со п р и д а в к и т е: **еврејски**: Мунасип беше се нашло до мезличот еврејски да 'и земат трите дрвја колнати од цар Соломона (4, 29); **женцки**: Собирајќи царицата од сите големци жените, отворија еден женцки мезлич да сакаат тоа прао што го имаат (5, 5); **сиот**: И така сио мезлич карар најде да му се даит на жените праото, чунки тоа нешто го сакала и самата царица и не требало атаро да је се излезе (5, 6); **цел**: Се кренал целио мезлич, та отишол кај гробо и собрале сите селани, та го откопале коцабашијата (5, 285); Во др. примери: (3, 128; 5, 333).

Со б р о ј о т: **еден**: Поминало малку време, и беше 'и собрал (гаолот) кауѓерите на еден мезлич, та беше му посакал пари да даат за да се купат дарои, за да се пратат по девојките според адетот што го имале по селата. (4, 259); Тој беше 'и пожалил Еѓупците, та беше 'и собрал еден ден на едно буниште (купиште), за да напраат еден мезлич кој да појдит кај царот да сакаат леснина. (6, 115)

Во д р у г п р и м е р: (5, 27).

МЕЗЛИЧАЛААРИ *мн.* стои: м е з л и ч а л а а р и (тур.) *ađi* – членови на м е з л и ч 1; Ем слушајте вамо и вие, мезлич-аалари – му рекол на мезличот – еве елли јашана сторив и он јаша кадија кај сум, нелер фермани сум видел, иља ваков ферман до рака не ми дошло (5, 366); Ее, мезлич-алаари, што велите на овој

женцки арзоал, каков карар да му даиме? (5, 5); Арно мунасип вие најдовте, мезлич-алаари, за жените да бидат на царцки маслаат, како што сте и вие, арно ама мене не ми ваќа умо да можат тие да повелаат царсто (5, 6).

МЕЗРЕ *ср. дем.* од м е з д р а¹; На часо девојката се облекла во една кожа пресно одрана со мезрето на лице и волната долу; зауздала една маторица и је се качила на маторицата, та ...почнала да пей, маторицата да квичи (5, 104).

МЕК *приг. 1.* (за *посиела, душек, сџол*) *шиџо е удобен за лежење, седење и сл.*); Владиката лежал на меки постели, полни со пердуи, покриен со срмени јоргани (2, 106); Го курдисала ((Дуња Ѓузели момчето) на тие меки столои, сè со црвено и зелено кадифе послани (3, 155); ...на меки душеци ќе седам и ќе спијам; сите големци ќе дојдат да ме видат дури сум жив... (6, 94); ...отрчала (Дуња Ѓузели) дури на порта и го пречекала (момчето), со усмивнато лице. Го грабнала за рака и го... курдисала на тие меки столои... (3, 155)

2. *шиџо е оу скоро време, шиџо е пресен и не е џвврџ за јадење*; Симици топли повели (дервиш баба) земи си некој, касни, оти топли се и меки, тамам као за тебе стар чоек (3, 37); *во комиара-џив*: п о м е к о: А мене ми се собираат две по две (пари) и ќе ми се сторат четири, та ќе си купам едно сомунче помекко за да јадам, оти си немам заби да јадам домашен леб (6, 47).

3. *шиџо не е џвврџ*; овде: ‚златен‘: **мека мамудија** – *злаџник*; Го зел кадијата тевтерчето в раце, гледат – многу му дотежнало, се сетил оти има нешто пари внатре, со усул му `и одвиткал трите мушами и отворил првио лис му `и одвиткал трите мушами и отворил првио лис, кога гледат – една мека мамудија залепена... (5, 365)

МЕКО *ср. она шиџо не е џвврџо при доџир*; ...беа се зговориле (децата) да рипаат на меко и беа се наврлиле сите во маглата и беа се истепале (6, 176).

МЕЛИ *џл. несвр.* м е л е – *сиџни жиџо во брашно*; Еден воденичар мошне крадел брашно од тие што мелеле у него (2, 54); Одија, што одија и стретоа една воденица со дванаесет камење, кај мели брашно; педесет души го мелат брашното, а друзи го печат леб (3, 103).

МЕМЛЕК м. (тур.) *крај, грао; (обично со прв дел: к о р):* Ашколсун, бре чорбаџи, на тоа што си го сторил, чунки си нашол ќор мемлекет, а на ќор мемлекот топал ешек атӑр (5, 147); Во ќор мемлекот, кривото магаре ат бидуат (6, 159).

МЕМЛЕКЕТ и **МЕМЛЕЌЕТ** м. (тур.) исто што и м е м л е к; *роден крај, земја, држава, грао, месѿо; (обично со к о р):* м е м л е к е т: Ашколсун, бре чорбаџи, на тоа што си го сторил, чунки си нашол ќор мемлекет, а на ќор мемлекот топал ешек атӑр – му рекол садријазамот. (5, 147); м е м л е ь е т: Кај си нашол ти али мемлеќет да шеташ како коњ изоглаен? (5, 182)

Во п о с л о в и ц а т а: Ашколсун, бре чоебаџи – му рекол садријазамо – чунки во ќор мемлеќет, кривото магаре ат јет! (5, 143); во др. пример: (6, 159)

МЕНГ-ТАШИ м. (тур.) *(во иѿурски облик) камен на кој ко-јунѿиѿе го исѿиѿувааѿи злаѿиѿоѿо;* И зел куменѿијаѿа (парѿињаѿа од бакалот), и удрил на менг-таши. Кога гледат – сафи (само) злато и стребро (6, 69); Куменѿијаѿа го стругнал парѿето од златото за да го види што е и, коа го удрил на менкташо, излегло сафи злато, и се уфрил на пазар со момѿето. (2, 237)

З а б е л е ш к а: Веројатно се мисли на *менѿеше* од тур. menteşe ,резе на врата и сл.‘.

МЕНДИЗ и **МЕНДИС** м. (тур. mühendis од арап.) *инженер;* Одејќи апостол Тома во царскио град, се покажал за мендиз, чунки тој бил и мајстор. (4, 159); Вистина сум прв мендиз, честити царе, а можам да напраам триста илјади пати поубаи од твојве сараи како со рака нефатени, што да ’и нема по целата земја (4, 159); *во мно-жина:* м е н д и з и т е: Кога беа ’и клале мендизите (дрвјата), подолзи беше излегле; ’и симнале долу, и според мерата беше ’и пресекле и ’и вкачиле, пак ’и мериле; пак долзи беа (4, 28).

Со п р и д а в к и т е: **прв:** Тој му велел оти не е прос мајстор, ами е прв мендиз што можел да напраи од царските сараи триста поубаи (4, 159); Се запознале (со апостола) и го прашал царо: – Вистина си бил ти прв мендиз што си можел да напраиш поубаи од моиве сараи? (4, 150); **учен:** Од збор на збор, му пошол зборо на царо в уши оти дошол од некое далечно место некој многу учен мендиз (4, 159).

МЕНДИС *м.* Вид. **мендиз**; Кога разбрал цар Соломан, пратил мендизи да `и видат и да `и мерат (дрвјата); ако се угодни да `и пресечат. (4, 28)

МЕНДУХИЈА *-ии ж.* (тур.) *дукайи од 20 турски гроша*; За секој умрен чоек ќе земам по една мендухија (5, 143); Го главиле (амалот) по една мендухија на ден, да го ранат и да го учат, саде два збора да вели (6, 152).

Во и з р а з о т: **лупи мендухии** – *печали многу иари*; Ха, еве ми пусто село без пци, сега ќе си лупам мендухии, дури да речам доста! (5, 143)

Со б р о ј о т: **една:** Слушајте вамо, вие гробари, треба да знаите отсега вамо ...за секој умрен чоек ќе земам по една мендухија (5, 143); Бидејќи гробарите му го виделе вермано (на чоеко), се поверуаа и му дадоа една мендухија, та после го закопале умренио (5, 143); Нашле еден амал, многу прос Турчин Анадолец, со голема брада, висок маж, приличен маж, и го зеле при нив, та го главиле по една мендухија на ден, да го ранат и да го учат (6, 152).

МЕНЕ *зам.* **1.** *долга форма за директѝен и индиректѝен предмет од личнаѝа замена за 1 л. едн. ј а с*; Арно тебе баба ти ти кажала за назад му кинисало, ама мене па дедо ми ми кажуаше за една кокошка црна, откоа му пропеала, сè за напре му кинисало. (3, 238); – Како да не се срдам, мори невесто – рекол Евреино – кога син ти ми праит голем пакос. Јас знам што ми мисли тој мене, ама што да ти чинам тебе, чунки атаро ти е голем и затоа идам при тебе. (3, 149); Момчето чуло тој збор и недраго му паднало. – Мајсторе – му рекло – те молам и мене земи ме на панаир, за да ти чинам измет барем по патот. (5, 220); Еве ќелепур, ама каму таквоа момче што да ет асли маж, а не како мене адам? (6, 206)

2. *во сосѝав со краѝкиѝе заменски форми.* **а. м е:** А море, чоеку, што не си `и растоариш сам добиците, туку ме тераш мене? – му рекла жената му (6, 70); Мене ме пери бегање на туѓина (6, 225); Не бендисуајќи син му од царот нигде на земјава девојка, дојде при брата ми сонцето и ме зеде мене (2, 177); Кри се (жено) кај ќе се криеш, оти мене меракот ме вати! (6, 17); Овде *ме ѝери* мене – си рекол со умо (глушецот) – да рипнам... *ќа* најдам нешто за јадење (2, 66); Никојпат нема аир да видит, само мене што ме распади и да паднам овде во кошницава и да умрам од глад. (2, 66) **б. м и:** Коа ќе дојде испит и не знаејќи (учениците) да си даат одвотот, мене ќе ми се први лицето (4, 190); Не, момче, не, не давај ми мене

ракија, оти јас сум прошетал триста куќи и, како да је, во некоја сум пил – му рекол старио. (4, 152); Сè што не е возможно за да го сториш ти и луѓето, мене ми е возможно (4, 122); – Оф, море синко, не прашај што *ми* стори *мене* царот, никому Господ да не му даит, едно му реков да ми ја даит ќерка му и веднаш заповеда... (2, 169); Дала вик крушатат од џеб: – *И мене* дајте *ми* ракија, и мене! (2, 17); Мене ми родила црицата Шес-седум деца и сите и умреле (2, 280); Што ми треба мене ферман да пеам? (2, 26); Мене ми текна, пријатели, како да ви `и делама стапоите за да бидат двата на еден. (3, 160); *со неѓаџија*: – Е лели ќе оиш кај Бога, брате, те молам, прашај го зашто не ми даат мене челада да родам, како сите жени, да и јас мајка да се сторам? (4, 90); *м е н е н е м и...*: гајда мене не ми требаше... Мене ми требаше јадење... Еве сега кај ќе умрам од глад (2, 27).

3. т е б е – м е н е – *разни луѓе; множумина; Шетајќи* (момчето) од дуќан на дуќан, прашал тебе-мене и погодил еден царцки чоек, та тој му наоѓал една работа при царо да биде сеиз на еден улав коњ (2, 258); *м е н е ... т е б е анијоними*; Прикзна знаев, синче, приказна ти кажав, мене лага, тебе вистина! (3, 59)

4. со ѓредлози и ор.; Вид. ги примерите подолу.

Во и з р а з и т е: го знам од мене – *лично јас го знам; ...вие луѓето иччоештина немате, у вас милос нема, ни на свероите, ни на гадоите; исав у вас нема. Ама кај знаиш, ќе ми речиш. – Јас го знам од мене, чунки сум патил од стопана ми што го имам* (2, 91); **жити мене** – 1. *џе молам*. 2. *верувај ми*; се расплакало детето и свикало по мајка си: / – Мајко мори, ја вети ми го пупунчево, жити мене! (2, 21); Аман, мајче, зашто плачиш, кажи ми? – му говорил домаќинот, жити мене кажи ми дали нешто лошо ти прогоори ќерка ти, дали што? (4, 245); – Ако, тате, ако, обиди и од мене, жити мене! Намачкај си `и , да белким му је на нестрекнио зет по рака и да ти оздрават. (2, 190); – Ама, тате, жити мене, дај му еден коњ, да белким нема да те застрами... (2, 291); **ме знаиш мене** – *знаеш кој сум; Ме знаиш мене кој сум, али не ме знаиш?* (5, 27); **мене (за тоа) не ме боли глава** – *(џоа) не ме инџересира*; Море, кој ги глеа, бре чочече, за село што има скриено; за село мене не ме боли глава (5, 207); **мене ме пери** – *сиасоџ ми е*; Одење мене ме пери дома ...и врлање в море, да така куртулисуање од неа! (3, 170); Плевење, плевење ме перит – така рекол (чоекот) и се наведил да корнит од тревата (2, 80); Утре мене ме пери плачење, што да можам, коа ќе дојди чоекот, да белким ќе го заматам некако (2, 32); Ах, јас сиро-

мав – си рекол со умот едно утро (сиромаиот) – зашто сум жив кога не можам со леб барем, ако не со друго, да си ’и ранам децата! Мене ме пери бегање на туѓина (6, 225); **мене ме пери бегање** – *јас треба час иоскоро да беѓам*; Ах, јас сиромав – си рекол со умот едно утро (сиромаиот) – зашто сум жив кога не можам со леб барем, ако не со друго, да си ’и ранам децата! Мене ме пери бегање на туѓина (6, 225); Мене ме пери... да одам да најдам еден јазоец и да го натерам да дупни една дупка под праго од портата... (2, 27); Утре мене ме пери плачење, што да можам, коа ќе дојди чоекот, да белким ќе го заматам некако за да ме пушти од оваа пушта и лоша стапица (2, 32); **не ти е жал за мене** – *не ме иожалуваиш*; – У, бре брате чоече, ами зар не ти е жал за мене оти ми се ватија обете нозе (2, 32); **од мене ум не барај** – *не можам да ти иомоѓнам*; Сега барај си ум и куртулисуј се, од мене ум не барај! (2, 30); **покажува милос на мене** – *внимателен е*; – Сполај ти колку за тоа што покажуваш милос на мене – му рекол чоекот (2, 36); **прости ме мене!** – *извини ме!* – Гоподи помилуј, Господи помилуј... прости ме мене, Господи! (2, 12); **сè со мене в уста је** – *иосиојано мене ме сиоменува, за мене зборува*; а пак мојиот (стопан) – сè со мене в уста је и сè ме вали и тој и негоите пријатели му велат: „Тебе кџмето ти работи...“ (3, 309); **според мене** – *како што мислам јас*; Според мене не треба да ја тепаме (жената), ами да ја осиромашиме (4, 144).

Со п р и л о г о т **како** (за начин, при сиоредба и сл.); како мене старци да јадат и да пијат и Бог да прости да речат (4, 153); ...сум ватен со облог со цреа ќерка, што ние со тремпетето и ’и бара момчињата што се кријат како мене сега. (2, 196)

Со п р е д л о з и т е: **без мене**: Е, виде сега, коа ти велев јас оти без мене ти ништо не можеш да сториш? (2, 242); **до мене**: Аир абер, старче – му рекол Господ – што си се мачил до мене нешто? (4, 132); – Бегај, момче, не седи до мене (2, 115); – Дал ти Гопод добро, момче – му рекло сонцето – сполј Богу сум, ти што чииш и што има нешто што си се мачил до мене? (3, 186); – Ами зашто толку многу си му се молел на Бога, бре ангеле, за ова азно што било до мене? (4, 212); **за мене**: Ќе ти ја вардам ќерка ти, бре чоече, ама не за тебе, ами за мене, за да си поручуам (2, 31); Ти се молам, пророче, моли се на Бога да ти кажи за мене, до кога вака ќе се мачам, со трње на рамо да носам и со леб да не можам да се наранам (4, 51); – Ах, анасана, бре прчко, дали и за мене ќе велиш оти не те пасов? – му рекол стариот. (2, 15); - Е, чунки за мене не је

греота, ами за челдта моја не ќе биди греота, и неа мекое зло да патат. (5, 50); **зад мене:** Вид. кај п р е д; **заради мене:** – Добре дошол, Зосије, добре дошол и да ми простиш заради мене ти падна болен! (4, 196); **кај мене:** Ај ела кај мене да те глаам овчар (3, 90); Да ми го пуштиш калвата (пријателе) да појди дури в село кај мене да ми однеси една книга, оти ми е голема иктиза (3, 194); **на мене:** Пет Арнаути јас отепав, петстотини куршуми на мене врлија (6, 120); ...неместо добро што му сторив, сака зло да ми сторит... и на мене сакат да се истушит (2, 35); **од мене:** Вие ќе се истаите скраја од мене колку илјада чекори, едниот надесно, а другио налево и коа ќе ви речам јас да се загните, веднаш да се загните (3, 160); Ако, тате, ако, обиди и од мене, жити мене! (2, 290); Ти велиш оти на мајстор не си бил и тој занаат не си го научил; еве сега го погоди мајсторо за да те научи и, ако сакаш, ај да слезиме в поле и да најдиме некое имање, та да го удаам јас, и ти да гледаш, та да се научиш од мене уште поарно. (2, 41); ...од мене не сакај пари, од Госпо сакај! (6, 83); Прај шо прајш, жено, шу машко да родиш, оти живот после немаш од мене!(3, 187); ...ти да се научиш од мене уште поарно (2, 41); **од пред мене:** Ја истај ми се од пред мене, анко, оти вие стамболските анки сте сите јан-кесеции (5, 292); **околу мене:** Седнете околу мене, та раширете си полите од антериите (5, 73); Дојдоа тројца арамии при мене на ан (5, 98); **по мене:** Ја стани (момче) и ела по мене да ти кажам едно азно небројано (3, 292); – Пеки, пријателе – му рекол Госпо – ела по мене да ти ја кажам (твојата чешма) (2, 120); Ај тргај по мене, ете си имал кџмт да се спасиш (2, 7); Ете отсега не ми е жал, синковци – се свртел откај синои си, оти ќе умрам, чунки ќе остаам по мене еден внук со мојо занаат. (5, 358); **поради мене:** ...иди ламјата да ме јади мене, да да не те изеит и тебе поради мене – му рекла (царевата ќерка на ќелешот) (2, 115); **пред мене:** Пред мене да бидеш (Трипуне), а не зад мене (4, 45); **против мене:** Деницо, Деницо, ти стана враг против мене – му свика Бог (4, 11); Нека зини местото ...и ве голтни со сите твои врагои што враждуаш против мене! (4, 11); **со мене:** Тамам, брате петле, лели ти коптиса од срце да идиш со мене и да се сториш аџија, блазе тебе и преблазе на твојата грешна душа! (2, 6); Треба да знаиш, пријателе, оти тој чоек што фаќа пријател со мене и сака добрина да види од мене (4, 284); – Оти ти со мене се биеше шега, бре чоеко: (5, 362); **у мене:** Море, ние арно се заортачивме – му рекол еднио на другио – туку ќесето у кого ќе стоит, али у мене, дали у тебе? (6, 181); Нема да се пределуам, невесто – је

рекол – јас брата ми го знам наместо татко, да ако има у него стока поеќе, а у мене а у него, сеедно је (3, 173); Вечер или утре, во зората, да повелиш у мене дома да ти даам десет кокошки, сè бендерки (2, 37); Знаиш сеа што ќе те молам, пријателе: ако ме милуаш да ми повелиш да ми дојдиш и ти у мене да ми видиш и ти мојата икономија, и за инат на луѓето што ќе нè гледаат и ни завидуаат (5, 327); ќе ти кажам (Силјана) од кај те познаам, чунки си имал кџмет да се видиш со мене и гостин ќе ми бидиш у мене. (2, 143)

-МЕНЕ во изразој: (п р а ш а л) т е б е-м е н е – (прашал) *разни луѓе*; Вид. т е б е 3; Шетајќи од дуќан на дуќан, прашал тебе мене и погодил еден царцки чоек, та тој му наоѓал една работа при царо да биде сеиз на еден улав коњ што го имал царо... (2, 258)

МЕНЕТ *г.л. ирид.* од м е н и; *сменей*; Го гледат писмото, истото било негоо, нити едно слово немало менето (5, 218).

МЕНИ *г.л. свр. и несвр. I. 1.* *оде, земе едно во ѓолза на друго; замени, заменува, размени, разменува, смени, сменува; овде: (свр.) смени, замени; Арно, (православнио рисјанин) мошне се покатоличи и го мени името, арно ама табието не го менил, као што менуа волко длаката, а табието не го менуа (4, 181).*

2. *ојкаже се од нешиѓо во ирилоѓ на друго (обично за вера); Треќата (наречница) му нарече (на детето) да је живо, ама да си мени од верата на секакви вери и после да умри (3, 205); Кешќе камен да бев родила – си рекла сама со себе – ошто родив ова дете, што да си мени верата на многу вери (3, 205).*

3. *смени, замени еден за друго.* Одам да барам нунко – му рекол чоекo – за да ми крсти дете, оти старио нунко сакам да го менам, чунки досега колку деца ми се родиле, сите ми уреле. Да ми рекле жените да го менам нункото, и ќе ми затраело. (4, 87); ...ако го менам нункото, белким ќе ми затраи ова што ми се роди сега (4, 86). **б.** *замени едно за друго (за име и сл.);* Мошне се покатоличи и го мени името, арно ама табието не го менил, као што менуа волко длаката, а табието не го менуа (4, 181); Од тој ден веќе заживеа каскатијата синот на Бричибрада како милионер и му го менија прекоро од Каскатија на Милионеро (5, 328). **б.** *(за ѓабиетѓ) иромени; Вид. го примерот кај м е н и I. 1. б.*

4. *(за иредмејѓи) уиоѓреби едно намесѓо друго; син.: иромени, замени; смени; ...се кѓздисал царот оти да не можи да 'и*

донеси сите на еден карар, та си преесапил да му 'и мени јајоите и стрелките на сите саати (5, 40).

5. премесѝи; Ја ќе ми кажиш, мажу, ја ќе умрам – му велела (жена му) – кажи ми за ошто ме мени од кобилата на патот? // Туку–така ми текна, мори жено, и те менив – му рекол (3, 67); – Оти, бре чоекү, ме симна од кобилата и ме вкачи на коњчето? – Туку–така ми текна, мори жено, и те менив – му рекол. (3, 67)

II. мени се 1. оѝикаже се (оо вераѝа); Јас велама да је живо (детето) и коа ќе се стори момче од дваесе години, да се мени од рисјанската вера (3, 204).

2. смени се (едно со оруџо) За чудо големо, на часот беше се менило времето: од кај што беше студено, се стопли за убаина. Од ден на ден се топлело времето и дошло се лето да бидит. (4, 109)

МЕНКТАШ м. (од тур. mengel + taş) Вид. **менг-таши;** „лидиски камен“ (камен на кој златариѝе го исѝиѝувааѝи златоѝо; Куменцијата го стругнал парчето од златото за да го види што е и, коа го удрил на менкташо, излегло сафи злато, и се удрил на пазар со момчето (2, 237).

МЕНУА гл. несвр. Вид. **мену(в)а.**

МЕНУАЧ м. м е н у в а ч – ѝој шѝо менува, шѝо дава или зема едно (нешѝо) за оруџо (нешѝо); овде: ѝој шѝо менува нешѝо; и горко плака (ѓаоло) оти го изгуби негоио слуга, менуачо на верите, чунки стана верен Ристов војник (4, 182).

МЕНУ(В)А гл. несвр. од м е н и. **I. заменува, сменува, разменува. 1. (за ѝабиетѝи);** Арно, мошне се покатоличчи (православнио рисјанин) и го мени името, арно ама табието не го менил, као што менуа волко длаката, а табието не го менуа (4, 181); Волкот длаката ја менуат, а кудта не ја менуат. Така и пустата маштеа беше живеала дури умрела (2, 185).

2. сменува (за вера); Бидејќи да си менува верата и да ме клаи во вечна, премислив да го пресечам орео и можи да умри детето, та да не биде живо и да си менуа верата (3, 205).

2. (за сааѝи); Тој (философот) 'и менуал саатите од еден град на сите луѓе. (3, 65)

II. се менува – се оѝикажува (оо вераѝа); Ја чекај да пикнам двајца Еѓупци да 'и натерам да го пресечат ореон, да белким од пресечуањето на ореон ќе умри детето и ќе не биди касмет да биди живо и да се менува од верата на секакви вери (3, 205).

Во п о с л о в и ц а т а: Волко длаката ја менуат, а кудта не ја менуат (2, 45; 2, 185).

МЕРА ж. мерка; Вид.: Си биле едно момче...: 4, 233.

Во и з р а з и т е: **од мерата надвор** – *прекумерно; преишера-но многу, премногу*; Од јајцата што 'и продаал, се обогатил (сиромашот) од мерата надвор. Ама и **касметот** после му работел. (2, 125); Луѓето од тоа царство не веруале за на другио век и биле од мерата надвор скржаи (4, 159); Си била една жена сиромашка и си била многу набожна. Стреда, петок и сите друзите пости си 'и држала од мерата надвор... (5, 45); Насобра (синот) покрај себе чапкани, му даваше набрго вечери, ручеци и друзи од мерата надвор ардои (5, 55); Остај што зетот многу ме честит, ами и сите куќни луѓе од мерата надвор ме честат (6, 44); Море – рече син му на кралот – ај да појме, има нешто што лаат касмет. Отидоа таму по еднолики и под една спила наоѓаат девојката ни жива, ни мртва, ваму со отсечена рака, беше лична многу, од мерата надвор. (5, 318); **со каква мера ќе ти мерат, со такваа да му мериш** – *како ќе се однесуваат (кон тебе), така и ти да се однесуваат (кон нив)*; „Со каква мера ќе ти мерат, со такваа да му мериш“, па на луѓето велат: „клин клин тера“. Али ти рече некој лош збор, речи му го и ти, да не те праит другиот будала (4, 242); **со мера** – *умерено*; Си почнале (каѓерите) да си пијат вино со мера (5, 88).

Во д р у г п р и м е р: (3, 203).

МЕРАК м. (тур.) 1. *наслада, уживање, пријатно чувство, расположение; воља за нешто, коинеж, љубов, страсиј, желба, сакање*, Домакине бре, ја ај ти остај го мерако, а јас да го остаам каданлако (6, 17); Момчето со тие зборои од девојчето наместо да му текни и да се свести оти женењето не ет шака работа, тој поеќе се плашеше во меракот и си мислеше оти девојчето го задева со тој збор (5, 177); (5, 117); *во компаратив*: п о м е р а к – *поголем мерак*; Коа ји чул син му од царот тие зборои од татка си, уште померак му влегло во срцето. (3, 84)

2. *зальубен; сакан човек; момче, маж, љубовник*.

3. *гибнај (од умој)*. Ти треба да си и мерак, и будала што ништо не знаиш од божевните работи што викаш така (5, 79).

Во и з р а з и т е: **врли мерак** – 1. *посака*; Кога видел едни кај играле со книги комар, се прибрал (момчето) до нив и врлил мерак да се научи да игра комар (5, 213). 2. *засака*; Елбете, мерак врлив и те зедов, бре Арнаут – ...туку стани да ти кажам сандако со

пари и да се радуаш оти си паднал на ќелепир (5, 291); Тоа (момчето) беше врлил мерак на една чупа, што била бела, црвена, танка, висока (2, 221); **врлил мерак** – *џосакал*; Кога видел (чоекот) едни кај играле со книги комар... и врлил мерак да се научи да игра комар. (5, 213); **врлил мерак на неја** – *му се доиагнала*; како што си седел владиката на пенџере, ја видел маската и веднш врлил мерак на неа, та го вратил (сирوماјио) да ја купи (2, 253); **да му излезе мерако** – 1. *да си ја задоволи душиаа*. 2. *да му мине џагааа*; Сака (момчето) да изваиш глаата на пенџере за да те видит и можи да му излезе мерако (3, 86); **има голем мерак на некого** – *многу му се доиага*; Како ти што имаш (момче) голем мерак на мене, така и јас на тебе, чунки така ни е наречено да се земиме двата (3, 86); **клава мерак на некого** – *засакува некого*; Ете, такваа јет таа девојка, синко, што си је видел лицето зугравдисано во маазата. Затоа не клавај мерак на неа, оти не је чаре да можиш ни ти, ни јас, ни па некој друг во веков да ја земит (3, 84); **ме фати меракот** – *ми дојде силна желба*; – Бегај, жено, кри се кај ќе се криеш, оти мене меракот ме вати! – ѝ свикал. (); **мерак врли на нешто** – *џосакал нешто*; (Сирوماиот) ...ја окшил пустата тамбура, што не го осташе напред да работит, чунки мерак беше врлил на свирењто. (2, 247); **мерак е** – *гибнашо од умот е (Цеиенков)*; Ватило детето што имало в дуќан да сечи и да фрлат од стоката и кога го виделе комшијте, на чудо останале и веднаш беа му зеле ножиците од раце, та беа го истерале од дуќан надвор, чунки беше го сториле оти е некое мерак (гибнато од умот) (4, 246); ...никој не повтол да го прашат (момчето) зашто вика така, секој го чинел оти ет улав или мерак. (5, 79); **мерак има** – *сака, милува*; Мерак бидејќи царо на Дуња Ѓузели, је напраи венер на бабата и ја пушти по облаци кај Дуња ѓузели... (3, 49); **мерак сторил (на нешто)** – *му се доиагнало*; Најмногу мерак (царо) беше си сторил на името што било пишано на влечката (3, 48); **меракот ме вати** – *имам силна желба; џосакав*; Кри се (жено) кај ќе се криеш, оти мене меракот ме вати! (6, 17); **многу е мерак (на нешто)** – *многу сака, многу му се доиага (нешто)*; Една бела кокошка сакам, овчарко ...чунки многу сум мерак на белите кокошки, дека поеќе нив ји лојам, ноќе коа да одам да ји ваќам по кокошарници (2, 94); **му влегло мерак** – 1. *засакал некого*. 2. *му џаоне џешико, мака; се најџажил*; Од тој саат беше му влегло еден мерак и од ден на ден сѐ царев син венееше и црнееше од големии мерак (3, 83); **му поминал меракот** – *му џоминала луѓина-*

ша; Откоа ја натепа (жената), чисто се смири чоекот и гоа му поминал меракот. (6, 17); **некое мерак е** – *џибнашо од умош е*: (Детето) го истерае од дуќан надвор, чунки беше го сториле оти е некое мерак (гибато од умот) (4, 246) **се сторил мерак** – *иосакал, се заљубил*; – А, бре чоече – му рекле сејмените – ние те глеаме оти си се сторил мерак; а бре кај можит маска да влзит внатре в чешма? (4, 228)

Со п р и д а в к и т е: **вкоренет**: Вид. кај пусти; **голем**; Арамијата голем мерак имат на атот (4, 80); ...од ден на ден сè царев син венееше и црнееше од големио мерак што беше му влегло во мислата за убаинатс на таа девојка (3, 83); **пусти**: Зело да мисли (момчето) како да стори ...дали да се арнисат од севдата, арно ама пусти мерак вкоренет, ич можи да се остаит од тоа девојче! (5, 176); **царцки**: Дојде царо и коа виде, на големо чудо стана, та кладе луѓе да го црпат (азното) и ...наполнија царцките маази со алтани (3, 81).

Со б р о ј о т: **еден**: Од тој саат беше му влегло еден мерак и од ден на ден сè царев син венееше и црнееше (3, 83.); **голем**: Утрото рано беше станало момчето да оди на лов, чунки голем мерак имало да лои лов. (3, 122); врлил голем мерак на тебе да те види дали си толкуа лична како што си на кадро. (3, 86)

Со п р и л о з и т е **малку** (*џибнашо од умош*): ...детето било малку мерак, та сеедно што зборуало: – „Дај ми `и парите, не играј со мене, не зборуј така оти је страмота“ – чунки многупти така му се мераклајсуало и со окната што му ја клавале б, (62); **најмногу**: Ја однесле на царо влечката и коа ја виде царо на големо чудо станал на мајсторијата од влечката, а најмногу мерак беше си сторил на името што било пишано на влечката. (3, 48); **толку**: Араутинот туку сedit и се чудит на анката за ошто за ошто толку мерак врлила на него. (5, 291)

Во д р у г и п р и м е р и: **мерак** (4, 253)...

МЕРАКЛАЙСА СЕ и **МЕРАКЛАЈСА СЕ** *г.л. свр. 1. фрли мерак, обземе некоџо мерак, иосака; вљуби се; м е р а к л а и с а с е*: – Тјуф, што домаќин беше приказан, глеат завали како се меракДе море ал де, пусти сиромав, коа виде оти и капката запре, и виде оти не можол да ја отмит шопурката, се мераклаисал и трештил да бега (2, 120); *м е р а к л а ј с а с е*: Ејди, будала чоече, да од тоа нешто да се мераклајсаш ич бидуа? (2, 121); Тјуф, што домаќин беше приказан, глеат завали како се мераклајса, тики натемаго ђаол на

ошто го натерал, да бара маска во шопуркана од чешмава! (4, 227); Ете од тој себап, честити царе, се мераклајсав и шетав по градои и села и викав таканди (2, 121).

2. обесиокои се, раси́ревожи се; Де море ал де, пусти сиромав, коа виде оти и капката запре ...се мераклаисал и трештил да бега (2, 120).

МЕРАКЛАЈСА СЕ *зл. свр.* Вид. **мераклаиса се.**

МЕРАКЛАЈСУА СЕ *зл. несвр.* од м е р а к л а ј с а с е; *му се сакало, з̀о фашило мерак;* Дај ми 'и парите, не играј со мене, не зборуј така оти је страмота, – чунки многупати така му се мераклајсуало и со окната што му ја клавале, сељамет му било (зборуало калвичето на екимо) (6, 62).

МЕРАКЛАК *м. љубов, сѝрасѝ.*

МЕРАКЛИЈА *прид. и м. 1. (ѝој) шѝо има мерак на (за) нешѝо, сѝрасѝвен, желен за настада и уживање, шѝо умее, знае да ужива (во нешѝо);* Царот бил многу мераклија на таквите бјуљбјулчиња (3, 111); Му удриле (сејмените на мераклијата чоек) сто стапои печени по нозе, та беа му клале пранга (железа) на нозе и го чукнале в апс (4, 229); Откоа умре татко, ја си излегов на лов еден ден, чунки сум многу мераклија (3, 126); Отишол (син му од богатио) на лов, чунки бил многу мераклија на лоење (3, 118); Еден владика бил многу мераклија дама со шеснаесет камења да играт (6, 166).

2. нерасѝоложен, меланхоличен.

МЕРАМ *м. (тур. од арап.) 1. желба, коинеж, волја. 2. намера, цел;* Е, бре момче, што ти е мерамот што ме вакаш? Али за невеста ме сакаш да ме чиниш? Ако ме сакаш, земи ме... (2, 117)

МЕРЕМ *м. (тур.) ѝоѝравка на з̀рада, куќа, кула и др.;* Вид. **меремет.**

МЕРЕМЕТ и **МЕРИМЕТ** *м. (тур. од арап.) 1. мала ѝоѝравка. 2. ирен.* овде: м е р е м е т ј а н а п р а в и – *ја изнаѝеѝа;* Еј шоана – си рекол со умо гаоло – каква жена ќе биди оваа, дали некоја улаа, дали некоја никаквица? Санким пред мене ќе може да игра, арно ама, за сопрво, ќе ја претраам (жената), да после јас знам и меремет да ја напраам (4, 277)

Во и з р а з о т: **меримет не беа истерале (куќите)** – не биле поправени; Куќите нивни (на каскатиите) беа бележити по араба-тилѝко што беа раскапани: откоа беа ’и напраиле меримет не беа истерале (5, 323).

МЕРЕМЕТТИСА *ѝл. свр.* (арап. од тур.) *поправи* (куќа и др.); (Куќата) беше ја мереметтисала жената му и беше ја бојосала за мила убаина (5, 327).

МЕРЕНДИСА *ѝл. свр.* *посака* (да земе нешто); Метејќи дворо жената од комшијата тогај, ’и видела лупешките од јаболко-то наземи и пресни бидејќи и мерендисала на нив дека биле многу црвени, да дури алои (2, 165).

МЕРИ *ѝл. несвр.* **1.** *со определено средство* (аршин, канѝар, ендезе, ѝтерзија и сл.) *одредува должина, ширина, висина, обем, далечина, тежина, број и др.*; После кантар да не ваќам и со терзија и со ендезе ич да не мерам (2, 13); Еве ти еден треќи чоек кај туку мери со еден топуз да врли на една свезда (3, 113); *со прилозиѝе:* к а к о: Еден ден како што мерел (тргоец) со аршино, прао на-стреле му се скршил (4, 60); п а к: ’И пресекле горе (дрвјата) според местото, куси му дошло, ’и симнале долу, пак ’и мериле според мерата, долзи беа излегле (4, 28); т а к а: Неколку пати така беа мериле, сѐ така дрвјата си играле со мајсторите (4, 28).

2. *одредува, проценува далечина и сл.*; овде: *нишани цел*; При другото учење дошла работата да мерат на нишан со пушки (6, 137).

Во и з р а з о т: **со каква мера ќе ти мерат со таква да им мериш** – како ќе ѝи праваѝ, ѝака да им праваѝ; *со иста мера да им праваѝ*; „Со каква мера ќе ти мерат, со такваа да му мериш“, па на луѓето велат: „клин клин тера“. Али ти рече некој лош збор, речи му го и ти, да не те праит другиот будала (4, 242).

МЕРИЗУА *ѝл. несвр.* **меризува** – *пладнува*; Одејќи (патниците), дошле до една река и слегле под сенките да меризуаат, чунки имало тамо и друзи што меризуале (5, 22).

МЕРИМЕТ *м.* Вид.. **меремет**; **меримет не беа истерале (куќите)** – не биле поправени; Куќите нивни беа бележити по араба-тилѝко што беа раскапани: откоа беа ’и напраиле меримет не беа истерале (5, 323).

МЕРМЕР м. вид цврста карпа, различна по боја и погодна за обработки во градежништво, вајарство и сл.; мрамор; Ја моли, ја коли момчето (девојката), некако да ја кандиса да се отстори од мермер пак на чоек, никако не можело да ја кандиса (2, 262); (во служба на иривка) мермерен; Кажала царицата на свето оти паштерката је умрела и викнала еден тавчија да ѝ напрај еден убав гроб од мермер плочи (5, 329).

Со придавка: **(нај)бел**: Тие кај што живееле, имало најубаи ливаге со тие убави сенки, шадрвани со најбели мермери – очи чочки што не виделе (2, 130).

МЕРТЕК м. (тур.) гребан, дирек, балван.

МЕСЕЊЕ гл. им. од м е с и (т); Ах, мори сестри, да знаит царскиот син што мајсторија имам јас, веднаш би ме зел за невеста, оти со мајсторијата јас што ја имам, не ќе му требат брашно за месење леб (3, 137); Е и да му ја однесиме на вурнацијата, чунки му треба сол за месење лебо (3, 233); Мори невесто, мори душко – ѝ рекол свекоро – вака не се месит леб со мрза, лебот месење знаиш како сака? Да го месиш, месиш, дури да се умориш и пот од челото да ти избиет и под опашка (6, 40); Една млада невеста не умеала леб да месит. Секое месење ќе го призатуткаше и ќе го испечеше, Господ да го умножит, како кал; нито арно месен, нито арно печен. (6, 40).

МЕСЕЦ -и м. дванаесетти дел од годината што трае 30 или 31 ден (а февруари трае 28 односно 29 дена); По некој месец прати абер царо по целата земја да дојдат сите момчиња што се за женење од богаташите (2, 288); Од првио ден на месецо ќе си имаат сè што им требат во куќите (4, 137); во мн. форма: м е с е ц и (т е): Ов, мори златна бабо – је рекла девојката – ами сите месеци сет во годината од убави поубави, немаат ни еден лош месец (3, 145); Ај ќерко, ќе те поиспрам до кај чешма да појдиш – и рекла – за да залеиш вода и да те блаосоат месеците, да видиш и ти алтани, како онаа кучка присестра ти што вадит (3, 146); во друг пример: (2, 239).

Во изразот: **по месецо** – по еден месец (кога поминало еден месец); Најпосле се нашол еден чорбаџиски син што приимал да продаа со табла круши и јаболка по чаршија и по маала, та по месецо му ја зел ќерка му од богатио. (5, 54)

Со п р и д а в к и т е: **арен**: Ами зер вие не 'и знаите кој сет поарни и полоши, да што ме прашате мене? Ами и малите деца знаат кој месеци сет поарни. Еднашка Коложег и Сечко сет најлоши; а пак Марта смушена ет со триста умишта, ете тие сет најлоши. (3, 146); **лош**: Отишла девојката кај чешмата и, откоа се здравуала, ја прашале месеците: – Кој месеци сет поарни и кој сет полоши? (3, 146); **некој**: Сопрво му кажале на кавецџијата оти ќе му донесат еден морцки камен за дибек, без да му сакаат за камено пари, само кирија да си ја плати и некој месец што ќе пијат у него кафе, да не му го пишуа на рабуш. (3, 225); **убав**: Вид. кај горните примери; **цел**: Поминале неколку дни, неколку недели и тукуречиси цел месец што не излегуал зетов од дома, в чаршија, како сите мажи што излегуале (5, 122).

Со б р о е в и т е: **еден**: Еден месец што врлаа мрежата, ич риба не ватија (3, 211); Штом еден месец те видов да продааш круши, синко, бездруго ќе ти ја даам ќерка ми со голема благодарност и за уверение на ти од раката моја еден потпис (5, 176); **девет**: Момчето било не до толку итро и веднаш не се сетило оти требало на деветте месеци да му роди невестата (6, 8); За детево (домаќине) што ти рекле оти не било носено девет месеци, тоа саде те лажат; ами еве слушај да ти го кажам есапот колку месеци ни имат детето: три месеци го носив откога ме сврши; три месеци ни имат детето, Господ да ни го поживеит, ете ти девет месеци, домаќине (6, 9); **три**: Поканиле гости, пријатели и се веселиле токмо три месеци време (2, 295); Пратил пашата и го викнал чорбацијата при себе, та го осудил да лежи три месеци апс (4, 272); **шест**: Не ошло шес месеци, се научила арнаутски и разбирала сè што да је речеле (2, 189); **единаесет**: Жената стара стојала многу смуртена, таа била баба Марта, а другите биле единаесетте месеци и најкусиот бил Сечко (февруари) (3, 144–145).

Со п р и б л и ж н и о т б р о ј: **три-четири**: По три-четири месеци чорбацијата си ошол да праша како го супраи Меча (3, 195).

Со п р и л о з и т е: **колку**: ...ами еве слушај (домаќине) да ти го кажам есапот колку месеци ни имат детето: **неколку**: До неколку месеци и тој бил весел, радосен, дури имал пари да му пригодау што му сакале жените (6, 14); По неколку месеци се сети Бричибрадецо (5, 327); Тажила, плакала (сирота вдојца), викала неколку месеци, што до најпосле колку трпелив Госпо, и нему му се смачило од викотниците незини (3, 218); **тамам (на)**: Си ошло

момчето и екимо го залекуал, та го излекуал, тамам на месецо (3, 124).

МЕСЕЦ-ДВА бр. *прибл. околу два месеца*; По некој месец-два, па (мажо) стоел гајлелија и замислен како напре (6, 11).

МЕСЕЧИНА ж. 1. *Земјениот сателит, најблискиот небесно тело до Земјата*; – Е лели си ја видел месечината, чорбаџи, и на душа нè земаш – му рекле Турците – бујрун кај кадијата да појдиме и ако ти е завмет, да кажиш за да го заватиме Рамазанот (6, 80); Сакал неќел Дерменко отишол кај кадијата за да стори испат месечината (6, 80); Му удриле сопрво десет стапои (на каурино) и го прашал кадијата дали вистина је видел месечината. (6, 81)

2. *Месечева свеќлина (свеќлост)*; (Девојчето било) толку лично, што од челото сонце греало, од градите – месечина, од двете раменици – две ѕвезди деници (2, 187); Уште од првата вечер видела цареа ќерка една голема светлина во мазгалката од зандано ...Кога насрела во мазгалката во темна зандана, што да видит? Едно момче со сонцето на десното рамо и месечината на левото! (3, 112); Вечерта кога седнале да вечераат со царот на трпез, царев зет седнал помеѓу две убаи невести и од десното рамо му греело сонцето и од левото месечината (3, 115); Красте краставо – му рекол очув му налутен на детето – на тебе ќе угреат сонцето и месечината! Не ти страм да се застрамиш, туку таквие зборои зборуаш, за тебе ќотек, ќотек! (3, 111)

Во и з р а з и т е: **без месечина** – *(немало месечина) темно (било)*; Темно било без месечина (4, 79); **има месечина** – *времето било јасно, се гледало*; ...и бидејќи имало месечина (на арамијата) му се пресенила сенката од гредата поблизу пред него и стапил на бош, та паднал на плеќи среде куќи (6, 64); **месечината греала како ден** – *месечината силно греела*; Месечината греала како ден, а тој бил свртен откај езерото и гледат во бистрата вода како солза што била и се радуал оти било убао тоа езеро и тоа поленце околу езерото. (3, 98); **очи колку една месечина** – *мошне кружни очи*; Таа пуста змија била голема колку еден тапан; едни очи колку една месечина биле големи и како месечина што свето, така и очите ѝ светеле. (4, 72)

Со п р и д а в к а т а: **новата**: Му текнало на Дерменка оти насирале во водата за да ја видат новата месечина, да појдат кај кадијата да кажат, (испат да сторат) и бакшишо да земат. (6, 80)

Со б р о ј о т: **една**: Вид. кај изразите.

МЕСИ(Т) *гл. несвр. со мешање на брашно и вода прави месо.* **а.** *самостојно;* овде: *удвоено;* Мори невесто, мори душко – ѝ рекол свекоро – вака не се месит леб со мрза, лебот месење знаиш како сака? Да го месиш, месиш, дури да се умориш и пот од челото да ти избие и под опашка (6, 40). **б.** *со именкиите:* б а к л а в а: Однесол (богатио) брашно у една стара жена да му меси една баклава (3, 224); з е л н и к: Да и јас тоа сакам – си рекол сам со себе – да месиш зелник (жено) и да дојдиш на ливада, та ќе си го видиш убоото! (4, 275); Секи ден работа имам: во понеделник си месам посен зелник, торник пототолник (6, 7); к р а в а ј ч е: Ја натерал кафецијата жената си да му меси едно кравајче и да му клаи стотина алтани во кравајчето (3, 226); л е б: Во темни зори станал вурнацијата да меси леб (3, 152); Ќе земам да сеам брашно за леб да меса, тој (мажот ми) ќе дојди и ќе ми го земи ситото од раце и ќе ми кажуа као да го вртам ситото (5, 342); Што да напраела, али леб ќе месела, али манца ќе зготвела, сè ќе имало нешто гнасно ...што да видит чоек нешто и да се згнасит од Мариното готвење (6, 41); (мори Марие) засучи 'и тие пусти ракаи и поли до лакти и така меси леб и готви манца (6, 41); м а з н и к: Слушај, мој мил побратим, денеска ќе месам еден мазник, една бела погача, една пржена кокошка, еден пагур ракија и една карта вино тригодишно (5, 206); п о с к у р и: Брготе, земете го просото, сомелете брашно, месете поскури и донесете 'и за да литургисам и причесна да изваам и да му е блаосоено просото (3, 247); п о г а ч а: Мори домаќинко ...ај да ја заколиме кокошчицата и меси една погача од брашенцето, та да го канам Господ за вечера (4, 63); Месија (луѓето) бели погачи и ватиле да се викаат меѓу себе по гости (4, 149). **в.** *во пасивна употреба со с е;* Мори невесто, мори душко – ѝ рекол свекоро – вака не се месит леб со мрза, лебот месење знаиш како сака? (6, 40)

Во и з р а з о т: **месен** – **обесен** – *зайово;* Е, е, Госпо знаи ти некиш да сеиш жито, да може да чекаш нешто месен – обесен да најдиш низ нивјето, на трњето да ти роди! (4, 118)

Во д р у г и п р и м е р и: (2, 182; 6, 7).

МЕСНЕТ *м. (тур.) висока должност, служба;* Гускарот ...сеќавал оти дури е гускар, никаква чес нема да добие. Сеедно тоа нешто во умот му било и барал некое чаре за да му речи на царот да му даит некој поголем меснет за и тој да напреднит во чес, како сите негои другари што напреднале, кој паша беше се сторил, кој јузбашија (5, 123).

МЕСО *ср.* 1. *мускулесѝоѝо ѝѝкиво на ѝѝелоѝо кај човекоѝи и живоѝниѝе*; Силата излегуала: од влакната, од месото, од коските (5, 113); Му рекла (бабата на Габер-гаго) да му клаат на колениците по една кожа од ежо со боцките во месото (6, 106); ...а змијата му рече оти чкрапите сет полоши од змиите, – чунки кога ќе го ужилуат некого чоека, со врвот од опашката не само еднаш ќе го дупнат, ами колку пати ќе очекорат, толку и ќе го дупнат во месото чоека (2, 62); *во мн.:* м е с а т а: Ќе умрам и орли, врани, месата ќе ни 'и јадат (2, 141); Тргајќи силно наудолу му се закачила во месото и колку тргаше наудолу (Пејо), толку се закопуал српо во врато. (6, 220); Силата излегуала: од влакната, од месото, од коските, од утробот и најпосле од мозокот.... Ете една мудрос од простите селани, што треба и ние да ја држиме, ако сакаме да бидеме здрави и многу да живеиме (5, 113).

2. м е с а – *(кај човекоѝи) задниоѝи дел од ѝѝелоѝо на кој се седи; буѝови*; Христос го пратил ангело некоаш за да му земи душата на една жена сиромашка со пет машки деца. Влегол ангелот во куќи кај жената. Ја гледат искината партал од партал во алиштата, дури месата је се гледаа од снагата (4, 53).

3. *мекиоѝи мускулесѝи дел од закљано живоѝино*; ...најпосле беше му текнало (на поголемците) да бараат некој голем мачор и силен да го ранат во таа одаја кај што го чуале месото да 'и ваќа глувците (2, 45); И почна (мачорот) да го учи (сина си) како да се однесуа со вардењето месото и со глувците (2, 46); Уште за малку не му втасало месото (2, 116); Тој не знаел жените од кај го точат ножот, што си сечат месо и кромид кога да си готват манца; чунки жените го точат од кај да му се вдаит: од стапчето, од грнето (4, 221); Толкуа време што идиш и му јадиш бадијава месо, доста веќе со тој пусти прст (5, 14); Секојпат коа ќе земел месо еќимо, али ќе поминел покрај касапо, сè така ќе му велел и сè поевтино месото ќе му го сакал (5, 14); Еден умен чоек сакал сина си да го итрит, та му дал пет грошеи пари и го пуштил на касапница да купит месо (5, 84); Зело месо детето од старио, со благодарение големо што му дал, и му го однесол на татка си (5, 84); Секој чоек што ќе купел месо од тој касап, се чудел на негојио тавмин и секој одел на друго место да го претрга, и коа ќе видел оти токмо му излегуало месото, на големо чудо стануал (5, 170); Од голем тамавќарлак што имал (чоекот), тики дома не купуал месо и друга манца, ами сè по пиперки и со праз поминуал. (3, 223); ...зел сиромашот и го одрал

телето, та си зел од месото колку што сакал и колку што можит да носит за попат, да му се најди за јадење. (5, 205)

4. *пригошвено јадење со ѓаква намирница*; Море де, бре братко – му рекол другои – од јадење рогои не ќе изваиме, де! Здравје, здравје, да јадење не је ништо, лели чоек да се најди колку што му сака душа, сеедно а си јал леб и сол, а си јал леб и месо. (5, 77); Пците ватиле да праат на луѓето пакос: ...на кого месото од грне беа му го изеле... (2, 51); Е, е, бре братко, дали паметуаш кога го закопуаше крал Богдан азното, што пусто јадење сме јале, месо од крави јалоици? (3, 72); Му се ставило месото (на двајцата пријатели) од дивите пајки пред нив (5, 360); Голем канон ми дадоа, чедо: месо ич да не каснам дури сум жив (2, 137).

5. *мрша*; Во истото време коа дошла најпосле (мечката) до месо, тики рипнал просто (Еѓуптино) и кога виде мечката што не беше видела, свикала што да можи и од страв беше ји пукнала жолчката и си падна пчојсана наземи. (6, 73); Секи ден (на арсланот) му даале по една пресна мрша месо да јади (2, 45); Месово на куче мириса (4, 169).

6. *мекиот дел на овошјејто*.

Во и з р а з и т е: **живо месо** – *ѓол*; Ами ај нека ми е за ум и за сите животинки за урнек да гледаат од мене и да знаат оти чоекот, ако е живо месо (гол) без заби и нокти големи, пак ет појунак од сиве живи сверои на веков (2, 86); **(искината) дури месата је се гледаа од снагата** – *била многу сиромашка*; (Жената) искината партал од партал во алиштата, дури месата је се гледаа од снагата (4, 53); **месата си 'и јаде** – *многу се кине, се јадосува, се нервира (од мака и ор.)*; Викал, пискал сиромав касмет, му се молел и му се колнел, дури месата си 'и јадел оти ќе го обогател од мерата надвор, сал да не го убиет (2, 245); Повторо сиромаиот му се колнел (на коњаникот), дури месата си јадел, оти абер немал за мушама да нашол. (4, 134); А, проклета жена!... ми се колнеше и месата си ја деше оти од срце ме милуаше? (6, 45); **месата си ја деше** – *ужасно се јадосуваше*; „А, проклета жена! Ах, Јуда Искариотска една! Да вакваа беше милоста твоја што ме прегрнуаше и ме целиваше со Јудино целивање? И што ми се колнеше и месата си ја деше оти од срце ме милуаше? (6, 45); **месо в уста ич не сум клала** – *само постојам*; Треба да занаш, брате гусаку, оти јас сум се покајала и сега само постам, само тревица си јадам, месо в уста ич не сум клала (2, 6); **месо од камила** – *камилско месо*; Коа дошол чиракот од некаде дома, беше се научил од мајсторицата оти дал месо одф камила на

една баба. (5, 350); **од брав месо** – *бравско месо*; Седна волко на реченото место и вати да си `и острит забите за да јајат од брав месо (2, 22); **од прасе месо** – *ѝрасеишко месо*; ...дали вака ми било речено, наместо од прасе месо да јадам понапред, сега си јадам жаби (2, 150); **од свиња месо** – *свинско месо*; Кој ќе прогоори по каурцки, од свиња месо да јаде. Ете да знаите, алаар (6, 131–132).

Со и м е н к и т е: **дробенка**: Море ако те дупни едноногио да дојдиш овде да се излажиш и да касниш од дробенката месо што је на канцава... (2, 31); **дробенче**: – Лани јас овде вечерав, по девет кофтиња за пара ми паднаа, а пак вечерва по едно дроненче месо ни даде, по еден грош ни зеде. (6, 95); **залаче**: Трешти пупунчето да бегат и на лисицата да му се моли и да му таксуат квачка со дванаесет пилци да му донеси на лиса за да се изнајади, арно, а не него да го јади, колку едно залаче месо (2, 20); **казан**: ...заоведал (царо) да сварат пет казани месо за вечерта да `и изеат сите. (3, 107); **и кромид**: Тој (ѓаолот) не знаел жените од кај го точат ножот, што си сечат месо и кромид кога да си готват манџа; чунки жените го точат од кај да му се вдаит (4, 221); **леб и**: Море де, бре братко – му рекол другои – од јадење рогои не ќе изваиме, де! Здравје, здравје, да јадење не је ништо, лели чоек да се најади колку што му сака душа, сеедно а си јал леб и сол, а си јал леб и месо. (5, 77); **мрша**: Секи ден (на арсланот) му даале по една пресна мрша месо да јади (2, 45); **ока**: –Ами мојио кѝсмет овде је, бре браќа, да се видам и да ги прашам оти јас сум олку сиромав, што да не можам една ока месо да купам за Велигден и да си `и омрсам децата – му рекол сиромајио. (3, 263); **парче**: ...и откоа виде (лиса) оти нема никој, се врати кај групчето ископано за неа и видела парчето месо (2, 32); **черек**: – Ама касапбаши, да ми даиш еден черек месо, ем најдебело и најевтино, оти јас ако не ти го излекуав прсто, ќе си беше без прс. (5, 14).

Со п р и д а в к и т е: **арно**: Месо арно и дебело ет парите назад, оти во него кога ќе се готвит мас неќит и од лојот можиш да изваиш, да да ти се најдат за една друга манџа да си зготвиш (5, 84); **дебело**: Дај ми мене подебело и поевтино месо (5, 13); **евтино**: Тогај беше му се наполнила глаата на друзите оти евтиното месо е поскапо од скапото (5, 174); **закачено**: Вид. погоре; **испогането**: Со кое прао ми давате мене месо испогането од глувци да го јадам, бидејќи ви сум цар? (2, 45); **најарно**: Отишол и еќимо и тој да купуа месо и ватил да му вели и да му се фали као секоаш што му велел, оти тој му го оздраве прсто и треба да му даи мајарно месо и најев-

тино (14–15); **најдебело**: – Ама касапбаши, да ми даиш еден черек месо, ем најдебело и најевтино, оти јас ако не ти го излекуав прсто, ќе си беше без прс. (5, 14); **најевтино**: Вид го примерот кај *ирид*. **најарно**; **расолно**: Седнале (Гркот и Бугарите) да јадат и му ставил неколку саани расолно месо (6, 146); **нетргано**: Касапо што продааше месо нетргано и да биди токмо – *наслов на ирикзна*; – Јас така продаам, пријателе – му рекол – нетргано месо; ако не веруваш, оди на друго место, тргај го, ако излези еден драм кусо, ќе си платам цезата. (5, 170); **нечепнато**: ...видоа (луѓето) неколку стари удаени и остаени наземи и месото ич нечепнато. (2, 46); **поевтино**: – Ама, касапбаши, дај ми мене подебело и поевтино месо, оти јас ти го оздарев прсто. (5, 13); **телешко**: ...запалил оган (сиромавио) и испекол од месото телешко што го носеше и беше се наручал свински (5, 205).

С о г л а г о л о т: **мириса**: ...за да завечераат, и едниот рекол: – Бу ет, кѹпек кокар (месово на куче мириса) (4, 169).

Во д р у г и п р и м е р и: (4, 173); **место** На определеното место сите бивши богаташи му се преставиле пред царот и сите му се откажале да му даат посаканата сума, чунки немале (4, 97).

 м е с а – б у т -ови м. 1. горниот месест дел на задната нога од заклано животно; *Го носам буџоџ, а, џо мене улиџиџа муви* 2. (кај човек, животно) задниот дел на ногата од половината до колелото; *Врџиме со буџовиџе и со задниџиџе, со слабиниџе* 3. разг. бедро, колк.

МЕСТО -а ср. 1. *џросџтранџџво на земјатиџа (џоџолемо или џомало) на (во) коеџиџо неџиџо се наоџа, се случува, сџџанува*; Местото било на една висина и застанале тамо (4, 72); Му текнало на помалио брат Петрета за зборот што му го рече мајка му, да не спијат на тоа место (3, 97); Сите беа го бендисале местото да си лежат тамо (3, 98); Гледајќи ангелите од Деница местото кај што седеле оти не било као рајо, ами лели му се нажалило (4, 10); Нека зини местото ...и ве голтни со сите твои врагои што враждуат против мене! (4, 11); Зеде Тома аршино, го измери местото (4, 160).

2. *џџределен дел џџврџинаџиџа на земјатиџа, џџрче земја*; Откога си уредил старио местото за живеење, го натерал сина си да заколит едно јагне (5, 233); Го одврзал Итромана Петка од дрвото и застанал тој на местото до дрвото да чека коа ќе дојдат царските луѓе, ама со тој збор да не го врзуа за дрво, ами одврзан да

стои. (6, 206); Ако имаш ти една ругузина место, го имаш саде за тебе, а не и дванаесемина што 'и носиш по тебе. (4, 65); *со ѓл. з а р а м н и*: Зеде Адам еден остар камен, како што го учеше ѓаолот, зарамни местото кај што ќе праеше колибата (4, 15).

3. *определен дел од ѓело и др.*; Падна чоекот и без да му текнит за да шумкнит местото со уста, по некој час му влезе отручката в срце и си умре (2, 63); Ќе го намачкаш местото со мед и ќе го посолиш со најлутата букоска пипер (5, 51).

4. *населба (село, ѓраг)*; Некој си многу богат чоек патуал и го стемнило баш во тоа место кај што живееше сиромано (3, 190).

6. *иредел, ѓериѓорија, обласѓ*; Откоа изврвиле местото од дивите луѓе, 'и нападнале арслани, киплани, змии (4, 71); Во тоа место беше се напраил еден бој и многу луѓе имало истепани (2, 155); Ете, као Госпо, сполај му, не ни се чинеше мукает, чунки си имат триста гајлиња, по целио век; не едно место, не е две места, има со милиони, тики затоа навреме не ни се дава дож и друго за да стани ваков берикет – му се фалеше селаните на дедо Илија (4, 140).

7. *куќа, семејство, човек*; Сите најдоа место и се изглавија, само најмалио не можел да најди место да се глави; бре вамо удри, бре тамо, не можи да најди, битти даваси (2, 252).

8. *живеалишѓе*; Е, сполај ми ти, Господи, оти има и за нас место (2, 227).

9. а. *служба, работѓа*; Сите најдоа место и се изглавија, само најмалио (брат) не можел да најди место да се глави (2, 252); Е, арно ќе одиш ти на ацилаќ, бре мачоре – му рекол 'рсланот – ами ко го ќе остаиш на местото твое да го брани местото од стаорите? (2, 46). **б. *(службена) ѓоложба; должностѓ, обврска***; Мунасип се нашло ѓаконо да го попопат и за неколку дни го попија и му фатил местото на аргосанио поп (4, 282); Деница си извршил планот и мислел ќе биди над сите чиной ангелски, на местото од Риста главен кумандир (4, 9).

10. *расѓојание од одредена ѓочка; час месѓо иѓн*.

Во и з р а з т е: **болно место** – *неиѓо иѓо ѓредизвикува ѓолема чувсѓивѓелностѓ коѓа ќе се сѓомене*; **во место** – *месѓо, намесѓо*; Ме излага тој никаков мајстор, што ми даде ореи во место пари (3, 34); Што ми даваш папази во место потпис (4, 255); Јас го повикав да лежит оваа вечер кај нас, во место синчето наше што ни умре (6, 202); **го удри на лошо место** – *ѓо рани ѓешко, смрѓоносно*; Изваил (чоекот) пиштоло, та го удрил (кучето) на лошо

место и на часо не паднало, ама ошло кај торбата со парите и се свило околу торбата (5, 10); **го сплеска на место** – *џо усмрѝи без да ѝрејне*; За пакос на бумбарчето, да се погоди една тврда круша, та да го удри и да го сплеска на место. (2, 16); **две добра на едно место не бидуаат** – ; Две добра на едно место не бидуаат (5, 77); **дојде на нечие место** – *замени некоџо во работѝаѝа, службѝаѝа*; **збор на свое место** – *сосем оѝравдано, умесно речено*; **здраво место не остаи** – *сѝ ѝрежледа, сѝ обрна*; Како бара (берберот), како бара, здраво место не остаи, а не му текнуа в ковчег да побарат. (5, 314); **место за приказна** – *мошне убаво месѝо*; ќе биди ова место за приказна на оваа убаина и на овој берикет што го има овде (4, 74); **место не остаи** – *сѝ ѝребара*; **место празно не останало** – *сѝ било зафаѝено, ѝоѝолнеѝо*; А пак сета земја беше се исполнила со жаби и жабари, место празно не останало без да имат жаби; санким со камење беше послана земјата... (4, 110); **на место го остаи** – *џо уби (без да мисли мноџу)*; Коа го бувнале (бравите волкот)... со рогоите в слабиње, на место го остаиле (2, 23); **на местото** – 1. *на ѝоа месѝо*; Го одврзал Итромана Петка од дрвото и застанал тој на местото до дрвото да чека коа ќе дојдат царските луѓе, ама со тој збор да не го врзуа за дрво, ами одврзан да стои. (6, 206). 2. *на самоѝо месѝо (каде шѝо се случувало нешѝо)*; За да може царо да ја земе (девојката), таа се смрамори на местото. (2, 262); Бодинаѝица (чоeko) ошол на местото и коа гледа – кучето завиткано околу торбата и пџојсано (5, 10); На викнуањето од мажот, жената како да се уплашила и беше замолчила, та на местото незино, му кажала сѝ со ред од аз до ижица девојчето (6, 229); **не мрдал од местото** – *бил убиен на самоѝо месѝо*; ...видел Габер-гаго еден орел под дабот – лежел на плеќи – и веднаш симнал пушка бозоа со сиџими врзана и – бам сторил со уста, тики беше го отепал орелот, ама не беше мрдал од местото (6, 105); **немало место** – *немало каде*; Отишол потамо Петко и тамо спиеело дете. Аслиќелам немало место кај да седни Петко (2, 252); **немало празно место** – *сѝ било зафаѝено, ѝоѝолнеѝо*; А пак гадои – целата земја се покрила со жаби – големи као некој пајки – змии, смокои, гуштери, гуштерици, чкрапји, као некој јажиња беа се провлекле, по целата страна немало празно место (4, 115); **од многу места** – *од различни сѝрани*; Од многу места од книгите му носел доказателство оти треба да се жена(т) и да си имат секој по една жена и нека бидит и таа кауѓерица (4, 257–258); **свето место** – *Ерусалим и др. месѝа сврзани со Хрисѝа*; **се здрвиле на местото** – *мноџу се уѝлашиле*; Видуајќи го децата Арапо, сите

беа се здрвиле на местото од страо негов. (2, 282); Коа ја видел чоекот така зината (ламјата), се здрвил на местото (2, 219); **тука не му је местото** – *нема иџиреба од иџоа*; Уште многу имам, мрзло, да ти велам, илја тука не му је местото (6, 94); **ќе те остаам на место** – *ќе иџе убијам (без да мислам многу)*; Бре, знајш оти, ако те ватам за грчмак, тука ќе те остаам на местото, или не знајш? (4, 272); **човек на свое место** – *исправен човек*.

Со и м е н к и т е: **парче**: Аман, бре чоече – му рекол Адам – зашто не ми остааш да си изорам едно парче место за и јас да живеам? (4, 12); **ругузина**: Сакај му една ругузина место во рајот, за кога ќе умриш, барем тамо да седиш (4, 64); **саат**: Како го вртка, како го сука до некој саат место, што дури се смрачило (4, 259); **час**: По некој час место дошол до едно големо вириште (4, 100).

Со з а м е н к и т е: **вакво**: Друго вакво место не е чаре да можиме да најдиме (3, 99); **некое**: До некое место го стемнило (детето) и се притиснало до некое дрво, та преспало некој саат и пак рипнало да бега (2, 200); **фиљан** (*неизм.*): Секој да дојде на фиљан ден и фиљан место да си бендисаат царцките ќерки (2, 275).

Со п р и д а в к и т е: **арно**: Местото кај што ја сакаа (ќерката) многу беше арно и беа многу богати (2, 190); Таа беше си одбрала прво арно место, кај што дожд, ветър, сонце и друга некоја лошотија да не ѝ го ваќа (2, 97); **баш**: Почнало девојчето така да мети и по неколку недели од баш место ја посакале за баш момче и се омажила (2, 234); **високо**: И му пошол една вечер волкот кај овчарот, та се качил на едно високо место (2, 43); **далечно**: Јас сум од далечно место, од еден арен татко и од лоша мајка, јас имав еден брат и една сестра. (3, 285); **друго**: Откоа му напраи момчето дупката, го натера да се скрие на друго место и коњчето вистало што да можи и не можи. (2, 263); Ако се погодеше (мажот) некоаш да јади на друго место манца, ич не ја бендисуаше, чунки не била подварена (5, 339); Ако ојме на друго место, бељата си 'а бараме (3, 98); Секој чоек што ќе купел месо од тој касап, се чудел на негојио тавмин и секој одел на друго место да го претрга, и коа ќе видел оти токмо му излегуало месото, на големо чудо стануал. (5, 170); **здраво**: Го викнал анџијата (момчето) една вечер и го молил да му најди едно здраво место кај да 'и клаит парите да му стојат (5, 120); Барал, шуркал (мажот), место здрао не остаил неизбарано; за в оцак не му текнало да побарат. (5, 313); **клето**: Сите се насрдиле на Адама оти да греша и да се мачеле луѓето од себепо негов, та се дало еден глас од учените: секи да оди тамо и да фрли по

три камење на тоа клето место (4, 23); **колнато**: Сите го велеле местото оти било лошо или колнато од Бога (4, 24); **куќно**: Првин (мажот и жената) си продале куќното место и со тие пари си купиле троа брашенце (5, 253); **лошо**: Вид. кај к о л н а т о; **наудолно**: Местото беше било наудолно и беше се отркалила лубеницата (6, 176); **непознато**: Тој (Итроман Пејо) кажал од кај бил и како заскитал по тие непознати места и села (6, 204); **определено**: Седнал (ушакот) на определеното место кај што треба да седи и да суди (5, 200); **празно**: Вис. кај изразите; **проклето**: ...и мунасип нашле да напраат три крстои од тие три рвја останати над проклетото место (4, 23); **реченото**: Седна волко на реченото место и вати да си 'и острит забите за да јадит од брав месо (2, 22); **скришно**: Кога се најдов во толку скришно место скришен, сестро лисо, од радос ќе излетав, чунки веруав оти не ќе можит (цареа ќерка) да ме најдит. (2, 198); Се уплаши (Касметлијата) и побара некое поскришно место да се позасолни од некоја сверка, ако ми дојди ноќта (3, 298); **стрмно**: Местото беше било стрмно, се стркалил тапано наудолу (6, 199); **таков**: Коа ќе ја најдеа реката на таквие места да течи, сè си мислеа аскеро оти таму треба да ѝ је глаата (4, 71); **убао**: Ха – беа свикале сите со еден глас – еве ни убао место за лежење вечерва, аслим еве и кај се закриват сонцето (3, 98).

Со р е д н и б р о е в и: **прво, второ, трето, четврто**: Имало прво место, второ, трето и четврто (3, 154).

Со б р о е в и т е: **едно**: (другарите) чекаа до едно место од кај што можеше да се видуа и да се слуша викањето им (5, 97); (Момчето) го натерал (каќмето) да очисти од едно место во аро и да крени една плоча (3, 292); Се нашле еднаш треската и болвата на едно место (2, 102); Седнала (невестата) на едно место да се почини и коа видеа – беше ѝ се скинале опинците (2, 170); За да си бендисат девојче син му од царот, царо напраил еден ауз на едно место и го наполнил аузот со шеќер-шербет (2, 170); **две**: Ете, као Госпо, сполај му, не ни се чинеше мукает, чунки си имат триста гајлиња, по целио век; не едно место, не е две места, има со милиони, тики затоа навреме не ни се дава дож и друго за да стани ваков бериќет (4, 140); **три**: Влегов во Стамбол, на три места ме ватија и ми зеа три бешлајци баждар на празни кошеи (5, 147); **пет**: Се качил мажо и почнал да 'и бара капките и да 'и фаќа; на пет места фатил, а на педесет окршил (6, 10).

Со п р и л о з и т е: **баеги**: Се истаи од погачата баеги место (2, 21); Дури да види (момчето) што се стори чумата, дури да вјав-

ни метлата, беа откачиле баеги место. (2, 260); Го врлил чешалото и станало една голема камениста планина и дури да 'а помини Арапино, пак момчето беше откачило баеги место (2, 285); Дури се мачија Арапо и кобилата да 'и искршат (трњето), баеги место беа откачиле. (2, 286); **многу**: Куките нивни беа бележити по по арабитилако што беа раскапани: ...на многу места варта распадната; пенџерињата залепени со книги... (5, 323); **неколку**: Пресекло неколку трски од крајо на виро и изврвлести остро како шилци, та 'и закачи во вирот на неколку места без да се гледаат, со ниет за да се убодат децата што се капеле. (4, 101); **толкуа**: Еве (сестро) од толкуа места кај те сакаат за да те земат за невеста (3, 141).

МЕСТО *иредл. намесѿо*; Ако, ако, нека те види еќимо место мене – му рекол царо – да белким ќе има и за мене некој сељамет (6, 190); *со иредлози иред себе*: в о: Ме излага тој никаков мајстор, што ми даде ореи во место пари (3, 34); Јас го повикав да лежит оваа вечер кај нас, во место синчето наше што ни умре (6, 202); н а: Си пошле кај царот и си ја зеле бабата на место мајка и тамо се заселија (3, 59); Ангелите донесоа дванаесет свешници; на секој свешник по една јасна ѕвезда светеше на место свеќа (4, 79); Што ми даваш папази во место потпис (4, 255); Еден богат тргоец бил бесчеладен и зел едно сиромашко дете, та го посинил на место своја челад. Го гледа, го расти, се сторило осумнаесе години момче (5, 229). **во место, на место** – *намесѿо*.

Во и з р а з о т: **во место** – *намесѿо*; (Лошата жена) 'и изваила кокошките од вреќа и во место кокошки беше ја клала една кучка што ја имала, за коа ќе дојдела лисицата, да ја изеот. И за вистина така се сторило. (2, 37)

МЕТАНИЈА -ии (грч.) (*обично во мн.*) *при молење поклон доземи во чест на некојо*; овде: *во еднина*: Умирајќи еден богат човек, ги викнал сина си при себе и го натерал да... му даит проштење. Кога чул тој збор син му од богатио, од татка си, се расплакал и му сторил метанија, му бакнал рака, а пак богатио го ватил за рака и си го прегрнал, та си го бакнал в чело, (3, 117–118); Отишол (чоекот) при поснико, му сторил метанија, му бакнал рака и се здравуал, та му отворил за ошто дошол при него... (5, 38); *во множина*: Еве оваа вера треба да е поарна, чунки немаат просто стоење два-три саати, ами ќе седам на стол; можи и да нема многу пати и метании на две колена, ами само на едно колено (4, 181); Нема постење, нема метании, ами само едно замижување коа ќе се

молат и толку (4, 182); Метании, молитви утро и вечер праеле (домаќинот и домаќинката) и Бога се молеле, само и само Господ да 'и подари и да не бидат толку сиромаси. (4, 164); Поснико во тоа време не спиел – максус, само да види колку метании ќе стори вдојцата... (колку пати ќе се поклони – Д.М.) (4, 171).

Во и з р а з и т е: **метании праи** – *се иоклонува*; Утро, вечер (бесчесната жена) со саати се молела и метании праела пред икона. (5, 162); **метании чини** – *се иоклонува*; ...е, е (чедо), метании непрестајно да чинам; е, е, броениците непрестајно да 'и тргам и „Господи, помилуј“ да велам (2, 13); одил, одил (сиромаси) и дошол во една друга пушта планина и на стемнуање се прибрал до една пештера и кога гледат во пештерата еден старец, богомолец, кај се крстил и метании чинел (4, 91); ...еден старец најдов во една пештера се крстеше и Бога молеше и метании чинеше... (4, 93); **му стори метании** – *му се иоклонил*; Умирајќи еден богат човек, ги викнал сина си при себе и го натерал да му стори метании и да му бакни рака, та да му даат проштење. (3, 117); **прави метании** – *се иоклонува*; ...и паднал (мачорокот) на коленици за да преај метании и кревај рацете наугоре, чини, врти 'и белките од очите на небеси, гоа на Господ му се молел (2, 12); **сè метании чинел** – *иосиојано се молел иоклонувајќи се*; Дење, ноќе сè метании чинел (посникот) и Бога молел за да го прости и да го посвети (4, 170); **со метании** – *иоклонувајќи се доземи*; Си почнала вдојцата да си работи многу и да се моли на Бога, со метании и со крстење по малце (4, 173); **со метании чинење** – *иоклонувајќи се доземи*; На Чисти понеделник тргнале кауѓерите по метании чинење во црквите и богомолие (6, 93); Знајте оти кауѓерлакот ет многу мачен; кауѓерлакот ет мачен: со постењето, прво што не треба многу јадење и многу ет сè и сешто пијење, со метании чинење, да така можите да се светите. (6, 155); **стори метанија** – *се иоклони доземи*; Влегла кај дуовникот (жената), му сторила три метании и му бакнала рака (5, 47); Отишол при поснико, му сторил метанија, му бакнал рака и се здравуал (5, 38); **стори три метании** – *шријаиши се иокони доземи*; Вид. кај бројот т р и; Му сторила три метании (жената) и му бакнала рака на дуовнико и застанала пред него (5, 45); **чини метании** – *се иоклонува доземи*; И ватил (мачорот) да се крсти и метании да чинит и да 'и тргат броениците зрно по зрно и да викат што да можи и не можи (2, 12); Тргнал по сите шандани да 'и пали и метании да чини, пред секоја икона крвал рацете наугоре (5, 165); Кога гледат во пештерата еден старец, богомолец, кај се крстел и метании чинел

(4, 91); Еден старец најдов во една пештера се крстеше и Бога молеше и метаниј чинеше (4, 93); Бре, колкуцка малце се молела Богу оваа вдоица, ами ако држи празници, в црква да оди и метаниј да чини коа мене, кизнај колку светена ќе биди! (4, 172)

Со б р о е в и т е: **три:** Откога му стори свети Илија три метаниј на Бога, си слегол од планината и си ошол дома. И од тој сат се што да видеше да се праит нешто лошо или арно, за сè ќе се речеше: – Така е волјата Божја. (4, 135); Коа чуле кауѓерите оти ’и свршил егуменот, голем ќев беа напраиле и по три метаниј беа му напраиле. (4, 259); Влегуале луѓе в црква, влегуале и најпосле дошол некој чоек. На вратата сторил три метаниј, со прекрстени раце влегол в црква, со наведени очи... (5, 164); се поклонила (Ева) и сторила три метаниј и фатила да се моли на Бога. (4, 21); Му сторил свети Илија три метаниј на Бога и пошол, та се скрил до дрвото. (4, 133); Влегла кај дуовникот (жената), му сторила три метаниј и му бакнала рака (5, 47); **триста:** ...јас не веруам (оче) да ми е светилако со твојо, што праиш по триста метаниј на еден и со тревичка и коренчиња живеиш. (4, 187)

МЕТЕЈКИ *џл. ирил.* од м е т и (т); Метејќи дворо жената од комшијата тогај, и видела лупешките од јаболкото наземи ’и пресни бидејќи и мерендисала на нив дека биле многу црвени... (2, 165)

МЕТЕЊЕ *џл. им.* од м е т е; ...ручале што ручале и триста маани је нашол (домаќино на жена си) во трпезата кревање, во метењето трошки, те и во сите друзи работи што ’и сработила до вечерта (5, 346).

МЕТЕРИЗ *м. (тур.)* *погодно место (обичо окој во земја, ров) за иресјирелка;* овде: в а т и м е т е р и з – *заземе ојределена оубранбена положба;* ...помалио царцки син Петре не легнал да спие, ами ватил еден камен метериз да варди ноќта што ќе излезит, чунки тој се веруаше оти ќе има некоја сверка тамо. (3, 100); ...за касмето од дебраните, не го вати него ни еден куршум, чунки беше ватил арен метериз (6, 120).

Со п р и д а в к а т а: **арен:** Вид. го горниот пример.

МЕТИЛАВ *ирид.* **1.** *ишћо е болен оо метишл.* **2.** *ишћо е оо овца, болна оо метишл.* **3.** *(ирен.)* *никаков;* Ах, проклета сиромашија – си велел сам со себе (сиромашо) – што си толку лоша, за еден цигер метилав пол ден измет да чинам! (5, 17); Пусто ви останало и

чорбаџилаќо ваш, и добрината ваша што ќе ми ја напраите со метилаиот ви цигер, со смрдено некое чкембе и црева (5, 17).

МЕТИ(Т) *џл. несвр. м е т е – чистии собирајќи џубре и сл. со метла;* Да бегаме ден саат понапред, оти чумата има брза коња, една метла што си мети куќата, ќе ја јавни и ќе нè фтаса, та ќе нè погуби (2, 256); Син му (на Силјана) свињите...’и испуштило за в гоеда да одат, сестра му куќата ватила да ја мети и гнојо да го врлат (2, 149); *во пасивна уиоџреба:* Ете вака се мети, магарице крас-таа, а не ти као што метиш (5, 342); *џл. ирил.:* м е т е ј к и: Метејќи дворо жената од комшијата тогај, ’и видела лупешките од јаболко-то наземи (2, 165); *со ирилозиџе:* т а к а: Наутро така, навечер па така метит, тамам уште не сум зајдел, ќе почне (девојката) да метит и да ме праша (2, 234); Почнало девојчето така да мети и по неколку недели од баш место ја посакале за баш момче и се омажила (2, 234).

МЕТЛА *ж. 1. предметџ за метење наравен оу заврзани стџеблинки оу некои расџенија;* Засукал (Цане) поли ракаи, грабнал метлата в раце (2, 135); Таа (болвата) бегала и скакала, скукара праела по штиците од одајата, да дури дошла до ќошот од вратата и се пикнала под метлата (2, 104); Ја грабнал со обете раце метлата од долнио крај и је легнал да ја биет од жената си (6, 16).

2. (чудоџворно) џааквиоџ предметџ иџџо може да се движи; Вјавнало момчето и трештиле да бегаат сосе коњо од чумата. Дури да види што се стори чумата, дури да вјавни метлата, беа откачиле баеги место. (2, 260); *ири обраќње:* м е т л о: Метло мори, а ела да те вјавнам, оти десетте браќа ми ’и заклаа десетте ќерки (2, 257); Слушај вамо, метло моја, мила сестро, тако ми таткоа душа, ти се колнам, ако готоо не го сториш ова што ти го вела (6, 15); *ирид именкаиџа:* к о њ: Дошла метла коња од баба чума и је се качила и летнала (2, 257).

Во и з р а з о т: **метла со рака неќела да вати** – *нишиџо не сакала да работџи;* Метла со рака неќела (жената) да ватит за да смети куќата (6, 15).

Во други примери: (6, 16)...

МЕТНИ *џл. свр. м е т н е – 1. ирефрли, зафрли;* (Царскио син) си ја метнал (девојката) на газо од коњо и си ја однесол дома (3, 132).

2. (за џушка) сџави на рамо, нарами.

3. *фрли*; Слушајќи тие зборои Евреите од бимбашијата, наместо да тргнат со прсто чаркоите, беше ји метнале пушките сите в море и останале со празни раце (6, 138).

МЕТРО *ср. м е т а р – мерка за должина (рамна на 100 см);* Му била песокта пазарена на кутурица, на аршин да речиме (на метро), а ја тоарил магарицата од мерата надвор (3, 162).

----- *манасџирска земја.*

МЕЦА *ж. дем. и хий. од м е ч к а;* Му се приближал штркот до меца, одејќи на големо, и му посигнал в грло, та му ја изваил коската (2, 39); *во форма за обраќање: м е ц о:* Појди, мецо, појди долу во полено и ќе го најдиш штркот за да ти ја изваит (коската). (2, 39); Мори де гајрет, мецо мори – је рекол волкот – не плачи оти ќе ти поминит, ама ете коа не ти е од занаато, што да ти праам? Ти не требало веднаш да го јадиш магарето (2, 38); Не е така, мори мецо – му рекол арсланот – не, ти како што велиш за магарето (2, 48); Ами ти, мори мецо, да јадиш магаре, кога ’и имаш јаболка киселички и круши запорничаи да си јадиш и да не се крваиш како касап селанцки (2, 38).

Со и м е н к а т а: **тетка:** Оо, добре дојде, тетко мецо, добре дојде, како стори вака што дојде у мене? – му рекла лиса (2, 39).

Со п р и д а в к а т а: **кутра:** Ами чекај да те праам, мори кутра мецо, ами коа го најде магарето, веднаш го изеде, али полека, полека? (2, 38)

МЕЧЕ -иња *ср. дем. и хий. од м е ч к а, м е ч о к;* Почнало и тоа (детето) да излегуа со мечката и мечињата понадвор да си бараат јадење: јаболка киселачки, дренки и друзи работи што имало во планината (3, 192–193); Плачејќи детето, се учудиле мечињата и ватиле да си играат со него, едното кошни го кај другото, другото кај другото и на истиот час втасала мечката од пасење (3, 192).

Со б р о ј о т: **две:** Таа дупка била мечкина дупка и имало две мечиња мали што ’и родила некоа мечка (3, 192).

Со п р и д а в к а т а: **мало:** Вид. кај бројот д в а.

МЕЧЕНО *оказионален збор сиоред р е ч е н о;* Речено, мечено, јас не знам, пријателе, ами ја ќе ми гледаш ја жив нема да бидиш (3, 80).

МЕЧКА *ж. најкрујниоџ див свеп Ursus arctos во македонскиџе краишиџа;* Ами можи зер некоаш мрва со мечка да се бо-

рит, да и вие со мачор да се борите?! (2, 11); *во членувана едн. форма*: И вистина така сторија. Мечката барајќум секаде мрави, одвај тамо беше 'и видела (2, 88); Плачејќи детето, се учудиле мечињата и ватиле да си играат со него, едното кошни го кај другото, другото кај другото и на истиот час втасала мечката од пасење (3, 192); При сè што имаше у царо поголемо азно, па сакал да го земи и тоа азно што го нашол кај изворот од мечката (3, 303); ...тики рипнал просто (Еѓуптино) и кога виде мечката што не беше видела, свикала што да може и од страв беше ји пукнала жолчката (6, 73); Ја врзуал овцата бачо за мечката да ја јади (6, 73); *во мн. форма*: м е ч к и: Што била животинка по земјата сите се множеле ...волци, мечки, лисици и друзи скотои (4, 110); *во членувана мн. форма*: м е ч к и т е: За кџметот негов се погоди до него едно дрво шупливо и се пикна внатре да се скриет да не го изедат мечките (2, 127); Здраоживо имате од царот – им рекле на мечките – како да знаите еден час побрго да појдите кај него (2, 208); Името му е Мечо, брате, на детево, чунки ова дете го најдоа кај мечкината дупка со мечките да живеит (3, 193); Качуајќи се детето да бери јаболка и дренки, го виделе козари и јагленари, дрвари кај што береле, та се чуделе од каде е тоа дете голоо со мечките да оди низ планина (3, 193); Поарно со мечките чоек да живејт в планина, од што со лоша жена дома (4, 274); *во форма за обраќање*: м е ч к о: Ако не те бендисуат, мори мечко, мори посестримо, изим ти даам ти да ја прередиш (војската) поарно ако можеш. (2, 48); Колку за тоа, вистина, мори мечко, требало таа вечер да имало некој чоек што нè слушал овде (3, 304).

С о и м е н к и т е: **посестрима**: Што ми се смејш, мори посестримо мечко – му рекол арсланот – дали не ми бендисуаш наредбата од војската? (2, 48)

С о п р и д а в к и т е: **издојана**: Ах, анасањ, ја му идам до ако на ова куче, ја чаре не бидуа, сега ќе видит тоа копице од мечка издојано, како ќе го гостам јас! (3, 195); **некоја**: Таа дупка била мечкина дупка и имало две мечиња мали што 'и родила некоа мечка (3, 192);: Еден чоек отишол в планина да наставуа една стапица за да ватит некоја дивина мршојадна: ја волк, ја некоја мечка, ја некоја лисица. (2, 30); **ниедна**: Е вала, ветро силно дуаше, шумата шумеше и не видов мечка ни една (6, 188); **пуста**: (Еѓуптинот) уште малце ќе умреше од страв од тие пусти мечки и диви свињи (2, 126).

Со б р о е в и т е: **една**: Една мечка беше му се настрвила на мравите да 'и јадит и ништо живо не 'и остаала да излезат на бело видело за да си збираат јадало (2, 88); Беше видело детето една од мечка стапалка, полна со вода дождоа (2, 180); **триста**: Ами многу мечки виде, бре Манго? – му рекол чоеко. – Можи да беа до триста мечки, чорбаџи, тако ми Бога, ха! (6, 187); сан пачација! (6, 121); – А бре Манго – му рекол – што има, што нема по патот? – Лошо многу, брате! – му рекол Еѓуптинот. – Кога поминав низ коријата, триста мечки видов. Аман, колку страшни беа, умира чоек од страв, тако ми Бога единого! (6, 109)

МЕЧКАР *м. човек шишо ѝришишомил, изоресирал мечка и ја шеџа по села и градови за да го забавува народот (чука на гајре, а мечкаџа игра)*; Ами сега зер конаците мои пусти се? – му рече бего (на Манго). – Не џанам, бег, не се пусти, од нашите мечкари ји наполнија; кај што ти седеа твојте атои, тамо сега лежат на нашите атоите (6, 118).

МЕЧКИН *приг. шишо е на (одределена) мечка*; Мал ли ти е (штрку) бакшишо, во мечкина уста да влезеш и пак жив да излезиш? (2, 39-40); Немој, бре брате, не пи од мечкината стапалка, да не нешто се сториш мечка (2, 180); Го пуштил лошио богат детето во мечкината дупка (3, 192); Името му е Мечо, брате, на детево, чунки ова дете го најдоа кај мечкината дупка со мечките да живеит, та го ватија нашите селани и ми го дадоа мене да го изгледам (3, 193); Се собрале еден ден мнозина селани, се обружале кој што имал и се скриле околу мечкината дупка (3, 193); Таа дупка била мечкина дупка и имало две мечиња мали што 'и родила некоа мечка (3, 192); Да ти кажам, чорбаџи. Ова момче го најдоа в планина со мечките фиљан селани кај што е мечкината дупка до друмо и го ватија (3, 194).

Со и м е н к и т е: дупка; стапалка; уста.

МЕЧО *м. машко лично име*; Името му е Мечо, брате, на детево, чунки ова дете го најдоа кај мечкината дупка со мечките да живеит, та го ватија нашите селани и ми го дадоа мене да го изгледам, чунки од тоа си го крстив Мечо, Ете вака, пријателе. (3, 193); Отрчал Мечо да нарача кафе, и чорбаџијата, како да се сетил за мечкината дупка што го врли детето, та го прашал тргоецо: – Оти го викаш калвава Мечо, пријателе? (3, 193); Си заседнал Мечо при тргоецо баеги време и, за да се исполни пишаното од наречниците

(3, 193); Мечо и ќерка ни нека тргнат отсега, а пак ние квечерина (3, 196); *во падежна форма*: М е ч а: (Чорбацијата) го пушти Меча на бачило да зема брав (3, 196); (Ќерка му од богатио) многу го замилуала Меча, та помислила да си го земи (3, 194); Тогај е кажала ќерка е за книгата што ја донесол Мечо, за оти пишуала Меча да го отепа и сите работи веќе на мегдан излегле (3, 197).

МЕЧОИЦА *ж. жената на Мечо; Мечовица; Легнуајќи си Мечо и Мечоица, беа заспале, што мрак беше и ватило* (3, 197).

МЕУР *м. иркализен појкожен ојок; Собраното од двесте и педесе меура било силата на чоека што ќе излегуа коа се зближуа до жената* (5, 113); Разбрав, честити царе. Ете што кажа старио: „Од два дни и три го јадев“ и од двесте и педесе меури што го збирав, на неделата еднаш је го давав на жената ми коа ја имав. (5, 112); Еве што сака да кажи старецо со тие збороји – му рекол царот. – „Од два дни, на три дни го јадев“, демек сè бајат леб јадел, а па „собраното од двесте и педесет меура еднаш го давам на неделата на жена ми“ (5, 112).

Со б р о ј о т: **двесте и педесе**: Пеки, пријателе, да ти кажам – му рекол старецо. – Јас уште од детинство од два дни и три го јадев и на неделата еднаш од двесте и педесет меура собраното је го давам на жената ми кога ја имав (5, 112).

МЕЦИДИЕ *ср. (тур.) Вид. исто што и мецидија; На ти, оре дервиш баба, едно бејас мецидие, па ако излези салам нуската, ќе ти даам едно сари мецидие, мала еда биља – му рекол (Арнаутино) на дервишо и си отишол.* (6, 119).

МЕЦИДИЈА *-и ж. иурска сребрена иара од 20 гроша (од времето на султан Абдул Меџид 1844 г.).*

Со п р и д а в к и т е: **бела мецидија** – *сребрена мецидија; жолта мецидија* – *златна мецидија*; ...пак по некој ден му посакал по еден бешлак; после по една бела мецидија; после по една жолта мецидија. И коа му се здодеа на сиромасите да му даваат (на царо), му се показаа чунки немаа (4, 97); **сари мецидија** – *жолта (златна) мецидија*; ... (да ти се продолжи векот, о море дервиш татко)! Е па бујрум едно сари мецидија бакшиш за твојата амајлија, чунки сум ја опитал во едно муаребе и пет Арнаути јас отепав, петстотини куршуми на мене врлија и – нито еден не ме вати! (6, 120); Бели јус пешин ми дадоа, уште сабајлен, а па на икиндија ми дадоа беш јус, село беш грош, ем се бешлак беш грош. Јазека му ја остави секи

сари мецидии (6, 135). – Ена салѝк нека ни даде, та ако не ја дада о-нија пазар, до друго кѝе ја дада за дорт сари мецидии. (6, 135)

МЕША *ѝл. несвр. I. 1. ирави сѝлейќи*; овде: *заѝрозува*; Да нѝ прати (нашио падиша) да му сечиме глаите на сите кралеи што ни ја мешаат нашата цареина (6, 135–136).

2. а. ироменува сосѝав на нешѝо со додавање на оруѝо. б. заменува едно со оруѝо; сѝојува, соединува две или повеќе разно-родни иоими во едно; овде: *во функција на ирилоѝ*: м е ш а н о – *смешано, измешано*: Арнаутино знаел турчки, ама не знаел чисто да зборува, ами мешано со арнауцки (6, 126).

3. измешува, мешува, зоружува; Знаиш, море братко, како кѝе праиме: твојте брави кѝе ’и мешам во мојте и веднаш кѝе ’и прода-ам јас, чунки јас знаам од сите јазици (6, 86).

II. се меша – **1. се илейќа во иуѝи работи**; овде: *не ѝо засе-ѝа, иинѝересира*; (Честити царе) ако крепиш мојата рецета, нема да умриш, а пак ако надјадиш и не дојадиш, тогај не ти се мешам (5, 29).

2. се мешува, се измешува; Дотогај не се мешале двете мо-риња, Црното и Белото, како што се мешаат сега, ами си било су-шина (4, 37).

МЕШАНО *ирил.* Вид. кај гл. м е ш а 2. б.

МЕШЕ *ср. дем. и хил.* од м е в; Еднашка се судеа двајца лу-ѓе при еден кадија и еднио му однел на кадијата рушвет една секи-ра, чунки тој бил коач, а пак друго му однесол едно меше мас, чунки бил овчар (5, 72).

Со и м е н к а т а: **мас(т)**; Вид. го горниот пример.

Со б р о ј о т: **едно**; Вид. го горниот пример.

МЕШЕИШТЕ *ср. ауѝм. и иејор.* од м е в; *ѝолем мев*; ...кѝе си викнам една тајфа болви да го поиспиеме, оти ова мешеиште што го наклал кир владикава, не треби да го има толкоа надуенко, како некој еѓупски тапан (2, 103).

МЕШИН *м. шѝавена овча или козја кожа*; ...тој (таткото) намислил еден маривет и закопал еден куп, ѝоа со лири, а пак купо бил полн со лајна, да ми простиш, и бил врзан со мешин во усти-ната и муурлеисан, по смртта негоа да го откопаат браќата и да си го делат. (5, 73)

МЕШИНА ж. (тур.) *одрана овчја или козја кожа направена како саг и сл. за оржење на пичносџи (вино, ракија и сл.);* Си купил (момчето) од чаршија пенџер-ќади... и си сошил еден тевтер; го подврзал со црвена мешина, та си го клал в торба, си стегнал опинците на нозе... и тргнал (6, 30).

Со п р и д а в к а т а: **црвена**; Вид. го горниот пример.

МЕШКО ср. *оказионален збор образуван според зборот е ш к о;* – Е, ти, ешко мешко, и ти, кртуле мртуле, вие имате девет кила и кутле и сламата за делење. (2, 11)

МИ зам. *крајка форма за н а-предмет (индиректен прео-меј) од личнаа замена ј а с.* **1. самостојно.** *1. пред злаѓолој;* У, бре брате, што вака ми мирисаш земјоина и мувлоина? (2, 191) Бегајќи, втасав до еден ан и тамо најдов Еѓупци кај ручаа, берикет-версан, седнав и се наручав при нив, арно ама тие ми дадоа еден тапан да го носам (6, 214); Коа седевме кај изворо, ми пееше една песна (пилето) за тебе пословечки, а пак јас пословечки разбираам (3, 95); Море не је сеедно, а братучед, туку као ќе ми даваш гајрет! (5, 77); А, бре старче – му рекол садријазамот – ако не ми кажиш што беше преѓе тој збор што кажа ти (5, 109); Мори невесто, мори душко – ѝ рекол свекоро ...од што ми јет мака да гледам, да не ја абиш маката, да од тоа те учам (6, 40); Јас абер немав оти ми течат лири (3, 156); Јас, жено, не е чаре да станам, што ми је ќасметот овде нека ми дојдит; зер дека сум работил толку години, тики аирот му го видов! (6, 71); Ај нека ми се аирлии овие осумстотини јајца да ѝ однесам Стамбол (5, 149); Нека ми е уѓе: на такваа глаа таков брџ, што го велит тој збор татко, ем ак имам што го велит, чунки сѐ што ме учеше и ми велеше, сѐ по глаа ме удри (2, 150); Го украдов весот со чалмата и си мислев оти до четириесе дни алахќерим, па можи да одев кај некој друг дуовник и ќе се исповедав да ми се прости (5, 198); Да не ми се разбудит малечкиот ми Милоше, за да ми плачит за да ми цицат боска (5, 12); м и ... м е н е: Како да не се срдам, мори невесто – рекол Евреино – кога син ти ми праит голем пакос. Јас знам што ми мисли тој мене, ама што да ти чинам тебе, чунки атаро ти е голем и затоа идам при тебе. (3, 149); со кое прао ми давате мене месо испогането од глувци да го јадам, бидејќи ви сум цар? (2, 45). **2. (по злаѓолој) во заповеден начин;** Ајде, бегај оттука, мори несреќна ќерко, не додевај ми, оти ќе ...донесиш некој страм со тој пусти маж твој! (2, 290); Аде (жено) брго светни ми да острижам печеснаесет (овци) еден час (6, 6); Еј да си ми бла-

гослоена, ќерко – је рекол попо – што ме послуша, и дај Боже, да бидиш царица! (3, 129); Право, право кажи ми – му рекол св. Илија – а, чедо; и не страми се од деда ти (3, 203); станав јас и прошетав сето мое царство и нигде не најдов (зелена слива)... те молам, стори еден аир и дај ми ја сливата (2, 280); А бре старче и улогавче ...качи ми се на рамо, да ми те однесам в манастир (4, 59); Е, жено – је рекол – ами сега што ал се праит, аман барај ми крајот (2, 131); *цред глаголска констѝрукција*; – Не земам пари, честити царе – му рекол анцијата – на овој ан, така ми е заповедано од стопана ми и така треба да праиме. (3, 293)

2. со иосвојно значење. а. ио роднински називи; Јас се сторив васија на внуци ми, на стоката што ја имаат, ниет сторив да си јадам и јас од стоката (5, 50); Нема да се пределуам, невесто – је рекол – јас брата ми го знам наместо татко, да ако има у него стока поеќе, а у мене а у него, сеедно је (3, 173); Тако ми таткоа душа, попе, да сторам ниет, те праам што пустина да ватиш, вака да знаиш! (5, 191); Илјада алтаи си ми зел од тагарцикот бре (5, 90); Јас сум од фиљан село, старче, а татка ми го викаат Ангеле, мајка ми Божно, а мене Мојсо (5, 255); Маривето је што те научив занат, зете. Ако год некоаш испадниш во некоја сиромаштија, да плетиш кошници и да ми ја раниш ќерка ми и себеси (5, 54). **б. при друѓи називи;** Аманте, браќа ...подарете по некој грош, за да му напраам на другара ми кивур (6, 185); Аманте, браќа ...подарете по некој грош, за да му напраам на другара ми кивур (6, 185); Како ти е ќеот (свети Петре)? – Крајно ти благодарам, верни ми пријателе, за доброто што ми го чиниш и јас ќе ти бидам во сичките ти заповеди (4, 283). **в.** Врато ми е од влакно потенок (3, 288).

3. во служба на еѝички даѝив; Ајд’ да си ми жива, ако ме куртулисаш, сестра ќе те имам и на овој век и на другио век (6, 108); Ајте ми со здравје, браќа, така здраво и живо носете му на жабарот од нас! (4, 111); Дал ми ти Господ добро, рисјанине, арно сум, сполај Богу (4, 108); Еве ми јунастото – му рекол чоекот на ’рсланот – држ’ се и ич не бој се, да видиме кој ќе падни: али јас али ти (2, 86); Добро утро, чедо – му рекла – дали ми ти се руча, чедо, еве баба ти кај ми ти носит ручек. – Ми се речат, стара мајко, туку не требаше ти да се мачиш, стар човек си ми; ти, стара мајко, гледај си ќеот, нека ти е жив син ти (4, 244); ...лели ми го стори ќеот (царе), да си ми жив и векоит! (6, 87); ...јас не знам каде е мојио ми мил брат и милата ми сестра (3, 285).

4. со долгаѝа форма „мене“; Слушај, ќерко – је рекла ба-

бата – мене ми се кажа на свезди за болеста од момчето твое, да си напраиш едни железни опинци (2, 131); Мене ми иди на сон и ми се кажуа едно азно во едно огниште (3, 243); Слушај, ќерко – је рекла бабата – мене ми се кажа на свезди за болеста од момчето твое, да си напраиш едни железни опинци и да појдиш кај сончоа мајка; у неа имат лек за момчето ти (2, 131).

5. како честѝ. за ѝоживо ѝреѝсѝавување на случкаѝѝа.

Во и з р а з и т е: **ако ми го има атаро** – ако ме ѝочѝѝува; Ако ми го има атаро (мажот ти, пријателке), нека дојде да се поразгоориме и да се напиеме од нашето вино (3, 231); **ми вие пилци на глаа** – ми додева, ме јадосува; Не барај (мажу) да биди жива (мајка ти) и да ми вие пилци на глаава (2, 222–223).

МИГНИ *г.л. свр.* м и г н е – заѝтвори очи; малку ѝомине во дремка; дремне, задреме, ѝредреме; Со тие зборои и друзи Силјан целата ноќ беше си ја поминал и одвај во зората беше мигнал малку, та коа се разбудил, сонцето беше огреало (2, 141).

МИЕ(Т) *г.л. несвр.* м и е – **I. вооѝѝѝо со вода (и сапун)** ѝлакне, чѝѝѝѝ; Си била една жена сиромашка и си била многу набожна. Стреда, петок и сите друзите пости си ѝ држала од мерата надвор; прсто ако си го лизнела, нешто ако да грешеше од нешто мрсно, три саати устата ќе си ја миела со сапун. (5, 45); *г.л. им.* м и е н: Еј ти, море старче, ...Не можеше од дворо да просиш, ами се напика в киселина, со тоа опинчиштата што ти се саде во кал да ми газиш на миените плочи? (4, 155)

II. се миѝ – **1. се чѝѝѝѝ (ѝело, образ, раце и др.) со вода; се облива со вода;** (Двајцата богаташи) во лицата жолти и зелени, као да му фатиле мувлија, чунки никојпат не се миѝеја образ. (5, 324); Зеде момчето да му потура вода на дуовнико да си миѝе раце, и дуовнико неќеше веќе за да му служи. Тога се сети момчето оти дуовнико го познал оти ет светија (4, 63); Ќе појдеше (девојчето) на чешма да се миѝе образ, ќе му запеало пилето (2, 129); Седнуајќи (царо) на столои, дошол еден позлаќен ибрик и леен да му потура да си мијат раце (2, 270); А, бре кардашим – му рекол – како да не идам толку рано коа водам две жени; едната ќе ми тури вода да се мијам образ, другата ќе ми избриши кондуриите, и сѝ што ми е нужно (6, 13); Дури и ден денеска некој стари рупчиња имат и со нив мијат урочени деца (4, 30).

2. бања се; Заповедал царскиот син да ја угорат бањата и да влезе царскиот зет гоа да се миѝе (3, 114).

МИЖИ *зл. несвр.* м и ж е – (*зи*) *оржи очийте зайворени*; овде: *зл. ирил.* м и ж е ј к и: Море братко, не требат да одбираш, ами посигни мижејќи и кој гаол да ватиш, од гаол погаол ет (4, 231); м и ж е е ч к и: Еј шоана, ја почекај да замижам и мижеечќи да го поминам мостов (5, 224).

МИЈАК -ци *м.* овде: *во мн.:* М и ј а ц и – *илеме во Западна Македонија по шекој на рекаџа Радика*; Одамна било, малку останало, пријателе – му рекол сиромано – дај Боже здравје, Ѓурѓовден чекаме, ќе ватат буљуци овци да претеруаат Мијаците од Серешко на Овчеполцко, тики врвејќи по полиња, по планиње, ќе оставаат волна по трњето (6, 195).

МИЛ *прид.* 1. *ишо се сака, сирема кој се чувсџува љубов, склоносџ.* а. *љубен; сакан;* овде: *во обраќање:* Слушај вамо, мило мое свршениче, сестра ми ти 'и умрела браќа ти со едно дувнуање (3, 101); Ов, мој мили домаќине, немој не забаај ме, ти се молам (5, 12). б. *сакан, ораџ;* Ние со милио ми брат да загиниме за на татка да не му се најдиме во стари дни (3, 137); Откоа видоа и чуја браќата тие верни зборои од милата им сестра, беше се свршиле и се ожениле обата во еден ден (3, 141); ...јас не знам каде е мојо ми мил брат и милата ми сестра (3, 285); Ах, мило чедо, ти ми го распара срцео со твој слатки зборои (5, 210); По неколку месеци је се смилило многу на мајката за сина је за да си го види милото је чедо предадено во ропство (5, 259); *со иридавкаџа:* р о ѓ е н: Со прво видуање двете, се прегрнале како некој најмили сестри роѓени и се избакнале, и дури беа се израсплакале од голема радос (4, 41); *во синонимен сиреџ со ирид.* с л а д о к: Ајте ми со здравје, милите и слатките две мој братиња, кај ви очи, тамо ви глава (3, 276). в. (*за иари и ор.*); Коа виде мајка му на телчаро толку пари од тројцата трговци, си 'и зеде при сѐ што му беше жал за сина је да му го даит на непознати луѓе, арно ама помили је се видоа парите од детето (3, 165); Пештерата (на Марија) толку мила је била, што секи ден ја бакнуала и се благодарила многу поеќе отколку што се благодарила во сараите што 'и имала коа била дома (4, 194). г. (*за видело*); Пусто бело видело што е мило! Мајко, мајко, Господ да те судит, ти си себепот јас да сум сега магаре и да сум разделен од брат и од сестра! (3, 281)

2. *со избледено значење, како израз на блискосџ при обраќање;* Кога што да види (глушецот), брате мило? Турли, турли јемиши за јадење! (2, 67); Му се опулил змеот в очи, го гледат – извр-

тил очи, брате мило, како некој тупаници (2, 129); Се натрчале селани, братенце мило, да ја видат бабата. Кој вода викаат да се донеси, кој ја ваќа и гајрет је дава, а најпоеќе ѓаоло го колнеа (4, 279); Слушај, мој мил побратим, денеска ќе месам еден мазник, една бела погача, една пржена кокошка, еден пагур ракија и една карта вино тригодишно (5, 206); Спискала жена, брате мило, коса корнит и мажа си го колнит (5, 314); Ем глеај ваму, бабице мила, не една кошула ќе ти даам, ами две (6, 47); Тргнал Вренго да оди, а Арапо да пеи и коа ти ја запеал арапската песна ...немало битисуање, братенце мило! (6, 151); Коа збоботел, брате мило, тапано, како коа да паѓаат планината, бам, бум, бамбара, бумбара (6, 199).

3. а. *сирема кој се има иозиџивен однос, со коџо радо се комуницира; иочиџиван, ценеџи, ораџ*; овде: *во суперлаџив*: н а ј м и л: Го навечерале со најубаи манџи, како секој гостин најмил (2, 144). **б.** *од преџолема иочиџи (џри обраќање)*; Да ти имам молитвата, Господи – му рекол свети Илија. – Ако се мачив, туку те молам, Боженце мило, да не ти останит атар, нешто што ќе ти речам (4, 132).

4. *убав, иријаџивен*; овде: б е л о в и д е л о ш т о е м и л о – м и л о џи е да џледаџи; Пусто бело видело што е мило! (3, 281); д у ш а е м и л а – м и л о џи е да џивееџи, сакаџи да џивееџи; Арно ама душа је мила, пак се попишманил (2, 154); ж и в о т (т а) е м и л а – м и л о џи е да џивееџи, сакаџи да џивееџи; (Глушеџот) се опна со сета сила за да се задржит над водата, чунки сети оти ќе умираат, а пушта живот ет мила (2, 77); *во комџараџив*: п о м и л – и о у б а в; Е, ќе ти го даам и толку, нема друго чаре, помила је животта, од што да прегазам клетвата (3, 83); Помили је се видоа парите од детето (3, 165).

5. *(во именска служба)* овде: м и л а – о р а џ а, с а к а н а, љ у б е н а ж е н а; Коа ја поглеал, се вчудовидел и со радосен глас је рекол: – Ти си моја мила, ти си (3, 63); Ах, мила моја, зер ти си умрела што те изваиле на кадро? (3, 63)

6. *во орудџ случај*; Заошто, мило мое коњче – му рекло момчето – не си ми ти весело као што сум јас? (2, 256); Али чу, мило мое љубовниче, што котек му удрив на царо, ај сега веќе стани ми! (4, 270)

В о и з р а з о т: **за мила убайна** – *да џи е мило да џледаџи (да џивееџи иџн.)*; Кога – што да видит? – Едно цело ергеле коњи, кобили, кој од кој убай и најубаи – око од нив да не одврџиш, за

мила убаина беа биле. (3, 34); И наместо лоши дождеи да врнат, вренеле мајски роси за мила убаина и станал еден страшен берикет (4, 121); Го насади Господ рајо со тие прекрасни овошки, за мила убаина (4, 8).

Со и мен к и т е: **бабица**; **брат** (3, 274), **братенце**; **гостин**; дете (3, 140); **домаќин** (5, 232); **живот**; **побратим**; **убаина**; **чедо** (5, 232; 5, 259) и др.

МИЛЕТ -и м. (тур.) 1. *народ, свей, луѓе воошшио*; Зерзевулот му кажал (на свети Петар) оти во вечната мака имало од сите јазици и милети, саде немало рисјани. (4, 48); Ајде, бре Каргамане, за атјорот твој, нека плаќат милетот маж и арач, ако му е тежок арачот – на два мажа и арач, и еве сега ќе дојдит лето (6, 117); *во мн. м и л е т и – народи*; Ами Ингилези, Вренци, Немци, Маџари, Пруси и Руси има? – Има и од нив и од сите милети има, колку да ми сакаш! (4, 50); *со с и о т*: Сега те молам (честити царе) дај ни по некое кома(т)че леб за по пат, да да си одиме дома да му кажиме на сиот милет оти ни даде леснина (6, 117); *во членувана форма*: *м и л е т о (т)*: Честити царе – му одгоорил Каргаман капидан – колку за јунаството мое, не прашај ме мене, прашај го милето, тие ќе ти кажат што јунак сум (6, 116); *луѓеишо*; Му дал пустио цар еѓупски по еден комат леб и испратил милетот да си одит радосни дома и си отидоа (6, 117).

2. *сој, рог; религија, вера, вероисповед*; (Царските синои) одеа по села и градои, видоа турли бе турли села и градои; видоа од секакви милети луѓе; видоа секакви адети по луѓето (3, 97).

МИЛИОН м. (франц.) 1.000.000 – *една илјада илјади*; овде:

Во и з р а з о т: **со милиони** – *во мошне голем број; безброј многу*; ...од тие големи горештиње се намножиле страшни болви, тавтабиди, муи, комарци, оси, скакулци, мрави и друзи бубачки со милиони, милиони и милиони – вриеја, вриеја, вриеја прсиплева! (4, 115); Ете, као Госпо, сполај му, не ни се чинеше мукает, чунки си имат триста гајлиња, по целио век; не едно место, не е две места, има со милиони, тики затоа навреме не ни се дава дожд и друго за да стани ваков берикет – му се фалеше селаните на дедо Илија (4, 140); Ете, као Госпо, сполај му, не ни се чинеше мукает, чунки си имат триста гајлиња, по целио век; не едно место, не е две места, има со милиони, тики затоа навреме не ни се дава дожд и друго за да стани ваков берикет (4, 140); Многу арно – му рекла анџиката – со милиони лири имајте си, ваши ви се, ич од мене не бојте се (5,

97); **со милиони и милиони** – (*прилошки израз*) *многу милиони (луѓе, животињи, предмети), неброено многу, мошне многу; ...од тие големи горештиње се намножиле страшни болви, тавтабиди, муи, комарци, оси, скакулци, мрави и друзи бубачки со милиони, милиони и милиони – вриеја, вриеја, вриеја прсиплева!* (4, 115)

МИЛИОНДАР *м.* Вид. **милионер**; Си биле двајца богаташи милиондари, тие живеале во два града, на околу еден ден далеку еден од други (5, 323).

МИЛИОНЕР *м.* *штој што има пари што изнесуваат милиони; многу голем боѓатиш; овде: прекар на боѓат човек; Од тој ден веќе заживеа каскатијата синот на Бричибрада како милионер и му го менија прекоро од Каскатија на Милионеро* (5, 328).

МИЛИОНЕРИН *м.* Вид. **милионер**; Коа гледа каскатијата кај туку маваат двајца аргати со суројци на гробо за наказание што живеал као чергарин, а не као милионерин (5, 327).

МИЛЈЕ *само како дел во изразот:* и л ј е и м и л ј е – *едночудно, безброј; Тамо имало едно големо блато и во блатото илје и милје имало жаби и други водни животинки* (2, 148); Во езерото имало илје и милје диви пајки (2, 200); Кога приближал свети Петар до куќата, што да види? – Илје и милје жаби и змии и смокои, опколена куќата беше била (4, 112); ...беа се собрале сите селани, мало, големо, илје и милје селанки беа се собрале да гледаат џумбусот од Габергаговци спаиите, а пак Габергаговци, дека гледаа толку калабалак, уште поеќе се силеа на играњето оро (6, 105).

МИЛКАТ СЕ *гл. несвр. дем. од с е м и л у в а – се галка со многу нежност, се умилкува; Бидејќум гаол, едно го видел (чоекот) оти наспел во шопурката, и ватила маската да се милкат* (4, 228).

МИЛНО *прил. на мил начин, умилно; со љубов, нежност, благодонаклоност; милно, милно – мошне милно; Лицето му светеше како сонце и милно, милно ме гледаше и ми рече: Еј, момче, уште ли ќе одиш со другарите?* (4, 76)

МИЛО *прил. 1. (за изразување радост и задоволство) драго, пријатно; (обично во синонимен сиреѓ со прилогот) драго; Гледајќи (момчето) оддесно и одлево во долиштето, туку ете ти една баба кај седи пред еден чекрк позлаќен, што сам си пре-*

дел лен, дури да ти е мило и драго да го гледаш. (3, 36); Одил, одил, одил (богатио осиромашен) токмо три години и коа привтасал кај сонцето, стрел до пато една круша турена со едни круши, што да ти е мило и драго да 'и гледаш и да јадиш (2, 230).

2. *(со помошнициот глагол сум за изразување на позитивен однос кон нешто) драго, иријатно, убаво; а ко ви јет мило – ако милувате, ако сакаат; Ке си ја држам на јасли врзана (маската) нека си јадит, нека си дрочит, ама скапо ми јет за триста грошеј; ако ми ја даите за двесте грошеј, да ако ви јет мило, ај дајте ми ја, нека пукни глаголот! – му рекол (чоeko на џамбазите) (4, 225); да ти е мило – да ти е драго, убаво, иријатно; Тие петлиња и тие јаричиња да ти е мило да 'и гледаш; турли бе турли бои на пердуите (3, 38); Од една страна на доло полето што било, сето било пораснато со трње и глоге и со една магла покриено, како во зиме коа да има магла со сињак, а од другата страна едно поле да ти е мило да го гледаш, санким рај наземи да бил, таква убавина имало и реката од тоа поле асли идела (4, 74); Сите пет деца (биле) наредени околу неа, сите облечени во чисти алишта, сите измиени и очешлани, да ти е мило да 'и гледаш (4, 171); е мило – е иријатно, убаво; Пусто бело видело што е мило! (3, 281); мило – многу сакам; Арно ама (Господи), мило за да те прослави народо и да се тргнат од идолите што му се молат (4, 139); мило му било – многу сакал; Бидејќи царо бил застарен и близу му била смртта, мило му било да види едно внуче од синои си (2, 272); Пред да си легни (синот) една вечер, го моли татка си да го скорни рано, кога ќе оди тој на дрва, за и тој да оди со него на дрва, чунки мило му било да види кај бери дрва татко му и како 'и бери. (3, 147); многу ми јет мило – многу милувам; Мори домаќинко, знаиш што сум намислил, али не знаиш? Многу ми јет мило за да канам Господ на вечера, ај да ја заколиме кокошчицана и меси една погача од брашенцето, та да го канам Господ за вечера. (4, 63); многу му беше мило – многу милувал, сакал; На светецо многу му беше мило да се крсти тој чоек, чунки беше разбрал арно за верата (4, 47).*

3. *уйошребен по заменките кој, што и ирилозиите како, колку им придава ним дојусно значење; како му е мило – како сака; Твои зборои, дедо, Божи уши – му рекла вдојцата – како му је мило на Бога, така нека нè даруа, само му се молам на Бога: здравје да ни даит и живот (4, 154); како ти е мило – како ти што сакаш; Како ти је мило, сестрице страчко, така прај си седело*

(2, 99); ш т о да му е м и л о – *ишо да (ио)сака*; Си тргнал откај крушата и, откоа поодил неколку дни, стрел (чоeko) една река чиста и бистра, што да му е мило на чоeka да се напиe (2, 230-231); ш т о му е м и л о – *ишо сака*; Што му је мило (на Бога), нека ми даа: сиромаштија, али богато (5, 78).

МИЛОС ж. Вид. **милоc(т)**.

МИЛОСЛИВ *прид. ишо изразува милосѝ, има добро, жаловишо срце, сочувсѝвува со некоџо, сака да ѝомоџне некому; с и н.: милослив, милосрден, добронамерен*; Коа виде црнио коњ оти јачмен му даде, а не пуза, се уверил коњо оти детето је набожно и милосливо (2, 283); И, сполај ти Госпо, што си многу милослив. Поможи ми да се избавам од ова свере (2, 284); Бидејќи умен бил син му и милослив за татка си, сите зборои што му 'и рекол на последнио час 'и клал во умот (3, 118); Се погодиле аргатите милосливи и му се вратиле, та му 'и откопале (6, 181).

С о и м е н к и т е: аргат(ин); дете; син.

С о п р и л о г о т: **многу**: Се погодил синцирцијата многу милослив и му дал изим на постарио брат да излезит од зандан надвор, да прошета една недела време, ама прангата негоа да ја носи помалио брат, дури да се врати постарио пак (5, 278).

МИЛОСНИК м. *машко лице ишо е во вонбрачна врска со лице од сиропивниоѝ иол; љубовник*; Се засукала попадијата, прво напраила ручекот за милосникот и после за гостино напраила ручек што-годе (5, 206).

МИЛОС(Т) ж. м и л о с т – **1. човечки, ирисен однос кон некоџо; милосрдие, добрина; душевностѝ, ирисностѝ; При сѐ што беше усуден на бесење еднио, вторио пријател никако милоста не беше ја истаил од вернио си пријател (5, 281); Пусто злато – јудино железо, ја остаил милоста од детето и си 'и грабнал алтаните (чорбадијата) (5, 237).**

2. а. чувсѝво ишо се иораџа од љубов склоностѝ, наклоностѝ, нежностѝ, ораџосѝ, иочииување; Колку растеа (детето и девојчето), толку и милоста му растеше (2, 165); Си се научила цареа ќерка од дома уште поарно, чунки си ја зела милоста со момчето (2, 207); Тие двајца браќа толку се милуале што немало во многу градои. Сите му се чудиле и урнек земале од нивната милост (3, 172); (Момчето) ја грабнал за коса невестата си да ја тепат. И се свршила милоста што ја имале (4, 234). **б. милување; Оф, проклета**

сестро – беше је рекле браќата – дали на милоста згора што те милуаме повеќе од невестите, ни го стори ова чудо? (3, 142); Да ваква беше милоста твоја што ме прегрнуаше (6, 45).

3. *жал, сожалување, сомилосѝ, милозливосѝ, сочувсѝво, чувсѝвѝиелносѝ, милосрѝе; совесѝ; Милос у него (у мемелеѝијата) не се наоѓаше, страв и трепет имаа од него борчлиите (4, 213).*

4. *она шѝо се ѝрави од желбаѝа да се ѝомоѓне; ѝомош, добро дело, доброчинсѝво, ѝодоршка; Кога се видел надвор од апсааната паднал на коленици и со горешти солзи се молил на Бога и го славил за милоста што сторила на него (4, 201).*

5. *добра волја; Слушај вамо ти, Лала – му рекол – одамна време кај барам девојче, умно и разумно, што да заприлега за царица. Во столнинава кај што седам немаат таквоо девојче; јас сакам да сториш еден завмет: твоја милос да прошеташ по сета царштина моја и да ми најдиш едно такво девојче како што ти кажав (5, 104).*

6. *убаво расѝоложение, радосѝ, задоволсѝво, среќа; овде: со именкаѝа р а д о с т: На сите зборои што ’и веле Господ му одгоарале вдојцата и детето со амин и со голема радос и милос му се пулеа прао во очите од Бога (4, 153).*

7. *оѝросѝување на вина, кривица, грев.*

8. *(ѝри обраќање со учѝива молба) т в о ј а м и л о с – ви се молам, ако сакаѝе виел; Слушај вамо ти, Лала – му рекол – одамна време кај барам девојче, умно и разумно, што да заприлега за царица. Во столнинава кај што седам немаат таквоо девојче; јас сакам да сториш еден завмет: твоја милос да прошеташ по сета царштина моја и да ми најдиш едно такво девојче како што ти кажав. (5, 104)*

Во и з р а з и т е: **без милост** – *немилосрѝен; Сите мајстори, калфи и аргати се израдуаа дека го пресудил царо за в апсаана дека бил без милос (3, 163); во милоста божја* – *како шѝо сака Боѝ; Со голема вера праведнио во милоста божја забра децата и ожна нивјето, та го донесе ожнатото во гумно и кладе коњите за да го врши (4, 122); да му е милос на Бога* – *ѝри укажување ѝочѝѝ кон Боѝа; да му е мило на Боѝа; Умренио беше богат многу; арно ама богатото му беше добиено сѝ со непраина, да затоа, да му е милос на Бога, му го скуси животот за да не втаса да оди на ацилак (4, 130); Да му е милос на Бога, ми прати еден ангел и ми кажа оти ти ми си бил другар. (4, 186); ја зела милоста со некого* – *се вљубила во некоѝо; Си се научила цареа ќерка од дома уште поарно, чунки*

си ја зела милоста со момчето (2, 207); **милос има на некого** – 1. *милосѝив е кон некоѝо*. 2. овде: *мноѝу ѝочийѝува, уважува некоѝо*; И од милоста што ја имаше детето на татка си, кога дошол во седумдесет и пет години старос, неќело да го заколит (5, 232); Мажу, мажу – му велела и го прегрнула – да што олку тебе те милуам! Од милос што имам на тебе, и на соно те сонуам; да ослепеам, и да оќореам, и две на едно да не клаам, ако те лажам! (6, 44); **милос му е на Бога** – *ѝака сака Боѝ*; Умренио беше богат многу; арно ама богатото му беше добиено сè со неправина, да затоа, да му е милос на Бога, му го скуси животот за да не втаса да оди на аѝилак (4, 130); **милост на Бога** – *како Боѝ*; Милос на Бога, беше заповедал да заврни еден силен дожд, као низ ракав да тура, тики богатио беше видел пред него една голема бука, празна во стредето и се пикнал внатре, малце со мака, за да се запази од дождо (4, 200); **милост негоа** – *Госѝоод*; *милосѝ неѝова*; Што ти рече, дедо, Госпо? – Тоа оти не ти даа деца, зашто ќе ти бидат непрокопцани, а ти си праведна, да не те клај во грев. Таа рече: – Сполај му (на Господ), милост негоа! (2, 227-228); **нека е милост божја** – *како сака Боѝ*; Најпосле, милос нека је Божја (5, 46); **милост нема** – *немилосрден е*; Вие луѓето ич чоештина немате, у вас милос нема, ни на свероите, ни на гадоите; исав у вас нема (2, 91); **расипи милост од некого** – *скара*; Сатаната навечер, кога ’и збирал сите ѝаоли, та ’и распраќал луѓето да ’и лажат и да разлошуаат, определил и еден ѝаол за да му расипит милоста од момчето и невестата (4, 233); **стори милос** – 1. *биде ѝубезен, милосѝив; замоли*; Бидејќим била сиромашка (бабата), немала пари да си купит ориз и да си сварит (пилав), та затоа дошла при неа (невестата) да сторит милос да ѝ сварит еден пилав (4, 234); Пријателе, разгледуам за да видам некој чоек од селово – му рекол – набожен, да стори милос и да ме приберит вечерва дома, да преноќевам оти сум јабанѝија (5, 204). 2. *се смилосѝиви (сѝане милосѝив)*; **твоја милос** – *(ѝри учѝиво обраќање) ѝе замолувам, ако сакаш*; Слушај вамо ти, Лала – му рекол – одамна време кај барам девојче, умно и разумно, што да заприлега за царица. Во столнинава кај што седам немаат таквоо девојче; јас сакам да сториш еден завмет: твоја милос да прошеташ по сета царштина моја и да ми најдиш едно такво девојче како што ти кажав (5, 104).

С о п р и д а в к и т е и с л.: **божја**: Со голема вера праведнио во милоста Божја забра децата и ожна нивјето, та го донесе ожнатото во гумно и кладе коњите за да го врши (4, 122); **братска**: Гледајќи невестите браќката милост помеѓу сестрата, бидејќи беа се

погодиле тие многу зависливи, многу ја запизмиле золвата (3, 142); **голема**: Од милос голема што им дошло, не можеле за долго време да прогоорат (3, 277); Знајш, домаќине, зашто имаме двата ние толку голема милос? Венчанието нè приимнало, зер тики од тоа толку се милуаме (6, 45); **каква**: А, проклета жена! Ах, Јуда Искариотска една! Да вакваа беше милоста твоја што ме прегрнуаше и ме целиваше (6, 45); **моја**: ...татко со рака те милуал над глаата до опашката, а пак моја милос ќе ми те помилуам со секирава в чело за малку да те доболи и да поплачине двата (2, 33); **негова**: Сполај му (на Господ), милост негоа! Го чека девојченцето од сиромашецот, го чека, го пречекуа... (2, 228).

МИЛОСТИВ *прид.* **1. а.** *што има милост кон некој*; Благодарам ти, свемогушти Боже, оти биде милостив за мене и за народо – му рече св. Илија (4, 140). **б.** *со оруѓа придавка*: в е р е н: На тие жални зборои од верната и милостива сестра, не можеа сироти деца да прогоорат од големо плачење (3, 276); д о л г о т р п е л и в: Долготрпеливио и многу милостивио Бог благовели да ме улови и ме предаде на спаситело Исуса Риста, само со еден збор казан од проповеднико в црква (4, 184); к р о т о к: Како што била таа кротка и милостива, таквоо је било и детето (4, 150); Ти се молам, бре момче – му рекла змијата – ако имаш срце милостиво, поможи ми, брате, и земиме одовде и однеси ме во некоја дупка (3, 119) **в.** *со прилогот*: м н о г у: Бидејќим Господ многу милостив, му даде глас од небото оти му ја послуша молитвата (4, 100); Ем као ми се гледа, ќе го добијам јас иљамо од кадијата, чунки кадијата је многу милостив за сакати луѓе, за слепи, за улаи и за сите сиромаси (5, 95); ...Марија се издрадуала дека Госпо се покажал многу милостив на незините безбројни греои, само со едно оддалечуање од свето и до умирачка да живеи по пуста планина. (4, 194).

2. во именска служба: м и л о с т и в и: Блажени милостивите, зашто тија помиловани ќе бидат! (4, 202)

МИЛОСТИВЕН -вна *прид.* *што има, пројавува милост кон некој; благодонеконет, милостив*; Арно ама тие комшии биле милостивни, тики го пожалуале и го погледуале (будалестото момче) (2, 236); Еј, сполај ти, Богоројце – беше рекол – па си била милостивна што ми запре крвта за да не умрам без дена! (4, 46); *со придавка*: к р о т о к: Како што била таа кротка и милостивна, таквоо је било и детето. (4, 150)

2. *во кој има милосѝ*; Од тоа што беа виделе луѓето, мнозина беа се покајале и милостивно срце беа си подновиле. (5, 59)

МИЛОСТИНА -и ж. *дар шѝо се дава на сиромашини, бедни и ишѝачи*; Милостина да те прости Господ, чунки се сети и се огнаси од сите лоши работи што си 'и сторил досега (4, 162); *во мн. форми: м и л о с т и н и*: Давање милостини по сиромасите праеше (4, 179); *м и л о с т и њ е*: Со еден збор (свети апостол Тома) 'и напраил сите луѓе рисјани и да не бидат немилостиви и скржаи, за да праат милостиње на сиромасите (4, 160); *со глаголиѝе: дава*: Бре аман – му рече крало – на овега ич се дава милостина? (4, 58); На сакати и сиромаси давај му милостина и ако не даваш на здравите просјаци што идат со полна торба (5, 47); **проси**: Вечерта ...дошол еден дуовник на алот, од Божигроб, да проси милостина по виљаето прилепчки (2, 139); **раздаи**: Тоари три тоари пари – му рекол светијата – и ела со мене за да ти кажам кај да 'и раздаиш милостина да те прости Господ, чунки се сети и се огнаси од сите лоши работи што си 'и сторил досега (4, 162); **сака**: Ете ти една стара баба, просјачка, је дошла кај жената да је сака за Бога милостина (6, 46); **собира**: Со тој вез дуовникот шетал по селата кога собирал милостина за свети дом (5, 197).

МИЛОСТИЊА -ње ж. Вид. **милостина**; Шетајќи по куќите Господ од маалото кај што седела вдојцата, дошол една квечерина и во незината куќа да проси милостиња. (4, 150); Сите што видоа и што чуја оти од царскио скржав таинѝија му зел еден питач сосила милостиња, ашколсун му рекол оти од камен масло беше изваил, а друзите питачи и го напиле ракија (5, 158); Еден ден поминал еден гак низ село да збира милостиња за некој манастир (6, 38); *во членувана форма: м и л о с т и њ а т а*: Мојсеја, Мојсеја, твојата молитва што ја принесуаш пред мене, било гладен, било сит, чинит токмо со милостињата што прави стариот што го обогатив (4, 53); *во мн. форма: м и л о с т и њ е*: Еве (честити царе) на овега да му даиш милостиње, оти беше голем тргоец, а сега је довлет-душкѝан и одит в море да се удаит (4, 163).

Во други примери: (5, 315).

МИЛОШ м. *машко лично име*; Од кога го напрајил Милош законот, поканил сите кметоји од целата Србија, да му го пеји законот (6, 104); *во иадежна форма: М и л о ш а*: На уреченио ден,

сите дошле во Белград, пред Милоша да чујат законо што ќе му го кажи (6, 104).

Со и м е н к а т а: **књаз**: Му текнало на књаз Милоша еднаш да врзи еден закон да не караат Србите оца, матер ји за триста кола свеци ји целога календара и друго (6, 103).

Со п р и д а в к а т а: **коџа** ,тур.: голем': Ашколсун на коџа Милоша, напраји закон никој да не кара, а пак тој прво окара ји законо го расипа (6, 104).

МИЛОШЕ *ср. хий.* од М и л о ш; И секоаш, коа ќе врвит чоек на овој мос, да се треси мостов како што се тресам јас за моето мило чедо Милоше (5, 13).

Со и м е н к а т а: **чедо**: Вид. кај горните примери.

Со п р и д а в к и т е: **малото**: Едно ќе те молам, мој домаќине, десната боска ...да ми ја остаите од сидот надвор за да ми го носите малото мое Милоше да го дојам дури да ми порастит (5, 232); **малечкиот**: Да не ми се разбудит малечкиот ми Милоше, за да ми плачит за да ми цицат боска (5, 12); **мое**: Вид. кај **мало**.

МИЛОШЧЕ *м. хий.* од М и л о ш; овде: *во членувана форма*: М и л о ш ч е т о: Напраила ручек сирота невеста и си го успала Милошчето та му го однесла кај мостот на мажите, му го дала зелникот на аргатите (5, 12; 5, 231).

МИЛУА(Т) *џл. несвр.* Вид. **милува(т)**; Откоа разбрала бесчесната жена што била работата што се скарал Евреино со сина е, заради јајцето од пилето, многу го молила да не го слуша сина е оти таа стопати и тристапати го милуала него од ошто сина е. (3, 149)

МИЛУВА(Т) и **МИЛУА(Т)** *џл. несвр.* м и л у в а – **I**. *џали нежно и со многу љубов*; Ме удри Велко со стапчето, оти си 'и милуав телињата? (2, 159); Само најголемата снаа не 'а милуала (золвата); Незе ѝ рекол да одат двете кај селцкиот прематар да купат билки за да ѝ забайт и да го одвратит од другата жена и мажо је пак да си ја милуат неа (4, 240); Ти се молиме, свети Петре, ако не милуаш, да му се молиш на Бога да ни го напраи времето да е саде лето (4, 114).

2. *сака, љуби, џочийува*; Толку не 'а милуала, што да беше кабил во една капка вода да 'а удаи (2, 161); Ошто била (сестрата) умна и разумна, ја милуале и осумте снаи, како што ја милуале и браќата (2, 161); Не оти не те милуам, мори убаа, ами со тоа што

не ти кажуав, сакав да те задрам одшто те милуам (3, 89); Незе ѝ рекол да одат двете кај селцкиот прематар да купат билки за да ѝ забават и да го одвратит од другата жена и мажо је пак да си ја милуат неа (4, 240); Си имал (старецот) и едно јаре што многу го милуал стариот – од синои си поеќе (2, 15); *со ирилозиѝе*: в и с т и н с к и: Оов, море чедо, ти арно ја милуаш, туку таа кучка лице ти праит, не те милуат од срце, оти таа си имат друг љубовник; вака да знаиш, еве бабицава што ти кажуат: вечер кога ќе си оиш дома, ќе ја познаиш оти не те милуат вистински (4, 240); к о л к у: Е, мори жено – је рекол тој – а пак да знајш, јас колку те милуам тебе, кај што спијам, би ме гледала! (6, 44); о л к у: Мажу, мажу – му велела и го прегрнула – да што олку тебе те милуам! Од милос што имам на тебе, и на соно те сонуам; да ослепеам, и да оќореам, и две на едно да не клаам, ако те лажам! (6, 44)

3. а к о м и л у а ш – *ако сакаш, ако имаш желба*; Благодариме, момче – му рекол штркот на момчето – на овој бакшиш што ти го донесов и ќе печалам секи ден да ти носам, ако милуаш, пајки и друзи лишки (3, 122); Е, не разбрав што сака да кажи, честити царе – му рекол – ако милуаш, кажи ми што сакаше да кажи? (5, 112); м и л у а м – *сакам*; Милуам, ќерко, туку поарно сега дај ми отруачка одошто кафе! – ѝ рекол на жалоито (татко ѝ) (5, 210).

II. се милува – *еден со друг се сака, се почитува*; (Ристос) рекол и да бидиме чисти и кротки како гулаби, да се милуаме еден други од браќа повелико (4, 242); ...да ни прости (Бог) за нашите гредии и да нè разуми сите да се милуаме еден други како браќа. (5, 39); Видел (царо) оти не можи да 'и донеси сите луѓе на еден ум: да се милуат као браќа (5, 40); Дека толку браќки (двајцата браќа) се милуале, тики комшиите многу му завидуале (5, 278); *со ирилозиѝе*: д о в е к: Вид. кај т а к а; м н о г у: Си беа двајца верни пријатели што в уста си плукаа ошто се многу милуаа. (4, 48); п о в е л и к о: Живеејќи си три деца уште од мали коа си биле и откоа станаа момчиња и се ватија за работа, пак си живееја и се милуаа повелико од браќа (3, 286); т а к а: Алаверсан нека даеше Господ и убаа Богороица, довед така да се милуаме и да си се сакаме, да кој како сака, нека речи за нас (6, 45); т о л к у: Еден маж и една жена си живееле многу арно, како што сакал Господ; на живејачката згора секој му заблазуал и му повалуал дека толку се милуаа мажот и жената (4, 239).

2. *еден со оруѓ се ȓали*; Насрел (сиромαιο) од една глуждоа дупка внатре в куќи и видел еден маж со попадијата кај си се милуале и се разгоарале (5, 206).

Во и з р а з и т е: **да се милуаме како браќа** – *мноȓу да се сакаме, да се иочийуваме*; При сѐ што ти реков да не се косиш, чедо, немој да се остаиш од да се молиш на Бога, за тебе и за целио свет, да ни прости за нашите греои и да не разуми сите да се милуаме еден други како браќа. (5, 39); **од срце милува некого** – *искрено сака некоȓо*; А, проклета жена! ...ми се колнеше и месата си јадеше оти од срце ме милуаше? (6, 45)

Со п р л о з и т е: **мошне**: (Жената) својата ќерка мошне си ја милуаше, а пустата паштерка да беше кабиљ во една капка вода да ја удаеше, ич ја неќеше (3, 144).

Во д р у г и п р и м е р и: (2, 56; 6, 45)...

МИНА *ж. неизм. душа*; Ако имаш ти една ругузина место, го имаш саде за тебе, а не и дванаесе-мина што 'и носиш по тебе. (4, 65); Кога влегол (сиромαιο) во расјето, беше нашол дванаесет мина арамии, од најлошите на векој (4, 91).

МИНАРЕ *ср. (тур.) висока вијќа и валчестѝа кула на џамијата од каде шийо оџата ȓи иовикува своийте верници на молийва*; Откога го презеде Турчино Стамболо и влезе внатре и му виде чудесните работи, напраени од цар Костадина и од царица Елена, ...и ништо од напраеното не расипал од темел, само иконите и друзите работи што биле во црквите 'и изваил и си 'и напраил на џамии (4, 37).

МИНДЕР *м. (тур.) шесен оџар, леȓло иокрај суд иослан со черȓи и иерници*; Благодари се, момче – му рекла змијата – на тој бакшиш што ти го оставив во одајата на миндеро и уште многу ќе ти донесам (3, 122); И змијата му влегла во одајата, та му го го остаила бесценетио камен на миндеро и си отишла. (3, 124); ...го замолиле големио од маазата да му даи (на владиката) не знам колку топои атлаз од најскапио, што је сѐ со срма везен, за постилање миндерите не знам колку топои кадифе од најскапото (6, 152).

Со б р о ј о т: **еден**: Седнале на еден миндер на голи штици и тие ветви, незакоани и откоа се здравуале, го прашал каскатијата гостино (5, 325).

МИНЦ -ои м. **1.** *злајџен дукајџ којџиџо во прџедвоена Јуџославија вредел 12 дин.* **2.** *авсџириска (обично) злајџина монетџа;* Едно беше клал еден минц во раката, и се затворила раката (4, 94); *во мн форма:* м и н ц о и: Рекле (двајцата) како што му бил адето, и изваил (еднио) едно кесе минцои да му брои (4, 94); Пред да влезит (гускарот) в бања, изваил еден минц од пазуа и му го дал на бањарот (5, 124); Тув бре, јас колку сум бил будала – си рекло момчето само со себе – да даам сто минцои, за еден празен ковчег заклучен со девет клучеи, бре што сум бил будала! (2, 248)

Со б р о е в и т е: **еден:** Коа видел продаачо оти раката му го ученила коњо за еден минц, склоцал и некед да го дава (4, 94); Дрво миризливо, ама тоа дрво ет еден минц оката во виљан град, пријатели мој, знаите, али не знаите? (5, 180); **сто:** Да даам сто минцои, за еден празен ковчег заклучен со девет клучеи, бре што сум бил будала! (2, 248); Не бери гајле, стопанине мој, за пари и за стока ...да сум ти жив, ти даде за мене сто минцои за да ме купиш ...а јас ќе ти донесам сто торби со пари (2, 249).

МИОГЛАЕЦ м. *оруџо (народно) име за иџџок;* Секи ден работа имам: во понеделник си месам посен зелник, торник пототолник, среда ќе ја врзам за греда, четврток неврток, петок – миоглавец, сабота ќе одам, на пазар, во недела ќе седам на порта (6, 7).

МИР м. **1.** *душевна рамноџежа, сџокојсџиво, задоволсџиво; сџокојсџиво.* Овде во блаџослов: (На првната ми невеста) ...мир од коските да ѝ течат и десница да је цутит. (5, 341).

2. *вообичаена нормална сосџојба, сосџојба во која се живее нормално;* Од која мака, бре чеда Ристосои, сте дошле од мир овде во пустелијава, што сакате да се кауџерите? (6, 155); Не је за мене овде – беше рекол – ќе си одам во мир и тамо, нека се живи пријатели, пак ќе јадам и ќе пијам, а не да трпам од глад (6, 93).

3. *сосџојба, иоложба ио смрџиџа;* Така мислејќи поснико пренокева и си отиде во посницата, та дури би жив, не се помоли на Бога да му кажи кој му е другар во светилџо негов за да не го прати Госпо при некој друг чоек во мир, као што го прати при коцабашијата (4, 187).

4. *сосџојба без бука (бучава), шум, цаџор; иџиџина.*

Во и з р а з и т е: **кладоа мир** – *восџосџавија односи без војна; се доџоворија за ирекинување на вооружениоџ судир;* Кога видела војската таков јунак, трештиле на бегање, и се расипа од дру-

гио цар војската, и кладоа мир: за кого што си биле, па да си бидат. (5, 211); **мир од коските да ѝ течит** – *(благослов) придоен израз коџа се сѝоменува ѝокојниоѝ*; А, еве сега си го погодила караванчево! Оф, оф, оф, мискојна мириса, еве сѝ вака првната ми невеста ми готвеше, Бог да ми ја прости кај што легнала, мир од коските да ѝ течит и десница да је цутит; ете сега, домаќинко, нема лакрдија, си ја погодила манџата што до толку бидуат, еве овој карар ќе ја праиш (5, 341); **стори мир** – *восѝосѝави односи без војна; се доџовори за ѝрекинување на вооружениоѝ судир; се смири(ја)*; Откоа сториле барѝш (мир), обата цареи седнаа една вечер на трпеза и тамо била ќерка му од царот и син му од другиот цар (5, 211).

МИРАВЧИЈА -ии м. (тур.) *наследник; домазетѝ; дојденец*; ...никој не знаи за кого печали, чунки мнозина имале богасто и не било кѝсмет тие да го јадат, ја зетои го јале, ја друзи миравчии (3, 225).

МИРАЗ м. (тур.) *наследсѝво*; Момче, бре – му рекле (двата ѓаола) – како ти ваќа умо тебе, да ни 'и делиш овие два стапа, останати мираз од татка, за еден двата стапа да 'и земи? (3, 160); Не ми е за продавање (златото), мајсторе – му рекло момчето – само сакам да се научам колку пари чинит, да пак ќе си го однесам дома, чунки ми е останато мираз од татка (2, 238).

МИРБА ж. *ѝомирување*; Тој речи, сиромав, некој збор за мирба, ѓаолот одречи го за кавга (4, 243).

МИРЕН -рна *ѝрид. 1. сѝокоен, ѝрибран, задоволен; кроѝѝок*; Појди кај неа и види је светилѝко незин, та стокми го со твојо и биди мирен (4, 171); Биди си (пријателе) мирен сеа и биди уверен оти и патрик ќе те сторам. Сеа терај ќев, земи си една-две парамани, ѓоа ти се за измет, за сам да не си (4, 283); И ете ти 'и 'рслано и 'рсланицата кај трчаат од големата корија и дојдоа кај коњо, кротки и мирни до коњот (2, 275); ...остајте го лебо (бре селани) ако носите до букава, за да бидите мирни со вапирот, чунки ако ви касни еден залак леб, и да вис тори пакос после, зло очите лебо ќе му 'и ватат и можи некој волк да го изеи али во сабота коа лежит овде во куќава да го попарат со котел вода (6, 201); – Бре, да влади-ка си сакал да те сторам, хаа? – му рекол ѓаволот. – Биди мирен и влади-ка ќе те напраам, лели ти е ќеот, само кандилото ти да не ми го угасиш, да ако сакаш и патрик ќе те напраам! (4, 282)

2. во кој нема бранови; Поодила, што поодила гемијата и од кај што било мирно морето, се кренале едни талази боже чуај брани; како ја бувтаа гемијата, како ја тласкаа, цела недела што ја тараа по морето, одвај ја дотараа до столнината (3, 209).

МИРИ *гл. несвр. смирува*; А лиса вати да 'и мири и да 'и кроти, велејќи: – Не викајте, гуски, не жалете, гуски, за аци гусака дека ќе ојт на ацилак (2, 7); Коа виде мајка му оти се тепаат (децата), станала да 'и отми и ватила да 'и мири (3, 133); Многу зборои поарци третио пријател за да 'и мири и здружи сите тројца (4, 243); Вика, скака, виде (детето) оти мајка му покрај него стоеше и го миреше, со на галено (5, 23).

МИРИЗБА -и ж. (грч.: миризма) *мирис, арома. а. ...од саџун, од шемјан, од шуџун, од шрендавил и др.*; Тргна песо на зајакко да го бара, чунки чорапите му биле дента прани со гирит-сапун, та кај што беше газил зајакко по росната трева, сè останало од миризбата на сапуно и го душел песо (2, 69); Наместо (егуменот) да слушат молитва и од темјан миризба од новите кауѓери што беа дошле да се посветуаат, ти слушал воденичарска кашлица да кашлаат и миризба од туѓуно што го пиеле (6, 155); Еле, па таа миризба од таа цела корија трендавили, не се искажувала (4, 75); *во мн. м и р и з б и*: Тие миризби – дури тажноина да му падни на чоек кога да 'и мириса! (2, 269) **б. појсилено со гл. м и р и с а**: Се зачудило (момчето) на миризбата што мирисала, а пак сладиноста и лезето што го имала веќе не се искажувало (3, 155); Си удрија по една чаша тока момчето и Дуња Гузели и се напија. Коа се напило момчето од ракијата, се зачудило на миризбата што мирисала, а пак сладиноста и лезето што го имала веќе не се искажувало, страшна работа било (3, 155). [*миризба*, мирис – невидливи честички што испаруваат од разни материи, предизвикувајќи во носот пријатен или непријатен осет:]

Со п р и д а в к и т е: **страшна**: ...низ маглата се пуштаа огнени јазици; и коа 'и удри една страшна миризба од кукур во нос. Пламените јазици и огнени талази излегуаа од едно огнено езеро (4, 49); **убаа**: Таа убаа миризба што идеше од тревата, тажнојна дури да ти падни (2, 121).

Со б р о ј о т: **една**: Туку беше стапнале да патуаат аскеро по полето, низ таа убаа детелина, развиена со секакви убаи цвеќиња и беше 'и удрило една убаа миризба што дури тажноина да ти падни, таква убаа што била миризбата (4, 74).

МИРИЗЛИВ *приод. шиџо испушиџа мирис*; Ее, дрво миризливо, ама тоа дрво ет еден минц оката во виџан град (5, 180); (ричките) биле накитени со секакви убави миризливи дрвја и секакви цвеќиња (3, 99); Еве ти една девојка кај седи под едно дрво, на зелената трева што била со секакви миризливи цвеќиња (3, 39).

МИРИС *м. исто што и м и р и з б а*; Ај стори ме чирак ако сакаш со мирисот, на ти три бешлаќи и дај ми го мене да речам Бог да прости, чунки сме еснаф (3, 235); Си го зел „Ја бурбудум,, мирисот в торба и си отишол дома (3, 235).

МИРИСА *џл. несвр. (грч.) 1. вошиува мирис; душка*; Елате, бре браќа, мирисајте ме – му рекол стареата (на пците) – не саде кај устата ами и кај опашката (2, 52).

2. шири мирис; Курдисала (Дуња Ѓузели) таа позлаќена си нија, со секакви слатки мезиња. Курдисала тие ракии амберии и лимонлии, што да мирисаат мискојна и коа да се напиеш, на срцето да ти иди тажноина. (3, 155); Си удрија по една чаша тока момчето и Дуња Ѓузели и се напија. Коа се напило момчето од ракијата, се зачудило на миризбата што мирисала, а пак сладиноста и лезето што го имала веќе не се искажуало, страшна работа било (3, 155); У, бре брате, што вака ми мирисаш земјоина и мувлоина? / – Земја сум работил, златна сестро, затоа мирисам мувлоина, туку ајде пригответи се брго за да одиме. (2, 191); На секое дрво гранките му биле доземи наведени, турени со јемиши, сите здрели да дури прездрели, мискоина да мириса, мискоина, таков јемиш што бил убав! (4, 74); ...не је, Бог да ми ја прости, првната жена коа ќе напраеше манџа, мискоина мирисаше од одошто беше убаа, тики прстите чоек си ги изедуаше, тако ми Бога (5, 340); Си удрија по една чаша тока момчето и Дуња Ѓузели и се напија. Коа се напило момчето од ракијата, се зачудило на миризбата што мирисала, а пак сладиноста и лезето што го имала веќе не се искажуало, страшна работа било (3, 155).

2. шири некаква миризба. а. се осеќа мирис на нешиџо. 1. (со *предлозиџ* н а); Дај (бре старче) да те подушиме кај устата, да видиме да не нешто мирисаш на книгата од арзоало. (2, 52). 2. *без предлоз*; со *именкиџе*: Како што го гледам и го мирисам (владика-та), не ќе го каснала досега некоја друга болва и да му пуштила крвца (2, 103); (*шиуџ*) *чоек*: Ов, море синко, ами што ќе мирисат туѓ чоек, белки ќе ти дајт Господ една сестра (2, 132); *убаина*: Ката ут-ро и вечер бабата варела босилок и со водата босилкоа прскала

дворот и сокакот за да мирисат убаина (2, 185); *куќаиѝа*: Влегол (син му на царот) у бабата да је праша за ошто мирисат толку убао куќата и по сокакот од куќата (2, 185); *земјоина и мувлоина*: – Вид. кај изразите; *мискојна*: Вид. кај изразите.

Во и з р а з и т е: **мириса на мрша** – *многу лошо мириса*; По-стојал малце, и ватиле орлите да се прибираат околу сиромашот, чунки му мирисало кожата на мрша. (5, 205); **мирисаат мискојна** – *многу убаво мириса*; Курдисала (Дуња Ѓузели) таа позлаќена синија, со секакви слатки мезиња. Курдисала тие ракии амберии и лимонлии, што да мирисаат мискојна и коа да се напиеш, на срцето да ти иди тажноина. (3, 155); **мирисаш земјоина и мувлоина** – *многу лошо мириса*; У, бре брате, што вака ми мирисаш земјоина и мувлоина? / – Земја сум работил, златна сестро, затоа мирисам мувлоина, туку ајде пригответи се брго за да одиме. (2, 191); **мискоина да мириса, мискоина** – *многу убаво мириса*; На секое дрво гранките му биле доземи наведени, турени со јемиш, сите здрели да дури прездрели, мискоина да мириса, мискоина, таков јемиш што бил убав! (4, 74); **мискоина мириса (манџата)** – *мошне убаво мириса*; Бог да ми ја прости, првната жена коа ќе напраеше манџа, мискоина мирисаше (5, 340); **на умрено мириса** – *како да има мртвоец*; Лебов на умрено мириса (4, 169); **не се луѓето цвеќе, да да 'и мирисам** – *не можеш да знаеш какви се луѓето*; Татко ми, Бог да ми го прости, ми остаи насиед, на чоек лош добро да не праам ...Не се луѓето цвеќе, да да 'и мирисам (3, 124); **на куче мириса** – *многу лошо мириса*; Месово на куче мириса (4, 169); **ни лук јал ни на лук мирисал** – *како да не било ништо*; Ни лук беше јал (калуѓерот), ни на лук беше мирисал, никому ништо (6, 82); Дури је брго, да купиме еден буљбуљ и да го затвориме во сандако, та ни лук си јал, ни лук си мирисал (5, 7); Си дошло детето дома и ни лук јало, ни лук мирисало (6, 163).

МИРИСАЊЕ *г.л. им.* од м и р и с а; Туф бре, бре мирисање на светен, еве светен, пресветен се сторил. – Глеј мирисање на адрич катранојна (6, 111).

МИРИСНИ *г.л. свр.* м и р и с н е – *вдиши еднаш, малку мирис*; *йомирисне*; При сè што не го познаал кое дрво јет, тој од секое дрво ќе одделнел и ќе мириснел. (5, 181); Штом ѝ мириснало на рибата лушпата и излегла на крајот. (2, 194).

МИРЈАНИН *м. свейшовно лице насїрема духовноїо;* Нема во градон нити еден прав чоек, нити мирјанин, нити поп, нити владика, нити пак судија; тешко му и горко му на тој чоек што да има за земање од некој чоек (5, 38); Кога му го дал владиката грнето, имало од додекадата (дванаесетте) кај него максус викнати да видат оти со молитвата негоа чинело и посник да се омрсит, а камоли мирјанин (4, 173); Во тоа време видел попот оти Ches му праат мирјаните, посигнал тој по пагурот и рекол: – Е, како гледам, домаќине, никој маката кабул не 'а чинит да го крева отпрвин големиот пагур за да пие ракија (6, 156).

Со п р и д а в к и т е: **грешен** и **прост**: – Оф, мори попадие, попадие, ако не је владиката под мене, да да газам со носете на негоите раменици и глаата нема да ми ја видиш, чунки ние попоите и владиците и патриците се мислиме најправедни коа сме живи, а па ние сме биле најгрешните и / од најпростите мирјани. (6, 168–169)

МИРНО *їрил. овде: во синонем сїреж со їрил. к р о т к о:* (Една жена) си имала едно дете како некое ангелче кротко и мирно, – што ти велаат: Од трн излегуат трендафил (4, 216); т и х о: Замина поподолу и виде (св. Јоан) друго купаре од луѓе кај си пијат винце, мирно, тихо, кротко (4, 102).

МИРО *ср. (грч.) мирисно масло во црковниїе обреди, їл.е. свейшено масло (оу расїениеїо м и р т а);* Бог да прости еќимо што ме научи овој маривет, добра му Ches, ако је жив, мир(о) од коските да му течит, што ми ја даде окнава и ме научи (6, 224).

Во и з р а з о т: **миро од коските да му течит** – (*їри убава желба*) *да биде благословен оу Бога;* Бог да прости еќимо што ме научи овој маривет, добра му Ches, ако је жив, мир(о) од коските да му течит, што ми ја даде окнава и ме научи. (6, 224)

МИРОДИЈА *-ии ж. 1. бої. 2. исушени и исиїнейїи лисїови оу їаковїо расїение како зачин;* (Рибенце, коконче мое, ќе те напраам една тава, со кромид и со секакви миродии). (6, 147)

МИРОСА *їл. свр. (грч.) I. иолео со миро; иокрсїи. II. мироса се* – ...лели тие пари што 'и арциш за лишки, арци 'и за луѓе сиромаси, како што ти реков и понапре кога ја донесе змијата, да да ти речат илјада пати Бог да ти прости татка ти и мајка ти и да му се миросаат коските (3, 121).

Во и з р а з о т: **да му се миросаат коските** – (*при убава желба, благослов*) *од коскиџе (на умрениоџи) да поџече миро – мирисно масло во црковниџе обреди*; Вид. го горниот пример.

МИРОСАН *гл. прио.* од мироса; *крсџен, покрсџен*; м и р о с а н и к о с к и – *коски полеани со миро.*

МИРУДИЈА *ж. (грч.)* *мирис, арома.*

МИСИР *м. (зоол.)* *пџицаџа* Meleagris gallopavo; Го зел мисирот слепио и му се повали на другоо слеп оти од царот сакал и му дал, а пак тој од Госпо што сака – не му прати Госпо (3, 237); Море, али ми го продааш, бре братко, тој мисир? (3, 237); Како gleam ќе го продаам мисиров и да земам три-четири бешлаџи (3, 235); Се ујдисале на пазаро и му го дал мисиро, та коа си го однесол дома и го раскинал да го јади, се истуриле сите алтџани (3, 237); (6, 114).

Со п р и д а в к и т е: **голем:** Откоа јал по една зелка расол на ден, си оздравел и по некој месец кренал на рамо еден најголем мисир и го однесол на еќимо (5, 272); **наполнет:** Ја барбудум, јас со викањето „Ја мавмудум“ спечалив денеска еден наполнет мисир бакшиш (3, 235); **печен:** На овој полн и печен мисир – му рекол царскиот чоадар (на слепио) – здраво и живо од царот да го јадиш (3, 235); Заповедај, бре слепче – му рекол измеќаро од царот – овој печен мисир ти го праќа царот да си го јадиш со децата ...и да чиниш доа на царот (3, 236); **полн:** На овој полн и печен мисир – му рекол царскио чоадар – здраво и живо од царот да го јадиш и да си седиш отсеа дома раат, да си живеиш и да се молиш Бога, за долгио живот од царот. (3, 235); А, бре ќорче – му рекол (царот на питачот) – оти пак викаш по мене? Али малку ти дадов, еден мисир полн со алтџани? (3, 236)

Со б р о ј о т: **еден:** Молејќи се така тие слепци, се чуле до султан Мавмуда и откако чул сам султан Мавмуд молбите од тие двајца слепци, наполнил еден печен мисир со алтџани и му го пратил на слепиот што му се молеше нему. (3, 235); Врвејќи царо на мосто, го чул тој што сакал од царот и му наполнил еден мисир со алтџани печен и му го дал измеќаро од царот (3, 236).

МИСИРКА ж. женкаѝа од мисир; После ќе 'и израниме сè со питан леб, тики ќе се сторат едни кокошки, така толкаи, колку едни мисирки (6, 114).

Во и з р а з и т е: **го обеси носот како некоја мисирка** – мошне се сневесели, се намурѝи; Кога виде таа (попоата ќерка) оти не донесе (момчето полна шамија) јемишлак, беше му се опулила накриво и беше го обесила носот како некоја мисирка. (5, 309); **толкав – колку една мисирка** – мошне голем, круѝен; Вид. го горниот пример.

МИСИЦА ж. *оказионален збор образуван сѝоред л и с и ц а*; – Е, ти, ешко мешко, и ти, кртуле мртуле, вие имате девет кила и кутле и сламата за делење. Еве прао како се дели: на ти тебе, еже меже, на сламава да си лежиш; на ти тебе кртуле мртуле, пченица едно кутле – толку доста ти е за цело зимоиште, а за лисица мисица ќе бидат деветте кила пченица за да си 'и однесам воденица. (2, 11)

МИСКОВИНА ж. *мириса мисковина* – *мириса најубаво шѝо може да се замисли*; Вид ги подолните примери.

МИСКОИНА и МИСКОЈНА ж. *м и с к о в и н а* – *мирис на миск (миризлива масѝ)*; ...на двата гроба (никнале) трендафили што да мирисаат мискоина (2, 167); На секое дрво гранките му биле доземи наведени, турени со јемиши, сите здрели да дури прездрели, мискоина да мириса, мискоина, таков јемиш што бил убав! (4, 74); ...не је, Бог да ми ја прости, првната жена коа ќе напраеше манџа, мискоина мирисаше од одошто беше убаа, тики прстите чоек си ги изедуаше, тако ми Бога (5, 340); *м и с к о ј н а*: Курдисала (Дуња Ѓузели) таа позлаќена синија, со секакви слатки мезиња. Курдисала тие ракии амберии и лимонлии, што да мирисаат мискојна и коа да се напиеш, на срцето да ти иди тажноина. (3, 155); А, еве сега си го погодила караванчево! Оф, оф, оф, мискојна мириса, еве сè вака првната ми невеста ми готвеше, Бог да ми ја прости кај што легнала, мир од коските да ѝ течит и десница да је цутит; ете сега, домаќинко, нема лакрдија, си ја погодила манџата што до толку бидуат, еве овој карар ќе ја праиш (5, 341).

МИСКОЈНА ж. Вид. **мискоина**; курдисала (Дуња Ѓузели) таа позлаќена синија, со секакви слатки мезиња. Курдисала тие ракии амберии и лимонлии, што да мирисаат **мискојна** и коа да се напиеш, на срцето да ти иди тажноина. (3, 155)

МИСЛА ж. а. *дејносѝ на умоѝ; размислување; илан; намера; желба; мислење, поглео, глеошѝе, сѝановишѝе, сфаќање и сл.* б. *џрижа, секирација*. в. *умоѝ*; Целата ноќ око на око не беше клал, едно од децата, друго од мислата за жената што ја батџрисал (2, 212); Со збор кума лиса вака му велела, а со мислата инаку мислела и сама со себе си велела (2, 31); Еве што ми рече мислата, пријатели – му рекол Симеон – да го фрлам прстенов во рекава (4, 42); *со имекаѝа: мислаѝа и душаѝа*: Вистина, честити царе, ти беше во столо – му рекол светецот – ама мислата и душата ти шеташе во љубовниците и нечесните жени, по најслатките јадачки и пијачки и по многу друзи работи што неќум в очи да ти ’и кажам (4, 126); Ете така да знаиш (ангеле), уште еднаш да не грешиш. Ај појди кај оние петина чорбаѝии и речи му во мислата да земат по едно од децата што му ја умре мајка му (4, 55); (4, 184); (5, 327); (2, 109); *во мн.:* м и с л и: Со тие мисли Силјан си летна од Плетварско и си одлетал во с. Коњари, та си кондисал на седелото од аѝијата (2, 149).

Во и з р а з и т е: **го мачи мислата; мислата го мачи** – *нема сѝокојсѝво на душаѝа*; Откога згрешил Лото со ќерка си, сеедно го мачела мислата дека згрешил. (4, 26); Детево при сѝ што го пречекало св. Илија, арно ама мислата го мачи, заради дуќаните, оти да нема добив, толку години да работи (3, 203); Мислата негоа, дење и ноќе, сѝ го мачела и никако не го остаала да се понарадуа на весел живот (4, 180); **лоша мисла, цела болест** (посл.) – *човек не ѝ треба да има лоши мисли, да мисли на лошо*; – Еве ти го леко, царска девојко – је рекол еќомот – секој саат и секој ден, кога ќе ти дојдит лошата мисла што ти го мачит срцето, ќе го пеиш муурот и ќе го поразислиш, до четириесет дни ќе оздравеиш (5, 166); **меракот ... му влегол во мислата...** – *засакал некоџо*; Од ден на ден сѝ царев син венееше и црнееше од големио мерак што беше му влегло во мислата за убаината на таа девојка (3, 83); **ми стои на мислата** – *добро џо заѝамеѝив и посѝојано мислам на ѝоа (ми џо рече)*; Вистина, таа рана не се познаа, синко, ама речта што ми ја рече, оти ми смрди плотта, ми стои на мислата и нема никогаш да ја забораам (2, 62); **мислата го бие** – 1. *нема сѝокојсѝво на душаѝа*. 2. *посѝојано мисли на нешѝо*; Откоа виде постарио брат оти не му иди дома, а пак мислата го биела за парите да му ји даи на брата си, чунки се боел од клетвата од татка си, најпосле си ји зел парите (3, 249); **му влезе во мислата** – *џо заѝамеѝи и почне да џо мачи*; Зборо што го чул од проповеднико „суд, суд“ му влезе во мислата

као што влегуа мајската роса во срцето на земјата (4, 184); **му дојде лоша мисла** – *почнал лошо да мисли, да се грижи*; Еве ти го леко, царска девојко – је рекол еќимот – секој саат и секој ден, кога ќе ти дојдит лошата мисла што ти го мачит срцето, ќе го пеиш муурот и ќе го поразмислиш тоа што ќе го пеиш (5, 166); **му ја зела мислата** – *разбрал штио мисли*; Откоа му ја зел мислата царот од мезличо, му рекол: – Арно мунасип вие најдовте, мезлич-алаари, за жените да бидат на царцки маслаат, како што сте и вие (5, 6); **на тие мисли и разгоори** – *мислејќи и разговарајќи*; На тие мисли и разгоори што 'и праел поганио сиромав, го чул – натемаго! (4, 271); **од него мислата не ја остаа** – *почтојано мисли на неѓо*; Умот и кќметот, ер кај да одеа, од него мислата не ја оставаа и сѐ му работеа за да напредуат (2, 239); **уо не давало на лошите мисли** – *не обраќала внимание на ништио лошо*; ...жената била тврда во Бога и чесна на мажа је, тики никако уо не давала на лошите мисли што 'и иделе. (4, 262) **удри една мисла лоша** – *измисли нештио лошо да направи некому*; Откоа ја клал (помалио брат) в рака стоката, му удри една мисла лоша за да му ја јади сермијата на децата (5, 50); **удри нишан во мислата** – *направи така штио некој почтојано да мисли на нештио*; Твој не нишани (треско) јас можам да 'и бастисам само со еден нишан што ќе му го удрам на чоека во мислата (2, 108).

С о п р и д а в к и т е: **арна**: Право зборуаш, пријателе, како јаже в торба ...Господ да те поразуми да имаш мисла арна (4, 242); Косата беше му се крнала (на каскатијата) и веднаш беше му се родила една арна мисла, та беше си купил еден многу арен коњ (5, 327); **добра**: И никој пат со добра мисла не ќе бидиш (2, 109); **ѓаолска**: ...со секакви неизброени мисли му носел сатаната (на еден маж и жена) за како од како да 'и согреша тие набожни чоеци, арно ама никако не кандисуале по лошите мисли ѓаолски. (4, 285); **лоша**: Со такваа лоша мисла чоекот си отишол в град и првата работа му било да му бара местото од кај го зела змијата камено. (3, 125); Си имало една жена сиромашка и многу богубојазлива ...дека била многу богубојазлива, ѓаол – натемаго! – многу лоши мисли је носел за како од како да ја излошит (4, 262); Еве ти го леко, царска девојко – је рекол еќимот – секој саат и секој ден, кога ќе ти дојдит лошата мисла што ти го мачит срцето, ќе го пеиш муурот и ќе го поразмислиш тоа што ќе го пеиш (5, 166); **неизброени**: Вид. кај ѓ а о л с к а; **некоа**: Една царска ќерка боледуала од некоа мисла што имала (5, 166); **слободна**: Секому (старче) су му дал слободна мисла за како сака да праит (4, 59); **убаа**: Почнал да го лости ѓаоло

(сиромашо) и да му носи убави мисли, сè за да е богат, со богати да кунуштисуат, сиромаси да не прибира (4, 179).

МИСЛЕЈЌИ *г.л. ирил.* од гл. м и с л и; „Ако можам да го кандисам ова момче – си велел со умот (синот од царот) – да му ја даам сестра ми...“ Така мислејќи си син му од царот, го дочека да се докапи и да го однеси дома да му ја кажуат сестра си и да му ја дава (5, 133); Одејќи и мислејќи си така (чорбацијата), видел едно дупчиште над пато и отишол тамо... (3, 192)

МИСЛЕЈЌИМ *г.л. ирил.* од м и с л и; м и с л е ј ќ и: Така мислејќим, чоекот седел и дури не знаел кај седит. (5, 229); Знаејќи лисицата оти зајак не јади месо и мислејќим оти ако је стори ихтиза за да го јади, беше се одзвела понапред таа одшто момчето и го покани зајак во внатре (2, 204); Така мислејќим си, патувале и си одиле по нивната земја, да дури дошле, кај ти планиње... (3, 97); м и с л е ј ќ и с и: Си јавнал коњо чорбацијара и си го зел в раце детето, та си го испраил пато, мислејќим си како да го сотрит сирото дете. (3, 192); Кога чуло момчето тој збор од Дуња Ѓузели, ќе изле- таше од радост, мислејќим си оти го бендисала дека бил толку бо- гат и многу лично. (3, 155)

МИСЛЕЊЕ *г.л. им.* од м и с л и; **на тоа мислење** – *мислејќи, иланирајќи нешто*; На тоа мислење и го видел дрвешот и му ре- кол: – Каде со здравје, бре момче? Ја ела ваму да видам што носиш во таблата на глаа. (3, 37); ...си дошол орачот дома. Целана ноќ не беше заспал од мислење и есапење (3, 256); **од мислење** – *мислејќи*; Откоа многу скорби и жала, и виде (сиромашо) никој род и при- јател не се најде да го праша и да му поможи, крена очите на небе- си и издивна од срце, та рече: – Оф, Господи, барем ти поможи ми на оваа скрб што имам оти од мислење ќе се померам. (4, 128)

МИСЛИ(Т) I. 1. а. *обмислува, размислува, расудува од раз- ни ствари и изведува заклучоци за објективната стварност што се зачувува и ооржува во ирејствително и поимно*; Мисли (сиромашо човек) денеска, мисли утре, умот од глаата ќе му из- лези, крај со крај не може да стави за да најди некоја работа, нито па некој, – за да го пожала и да му рече: – Што така, бре братко, си прекршил раце и туку се думаш, што ти е ало? (4, 128); Како да не се срдам, мори невесто – рекол Евреино – кога син ти ми праит голем пакос. Седи и си мисли (богатио) као ќе му излезе крајо на таа работа (3, 224). **б.** *со глатолино*: д у м а: Целата ноќ што мислил и

думал (Силјан) за кај бил и сега каде е во таа пустелија, кај што петел не пеал (2, 140); Мувлет имаш до вчера да думаш и мислиш сио муабет што го сторивме... (5, 108); р а з м и с л у в а: Така мислеше и размислуваше кума лиса (2, 32); ш е с т а: Мислеа, шестаа сироти деца; друго не бидуа, си рекле, ами бегање 'и перело (2, 178); Мислија, шестаа (старците), нито еден збор не можеа да го распраат (5, 64). **в. ѓл. ирил.** м и с л е ј к и: Така мислејќи и гледајќи (чоeko) во билките, туку се разиграла таа билка што била со отруачка (5, 269); *во синонимен сиреџ со ѓл. ирил.* д у м а ј к и м: Думајќим, мислејќи детето за како да го куртулисат татка си, размислил еден маривет (5, 233).

3. устремува, насочува мисли за (кон) нешто, за (кон) некоџо.

4. т и м и с л и м е д о б р о т о – иројавуваме ѓрижа за тебе; Да оваа молба што ти ја праиме (волчко) треба да ни 'а послушаш, ама оти ќе речиш? Оти за тебе ти мислиме доброто (2, 22).

3. а. е на мислење, има оидределено мислење; цени, смеиша, ирешиосиавува, верува; И така беше му омрзнала православната вера, чунки мислел оти православието било криво што не можел да биди весел и радосен (4, 180); м и с л а м – сум на мислење; Ами која работа јет поголема, бре був будала, али мојата, али твојата? – Мојата мислам да јет поголема, честити царе, чунки есап направив колку мажи има на веков и колку жени, а твојата работа јет за да напраиш еден сарај од коски (2, 82); *со ирилоџои:* д о н е к а д е: Еќимбаша, еќимбаша, донекаде мислам да немате прао, што се потсмеате со мене и ме праите на болен (5, 338). **б. оржи, смеиша некоџо за некаков;** Се скрил мажот три дни со ред и кога видел, вистина тројца мажи дошле и вистина таа беше била најбесчесната жена, што ја мислел оти била за светица. (5, 163); *со ирилоџои:* т а к а: Знаејќи цеваирџијата оти така му мислат луѓето за жената му, беше си напраил девет катанци и беше ја затворил жената си во една одаја со деветте катанци за да не излезит од одаја надвор и да ја видит светот, да речат нешто лошо за неа (5, 187); *ѓл ирил.* м и с л е ј к и м: Знаејќи лисицата оти зајак не јади месо и мислејќим оти ако је се стори ихтиза за да го јади (зајакот), беше се одзвела понапред таа одошто момчето и го покани зајако внатре (2, 204).

7. крои илан, иланира; Јас знам што ми мисли тој мене, ама што да ти чинам тебе, чунки атаџо ти е голем и затоа идам при тебе (3, 149); Ето тој ми је алот, бре пријателе, да сега мисли ако мо-

жиш нешто, поможи ми. (4, 269); Коа се најде тамо, седе да мисли и да крои (мажот) како да праи да ја изваит змијата (2, 214).

8. се занесува, фанџазира; А Деница и извршил планот и мислел ќе биди над сите чиной ангелски, на местото од Риста главен кумандир (4, 9).

II. мисли се – 1. а. се одвава на мисли, се заглабочува во мисли, размислува, се уми; Бегајќи детето некој ден од пустиот страв, се запрело до негдеа и застанало да се мисли као да праи: дали да се врати пак дома, дали да бега кај му очи, тамо му глаа. (3, 46); Дури се мисли така царот во себе си, гускарот дошол до бинекташот кај што се слегуал и што се качуал царот (5, 130); Како што се мислело, видело под сенката од дрвото кај лежит еден 'рт, слегло долу и го разбудило 'ртот од кај што спиеше (2, 20); Седит една вечер (ортакот) и се мислит, се јадикуат на срце. Боже не дај, не му се зборуат (3, 203); Мувлет ќе ви даам да се мислите три дни (5, 64); Застанале пред реката и се мислат како да праат: дали да ја газат, дали да ја чекаат да претечит (3, 291); Дал вик големио пес за да не се мислат, ами да врват преку река (2, 52). **б. во синонимен сиреџ со ѓл. с е д у м а:** Идејќи (дрваро) со тоарени магариња до една река суодолица, силно дотечена, застанал да се дума и да се мисли као да 'а прегази реката. (2, 59); Се думал, се мислел како да му праит (ѓаолот) (4, 268).

2. се смеџа; се замислува; се цени (за, како); се вбројува; ...ние попоите и патриците се мислиме најправедни коа сме живи, а па ние сме биле најгрешните (6, 168); Тој се мислел за прав и се боел да не нешто Господ го послуша тој што викал (5, 79); Си седело (едно момче) мадро и си се мислело нешто како да е кабаетлија (3, 164).

3. се занесува; Еден поп се мислел оти е светец, дека служеше литургија (6, 167); Од тоа нешто се мислел оти је достоин да биди калвата мајстор (5, 175).

III. си мисли – уверен е; Јазак, мори домаќинко, на толку труд што сум се трудил, толкуа години да арџам пари и да 'и учам итроштињето од бесчесните жени и да си мислам оти сѐ сум исписал. (6, 23)

Во и з р а з и т е: **думал, мислил – многу размислувал;** Тој думал, мислил што да сакат (од свети Петар) и му дошло на ум да посакат книгите да му 'и бласоит за коа ќе играт со нив никој да не можит да го надиграт. (4, 64); **мисли, мисли – многу, долго време мисли;** Мисли, мисли (сатријазамо), ич ништо не можел да измисли

(5, 109); **мисли со умот** – *размислува*; Така си мислеше со умо царо и седе дури да се стемни, та си отиде до портата од сарајо и едно да влезе, карауло го запре, чунки го чини да е некој поулаен. (4, 203); **мислија, мислија** – *долго време мислеа*; Мислија (царо и царицата), мислија, ништо не можеле да измислат што бакшиш да му даат (3, 81); **не мисли и не ’и цвака збороите** – *има последици по себеси, ствара, иаји*; Ете кој не мисли и не ’и цвака збороите коа ќе ’и речи, што пати (2, 62); **се мисли и се чуди** – *не знае како да постои, што да направи*; Застана (царот) до едно коше да се мисли и да се чуди (4, 203); **си мислеше со умот** – *размислуваше*; Така си мислеше со умо царо и седе дури да се стемни, та си отиде до портата од сарајо и едно да влезе, карауло го запре, чунки го чини да е некој поулаен. (4, 203); **стоит и се мислит** – *долго време размислува*; Туку стоит и се мислит пустата девојка, оддалечена од татко и од мајка (2, 250).

С о г л а г о л и т е: **почне**: (Сиромаио) почнал да си мисли сам во себе за лошите баждарџии и за лошите кадии и војводи (5, 150).

С о п р и л о з и т е **арно**: Мисли арно (свети Петре), оти да не ми дојдиш текрар да ми додеваш да го преправам времето како што си ет сега (4, 109); **денеска**: Вид.. **кај утре**: Мисли (сиромавиот човек) денеска, мисли утре, умот од глаата ќе му излезе, крај со крај не можи да стави за да најди некоја работа, нито па некој, – за да го пожала и да му речи: – Што така, бре братко, си прекршил раце и туку се думаш, што ти е ало? (4, 128); **(за) вака**: Со остен во-лои да тераш и со опинци обуен да бидиш и селцки алишта да носиш, цел ден на сонце да се мачиш, али за вака сум мислила јас, море чедо мое? (5, 259); **(за) назад**: Прај што праиш, бербер-баши, и за назад да мислиш (5, 44); **прво**: Мислило (детето), прво, да је големо бесчестие на еден син да си го заколит татка си (5, 233); **сè**: Коа ќе ја најдеа реката на таквие места да течи, сè си мислеа аскеро оти таму треба да ѝ је глаата (4, 71); **сега**: Ето тој ми је алот, бре пријателе, да сега мисли сега ако можиш нешто, поможи ми (4, 269); Да и вие, пријатели, мислете сега и влегујте кај царот да погодуате по тавмин, страмни ќе си излезите (3, 44); **сеедно**: При сето тоа, царот сеедно мислел и есапил каков марифет да напраит (5, 31); **тогај, кога**: И што ќе мислам јас тогај кога ќе ми даваш џуапот? (5, 100); **утре**: Мисли (сиромавиот човек) денеска, мисли утре, умот од глаата ќе му излезе, крај со крај не можи да стави за да најди некоја работа, нито па некој, – за да го пожала и да му речи:

– Што така, бре братко, си прекршил раце и туку се думаш, што ти е ало? (4, 128)

Во други примери: (2, 31); (3, 81); (5, 84); (6, 45)...

МИСОЛ *м. мисла*; Арно, (православнио рисјанин) мошне се покатоличи и го мени името, арно ама табието не го менил, као што менуа волко длаката, а табието не го менуа; така и негоа мисол, што лошоти и праеше коа беше праославен, тие лошоти и праеше и коа стана католик. Никакво изменение не напраил. (4, 181)

МИТАРИ СЕ *џл. несвр.* (итал. mutare) *менува влакно, ѓерје и сл.*; ... дај Боже здравје, Ѓурѓовден чекаме, ќе ватат буљуци овци да претеруаат Мијаците од Серешко на Овчеполцко, тики врвејќи по полиња, по планиње, ќе оставаат волна по трњето, чунки ќе се митарат овците, и јас ќе си ја собирам волната... (6, 195)

МИТКА МУ СЕ *џл. несвр.* *му се умилкува*; ...лежеше (проклето волк) и као да му се миткаше (на чакалот), дури беше скочил и го ватил на муцка, го кутнал и го пцоисал (2, 41).

МИТРЕ *м. хий.* од **Д и м и т а р** – *машко лично име*; На Митрета му изгорев 250 снопје жито и пак него апс го кладов. На Ордана сеното му го зедев, си изранив овците... (5, 284)

МИТРОЕН *м.* **М и т р о в д е н** – *црковен и народен изразник на христийјаниите, посветен на светитецот св. Димитрија (паза на 8 ноември)*; Целото лето и есента што шета Силјан со дуовнико, и на ден Митроен си дошле во Прилеп, и изваил дуовникот пари да му плати на Силјана ругата колку што беше погоден (2, 139).

МИТРОПОЛИЈА *ж.* (грч.) **а.** *седшиите на митрополиит.* **б.** *зграда во која се смеситени канцелариитие на митрополиитот и на неговитие чиновници*; (Скржавио) без да се кажи на жената си, си отишол на чивлик за да не се најди дома и да не оди на митрополија за да пиши пари (4, 200); Си остаил коњо (првио богаташ) и си зел пушката на рамо и отишол в планина, гоа на лов, со ниет ако дојдат да го побараат за на митрополија, да не го најдат. (4, 200); На свршуање словото, владиката и поканил сите богаташи поручек да одат на митрополија за секој да ѝ пиши колку што ќе му коптиса од срце. (4, 200); Така цели три дни и три ноќи што се тагуа и плака, око на око не кладе дури беше се сетил оти Госпо го

кладе апсаана задека беше се откажал да појди на митрополија (4, 201); во др. пример: 4, 174.

МИТРОПОЛИТ м. (грч., црков.) **а.** *звање на великодостојник во православната црква.* **б.** *виш православен духовник кој најчесто е управник на повеќе епархии;* Од секој чешит што земале, сè го прашале паленио митрополит и му велеле по грчки, кажувајќи му ја стоката... (6, 152)

МИШКА ж. *делоѝ поод спојоѝ меѓу шруоѝ и ракаиѝ од ramoѝ до лакѝоѝ; со предлозиѝе:* з а: Ја опколиле дванаесет алајки, која пола крепела, која ракаи држала, која за мишки ја крепела (5, 134); ...ја ватила (таа) за мишки, та беше го курдисала да седнит на стол и беше му донесла чибучето со едно кафе да пиет, како што пиел царот коа седел кај мосто што се праел (3, 319); о д ...н а: Тргнал (Господ) пак да си слегуат од мишка на мишка и држ' се за лисјето, де бре де, да сезит, страв и трепет го беше ватило... (6, 180); И туку беше му се испраил (Дели Петро) по ластунка да се вкачуат од мишка на мишка, по ластунка (6, 179); п о д: Изваил од торбата кожата од телото и си ја наметнал на плеќи, та легнал ничкум, а под мишка се пулел и сè траел. (5, 205); Втасала мајка му на детето од перење, кај што била со лебо под мишка и со вагано грав в рака (4, 150); Така се богатеел со умо и си ја зеде книгата под мишка, та тргнал по маала да шета и „еќим, еќим!“ да вика. (6, 189); Го однесоа (еќимо) во бања, го променија и му го престапија пред царо, со еќимцката книга под мишка (6, 189); Дуовникот од пенцере низ порта го доглеал весот под мишката од арамијата (5, 197); *во мн.* м и ш к и: Жено мори, ја изнеси ми го столо од главина и подржи ме малку за мишки, дури да седнам (3, 318); Имало (момчето) под мишките крилја за да летат: едни пати 'и пуштало, а едни пати 'и збирало (3, 53; Бре овде да ја ватат (болвата) гаконите и владиката, бре онде, не можле, чунки се смеал владиката дека го скокоткало под мишките о кај меот. (2, 104)

Во п о с л о в и ц а т а: Две лубеници под една мишка не се носат (4, 139).

Во д р у г и п р и м е р и: (3, 53; 5, 205).

МЈУЉАЗИМ м. (тур.) м у л а з и м – *нижи офицерски чин во шурската царска војска; шоручник;* ...сите негои другари ...напреднале, кој паша беше се сторил, кој јузбашија беше се сторил,

кој мјуљазим беше се сторил, кој чауш и кој друго, а тој гускар, и па гускар. (5, 123)

МЛАД *прид. I. шїю има малку жодини живої, шїю живеел крайко време; а. со именкиїе шїю именувааїи човек:* д е в о ј к а: Еве јас ќе примам да одам за да ве свршам, братија возљубени мои, и треба да знаите оти ќе ве свршам од четириесет села, од секое село ќе ви свршам по една убаа и млада девојка. Знајте оти од четириесет села ќе ве свршам? (4, 258); д е ц а: Влегло момчето и што да види: цела коскарница од млади како него деца (2, 285); и з м е ќ а р: Друг чоек немам, честите царе – му рекол попо – отколку еден млад измекар. (3, 135); к н а з: Еден млад кназ сторил ниет да се жени, арно ама од кај-годе неќел да земе девојче (5, 35); п а ш а: Одејќи момчето у царот на гости, седнало на трпеза покрај друзи млади паши и тоа како некој голем господар (2, 239); т р г о е ц: (Попо) ќерка си ја остаи дома заклучена (со една баба) ...да му купуа од еден млад тргоец (3, 135); ц а р: Кога чу младио цар тие зборои од момчето, зарони солзи како некој петлици (3, 163); ц а р ч е: Ја ај да ојме кај царчето младо, што е многу мудро, за тој да ни ја види оваа работа (4, 237); *со аниїонимої:* с т а р; *со именкиїе:* л у ѓ е: Кога видоа сите луѓе, млади и стари, јунастото од старио, сите се зачудиле (3, 216); м а ж (и): Бидејќи била толку лична, секој маж, млад и стар, сакал да ја види, кој за арно, кој за неарно. (5, 187); Од мажите имаше и стари, и млади, и куси, и долзи, а еднио бил многу кус (3, 144); ч о е к: Да не се веруаш (пријателе) на кој-годе чоек, било стар, било млад, чунки таков век сега сме исчекале (5, 182); *во комиараїив:* п о м л а д: И од ден на ден му се палила таа искра во срцата на помладите кауѓери (4, 258); *во суїерлаїив:* н а ј м л а д: При сè што сум деведесет години, па не се даам за најмладите момчацци (5, 111). **б.** *со именки шїю именувааїи живоїно;* в о л о ј: Една цела сурија волој, сите (беа) една длака, сите еден бој, сите млади, да ти је грев да му се опулиш (3, 34); м а ч о р ч е: Е донесле на бабата едно мачорче младо што очите во глаата му играле (2, 65); к у ч е: При овците (овчарчето) си имаше еден стар пес, само со еден заб, и имал две млади кучиња (3, 70). **в.** *со именки шїю именувааїи расїение;* Одејќи за дома (сиромаио), видел во една ливада едни коприви росни, млади, саде за ќев (3, 268).

2. *(за невесїа) шїю е неоамна дојдена, шїукушїю дојдена;* Само младата невеста стојала зад луѓето просто и се тресела од

студ (6, 38); Адет не јет да зборуа млада невеста за неколку недели, дури и да се распознаит арно, убао, со сите куќни луѓе (6, 39); На сите му било мошне мака во куќата оти да јади младата невеста толку многу како некоја биолица (6, 43).

II. во служба на именка. м л а д а: Кучка свекрва не остаат да се огреит младата (6, 39); Нито таа го познала сопрво, нито пак невестата му (на овчарот), оти јет син на старата и мажот на младата (5, 307-308); м л а д и (т е): Во стар век, синко, не лажеа нашите стари, како сега што лажат младите (2, 138); Ретко некој стар оди, и леб и вино не носи страха ради од младите да не го праат прос и да му се смеат (4, 46); *со ѝрид. зам.* н а ш и: Како што сите стари адети 'и изостаија нашите млади, така и тој адет сега је изостаен (4, 46); *во комиарайив:* п о м л а д: Ами за вистина велиш, бре старче – му рекол еден помлад од старио и многу сиромав што бил во селото (5, 180); Кој ќе седнеше околу него ...друзи помлади ќе му стоеја покрај диван (5, 55).

Во и з р а з и т е: **во млади годиње** – *времето кога бил млад*; Си имаше (Еѓуптинот) и еден тапан што си тапанаруал во млади годиње (6, 171); **млад и зелен** – *неошиен, незрел*; Оф, бре момче, што те жалам дека ќе загиниш младо и зелено (2, 195); Уу, ќерко, ќерко, што зборуаш така? Да е глуа земја! Плукни си в пазуа; каил Господ да не се сторит, ти да умриш сега уште млада и зелена (4, 46); Сите млади и зелени, да ти е мило да 'и гледам! Гајдите свират, дури саѓите паѓаат од гредите. (2, 154); Останала жената му уште млада и зелена вдојца (3, 274); Ах, ќерко, ќерко, је рекла мајка је и татко је – бес бараше, два си најде, што ти требаше да праиш јунасто, та да земиш едно старо; дали малцина царцки синои те посакале, да те земат млади и зелени и ти не 'и сакаше оти не биле јунаци (3, 216); во др. примери: 2, 154; 3, 216.

Со и м е н к и т е: **невеста** (5, 56); **цар** (3, 163), **царче** (4, 237).

МЛАДА ж. **1.** женско лице *што сѐаиува во брак.* **2.** млада мажена жена; Вид. м л а д II.

МЛАДИЧ -и м. момче, млад човек (*од 16 до 20 години*); (Ејди татко) еве се конуштисав и никако лошо не видов, ами чес голема кај ми се дава од младичи ти што 'и наречуаше чапкани (5, 55); Се испратила од старешините заповед по целото царство да дојдат на определнио ден сите младичи, од 20-30 години (4, 95); Од моите дни тебе нека ти дајт Господ; каил јас се чинам, а не ти да ми умриш младич. (6, 46).

МЛАДОЖЕНЕЦ -нци м. човек шїио сїаїува во брак; Приближало за да се готват за вамо да оидат, пратил пратеници Аџи Кљак-кљак по сите домаќини и сите младоженци да идат тамо за да се праат штркои. (2, 147)

МЛАДОС(Т) ж. м л а д о с т – *период во живоїиої на човека кога е млад (од рѓање до зрела возраст)*; Аман, брате, немој, не кајдисуј да ме загубиш за мојата младост! (5, 329); Немој, домаќине – му велеше невестата плачејќи не кајдисуј на мојата младос да ме држиш во гробо со умрените, грев нека ти бидит од детето машко што ми го даде Господ (2, 131); *со антионимої с т а р о с*: Вид. кај изразите.

Во и з р а з и т е: **арам ви била младоста** – овде: *(во клеїва) проклеїо шїио сїе млади*; Арам ви била младоста – му рекол (старио на ергените) – што не можевте да го сторите тоа нешто (3, 215); **жими младос** – *верувај ми! тїе молам! тїе проколнувам!*; Ем жими младос, мајко, еве ќе ти се заколнам, до утре ако не ме свршите за тоа момче, да знаите оти сама себе јуда ќе се сторам... (2, 240); **на младост** – *времеїо кога човек е млад; на млади жодини*; Живот и здравје нека ни даит Господ, душко, што ќе даит на старос, нека даит на младос! (3, 207); **ќе си загубит младоста** – *млад ќе заѓине (ќе умре)*; Ви кажуам оти не ќе можит да се ќердосат и ќе си загубит младоста (4, 125).

МЛЕКО ср. бела тїечностї шїио ја лачаїт млечниїе жлезди кај живоїниїе-женки и женаїа-мајка, богаїа со поїребниїе витамини, минерали, проїеини и др., за поїзгање на новородениїе, за нивниої развој и расї а и за исхрана на поїтариїе (анг. milk ,млеко'); Тие му кажале правината оти бараат од пиле млеко, за очибол да лекуаат на некој стар чоек. (2, 289); Ве викав да ми најдите од пиле млеко, да ми го наполните шишево, ама колку е возможно побргу (2, 290); И за млекото, дедо, мене ќе ми благодариш, чунки јас му го дадов млекото на баџанаците, удирајќи му по еден муур жежок по бутите (2, 278); Се спремиле двата зетои да одат да бараат млеко и научила малата ќерка коа ќе одаат и која страна ќе одат. (2, 289); Му рекол некој на царот да најди *од вил (слон) млеко*, да му турат две-три капки од млекото, ќе му оздрават (очите) (3, 29); ...ти да јадиш млеко, и ич да не се страшиш оти ќе јадиш, чунки јет блаосоено од владиката млеково (4, 173); Зело момчето коблето со млеко и отишло кај ламјата, та је го остаи пред

дупката и излегла од дупката, та го излокала млекото и му дала едно камче бесценето... (2, 222)

Во и з р а з и т е: **од пиле млеко** – 1. *многу*. 2. *сè*; Досега сиромаси сте биле, отсега богати да бидете, да имате дури од пиле млеко (4, 154); Јас имам, пријатели, од пиле млеко (2, 289).

Со п р и д а в к и т е: **благо**: Еве јас кај му праам (на сина ми) една каца попара со благо млеко (2, 232); **едно**: За снага болна, кади баба – му рекло момчето – ене ја во она село има у анџијата едно млеко (5, 203); **кисело**: Уште имаше да му кажиа Манго на бего, арно ама од мака што му падна, тики не го дослуша, ами го грабнал вагано со киселото млеко и го удрил по сурато, та го напраил саде кисело млеко. (6, 118); Во градо кај што бил бего, допаднал еден Еѓуптин во тој град и, шетајќи низ чаршија, поминал покрај една јогурчица. Тамо бил бего, ручал кисело млеко и, за пакос, го видел кај врви Еѓуптино (6, 117); Ејди, попе, оче свети – му рекол брат му на Еѓуптинот, – у Еѓуптин кисело млеко си дошол да бараш за да се омрсиш (6, 173); Откоа беа се сториле тие и друзи зборои, Манговците си испокршиле погачите и се наручале со солца и пиперца наместо маштеница и кисело млеко од бачило (6, 113); **козјо**: Се позамислија двата царцки зетои и му се навртоа да му удри по еден муур на буто и му дал козјо млеко (2, 290); **мајкино**: Простено и блаосоено да је од нас, коџабаша – му рекле селаните као нажалено – као мајкиното ни млеко! (5, 284); **свинцко**: Ја види, честити царе, тие твој зетои на десните бутои дали немаат по еден муур, што му дадов млеко свинцко за очите кога те болеа? (3, 32)

Со г л а г о л и т е: **дади**: Вид. кај горните примери; **дојади**: По божи блаосов, му се навртела (срната на детето), та го дојала млеко (3, 138); **дојде (до)**: Тамам да влезит момчето (да се искапи), дошло коњчето до млекото и му шмркнало сета жештина од млекото (2, 263); **донесе (од)**: Тебе многу ти благодарам, зете – му рекол царо – а пак на двата зетои им благодарам зашто ми донесоа млеко од ’рсланица и ми оздравеа очите (2, 278); **земе (од)**: Зел во друго шише млеко од дива свиња (3, 30); **излока**: Излегла (ламјата) од дупката, та го излокала млекото (2, 220); Кога чул тие зборој посникот, на часот му седнал и го искрал млекото (4, 174); **измолзи**: Вид. кај е д н оч у д о; **изнајади се**: Отишол еден Еѓуптин на некое бачило за да се изнајадит изварка и млеко (2, 125); **испие**: Сега ќе доит еден змев за да го испиет полнион котел млеко (2, 125); **истури**: (овчарко) го истурил млекото (6, 192); **јади**: А си јал леб и

сол, а си јал леб и млеко (5,77); **најде (од)**: Бегај оттука – је рекол – двајцата зетои не нашле од вил млеко (3, 30); **носи**: Утре ќе идиш (бре чоече) со мене и ќе те однесам да видиш и после да спојмиш мајка ти со лошо со арно, ти да го носиш млекото и да го добиваш каро (2, 222); Еве овде, жено, ќе носиш по едно кобле млеко и една ламја ќе излегуа да го пие и ќе ти дава по едно камче (2, 220); **омрси се (од)**: Го прашале дали вистина се омрсил од млекото (4, 174); **посака девет кобли млеко**: Јас ќе посакам девет диви кобили млеко (2, 263); **руча**: Вид. кај кисело; **тоари**: Ката ден (момче) ќе тоараш млекото, сирењето, маста, та заедно со овчарите ќе ми го носиш дома (4, 60); **укне (во)**: Пред да влезе, коњчето укнуло во млекото и се вжештило. (2, 263)

Со п р и л о з и т е: **едночудо**: Коа ји измолзи попо (овците), едночудо млеко беше измолзил (3, 90); **малце**: Дошол (чорбаџијата) кај бачилото и се вратил, та го помолил бачо да му ја даит погачата и да му даи малце млеко (3, 234).

МЛОГУ *ирил.* м н о г у – во висок *сѝеиен, мошне*; Веднаш (го изедов магарето), бре волчко, чунки бев гладна млогу – му рекла плачејќи меца (2, 38).

МНГЀР¹ *м. сѝара сѝѝна монѝѝа во Турско време.*

МНГЀР² *м. окаионален збор сѝоред ѝѝнѝѝр*; овде во изразот: т ѝ г ѝ р-м н г ѝ р нека стани – нека се зайусѝѝ; Остај што му ја зел ќерка му, ако сака нека му ја земи и жена му, туку азното мое ми го пропустиле, тоа јас си жалам, та друго тѝгѝр-мнѝѝр нека стани. (5, 129)

МНОГО *ирил.* Вид. **многу**. За многу работи ќе ти помага клунот твој, ашколсун, аѝи, ашколсун! (2, 9); Кауѓерлакот ет мачен: со постењето, прво што не треба многу јадење и многу ет сѝ и сешто пиење, со метани чинење (6, 155).

Со и м е н к и т е: **кокошки**: Држ, не пуштај, бре јазовче, таа проклета лисица, оти многу кокошки ми изела! (2, 30)

Со п р и д а в к и т е: **мачна**: Посниче, мучениче, од многу време ти кај ми се молиш, ...и јас деенска ти покажуам оваа пропуштена ѕвезда од небото, на една куќа од една вдојца, со пет деца, сиромашки и многу мачна. (4, 171); **нечесна**: (Мојата царица) дека беше многу лична, да од тоа сум ја зел, арно ама се погоди многу нечесна, та се заљуби со еден од мојте измеќари (4, 269).

-МНОГУ *вѣтор дел од ѡолусложенкаѣа: малу-многу ирил. – средно; Си бил еден маж, малу-многу со сермија, при сѐ што не бил итѣр многу, ами пак кѣсетот му работеше (5, 339).*

МНОГУ *ирил. I. во ѡолем сѣеен; моине, досѣа; Ете кога да му работи кѣмето на чоека, како можи да се обогати многу без да работи многу. (3, 247); Кога се виде со рогои пусти, Дуња Ѓузели на чудо станала и многу се уплашила (3, 161); Веднаш пратил царот по сестри и да дојдат за да 'и прашат како напраиле. Дошле сестри и, и царот многу 'и стегнал да кажат како напраија, арно туку од пусти страв ...не кажуале правината, ами криеле (3, 140); Коа видоа стаорите тој зорт, многу беа се уплашиле и кѡрлемечки кој од кој да се пикни в дупка за да куртулиса жив од мачорот (2, 46); на пример: **многу јунак** – *ѡолем јунак; Во нкоја земја имале еден арслан за цар да мубиди, чунки го гледале дека е многу јунак, тики затоа беа го клале цар да му биди (2, 45); **многу јунаци** – *ѡолеми јунаци; ...арно ама пците биле многу јунаци, тики никако волкот не го остаале да удаи овца. (2, 43); *нао некоја мера (мерка), број и сл.; – Е, ќе не јадиш, волчко, му рекле бравите – туку знаиш што ќе те молиме? За сега барем еднио да нѐ јадиш оти двата сме ти многу (2, 22).****

II. во членувана форма со значењаѣа: во ѡолем број, во ѡолемо количесѣиво, во ѡолемо множесѣиво; во ѡолем сѣеен; долго време. 1. многуте (со именкиѣе): **раце, усти: Еда, попе, у тебе имало многу нивје и малку леб; многуте раце што ти 'и ожнаа нивјето беа блаосоеени, а многуте усти што ти го јале лебот, биле колнати – му рекле селаните (6, 165); **дави:** Од многуте дави што беше праиле селаните и никому судо не беше му ја видел (5, 282); **додевања:** При многуте додевања од син му од царо што му ји сака клучеите на измеќаро, најпосле му ји дал деведесетте и деветте, и еднио го запрел (3, 82).**

2. многуте (со именкиѣе): **богомолне: Една бесчесна жена го лажела мажа е со многуте богомолне (5, 162); **валење:** од многуте валење, се кандисал и Арнаутино да оди со Турчино на кабето (аѣилакот) (6, 122); **гледање:** Стоејќи внатре со коњо во пештерата, ватил да ја разгледуа наоколу и од *многуѣо гледање* ја сетил оти ет глаа чоечка (4, 24); **денгуба:** Денеска, утре, од многуте денгуба што праела, по богомолението, осиромашела докрај и многу вечери легнуала сосе деца без леб и се зготвила да пропитаат (4, 172); **неќење:** При многуте неќење на детето, кандисало да земи**

секирата, ја зело и ја расцепило глаата (2, 62); **одење**: Трчат дрварот по нив што да можи и уште рано втаса дома, испотен и тој и магаринџата, жива вода беше се сториле од многото *силно одење*. (6, 100); **работи**: При *многуто работи* (чоекот) што ваќал, ватил и бостан да сади (3, 179); **смеа**: На тоа згора од многото смеа што му дошло, за *касметот* беше му се откачила коската од грлото (6, 224); **ќотек**: Од многото *ќотек* што беше јал тогаш простио, веќе не му се вдало да го праша тој што го тепа за како да вели уште еднаш (6, 78).

3. помногу во компаратив: п о м н о г у: Во гемјата имало многу патници и почнале да си играат со книги ...најпосле ја завадиле со помногу пари комар да играат (5, 215); *со ирилогод* „уштите“ *пред себеси*: Коа чуло момчето толкуа пари што му дал куменџата, се сетило оти треба да чини уште помногу (2, 238).

4. најмногу во суперлатив: н а ј м н о г у: На судо рака сечат – не боли, а без суд со трнче да го дупни, најмногу боли (2, 90); Најмногу мерак (царо) беше си сторил на името што било пишано на влечката (3, 48); Најмногу (мило чедо) ти нарачуам да се пазиш од лоши луѓе, како што сум се чуал и јас (3, 118); Коа да го видела (жената мрзла) да лежи во дворо на плеќи под крушата што ја имале и да чека да му паѓаат круши в уста, за тоа најмногу го пизмела и го карала, дури и го клоцала (3, 315); Во тоа царство толку биле лоши луѓето, што очите еден другиму ќе си ’и извадуале, најмногу богаташите (4, 95); Многу си ја честила (крштеницата нунката): со јадење, со пиење, као на свадба ја држала и најмногу гунделак му давала, спроти на другите (4, 144); Секирата чинела најмногу десет грошеи (5, 72); (4, 200); Првио богаташ што бил во градо бил првио скржав и, слушајќи словото од владиката и бидејќи тој требало да пиши мајмногу пари за сиромсите, се сторил као да не чул... (4, 200)

Во и з р а з и т е: **виде многу маќа** – *многу се намачи*; **за многу време** – *одамна*; За многу време *ѓаолот* печалил да му запустит куќата на еден верен домаќин и домаќинка, чунки *ѓаолот* многу му завидуаше на љубовта што ја имаа. (4, 243); **за многу години** – 1. *од њорано, одамна*; За многу години не беа се виделе двата мажа у жената што ја водеа (6, 65). 2. *многу долго*; Јас се израдуав за многу години да живеам овде со ова грозје, арно ама ни се корнеа, ни па се кршеа (3, 158); За многу години што одил и никојпат некое големо зло не беше го нашло (дрварот), како што го нашло еден ден. (2, 59); **за многу години** – (*при њоздравување на празник*)

мошне долго време; За многу годиње се молил егумено за калуѓерите и дури му се здодеало на Бога и пратил еден ангел да му речи да ’и прати сите кауѓери на фиљан манастир (4, 205); Ристос воскресне, браќа – му рекол – денешен за многу години! – Вистина воскресне, пријателе, за многу години и сосе вас! (3, 263); ...барала од поп на поп и од маж на маж да ѝ кажат за да знам кој ден, кој светија јет за да го држам, ами имало арпија немало јас сè ќе си го држам, дури и друзи дни сум `и држела нека се на помош и за многу години да ни сет. (5, 46); **малу-многу** – *средно*; Си бил еден маж, малу-многу со сермија, при сè што не бил ит’р многу, ами пак к’сетот му работеше (5, 339); **многу е мерак (на нешто)** – *многу сака, многу му се допаѓа (неиш’то)*; Една бела кокошка сакам, овчарко ...чунки многу сум мерак на белите кокошки, дека поеќе нив ји лојам, ноќе коа да одам да ји ваќам по кокошарници (2, 94); **многу мака му дојде** – *многу ишеико му с’иана*; А пак коа го видела царцата многу мака је дошло дека таков зет да има. (2, 292); **многу му било мака** – *се јадосувал, се иукал*; Многу му било мака дека така му велеле ангелите на Зерзевула (4, 219); **могу му падна жал** – *многу се сожали*; Откога ја омажија чупава, многу му падна жал на мајка му, а најпоеќе на деветте браќа (2, 190); **многу пати** – *многу-иати*; Многу пати царот беше го видел момчето оти ’и тепало немилостиво магарината и еднаш беше го викнал при себе (3, 285); Како што стоеше скалата просто, туку ја заврте Господ со горнио крај удолу, а долниот угоре. Многу пати скалата ја заврте така Господ. (4, 79); **многу ти години** – *вообичаен иоздрав кон аѓа и друѓи високоиос’тавени луѓе во иурско време: да си живееш долго!*; Се преставил (рисјанино) пред аѓата и му дал годиње: – Многу ти години, аѓа – му рекол. – Да си жив, синко! Аир абер? (5, 26); („многу ти години, аѓа!“ – му велат нашите селани, макар и граѓани, на нашите Турци... (6, 52); **не зборуј многу** – *молчи*; Ајде, ајде, плати баждарот и не зборуј многу, оти не можам да те слушам тука, др-др-др! (5, 146); **не о(ј)де многу време** – *наскоро*; Не оде многу време, ќе врвеле царците што беа на војска низ градот од кралот (5, 336); Арно ама не ојде многу време и буот покажал еден будалалак со таинот на двете врапчиња: наместо двете да ’и јадит, едното го јадел. (2, 83–84); **од многу време** – *од иорано, одамна*; Посниче, мучениче, од многу време ти кај ми се молиш, ...и јас денеска ти покажуам оваа пропуштена свезда од небото, на една куќа од една вдојца, со пет деца, сиромашки и многу мачна. (4, 171); **од многу години** – *од иорано; одамна*; ...јас се надевав од многу години

и било волјата Божја да го земам Риста на рацете и да го видам со очи и зедев проштение (4, 43); Знаејќи еден цар табиетите на двајца измеќари што ји имал при него од многу години, беше му се здодеало и сторил ниет да му покажи грешките на двата (5, 158); **од многу места** – *од различни страни*; Од многу места од книгите му носел доказателство оти треба да се жена(т) и да си имат секој по една жена и нека бидит и таа кауѓерица (4, 257-258); Од многу места ја сакаат за да ја земат (ќерката) од градо кај што беа. (2, 190); **по могу години** – *многу подоцна*; Си отишло момчето в град и по многу време пак му отишло. Откоа се поздравише, му рекла (мечката)... (2, 62); **пред многу години** – *одамна*; Пред многу години, патуал учен Македонец со пампор за во Америка (4, 215); **со многу дикат** – *многу внимателно, прецизно*; Во тоа зборување момчето, старата беше го гледала во лицето со многу дикат и беше му видела еден нишан на клепката (5, 254)

Со друг прилог до себе: **арно**: – Многу арно! Ами ти бре братко – му рекол на мрсулаиот ќелешо – моиш да дотраиш еден ден да не се усекниш мрсулите од носот? (5, 161); Многу арно – му рекол ешко – ти изорај, а пак јас ќе го повлачам (2, 19); **близу**: Ете од тоа, пријателе, на старос орам и работам. – Ами со двете како си: скраја али близу? – Многу близу сум со двете, пријателе, – му рекол стариот. (5, 63); Ете од тоа, пријателе, на старос орам и работам. – Ами со двете како си: скраја али близу? – Многу близу сум со двете, пријателе, – му рекол стариот. (5, 63); „Уште ми се верни пријателките, ами кај што беа далеку, ми дојдоа близу многу.“; **брго**: Е кога било така, брате, ај побрго да ојме, да не нешто не го најдиме – му рекла и си патуале многу брго. (3, 93); **грешно**: Вистина се омрсив, света владико – му рекол – туку дали јет многу грешно? (4, 174); **далеку**: Ја носи, носи пампуро (Марија), кој знај кај ја однесе, ја одвлече во една земја многу далеку (5, 318); Дошол кај реката и незе (на девојчето богатио) ѝ кажал од многу далеку како што му рекло сонцето (2, 234); ...да бидиш многу далеку... (2, 233); **лошо**: Царо беше се поболил многу лошо и болен си отиде дома со новата царица (3, 210); (Таму, горе) али има место за нас, оти сме отепале, сме украле, многу лошо сме сториле. (2, 336); Се поболил Еѓуптинот еднаш многу лошо, брат му и сестра му го натерале за да се причести, чунки го глеале оти јет многу лош и да не умре непричестен. (6, 171); **малу**: Го вати змеот Еѓуптинаго за полојна и штотуку беше го притиснал малу, многу, уште малце ако не го пуштеше, ќе му пукнеше меот. (2,129); **мошне**: Беше молсна-

ла ведата мошне многу и, за кáсметот од агувчето тиквешко, беше го видел магаренцето, чунки тука му пасело (6, 131); Откоа чуло момчето тир зборои од цареите, се израдуало мошне многу и си рекло со умо: „А, така сакам и како да ве уверам оти сум царцки син“. (5, 132); Еден чоек многу ’и жалел сиромасите и се молил многу на Бога за Господ да му даи многу стока и да му дава на сиромасите. Молејќи се мошне многу и со срце, му дошол ангел божи на соно... (3, 79); **неарно**: ...не знам како беше му се слошило на царот и му се одјало. Брго-брго го викнал билјаро да му кажи оти многу му е неарно. (5, 29); Еј, еј синковци, јас залудо се мачив за да ве учам – му рекла мајка му – да бидите итри; како што ве чув, вие сте знаеле поеќе од мене, многу поарно за да се чуате. (2, 75); **поеќе**: Пештерата (на Марија) толку мила је била, што секи ден ја бакнуала и се благодарила многу поеќе отколку што се благодарила во сараите што ’и имала коа била дома (4, 194); **раат** ‚сиокојно‘: Со таква надеж момчето влегло во каикот и за некој ден беше препливало морето многу раат (3, 282); За некој ден (момчето) беше препливало морето многу раат, чунки беше му дуало еден ветер прав (3, 282); **радосно**: – Повели, дедо, напи се ракија и огреј се, да сега ќе си дојди мајка од работа и ќе донесит леб и манца да си вечераме – му рекло момчето многу радосно. (4, 156); **рано**: Едно утро (момчето) многу рано беше го жегнал влакното од црвенио коњ и на часо довтасал при него (2, 288); **скапо**: Рако, еве јас купив една стока од овој брат, арно ама тој ми сака многу скапо (4, 94); ...ја пазари (царот маѓесницата) многу скапо за да му ја избавит ќерка му од свероите. (2, 209); **толку**: Сите селани радосни и весели биле оти Госпо му дал толку многу и убав бериќет (4, 118); Петре, Петре, што толку многу ми додеваш? (4, 109); Тамо близу имало еден овчар што си пасел овци. Ји остаил овците и отрчал да види што пишти толку многу. (2, 89); – Дедо Илија, дедо Илија, каква мака имаш што толку многу ми се молиш? (4, 139); ...се сработило сичко навреме, та коа се родило грозје толку многу, што да нема кај да го турат. (4, 140)

Со и м е н к и (во еднина): **безбожник**: Вид. кај лош; **време**: **време**: Сироти деца многу време трпија и неќеа да му кажат на татка си за маката што дааше мајка му (2, 178); Вид. и кај изразите; За многу време мачорот шти живеа во таа куќа и секоја ноќ давеше по некој глушец и не остаал од месото да каснат (2, 46); **горештина**: Тргнаа да си патуаат (момчето и ангелот) и со лаф муабет дошле до една река. Времето било пладнина и многу горештина.

(4, 124); **грабител**: Дедо ми беше многу грабител и на мнозина луѓе насила пари му изграбил; кому двесте алтани, кому триста (6, 226); **дикат** *внимаие, ѝрейїазливосї*: Во тоа зборување момчето, старата беше го гледала во лицето со многу дикат и беше му видела еден нишан на клепката од десното око и му рекла на стариот: – Старче, ова момче ќе бидит нашиот син, ај да го прашае за името. (5, 254); **дож**: Вид. кај в р н и; **деца**: Многу деца беше му се раѓало на некој цар, арно ама сè му умирале. (2, 279); **жито**: ...беше чул глушецот оти имало преку реката многу жито за јадење. (2, 76); **јунак, јунаци**: Во некоја земја имале еден арслан за цар да му биди, чунки го гледале дека е многу јунак, тики затоа беа го клале цар да му биди (2, 45); – Е, такваа ви е (главата), за прао, као на куче, при сè што сте многу јунаци. Ете тој кусур, спроти мене, го имате. (2, 60); **многу маѓесник** Вид. кај многу и т а р; **мајстор**: Во тој град имало некој чорбација многу богат, чул за свети Тома оти бил многу мајстор и го викнал при себе да го прашат дали може да му напраит еден сарај што да го немаат на векот (4, 157); **мака**: А пак коа го видела царицата многу мака је дошло дека таков зет да има. (2, 292); На кáсметот негов многу мака беше му било за дека го бесчестуал пред секого (3, 239); Многу мака му било на сиромано, дека му капела чешмата негоа. (2, 120); **матосалник** ...си ја дигнал полоканицата (вино) и си ја испил пустио анџија, ама за поевтино не му го давал (на кираџијата), чунки си бил многу матосалник. (6, 61); **мерак**: Ја однесле на царо влечката и коа ја виде царо на големо чудо станал на мајсторијата од влечката, а најмногу мерак беше си сторил на името што било пишано на влечката. (3, 48); **народ**: Околу големио вир беа поседнале многу народ (4, 100); **свет**: ...ние куртулисаваме и цел свет го куртулисаваме од тој проклет Арап, што немилостиво нè мачеше нас и друзи многу свет. (2, 286); **севда**: Се уплашил сиромашкио момок за кравата од агата оти негоата му ја отепа, чунки агата многу севда имал на неа (5, 24); **сиромашец**: ...многу сиромашец (5, 371); **стока**: Бре, бре, бре, колку многу стока имал Асан пачација! (6, 121); **стока**: Дуња Ѓузели му дал на брата си... многу стока (3, 286); **страна**: Вид. кај д а л е ч е н; **трева**: Дал Госпо трева многу, пријателе – му рекол чакалот (на волкот) – и си пасам дури да ми је доста. (2, 40); и мн. др.

Со и м е н к и (*во множина*): **алтани**: Одошто многу биле (алтаните), тики веднаш беше се вџасил (брат му) (3, 260); **анџии**: – Слушај вамо, момче, во тој ан да не лежиш оти има сениште, та

можи да те наклапуши и да те умри, како што изумреле многу анџии и патници (3, 291); **ељи**: Една беља не е беља, ами Госпо да те чуа од многу бели! (3, 158); **будаљштиње**: Откоа станал Итромаан Пејо совршен маж, многу итроштиње праел спроти приказните што се прикажуаат за него, арно ама и многу будаљштиње па се прикажуат (6, 219); **вери**: Кога ќе се стори момче од дваесе години, да се мени од рисјанската вера, на многу вери (3, 204); **вечери**: Сум легнуал многу вечери без леб сосе мојте дечиња! (2, 245); Многу вечери на ред одел егуменот кај тројцава нови кауѓери да наслушуа на врата дали ќе се молат Бога. (6, 155); Денеска, утре, од многуто денгуба што праела, по богомолението, осиромашела докрај и многу вечери легнулаа сосе деца без леб и се зготвила да пропиштаат (4, 172); **воѓе**: Оф, бре чедо, во нашава земја многу воѓе имат, ама сет затворени од една проклета ламја (2, 115); **гљувци**: Од молитвата и молбата од мачорокот чуја многу гљувци и се натрчаа кај дупките да видат што викат мачорокот (2, 12); **години**: Еден кадија си имал еден ушак што му чинел измет многу години (5, 199); Тргнала по него да оди и да се гали, да рипа на бего како да го познаала од многу години. (2, 29); **годиње**: Седеше многу годиње цареа ќерка во кулата и дошла на возрас за мажење. (3, 182); **горештина**: Тргнаа (тие) да си патуаат и со лаф муабет дошле до една река. Времето било пладниа и многу горештина. (4, 124); **дни**: Откоа се беше научил мачорокот оти стаорите и научиле гљувците да не излегуаат од дупка надвор и откоа гладуал могу дни, измислил еден маривет да `и праит на гљувците (2, 12); **доказувачки**: Со многу докажуачки (таа) му докажуала (на садријазамо) за да трга рака од тој ум, оти је страмота и греота (3, 134); **души**: Цел ден што се биле, многу души испаднале од двете страни (4, 31); **душмани**: Би дејќи имаме многу душмани, ме страв да не ти сторат некоја превара (3, 129); **ѓаолштиње**: Е момченце – му рекла (невестата) – оваа ѓаолштина те бендиса, али не те бендиса? Отвори тевтерото и пиши ја, да ако сакаш поседи некој ден у нас да те научам уште многу ѓаолштиње (6, 31); **зборои**: Многу зборои поарџи третио пријател за да `и мири и здружи сите тројца (4, 243); **зулуми**: Во таа планина имало четириесет арамии што шетале и зулуми многу праиле (2, 110); **луѓе**: Во тоа место беше се напраил еден бој и многу луѓе имало истепани (2, 155); **мажи**: Татко ти сеедно ми се биеше шега оти не раѓав и јас, на страмот згора, многу мажи обидов дури тебе те зачнав (4, 170); **мајстори**: – Слушајте, вие тројца браќа, јас сум ве викннал чунки сум чул оти сте многу мајстори и од вас помари-

фетлиј немало друзи... (5, 231); **маки**: Многу маки тргала оваа глаа и уште многу има да трга допрва (5, 262); **маривети**: Тој (ученио философ) 'и менуал саатите од еден град на сите луѓе. Ако је шес саато, тој му го праел дванаесе и друзи многу маривети што му се здодеало на сите граѓани и дури на царо (3, 65); Многу маривети беше напраил чоeko, како откако да се откинит од Риста, арно ама не можел да се отми и не можел: – Суд, суд и пак суд! – му викало во мислата (4, 184); **места**: на многу места наоѓал јаготки и си јадел (2, 141); **молби**: Дури стоја лиса ватена за уо, многу молби напраила на јазоецо да ја пушти (2, 30); **наука**: – Како тебе цар што си, честити царе, не треба многу наука да те учам, само еден збор што ќе ти речам доста ти ет (5, 43); **нивје**: Еда, попе, у тебе имало многу нивје и малку леб (6, 165); **овци**: Си ошол (сиромαιο) на туѓина во Влашка земја и со негоио будалштилак спечалил многу овци и пари (5, 307); **пари**: Од тој саат „Ја бурбудум“ веќе не беше отишол на мостот да питат, чунки си добил многу пари без мака (3, 236); Го грабнала (анциката) Соломона и го избакнала, та си го подарила со многу пари и бир баш отишла на суд (5, 99); Знаиш, синко, ...ќе ти кажам еден маривет што да се куртулисаш и многу пари да спечалиш (5, 183); **песни**: Таа прикаска ет песна, но прикажуачот не сакаше да ми ја пеит, чунки друзи многу песни беше ми пеал, да напоследок таа песна ми ја прикажа како прикаска и така е записав. (3, 179); **примери**: И многу примери (Божин) му носел гоа да се тргни Силјан од тој пусти ајљазлак (2, 137); **работи**: За многу работи ќе ти помага клунот твој, ашколсун, аџи, ашколсун! (2, 9); -Честити царе – лекот твој е да се крстиш во вода, како што се крсти Ристос и сите рисјани, и ведаш ќе оздравиш, и очите ќе ти се отворат за многу работи да видиш Ристои (4, 34); **раце**: Е, бре селани – им рекол – многу раце блаосовени, до ручек сите нивје ми 'и ожнавте. (6, 165); **рисјани**: Имало во Стамбол многу рисјани и други светци, арно ама не биле најаве, чунки 'и гонеа друзите што не биле рисјани (4, 31); **синои**: ...од многу синои Божиној само Силјан беше останал жив (2, 137); **усти**: Ај, бре селани, што беше тоа многу усти колнати! – му рекол. (6, 165); **ќофтиња**: Му пцоисало (на анцијата) магарето и од булоите магарешки напраил многу ќофтиња (6, 95); **чудеса**: Пред да собери Ристос апостолите и тргни да проповедуа по народо, многу чудеса праеше по луѓето. Тие чудесии не сет пишани во евангелието, ами се прикажуат од уста в уста, као приказни (4, 189).

С о п р и д а в к и т е: **азгѣн**: Коњо бидејќи многу азгѣн, беше се уплашил, та беше му се откинал од раце (6, 33); **арен**: Местото кај што ја сакаа (ќерката) многу беше арно и беа многу богати (2, 190); Е, каја, колку за овците и бравите многу арни сет, иља за браот, – ти биди жив: го изгубивме! Пусту мој аџамилак! (5, 223); Здрав, жив је, старче – му рекол чоекот – како што сакат Господ алашверешот многу му јет арен и пари вади доста, само една грешка имат: што си поигрува по троа комар (5, 289); Косата беше му се кренала (на каскатијата) и веднаш беше му се родила една арна мисла, та беше си купил еден многу арен коњ (5, 327); **бесалија**: *ирид. неизм. доследен на дадениоџ збор*; Девојчето било многу бесалија и никако не се кандисуало (3, 130); **благ**: Еден сиромав чоек бил многу благ на зборот, а пак во срцето непара здрав (4, 211); **болен**: Јас како што се гледам на срце оти сум многу болен, можи и да умрам (5, 138); **богат**: Еден многу богат чоек имал чивлик и коа му втасале нивјето за жниење, зел аргати да ’и жние (5,74); Бидејќи жената беше многу богата и возљубена за него, зборо два не беше му го сторила (3, 274); Умренио беше богат многу; арно ама богатото му беше добиено сѐ со непраина, да затоа, да му е милос на Бога, му го скуси животот за да не втаса да оди на аџилак (4, 130); **борчлија**: Тој вурнаџија бил многу борчлија и со земањето лирите, ќе се поткрепел (3, 152); **буен**: Озгора лисјето (на дрвото) биле многу бујни, што ни сонце пуштале, ни дож (3, 131); **верен**: Го викнал (царо) првио измеќар што го имал како арем-каја и бидејќи му бил многу верен, та го молил да го има мукает детето и куќата, дури да си дојди тој од војска (3, 82); **висок**: Дошле до една многу висока планина (4, 71); **водул** „*наџернаџ, џорделив*“: Пусту коџабашџа бил многу водул (5, 18); **гален**: Силјан беше многу гален и од татка и од мајка (2, 136); Ете така нека му је наречено, мори сестри, на ова многу галено дете што ќе се галит и гледат од девет сестри (3, 184); **гласојт**: (Царската ќерка) во зората беше запела една песна, малку речојта и многу гласојта, ошто је била мака да седи толку на дрвото (5, 334); **голем**: Одил, одил (момчето) пчес дни и кога дошол во едно пусто поле, видел една кула многу голема, сета од срчи напраена што да молскоти коа да ја видел чоек таа кула. (3, 47); Дошле до една река судолица, што беше многу голема стечена, од некој голем дож (4, 142); Пијалџк немало, само водичка во една стомна многу голема (4, 84); п о г о л е м: (4, 139); Бидејќи бил многу големџија, сѐ сакал да се прчит и да се фалит дека го честел царот со топои да се пречекуа (5, 217); **гостољубен**:

Бего бил многу гостољубен, та му оставил многу манџи (на Арнаутино) за да јади (6, 125); **грешен**: ...прости ме мене, Господи, оти многу сум грешен! (2, 12); **далечен**: Го занесла (далгата) пампоро во некоја многу далечна страна, до едни ади (4, 215); **дебел**: (Лупешките од јаболкото) биле многу црвени, да дури алои и многу дебелы олупени (2, 165); **добродушен**: Вид. кај набожен; **набожен**: Еден маж и жена си биле многу набожни и добродушни. (4, 285); Едно дошле до него и виделе ортомата наземи врлена, а козарот вика „Ја сакам јас цареа ќерка“, се сетиле (арамиите) оти јет многу прост (6, 207); **дълготрпелив**: Бидејќи сум многу милостив и дълготрпелив, сите ’и против (4, 122); **длабок**: (мажот) нашол еден бунар многу длабок (2, 211); **добродушен**: Ти ’и измолив (пријателе, парите) од Бога задека си многу добродушен (4, 212); **долг**: Еден Арап со еден Вренг се обложиле кој можи да пеи песна многу долга (6, 150); **долен**: (комшиите) му давале понекогаш (на будалестото момче) по нешто работа по дома: коа дрва да нареди, дрва да пресечи, вода да им залеи и друга работа, што била многу долна (2, 236); **дрчен**: Имало и една баба, шти била многу дрчна за јадење цреши (4, 278); **евтин**: (момчето) ’и пуштил (смоквите) многу евтини: шес грошеи оката (3, 284); **жалослив**: (чоекот) бил многу жалослив и не можел да слуша плач од сина си (6, 62); **завислив**: До куќата од бабата седел еден богат чоек. Тој бил многу тамавќар и многу завислив (5, 296); **запашкан**: Кај што је била живејачката на една лисица, многу била запашкана од луѓето, што не можела да си најди ништо да касни (2, 5); **здрав**: Поживеал многу здрав и читав царо, со тој тертип, дури му дошол саато да умри (5, 87); **изгазен**: Лозјето било многу изгазено (2, 78); **изјаслив**: Тоа (момчето) било многу изјасливо, колку за тројца арни мажи што јадат леб, тоа само толкуа јадеше (6, 5); **итар**: Си била една жена бесчестна и многу итра (6, 44); Си патуале двајца луѓе ...еднио чоек бил многу итър, а другио итър-будала и лаж (6, 186); ...Царо заповедал да го ватат (учениот философ) и да го загубат. Арно ама бил многу итър и многу маѓесник, што никако не можел царо да го клаи в рака (3, 65); **јак**: Арнаутино бил многу јак и могол да ја додржи (жената) и си ја однесол дома (2, 189); **јасен**: Времето било многу јасно (5, 42); **касметлија**: Е, неќум лаф, козаре – му рекол Итромаан Пејо – си бил многу касметлија, зер на ден Велигден си се родил, ај чини таа замена, дека ќе бидиш царев зет (6, 207); **кроток**: Вид. кај чесен; **курназ** *ирид. неизм.*; (Пејо) при сè што беше уште дете беше многу

курназ (6, 301); **лажлив**: (јазоецо) ја познал (лиса) оти е многу лажлива и неверна за другар (2, 30); **лесен**: Вид. кај празен; **личен**: – Ами едно девојче, многу лично и прелично и многу било работно, спроти како што ми се велеше, – санким тоа само било многу работно! (2, 234); Вид. кај умен; **лош**: Еден многу лош безбожник, на лево и надесно го напаѓал Бога (4, 183); Си бил еден цар многу лош, праел од сите беззакон и Господ сакал да го врати од тие лошоти (4, 161); Ако роди таа (жена) дете, ќе бидит ја без очи, ја без раце, ја без нозе; а пак ако је се роди здраво, ќе је бидит многу лошо: ја чапкан, пијаница, комарџија, арамиа, кесеџија (4, 92); Фатиле да се збираат поначесто богатите и да се советуваат што чаре да се праи на овој многу лош цар (4, 97); Откоа го ишлишал царо старио, се позамислил баеѓи и се сетил оти бил многу лош, што уште еден како него лош цар немало на веков (3, 78); п о л о ш: Со таквие и друзи многу полоши нападачки сите четиња кауѓери што поминаа од тој манастир од набожнио егумен и од друзи манастири, така го напаѓаа Бога и се шегуаа со него. (4, 209); **лут**: При сè што беше многу лут (царо) и насрден за ќерка си, пак му се нажалило и си поплака за ќерка си (2, 269); **мал**: Одејќи, (невестата) дошла во едно кралство, многу мало, и за кáсмет од цареа ќерка допаднала во градот кај што седел кралот, та се погодила за акчијца у кралот (5, 336); **мачен**: Знајте оти кауѓерлакот ет многу мачен; кауѓерлакот ет мачен: со постењето, прво што не треба многу јадење и много ет сè и сешто пиење, со метании чинење, да така можите да се светите. (6, 155); **мераклија** Царот бил многу мераклија на таквите бјуљбјулчиња (3, 111); **милослив**: Се погодил синџирџијата многу милослив и му дал изим на постарио брат да излезит од анадан надвор, да прошета една недела време, ама прангата негоа да ја носи помалио брат, дури да се врати постарио пак (5, 278); **милостив**: Бидејќим Господ многу милостив, му даде глас од небото оти му ја послуша молитвата (4, 100); **мрзлив**: Мажот бил многу мрзлив, а пак жената била многу работна, дотаму мажот што бил мрзлив, што леб дури кога јадел, сакал жената му да му го клава в уста (3, 314); **набожен**: Си била една жена сиромашка и си била многу набожна. (5, 45); Во старо време имало еде чоек многу набожен и тој си имал еден ангел многу пријател... (4, 120); **набожни**: Еден маж и жена си биле многу набожни и добродушни. (4, 285); **насрден**: Вид. кај лут; **нишанџија**: Многу нишанџии беа биле, низ прстен јајце гаѓале со куршум (6, 123); **пишман**: Ако

не го земиш (пријателе сандаков), многу пишман ќе бидиш (2, 248); **оскорбен**: ...бидејќи бил многу оскорбен царо, дал една заповед да се зберат што е машко во еден мегдан и да врват пред цареа ќерка кај што ќе стоела со детето в раце за да врла со позлаќено јаболко на тој што му е татко (2, 267); **поган** *лош, одвратен, проклет*; Многу пати глушецот беше и се молил на жабата за да го пренесит (преку реката), ...арно ама жабата била многу погана, та неќела да му сторит добро (2, 76); **празен**: Ковчего му се видел многу лесен и празен (2, 248); **преличен**: – Ами едно девојче, многу лично и прелично и многу било работно, спроти како што ми се велеше, – санким тоа само било многу работно! (2, 234); **прос**: Откоа го испрашал арно, арно (берберот момчето), и го познал оти било многу просто за да можит да го излажит и да добиват со него, преесапил со умот нешто (5, 310); Нашле (батакчиите) еден амал, многу прос Турчин Анадолец, со голема брада (6, 152); **работен**: Неќи никое момче да ме земи за невеста, при сè што сум многу работна, во куќа цела домаќинка (2, 231); – Ами едно девојче, многу лично и прелично и многу било работно, спроти како што ми се велеше, – санким тоа само било многу работно! (2, 234); **серсем** *ирид. неизм. глумав*: Многу серсем бил пустио бербер, тики уште не беше го заватил да го бричит (муштеријата), беше зоврел од лутина и фатил да фучи со носот... (5, 301); **силен**: Уште не дорекол „да не му је од очи“ царев зет и туку беше се вивнала да гори печеницата од пред нив, со еден пламен многу силен (3, 305); **сиромав**: Ошто бил многу сиромав, одвај со ’ржан леб можел да ’и нарани, а не со манца (3, 262); Не сум лош, дедо – му рекол – туку и не сум аррен, чунки сум многу сиромав (4, 78); Сите домаќини во тоа село беа биле многу сиромаси, само една куќа беше била арна со имание (4, 103); **сиромашен**: Бидејќи многу сиромашна крштеницата, тики траи и се мачи, само за еден сув леб, со солзи на очите си плачи ало (4, 144); **сиромашка**: Си била една жена двоица многу сиромашка (4, 149); **сиромашко**: Си било едно момче будалесто и многу сиромашко. Многу пати си легнуало гладно, ошто немало парички да си купи леп. (2, 236); **скржав**: Еден праведен чоек бил многу скржав, бурноот за носот на чоека не даал (4, 5); Еден човек бил многу богат, ами и бил пак и многу скржав. Леб да беше возможно дома да не купи! Целио град го знаеја оти таков ет, и сите го сожалуаа (2, 247); **смирен**: Си биле еден дрвар, многу кроток и смирен (3, 147); **срчоен**: При сè што многу срчоен овчарот и не му се боеше

на полјако, арно ама со празни раце немаше како да му праи (6, 101); **стар**: И тргнале да одат и стретиле во еден чаир кај си пасел еден коњ многу стар, бел како снег во влакното. (2, 36); **страшен**: ...откоа ја искинав сливата, туку ми се јави еден Арап, многу страшен и силен (2, 279); Имало еден чоек многу богат и многу тавмакар: сè што да спечалеше пара, ќе ја напраеше алтџан... (3, 223); **ребен**: Кога виде тргоецот оти мачорчето на тоа место било многу требно, му рекол на луѓето: – Е, бре луѓе, колку илјади ќе даите за да ви го даам ова мачорче (5, 220); **убав**: Е и авата многу убаа (4, 74); Во градо надвор имало една бања, многу убаа напраена (5, 132); ...еве што сум измислил јас: да напраам еден маривет на жените наши, та да се остаат од таа севда што ја имат. Ќе му напраам еден сандак многу убав и во сандакот ќе затворам еден буљбуљ... (5, 6); Ти сам гледаш (синко) оти многу ми ет оваа работа убаа, ами треба арно да ја крепиш за дури да сме живи да ја имаме и пржени риби да јадиме. (2, 47); **умен**: Богатио имал една ќерка, многу лична и умна, една била у татка и у мајка, арно ама беше била многу таксиратлија, чунки имала дув нечис во неа. (4, 124); Богатио имал еден син многу умен и богубојазлив (5, 258); **уплашен**: Излегла како гоа ет многу уплаена. (2, 56); **учен**: Од збор на збор, му пошол зборо на царо в уши оти дошол од некое далечно место некој многу учен мендиз (4, 159); **црвен**: (Лупешките од јаболкото) биле многу црвени, да дури алои и многу дебели олупени (2, 165); **чесен**: Во селото Мало Коњари имаше еден чоек многу чесен и кроток, на име Божин (2, 136); **читав**: Вид. кај здрав; **чуден**: (Арнаутино) мислел за кабето да је некој голем град и многу чуден (6, 123); **шарен**: Му се погодило (на момчето) да вати една риба многу шарена; кој да ја види, ашик да се стори од што била рибата шарена (5, 114); **широк**: Околу езерцето гледаат една голема корија и многу широка и долга планина, до кај очи му гледале до таму била голема таа планина (4, 72).

С о г л а г о л и т е: **бендиса**: Откога го битисаа (рајо), му се опули Зерзевул од сите порти и многу го бендиса (4, 219); **благодарри (му се)**: – Тебе многу ти благодарам зете – му рекол царо – а пак на двата зетои им благодарам зашто ми донесоа млеко од `рсланица и ми оздравеа очите. (2, 278); Коа виде царо тоа добро од мажот, многу му се благодарил и го подарил со големи бакшиши (2, 215); Многу му благодарил (царо на еќимо) за доброто што беше му го сторил (2, 217); Коа чул кназот тоа нешто од царот, се зачудил на мудроста негоа и многу му благодарил на тоа нешто. (5,

37); **боли**: Зело (сиромашкото момче) еден камен и удрило неколку пати, арно ама многу го болело, санким по глаа да се удира (3, 158); **возгорди се**: Ете, така и тебе можи Господ да те порази оти многу се возгорде (4, 180); **врни**: Одејќи си, се задал еден силен облак со дожд и видуајќи оти ќе врни многу дожд, му посакал еднио на друго едно веленце (5, 22); **гали**: Една млада невеста, дури била девојка, мајка је ја галела многу и ја терала да јади отколку што не је се јало (6, 42); Една млада невеста, дури била девојка, мајка је ја галела многу и ја терала да јади отколку што не је се јало (6, 42); **гледа**: Си отиде овчаро кај овците и од тој ден тој овците многу ги гледаше и во пасење и во раѓање (2, 95); **гнети**: – Абре дедо... си излегол надвор да викаш за светот да те чујат оти јас сум гнетел многу. (6, 6); **греши му**: Само еден чоек останал во вечна, чунки тој неќел да излезе оти му било страм од Риста дека многу му грешил на земјата коа бил Ристос (4, 19); **грзит** (да го болит и грзит): И за вистина, откоа беше му влегол студот од студениот камен во срце, ватило да го болит и грзит срцето многу. (2, 89); **докачи се**: Коа виде тоа нешто царцкио син, многу се докачил и бањарот го искарал дека не си отворил очите (5, 133); **жала**: Вид. кај скорби; **жали**: Арно ама што рекол некој: „Не треба чоек да се радуат многу, ни да жалит многу, оти зијан ќе го најдит“ (2, 148); **живеи (си), си живеи**: Ете една мудрос од простите селани, што треба и ние да ја држиме, ако сакаме да бидеме здрави и многу да живеиме (5, 113); Кој сака да живее многу, да се мачи! (4, 199); Во тоа време песо и зајакно многу си живеале, веќе како некој браќа (2, 67); Во тоа време песо и зајакно многу си живеале, веќе како некој браќа (2, 67); **завидуа**: Вид. кај време (4, 243); **зборуа**: Ајде, ајде, плати баждарот и не зборуј многу, оти не можам да те слушам тука (5, 146); **згнаси се**: Откоа прогугала (ластојцата) ошла кај блатото и посигнала во тињата да земи в уста, арно ама ѝ се згнаси многу, тики ѝ дошло за блуење и не зела кал. (2, 101); **згреши**: Јас сега се сеќаам, Боже, оти многу згрешив што се вдавов на Дуња Ѓузели и заради таа грешка сум наказан да се сторам четириесет дни магаре, чунки магарештилак напраив со Дуња Ѓузели, што дадов толкуа и толкуа пари и се опив (3, 282); **израдуа се**: Коа видел тие гозби праведнио, многу се израдуал, чунки си велел со умот оти и тој ќе го курдишаат на некоја богата трпеца (4, 7); **крени**: Си зборуале неколцина батакчии во Стамбол да кренат многу со еден маривет (6, 152); **израдуа се**: Влегуајќи во планината, нашол една слива со зелени сли-

ви и се израдуал многу оти нашол и скинал една слива. (2, 279); **и-ма**: Си била една жена што многу имала желание за да има едно машко дете (4, 89); **јади**: Влегол тој што јадеше многу кај акчиите, гоа да види што вечера му се готвит (3, 107); **кабардисуа**: Дојдуајќи во Дебър Арнаутино, почна да кабардисуа многу и со секи бабаит се закасуал, како некое бесно куче (6, 119); **кандисуа**: Многу го кандисуал таткото сина си да не зема жени, арно ама никако не можол да го кандиса и најпосле му зел две жени. (6, 13); **клаи**: Многу ќе ме клаиш во некоја белџа, туку број сто јајца и врви си по патот (5, 144); **мачи се**: Сирота жена многу се мачеше за од убао поубао манџа да му зготви на пустио маж, арно ама никако не можеше да му погоди на ќеот. (5, 340); Многу се мачило детето да 'и кандисат да не си одаат (татко му и мајка му) (5, 260); Многу се мачил старецот да го тоарит коњот, арно туку стар бидејќи, не можел. (3, 209); **милуа(т)**: Ами зашто, бре чедо – му рекла бабата – ќе те отепат? Што кабает си му сторил? – Дека ме натера да одам кај момчето што си ја милуа многу невестата си да 'и скарам, тики дека не можам да 'и скарам, да затоа ќе ме отепат вечер. (4, 233); Тој (кесеџјата) имат еден ат што многу го милуат (4, 85); **моли се**: Му се молев многу (на свети Никола) за да ме обогати малце од малце, арно ама ни баре од кај си, од бетър побетър се праев, а не нешто да напреднав (4, 165); **нажали се**: Многу ти се нажали – му рече Христос на ангело – за старецо и за петте малечки дечиња, ангеле? (4, 54); **налуги се**: Коа 'и чу тие зборои жената од синои си, многу беше се налутила и грабнала машата од огништето (3, 151); Коа видел (Пејо) бакрданикот истурен, се налутил многу... (6, 203); **обогати се**: Ете кога да му работи кјсмето на чоека, како можи да се обогати многу без да работи многу. (3, 247); Извај ме (брате) надвор и да знајиш оти ќе те обогатам со многу пари и чес! (2, 213); **огорчуа**: ...многу `и огорчуале (двете пилиња) и зер татко им бил многу лут, така и мајка им, та беа `и колнале многу пати 2, 138); **остарее**: Во старо време имало адет во едно царство, откоа ќе остарее чоек многу и не ќе можел веќе да работи, да го однесат на една планина за тамо да умри од глад. (5, 30); **пие му се**: Дека му се пиело многу на анџјата, тики троа ако му сторел некој џефа од цената на виното и од ракијата и веднаш ќе си ја испиел сам (6, 61); **пишмани се**: Откоа се увери (момчето) оти на грешка го отепал кучето, многу се пишмани и жали (5, 11); **покатоличи се**: Арно, (православнио рисјанин) мошне се покатоличи и го мени името, арно ама табието не го менил, као што менуа волко длаката, а

табието не го менуа; така и негоа мисол, што лошотиите праеше коа беше праославен, тие лошотиите 'и праеше и коа стана католик. Никакво изменение не напраил. (4, 181); **работи**: Во старо време имало адет во едно царство, откако ќе остареел чоек многу и не ќе можел веќе да работи (5, 30); **радуа се**: Многу се радуало (детето) дека најде таков добар мајстор (3, 152); **сака**: Вид. кај скапо; **слуша**: Голем ќев беше имал мајстора му на Риста, чунки многу го слушал и ватил да му кажуа бојте која каква е и која како је викаат (4, 106); **скорби**: Откако многу скорби и жала, и виде оти никој род и пријател не се најде да го праша и да му поможи, крена очите на небеси и издивна од срце (4, 128); **скрши се**: Многу ата̀ро му се скршил на татка му и на мајка му од царев син дека не 'и послуша да земит невеста што му свршиле тие (5, 335); **трпи**: Вид. кај г а л и; **ужали**: Коа го видел (поснико) отепанио чоек, се зачутил и многу го ужалил. (4, 176); **уплаши се**: Коа виделе деветте браќа тоа нешто, многу се уплашиле и трештиле да бегаат таа страна (2, 257); Кога виде царцкио син тоа чудо, многу се уплашил и од тој саат веќе беше се арнисал да лоит лов и го остаил еленчето живо. (2, 181); **устрада се**: Се устрадаил царо многу и ватил да му се колни оти абер немал како му влегла чашата в гаќи (2, 271); **чекори**: Бидејќи многу чекореше (Силјан), дошол близу зад татка си (2, 151); **чести**: Целото лето тамошно што му работил по полцките работи на Адиовците, и тие многу го честеле (Силјана) (2, 155); Откоа станало детето од спиење, многу го честел со јадење, пиене и со алишта променување, веќе од син поарно го гледал (3, 152); Детето многу било радосно, чунки многу беше го честиле и арно го ранеле. (5, 58)

С о г л а г о л с к и и м е н к и: **жалење**: Вид. кај плачење; **молење**: При многуте молење на лиса, е го даде и другио ум што го имал јазоецо, и пак куртулисале од стапицата (2, 29); **некење**: При многуте некење на детето, кандисало да земи секирата, ја зело и ја расцепило глаата (2, 62); **плачење**: Ами што ќе ји најди, бег, од многу плачење и жалење за децата кога умреа. – Ами зер и децата, децата умреа, бре Манго? (6, 118)

С о г л а г о л с к и п р и д а в к и: **возљубен**: Вид. кај б о г а т; **заоблачен**: Времето било многу заоблачено и се готвело да врнит силен дож (6, 130); **изгазен**: Лозјето било многу изгазено од зимата и беше засушено од неврнење (2, 78); **најаден**: Смртта на орлето му је, попадие, два-три дни да го вржиш не многу најадено (5, 208); **олупен**: Вид. кај д е б е л; **учен**: Некоје многу учено Турче

во Стамбол било во некој голем суд катип што земал многу ајлак (5, 225); **шетан**: Треба да си многу шетан ти, бре пријателе, што многу знаиш да зборуаш и да прикажуаш? (6, 146); и др.

Со п р и л о з и: **близу**: – Ами со двете како си: скраја али близу? – Многу близу сум со двете, пријателе – му рекол стариот. (5, 63); **високо**: Арно, туку тоа (кандилото) било над свети престол, та требало еден да се качит на престолот за да го земит, чунки било многу високо. (6, 52); **лошо многу**: – А бре Манго – му рекол – што има, што нема по патот? – Лошо многу, брате! – му рекол Еѓуптинот. – Кога поминав низ коријата, триста мечки видов. (6, 109); **многу арно**: Многу арно – му рекол ешко – ти изорај, а пак јас ќе го повлачам (2, 10); Е, лели ќе сте оделе во фиљан град, и у фиљан чоек, заедно другари ќе бидиме, чунки и јас у него ќе одам по една моја работа. – Многу арно – му рекло момчето на ангелот – ете било кџмет со другар да одам до тамо. (4, 124); **многу малку**: Со денеска, со утре, парите `и дојаде и, откако беше му останале многу малку, станал од тој град и отишол во некој друг град. (2, 248); **многу поарно**: – Еј, еј, синковци, ...како што ве чув, вие сте знаеле поеќе од мене, многу поарно за да се чуате. (2, 75); **многу скраја**: ...јунак беше бил коњот, та одлетал многу скраја во некоја лоша планина. (6, 230); **толку многу**: – Петре, Петре, што толку многу ми додеваш? – му одгоорил Господ... (4, 109); – Слушај вамо, домаќине – му рекла невестата на момчето – еве нџ ка нија кај татка на гости за вечер да ојме, арно ама ќе те молам за да не јадш толку многу леб тамо, како што си го имаш адетот... (6, 5); Калфабашијата, мајсторите и сите аргати ја жалеле таа пушта магарица дека толку многу ја тоарало и ја тепало момчето (3, 163); Дедо Илија, дедо Илија, каква мака имаш што толку многу ми се молиш? (4, 139)

Со п р е д л о г + прилог: **до толку многу**: Сироманиот осиромашел до толку многу, што дури пропита за леб (4, 253).

МНОГУТЕ *ирил. членска форма од м н о г у*; Вид. **многу**.

МНОГУТО *ирил. членска форма од м н о г у*; Вид. **многу**; При многуто некење од жената да му носи риба на чорбаџијара, најпосле кандисала... (3, 230–231)

МНОГУПАТИ (и **многу пати**) *ирил. на начин џовџорувјќи едно дејсџиво мноџу џаџи; џоначесџо, чесџо; џовекеџаџи*; Со

п р и л о з и т е: **наедно**: ...се собрале (магарињата) многупати наедно и мезлич си праеле (2, 69); **на суд оделе** – *се суделе*; Страв и трепет беше од него (од коцабашијата); сите селани му се боеја. Многупати на суд оделе да се плачат... (5, 282); **по ноќе** – *ноќно време*; Му се поплакал еднаш Итроман Пејо на еден негов нов пријател оти магарето непара му оди и многупати по ноќе си идел дома. (6, 218); **така** – *ирисијојно (зборувај)*: Дај ми ’и парите, не играј со мене, не зборуј така оти је страмота, – чунки многупати така му се мераклајсуало и со окната што му ја клавале, сељамет му било (зборувало калвичето на екимо) (6, 62); Многупати така му велел мажо на жената, арно ама таа не го слушала. (5, 23); **чунки**: *бидејќи*: Ете од тој збор што го велеше (првиот ми маж) многу мака ми беше, чунки многупати го прашав да ми кажи што му је тој збор, арно ама не ми кажуаше и дури умре, пак не ми кажа што мака имаше. (6, 18)

И. м н о г у п а т и (*со глаголиџе*): **вели**: Си било едно дете многу разгалено од мајка си. Многупати мажот ѝ је велел на жената си: – Мори жено, немој, не гали го олку детето, оти ќе дојт некој саат што ќе се вчудовидиш. (5, 23); Зерзевуло од вечна мука го гледал рајот и му беше многу мака. Мака му беше и на негоите ангели, и многупати му велеа: – Ах, што стори ти, Зерзевуле, што му греша на Господ и нè истера од рајот, та нè тури во вечнава мука! (4, 219); Многупати брат је је велел за да се мажит таа, и после тој да се жени. (3, 185); **држи**: До толку што го замилуа судијата момчето, што многупати беше го држал дури и на ручек и на вечера (5, 56); **заврнуа му**: По некој годиње коа ваќа суша, излегуаат народо по крсти и се молат за дожд да му заврни. Многупати му заврнуат, а понекогаш и не му заврнуат (4, 142); **иди**: Многупати (Пејо) по ноќе си идел дома (6, 218); **каи се**: Сега брго пак ќе ми се молиш (проок Илија) за сиромасите и ќе се каиш, као што си се кајал многупати (4, 137); **мераклајсуало се**: Вид. (6, 62); **моли се**: Еден светија многупати му се молел на Бога за сите луѓе да се посветат како тој што беше се посветил (4, 58); **натокми му се**: Татко му на овчарчето... старео пес неќел да го види и многупати му се натокмил да го отепа со стапо, арно ама пак не кајдисуал, чунки многу години измет беше му сторил (3, 70); **руча**: Арно ама бестрамнико, скржав чоек бидејќи, научен на ќелепур, си отвори муабети со домаќино... за дури да втаса ручекот и да се наручт ќелепур, како што многупати ручал. (6, 91); **сака**: Многупати сакала мајката да влезе во кошарата да ја види како ткаи ќерка је... (6, 37).

П. м н о г у п а т и с о ѓлаѓолийе: **види:** Многу пати царот беше го видел момчето оти 'и тепало немилостиво магарињата и еднаш беше го викнал при себе (3, 285); **заврти:** Како што стоеше скалата просто, туку ја заврте Господ со горнио крај удолу, а долниот угоре. Многу пати скалата ја заврте така Господ. (4, 79); **здечкуа се:** Многу пати момчето се здечкуало со друзи момчиња, алацкак внуци од браќа, и многу пати му велеле (3, 199); **здружуа:** Многу пати (милостивните комшии) го здружуале (момчето) со некои дрварчиња и го праќале в орман да збира дрва со едно магаре за да се алаштиса и да бидит и тоа домаќин, како што бил некоаш и татко му (2, 236); **игра:** И многу пати играл царски син со од вдојцата детето на секакви играчки детинцки (2, 200); **клукнуа:** Многу пати 'и клукнуам (луѓето – рекла чкрапјата), ама чунким сум мала и црна на вид, како рак, секој не се страши од мене (2, 64); **отвора:** Многу пати (Соломон) отворал муабет со друзите филозофи што се видуал, за оти да умирал чоек (3, 64); **поучуа:** Многу пати татко му (на Силјан) го поучуаше со кротко (2, 137); **праша:** Вид. кај з д р у ж у а.

МНОГУ ПАТИ – *мноѓуйаийи*; Многу пати царот беше го видел момчето оти 'и тепало немилостиво магарињата и еднаш беше го викнал при себе (3, 285); Како што стоеше скалата просто, туку ја заврте Господ со горнио крај удолу, а долниот угоре. Многу пати скалата ја заврте така Господ. (4, 79); Многу пати глушецот беше ѓ се молил на жабата за да го пренесит, за да му сторит едно добро (2, 76); Си било едно момче будалесто и многу сиромашко. Многу пати си легнуало гладно, ошто немало парички да си купи леп. (2, 236)

Во д р у г и п р и м е р и: (4, 79); Многу оати глушецот... (2, 76); (3, 285)...

МНОЖИ *ѓл. несвр. I. доава уийе кон она шийо е дадено, шийо ѓо има веќе; наѓолемува, зѓолемува;* Слушај вамо, момче – му рекол чорбацијата – ...другата година и овцата и јагнето ќе ти се објагнат двете, тики од две после четири, осум, од осум – шеснаесет, од шеснаесет – триесет две, ...ете ти двесте четиријсе и оттуа тамо множи си ти само, момче, вудве и вутри и ете си чорбација и ти како мене да продааш млеко, (6, 191); Арно мунасип вие најдовте, мезлич-алаари, за жените да бидат на царцки маслаат, како што сте и вие, арно ама мене не ми ваќа умо да можат тие да пове-лаат царсто (5, 6).

II. се множи 1. *сїанува ѿмноџуброен, се зџолемува, се наџолемува; а.* (за живоїтинки и др. сушїесїва); ...до што биле животињки по земјата – сите се множеле ...гуштери, гуштерици, жаби, крабари (4, 110); Додека така `и проштааше лошите луќе, од ден на ден туку се множеа арамиии тепачи (4, 145); Откоа го кладоа чесното дрво во азното, ватило азното да се множи (4, 36). **б.** (за азно и др. *їредмеїи*); Колку што зеде стока мајстор му, вудве зеде калвата и се сторило голем тргоец. Ете алал пари како се множат. (5, 221). Дури стојал крсто во азното, азното је се множело, а откога се зел крсто од азното, сѐ за назад одело (4, 30); Од тоа припознавање на крсто Ристосов му се множело азното на Турците и му се ширело царството едночудо. (4, 38); Ете оттогај ватило руското азно да се множи и царштината да му се шири, а од Турчино да се мали и да се сиромашии. (4, 40). **в.** за *аїсїракиїни ѿоими* (мисли и сл.); Од ден на ден сѐ злобата му растела и лоши мисли му се множеле и на своите големци му велел да се бара некое чаре за да му го одмила(т) Адама на Бога (4, 8).

2. (*їрен.*) *сїанува ѿосилно; расїе;* И така од ден на ден, сѐ туку му се множело (на безверникот) благодатта Ристова во срцето и до четириесетте дни, поверуа Риста и бога и отиде при попо проповедник, што го маѓепса со словото Нојје за да го крсти (4, 184).

МНОЗИНА *ж. ѿџодем број луѓе, мноџу лица* (мажи или мажи и жени – мешано); *мноџумина;* (спрот.: м а л ц и н а). **а.** *самосїојно;* Ете така и Госпо, оче егумене, `и напраи луѓето да бидат прави и да одат во рај, арно ама малцина сет тие што одат во рај, а мнозина се што ќе одат во вечна, као што се отркалија зелките. (4, 208); Кога чул царо тоа нешто, и се гибнал и не, чунки имаше мнозина од тебабијата и можи некој да се изложи и да укради некоја чаша (2, 271); Дури да појди измеќарот докај маазата од момчето, мнозина го запазариле (3, 168); Коа видоа и чуја богаташите оти ќе оди сиромашии на ацилџак, мнозина се запишаа и тргнаа со него (4, 179); Од тоа што беа виделе луѓето, мнозина беа се покајале и милостивно срце беа си подновиле (5, 59); Ако ја изваам оваа работа на глаа, ашколсум мнозина од нашите ќе ми речат (5, 95); Дури постојал царо при касапо, дури да му даи месо на друзи муштериии, мнозина беа дошле да му се плачат, оти ексик месото му го дал (5, 171); Мнозина му завидуале (на двајцата верни пријатели) и му барале крајо за некако да `и скараат и да `и расипат (5, 281); Мнозина

од ужилените луѓе беа изумреле (5, 288); Ќе се отепаш, домаќине, ја, зер малку ти беше Господ што го викна на помош, па 'и викна и денешните Четириесе мученици да ти помагаат: мнозина бидејќи те преврлија дури преку коњ! (6, 177); Сно народ се чуде, од кај спечали (каменарот) олку стока и мнозина веруаа оти да и нашол некое азно копајќи камење (4, 213); **б.** (*ипред именки*) Кога шетал Господ по земњава со дванаесетте апостоли, кога да влезит во некој град, мнозина богати го канеле Господ на вечера на гости. (4, 63); Курдисал попо готвејна како за цар да нагости и, на радоста згора, поканил мнозина големци и покрај нив ја јанил и бабата што ја предаде ќерка му на попо; го канил и тргоецо (3, 135). **в.** *ио глагол*; Оди, стопанине, и пазари се, ама и мене да ме имаш при тебе, оти ако си сам, ќе те убие коњо, како што убил мнозина (2, 259).

Со именките: **богати:** Вид. мнозина б; **големци:** Вид. мнозина б; **домаќини:** Со негојте клевети што 'и клеветел селаните, мнозина домаќини 'и отепале арамии (5, 287); **јунаци:** Мнозина јунаци беа пошле за да ја отепаат (ламјата) (2, 225); **луѓе:** На мнозина слепи луѓе (сиромаиот) му 'и оздраве очите (4, 129); Дедо ми беше многу грабител и на мнозина луѓе насила пари му изграбил; кому двесте алт'ани, кому триста (6, 226); **муштерии:** Мнозина муштерии беше се заватиле да го купуаат (син му од царот), арно ама слушајќи тој збор „пишман кој ќе го земи“, и не се удриле на пазар да го купа(т). (5, 214); **пријатели:** (Сиромаиот) му кажал на мнозина пријатели за оти му 'и изел владиката парите (4, 253); **селани:** Се собрале еден ден мнозина селани, се обружале кој што имал и се скриле околу мечкината дупка (3, 193); **сиромаси:** Богат јет онцица и на сиромав чес му прајт и друзи триста добриње прајт по мнозина сиромаси што сет као мене (4, 270); **суварии:** Еда сено не ни остана, ага, чунки вечера ни дојдоа мнозина суварии, и тие ни го изедоа сеното (6, 145); **трговци:** Мнозина трговци стари што ја видоа, ја познаа оти била од татка му (глаата) (5, 230); **Турци:** Одејќи мнозина Турци, си пишуале амајлии и си ји клавале во стрebro, та си ји носеле врзани на десната рака, близу до рамето (6, 119); Од мнозина Турци сум слушал да му се шегуаат на Арнаутино со оваа шега (6, 126); **цареи:** Мнозина цареи отишле дури тамо, со голема мака, арно ама сите што ошле назад не се вратиле (3, 84); **чорбаџии:** Уште со мнозина чорбаџии што беше се стретил, на сите беше му се валел за цигеро (5, 16); **џеваирџии:** Повикал (џа-

рот) мнозина цевирци за да го уценат каменот колку пари чинит (4, 284).

Во други примери: (4, 59); (5, 281).

МОБОЛИ *гл. несвр. озабионален збор, напавен своред*
п о б о л и; Не чини да ти кажам, синко – му рекла – оти имам клет-
ва од татка ти, ако кажам, ќе се поболам – му рекла. – Поболиш,
моболиш, јас не знам, ја ќе ми кажиш со добро ја со зло, одбери си
од двете едно – је рекол синот (2, 222).

МОВ *м. ниско зелено бесцветно растение нафатено по*
влажна земја, камења и дрвја, Muscus; Пошол еднио (лаж) во една
корија и видел тамо на некој дрвја мов (бел цвет како памбук на-
виснато) (6, 183); Ха, сега ја удри дрвјата – си рекол ќе се ска-
пам пари земајќим, еве ми мов наместо бубаќ (6, 183); Пошол ед-
нио во една корија и видел тамо на некој дрвја мов (бел цвет како
памбук нависнато) (6, 183).

Во и з р а з и т е: **мов за шикли** – *безвредно*; Да тоа се вели
извај капата, удри ме, трампа-трумпа наша беше коњ за кобила.
Или мов за шикли, што рекле стари (6, 67); **мов и шикли** – *нешто*
безвредно; Ја кажуале мострата по дуќанциите, и секој што му ја
видувал му ја познал оти мов и шикли борои било (6, 184); **мов со**
шикли – *нешто што нема вредност*; Откога се трампија, брате
мое, трговциве, мов за шикли, со голем ќеф зедоа по една шамија
мов со шикли и излегоа в чаршија за да ја продаат стоката (6, 184).

МОДАР *ирид. 1. син; небесен. 2. како именка од ср. р: м о д-*
р о – моора боја; Беше го натерал (мајсторот) Риста да столчи бои
според предената што се сакало: кое алео, кое говезно, кое црвено,
кое модро, кое зелено и кое црно (4, 107).

МОДРИНА -ње *ж. модро место по снагаија; модрица*; Ај
ој си и ти, чорбади, лекуј се со кромид и сол, кај што имаш модри-
ње и чини доа оти те остаил жив овој чорбадија (5, 366).

МОДРО *ср. Вид. модар.*

МОЕ -то *ср. Вид. мој (во изразите); мое ср. род со именки-*
ше: Се подумал воденичаро и си рекол со умот: ...досега што јала
(лисицата не ти јала од мое, да од светот што сум го крал: така
беше дошло, така беше ошло. (2, 55)

МОЖЕБИ *ирил. веројатно; можно е*; Терзијата само си шиел илјада игли за пара и уште кај си шије можеби (3, 230); Ова ливче треба да е од рајо Божји испратено по гулабо мене подарок за да лекуам слепи луѓе можеби (4, 178).

МОЖЕЈЌИ *џл. ирил. од м о ж и т*; Шетајќо еден Бугарин низ градо Беч некоаш, му се примочало и, не можејќи да најди место за мочање, си мочал при едно коше до едни куќи. (6, 79)

МОЖИ(Т) и МОИ *џл. несвр. м о ж е – 1. способен е, во состојба е, во ситуација е (за стори нешто)*; Ето тој ми је алот, бре пријателе, да сега мисли сега ако можеш нешто, поможи ми (4, 269); Арно ја сакаш, џанам – му рекол царот – ами имаш некој знаат за да работиш и да моиш да ја раниш ќерка ми? (5, 36); *со нежација*; Виде (Трипун) оти не ќе можеш да го крои сето лозје, та се предумал да крои две-три пењушки (4, 45); А пак треба да знаиш оти законо наш не дава ако не моиш некому џуап да му даиш, треба вудве да му платиш, тоа што сакаш бадијала да му го земиш. (5, 184); Со сарајо што ќе го напраиш, честити царе – му рекол философо – не ќе моиш за век да си го прославиш името (4, 70); Свату, свату – му рекол првио – ти во нас пули се, ич затоа не глеај го, на светот устите не можеш да му ’и заприш (6, 193); *џл. ирил. м о ж е ј к и*: Не можејќи царо од ата̀ро да му излезе (на царот друг), го викнал чоеко и го накитил со најубаа руба (2, 217); Аман, побратиме – му рекол на гаоло сиромаио – откини ме од бесилкава ако можеш, да јас нема да ти го забораам твоето добро! (4, 273). **в. к о л к у д а м о и ш**: Колку симиди ќе ми даиш да изеам за да ти ’а дадам квачката со дванаесетте пилиња? – Колку да моиш да јадиш, стрико – му рекло момчето – толку ќе ти даам и уште поеќе. (3, 38)

2. умее, знае, разбира (од нешто); Ела, бре еќим, ела, да видиш еден болен, дали ќе моиш да го излекуаш. (3, 92); Твоја работа таа не е, еќимбаши – му рекло момчето – ти али моиш да ја излекуаш, али не моиш? (3, 119); Не ќе можеш (братко) да се спазариш иља да не бериш гајле лели јас сум со тебе, за ата̀рот твој и за Господоиот, јас ќе ти сторам тебе едно големо добро (6, 85-86); Еј, бре пријателе, ...не веруам да моиш и патрик да ме напраиш! (4, 282)

4. (безл.) м о ж е – можно е, има можности, можеби, веројатно е, и треба; Јавни коњо, џељатбаши – му рекол царо на џељатот, и трчи по друм да ’и втасаш трите момчиња што ’и подарив и да го загубиш тоа што го врли од пенџере и не се отепало, тоа треба да ’и втасало двете и можеш да е здружено со нив и да си оди пе-

ша. (3, 290); Овој век јет скала, денеска си богат, утре можит да о-сиромашува (5, 177); Можи негои да се автоподите (6, 149); Можи тамо (синковци) да најдите некој други девојчиња што да ве бенди-саат (3, 103); (Честити царе) м о ж и да дојди некое време да се биеш со некој друг цар и, Госпо да чуа, можи да се надбиеш (4, 70).

5. *сmee.*

6. *во ред е;* Ете, од тоа велење, девојко, ако си родила дете од мене можи, а инаку не сум те ни сонуал (2, 268).

7. *(само неџирано) болен е, снеможен е.*

Во и з р а з и т е: **две на едно не можел да клаит** – *не можел да заработи ништо*; Те страв на мрава да стапиш ...дека таков си, тики не можеш две на едно да клаиш и да се обогатиш (4, 242); **колку да можи и не можи** – *најмногу што може*; ти се стрчале (бравите), колку да можат и не можат (2, 23); **крај со крај не можи да стави** – *немал доволно за живејачка; не можел доволно да заработува*; Мисли (сиромавиот човек) денеска, мисли утре, умот од глаата ќе му излезе, крај со крај не можи да стави за да најди некоја работа, нито па некој, – за да го пожала и да му речи: – Што така, бре братко, си прекршил раце и туку се думаш, што ти е ало? (4, 128); **што да можи(т) и не можи(т)** – *најсилно што може, колку што може, колку ќе може*; ...та беше збучило (бумбарчето) што да можит и не можит и беше се уплашил прчко, та беше избегал од лисичоа куќа. (2, 16); Откоа му напраи момчето дупката, го натера да се скрие на друго место и коњчето вистало што да можи и не можи. (2, 263); Откоа го јавна коњо ...му удри мавмузите што да можи да бодина (3, 174); Спискало дете, што да можи и не можи, се ватило за пола за мајка си. (5, 280)

Со г л а г о л и т е: **вати:** Не можеш да ватиш (зајак), чунки тие (коњите) не се толку брзи на бегање (6, 113); **види:** Е, лели е така, сестро лисо, ела до мене да ти кажам уште еден ум што го чув за зло час, за чоек да не можи да ме види и пред очи да му сум, ама коа да не сум ватен во стапица (2, 30); **влези:** Не можам да влезам, посестримо – е рекол – чунки само еден ум имам, да ако се ватам, не ќе можам да се пуштам. (2, 29); **даи:** А, бре овчарко, не моеше да даиш сто брави и двесте, туку го даде него? (5, 222); **живеит:** (Фатил сиромано) да му плачи (на бога) и да му се моли да му придаи дар и берикет за да можи да живеит (4, 85); **запри:** Уздата многу го држеше (коњот), тики веднаш го запрел, оти ако беше послаба уздата, нигде не ќе моеше да го заприт (6, 210); **застрашит:** Арно ама, што ти велат стари: „Вај, бај, дури да се престрашит страш-

ливио, да после никој не можит да го застрашит!“ (2, 112); **испрати**: Асли ќелам не моеше челада да испраит (гугучката), не моеше (2, 95); **качи се**: Се качил (Патенталија) до негде на планината и коа гледат една страшна пропас што ако би да имал крилја чоек, ќе можел да се качи кај што беше Дуња Ѓузели. (3, 87); **надбодиња**: Е бре синко, блазе си му на тој што ќе си ја земи такваа лична, умна и јунак, што уште една другачка немаат како неа во нашава царштина! – Мори бабо – је рекло – ако да можев да ја надбодињам со моето коњче, дали би ми ја дал царот? (3, 55); **најди (се)**: Друго вакво место не е чаре да можиме да најдиме (3,99); У Еѓуптин вошки ако бараш, можи да најдиш, а не пари! (6, 173); **нарани**: Еден сиромав чоек си имал две деца, голи, боси и гладни. Ошто бил многу сиромав, одвај со ’ржан леб можел да ’и нарани, а не со манџа. (3, 262); **обогати се**: Ете кога да му работи касмето на чоека, како можи да се обогати многу без да работи многу. (3, 247); **оди**: Го украдов весот со чалмата и си мислев оти до четириесе дни алахкерим, па можи да одев кај некој друг дуовник и ќе се исповедав да ми се прости (5, 198); Молел Бога (сиромано) за Госпо да го даруа со некоја работичка поарна да можи со пораат да живеит (2, 219); **остаи се**: Беља сет тие проклети папази, дури да се заигра чоек, да после колај не можи да се остаи! (5, 215); **предаи**: На жена здрава вера да немаш, оти во зорт време можит да те предаи, ја! (5, 55); **прерани**: Еден сиромав терзија дење-ноќе работеше и одвај со леб куќата можеше да ја прерани. (4, 102); **работи**: Во старо време имало адет во едно царство, откоа ќе остареел чоек многу и не ќе можел веќе да работи (5, 30); **речи**: Бре, и завистина може да не сме за лага – рекол првиот – можи да речи светот откоа ќе се сврши работава, тогај и да речи, барем ак имат (6, 194); **стави**: Вид. кај и з р а з и т е; (4, 128); **улоит**: Кума лиса кога виде оти не можи ништо да улоит со јунаство или со итрос, се сврте набожевнос (2, 18).

Со п р и л о з и т е: **веднаш**: Опнал да излезит, веднаш не можел, бре де опнал уште еднаш шлибнал, што да можи и не можит, и другата нога беше ја остаил внатре. (6, 180); **никоаш**: Синко Сиве, и ти, ќерко Чуле!... по трњето да стојте и еден друзи да се барате, та да не можите никоаш да се најдите (2, 138).

МОЗОК м. 1. беликава (беличава, белуздава) мека маса од нервни клејки и влакна, смесѝена во черејоѝи; Видел (калвата) на мозоко запнат еден цев (5, 174); Му се кажало (на екимо) на соно да замеси еден мозок од глаата на еден ’рслан со царевно брашно

(3, 73). *во членувани форми*: м о з о к о: Го замесил мозоко со царевно брашно (3, 74); Уште песо да го клаам в рака и да му го изваам мозоко, можи три добриње да напраам (3, 301); Силата излегуала: од влакната, од месото, од коските, од утробот и најпосле од мозоко. (5, 113); м о з о к о т: Ја поглеај оти мозокот ми истече (2, 26); Ја намачка (еќимо) со мозокот од кучето и на часот је паднала крастата (на ќерката) како кошула од некоја змија (3, 302).

2. *коскена срцевина.*

3. *(ирен.) ум, разум, памети.*

МОЗОЧЕЦ *м. дем. и хий.* од м о з о к; Ов леле, јас сирота, ов леле, јас сирота, ов, ов, мозочецот ми се истури, ах, леле ќе умрам јас сирота, што ме најде! (2, 26)

МОИ *гл. несвр.* Вид. **можи.**

МОЈ¹, моја, мое, мои *зам. ирид. присвојна.* 1. *ишио ми ирииаџа мене; мој м. род со именкииџе: ...џа си џо кренам оџ умои оиџи оџ соџо мој ќе има арамија.* (5, 353); *ј а з и к*: Од кај ќе знаат овие луѓе – си рекол Силјан сам со сбе – по мојо јазик за да му речам добровечер. (2, 143); *з а н а а т*: – Е, пријателе, го купи *занааиџо мој* како да даваш коњи – му рекол волко. (2, 42); *з а н а а т*: Би те зел, синко, само за да видиш колку е мака *мојо занааиџи*, арно ама те жалам да се мачиш, да патуаш седум-осум саати пат (3, 147); *к а с а п л а к*: Јас тргнав за на аџилак да одам за да си спасам душицава од тешките греои што сум 'и праела со пустио касапак мој по кокошки колење, по зајаци и други животонки (2. 6); *к ѝ с м е т*: Ете, виде сега оти кџмето мој се разработи. Ако да беше и ти, сето заедно ќе го имавме. (3, 303); За кџметот мој, еве ти еден козар, и го излагав со царев зет тој да бидит, за да ме одврзит, ме одврза и му ји зедев козите, та си ји отерав во едно село и си спечалив пари, еве 'и татко парите, та ти и да се поарџиш. (6, 215); ...за мојо таксират, му дадов еден грош на рибарот да врлит мрежата, на кџметот мој (2, 35); *с е б а п*: Море, ај крши си глаа отука бре – му рекол сенарот – али малку пари доби со себапо мој? (5, 21); *с т а р и о*: На овие алишта од старио мој, облечи 'и и ќе појдиш по мене да те однесам во една куќа кај што се збираат лошите луѓе... (5, 183); *с т о п а н*: Спи си раат, момче мој стопанине, оти јас ќе одам ноќеска во царското азно да ти донесам големо богатство (2, 240); *т а к с и р а т*: За таксиратот мој и за кџметот од смоков, појдов кај еден рибар кај што ваќаше покрај рекана риби, со мрежа... (2, 35); *ч о - в е к*: –

Е, лели бил тој, не бил некој јабанџија, и тој јет мој човек – му рекла жената (6, 67); *во членувани форми*: **мојион**: Мојион (маж)... не престанува од зборување и брборене (5, 343); **мојиот**: Јас не знам каде е мојиот ми мил брат (3, 285); Лели дојде ти сеа на мојио збор, глеај сеир сега, кога ќе го свестам овчарчето и ќе го избавам – му рекол умот на кјсметот (3, 222); **мојот**: Еве овој ет мојот поим, побратиме мили – му рекло магарето што носело камење. (2, 73); **моја ж. рог (со именкиџе)**: в о ј с к а: ...од платното да му сошиеш кошули и гаќи на целата моја војска и полојната треба да ми ја донеси овде... (5, 103); в о л ј а: Сè што се праи на земјата без волјата моја не бидуа (4, 135); екимица: – Еве ја екимицата моја, бре дете – му рекол – оваа беше што ти ’и зела џеваирите? (5, 399); в р а т а: ...шуплива џреша, падната пред вратата моја? (3, 240); г л а а: Откако преболел волкот, станал и сам себе си велел: – Ејди глао моја, што ти требат тебе да остааш брав за утре (2, 23); з е м ј а: – Арно ама туа кај што сакаш да ораш, Адаме, земјата е моја... (4, 19); к у ќ а: Куќата моја (лисо) јет без оџак и без авлија, те молам и на душа ти остаам, ако не дојдиш (2, 37); л а д – н и н а: Ов, златна ќерко, моја ладнино, на душа брат ти Костадин да те има и тебе и мене, што се стори себеп и те омажи на туѓина (2, 192); љ у б е з н а: Ха, да си ми жива, љубезна моја, што ми кажа и биди раат, та ќе видиш оти ќе те куртулисам. (3, 89); љ у б о в н и – ц а: ...син ми да ми ја земе мојата љубовница, за ошто ми јет животот мене. (2, 95); м и л о с т а: – Зашто останавте на милоста моја и јас затоа така напраив! (2, 228); п р е с у д а: ете таа е пресудата моја, смоку, и ти, џоече, прао имат смокот, а не ти, џоече – му рекол ’ртот (2, 36); р а б о т а: – Ете таа јет мојата работа – му рекол царот (2, 82); р а д о с т: Голема беше мојата радос не дека не се удаив, ами дека не се бесчестив (5, 252); р а к а: Штом еден месец те видов да продааш круши, синко, бездруго ќе ти ја даам ќерка ми со голема благодарност и за уверение на ти од раката моја еден потпис (5, 176); р у б а: Море мажу, море улав мажу, ...зашто ми гориш и мојата, што сум си ја донесла откај татка ми, цел ковчег со руба? (5, 314–315); с и р о м а ш т и ј а: Лелех, јас сирота, што беше овој таксир што ме најде на мојата сиромаштија (3, 55); с т о к а: – Моја стока је земјата, затоа не те остаам, Адаме. (4, 19); ч е л а д: Челадта моја, пријателе – му одгоорил старио на царот – му помага на светот (5, 63) и др.; *во членувана форма*: **мојава**: в о д а: ...те молам ако не го прашаш (сонцето) за мене: оти никој од мојава вода не пиет? (3, 186); у с т а: о, ов јас сирота, да би ми онемела мојава

уста одошто да кажам, ете тоа ете, синко, ти текна што ти кажав? (4, 245); **мојата**: г р а д и н а: – Кој ти рече да скиниш од мојата градина сливи, бре чоече? (2, 280); м у ш а м а: – Ама, касабаша, дај ми мене подебело и поевтино месо, оти јас ти го оздравев прсто. Ако не беше мојата мушама да ти го оздрави прсто, уште тогај ќе ти паднеше (5, 13); н о г а: аман (бре глушец) брго најди еден конец подебел и подолг за да се врзиш ти за мојата нога и така да те поминам за да не се удаиш (2, 76); р а б о т а: ти (синко) ќе оставиш на мојата работа (2, 47); с и р о м а ш т и ј а: Лелех, јас сирота, што беше овој таксир што ме најд на мојата сиромаштија, да ми ја турнат кукичката? (3, 55); **моџ**: б р а т е: Вид. м о ј 3; в и д е л о: Е, Адаме и ти, баба Ево ...виделото е мое, ама и темницата е моја (4, 18); д е т е: – Нема да му го даам ноето дете, честити царе, чунки моето дете ќе биди за цар по смртта на татка си (2, 273); д о б р о: А бре, никаквџу еден, како го забораи моето добро што ти ’и пренесов магарињата и тебе преку една силна река (2, 61); к о њ ч е: Е бре синко, блазе си му на тој што ќе си ја земи такваа лична, умна и јунак, што уште една другачка немаат како неа во нашава царштина! – Мори бабо – је рекло – ако да можев да ја надбодињам со моето коњче, дали би ми ја дал царот? (3, 55); м е с т о т о: На местото мое ќе ви го остаам сина ми – му рекол мачоро – тој да биди на местото мое. (2, 46); с а м а р ч е т о: ...качи ми се (волче) на самарчето мое, да повели ми дома кај стопана ми за да бидиш нунко (2, 49); ц а р с т в о: Откоа ќе умрам, синковци, ќе поканите сите еќими што ’и имам во царството мое (5, 69) и др.; **мои мн. со именкише**: б р а т и ј а: Еве јас ќе приимам да одам за да ве свршам, браќија возљубени мои (4, 258); в е ч е р и: Еј, синко, што сети ти во овие четири вечери од моите вечери? (4, 84); д е в о ј ч и њ а: Пусти очи (ќерко) не ми гледаат, од пусто плачење и жалење по моите девојчиња што ми умреле (2, 182); д н и: Од моите дни тебе да ти се даит (4, 245); Не дават и мајка му, Господи! „Не даам од моите дни, ко можам, вели, да му даам“! (4, 127); д о б р и њ е: Добрињето мои сет, оче: секоја вечер во муграта го завртуам селово и ако видам некој чоек јабанџија го прибирам дома ...гол чоек го облечуам (4, 186); н и ш а н и: Не сум чула досега од борџот да има (чоекот) толку лош нишан, а колку за моите нишани секој еќим и посвесен чоек ’и знаи (2, 108); п а р и: Ами коа си ми борчлија десет илјади грошеи, зашто не ми плаќаш парите, туку си купуаш маски со моите пари? – му рекол богатио брат (3, 260); с е с т р и: Ах, моите зависливи сестри ова ми го сторија (3, 140); с и н о и: Бог да ’и убие

клети комшии што ми 'и зедоа двајцата мои синои на душа (5, 279); ч у д е с и и: Доста се овие мои чудесии што 'и видовте и други по пато што видовте и што ќе видите, да му 'и однесите на царо ваш да 'и типоса на едно букварче за да се прикажуа (4, 77). и др.; **моио**: – Блазе си му на брата ми, пријателе – му рекол орачот – со тебе. Ами моио кџмет, бре брате, дали го знаиш каде је? (3, 256); **мој** (во множина): бравите мој знаат секој по 77 јазици (6, 86); **мојве**: ќе дојди саатот (синко) што мојве зборои се по глаа ќе те удрат и тогаш ќе поверуаш (2, 138); Господи... каква ќе биде ова работа со мојве синои? (3, 219); **мојте**: ...сум легнуал многу вери без леб сосе мојте дечиња! (2, 245)

2. во служба на именка оо ср. рог: м о е; Се подумал воденичаро и си рекол со умот: ...досега што јала (лисицата не ти јала од мое, да од светот што сум го крал: така беше дошло, така беше ошло. (2, 55)

3. во служба на именка оо ср. рог во членувана форма: м о е т о; Вид. кај изразите: **ми излезе на моето** – *сѣана јас како шѣо реков*; Видиш (жено) еднашка оти седнав да не работам и веднаш кџметот заработи; еве, јас кога ти велев, видиш како ми излезе на моето! (6, 72)

4. како приречица при раскажување, без посебно значење со именката б р а т е: Беше излегла една ламја од под една пештера, голема колку еден вил, со четириесет глаи. Големо страшилиште, брате мое! (3, 100); Оф, бре брате мило мое, да одам в црква, арно ама не можам да превтасам од работа, тики само на Велигден и на Божиќ в црква одам – му рекла (4, 172); Откога се трампија, брате мое, трговциве, мов за шикли, со голем кџф зедоа по една шамија мов со шикли и излегоа в чаршија за да ја продаат стоката (6, 184); Б о ж е: „Ах, Боже мој! – рекло момчето – дали ќе можам да го клаам в рака она убао и златно пиле; кој знае колку пари чини! (3, 148) и др.

5. со значење на крајката посебна заменска форма м и: – За вистина, пријателе, ти велам и дури ако сакаш да ти се колнам, чунки татко мој, Бог да ми го прости, беше нашол едно (миризливо дрво) и беше го однесол во тој град... (5, 180–181)

6. во оруж случај; Ја стани, мори царице, и појди кај малио зет да му видиш шамијана чија је? – је рекол царо на царицата. – Мене ми се гледа као да је мојата... (2, 293)

Во и з р а з и т е: **во мојве раце** – *кај мене*; – Вистина сум прв мендиз, честити царе, а можам да напраам триста илјади пати

поубаи од твојве сараи, како со рака нефатени, што да 'и нема по целата земја, само и само ако не жалиш пари и ако ми даиш азното во мојве раце и најмалце три години време (4, 159); **да го поздраваш од моја страна** – *да го изозравиш од мене; дојде на мојно збор – се согласи со мене*; Лели дојде ти сега на мојно збор, глеај сеир сега, кога ќе го свестам овчарчето и ќе го избавам (3, 222); **еднаш нема да стапи нога моја...** – 1. *повеќе илти ќе дојдам*. 2. *никогаш нема да дојдам*; – Ах, проклето момче – му рекла – ако стапи нога твоја во синоро мој, парче по парче ќе те напраам, колку мрава што носи! – Еднаш нема да стапи нога моја, проклета чумо, ами уште три пати ќе стапи, вака да знаиш! (2, 257); **ми излезе на моето** – *сџана јас како илти реков*; Видиш (жено) еднашка оти седнав да не работам и веднаш кџметот заработи; еве, јас кога ти велев, видиш како ми излезе на моето! (6, 72); **ми преступи зборо мој** – *не ме исочилува*; Ангело и ја однесе од старио душата на Христа. – Оф, ангеле, ангеле мој – му рече, сполај ми – зашто ми преступи зборот мој? (4, 54); **моја (твоја, негова) работа је таа** – *џоа е моја (џвоја, негово) џрижа; џебе (него) џоа не џе инџересира*; е, лели ти ја сакаш (цареа ќерка) – му рекла лисицата – трај си ти сега, моја работа јет таа (2, 205); море, не прашај ме, брате бре – му рекле – оти не јет твоја работа таа (3, 185); не је твоја работа, мајко – је велеле – дури не го ис(т)кајам јас сето платно, нема да те пуштам (6, 38); **нема да те изваам од мојата рака** – *не џе осџавам, џи ќе бидеиш поод моја џрижа*; Слушај вамо, овчарко, јас нешто што сакам да ми свршиш една работа, да после јас нема да те изваам од мојата рака дури си жив (3, 195); **од моја страна** – *од мене*; – Синко бре, ај стори еден завмет да појдиш во фиљан град при фиљан богат, стар мој пријател, и да го поздраваш од моја страна. (4, 123); Вид. и кај о д А. 2; **со глава моја ти се таксуам** – *со живоџоџ џаранџирам*; Така ако го пеиш (муурот) и размислиш (царска девојко), до четириесет дни ќе оздравеиш, бездруго те уверуам и со глава моја ти се таксуам: ако не оздравеиш, да ми ја пресечите (5, 63); **стопан ми мој** – *мојоџ сџоџан*; ...ми нарача стопан ми (волче), или да те јадам или назад да не се вратам без тебе, чунки стопан ми мој ет коџабаија, така сето село го слуша (2, 49); **тоа е мое знаење** – *јас знам како џоа ќе го сџорам*; Џанџм, што ти е тебе, бре дедо – му рекло детето – ти дали сакаш кажи ми, да али му го украдуам (јарецот), али не, тоа е мое знаење (Цепенков М., 5, 355); Јас арно праам, али лошо, мое знаење е тоа (Цепенков М., 3, 119); **ќе бидете под моја рака** – *јас ќе ве заилџилувам*; Немајте гајле, лели ве доне-

се кáсмето на земјата, вие што сакате ќе си праите чунки ќе бидете под мојата рака (4, 16); **чунки е мое јас како сакам со него можам да праам?** – (мое е) како сакам јас со неѓо ќе ѝосѝувам (5, 293).

Со п р и д а в к и т е: **возљубени братија:** – Еве јас ќе примам да одам за да ве свршам, братија возљубени мои, и треба да знаите оти ќе ве свршам од четириесет села, од секое село ќе ви свршам по една убаа и млада девојка. Знајте оти од четириесет села ќе ве свршам? (4, 258); **главо дебела:** Си остаив еден куп пари и зедев пусти три ореи да се бијам сега со нив по глаа, како што ми рекоа браќа ми, за ум да берам уште еднаш. На, мори главо дебела моја, на! (3, 34); **лоша краста:** ...сум истеран од стопана ми, без да се смили на мојава лоша крста што ми ја дал Господ (2, 35); **лоши работи:** Кога беше го ислушал царот светецо, на чудо беше станал од кај беше му 'и изучил сите лошотиј. – Те молам, чоече, ако не ми кажиш што чоек ќе бидиш, што си ми знаел сите лоши работи мои? (4, 162). **мил брат:** ...сега веќе јас не знам каде је мојиот ми мил брат и милата ми сестра. – Слушај, мило момче мое, арно ти ме кандисуаш да се одмермерам, ама јас царо го нејќум за маж да ми биди... (2, 262); **позлаќен седло:** Појди во онаа одаја и тамо има седлото мое позлаќено, зобницата, чешалото, чешело и ѓебрето донеси 'и, та потседлај ме и качи ми се, та да бегаме дури е бргу (2, 285); **пуст серсемлáк:** ...пуст серсемлáк мој, станав та влегов в море за да се удаам, санким со тоа нешто ќе е сторев. (3, 281); **пусти кáсмет:** Да што бил црн, пусти кáсмет мој, да останам уште млада вдојца. (2, 151)

Со и м е н к и т е: **азно** (5, 129); **богасто** (3, 231); **бодињање** (6, 114); **викање** (5, 80); **глава, гајле** (2, 55); **дете** (2, 273; 5, 338); **збор** (3, 222); **знаење** (3, 119; 5, 139; 5, 355); **име** (4, 220); **јајце** (5, 90), **јунаство** (2, 85), **јунасто** (2, 125); **кажување** (3, 45), **кауѓерство** (5, 169), **кокочче** (6, 147), **коњче** (2, 256; 2, 258; 3, 55); **љубовниче** (4, 270); **магаре** (5, 89; 5, 94), **место** (3, 118; 4, 12), **момче** (2, 130; 2, 170; 2, 256; 2, 262; 2, 293; 3, 178); **око** (5, 185; 5, 187); **отепување** (5, 361); **патување** (2, 158), **пење** (2, 75–76); **пријател** (4, 123); **рака** (3, 195; 4, 16); **самарче** (2, 49), **свршениче** (3, 101), **седло** (2, 285), **село** (6, 53), **сестра, синче** (2, 141), **слегување** (3, 280); **татко** (5, 180), **темница** (4, 18); **убисто** (5, 360); **царство** (2, 280; 5, 69); **чедо** (3, 140; 5, 13; 5, 259); **челад** и мн. др.

МОЈ² зам. *ѝриѝ. ѝрисвојна за мн. намесѝо* м о и; дрво мизливо, ама тоа дрво ет еден минц оката во виљан град, пријатели мој, знаите, али не знаите? (5, 180); – Колај за живеењето твоје –

му текол гаолот – јас чарето ти го најдуам откоа ќе ми дајш еден сенет за челапта твоја што ќе ти се родат: живите твој да бидат, а умрените мој. (4, 12); – Земи 'и, синко, овците – му рекол старио – и отерј 'и да 'и пасиш, оти прегладнеа, чунки одамна не биле на па-сење и сегде да 'и носиш, само на самовилцката планина да не 'и носиш, оти има три самовили што ми 'и зедао очите мој. (3, 24); – Атър да не ти останит, сестро наша – је рекле, за еден збор што ќе ти речиме. – Нема атър да ми останит, браќа мој – им рекла. (3, 141)

МОЈСЕЈ -а м. *машко лично име*; Мојсеја и старио сиромав (наслов на приказната бр. 155; 4, 51); Врвејќим, се вратил Мојсеја при старио и му кажал што му рекол Господ. (4, 51); Отишол Мојсеја на планината, му се молил на Бога и за сиромажот, и Господ беше му рекол на старио дрвар богаство и раатлак ќе му даел на тој век. (4, 51); Ајде нека му биде богаството на овој век на старио – му рекол Господ на Мојсеја (4, 52); Поминал Мојсеја кај старио и му кажал што му кажа гласо Господов (4, 52); Старио се благодарил на Бога и на Мојсеја. Грабнал казмата и со сила голема мавнал на еден голем трн да го откорнит (4, 52); Видел-невидел Мојсеја, каснал малко и зел една шамија од најскапите цеваири (4, 52); По некое време, пак Мојсеја ќе одел при Бога да се моли и поминал покрај старио кај што си брал трње. (4, 52); Си замолкна Мојсеја и му се поклони на Бога, та си отиде (4, 53); *во форма за обраќање*: Мојсеја, Мојсеја, твојата молитва што ја принесуаш пред мене, било гладен, било сит, чинит токмо со милостињата што прави стариот што го обогатив (4, 53).

С о и м е н к а т а: **пророк**: Како што си седел еднаш (старио) в планина и си думал како ќе 'и носи собраните трње, еве ти го пророк Мојсеја кај си одел по планина за да се молит Богу (4, 51).

МОЈСО м. *машко лично име* (според М о ј с е ј); Јас сум од фиљан село, старче, а татка ми го викаат Ангеле, мајка ми Божно, а мене Мојсо (5, 255); Се спуштиле (старците) и го прегрнале (Мојсо) (5, 255); 'И прашал Мојсо татка си и мајка си оти го остаиле нивното село и дошле во тоа. (5, 255).

МОЛБА -и ж. **1. молење. 2. ѝонизно (ѝокорно) барање некоја услуга**; Коа чу дрварот таа молба од милото си дете, му се такса за тогај да го скорни раното и да го земи со себе на дрва (3, 148);

Многу беше го молил Бога св. Илија за да му послуша молбата и му ја приимал (4, 148); Кажи, бре гускару – му рекол царот – што молба има да ми се молиш? (5, 123); Молбата моја јет, честити царе, да ми даиш една служба друга за да добијам и јас малце час (5, 123); Бре брате, ич слушаат чоадарите молба од сиромав! Турканица беше го истуркале од садријадам каписи надвор (5, 150); *во мн.*: м о л б и: Бре какви докажуачки и молби не му донесол капи- дано, само и само да прогоори (момчето) (5, 242); Молејќи се така тие слепци, се чуле до султан Мавмуда и откако чул сам султан Мавмуд молбите од тие двајца слепци, наполнил еден печен мисир со алтани и му го пратил на слепиот што му се молеше нему. (3, 235)

С о п р и д а в к и т е: **голема**: Се најадов, дедо, сполај ти на честа што ми ја стори, туку ќе те прашам со голема молба да ми кажиш да не нешто ти си Господ што го барам јас? (4, 79); **Госпдоа**: На Господоата молба луѓето ...се насмевале (4, 59).

С о п р и л о з и т е: **многу**: Дури стоја лиса ватена за уо, многу молби напраила на јазоецо да ја пушти (2, 30).

В о и з р а з и т е: **да молит со голема молба** – *многу, многу да моли*; И откоа виде (царот) оти со лошо не се излегуат на глаа, пратил рицации да молит со голема молба, да појкди момчето сосе ќерка му кај царот (2, 210); **молба има** – *се моли*; **на сите молби згора** — *молејќи се на различни начини*; На сите молби згора што му ји даеше невестата, тој уште поеќе се силеше да ја сакат (5, 249); **падне на молба** – *иочне (многу) да се моли*; Паднал крало на молба на светијата за да му кажит како да угоди на Бога за греите што имал (4, 57); **со молба** – *милејќи се*; Даруј ме, господине, еден сомун леб – му рекол со молба – оти ќе ми умрат децата од глади (5, 157); **со триста молби и рушвети** – *со многу молење и веќавање*; Коа чу Вренго тој збор од Арапо, се вчудовидел и со триста молби и рушвети одвај го измоли да го прости, та слегол Арапо од Вренго. (6, 151); **стори молба** – *замоли*; Голема молба му сторија во писмото од крало до царо да го простат што му згрешил (4, 99).

МОЛЕЊЕ *ср.* и *џл. им.* **1.** *џл. им.* од м о л и; Ха, што велите, браќа? Арно велама, али лошо? Од молење Бога за да умри самарцијата, друго нам не не пери (2, 70–71); Најпосле беше изваил педесет алтани и му ’и дал, та пак со молење беше го молил (чоeko старио) за да му кажит. (5, 109); Откоа виде Бугарино оти нема вајде со молење, извади и си плати десет форинти (6, 79); Се ватиле рака

за рака момчето и невестата и со молење Бога и го славеа, си дојдоа дома и од отпрвин (теклар) свадба курдисаа. (3, 179); *со ѓл. им. п е е њ е*: Дошол егуменот кај царо и, со пеење и Бога молење, во неколку дни беше го оздравел. (5, 276); *во членувана форма*: м о л е њ е т о: Навистина на Бога беше му се нажалило за момчето и молењето од таа млада невеста, та беше ѝ заповедал на змијата што го клукнала да појдит и да му плукнит в уста на момчето за да оживит. (3, 178)

2. молба; Бре се отимал сиромано, бре се молил, бре плакал за да не му земи (баждарџијата) сто јајца, арно ама илјада отимачки, илјада молење и плачење не му помогнале (5, 149).

С о п р и л о з и т е: **многуто**: При многуто молење на лиса, е го даде и другио ум што го имал јазоецо, и пак куртулисале од стапицата (2, 29); Од многуто молење од мајка му на слепото момче, што ми сакаше машко дете, је го дадов, ама и и' го ослепев, чунки незе така ѝ је реченото да имат лоша челад (4, 101); **толку**: На толку молење што го молија (синот), кандисал. Коа разбраа браќата оти ќе оди помалио брат на туѓина, од радост ќе излетаа (3, 311); **толкуа**: Најпосле измислил клисаро еден маривет да ја одбие баба Стојна од толкуа молење (6, 26).

С о б р о ј о т: **илјада**; Вид. м о л е њ е 2.

МОЛЗЕЊЕ *ѓл. им. од м о л з и*; Мајко, мајко, го ватив штркот! Во тоа време дошле кај жената му и мајка му да му помага за кравите молзење. (2, 150)

МОЛЗИ *ѓл. несвр. м о л з е – со цедене вади млеко од виме на крава, овца и сл.*; Стоејќи еднаш на куќа, видел жената му кај молзи кравите (2, 150); Мајка му (на Силјан) кравите ватила да молзи, невестата му овците ошла да 'и молзи (2, 149); Ете јас бев, татко, тој штрк што си седев на куќа; мајко мори, и ти, Недо, знајте коа 'и молзевте кравите и ме удри велко со стапчето? (2, 159); (*од ичела*); Си имаваме едно улиште што си вадеваме од него мед за да си облажуаме сета куќа и по комшии да даваме, а пак пчелите ни беа наместо волој и крави: едни си 'и молзевме, а друзи си 'и спрегнуавме да ни ораат. (5, 67)

МОЛИ *несвр. I. 1. ионизно, иокорно бара*; Го викнал (царо) првио измеќар што го имал како арем-ќаја и бидејќи му бил многу верен, та го молил да го има мукает детето и куќата, дури да си дојди тој од војска (3, 82); Свети Вртоломеја со одинасетте апо-

столи се наредени да молат сонцето да го завртат од лето на зима (4, 40); м о л и + д а-кoнcтpукија; Гладоста нè мачи, дедо, гладоста! За тоа сме дошле при тебе да те молиме да сториш еден завмет да појдиш при Бога да му се молиш за да ни благосоит ноќвите да не ни се свршуа лебо (4, 136); Излегла мајка му во двори и ја моллил за таа вечер да преноќева како еден јабанџија, колку пари ќе сакаат – ќе је даел и одвише (5, 307); Кога чула помалата ќерка, ошла кај царот и го молила да му даит на ќелешот еден каков-годе коњ за да оит и тој да барат млеко (3, 29).

2. *уиџиува молба кон некоџо (го некоџо); учџиво бара, наcтoјува со молба (неиџо);* Без да ме молиш, стопанине – му рекло коњчето – ќе ти кажам што не сум весело (2, 256).

3. (*иреоо.*) *дава некому неиџо (оа јаде, земе, ирими и сл.); џомолува, нуди;* Море, крши му глаа на магарето, свату – му рекол – не моли го да пие (5, 89); Чул кџметот од дабот и искочил надвор, та ватил да го молит и да му таксуат сè што да сака да му дават (3, 273).

4. (*само во 1 лице*) (*ири учџиво обраќање кон некоџо*); м о л а м: Молам, света владико, да појдам при онаа мааза од кај што зедовме од таа стока, тамо сум го заборил тутунќесето, да претрчам еден час и да го земам. (6, 153); Браос, бре старче, да живеиш! Молам ако не ми кажиш името на вашио татко, да појдам да го видам и кај што ќе одам да го прикажуам. (5, 111); м о л и м: Молим, господине, еден завмет, пеј ова што велит (6, 231); м о л и м в е: Молим ве, пријатели, немојте во двор да спиеете, оти ноќеска силен дож ќе врни (5, 42); м о л и м т е: Молим те, синко – му рекол старио – не оставај ме на ова место да умрам, ами однеси ме погоре (5, 31); т е м о л а м: Не прашај, стрико, лели жив куртулисав од проклетите арамии што ме пленија и ме заклучија со коњо за да го пасам; неисе, како беше беше, те молам ако сакаш дај ми троа леб да каснам оти су прегладнел. (6, 205); Куќата моја (лисо) јет без оџак и без авлија, те молам и на душа ти остаам, ако не дојдиш (2, 37); Едно ќе те молам, мој домаќине, десната боска да не ми ја засидате, ами да ми ја остаите од сидот надвор за да ми го носите малото мое Милоше да го дојам дури да ми порастит, за гробнина тој да ми паметуат (5, 232); Оф, бре чедо, ќе ти кажам, туку те молам ако не ми даиш еден залак леб да заголнам душа (4, 62); т е м о л и м е: Е, ќе нè јадиш, волчко – му рекле бравите – туку знаиш што ќе те молиме? (2, 22); Имавме вилјацко собрание, и сите дојдовме во еден збор за да те молиме тебе да појдиш при Бога (4, 139); со а -

м а н: Колку сакаш ќе ти дајме, само, аман те молиме, да ни го даиш (мачорчето), трговче! – му рекле селаните (5, 220).

II. моли се – 1. *понизно, покорно бара; се помолува*; Коа се виделе самовилите обесени на дрвото, паднале на аман, да му се молат на момчето да ’и пуштит (3, 25); Му се моли (царо) на анцијата да му подари некој ветви алишта да се промени, оти го фатиле арамиите од град надвор (4, 203); Влегла (невестата) во акчијницата и се молила на акчијцата да ја примат за да му праит измет колку за лебот (5, 250); *з.л. прил. м о л е ј к и с е*: Молејќи се така тие слепци, се чуле до султан Мавмуда и откако чул сам султан Мавмуд молбите од тие двајца слепци, наполнил еден печен мисир со алт’ани и му го пратил на слепиот што му се молеше нему. (3, 235)

2. *учишва молишва (кон некого, до некого, за некого)*; Ноќеска, како што се молев, бев заспал и дојде Муавмед при мене; прво му се сунеттиса и ми дувна во уста, та сè се научив и курано да го пеам и верата, како што јет, сета ми ја кажа! (5, 228); Од тој ден веќе не беше ошла црква баба Стојна да се моли за дедо Гоша (6, 27); *з.л. прил. м о л е ј к у м с е*: Молејќум се (светецо), му дојде глас од облаци да го земи чоекот и да појдат на планина за да го видит рајо и вечна (4, 47).

3. *(само во 1 лице) при учишиво обраќање кон некого*: В и с е м о л а м; Ви се молам, душата да не ми ’а земите, дури не се сторам пак чоек (2, 150).

Во и з р а з и т е: **Бога моли** – *посакува*; Еден старец најдов во една пештера се крстеше и Бога молеше и метани чинеше (4, 93); **бре (го) моли, бре (го) коли** – *(само со глаголот к о л и [т]) (го) преклина, (го) проколнува*; Бре моли, бре коли пусти сиромав баждарџијата да не му земат сто јајца, никако не можел да измолит (5, 144); Ја моли, ја коли момчето (девојката), некако да ја кандиса да се отстори од мермер пак на чоек (2, 262); Бре го моли стопанот, бре го коли, арно ама мајсторо не му слегуал ништо живо и најпосле одвај го крепе и виде оти ќе паѓат оџако, се поистаил и паднал (6, 179); **моли Бога** – *посакува*; Откоа си отишол (ашкетијата) во посницата, уште многу години моли Бога и одвај се спасил. (4, 188); **молит со голема молба** – *силно (многу) моли*; И откоа виде (царот) оти со лошо не се излегуат на глаа, пратил риџации да молит со голема молба, да појкди момчето сосе ќерка му кај царот (2, 210); **да молиш Бога** – *да бараш од Бога*; А бре (старо недугао) што не дојдиш вамо и ти да молиш Бога (2, 71); **да се молиме на свети Никола** – *да бараме од свети Никола*; Оф, мори домаќинко

– је рекол сиромашо на жената си еднаш – што беше тој пусти грев тежок наш, да се молиме толкуа години на свети Никола за да го моли Бога (4, 64); **и да ме молите** – *штио и да љравиши*; И да ме молите овде не ви седам (4, 228); **како ја моли ... ја моли** – *долго време ја молише*; Како ја моли мажот, како ја моли, одвај некоаш му кажала со најнизок глас на уо: – Ти се молам, синко, еве ќе ти кажам, ама немој некое чудо да сториш; ако ти се побиет шега светот, со трпење сè ќе се заборавит. (4, 245); **ми се молија да те молам тебе** – *ми се молија да ти замолам*; Пред неколку дни, Господи, ме стретоа сиромаси аргати, голи, боси, као некој нигде и ми се молија да те молам тебе да му даиш не богаство, ами сеедно да е лето (4, 115); **молел Бога** – *иосакувал*; Молел Бога (сиромашо) за Госпо да го даруа со некоја работичка поарна да можи со пораат да живеит (2, 219); **молете му се на Бога** – *барајши оо Бога*; Поарно сами одете при Бога и молете му се, чунки тој е милостив и ќе ви го исполни желанието (4, 136); **моли Бога** – *барај оо Бога (да не се случи, да не ситане шоа)*; Еј, море слепче еј, моли Бога да не станам, да ако ти станам, небото прешлен ќе ти се видит (5, 27); **моли, коли** – *иоколкува*; Ја моли, ја коли момчето некако да ја кандиса да се отстори од мермер пак на чоек, никако не можело да ја кандиса (2, 262); **моли му се на Бога** – *барај оо Бога*; Ај стори ни го ова добро, св. Петре, моли му се на Бога и веруаме оти Господ ќе те послуша тебе. (4, 114); **моли(т), колит** – *иоekliна, иоколкува*; Ја моли, ја коли момчето (девојката), некако да ја кандиса да се отстори од мермер пак на чоек (2, 262); **му се молам на Бога** – *барам оо Бога*; Твои зборои, дедо, Божи уши – му рекла вдојцата – како му је мило на Бога, така нека нè даруа, само му се молам на Бога: здравје да ни даит и живот (4, 154); **му се моли дури до солзи** – *многу му се моли*; Аман цаџам, ага, – му се молел дури со солзи, – барем ти исав имај (5, 142); Ти се молам, пророче, моли се на Бога ...нека ми наврти некоја полесна работа и да вадам поеќе пари (4, 51); **се моли на Бога** – *иосакува*; Веруајќи цар Симеон оти ќе се роди Ристос, утро-вечер, сè се молел на Бога за да не умри дури не го види Риста (4, 42); **молејќи се на Бога** – *барајќи оо Бога*; Седејќи си на еден врв од планината и молејќи се на Бога, виде оспротија на планината кај чади (4, 83); **се молат Бога** – *бараат оо Бога*; Многу вечери на ред одел егуменот кај тројцава нови кауѓери да наслушуа на врата дали ќе се молат Бога (6, 155).

Со п р и л о з и т е: **многу**: Многу је молил (Силјан) на Богоројца за да му помогит да појди на штрков виљает (2, 155); От-

коа разбрала бесчесната жена што била работата што се скарал Евреино со сина е, заради јајцето од пилето, многу го милула да не го слуша сина е оти таа стопати и тристапати го милуала него од ошто сина е. (3, 149); **набрго**: По набрго му се молел (сиромавио чоек) на Бога за да му ја блаооит работата (3, 179); **непрестајно**: (Егуменот) непрестајно се молел на Бога да 'и прости сите грешни луѓе по сета земја, а најпоеќе калуѓерите од негоио манастир (4, 208); **пак**: Петре, ќе ти поминит атјрот, ама глеај да не се каиш после и да одиш да ми се молиш пак (4, 115); **така**: Вид. кај м о л и с е II. 1.

Во д р у г и п р и м е р и: (3, 147; 3, 311); (4, 51; 4, 207); (5, 27).

МОЛИТВА -и ж. *обраќање на вернициите (обично со читање утврден текст) кон Бога или определен светец молејќи им се;* Си имало еден чоек што секоја вечер, кога затворал дуќанот, велел при другите молитви уште и таа: – Пази, Боже, од женска бела! (6, 24); Вистина, оче свети, и од молитвите твој оздравев, ами Бог да прости велам и на букоскио пипер и на топлите гирамитки што 'и клавав (5, 52); Ете, браќа рисјани – му рече царо – како ви послуша Ристос вашите молитви, искажани од браќа љубов и жива вера (4, 98); Наместо (егуменот) да слушат молитва и од темјан миризба од новите кауѓери што беа дошле да се посветуаат, ти слушал воденичарска кашлица да кашлаат и миризба од тутуно што го пиеле (6, 155); Во зората си слегол од листунката и је однесол бардачето со водата на мајка си пеана со молитва од попо на небеси. (6, 197)

Во и з р а з и т е: **да ти (ја) имам молитвата** – *да го имам твојот благослов;* Да знаиш, света владико, што пуста брада имаше, асли како твојата, голема и црвена му беше; ни земи ни остај, ај веќе како глаата да си му ја пресекол на јарецот, асли како него си прилегаш, света владико, да ти имам молитвата. Ете, од тоа плачам! – му рекол. (6, 174); Да ти ја имам молитвата, Господи – му рекол свети Илија (4, 132); **земи молитва** – *иомоли се;* Коа се родил Ристос, го однесла мајка му црква, на четириесетте дни, да си земи молитва и едно го виде цар Симеон, дув Божји му влезе во срцето (4, 42); (јас, Трипуне) се пригодуам за утре да одам црква да си земам молитва, да ќе те клаам да те празнуат луѓето на треќио ден од сечка (4, 45); **му ја расипе молитвата** – *не го остави да се моли;* Мене сосила ми даваше (старио) јадење да ми расипит молитвата

што си ја носев пред тебе (4, 53); **во пос и молитва е** – *иосѿел и се молел*; Во тие три дни и три ноќи рисјаните биле сè во (б)дение и во пос и молитва, за Госпо да му поможи на цара Костадина (4, 32); **во молитва сме** – *се молиме*; А, бре старо недугао и неразбрано, а бре, сега најде да се прпелаш ...тамам коа сме во молитва (2, 71); **падне на молитва пред Бога** – *иочне оа моли*; Му дал мувлет царо и се затворил во една одаја чоeko, та паднал на молитва пред Бога да му покажи некое чудо за да му најди пари на царо (3, 80); **со пос и молитва** – *иосѿејќи и молејќи се*; (Набожнио) падна на колена пред Бога и му се моли три дни и три ноќи, со пос и молитва, во тајно и Бог му даде на јаве (4, 49); **стори молитва** – *се иомоли*; На, бре чедо Пејо, ова бардаче, со кивчево босилкоо и претрчај кај попо да му речиш да ми стори молитва, оти ноќеска ти го родив татка ти (6, 196); Го натерале праведнио да си стори молитва, го качиле на едно крбло да му ја наврат јамката (5, 256); Море синче бре, ами попо отиде кај Господ, на небеси, за да служи литургија; ако можеш, појди еден час и нека ти стори молитва – му рекла попадијата (6, 196).

Со п р и д а в к и т е: **мала**: Да ми си жив, синко Пејо, што ме пориза и отиде при попо да ми поиш малата молитва. Знаиш, синко, што сакам сега да те помолам? (6, 197); **простена**: Еден арамија ошол на дуовник да се исповедат од греот; си кажал греоите што имал сторено и дуовникот му дал канон за да тргат за греоите да му се простат; му пеал и простени молитви и станал арамијата да си одит. (5, 196)

Со г л а г о л и т е: **слуша**: Ете затоа не ти ја слуша Госпо молитвата, чунки сами луѓето некат да се праведни као што сакаш ти. (4, 208).

МОЛИТВИ *џл. несвр. кажува молиѿва*; Во исто време (нареченио сам владика) стана да се клања и молитви по турски да пeит (5, 228).

МОЛКОМА *ирил. не пушѿајќи џлас оо себе; ѿивко, нечујно*; Одејќи околу трло, го догледала кучка лиса и му се пуштила молкома, та го ватила за опашка (2, 151).

МОЛЊА *ж. веда, молскавица, секавица, свейќавица*; Сите го опколиле околу-наоколу детето, дале вик по него, скрцкале со заби дури оган како молњи од забите нивни му излегуале (4, 265).

МОЛСКОТИ(Т) *г.л. несвр. 1. (за веда, молња, секавица) силно молска од време на време; сека.*

2. *испушиџа блесок; силно свети, сјае, блеска (на сонцеџо и сл.); блескоџи, блешџи, блесџи; Симиџијата... видел од другата страна едно дервишиште, со косите растресени, за страои Божи, седнат ба една зелена трева, под едно дрво шаторесто и пред него имал една позлаќена тепсија, сета со бесценети камење редена и со бисри низана: око да не одвратиш од неа (од таблата) од гледање, од убаината незина; молскотеше како коа сонце да грееше од неа во тој темничав дол (3, 37); ...тие петлиња и тие јаричиња да ти е мило да 'и гледаш; турли бе турли бои на пердуите; од светлината на пердуите како сонце молскотело (3, 38); Едно утро кога беше ја видела тепсијата да молскоти, на чудо беше станала и брго-брго ја пуштила алајката цареа ќерка да ја донеси тепсијата момчето. (3, 42); Одил, одил (момчето) печес дни и кога дошол во едно пусто поле, видел една кула многу голема, сета од срчи напраена што да молскоти коа да ја видел чоек таа кула. (3, 47); Трчаница старио влегол во една одаја ...и се јавило едно момче, што во чаша да го испијат, со тие царцки алишта на себе, да молскотат. (3, 217); Се ставила една совра што да молскотит од светлина; на соврата 12 турлии манџи се ставиле, чудно зготвени. (4, 79); (Батакчиите) беа го промениле (амало)... со таа антерија атлазлија, што дури да молскоти, со тој појас копринен, опашан и со клучка врзан (6, 152).*

2. *(за очи, поглед, лице, изглед) искри, сјае (од радосџи, среќа и сл.).*

3. *ирен. се покажува, се пројавува со сеџа своја силина.*

МОЛСКОТНИЦА *-и ж. ненадеен блесок; овде силен блесок, светиќавица од нешџо; Кога беше ошла и беше наспрела (цареа ќерка) низ дупка, очите беше и се зеле од молскотниците што светеше кошулата. (5, 169)*

МОЛСНИ и **МАЛСНИ** *г.л. свр. м о л с н е – 1. (за молскавица, веда, молња) силно светиње, блесне. 2. (за гром, веда) силно ури, ипреџи; За кјсметот негов, на часо беше молснала ведата мошне многу и, за кјсметот од агувчето тиквешко, беше го видел магаренцето, чунки тука му пасело. (6, 131); Мјлсни ми, Алла, да си ја најдам магаричката, ќе ти дада еден карпуз! (6, 131)*

МОЛЧИ *г.л. несвр. не (ис)пушиџа ни глас, ни збор од себеси; не зборува, не вреви, не вика и сл.; Тебе ти велаат: молчи, не туку*

викај, како магаре (2, 76); Молчи, бре чоече, не туку вреви, оти не ти го имаше тебе во куќава ќеот (2, 76); Само молчеше (Некџмет-лијата) и сите зборои в ум ги клааше (3, 304); Саде скалата Господ ја качуал со долниот крај наугоре и со долниот наудолу и си молчел (4, 79); Молчи ти, бре зету, молчи – му рекол – оти је страмота да питаш (5, 180); Вечерта тој само си молчит и не му кажуат ништо за да не го сетат оти јет тој (5, 308); Го зела, та го скрила во свињарникот и беше му рекла да молчит во некој ќош (6, 164); Молчи, молчи, шута една, оти покрај тебе и јас ошутив, та арнио коњ го изгубив – е рекол мажот је (на жената си) (6, 230); *во синонимен сиреџ со тираи*; Заповеста Божја такваа му беше за да траит до крај; тики од тоа траеше и молчеше (4, 134); *џл. ирил. м о л ч еј-ќ и – со молчење*; Си наведил глаата (царскио син) и молчејќи си излегол надвор застрамен (3, 44); Откоа чул денскио маж од жената си тие зборои, и нему му паднало страм и си излегол молчејќи од врата надвор (6, 65).

МОМА ж. 1. *ограснајќо женско лице коџа не е мажено; девојка. 2. секое поголемо женско чедо воошшијо*; – Со денеска, со утре, момчево сакало да се жени; вамо-тамо ја бендисало таа мома што ја пееше пилето: „Умрено момче ќе земиш“ (2, 130); Да му се дава мома (на ова дете) од сите градеи и кралеј, а од нигде да не биди, да биди од преку Дунав (3, 176); *во членувана форма*: м о м а т а: Влегло момчето во одајата кај што била врзана момата и ја одврзало од тристата синцири (2, 261); Коа ’и сетила момата оти сите врлија мерак на неа, сопрво му рекла да си излезат со ’рз час побрго, да не дојди ламјата и да ’и изеи (3, 101); Од лутина што се налутила чумата, по друг пат тргнала да трчат да ’и втаса момчето и момата (2, 261); *во мн. членувана форма*: м о м и (т е): Море свату, што туку ’и одбираш момите? Ами лели знаиш, оти кој пребира, тој забира (3, 117); *во форма за обраќање*: м о м е: ...му пееше (на девојчето) едно пиле секое утро: – Вези, моме, не вези, мртов ти е кџмето (3, 306); Оф моме, оф душо! (5, 179)

Со и м е н к а т а: **кртичка**: Му дотераа (на сватот) кртички моми за да си земи која сакат: – Де, свату, добре ми дошол, повели, одбери си која мома сакаш – му рекоа кртоите (3, 117).

Со п р и д а в к и т е: **арна**: Ако је арна момата, неарна му је вамилија (5, 132-133); **грацки**: Та казал (царот) на грацките жени и моми секоја да одит кај аузот и да си леит шербет (2, 170); **убаа**: Коа излезе (детето) од аузо, го пречекале едни најубаи моми, со

најубаи алишта и го променија као некој зет. Коа се виде детето: страшен јунак, голем и силен бестрашлив едночудо! (2, 275)

Со б р о ј о т: **една**: Се отвориле три пендериња и на секое пендере застанала по една мома, три царцки ќерки која од која лична и поубаа, а најмалата била како сонце лична (2, 275).

МОМЕ ср. 1. дем. и хил. од м о м а. 2. овде: *форма за обраќање од именкајѝа* м о м а: Ах проклето моме – му рекла – ако ми дојдиш уште еднаш, парче по парче ќе те напраам; гиди копилче едно, гиди! (2, 262); Одејќи (девојчињата) понагоре во планината, еве ти еден сарај, со портата отворена и коа насре во портата, девојчето што му пееше едно пиле секое утро: „Вези, моме, не вези, мртво ти кџмето“, видела едночудо коприи... (3, 306)

Со п р и д а в к а т а: **проклето**: Вид. го горниот пример.

МОМОК -оци м. *шој шио работиши ѝо ѝуѓи куќи, на ѝуѓ и моѝ (кај џосиодар, сѝоѝан); слуѓа*; Си мислел (старио) за таксиратот што го нашло, во стари дни да оди момок (5, 253); *во членувани форми*: м о м о к о (т): Одејќи момоко пред агата, беше му дошло за да оди понадвор и се одбил од пред агата, та влегол во еден ендек (6, 103); Би го вардуал (имањето) – му рекол агата на момокот (5, 25); – Ама, ага, твојата крава јет отепана од мојата, а не мојата – му рекол момокот. (5, 25); – Ами ти, ага, кога разбра оти мојата крава јет отепана, ти рече оти имање јет, се отепуат, а сега оти твојата јет отепана, да ја платам ми велиш – му рекол момокот. (5, 15); Слушај, мој мил побратим, денеска ќе месам еден мазник, една бела погача, една пржена кокошка, ...Кога ќе оиш на орање, прати го момокот твој да 'и земит и да ти 'и донесит за да си ручаш. (5, 206); *во мн. форма*: м о м о ц и: (мажот и жената) се сторија момоци при еден богат селанин за да работат и да се ранат (5, 253).

Со п р и д а в к и т е: **мрзлив**: Ее, арно да терам кеф, бре побратиме, ама момок је троа мрзлив, тики непара му брка работа на стопана ми (3, 309); **сиромашки**: Се уплашил сиромашкио момок за кравата од агата оти негоата му ја отепа, чунки агата многу севда имал на неа (5, 24).

МОМЧАК -ци м. *млад човек ѝораснаѝ, сѝасан за женене*; *момче*; Едно се чул зборот од момчаците, и тргнале да идат двајца и тројца другари за во столнината од царот (4, 95).

С о п р и д а в к а т а: **(нај)млад**: ...јас да не работам, страмота је коа ме риза снагата; при сè што сум деведесет години, па не се даам за најмладите момчади (5, 111).

МОМЧЕ -иња *ср.* **1. оораснаӣ млад човек, с̄тасан за женење**; Детето веќе не било дете, ами момче близу за женење (3, 278); Момчето било тамам навреме во годињето, во снагата маж четворен, во лицето како некое тетовско јаболко, црвен и бел, во веѓите калеш, како некој најкалеш брав (5, 310–311); *во мн. форма*: м о м ч и њ а: По некој месец прати абер царо по целата земја да дојдат сите момчиња што се за женење од богаташите (2, 288); *во членувани форми*; м о м ч е в о: Бре, да видел Господ, бре татко, кај се скрило момчево што го барам, дури вишно небо, вкачено на еден орел! – му рекла на татка е. (2, 195); м о м ч е т о: Честита царице, ај да си го даиме девојчето кај му је незе на срце за да ни биди здраво и живо и весело, да ако не је момчето од царско колено (2, 240).

2. секое оораснаӣо, поголемо машко чедо воошшӣо; човек ш̄ӣо е во прва̄та доба на живош̄ӣо; Сите момчиња си играле и беснееле, освен едно имало што си седело мадро (3, 164); Бидејќи нов дуќанџија беше момчето, секој кој ќе поминел и ќе се врател и ќе го прашал што ќе работи (3, 41); *во членувани форми*; м о м ч е т о: Посигнало момчето и ватило една змија. – Ете, синко, змија вати без да сакаш, арно ама нема да те касни, чунки је водна. (2, 221); Виде царо оти ништо не му би на момчето, се слекол да влезе да се искапи, само и само да се откамени девојката. (2, 263); *во форма за обраќање*: м о м ч е: Не, момче, не, не давај ми мене ракија, оти јас сум прошетал триста куќи и, како да је, во некоја сум пил – му рекол старио. (4, 152); Да ти даам (малце леб), бре момче – му рекол – туку не носам со мене, ако сакаш поварди ји говедава за дури да појдам јас в село, да ти донесам. (6, 198)

3. маж, соируџ; Кога дојдоа (девојчето и детето) на возрас, ватила цареа ќерка да го сака и за момче да си го земе (2, 165–166); м о м ч е в о: Момчево (мажот е) глеаше оти невестата се просевнува баш тогај коа се просевнувал терзијата (5, 203).

С о и м е н к и т е: **домазетче**: Дејди момче домазетче, сега брго оженето, ти немаш прао да ми речиш: „скрши си глаата“, за да си одам од суава врба, оти и таа не е твоја. (2, 75); **селанче**: Едно момче селанче отишло на туѓина во еден град и тргнало по чаркија да барат работа (5, 310).

Со п р и д а в к и т е: **арно**: Откога го виделе момчето арно, со многу пари, тамо му се зашиле другари лоши (5, 289); **бабино**: Сите се натокмија на белего, и бабиното момче стојало дваесетина чекори скраја и се препраало како да не знаи ништо (3, 56); **баш**: Почнало девојчето така да мети и по неколку недели од баш место ја посакале за баш момче и се омажила (2, 234); **богато**: Камењето ти се, честити царе, у фиљан богато момче. Ако сакаш да 'и најдиш, појди бастисај го (3, 125); **богаташко**: Таа беше 'и слекла сите богаташки момчиња со својата убаина (3, 278); **будалесто**: Момчето било будалесто (6, 96); ...даваат по некоја пара за да си купуат леб, одамна ќе беше умрело тоа будалесто момче. (2, 236); **галено**: Во тоа време дошла мачката крај трпеза и се загнало галеното момче, та ја грабнало мачката (5, 23); **грбао**: На тие мајсторски лаги од двата лажои, беше му кандисал домаќинот и беше ја дал ќерка си за едно слепо и грбао момче, во најсиромашна куќа (6, 194); **дароито**: Греота е да пасит телци ова дароито момче (3, 165); **друго**: При сè што царот је велел за друго момче да ја земит, пак тоа го сакал и тој, ако било од долен сој (2, 240); **жалосливо**: Жалосливо бидејќи момчето и атџрија, ја дало пајката за да ја јади лисицата (2, 201); **итро**: Едно итро момче изнесло едно јуниче на пазар да го продаа (5, 201); **лично**: Излегло од црпчето едно момче лично, како некое сонце беше сјаело одошто било убао (2, 168); **лошо**: Како ти што некиш да земиш лоша девојка, така и јас некев да земам лошо момче (5, 334); **мило**: Оваа стара, мило мое момче, не е жена, ами проклетница чума, а ќерките ѝ се чумичиња (2, 256); Слушај, мило момче мое, арно ти ме кандисуаш да се одмермерам, ама јас царо го нејќум за маж да ми биди (2, 262); **младо**: Страм да му биди на олку млади момчиња што невредни се покажаа пред тебе! (3, 215); **мртво**: (пилето си пееше): – Цицир-вицир, цицир-вицир, кај се чуло и видело мртво момче да воскресни и да води по себе сестра си? (2, 192); **најбогато**: ...ватила цареа ќерка да го сака и за момче (детето од комшијата) и за момче да си го земи, при сè што ја сакаа од најбогати момчиња. (2, 166); **некое**: Штотуку ќе повти татко је (на овоа девојче) да ја сврши за некое момче, да дојди една змија од невидима страна, та да ја касни за јазик и на часот да умрит, што аман да не ѝ даи (3, 181); **непознато**: Коа виде Дуња Гузели оти толку пари арци по неа тоа непознато момче за неа, сторила ниет да го испитат од каде е... (3, 154); **проклето**: Ах, проклето момче, ако ми дојдиш уште еднаш, ќе видиш ти што ќе те најди. (2, 260); – Ах, проклето момче, ами сега кај ќе бегаш? (2, 285); **прост**:

момче (6, 5); **такво**: Еве ќелепур, ама каму таквоа момче што да ет асли маж, а не како мене адам? (6, 206); **твој**: Ах, ќерко, ќерко, да би аир не видела, што ме устраи со ова момче твое! (2, 292); **непознато**: Коа виде Дуња Ѓузели оти толку пари арци по неа тоа непознато момче за неа, сторила ниет да го испитат од каде е и што е (3, 154); **очиклено**: Си било едно момче многу итро и очиклено ...тики штодека било очиклено кога немало пара половница в ќесе (5, 131); **проклето**: Ах, проклето момче, ако ми дојдиш уште еднаш, ќе видиш ти што ќе те најди. (2, 260); **пусто**: Коа ја видоа пусти момчиња, срце беше 'и ватило, срце! Секое се надеало да 'а земи, ама никое не се надеало да може јунаството незино да го стори. Демек, со сув газ риба сакало да лови (3, 214); **развратено**: Едно момче развратено си сошило еден тевтер од пенцере-ќаати, си го клало в пазуа и си закачило дивитот за појас (6, 20); **разумно**: Таквоо умно и разумно момче што нема во крај земја (5, 216); **сиромашко**: Арно туку, ич приимат царската ќерка да земат сиромашко момче? (2, 250); **сирото**: Не знаело сирото момче оти таа му кројала ќулав за да го баттџрисат (3, 155); **слепо**: Вид. кај грбао; **такво**: Ако си јунак, влезе, момче, без да ти отворам; ако не си, замине си оти јас таквие момчиња ако 'и сакав, ќе си седев дома и не идев овде да се затворам во оваа кула (3, 47); **убао**: Кога чу царка ќерка тие зборои од убаото момче, веднаш се предала (5, 169); **ужалено**: Виде ужаленото момче оти од еднио орев излезе цела сурџа волој (3, 34); **умно**: Вид. кај разумно; **умрено**: Циуру, виуру, циуру, кај се чуло и видело за да земи невеста момче умрено! (3, 178); Си седнала чупата над глаата од умреното момче (3, 307); **царско**: Царското момче 'и изврза сите алтџни во торба (5, 139).

Со б р о е в и т е: **едно**: Девојката царска беше се омајала кога се видела во една грда одаја и при едно момче, и тоа со сиромашки алишта (2, 250); Трчаница старио влегол во една одаја ...и се јавило едно момче, што во чаша да го испијат, со тие царцки алишта на себе, да молскотат. (3, 217); **две**: Кога видоа двете момчиња таа несреќа, многу беа се уплашиле и многу беа го ужалале другара си (3, 290); Ако е пак (момчето) поназад од двете момчиња, пак тоа оди пеша... (3, 290); Дал вик по азнатарот да дојди при царот и му нарачал да му даат на двете момчиња по сто лири (3, 289); **три**: Јавни коњо, џељатбаши – му рекол царо на џељатот, и трчи по друм да 'и втасаш трите момчиња што 'и подарив и да го загубиш тоа што го врли од пенцере и не се отепало, тоа треба да 'и втасало двете и може да е здружено со нив и да си оди пеша. (3,

290); Се ставиле три момчиња. Во лицата како ангелчиња му се гледале на дуовнико (4, 62).

Во други примери: (2, 130; 3, 39; 3, 112; 3, 288; 5, 317).

МОМЧЕ-МАГАРЕ *ср. момче сѝорено маѓаре*; Откоа се изнатуало момче-магаре, му се навртело на смоквите да јади и да се изнајади арно. (3, 281)

МОМЧЕНЦЕ *ср. дем. и хит. од момче*; Ај со здравје, момченце – му рекол – ој си, ако вати друга риба вакваа татко ти, прао да ми ја донесиш, и па ќе ти даам една лира. (5, 236); Е момченце – му рекла (невестата) – оваа ѓаолштина те бендиса, али не те бендиса? Отвори теветро и пиши ја, да ако сакаш поседи некој ден у нас да те научам уште многу ѓаолштиње (6, 31).

Со придата: **мило**: Де, а, заповедај, мило момченце – му рекла Дуња Ѓузели – да си удриме една тока и да се напиеме од лимонлијава ракија и да се мезелисаме, оти па ќе си вечераме после, па и спиење (3, 155).

МООРНИЦА *ж. морница*; овде: **моорници го ватија од страои** – *многу се уилаши*; Слушајќи тие тропотници (Касметлијата), поткренал глаата да види што је тоа нешто и коа виде – што да види: една голема мечка, страшна што никој пат не беше видел, моорници го ватија од страои! (3, 298)

МОРЕ *ср. 1. оѓромна олабнаѝина на Земјинаѝа повришина (помаала оу океан), исѝолнеѝа со ѓорко-солена вода*; Ете, кога има кЃсмет чоек, како нема да загинит, макар и в море да паднит. (3, 286); Уште невлезени в море, видело детево покрај море три деца кај тепаат едно маченце. (5, 220); *во членувана форма*: ...да можи морето да ја донесла гемијата во езерото и тамо можи да се скрши и тој излегол. (2, 144); Со... надеж момчето беше влегло во каикот и за некој ден беше препливало морето многу раат, чунки беше му дуало еден ветер прав... (3, 282); Ошле Мориовците некоаш во Солун и беа се прибрале покрај море, кога виделе риби – полно морето (6, 176); Ами ако му текни на чоеко да ти речои: Запри 'и пријателе, сите реки што влегуаат во морето, и после ќе го испијам, – ти тогај како ќе праиш? (5, 186); Ами ако му текни на чоеко да ти речи: Запри 'и пријателе, сите реки што влегуаат во морето, и после ќе го испијам, – ти тогај како ќе праиш? (5, 186); *во по-словицаѝа*: Рибите во морето, тавата на огно ти ја кладе (6, 195); *во мн. форма*: м о р и њ а: Свети Никола је на морињата – да варди

луѓето од талазите на морето да не се удаат (4, 40); *со именкииѝе*: р е к а, е з е р о: Бидејќи е речено од пророците оти Ристос ќе дојди од вода, секоја сабота седат Евреите покрај река, езеро и море за со ниет да чујат и да видат (4, 41).

2. *ирен. мошне голем; оѓромен; голема количина, множес-тиво од нешто*; Треба да веруате оти кџсметот мој ми работит, што оваа година берикетот јет машала како некое море (3, 305).

3. Ш м р к н и М о р е – *ирекар* (правилно: *Шмркниморе*); Шмркни Море ја шмркнал топлата вода (3, 106).

4. Ц р н о (Б е л о) М о р е: Го затворил морето (цар Костадин) да не можит гемија од Црно во Бело Море да влезе (4, 37).

Во и з р а з и т е: **и в море ќе се врлам** – *сѝ ќе сѝорам*; Ќе те слушам, макар и в море да ми речиш да се врлам, ќе се врлам. Вака да знаиш, господаре мој! (3, 85); **како некое море** – (овде: *за берикетѝ*) *мошне голем*; Да од тоа треба да веруате оти кџсметот мој ми работит, што оваа година берикетот јет машала како некое море; ја машала да не му јет од очи! (3, 305)

Со п р и д а в к и и сл.: **мирно**: Поодила, што поодила гемијата и од кај што било мирно морето, се кренале едни талазе боже чуај брани; како ја бувтаа гемијата, како ја тласкаа, цела недела што ја тераа по морето, одвај ја дотераа до столнината. (3, 209); **улао**: Дали ќе видите вечерва некој сон оти јас се избавив од улаото море што ќе ме удаеше? (2, 141); **сето**: Јас ватив еден јабанција и го натерав да го испие сето море, арно ама го остаив за утре да го пие морето – му рекол. И ти си го згазил луко, пријателе, лели си го остаил за утре. (5, 186); **шкодранско**: Во шкодранското море, веруаат шкодраните оти има водни луѓе во морето (2, 189).

Со б р о ј о т: **две**: Откога го ископал местото цар Костадин и се смешале двете мориња, тогај како да се попишманил цар Костадин (4, 37).

Со п р е д л о з и т е: **в**: Како да не жалам и да не плачам коа в море може да се удаи (Силјан) одејќи на тој пусти ацилак (2, 153); Детето што го врлија в море беше го кренал еден талаз, та беше го однесол на една ада и беше го исврлило на суо (3, 138); **во**: Освем тие врагои што паднаа во вечна мака, останаа едни во воздух, друзи во море (4, 11); **И** пуштил мачтите капидано во морето, само и само да застани пампоро, дури да се утиши морето (4, 215); **за**: Кој паѓа в море и за змија се ваќа (2, 135); **крај**: Во неколку дни се напраија штркои и сите одлетаа крај море за да се чека(т), дури сите да се собера(т). (2, 147–148); Застана (Силјан) крај море да

гледа кај што се скрши гемијата, да не нешто излезит од море ду-овникот; арно, ама залудо што чекал Силјан (2, 140); Во неколку дни се напраија штркои и сите одлетаа крај море за да се чека(т), дури сите да се собера(т). (2, 147–148); **низ**: Чул вистењето атот од водните кобили и се пуштил низ море (2, 263); **п о**: (Царо) зел дуљ-бијата в рака, та погледал по море (2, 269); **преку**: Беше огреало сонцето и беше му блеснало сараите од зета си од преку море (2, 269).

МОРЕ! *изв. извик за пошшикнување (пошшипрекнување), прекорување и сл. (при обраќање кон лични именки и ошшии именки од м. и ср. род.).* **а. самосшојно**; – Море, стани, мажу бре, да ослепиш, да ’и растоариме магарињата оти со пари тоарени ми дој-доа (6, 72); Море, одврзи ми рацеве, бре дедо, за и јас да ти помо-жам, да го куртулисаме сирото магаре, оти ќе се удаи, како гледам – му рекол Итроман Пејо. (6, 212); Море, ај крши си глаа оттука бре – му рекол сенарот – али малку пари доби со себапо мој? (5, 21); Море, не је сеедно, а братучед, туку као ќе ми даваш гајрет! (5, 77); **м о р е а ј д е**: Море ајде, бре момче, гледај си работа, тоа што не било ни ќе биди, ми кажуаш (4, 61); **М о р е, к а м у, к а м у**: – Бре, бре, маки што си претргал за мене, бре синко – му рекол тат-ко му – ќешќе да не се родев! – Море, каму, каму, татко, уште кол-ку маки имам да ти кажуам? (6, 215); **м о р е н е м о ј**: Море немој бре, оти ако те сетат, пците ало ќе ти го јадат (2, 57) **б. пред имен-ки во форма за обраќање**: **б р а т е**: Море брате петле – му рече ли-са – ами ако сакаш викни си и некоја од кокошките за измет да ти чинат по патот и да се сторат и тие ацијци, чунки ацилакот не ет саде за мажи ами и за жени ет, зер малце ацијци имат на веков? (2, 19); **б р а т к о**: Море братко, не требат да одбираш, ами посигни мижејќи и кој гаол да ватиш, од гаол погаол ет (4, 231); **д о м а к и н е**: Море домаќине, море душко, оти играш како некое дете со кукли и со ашици? (6, 71); **ч е д о**: Со остен волои да тераш и со опинци обуен да бидиш и селцки алишта да носиш, цел ден на сонце да се мачиш, али за вака сум мислила јас, море чедо мое? (5, 259) **в. по именки во форма за обраќање**: **с п а и ј о**: И друго си ја поарцив мавцата што ќе ја јадевме сета куќа, ето тој марифет научив, спаи-јо море! – му рекла бабата налутена (6, 52).

Во и з р а з о т: де море ал! – *еј несреќо мојал!*; Мрзлив бидеј-ќи ќелешо, го остаил магарето на свој ќеф да оди, одело донегде, му ’и претоарило (дрвата). Де море ал, ами сега кој ќе му ги тоари

пустите дрва? (2, 265); Де море ал де! Од една голема беља курту-
лиса (мажот), во друга поголема беља падна (2, 212).

МОРИ! *изв. извик за пошћикнување (пошћипрекнување), прекорување, нежодување и сл. (при обраќање со лични и ошћии именки од ж. род).* **а.** *самоспојно;* Мори, де гајрет, мецо мори – је рекол волкот – не плачи оти ќе ти поминит, ама ете коа не ти е од занаато, што да ти праам? Ти не требало веднаш да го јадиш магаре-
рето (2, 38); Камо го момчето што влезе сега бргу овде, мори? (5, 313); Ту, ту, бре гиди, што си била недоксана, ами се сечат олкаи парчиња, мори? (5, 345); Мори оти си толку проста, мори жено, не чинело да јадеме кокошка што појала! (3, 238); *во клетива;* Коњо извајте го од плевна, да би Господ ве отепал мори и цар небесен поразил што ми запустивте куќата, да би пусти глаите да ви бидат! (6, 229) **б.** *пред именки:* б а б а: Е бре синко, блазе си му на тој што ќе си ја земи такваа лична, умна и јунак, што уште една дру-
гачка немаат како неа во нашава царштина! – Мори бабо – је рекло – ако да можев да ја надбодињам со моето коњче, дали би ми ја дал царот? (3, 55); б а п ч е: Ов, мори бапче, ов мори мајче, како да не плачам, како прсти да не кршам, кога вечер татко ќе ме отепат – му рекол гаолот (4, 233); ж е н а: Мори жено, мори инаетчијо ...сега ако те дупни грео, мори, и на кувчено што је послано онде да седниш и да не можам да си го облечам (4, 276); ј у д а: Ах, мори мајко, ах, мори јудо, дека ме најде помала, тики ме биеш (2, 135); к у р в а: Оти ти, мори курво, ни ја буричкаш нашата земја (6, 136); Како, што вака праам, мори курво? (5, 313); м а ј к а: Мори моја мајко, ја спремај ми коња дорија, оти ќе одам кај татка на село на гости (2, 167); Ејди, мори мајко, ејди будала, а ти колку зборои ми нарече санким со пророк (5, 178); (Девојчето) рекла на мајка си со затресен гоа од радос глас: – Мајко, мори мајко, брго, брго, ела си дома (5, 295); Идејки си чоeko од лозје дома, седнал под трем и бидејќи уморен, беше офнал: – Оф, леле, мори мајко мила! (6, 13); н е в е с т а: Мори невесто, мори душко – ѝ рекол свекоро ...од што ми јет мака да гледам, да не ја абиш маката, да од тоа те учам (6, 40); н и к а к в и ц а: Ашиќере сакаш да ме лажиш, мори никаквице (4, 276); р и с ј а н к а: А, што велиш, мори рисјанко? (4, 152); с е с т р а: Мори сестри, мори золви, дали чувте пилено како пей? – му рекла младата невеста (3, 178); с е с т р и ц а: Лелех, мори сестрици, што грешка сторивме, буљбуљо го испуштивме (5, 7); к е р к а: Е, мори ќерко, лели ме преколнуаш, ќе ти кажам, туку без вајде ќе

бидит кажуачката (5, 210). **в. иред им.** г л а в а: Мори глао, мори тикво, што ми треба мене да бидам нунко и да одам в село (2, 50) **г. (иерсон.) иред име на живоино;** з м и ј а: Аман, мори змијо – је рекол – дали на смеа ми велиш, дали на вистина тој збор? (2, 90); м а с к а: Ами кога си имала ферман, а мори маско, каму го да го видам и да го пеам; да видам дали велит да не те јадам (2, 23). **д. иред иридавка;** Не оти не те милуам, мори убаа, ами со тоа што не ти кажуав, сакав да те задрам одшто те милуам (3, 89); Арно, мори стара, туку ми се чинит оти ќе бидит од она момче што замина од селано надвор (5, 254); **иред де:** м о р и д е, бре душко: – Мори де, бре душко, не вјасајте да палите борина, оти како што сум паднал и утре ќе ме видите на бело видело! – му рекол арамијата. (6, 64); и многу др.

Во д р у г и п р и м е р и: (2, 6; 2, 8; 2, 25; 2, 26; 2, 28; 2, 36; 2, 38; 2, 50; 2, 54; 2, 75; 2, 80; 2, 99; 2, 106; 2, 132; 2, 134; 2, 208; 2, 186; 2, 240); (3, 275); (4, 111); (6, 25; 6, 35; 6, 204; 6, 212; 6, 213); и мн. др.

МОРИОВЕЦ -вци м. М а р и о в е ц – *иој иио иошекнува од Мариово;* Ошле Мориовците некоаш во Солун и беа се прибрале покрај море, кога виделе риби – полно морето (6, 176); За прв пат кога ја виделе Мориовците желката да оди покрај едно село, беа се зачудиле: – Та, море бале та, што ќе да биди овоа шарено животинче? (6, 221); Кога чуја Мориовците итроштината од Итромана Пеја што му ја кажал, отрчаа низ село и раскажаа по сите куќи да појдат свеќи да је палат на шарена Богородица. (6, 222); Се натрчало сето село и је запалија свеќи на ковчегот од желката..., трчајќи желката влегла во една нива и се запалило житото. ...Застанале Мориовците да се пулат како горит житото. (6, 222); Кога чуја и таа итроштина од Итромана Пеја, Мориовците дале вик сите: – Шарена Богородице, ти палиш, ти гасиш! (6, 222)

Во п о с л о в и ц а т а: Види му умо и крој му кулаво на Мариовците наши! (6, 216)

МОРИОВСКИ *ирио.* м а р и о в с к и – *ио се однесува на М а р и о в о;* Кога чуја и таа итроштина од Итромана Пеја, Мориовците дале вик сите: – Шарена Богородице, ти палиш, ти гасиш! На тие викотници мориовски догорела уште една нива и јендекот од таа нива бил висок та не преврлил огнот во друга нива да се запалит. (6, 222)

МОРИОВЦКИ *ирид.* м а р и о в с к и – *шїџо се однесува на* М а р и о в о; Думале, шестале кај да го скријат (ќесето), најпосле издумале еден маривет мориовцки и го закачиле на еден драг боров (6, 216); Та, море будали мориовцки глави, та зер не ви текнуе воа животинче оти јет откај Госпо пратено, ем воа је шарена Богородица... (6, 222)

МОРНИЦА *ж. (во мн.)* м о р н и ц и – *їрїки њо сеїџа снага;* Коа виде безбожникo, од страо, морници му одело по снагата, и ји прашаше тие луѓе што биле во вечна за кој 'и донесол во вечната мака (4, 49).

МОРНИШТЕ *ср. казионален збор сиоред* з г о р н и ш т е; Згорниште, морниште немаат – му рече копринарот (на чивитарот) – ако сакаш трампа, трумпа, коњ за кобила, со тој каул – да не 'и одврзуаш вреките мој, да ја претресуаш коприната, за да ја кршиш, нито јас пак да одврзуам твојте вреќи да го гледам чивитот (6, 66).

МОРСКИ и **МОРЦКИ** *ирид.* *шїџо се однесува на* м о р е, *шїџо њоїтекнува од море;* м о р с к и: Само малку топла вода, малку гирит-сапун и троа морска сол, ќе напраиш саламура и клај му ја оздола, со опрoштение, и веднаш ќе се олеснит болеста (6, 223); Ела, момче, влези в уста да те скријам – му рекла и го голтнала, та влегла во длабината морска и нашла тамо рибата трите њ ќерки незини. (2, 194); м о р ц к и: ...та кога ја подбрал (ветрот) гемијата по морцката ширина, летала како некоја црпка по талазите што биле по море (2, 140); И така ме скрија во четири риби една во друга, во стред морцката длабина. (2, 198); Сопрво му кажале на кавецијата оти ќе му донесат еден морцки камен за дибек, без да му сакаат за камено пари (3, 225); Ја чекај да сјрбниме малко. Кога се напиле (Шопјето) со рака од морцката вода и коа видоа солена оти била салам, поверуале оти била рибина чорба (6, 141).

Со и м е н к и т е: **вода; длабина; камен; сол; ширина;** Вид. ги горните примери.

МОРЦКИ *ирид.* Вид. **морски.**

МОС *м.* Вид. **мост.**

МОСКА *ж. казионален збор образуван сиоред* к о с к а; Трај, синче, трај, баба ќе ми ти најдит крајо, сега, сега и коска и моска, од сè ќе ми те олеснам (6, 224).

МОСКОВ -о ср. *Русин*; Сопрво да му појдам кај ингилиската царица и да ја ватам за перче, та да је речам: „Оти ти, мори курво, ни ја буричкаш нашата земја“ – и сечи јѝ глаата, та однеси му ја на султано: „На честити султане, оваа глаа од твојата душманка!“ – Појди му на Немецо, и нему сечи му ја глаата; појди му кај Франц’зо и нему сечи му глаата; појди му кај Италијанецо и нему сечи му; појди му кај Прусо, и нему сечи му ја. Од сите донеси му кај падишао, та тогај да видите како ќе си седат на газо! – Ами за Москоо ти не рече, бре кардаш? – му рекле. – Е-е, за Москоо јет една беља, илје и нему чарето ќе му го најдиме. Ај сега да се напиеме, да ќе му го бараме чарето и на Москоо! (6, 136)

МОСКОВИЈА ж. *оруѓо име за Русија*; Кога отишол некој руски крал во Стамбол за да му ја опашуат сабјата царо, научил од некој рисјани стамболски оти крсто Ристов бил во азното царско. Нејсе, тоа нешто го клал во умо царо руски и си ошол во Московија. Нашол две момчиња во Русија, многу учени на турски... (4, 38)

МОС м. Вид. **мост**.

МОСТ и **МОС** -еи м. *грабба од камен, дрво, железо, беѝон и сл. за преминување на луѓе, стока и сл. од еднаш на друга ширана од река, дол и др.*; Кога го пресудиле Риста да го распињаат на крс, мунасиб беше се нашло од мезличот еврејски да ’и земат трите дрвја колнати од цар Соломона што беа клаени за мос. (4, 29); Во Стамбол на еден мос седеле двајца спелци – еднио на еднио крај од мостот, а другио на другио – да си просат. (3, 235); во *членувани форми*: м о с т о в: Еј шоана, ја почекај да замижам и мижеечќи да го поминам мостов (5, 224); И секоаш, коа ќе врвит чоек на овој мос, да се треси мостов како што се тресам јас за моето мило чедо Милоше (5, 13); м о с т о: Отишол на мосто кај што ќе врвеше брат му (5, 224); **Мостот од триж колнатите дрвја**: Тоа место, кај што се клале трите колнати дрвја, си зело име: Мостот од триж колнатите дрвја. (4, 28); Името на мостот, честита царице – је рекол некој од тие што ја воде – му ет Триж колнатите дрвја. (4, 29); м о с т о т: Е честити царе, јас не знаев оти во мисирот имаше алтани – му рекол слепиот – тики му го продадов на слепиот што седеше на другата страна на мостот, за три бешлаци (3, 236); Името на мостот, честита царице – је рекол некој од тие што ја воде – му ет триж колнатите дрвја. (4, 29); Од тој саат „Ја бурбудум“ веќе не беше отишол на мостот да питат, чунки си добил многу пари без

мака (3, 236); Тоа место кај што се клале трите колнати дрвја, си зело име: Мостот од триж колнатите дрвја (4, 28); *во мн. форма:* м о с т е и: Ах, проклето венчание, што ме заврзале за оваа магарица а не жена, чунки само магариците и магарињата праат инат коа да врват на мостеи, како што праит мојава жена! (4, 274)

С о п р и д а в к и т е: **коњски:** Откоа беа го пресудиле (момчето), ти го однесле на коњски мос (мостот од Ат-пазар во Прилеп) (4, 217); **некој:** Стоејќи татко замислен со раката в џеб, си нашол една семка од тиква и веднаш беше ја насадил вземи и дури се позавртел, беше никнала тиквата, и беше пуштила една ластунка преку целото езеро, како некој мос... (5, 68)

С о б р о ј о т: **еден:** Друга една има спроти оваа приказна: за двајца питачи што седеле на Стамбол на еден мо и си питале. (3, 236); Мос имало да врви чоек, ама бил далеку (4, 174); Си биле тројца браќа мајстори прочуени по нивниот мајсторлук. Чул еден цар за нивниот мајсторлук. Пратил царот, т а'и викнал при себе за да му напраат еден мост. (5, 11); Дошол (простио) до еден мос на една река суодолица (6, 77).

С о г л а г о л и т е: **дојди до:** Тргнал да оди простио ...Дошол до еден мос на една река судолица и се потпрел на парматите, та си го прогоарал тоа што му рекол попо. (6, 77); **започни:** (Мајсторите) пошле дома и си зеле жените, та се курдисале и го започнале мостот да го праат (5, 11); **застани (на):** Постариот брат едно утро рано се молел на Бога за да му помогит да му застанит мостот (5, 231); Еј чоече, ...за да познаиш какви луѓе има на овој век богати и сиромаси, да останиш и да појдиш во големио град кај што седи крало и патрико, да застаниш на мосто кај што ќе врват кога ќе одат во црква на Велигден, да 'и покапуаш со една чаша вино (4, 56); **клаи под:** Чарето спроти мене му је да се клаи (детео) онде под мосто, да го поминат секакви вери и после ќе го приима земјата (3, 206); **напраи:** Вид. кај е д е н; **нема:** ...на реката мос немало, думале (пците), шестале какво чаре да бараат за да пропливаат (2, 52); ...немало мос да поминит (чоeko), нито пак некој каик. (5, 67); **однеси кај:** Напраила ручек сирота невеста и си го успала Милошчето та му го однесла кај мостот на мажите, му го дала зелникот на аргатите (5, 12); **скаменет на:** Велат луѓе гоа уште му била боската (на невестата) скаменета на мостот и чоек коа да врвел, се тресел мостот (5, 13); **турни од:** Чекај да се научам јас кому му се крадат тие бесценети камење што му 'и носит змијата, да по-

сле ќе му сторам едно големо добро, како што му сторив на татка ми кога го турнав од мосто в река и го удаив! (3, 125)

Во д р у г и п р и м е р и: (5, 11; 5, 224).

МОСТРА ж. (грч. од итал.) 1. *предмет* за *покажување на својот квалитет, состав и сл.*; с и н.: *образец*; Ја кажуале мостра-та по дуќанциите, и секој што му ја видуал му ја познал оти мов и шикли борои било, а не да му ја купуаат (6, 184).

2. *вид, типичен човек*; ...бидејќи царот бил умен, трајал за да се научит од гускарот некој чуден маривет и го дочекал да му се кажит при него и да го видит што мостра јет (5, 130).

МОТИКА -и ж. *илоскаво рачно орудие за копање (земја)*; ...и го видела (лиса чоекот) кај туку тргат со мотика земја (2, 31); Застанал (Зосија) да се мисли и да есапи као да 'а закопа (жената): мотика нема, лопата нема, само едно стапче има: грабна, гребна, остаи (4, 196); *во членувана форма*; м о т и к а т а: Виде Адам оти друго не бидуат, зеде мотиката да ја копат земјата. Со прво мавнување со мотиката в земи, и му бликнуло пот од сета снага (4, 12); Набргу земал царот мотиката да праит вар и лопатата да му подат вар на мајсторите. (4, 98); Си крена (момчето) мотиката на рамо за да биди аргатин, да копа в лозјата (5, 66); По некој ден беше зел (чоекот) мотиката да копат темелите, да си пречистит камењето, и за негоа среќа, беше нашол еден куп алтани (5, 304); *во мн. форма*: м о т и к и: За кјмет еве ти 'и некој аргати со мотики и казми, беше 'и викнал дели Пејо за да му 'и откопат (нозете) (6, 180).

Во и з р а з о т: **за тебе е леко мотика и лопата** – *за тебе треба поштешка работи*; Дедо, дедо, за тебе е леко(т) мотика и лопата, а не одење на манастир! Разбра сега? Умирачка, умирачка, за тебе умирачка, куртулачка, тоа те пери! (4, 209)

Во д р у г и п р и м е р и: (2, 78; 4, 12; 5, 48).

МОТИКВА ж. *оказионален збор* место м о т и к а; Ја речи ти, бре Бугарине, тој збор по бугарцки. – Пеки, кади баба, да речам: мотиква! (6, 148)

МОЧ -та ж. исто што и м о ч к а – *шечност шито ја лачит бубрезити*; Ако сум го изел (арзоалот) животта си ја нејќум и еве ќе се измочам и во мочта ќе се удаам (2, 52); – Ќе те прашам, бабо, нешто – је рекол царскио син – ама прао сакам да ми кажиш: зашто ти мирисаа(т) толку куќите и сокаков твој убао? – ќерка ми се

мочат, честити царе – му рекла – и од мочот незин толку убао мирисат. (2, 186)

МОЧАЊЕ *ср. ѓл. им.* од м о ч а; Шетајќо еден Бугарин низ градо Беч некоаш, му се примочало и, не можејќи да најди место за мочање, си мочал при едно ќоше до едни куќи. (6, 79)

МОЧА(Т) (СЕ) *ѓл. несвр. ѓушѝа, исѓушѝа ѝечностѝ (моч) шѝо ја лачаѝ бубрезѝѝе;* с и н.: мокси; – Ќе те прашам, бабо, нешто – је рекол царскио син – ама прао сакам да ми кажиш: зашто ти мирисаа(т) толку куќите и сокаков твој убао? – ќерка ми се мочат, честити царе – му рекла – и од мочот незин толку убао мирисат. (2, 186); Шетајќо еден Бугарин низ градо Беч некоаш, му се примочало и, не можејќи да најди место за мочање, си мочал при едно ќоше до едни куќи. (6, 79)

МОШНЕ *ирл. во висок сѝейен;* Еден сиромав дрвар си имал пет магариња, мошне слаби и одвај ќе ’и дотерал од дрва (6, 100).

Арно, (православнио рисјанин) мошне се покатоличи и го мени името, арно ама табието не го менил, као што менуа волко длаката, а табието не го менуа (4, 181).

Со п р и л о з и: **арно**: Мошне арно, чешмо, ќе го прашам и на враќање ќе ти кажам што ќе ми речи сонцето (3, 186); Мошне арно, Челеби – му рекла – мошне арно, пилето ќе го заколам и поведи на ручек (3, 150); Мошне арно, тоа лели сакаш, тоа ќе ти дам. (5, 159); Кај што талкаш ти, тамо и јас – му рекол умот на кјсметот – зашто ме прашаш? – Море мошне арно знаиш ти зашто те прашам, туку неќиш да кажиш – му рекол кјсметот (2, 237); Мошне арно – му рекол старецо – туку не ет за веруање од нункото да ти умираат децата (4, 86); Мошне арно си живеам, бабице – му рекол мажот – како шта сакат Господ (4, 240); Мошне арно, чешмо, ќе го прашам и на враќање ќе ти кажам што ќе ми речи сонцето (3, 186); **жално**: Идејќи си од градо некој чесен и набожен чоек на пазар ...поминал покрај сакатио питач, и питачо почнал да му се моли мошне жално и да му реди зборои (5, 92); **лошо**: Една вдојца си имала едно дете мошне лошо (4, 232); **многу**: За кјсметот негов, на часо беше молснала ведата мошне многу и, за кјсметот од агувчето тиквешко, беше го видел магаренцето, чунки тука му пасело (6, 131); Господи, Господи, син ти Адам болен је мошне многу, не можи на нозе да стани за да работи и да ме рани (4, 21);

Беше молснала ведата мошне многу и, за кáсметот од агувчето тиквешко, беше го видел магаренцето, чунки тука му пасело (6, 131).

Со и м е н к и т е: **мака**: На сите му било мошне мака во куќата оти да јади младата невеста толку многу како некоја биолица (6, 43).

Со п р и д а в к и т е: **слаб**: Еден сиромав дрвар си имал пет магариња, мошне слаби и одвај ќе 'и дотерал од дрва (6, 100); **ќамил** 'вешта': Еќим немаме во градов наш, чорбаџи – му рекол анџијата – ние имаме една стара лекарка мошне је ќамил од секакви болести, ако сакаш неа да ја викнам (6, 223).

Со г л а г о л и т е: **кради**: Еден воденичар мошне крадел брашно од тие што мелеле у него (2, 54); **милуа**: (Жената) својата ќерка мошне си ја милуаше, а пустата паштерка да беше кабиљ во една капка вода да ја удаеше, ич ја неќеше (3, 144); **покатоличчи се**: Арно, (православнио рисјанин) мошне се покатоличчи и го мени името, арно ама табието не го менил, као што менуа волко длаквата, а табието не го менуа (4, 181).

МРАВА -и ж. *сийен ойнокрилен инсектї од фамилијата Formicidae шїто живее во голем број*; Ами можи зер некоаш мрава со мечка да се борит, да и вие со мачор да се борите?! (2, 11); Мечката барајќум секаде мрави, одвај тамо беше 'и видела (2, 88); Ја закачиле мравите од секаде (мечката) и ја умртвиле, та ја изеле како леб и сол (2, 88); ...од тие големи горештиње се намножиле страшни болви, тавтабиди, муи, комарци, оси, скакулци, мрави и друзи бубачки со млиони (4, 115); Шетајќи низ планината (син му од богатио), видел на едно место една змија кај туку се преврлала и се виткала од болештини, што била ранета преку полоина. На раната згора, беа је се накачиле едночудо мрави и муи. (3,118)

Во и з р а з и т е: **као мравите во мравјалник** – во голем број; И така, по Божја заповед, работи најтешката работа во арот, токмо три години; гол, бос, неопран, гладен, жеден и потурнат од калфите, чунки лазеле вошките по него, као мравите во некој мравјалник. (4, 204); **колко што мрава носи** – мошне сийно; 'И фатиле двата гаола што вардеа, та 'и напраија парче по парче, на колко што мрава носи (4, 287); **колку мрава што носи** – мошне малку; Ах, проклето момче – му рекла – ако стапи нога твоја во синоро мој, парче по парче ќе те напраам, колку мрава што носи! – Еднаш нема да стапи нога моја, проклета чумо, ами уште три пати

ќе стапи, вака да знаиш! (2, 257); **му е страв на мрава да стапи** – *многу му е страв, моше се плаши*; Тоа се вели да бидиш итър како гаол, а пријателе, а не како тебе, што те страв на мрава да стапиш (4, 242); Те страв на мрава да стапиш... дека таков си, тики не можиш две на едно да клаиш и да се обогатиш! (4, 242)

Со п р и д а в к и т е: проклети: – Ти се молам, бре момче – му рекла змијата – ...однеси ме во некоја дупка, да ме клаиш, али вземи закопај ме за да ме куртулиш од овие проклети мрави и муи што сакаат уште жива да ме изеат. (3, 119); **страшни:** ...од тие големи горештиње се размножиле страшни болви, тавтабиди, муи, комарци, оси, скакулци, мрави и друзи бубачки со милиони, милиони и милиони – вриеја, вриеја, вриеја прсиплева! (4, 115); **црна:** Слушале како да плачат луѓе, ама како од под земја гласо да му идел; виделе во долот како мрави црни да се јазат по брего од доло и бидејќи многу било прао угоре стрмно, пак се отркалуале и паѓале во дното на доло. (4, 74)

МРАВЈАЛНИК *м. месио каде ишио има мравки.*

Во и з р а з о т: **као мравите во мравјалник** – *во голем број*; И така, по Божја заповед, работи најтешката работа во арот, токмо три години; гол, бос, неопран, гладен, жеден и потурнат од калфите, чунки лазеле вошките по него, као мравите во некој мравјалник. (4, 204)

МРАВКА *ж. зоол. -и ж. сийен ойнокрилен инсект оо фамилијата Formicidae ишио живее во голем број*; И така, по божја заповед, работи најтешката работа во арот, токмо три години; гол, бос, неопран, гладен, жеден и потурнат од калфите, чунки лазеле вошките по него, као мравките во некој мравјалник (4, 204).

МРАЗИ *гл. несвр. чувстивува омраза, нейријателсиво, оо бојносї кон некого*; Браќа рисјани, до вчера јас бев првиот безбожник што мразев името Божје (4, 184); За сè го пизмела жената (мажа си) коа да го видеше оти го мрзи, иља коа да го видеше да лежи во дворо на плеќи под крушата што ја имале и да чека да му паѓаат круши в уста, за тоа најмногу го пизмела и го карала, дури и го клоцала и го мунсосуала. (3, 315)

МРАЗУЛЕЦ *м. мраз ишио се создава ио сїрреише оо каиенје на снегои*; Утрото, чекала пуста Гупка да дојдит Манго, го немало, и отишла со неколцина Еѓупци да го барат. Кога го виделе – сокрај легнат настрана и два мразулца под носот му светеа (6, 111).

Со б р о ј о т: **два**: Вид. го горниот пример.

МРАК м. *оѝсусѝво на секаков зрак свеѝлина; ѝемнина, ѝемница; ѝемно*; –Цел ден ја водил чоеко камилата со азно и тамам приквечер во мрак беше тргнал со камилата (5, 349); Во мракот вечерата беше видел Каргаман на патот една голема биолска лепешка (6, 115); н а м р а к о т – *коѝа е веќе ѝемно*; Откоа видел Итромаан Пејо оти старио се врати, си кинисал за в село да си одит ајак-ајак (полека-лека) и на мракот си дошол дома (6, 212); **мрак** **’и ватило** – *ѝи замрачило, ѝи сѝемнило*; Легнувајќи си Мечо и Мечовица, беа заспале, што мрак беше **’и** фатило; арно ама бидејќи близу било селото, па во муграта ќе отишле и си тргнале да одат. (3, 197)

МРАКА ж. *немање извор на свеѝлина, оѝсусѝво на виделина; мрак, ѝемнина, ѝемница; ѝемно*; Да се радуаме и да се веселиме и со голема радос да го чекаме (Ристос) за да нè избави сите од оваа мрака (4, 44); н а м р а к а – *коѝа е веќе ѝемно*; На мрака **’и** прибрала лиса до едно село при еден трњак да прележат ноќта (2, 7).

МРГЛИ *ѝл. несвр. лиѝави*; Море, што така прсто, бре касап-башијо, ти се разрани? Што не дојш кај мене да земеш едно парче мушама за веднаш да ти оздравит, туку ми го мрглиш со берберски мевлем? (5, 13)

МРДА *ѝл. несвр. ѝрави најмали движења (со нозе, оѝашка и сл.)*; Гледајќи во браздите, видел кај мрдаат од земјата од црвените црвје (2, 151); Ватила (маската) да *sensat*, мрдала со уши, со опашка, да ти е мило да ја гледаш (4, 225); Тргнал (чоеков) да си одит и ватило нешто да му мрдат во вреќата на плеќите, како да имало нешто животинки. (4, 230); Дошол некој да видит што имат чоекот во вреќата, што туку мрда нешто внатре (4, 231); Елбете, секое имање имат по нешто уј, али претка, али коа ќе го јавниш, ќе мрда али не се запира во бодинањето али друг некој кусур ваков (6, 113); Го видел брат му скакулецот оти му стоел на глаа и му мавнал со рака да не мрда за да не го разбрка скакулецот (6, 125); ...видел Габер-гаго еден орел под дабот – лежел на плеќи – и веднаш симнал пушка бозоа со сиѝими врзана и – бам сторил со уста, тики беше го отепал орелот, ама не беше мрдал од местото... Кој знаи од кога бил отепан? (6, 105)

Во и з р а з о т: **не мрдал од местото** – бил убиен на самојто место; ...видел Габер-гаго еден орел под дабот – лежел на плеќи – и веднаш симнал пушка бозоа со сицими врзана и – бам сторил со уста, тики беше го отепал орелот, ама не беше мрдал од местото (6, 105).

МРДАЛКА ж. изговор (оа се избеѓне некоја обврска).

Во и з р а з о т: **наоѓал рачки и мрдалки** – наоѓал секаков изговор (оа не го извршиш што треба); (Свети Тома) му наоѓал рачки и мрдалки (на чорбацијата), јок утре, јок друг ден (4, 158).

МРДАЛО ср. она што (ио)честито мрда; Е, кој знаи, лебами, ветрот вееше, гората се лелееше и шумата шумеше, да што ти треба мрдало! Ете, тоа беше, ами можи и мечки да беа! – рекол Манго лажот (6, 110).

МРДНИ жл. свр. м р д н е – **I.** направи најмали движења со опашка, нозе и сл.; овде: во пословицата: Ако не мрдни кучката со опашката, нема да трчаат кучињата по неа (6, 23); ...му се пресенила сенката (на арамијата) од гредата поблизу пред него и стапил на бош, та паднал на плеќи среде в куќи. Раскостен дури да не можит да мрднит (6, 64).

II. мрдни се – **1.** помирни се, поместити се; И отишол до врата, та ѝ викнал на жената си да излезит да му помогит ...Бре братко, таа ни барем се мрдна од местото. (5, 56)

2. помери се; полуди.

МРДНУА СЕ жл. несвр. м р д н у в а с е; поместува се – Те молам бре калуѓере, отвори ми пат да поминам, оти евала ти праам на јунастото што го имаш! Кутуко море никако не се мрднуал од патот. (6, 82)

МРЕ жл. несвр. умира; Колку цареи послани од тебе мреле и не нашле билка да пијат и да не умрат, ни па ти ќе најдиш, разбра, честити царе, сега? (5, 84–85)

МРЕЖА ж. **1.** предмет исилеитен од цврсти коноини и др. конци за фаќање риби и др. намена; ...Лели сакаш да ја врлам мрежата да си видиш касметот (2, 34); Врлил мрежата рибарот во езерото и ватил три чудесни риби: едната црвена, другата зелена и треќата жолта (4, 268); Немој, мајсторе, не трагај оти ќе му се скини мрежата (5, 174).

2. *пајажина*; Дошол еден пајак, та со голема брзина сплел една мрежа на дупката од пештерата толку честа, што да не може чоек да сети оти тогај је напраена мрежата (5, 60).

МРЕНКА *ж. зоол. дем.* од м р е н а; овде: **мренка риба** – *речна бела валчесџа риба со два пара мустџаки*, *Barbus fluviatilis*; Ја лекуал еќимо змијата и ја излекуал саде за кеф и ја клал во едно шише големо да плива во вода како некоја мренка риба (3, 120).

МРЗА -та *ж. 1. сосџојба на мрзлив; мрзливостџ;* в о: Дури бил татко му жив, одел на дрва, на два-три дни еднаш, чунки и тој не паѓал подолу од сина си во мрзата (2, 264); с о: Мори невесто, мори душко – ѝ рекол свекоро – вака не се месит леб со мрза, лебот месење знаиш како сака? (6, 40); *со џл. и з в а и т*: Дума, се праша мажот по пријатели што да је праит за да ја изваит мрзата (6, 15); (3, 314).

Во и з р а з о т: **ме вати мрзата** – *џочне да ме мрзи*; Е, шега, нешега, јас сега не ќе го кројам (лозјето); едно ме вати мрзата, и друго, сѐ поеќе ќе роди ако не го кројам (2, 79).

Со п р и д а в к и т е: **голема**: Од голема мрза што имала жената, зоврела црви под себе (6, 15); Од пусто пиење и спиење голема мрза ѝ ватила, та ѝ мрзи два збора да прогоорат и да кажат на чоека за да се покаит и од греоите да се остаит (5, 80); **незина**: Незината мрза била цела краста (6, 15); **пуста**: Ете така, синко, да ја остаиш пустата мрза и да одиш на дрва, како што одеше татко ти, да еве и си стасал за женење, да ми те оженам... (2, 265); Така каскатин беше се сплул во пепелта од пустата мрза (2, 267); Од пустата мрза што имало (синот на вдоицата) не само мрсулао било, ами и ќелеш па било, од што не се чешлало и чистело (2, 264); Бре, колку го молела мајка му (ќелешот) и што не го лажела за да го прати на дрва, не би чаре уште еднаш да појди, ...така каскатин беше се сплул во пепелта од пустата мрза (2, 266–267); Море, море никаквику, кој лежи као тебе на плеќи ...Што беше таа пуста мрза твоја што ти ја нарекле на треќата вечер?! (3, 315)

Во д р у г п р и м е р: (2, 266).

Со б р о ј о т: **една**: Сполај му (на Господ), ми даруал една мрза (6, 92). (2, 105).

МРЗИ *џл. несвр. г о м р з и* – *обземен е со мрза, нема желба за работџа, не му се работџи*; Од пусто пиење и спиење голема мрза ѝ ватила, та ѝ мрзи два збора да прогоорат и да кажат на чоека за

да се покаит и од гредите да се остаит (5, 80); Кое што не знаеше (ќерката) да ткаи, кое што је мрзеше, една година стоја во разбојо и не би кјсмет да ја чуе мајка је да чкрипни со разбојо (6, 37); Да работи – го мрзело (чоeko), да не работи – му се јадело, аслиќелам угоре високо, удолу длабоко му се видело (6, 92); Да бидат аргати, не му даало рака (на тројцата другари), чунки многу ’и мрзело; да седат без работа, па сакало да се јади (6, 154).

МРЗЛИВ *приод*. 1. *ишо го мрзи, ишо не сака, не милува да работи*; Мрзлив бидејќи ќелешо, го остаил магарето на свој ќеф да оди (2, 265); Одејќи мрзливио брат со кирациите, дошле кај пладништето кај некои косени ливаѓе (3, 312); ...мажот бил многу мрзлив, а пак жената била многу работна, дотаму мажот што бил мрзлив, што леб дури кога јадел, сакал жената му да му го клава в уста (3, 314); Вистина бил ќотеко од рај – рекол мажот – и помагал за мрзливите жени да се сторат работни (6, 16); Една мрзлива жена, што је мрзело да работи, беше кинисала без кошула, а мажот ѝ и без кошула и без гаќи (6, 35); Ја чекај да види таа што ќе му напраам на шутова и мрзливава жена моја (6, 36).

2. *млишав во движењата*.

3. (*во служба на именка*): м р з л и в и о т: *мрзаша, мрзливецот, мрзлошо, мрзлаша*; Ами коа да му работел кјсмето на мрзливио! Жената му змии му пуштила од баца, нему му се сториле алтањни и си ’и собрал, та коа дошла жената, је се повалил... (3, 315); Откоа беше го досудил садријазамот мрзливио, му удрил една клоца в гради (6, 94).

3. *со прилозиите*: м н о г у: Мажот бил многу мрзлив, а пак жената била многу работна, дотаму мажот што бил мрзлив, што леб дури кога јадел, сакал жената му да му го клава в уста (3, 314); т р о а: Ее, арно да терам ќеф, бре побратиме, ама момок је троа мрзлив, тики непара му брка работа на стопана ми (3, 309).

Со и м е н к и т е: **брат; жена** (6, 7); **кјсмет**; Отишол (чоeko) на врв планина кај што тераше ќеф кјсмето негов и друзи мрзливи кјсмети (3, 263) и др.

МРЗЛО *м. (иeјор., иoуб.) шој ишо го мрзи, ишо нема волја да работи; мрза, мрзливец*; Коа видел мрзло оти не се корнела тревата, ја арнисал и си седнал под сенката, та си запалил чибукот (2, 80); Откоа се видел мрзло оти никој не му даат пет пари си купи бурноот за во носот да шмркни, се нашол во тесно (6, 92); Ете (бре ќелеш), околу врато вошки кај ти лазат, жив ќе те јадат, а јас ис-

пран, најаден, напиен, наспан, руба нанонесен и од сите убайње од веков насладен. Уште многу иам, мтмазла, да ти велам, илја тука не му је местото (6, 94); *во форма за обраќање со м о р е ѿред себе:* м р з л о: Ах, ах, Госпо да те отепа, море мрзла, мрзла, да што је ова чудо од тебе, што го нема на белега света (3, 315); *во иадежна форма:* м р з л а: Во тоа време му текнало на мрзла да појди в лозје за да го види што грозје има (2, 80).

МРПЕНИЕ *ср. (оказ.)* *оказионален збор сѿоред збороѿи* т р п е н и е; Трпение, домаќине, спасение – му рекла. Трпение, мрпение, – тој не слушал што му велела жената му (4, 164).

МРСЕН -сна *ѿрид. згоѿивен со масѿи и сл., масѿен, ѿучен;* антоним: *иосен*; Си била една жена сиромашка и си била многу набожна. Стреда, петок и сите друзите пости си 'и држала од мерата надвор; прсто ако си го лизнела, нешто ако да грешеше од нешто мрсно, три саати устата ќе си ја миела со сапун за како од како да не би грешила за да се омрси и нешто да се огреша. (5, 45); Не си давала (рисјанко) од трпезата лебот по сиромасите и не си врлала мрсната манѿа за да одит бадијала (5, 47); (4, 173).

Со и м е н к и т е: **манѿа; нешто**; Вид. кај горните примери.

Со п р и л о г о т: **многу**: ...ако напраам зелник, и за него триста маани ќе ми најди, јок многу посен сум го напраила, јок многу мрсен (5, 342).

МРСИ *ѿл. несвр. јаде мрсно (месо и др.) во време на иосѿи(u);* Глеај (рисјанко) за отсега напред во асли празниците да не работиш што имат арпија и во посните дни да не мрсиш, да ако не даваш на комшивките на заем... (5, 47)

МРСНО *ср. мрсно јадење;* На – му рекол (измеќарот на пошникот) – ова грне со млеко, оти те пожала владиката дека не си каснал триесет години мрсно (4, 173); Си била една жена сиромашка и си била многу набожна. Стреда, петок и сите друзите пости си 'и држала од мерата надвор; прсто ако си го лизнела, нешто ако да грешеше од нешто мрсно, три саати устата ќе си ја миела со сапун за како од како да не би грешила за да се омрси и нешто да се огреша. (5, 45)

МРСУЛ *м. ѿусѿиа лиѿа, излачена од носоѿи;* Мрсулите (на мрзливои син) му течеле од носот, едностај и в уста му влегуале (2, 264); Ти, бре братко ...моиш да дотраиш еден ден да не се усекниш

мрсулите од носот? (5, 161); м р с у л и т е: Море, крши глаа од мене, бре петле, бре, не колвај ми мрсулите, оти да не му речам на татка да те ожени, да бетер од мене ќе станиш! (6, 15); Се прибрал (петело до домаќино) до него и почнал да му 'и колва мрсулите (6, 114).

МРСУЛАВ *приг.* **1.** *ишїо е со мрсули*; Сега му е редот на мрсулаио да се исекнит (5, 162); Од пустата мрза што имало (синот на вдоицата) не само мрсулао било, ами и ќелеш па било, од што не се чешлало и чистело (2, 264); Слезе од коњо царцкио син, си ја зеде киската и си ја закачил во чалбијата, та на часо си ја клал ќулавката и пак станал сиромав и мрсулаф, за да не го види некој со коњо. (2, 275); Си биле тројца другари, еднио трескав (ката ден го ловела треската), други ќелеш и треќио мрсулав (6, 160).

2. (*во служба на именка*): м р с у л а и о; **мрсулавиот** – *ишїој ишїо мрсулави, иуишїа мрсули од нос*; Сега му е редот на мрсулаио да се исекнит (5, 162); Давам бре – му рекол мрсулаиот – ела дај сега рака, речи: пес Евреин да бидит, кој не ќе даит (5, 161).

Со и м е н к а т а: **маж**: Ајде, бегај оттука, ујлијо несреќна! – је свикал на лутина царот. – Мене двата зета ми донесоа од пиле млеко и не ми оздравеа очите, а па од твојио мрсулав маж ќе ми оздравеат (2, 290).

Со др. п р и д а в к а пред себеси: **твој**: Ајде, бегај оттука, ујлијо несреќна! – је свикал на лутина царот. – Мене двата зета ми донесоа од пиле млеко и не ми оздравеа очите, а па од твојио мрсулав маж ќе ми оздравеат (2, 290).

МРСУЛАИ СЕ *г.л. несвр.* **мрсулави се** – *иуишїа мрсули (од носошї)*; ...беше се замислил (синот) и од гајле беше задремал, та беше се разлигаил, се мрсулаил како некое мало дете. Видуајќи го петело размрсулаен домаќино, се прибрал до него и почнал да му 'и колва мрсулите (6, 14); – Море, крши глаа од мене, бре петле, бре, не колвај ми мрсулите, оти да не му речам на татка да те ожени, да бетер од мене ќе станиш! Не само ќе се мрсулаиш, ами и вгаќи ќе се испосериш. (6, 15).

МРТОВ *приг.* (спрот.: ж и в); **1.** *којишїо веќе не е жив, ишїо не дава знаци на живошї; умрен, загинашї*; (Пилето си пееше): – Цицир-вицир, цицир-вицир, кај се чуло и видело мртво момче да воскресни и да води по себе сестра си? (2, 192)

2. *ирен. бесмислен*; За таквие кауѓери Господ не дава спасение, чунки вера без добри дела е мртва! (4, 210)

3. во служба на именка: м р т в и – *мртви луѓе*; Со една реч, оче свети, сега је времето што се викат: излезете мртви, да влезите живи (5, 38); Во п о с л о в и ц а т а: Излезете мртви, да влезите живи (фраза од Библијата); Со една реч, оче свети, сега је времето што се вика: излезете, мртви, да влезите живи, и друго ништо, чунки сите сме се запрегнале да се изеиме живи. На ова згора, што велиш, оче свети, нема да биди потоп, ем брго? (5, 38).

Во и з р а з и т е: **кара и мртви и живи** – *ужасно џуе*; А па на твоето карање и мртви и живи другар немаш (бре овчарко) (2, 92); **ке падни мртов** – *ке умре*; Закачи му го шилото во плеките и на часо ќе падни мртов маѓесничко на вратата и како јаглен ќе поцрни и ќе се стопи како сол (2, 274); **мртва уста** – *мртвоце*; Беше напраила (невестата јабанџија) едни манџи што мртва уста да јадат, до толку што беа убаи (5, 336); **мртва уста да јаде** – *мошне е вкусно, мошне е убаво (јадењето)*; На радоста згора, (цареа ќерка) беше напраила едни манџи што мртва уста да јадат, до толку што беа убаи. (5, 336); **мртви усти** – *мртвоци, умрени луѓе*; ...Бог да ми ја прости, првната жена коа ќе напраеше манџа, мискоина мирисаше ...тако ми Бога, ти вела, жено, оти мртви усти да каснеа ќе оживеа, до толку убаа што ја праеше (5, 340); **мртви усти да каснеа ќе оживеа** – *толку беа слајки, вкусни манџице*; Вид. го горниот пример; **мртов ти е касметот** – *не ти работи касмет, немаш касмет*; Вези, моме, не вези, мртов ти е касмето (3, 306); **ни жив, ни мртов** – *многу улашен; преилашен, скаменет; снеможен*; син.: *иолужив, иолумртво, иолуумрен*; Море – рече син му на кралот – ај да појме, има нешто што лаат касмет. Отидоа таму по еднолики и под една спила наоѓаат девојката ни жива, ни мртва, ваму со отсечена рака, беше лична многу, од мерата надвор. (5, 318); **ни живо, ни мртво** – *сосем снеможено, за никаде; иолуживо, иолумртво, иолуумрено*; Момчето, дури си отиде дома, отебло како некој бутин; легнало постела и ни живо, ни мртво, ватило да се преака како некоја риба отруена (2, 223).

МРТОВЕЦ и **МРТОЕЦ** -вци *м. умрен човек*; При сè што без изим јас бев баждарџија, честити царе – му рекол сиромано – на гробиштата, ама пак јас бев поисавлија од дружите баждарџии што сет по дружите градои, чунки јас земав од секој мртоец по еден грош (5, 152); *во мн.:* м р т о в ц и: Неколку дни што му носија мртовци да закопуваат, му се противеле на сиромано и не му давале баждар за умрените (5, 151).

Со п р и д а в к а т а: **некој**: ...си напраи (сиромаио) и една куќа да си седи и си глави неколцина сејмени, како колции, да вардат да не внесат во гробиштата некој мртоец без да плати баждар. (5, 151)

Со б р о ј о т: **еден**: Сега не знаела царицата кој крст ет од Риста. За чудо големо, ете му еден мртоец кај го носат на гробишта. (4, 30); Поминуајќи (момчето) крај едно село, видело еден мртоец кај го носат на гробишта да го закопат и застанало, та го гледало мртоецо (6, 97).

МРТОЕЦ *м.* Вид. **мртовец**.

МРТОЕЧКИ *приг. шїџо се однесува на м р т о в е ц; мрїџо-вечки*; Ја подај ми, жено, мртоечката книга за да го пишам сина ми во умрените, оти се сторил пијаница, жив во гроб закопан. (5, 290)

МРТУЛЕ *ср. казионален збор образуван сиоред к р т у л е*; Е, ти, ешко мешко, и ти, кртуле мртуле, вие имате девет кила и кутле и сламата за делење. Еве прао како се дели: на̀ ти тебе, еже меже, на сламава да си лежиш; на̀ ти тебе кртуле мртуле, пченица едно кутле – толку доста ти е за цело зимоиште, а за лисица мисица ќе бидат деветте кила пченица за да си `и однесам воденица. (2, 11)

МРЦИНА *ж. 1. мрїво човечко џело; леш*; Море, тебе ти велама, бре пезевенг – му свикал налутено коњаникот – извај мушамата, оти ќе загинеш на мрцина! (4, 133)

2. вооїшїџо изнемошїџено живоїџно и сл.; џромав човек; Што ти велаат, кога не му било за да загини болвата мрцина (или што велат Турците: еџели џелмешїш), куртулисала од двајцата џакони владикои (2, 105); Уште за малце, ќе си појдов мрцина (сестротреско) од тие проклети џакони. (2, 106)

МРЦКА *џл. несвр. џем.* од м р д а; Се пулел (чоeko) во шопурката и видел оти маската кај туку се токмит со ушите надвор од шопурката и мрцкала за да излезит џоа. (4, 226)

МРЧМА *ж. казионален збор образуван сиоред к р ч м а*; Ај ај барем крчмата дај си, да се напиеме, ако милуаш. – Крчма, мрчма, пријателе, од мене нема – му рече копринаро – јас ќе ми ти даам стока многу поихтибарлија од твојата (6, 66).

МРША ж. 1. *леш, ѿруи*; Та ја закопа (чоекот лиса) во дупката кај што беше стапицата, за да се лажат други лисици од незината мрша (2, 33); Ноќта коа ќе ја нападнеа мршата стаори да 'а јадат, та ќердуаш ќе ја напраиле и 'рслано неќел да 'а јади, чунки била испоганета од глувците (2, 45); *во мн.:* м р ш и: ...многу луѓе имало истепано и изостаени по планината, па поради мршите беа се собрале орли дајадат од мршите (2, 155); (2, 193).

2. *ѿело, снаѓа*; Од много додевање на мајка му од Костади-на, му се здодеа и го помоли Бога за да му ја врати душата во мршата (на малиот брат) за една ноќ (2, 191); ...кажала алајката на царицата оти бавчанцијата бил скриен, и царицата пошла кај царо, та се оплакала за него оти да се крие и да е виде мршата (5, 49); Постојал малце, и ватиле орлите да се прибираат околу сиромашот, чунки му мирисало кожата на мрша. (5, 205)

Со п р и д а в к и т е: **незината:** ...та ја закопа (чоекот лиса) во дупката кај што беше стапицата, за да се лажат други лисици од незината мрша (2, 33); **некоја:** ...и видело (момчето) една риба голема, еден орел, еден волк и една лисица, кај туку се карале за една глаа од некоја мрша (2, 193); **пресна:** Секи ден (на арсланот) му даале по една пресна мрша месо да јади (2, 45).

Со б р о ј о т: **две:** ...понекогаш по две мрши му носеле (на арсланот), арно ама не можел да 'и јади двете на ден (2, 45).

МРШОЈАДЕН -дна *ѿриод. шѿо се храни со месо (од живоѿни)*; Еден чоек отишол в планина да наставуа една стапица за да ватит некоја дивина мршојадна: ја волк, ја некоја мачка, ја некоја лисица (2, 30).

Со и м е н к а т а: **дивина;** Вид. го горниот пример.

МРШОЈАТКА ж. *женско живоѿно шѿо јаде месо и ор. (од живоѿни)*; Една мечка мршојатка беше се настрвила на едно бачило, та му чинела пакос и му давила многу овци. (6, 72)

МУ зам. 1. *крајќика форма за индирекѿен предмет (на ѿредмет)* од личнаѿа замена за ѿредмето лице еднина т о ј и о н, т о а и о н о: овде: *ѿред глаголи*; Облогот **му бил** да го делат еден голем колбас (6, 150); Тој да му ји делит парите (6, 216); **му вели:** Едно веруаше оти завистина му вели, а деведесет и девет не веруаше да му вели завистина (5, 340); **му горат:** – Еј, Бог да го прости – рекле Ѓупците – види под носот му горат две свеќи, чунки се посветени; ете му и зад него кравај восок. (6, 111); Двојно **ќе му**

даам (5, 160); Дедо дуовниче, ти **му се моли на Бога** за да ти кажи кој ти е другаро (4, 185); **му одговорил**: Еве кај се држам за луко – му одговорил арамијата (6, 54); Е, бре калфа – *му рече* мајстор му – што има, што нема на скелето? (5, 173); **му се пие**: Ако седниш да ручаш и да вечераш, тогај мајсторо ќе те заповеда да одиш на вода ем ако има вода, ама на мајсторо му се пиела пресна вода (5, 82); **му рекла**: Ш т о има да нè најдит, мори кума лисо – му рекла мечката и друзите – од царската страна? Кажи ни да те чуеме. (2, 208); **му рекло**: Е, девојче – му рекло момчето на ќерка му од царот – што велиш (2, 250); Трпение, домаќине, спасение – *му рекла*. Трпение, мрпение, – тој не слушал што му велела жената му (4, 164); Ами зашто, бре чедо – **му рекла бабата** – ќе те отепат? Што кабает си му сторил? (4, 233); До дваесет и четири саати **му умрела** и жената му (3, 261); Му паѓало по двесте лири на глава (5, 370); **Му работи** (сиромашно) у еден чорбација дома му десетина дена (3, 316); **му се родило** десетто дете (2, 47); Ха, ока и пол де, море пиши му две, кој можи да му ја дума сега (5, 363); Сполај му (на Господ), милост негоа! Го чека девојченцето од сиромашецот, го чека, го пречекуа... (2, 228).

2. м у со значење на крајкајџа *заменска форма за женски рог* – **џ**; Кажи му на мајка ти и на татка ти ова што ти го кажуам и ако му се види криво, нека ми го даат пато да си одам од кај што сум си дошол (5, 122); ...му (**џ**) се сонило на мајка му да касни слива зелена и да роди. (2, 295).

3. м у зам. крајка *со значење на и м; не му ваќало умо на луѓето* – *не им фаќал умој на луѓето, не верувале*; Вид. кај изразите; **м у**: *со значење на крајкајџа* *заменска форма за множина: и м*; ...еве што сум измислил јас: да напраам еден маривет на жените наши, та да се остаат од таа севда што ја имат. Ќе му напраам еден сандак многу убав и во сандакот ќе затворам еден буљбуљ... (5, 6); – Нека се живи внучињава – си рекол сам со себе старио – втасаа машала за да се даат на некој занаат, или на друга каква да е работа. Синои ми ич мукает не се чинат да му најдат некоја работа (5, 351); ...ќе си извалкаат (децата) алишта и ќе ги тепаат мајки му. (2, 54)

4. а. џ *посвојно значење (џо именки шџо значај роднинство и др.)*: **неѓов**, **неѓова**, **неѓово**, **неѓови**; **брата му**: Од брата му десетпати и речи дваесетпати побогат станал (3, 274); **жената му**: Од тој ден жената му веќе се престраши, да не нешто не му ја угоди манцата, чунки ја остааше сè да се подвари, да да му ет лезетлија

на мажа је. (5, 341); Се расеа тој збор по целиот град оти жената му (на вдовецот) што му умре била мариветчија на маџи праење. (5, 340); ...едно влегол (чорбацијата) в порта, го пречекала жената му со ќерка му, та му се поклонила доземи ќерка му спроти адето... (5, 217); **мајка му**: Слушајќи момчето тие зборои и од деда си, зава- тило да кажуа со ред како била трудна мајка му... (2, 295); **мајстор му** Момчето чуло тој збор и недраго му паднало. – Мајсторе – му рекло – те молам и мене земи ме на панаир, за да ти чинам измет барем по патот. Го приимал мајстор му, и тргнале да одат на пана- ир. (5, 220); **син му**: Син му беше му бакнал десница (5, 136); **синои му** (5, 70); **татко му**: Кога чуле татко му и мајка му од умното дете што му рекло, ич неарно му паднало (5, 259); Излегла мајка му во двори (5, 307); Татко му од момчето ќе беше излетал од радос, за дека му го валеле момчето (5, 289). **б. дома му** – во неџовиоџи до, во неџовиоџи куќа; Го изнесоа слугата на пазар, и се заватил еден бо- гат селанец и го купил. Го зеде селанецо и го одесе дома му; од до- ма го однесе во едно поле и му кажа еден булук овци. (5, 306)

5. со долгаџа форма за индирекџен говор: нему му; Нему му се кажале пари во лозјето (3, 79); (Момчето) се главил за пол- јак да 'и варди лозјата. Вардејќи лозјата видел во едно лозје како да му се сенело некој чоек (3, 199).

Во и з р а з и т е: **како му е името?** – како се вика?; Како му е името, бабо – ја прашал тргоецот – на детето? (3, 193); Те молам, стрико, ако је кабил, кажи ми како ти е името? (2, 147); **му било страм** – се срамел; Му било страм од Риста дека многу му грешил на земјата (4, 19); Многу му било мака дека така му велеле ангели- те на Зерзевула (4, 219); **му го расипа маривето** – сџори да не усџее неџовиоџи иоџифаџи; Ако имам многу пријатели, имам и многу душ- мани, што можџи да ми го расипи маривето што го напраив со муд- роста моја (3, 64); **му дошло на ум** – се сеџил; Тој думал, мислил што да сакат (од свети Петар) и му дошло на ум да посакат книги- те да му 'и блаосоит за коа ќе играт со нив 'никој да не можџит да го надиграт. (4, 64); **му дошло ред на...** – на ред бил...; Во таа декика му дошло збор на проповеднико да му вели на рисјаните вака (4, 183); **му идел од ако** – џи иобедувал; (Песот) на дваесет волци му и- дел од ако (5, 8); **му ја зел душата** – џо умрел; **му ја расипа милоста на некого** – не осџави да се сакааџи; Сатаната навечер, кога 'и зби- рал сите џаоли, та 'и распраќал луѓето да 'и лажат и да разлошу- аат, определил и еден џаол за да му расипит милоста од момчето и невестата (4, 233); **му ја расипа молитвата** – не џо осџави да се мо-

ли; Мене сосила ми даваше (старио) јадење да ми расипит молитвата што си ја носев пред тебе (4, 53); **му јаит од акот** – зема ог она шито му припаѓа на оруџ; Кога чу чорбацијата оти го повали кадијата, отрчал и го донесол тагарџикот, само и само да му јаит од акот на сиромано, чунки бил од најинаетчиите и од најскржавите чорбациии (5, 91); **му праела со уста со јазикот исплазен** – му се кривела; **му се расипа намазот** – ситане нерасиоложен; Со таа гурултија му се расипа на сите Турци намазот (6, 134); **не му ваќало умо на луѓето** – не им фаќал умоџ на луѓето; не верувале; При сè што не му ваќало умо на луѓето за ќелешо да бил при цареа ќерка, па го зеле и го однесле кај царо, та го натерале да помини пред цареа ќерка и бир баш го удрило детето со јаболкото по глаа. (2, 267)

МУА ж. зоол. мува 1. назив на разни инсекџии-двокрилци; овде се мисли на: *домашна мува* – *досаден и оџасен инсекџи, џренесувач на зарази, Musca domestica*; *во еднина*; ...ние ќе го крениме бесценетио камен, честити царе, ама ако ни усучиш една дебела ортома од јадра песок и од муа лој (5, 102); Се собрале чорбациите... та беа отишле при царо и му посакале ортома отсукана од јадра песок и од муа лој. (5, 102); *во множина*; ...од тие големи горештиње се намножиле страшни болви, тавтабиди, муи, комарци, оси, скакулци, мрави и друзи бубачки со милиони, милиони и милиони – вриеја, вриеја, вриеја прсиплева! (4, 115); Лежејќи под една сенка на поле, видел (човекот) пред него еден куп муи собрани на едно место. (2, 109); На таа убайна што била... муи и оси со комарци прсиплева беа се намножоле. (4, 110); Шетајќи низ планината (син му од богатио), видел на едно место една змија кај туку се превррала и се виткала од болештини, што била ранета преку полоина. На ранта згора, беа је се накачиле едночудо мрави и муи. (3, 118); *во членувана множинска форма*; Ја падни му в уста (на ламјата) нека те голтни и да куртулисаш од лажливио капиданлаќ. Не се муите што `и отепав на куп. (2, 111)

Во и з р а з и т е: не лапај муи – не џуби си џо времето, џочни да работиши!; – Е момчнце – ...ако ме слушаш мене, исврли го тевтерот и не денгуби си, не лапај муи, да ме простош што ќе ти речам, појди си дома и терај си работата... (6, 31) **од муа лој** – нешто невозможно; (Чорбациите) отишле при царо и му посакале ортома отсукана од јадра песок и од муа лој (5, 102); ...ние ќе го крениме бесценетио камен, честити царе, ама ако ни усучиш една дебела ортома од јадра песок и од муа лој (5, 102).

Во п о с л о в и ц а т а: Кој си има муата на капата, си ја бркат! Така беше напраил пустиов нунко прос. (6, 99)

Со и м е н к а т а: **куп**: Лежејќи под една сенка на поле, видел пред него еден куп муи собрани на едно место (2, 109).

Со п р и д а в к и т е: **проклети**: – Ти се молам, бре момче – му рекла змијата – ...однеси ме во некоја дупка, да ме клаиш, али вземи закопај ме за да ме куртулиш од овие проклети мрави и муи што сакаат уште жива да ме изеат. (3, 119); **страшни**: ...од тие големи горештиње се размножиле страшни болви, тавтабиди, муи, комарци, оси, скакулци, мрави и друзи бубачки со милиони, милиони и милиони – вриеја, вриеја, вриеја прсиплева! (4, 115)

Со б р о ј о т: **четириесет**: ...видел (чоекот) пред него еден куп муи собрани на едно место. Мавнал со рака и отепал четириесет муи. (2, 109)

МУАБЕТ¹ *м. разговор, обично иријателски*; Од што си го бендисале муабетот двете, се ватиле посестрими и си рекле да живеат како сестри роѓени, набргу да се најдуват двете и да си покажуваат која како поминала (2. 102).

Во и з р а з и т е: **во муабето** – *во разговорот*; Во муабето и обете (жени комшики) се плачеа од мажите (5, 341); **зафатиле муабет** – *почнале да разговараат*; Откоа вечерале убао – лепо, зафатиле муабет и го прашал коџабашижата од каде е и кај оди. (4, 185); **курдисале муабети** – *почнале да разговараат*; По малку време беше се собрале сите куќни луѓе и дури некој од комшијте и курдисале муабети да го прашаат Силјана. (2, 144); **муабети праејќи** – *разговарајќи*; Седејќи крај изворо и муабети праејќи, ете ти едно пиле кај пеит за царцкио син и за Дуња Ѓузели (3, 94); **на сите муабети што `и праеле** – *за сè што разговарале*; На сите муабети шти `и праеле двата не се израдуал свети Јоан, отколку кога му рекол Христос оти ќе го клаел кум за да го крсти. Од радос што му дошла на свети Јоана, тики беше се разиграл во мајка си (4, 41); **на тија муабети згора** – *не беше доволно што ами*; На тија муабети згора, како што си пиел дервишот со чибукот тутун, беше му паднал жарот од љулето и беа му се запалиле шалварите (6, 127); **отварал муабети** – *разговарал*; ...премудри Соломон... коа остарел, неќел да умира. Многу пати отворал муабет со друзите философи што се видуал (3, 64); **отворил муабет** – *разговарал*; Отворил муабет зајакко за кој поеќе можи да трча. Зајакко рекол: – Јас поеќе можам (2, 67); Сопрво коа се виделе и се распознале треската и борцот, отво-

риле муабет за занаетот што си го имале (2, 107); ...вечерта (бабата) отворила муабет за јунастото негоо во ошто му је. (3, 50); **откоа довршиле муабетот** – *оѝкако разговарале*; Откоа беа довршиле муабетот (Силјан и аѝи Кља-кљак), си легнале и си спале. (2, 147); **паднале на муабет** – *иочнале да разговарааѝи за неѝиѝо*; Една вечер паднале на мувет богатио со жената си за кокошката. (5, 296); (5, 168); **праи муабет** – *разговара*: Момчето само му носит пајки и `и ранит сите и му палит огон да се греит, а ти само муабети и смеи си праеле, чунки лисицата им гаолуала и се смеала. (2, 204); **се курдисале на муабет** – *иочнале да разговарааѝи*; Туку во некоја доба дошле свероите и се курдисале на муабет да си прикажуаат стари работи (3, 304); **седнал на муабет** – *седнал да разговара*; Еден сиромав чоек многу го гонеше касметот свој. Кога ќе седнел со луѓе на муабет, сѐ ќе речел преку друзите зборои и вака“ – Море, кога не ми работит кѝсметот, како не ќе бидам сиромав? (3, 239) **си имал муабет** – *си разговарал*; При сѐ што му студело, чунки си имал муабет (разгоор) со некој пријатеи, нр стапуал (чоекотод каменот) (2, 88); **сторице лаф муабет** – *разговарале*; Го попоканик егуменот богатио да седни до него и отвориле лаф, муабет (5, 275); **удрија на муабетите** – *иочнале жесѝоко да разговарааѝи*; И кѝсметлијата... отиде кај мечката и кај `рсланот, та седна и тој на колк како некој бег, и удрија на муабетите. (3, 298)

Со и м е н к а т а **лаф**: Тргнаа да си патуаат и со лаф муабет дошле до една река – ете било кѝсмет со друар да одам до тамо. (4, 124)

Со б р о ј о т: **еден**: Во исто време чув ден муабет од дрвото како од луѓе и веднаш нададов уо да чујам што ќе зборуат. (3, 299)

Со п р и л о з и: **згора**: На тија муабети згора, како што си пиел дервишот со чибукот тутун, беше ми паднал жарот од љулето (6, 127); **многу**: Во истото време коа се бакнуале, Исус Христос со свети Јоана – и тие се беа поздравиле и мнофу муабети беа си стрилеза кога ќе се родат и порастат, какви работи ќе вршат и какви чудесии ќе праат на луѓето. (4, 41); **правејќи**: Седејќи крај изворо и муабети праејќи, ете ти едно пиле кај пеит за царцкио син и за Дуња Ѓузели (3, 94); Седејќи вечерта и праејќи муабет Лалата и чоекот, ќерка му од чоекот само слушала и итро го гледала Лалата во устата што зборува. (5, 105); **само**: Момчето само му носит пајки и `и ранит сите и му палит огон да се греат, а тие само муабети и смеи си праеле (2, 204). И др.: Сите тие муабети што ји праеа трите сверои, ги чул кѝсметлијата и од радос не заспал.... (3, 300)

С о п р е д л о з и: Вид. **во муабетот** (Вид. кај изразите); **од муабетот**: Се сврте (царот) откај садријазамот и го праша на уо дали разбра од муабетот што сторија со старио. (5, 108)

МУАБЕТ¹ -и м. (тур. од арап.) *збор, зовор, (иријашелски) раззовор*; Чув еден муабет од дрвото како од луѓе и веднаш нададов уо да чујам (3, 299); *во членувана форма*: м у а б е т о (т): Во муабето и обете (жени) се плачеа од мажите; едната се плакала за лошио табиет, а пак другата за лошото викање и за лошото карање што се карал мажот је (5, 341); Од што си го бендисале муабетот двете, се ватиле посестрими (2, 102); Се сврте откај садријазамот и го праша на уо дали разбра од муабетот што сторија со старио (5, 108); Откоа беа довршиле муабетот, (Силјан и Аџи Кљак-кљак) си легнале и си спале. (2, 147); *во мн. форма*: м у а б е т и: На тија муабети згора, како што си пиел дервишот со чибукот тутун, беше му паднал жарот од љулето и беа му се запалиле шалварите (6, 127).

В о и з р а з и т е: **зафатиле (заватиле) муабет** – *иочнале да раззоварааш*; Откоа вечерале убао-лепо, зафатиле муабет и го прашал коцобашијата од каде е и кај оди (4, 185); Си било едно дете главено (ценето) при еден терзија. Терзијата беше се заватил муабети со некого и времето дошло за ручек (5, 167); **има муабет** – *ишребало да раззовара*; При сè што му студело, чунки си имал муабет (разгоор) со некој пријатели, не стануал (чоекот од каменот) (2, 88); **курдиса муабет** – *иочне да раззовара*; **лаф-муабет** – *раззовор*; Тргнаа да си патуаат (момчето и ангелот) и со лаф муабет дошле до една река. Времето било пладнина и многу горештина. (4, 124); **муабет праеше** – *раззовараше*; Сите чорбаџии му одеа (на каменарот) и тој при нив одеше и сè со големците муабет праеше (4, 213); **муабет(и) праејќи** – *муабешејќи, раззоварајќи*; Седејќи вечерта и праејќи муабет Лалата и чоекот, ќерка му од чоекот само слушала и итро го гледала Лалата во устата што зборуал. (5, 105); Седејќи крај изворо и муабети праејќи, ете ти едно пиле кај пеит за царцкио син и за Дуња Ѓузели какво зло има да ји најди. (3, 94); **на тие муабети** – *ишака рззоварајќи*; На тие муабети, седнале под дрвјата и кој одшто сакал од тој жемиш си јал. (4, 75); **(надошле) на муабет** – *се собрале да раззоварааш*; Вечерта, кај што биле тргоецот и детето, надошле од селаните на муабет (5, 220); **отвори муабет(и)** – *иочне да раззовара (за разни нешита)*; Бестрамнико, скржав чоек бидејќи, научен на келепур, си отвори муабети со дома-

ќино (6, 91); Многу пати (Соломон) отворал муабет со друзите филозофи што се видуал, за оти да умираше чоек (3, 64); ...му отворил тој (царот) муабет на мезличо еднаш, за да му види умо дали ќе му одобрат тоа нешто што сака тој да праи (4, 69) **се отворило муабет** – *иочнало да се разговара*; При друзите муабети што се биттисуале, се отворило муабет и за тоа дрво (5, 180); **паднале на муабет** – *во разговорот файиле да зборуваат за некој или нешто*; Паднале на муабет некој момчиња, помеѓу нив имало и едно момче куменџиче (5, 168); **праи муабет** – *разговара*; Е, таа работа ми останала, бре чоече – му рекол старио – само муабети да праам, да куќата дома од беглик нека се ранит (5, 109); Ватил (владиката) да оит при учени Турци и ефендиј да праит муабет за верата турска (5, 226); Момчето само му носит пајки (на животните) и ’и ранит сите и му палит огон да се греат, а тие само муабети и смеи си праеле (2, 204); **(се) курдисале на муабет** – *иочнале да разговараат*; Туку во некоја доба дошле свероите и се курдисале на муабет да си прикажуваат стари работи (3, 304); По малку време беше се собрале сите куќни луѓе и дури некој од комшијте и курдисале муабети да го прашаат Силјана (2, 144); **си отвори муабети** – *наметна тема за разговор*; ...бестрашно, скржав чоек бидејќи, научен на ќелепур, си отвори муабети со домаќино (6, 91); **стори муабет** – *(ио)разговара*; (Исус Христос и свети Јоана) беа се поздравише и многу муабет беа си сториле за кога ќе се родат и порастат, какви работи ќе вршат (4, 41); **удрија на муабетите** – *иочна многу да разговараат*; И тој (рисот) отиде кај мечката и кај ’рсланот, та седна и тој на колк како некој бег, и удрија на муабетите (3, 298).

Со б р о ј о т: **еден**: Вид. кај горните примери.

МУАБЕТИСА СЕ *гл. свр. најрави (сладок) муабети*; Откоа се здравуале и се муабетисале, го прашал сиромашо старио, зошто се толку чешми и кој јет тој што ’и напраил (2, 119).

МУАБЕТИСУА СЕ *гл. несвр.* од м у а б е т и с а с е; На момчето беше му се заарнило, чунки лисицата го муабетисуаше и му супрааше куќата како некоја домаќинка (2, 201); Како што се муабетисуале еднаш, му рекол трескајот на ќелешо: – А, бре ќелеш, али моиш еден ден да не ја почешаш глаата? (5, 160)

МУАВМЕД *м. муслиманско машко лично име*; Ноќеска, како што се молев, бев заспал и дојде Муавмед при мене; прво му се сунеттиса и ми дувна во уста, та сè се научив и курано да го пеам

и верата, како што јет, сета ми ја кажа! (5, 228); Веднаш беше го однесол шерисљамот кај царо да го види и да го чуе што го научил Муавмед (5, 228).

МУАРЕБЕ *ср.* (тур. од арап.) *војна*; ... (Да ти се продолжи векот, о море дервиш татко)! Е па бујрум едно сари мецидија бакшиш за твојата амајлија, чунки сум ја опитал во едно муаребе и пет Арнаути јас отепавам, петстотини куршуми на мене врлија и – нито еден не ме вати! (6, 120)

МУВЛЕТ *м.* (тур. од арап.) *рок, срок, определено време*; Мувлет имаш до вечера да думаш и мислиш сио муабет што го сторивме со старио (5, 108); Мувлет ти давам, егумене, да се мислиш до четириесет дни; тогај ќе дојдам и ако ми даиш џуап, не само манастирот не ќе го расипам, ами и голем бакшиш ќе ти даам... (5, 100); Четириесет дни да ми даиш мувлет, честити царе (3, 87); Уште два дни (жено) имам мувлет (6, 11); Слушај вамо ти, старче, еве сеа нема да те тепам, до утре мувлет ќе ти даам, ноќеска да му појдиш кај тие што ми `а пленија куќата... (4, 169)

Во и з р а з и т е: **да му даде мувлет** – *да му осџави време*; **мувлет му да(в)а** – *му осџава време*; Мувлет ти давам, егумене, да се мислиш до четириесет дни; тогај ќе дојдам и ако ми даиш џуап, не само манастирот не ќе го расипам, ами и голем бакшиш ќе ти даам (5, 100); Три дни мувлет ќе ви даам за да се думате и ако не ми кажите до три дни, глаите ќе ви `и сечам (3, 166); **два дни има мувлет** – *два дена има време*; (6, 11); До двасет и четири саати мувлет посакал капидано негов од момчето да седи со момчето (5, 281); **мувлет имаш** – *имаш време*; Мувлет имаш до вчера да думаш и мислиш сио муабет што го сторивме... (5, 108)

Во п р и м е р и т е: (3, 80; 3, 87; 3, 166); (4, 169); (5, 32; 5, 64; 5, 100; 5, 102; 5, 158; 5, 222; 5, 241; 5, 369).

МУВЛИЈА *ж.* м у в л а – *зеленушкав мов на влажни и мокри месџа; џлесна*; (Двајцата богаташи) во лицата жолти и зелени, као да му фатиле мувлија, чунки никојпат не се миеја образ. (5, 324)

МУВЛОИНА *ж.* м у в л о в и н а – *мирис на мувла*; У, бре брате, што вака ми мирисаш земјоина и мувлоина? / – Земја сум работил, златна сестро, затоа мирисам мувлоина, туку ајде приготи се брго за да одиме. (2, 191)

МУВЛОСА *жл. свр. фатици, покрие се со мувла; овде: жл. приг.* м у в л о с а н: Жените му и децата (на каскатиите) облечени со алишта: и тие купени од тељал, и тие во лицата као мувლოსани (5, 324).

МУГРА¹ *ж. првиите зрави во уринскиите часови; (првиите проблесоци на зората; рана зора; (Т. Димитровски Речник, стр. 83); Бегајќи (Итроман Пејо) дошол во муграта до едно село и се прибрал до една куќа (6, 200); Легнувајќи си Мечо и Мечовица, беа заспале, што мрак беше и фатило; арно ама бидејќи близу било селото, па во муграта ќе отишле и си тргнале да одат. (3, 197)*

МУГРА¹ *ж. рана ноќ; Утрото рано станал чоекот од одаја да излезит понадвор и еве ти а змијата кај носи в уста еден бесценет камен. Туку од кај што била мугра, светнал како некое сонце камено. (3, 124); во муграта – во рана ноќ; Во жниење време си идел помалио брат од нивје и стрел на пато мајка и ќерка ...и ји запрел на пато да ји праша кај ќе одаат, во муграта, чунки било време за стемнување. (3, 251); Добрињето ми сет, оче: секоја вечер во муграта го завртуам селово и ако видам некој чоек јабанџија го прибирам дома (4, 186); било уште мугра – било уштите рана ноќ, неразденейто; ...преесапило детето и му пошло на пиленето едно утро коа било уште мугра и едно посигнување во дупката... (3, 149)*

МУДАР *приг. шито мисли длабоко; умен, иамейен; Оф, мори ќерко – је рекла мајка је – стани, работи, оти тој одошто јет мудар, мажот ти, гоа на метлата му нарачуа, ја тепат неа наместо тебе, тој праит: нагоарам ти, ќерко, дошикај се, снао. (6, 16); со придавката: и т а р: ...ах, проклети чоече, што си толку итар и мудар, да ваќаш сите животинки што сет на земјава и во морето (2, 32); во комјарашите: п о м у д а р: Госпо, сполај му, не сакал да биди помудар од Бога, тики му го смети умо на пријатело (3, 65); во суверлашите: п р е м у д а р: Премудрио Бог го измудри светот (4, 191).*

С о п р и л о з и т е: **бидејќи**: Мудар бидејќи бил до некаде царот, му напишал еден шер на арзоалот... (5, 226); **многу**: Ја ај да ојме кај царчето младо, што е многу мудро, за тој да ни ја види оваа работа (4, 237); Тие скришни зборои беа што и зборуавме вчера со другарот ваш, пријатели, и вашио другар треба да је многу мудар чоек што ме прашаше така (5, 65).

МУДРОС *ж. мудрост – 1. умствена зрелост, длабока мисла, расудување; Така бидејќи, што ти напраил премудри Соломон*

со својата мудрост (3, 64). Ако имам многу пријатели, имам и многу душмани, што може да ми го расипи маривето што го напраив со мудроста моја (3, 64); Така Господ со својата мудрост создал целата чоештина, да речиме како едно дрво што е во земјата насадено (4, 191); Браос на твојата мудрост, мори убаа девојко – је рекол царот (5, 104); ...се избавила една жена од мудроста на Соломона. (5, 99)

С о и м е н к а т а: **кротос**: Гледајќи така со мудроста и кротоста од препраениот гаол на кауѓер, сите беа дошле еден ден во едно согласие (4, 257).

С о п р и д а в к и т е: **голема**: Ајде, и сега ќе ти опростам, дедо Илија, ама за дугош нема да ми се тоараш за да ми препрааш времето, чунки јас со голема мудрост сум ја создал вселената и сичко што е во неа (4, 142); **моја**: ...прај што ќе праиш, микому да не ја кажиш, оти ако имам многу пријатели, имам и многу душмани, што може да ми го расипи маривето што го напраив со мудроста моја. (3, 64); **негоа**: Коа чул кназот тоа нешто од царот, се зачудил на мудроста негоа и многу му благодарил (5, 37); Коа чул кназот тоа нешто од царот, се зачудил на мудроста негоа и многу му благодарил на тоа нешто. (5, 37); **своја**: Така Господ со својата мудрост создал целата чоештина (4, 191); Таја бидејќи, што ти напраил премудри Соломон со својата мудрост. Намисли да се прероди и си пуштил од обете раце крв во едно шише... (3, 54); **твоја**: – Разбрав, старче, рзбрав, ашколсун на твојата мудрост што си ја имал! – му рекол царот и си отишол дома. (5,112); – Браос на твојата мудрост, мори убаа девојко – је рекол варот – и знај оти ти ќе ми бидеш царица. (5, 104); **премудри Соломон**: Со тие стварој сите мудроштини беше 'и научил Соломон и затоа го нарекоа премудри Соломон...(4, 239)

С о б р о ј о т: **една**: Силата излегуала: од влакната, од месото, од коските, од утробот и најпосле од мозокот.... Ете една мудрост од простите селани, што треба и ние да ја држиме, ако сакаме да бидеме здрави и многу да живеиме (5, 113).

МУДРОШТИНА ж. *голема мудросиѝ*; Кога чуја тие збори народот од философот, се зачудиле на мудроштината од царот и сите тоа нешто го клале во умот и оттогај кај се паметуаат и кај се прикажуат. (5, 70); ...на големо чудо станал (царо) на мудроштината што ја имала ќерката негоата. – „Ха, ете ссега најдов девојка да ми биди царица – си рекол сам со себе. (5, 103); Ете тоа јет гуска

дали можам да оскубам! Разбра сега старцка мудроштина, али не разбра? (5, 110); И коа ја виде царо, на големо чуфо станал ма мудроштината од девојката, како се сетила да оди и да јава, да пеи и да плачи, облечена и гла да оди (5, 104).

2. лукавсѝво; овде: *во мн. форма: мудошѝиње*: Со тие стварој сите мудрошѝиње беше 'и научил Соломон и затоа го нарекоа премудри Соломон... (4, 239)

С о п р и д а в к а т а: **старцка**: Ете тоа јет гуска дали можам да оскубам! Рабра сега старцка мудроштина, али не разбра? (5, 110)

МУЖБА ж. (тур.) м у ж д е – *награда шѝо се дава на човек кој ѝрв ќе донесе радосна весѝ;* – Бре! мајка ти го родила татка ти, а? Ај нека ви е жив и векоит, држ' една пара мужба што ми кажа, – посигнала в џеб попадијата и му дака една пара, – ами сега попо што не е тука, бре синче – му рекла – као да праиеме? (6, 196)

МУЗДРАК -ци м. (тур. од арап.) м а з д р а к – *вид долго коије со сечило на врвоѝ; сулица*; Некој војник коњаник со муздрак на рамо бил му дошол патот да поминит пред тоа место (4, 24); Коа чуле тој збор (дружината), отрчале и му удриле од сите страни стрелите на ламјата, после ја издупиле со муз(д)раците и ја умреле (2, 112); ...да 'и напраиш сите бајраци и муздраци од аскеро сѝ со крстој. И биди уверен, чстити царе, оти во дваест и четири саати ќе ја победиш војската од царот... (4, 33)

В о п о с л о в и ц а т а: Што ти велат стари: Муздрак в торба не се крие (5, 240).

МУЗЕВИРЛЌК м. (тур. од *muzevir*, сплеткар, лажливец, интригант, клеветник, измамник') *сѝлейѝкарсѝво, инѝриѝганѝсѝво, измамнишѝво*; Секи ден (царо) закони издаал: да не лажат народо, да не крада(т), да не праат музевирлЌк, да не убиваат, да не се клеветат и друзи многу лошотиѝ (5, 39); *со бројоѝ*: е д е н: Најпосле беа се созборуале неколцина и беа напраиле еден музевирлЌк, та беше му изваиле едно беане на еднио (пријател) – гоа го окарал царо (5, 281).

МУЗИКА -и ж. **1.** *ѝонска умеѝносѝ со ѝосебен рѝѝам и инѝонација, ѝријаѝни за слушање. **2.** *ѝруѝа изведувачи на музика, музички оркесѝар*; Музиките царцки, тапани, сурли и турли бе турли чалгии беше излегле и 'и пречекале како царцки син и снаа*

(цареа ќерка и момчето) (5, 136); Излегла војска, музики, за да го пречекаат, и го пречекале (царскио син) со голема чес (5, 239).

Со п р и д а в к а т а **царцка**: Вид, кај горните примери.

МУЗРАК м. Вид. **муздрок**; Коа чиле тој збор, (дружината) отрчале и му удриле од сите сатрани стрелите на ламјата, после ја ииздупиле со муз(д)раците и ја умреле (2, 112).

МУЗУР -и м. (тур.) *судски чиновник во Турскојто Царство; судски помошник*; Заповеда (кадијата) на музуро да 'и клаат сите тројца башка-башка (5, 94); Нито кадијата го послуша (сиромано), нито војводата му ја видоа давијата. Уште шега се избија со него и го истераа музурите од мевќеме (5, 148); Го сиктирисал (кадијата Арнаутино) и со турканица беше го истуркале музурите (5, 294); Отрчал музурот кај кадијата... Коа чу кадијата тие зборои од музурот што му 'и кажал, малку како да се уверил, ама и како да му притекнало оти рушвет ќе му давал чоeko, чунки разбрал оти бил многу богат. (5, 365)

МУКА ж. (*цркослов.*) – *пекол*; Вид. и **мака**; овде: *редовно во формата м у к а*: Да влезам во вечна мука и да изваам неколку вжештени камење (4, 144); Кулата ...пропаднала на дно взем и се сторила вечна мука, како голем казан полн со катран и писа, да вриет Зерзевул со негоите сите. Завреле внатре и оттогај и ден денеска вриеле (4, 220); – Тие опинци (пријателе) ...`и искинав дури да те донесам на вешало и душата да ти ја земам за во вечна, под казано да ти ја клаат за да спотињаш огно да врие казано. Разбра сега? Така му рече ѓаолот и го однесе во вечна мука под казано. 4, 273); Се натрчале ѓаолите и го грабнале (сироманојот) за да го внесат во вечната мука (4, 65); *во оипределенајта форма вечнава*; антоним: *рај*; Ах, што стори ти, Зерзевуле, што му греши на Господ и нè истера од рајот та нè тури во вечнава мука! (4, 21)

Со п р и д а в к а т а: **вечна**: Коа се приближиле (набожнио и безбожнио) до портата од вечна мука и поглеале внатр, што да видат? – Една темна магла, а низ маглата се пуштаа огнени јазници, и коа 'и удри една страшна миризба од кукур во нос. (4, 49); Ти ме кандисуаш (пријателе) да веруам во Бога и Риста за да се спасам и да влезам во рај, а пак ако умрам во безбожието, ќе сум влегол во вечна мука (4, 48); Коа се приближиле (набожнио и безбожнио) до портата од вечна мука и поглеале внатр, што да видат? – Една тем-

на магла, а низ маглата се пуштаа огнени јазици, и коа 'и удри една страшна миризба од кукур во нос. (4, 49)

МУКАЕТ *м. и приг. неизм. (тур. од арап. – мукаует) I. м. внимание, заинтересираност; иприг;...синко, ти ќе ми ја платуаш кравата, чунки не си прауал мукает да вардуаш ајваните. (5, 25); Ќе те молам, мајсторе, со голем мукает да ме бричиш, да не ми го задрниш десното уо (5, 301) и др.: (5, 69).*

II. приг. неизм. внимателен; заинтересиран (за нешто).

Во и з р а з и т е: **го има мукает** – *внимава на некоџо, е заинтересиран за некоџо или нешто, џо чува, џо пази; Го викнал (царо) првио измеќар што го имал како арем-ќаја и бидејќи му бил многу верен, та го молил да го има мукает детето и куката, дури да си дојди тој од војска (3, 82); да го имат мукает* – *оа се џрижи за неџо; ...бидејќи му бил многу верен (измеќарот), та го молил да го има мукает детето и куката, дури да си дојди тој (3, 82); да му ја има мукает стоката* – *оа се џрижи за штокаџа; Умрел постарио (брат) и остаил децата сираци и му се сторил помалио брат васија на децата, да му ја има мукает стоката, и коа ќе пораста(т), да му ја предаи (5, 50); да се чинат мукает* – *оа се чуваат; Ете вака треба чевлите да се чинат мукает, ако ји носам до аџилак. (6, 90); да чиниш мукает* – *оа внимаваш!; да чиниш мукет, да не остаиме нити еден да влезе внатре, ер кај да видиш некој, да удриш со пушката! (6, 125); имај мукает!* – *внимавај, џрижи се!; Поварди 'и малку гуските, момче – му рекол гускарот – за да појдам в село и да ти донесам леб; еве ји опинците овде и нив варди 'и, имај мукает! (6, 198); имај се мукает* – *внимавај на себе; ...имај се мукает од планињето, да не 'и згодиш кога ќе се стауваат и да те стиснат и да те сплскаат (2, 164); ич мукает не се чинат* – *не излеѓуваат во иресреј, не помагаат, не се џрижат; – Нека се живи внуџињава – си рекол сам со себе старио – втасаа машала за да се даат на некој занаат, или на друга каква да е работа. Синои ми ич мукает не се чинат да му најдат некоја работа (5, 351); не ни се чинеше мукает* – *не ни излеѓуваше во иресреј; Ете, као Госпо, сполај му, не ни се чинеше мукает, чунки си имат триста гајлиња, по целио век; не едно место, не е две места, има со милиони, тики затоа навреме не ни се дава дож и друго за да стани ваков берикет – му се фалеше селаните на дедо Илија (4, 140); не се чинеше мукает* – *не водеше сметка, не се џрижеше; Ете, као Госпо, сполај му, не ни се чинеше мукает, чунки си имат триста гајлиња, по целио век; не едно место, не е две места,*

има со милиони, тики затоа навреме не ни се дава дожд и друго за да стани ваков бериќет – му се фалеше селаните на дедо Илија (4, 140); **не си прауал мукает** – *не си се ѓрижел, не си водел смејќа*; Како, бре! Мојата јет тепуана! Е, е, башка иш – [*штоа е*] *оруѓа рабојќа*], синко, ти ќе ми ја платуаш кравата, чунки не си прауал мукает да вардуаш ајваните (5, 25); **не стори мукает** – *не беше внимателен*; Така и Силјан коњарецот големата радос слегуајќи наземи, не стори мукает да не го окрши шишето. Да што рекле стари: зла супраа – готоа штета (2, 148); **непара се чини мукает** – *не води многу смејќа*; Кој знаи, дедо Госпо, сполај му, непара се чини мукает за времето (4, 139); **прауа мукает** – *поведува ѓрижа, внимава на нешто*); Синко, ти ќе ми ја платуаш кравата, чунки не си прауал мукает да вардуаш ајваните (5, 25); **се има мукает** – *внимава на себеси, се чува се, пази се*; Ама имај се мукает од планињето, да не 'и згоди кога ќе се ставуваат (двете планини) и да те стиснат (2, 164); **се стори мукает** – *поведе ѓрижа; поведе смејќа; засијати се, ангажира се*; Не сум го нашол тоа дрво, санким и многу не сум се сторил мукает да го барам, да да го најдам (5, 180); Тогај веќе Силјан се сторил мукает, та беше нашол едно малечко црпче (2, 155); Со грсти пари (царот) му давал на пустите еќими за како од како да се сторат мукает и да го оздрават (5, 69); ...у тебе исав нема, ни во маање со стапо ќе се сториш мукает да се објагниме со полесно (2, 92); **се чини мукает** – *води смејќа*; Оти со брич некоја вечер ќе го заколит жената му и да ја чинит мукает кога ќе имат белег на полата од алиштето (4, 240); Кој знаи, дедо Госпо, сполај му, непара се чини мукает за времето. Дали дека е широка земјата, тики јак побрго да гледа (4, 139); Ете, као Госпо, сполај му, не ни се чинеше мукает, чунки си имат триста гајлиња, по целио век; не едно место, не е две места, има со милиони, тики затоа навреме не ни се дава дожд и друго за да стани ваков бериќет – му се фалеше селаните на дедо Илија (4, 140); **со голем мукает** – *многу внимателно*; Ќе те молам, мајсторе, со голем мукает да ме бричиш, да не ми го задрниш десното уо... толку што ме боли што не се искажуа (5, 301); **со мукает** – *ѓрижливо, внимателно, заинтерсирано*; Ама гледај (орле) со мукает да ја носиш (цареа ќерка за да не ја убиеш) (2, 206); ...да 'и истуриш сите корење од зелка..., та да ги клаиш во една вреќа и да се качиш кај високоно дрво, та да 'и истуриш сите и да гледаш со мукет која кај ќе се отркалит (4, 207); **стане мукает** – *најое време да стори нешто, поѓрижи се за нешто*. **стори се мукает** – *ангажирај се*; – Господи, Господи, лели си ти сè видуаш, не гледаш

ли, господи, какви лошотии и неправииње се праат по луѓето? Молим ти се, стори се мукает за да немаат овие неправииње што `и гледам јас. (4, 175); **ќе се сториш мукает** – *ќе се поѓрижиши*; У тебе (стопане) исав немаат, ни во маање со стапо ќе се сториш мукает да се објагниме со полесно (2, 92); **ќе се чиниш мукает** – *ќе излезеш во пресреј*; Седи овде, момче – му рекол берберот – и на секоја жена што ќе дојт да залеит вода од чешмава, арно да је се пулиш в очи и ќе се чиниш мукает, која ќе ти мавнит со рака, стани и оди по неа дома је (5, 311); **чини мукает** – *внимава, води сметка; излеѓува во пресреј*; Ама арно (брате) да чиниш мукает, да не остаиме нити еден да влезе внатре (од душманите) (6, 125); Ете вака треба чевлите да се чинат мукает, ако ји носам до аџилџак (6, 90); **чини (се) мукает** – *обрне внимание, внимава, поведе / поведува ѓрижа, заѓрижи се, засџаји се, анџажира се за некоѓо или за нешиџо*; Ама арно (брате) да чиниш мукает, да не остаиме нити еден да влезе внатре (од душманите) (6, 125); Да ја чинит мукает (мажот жената) кога ќе имат белег на полата од алиштето (4, 240); Ете, как Госпо, сполај му, не ни се чинеше мукает, чунки си имат триста гајлиња, по целио век (4, 140); Кој знаи, дедо Госпо, сполај му, непара се чини мукает за времето. Дали дека е широка земјата, тики каде побрго да гледа (4, 139); Ете вака треба чевлите да се чинат мукает, ако ји носам до аџилџак (6, 90).

Со п р и д а в к а т а: **голем**: Ќе те молам, мајсторе, со голем мукает да ме бричиш, да не ми го задрниш десното уо... толку што ме боли што не се искажуа (5, 301).

Со п р и л о з и т е: **ич**: Синой ми ич мукает не се чинат да му најдат некоја работа. (5, 361); **многу**: Еедно момче многу мукает беше се чибело за да се учи за женските ѓаолштиње, како си и лажат мажите за да опраат лооши работо. (6, 30); **троа**: Имај ми дуќанот и куќата, комшија, троа мукает дури да си дојдам, чунки сме комшии. (5, 188)

МУКАЕТЛИЈА *приод. неизм. (тур. од арап.) шџо се ирави мукаетџ навреме да ѓи извршува работџиџе.*

МУНАСИП *приод. неизм. и ирил. (тур. од арап.) I. иприод. неизм. шџо одѓовара на извесни барања, за оипределена цел, работџа и сл.; соодвейџен; иоџиребен*; Сакачката на луѓето му била оваа: коа ќе му бидит за мунасип и да му требат некому, да му врнит во нивата дож (4, 148); ...гласеи идеа за тој владика – мунасип бил за патрик (4, 284).

II. ирил. а. иоџодно, зџодно, соодвейно; умесно; – Ха, тамам! – беа рекле Еврејте – мунасип ет за ваков чоек да се распни на таков крс напраен од колнато дрво (4, 25); Кажујте сега, чорбаџии, каде ет мунасип да 'и остаам париве за душа спасение? (5, 138); *во комиаратив:* п о м у н а с и п: Откоа кандисаа сите кауѓери да се женат, го молија и него (Веезевуло) да се жени и да си земит една невеста, да е постара, а пак за нив ако се помлади, чунки така било помунасип и така прилегало. (4, 258) **б. иоџребно;** Лели си се главуал, момче – му рекол старио – глави се при мене да ми го пашиш ергелево и што е мунасип, ќе ми ти платам (2, 253).

С о г л а г о л о т: **најдуа за:** Јас сега сакам да се заколам со ова ноже, вие као велите, да се заколам, али да не се колам, ако го најдуате за мунасип, удрете се едно од друго, ако не, не удирајте се. (3, 308)

В о и з р а з и т е: **за мунасип** – *за иоџребно;* Сакачката на луѓето му била оваа: коа ќе му бидит за мунасип и да му требат некому, да му врнит во нивата дож, али сонце (4, 148); **мунасип најде** – *најде за зџодно; реши;* Мунасип најдоа (големците) да напраат една висока кула близу до небеси (4, 10); Нашле мунасип да ѝ го даат (детето) на една вдојца што немала челад. (3, 193); Арно мунасип вие најдовте, мезлич-алаари, за жените да бидат на царцки маслат, како што сте и вие, арно ама мене не ми ваќа умо да можат тие да повелаат царсто (5, 6); Мунасип нашло (момчето) акчија да бидит и отворил дуќан (6, 83); мунасип нашле (мажот и жента)) да го молат малио син да го пратат на туѓина (3, 311); И мунсип нашле да напраат три крстои од тие три дрвја останати над проклетото место (4, 23); **коа ќе му бидит за мунасип** – *коѓа ќе му биде зџодно, коѓа ќе може;* Сакачката на луѓето му била оваа: коа ќе му бидит за мунасип и да му требат некому, да му врнит во нивата дож, али сонце (4, 148); **мунасип се беше нашло** – *иџака излеѓла работиџа;* Кога го пресудиле Риста да го распињаат на крс, мунасип беше се нашло од мезличот еврејски да 'и земат трите дрвја колнати од цар Соломона што беа клаени за мос. (4, 29); **мунасип се најде** – *се до-несе решение, се реши;* Е сега мунасип се најде, аги, за да одиме во планината да сечиме едно дрво – му рекол оцата (6, 131); Кој ќе биди владика, што ќе биди, мунасип се нашло попо, поеќе гласеи се дале од народо за попо, и виде-невиде патрико го повладичи попо и ете ти го клисаро владика. (4, 282); **најде (за) мунасип** – *најде за зџодно, за иоџребно;* Е, лели во ова село седиш, попе, ај ќе ти се глаам ем за колку ќе најдиш мунасип ти, толку руга дај ми (3, 90);

Јас сега сакам да се заколам со ова ноже, вие као велите, да се заколам, али да не се колам, ако го најдуате за мунасип, удрете се едно од друго, ако не, не удирајте се. (3, 308); Качувајќи се детето да бери јаболка и дренки, го виделе козари и јагленари, дрвари кај што берело, та се чудиле од каде е тоа дете голоо со мечките да оди низ планина. Тамам го виделе... го ватиле и го однесле в село. Кому да го даат, кому? Нашле мунасип да ѝ го даат на една вдојца што немала челад. (3, 193)

МУНСОСУА *зл. несвр.* (аром.) **мунсосува** од м у н с о с а – *навреди, прекори, искара, укори;* За сè го пизмела жената (мажа си) коа да го видеше оти го мрзи, иља коа да го видеше да лежи во дворо на плеќи под крушата што ја имале и да чека да му паѓаат круши в уста, за тоа најмногу го пизмела и го карала, дури и го клоцала и го мунсосуала (3, 315).

МУР *м.* (тур.) *йечайи, жиџ;* И туку од кај што беше чоек, беше се сторил пак чад и полека-лека беше си влегол во шишето внатре, и рибарот асли тоа бараше: беше му го удрил мурот (4, 267).

МУРАЌЕП *м.* (тур.) *масџило;* Сега јас да земам една книга и да ја испишам само штракутници и драсканици од мураќеп, па ако ми се противит некој да неки да ми плаќа баждар за умрените, ќе му ја изваам пишаната книга (5, 150).

МУРАЌЕПЛИЈА *-ии* *йрид.* *,(молив) шџо йишува а не се брише, беѓа на црвено‘.*

МУРЛЕИСА *зл. свр. уори йечайи, зайечайи, зајвори;* Сошил (сиромано) неколку торби, та ’и наполнил и ’и прешил убаво торбите и мурлеисал со црвен восок во секое ќоше (5, 119).

МУСАНДРА *ж. долаи во судои во сџаринска куќа за алишија;* Излегла девојката од мусандра, суредила куќата, смела, ја напраила за мила убаина (2, 176); ...едно го видела (цареа ќерка), го познала оти момчето је било. Је тропнало срцето од радос и го внесла во една одаја, гоа кај мажите, и го скрила во мусандрата (3, 53); Се налутило момчето од мерата надвор, се расвучило со носот и вати да барат по мусандри, по ковчези и најпосле ја грабнал за коса невестата си да ја тепат (4, 234).

МУСАФИР *м.* (тур. од арап.) *госџин*; Отворени бидејќи портите (на сарајот), влегоа во големата авлија и старецот го остаи детето да постои во дворо, дури да пригоди мусафир одајата што имал маѓеснико, та после да влезе внатре (2, 273); *н а м у с а ф и р* – *на гостин*; Ќерко Ајше, вечер ќе донеса оцата на мусафир, ти да не зборуаш по нашинцки (6, 132).

МУСАФИРЛАК *м.* (тур.) *госџување*.

МУСТ *ирил. оказионален збор образуван сиоред ј у с т*; Ба, братко, ако е ќасмет да напраиме, ама јас сакам јуст (згора) нешто да ми даиш. – Нема ни јуст, ни муст, ако сакаш тоа за тоа, дај рака да ватиме (6, 183).

МУСТАК -ци *м.* (грч.) *влакна (обично долги) над горнаџа усна од еднаџа и другаџа сџрана кај човек или живоџни*; Кога отишол на туѓина овчарот, мустаќи немал, а кога дошол, беше џи засукал дури до уши (5, 307).

МУТАВ -от *м.* *черџа од козина за коњи и др.; џокривач; џосџилка, џросџирка*; Море момче бре, ...зашто се мачиш толку со тој мутав да го периш со сапун? (4, 132); Кога ќе го обелам мутаот јас (стрико), и ти ќе го оживиш еќимо (4, 132).

Со п р и д а в к и т е: **ветов**: Детето од бабата го потседлало коњчето со еден ветов мутав, се променило во едни алишта сиромашки (3, 56); **лош**: ...арнио коњ и под лош мутав се познаа, а пак лошио и под нов мутав се познаа (5, 328); **нов**: Вид. кај л о ш; **црн**: Ејди момче, еј, ни дедо ти, ни предедо ти не обелиле црн мутав со сапун, нити ти пак ќе го обелиш (4, 132); Му се пули чоекот, со еќимо носејќим покрај река, на ангело оти црн мутав го пери за да го праи бел (4, 131).

Во и з р а з о т: **кога ќе го обели мутаот** – *џоа никоџаш нема да се случи*; Кога ќе го обелам мутаот јас (стрико), и ти ќе го оживиш еќимо (4, 132).

Со б р о ј о т: **един**: Му се смачи дури и на Бога, та прати еден ангел да пери со сапун един црн мутав на една река што течеше покрај куќата од еќимо (4, 131).

МУТАВЧЕ *ср. дем. од м у т а в*; Ооо, посестримо треско – џ рекла болвата усмеvната – гечмиш ола, што си ми се свила како некое куче на мутавче? (2, 105) ...ете ти џа посестрима је треската (на болвата), кај си лежала на припек, свиткана како куче на му-

тавче! (2, 105); Де море ал – си рекол со умот (чоекот) – ќе се гинит сега овде, ај на име Божје – си рекол – ќе лежам овде, да што сака, нека бидит! Се свил како куче на мутавче за да спиет. (6, 180)

Во и з р а з о т: **се свил како куче на мутавче** – *ирилеѓнал, некако*; Вид. кај горните примери.

МУТЛАК и **МУТЛЌК** *ирил. и модал.* (тур. mutlak, mutlaka од арап. mutlaq(a)) *веројатно, не баи сигурно; изгледа; можеби, можно е; секако*; Ејди момче – му рекол јунакот – јас не сум толку јунак: јунак јет тој што ја убил ламјата со четириесет глаи; тој е јунак над јунака и да знам кој је, мутлѧк брат би го сторил, чунки напраи едно големо јунасто што никој не можеше да го напраи (3, 103); Ако дотраат три дни (жените) да не го отворат (сандакот), мутлак ќе му даам и ним слобода да бидат големи и тие како вас (5, 6); Мутлак ја виде (месечината), бре старче! – му рекле Турците. – Мутлак, ами зер ќе ве лажам за на душа да ве земам? – му рекол Дерменко (6, 80).

МУУР *м.* (тур. од арап.) **1.** *печайи, жиѧ (како предмет)*; Асликељам (завистина), како што бараше, така најде: си ’и зел парите и муурот и пошол кај царот (4, 81); ...отишол (еќимо) при куменѧијата и напраил еден позлатен прстен со муур озгора. (5, 166); На муурот беше пишал вака: „Сѐ што било – поминало и што ќе биди – ќе поминит.“ (5, 166) На царот беше му загинал муурот (4, 80); Во тоа време му сторила лисицата со ишарет да му клаит муурот на устината од ѧумчето. (2, 36); ...изваив ножот и го отпечтив муурот и наместо пари да истурам, излезе братов – смоков... (2, 35)

2. *оѧиипечайок од ѧаквиоѧи предмет*; Ако јас лажам, чести ти дедо, собуј му гаќите на мојте баѧанаци и ќе му го видиш мојо муур (2, 294); Еве ти го леко, царска девојко – је рекол еќимот – секој саат и секој ден, кога ќе ти дојдит лошата мисла што ти го мачит срцето, ќе го пеиш муурот и ќе го поразмислиш тоа што ќе го пеиш (5, 166); *во множина*: Откоа ’и дорекол збороите и се испишаа на книгата, сите чорбаѧии си удрија муурите на книгата (5, 139); *во оѧрделена форна на -ов*; Кога го зедев в раце, гледам мууров удрен озгора. (2, 35); и др.: (4, 267).

Во и з р а з и т е: **да му клаит муур** – *оа му уѧри печайи; оа ѧо обележи*; Во тоа време му сторила лисицата со ишарет да му клаит муурот на устината од ѧумчето (2, 36); **удри муур** – *уѧри печайи*; И туку од кај што беше чоек, беше се сторил пак чад и полека-лека беше си влегол во шишето внатре, и рибарот асли тоа бараше:

беше му го удрил мурот (4, 267); На секи клуч му удриле секој својо муур, та отишле при жената во ано (5, 97); Откоа 'и дорекол збороите и се испишаа на книгата, сите чорбации си удрија муурите на книгата (5, 139); Дај (пријателе) да ти удрам на бутот еден муур, и ела по мене (5, 239).

Со п р и д а в к и т е: **арен**: Изваил гаолот една книга и му зел потписот; му удрил на бутот одзади еден арен муур, та го испуштил по гаола (4, 236); **жежок**: Јас му го дадов (дедо) млекото на баџанаците, удирајќи му по еден муур жежок на бутите (2, 278); **манастирски**: Би некое време егумен и посакал да си оит на ацилак. Откога беше се испрошил со сите кауѓери, му зел и една книга со муурот манастирски оти бил егумен (5, 226); **мој** и **овој**: Ако јас лажам, честити дедо, собуј му гаќите на мојте баџанаци и ќе му го видиш мојо муур. На, еве, спроти овој муур, ја! – му го покажало мууро. (2, 294); **свој**: ...се согласиле тројца бездушници и зеле едно празно чекмеце, та го заклучиле со три клучеи и на секи клуч му удриле својо муур... (5, 97); **царцки**: си зела (царската ќерка) злато и џеваири и бесценети камење со себеси и муурот царцки (3, 167).

Со б р о ј о т: **еден**: Ја види, честити царе, тие твој зетои на десните бутот дали немаат по еден муур, што му дадов млеко свинцко за очите кога те болеа? (3, 32). Се позамислија двата царцки зетои и му се навртоа да му удри по еден муур на бутот и му дал козјо млеко и 'и испуштил. (2, 290); Еден сиромав рибар изваил со пецилот еднаш од река наместо риба едно црно шише, муурлисано на устината со еден муур, го зел в раце и му се пулит, и му се чудит дека било празно шишето и муурлисано. (4, 267); ...по еден муур на бутот да ви удрам, еве го шишето, на ви го! (3, 30)

МУУРЛЕИСА и **МУУРЛЕЈСА** *гл. свр. уори џечайи; заџечайи*; м у у р л е и с а: Напишуајќи (син му од богатио) вака писмото, го здиплил како што беше здиплено и го муурлеисал, та му го дал на гемиџијата (5, 216); м у у р л е ј с а: *гл. ириџ. м у у р л е и с а н – заџечайен*; ...ќупо бил полн со лајна, да ми простиш, и бил врзан со мешин во устината и муурлеисан, по смртта негоа да го откопаат браќата и да си го делат. (5, 73); м у р л е л е ј с а: Намисли (премудри Соломон) да се прероди и си пуштил од обете раце крв во едно шише и друго нешто турил од себеси во крвта, та го муурлејсал со црвен восок шишето, та му го дал на некој верен чоек

што бил покрај него (3, 64); Нејсе, го послушал чоеко царо и ја муурлејсал таа билка што била со отруачка (5, 269).

МУУРЛЕЈСА *џл. свр.* Вид. **муурлеиса**.

МУУРЛЕЛЕЈСА *џл. свр.* Вид. **муурлеиса**.

МУУРЛИСА *џл. свр. уори печатѝ; заиечатѝи;* овде: *џл. ирид.* м у у р л и с а н (о): Еден сиромав рибар изваил со пезиолот еднаш од река наместо риба едно црно шише, муурлисано на устината со еден муур, го зел в раце и му се пулит, и му се чудит дека било празно шишето и муурлисано. (4, 267); ...беше се ватило едно ѓумче, со муур муурлисано (2, 34).

МУУРЛИСАН *џл. ирид.* од м у у р л и с а; ...беше се ватило едно ѓумче, со муур муурлисано (2, 34); Еден сиромав рибар изваил со пезиолот еднаш од река наместо риба едно црно шише, муурлисано на устината со еден муур, го зел в раце и му се пулит, и му се чудит дека било празно шишето и муурлисано. (4, 267)

МУФЉУЗ -от м. (тур.) **1.** *ѝој ѝѝѝо ироѝаонал финансиски (во ипрџовијатѝа и др.), осѝанал без иари; ироѝаонаѝѝ, банкротѝиран ипрџовец;* ...излегол муфљуз, таман на 61 ден, адетот тогашен бил муфљузот ке запалел четири свеќи, во четирите кошеи на дуќанот, на бело дење (6, 81).

2. *нечесен човек, расиѝан во душаѝа; недомаќин ѝѝѝо се задолжува а знае дека нема да џо враѝѝи долџѝѝѝ; баѝѝакчија; измамник, нечесник;* Немечкио баздриѓан се погодил некој батакчија и излегол муфљуз (6, 81).

МУФЉУЗЛУК м. *банкрѝѝ; баѝѝакчисѝѝво, измамниѝѝѝво, нечесниѝѝѝво;* Откоа се научил Арнаутоно оти муфљузлук било свеќи палење, си го клал тоа нешто во умот и ватил еден дуќан тамо, та откоа се нагрстил пари многу, и тој излегол муфљуз и запалил 40 свеќи... (6, 81)

МУФТИ Вид. **муфтија**.

МУФТИЈА -ии м. (тур. од арап./ Б. Мил.) **1.** *најѝѝар ѝо ранџ муслимански духовник (свеѝѝѝеник) во оиределена обласѝѝ или иокраина (се занимава со уредување на ирашањаѝѝа во врска со вероисѝѝоведѝѝа); во членувана форма:* Во истото време стана да се клања и молитви по турски да пеит. Едно дошил до вратата шерисљамот, и чул молитвите од нареченио сам владика. Застана да слуша

и се сврте на муфтијата да му вели: оти го лажел – не знаел да пеит, (5, 228); Виде-невиде кадијата, се молил на муфтијата, на војводата и му изваил еден ферман за да бидит кадија ушакот во некој град. (5, 200).

2. ишаков човек кој ишио како иознавач на Коранои (Куранои) донесува иресуди; Во одајата кај што седел владиката, имало едно пенџерче што гледало право по сокак од кај што иделе шерисљамот и муфтијата (5, 227); Се чудам шерисљам ефенди – му рекол муфтијата – со овој грчки владика: ич да не му ваќат умо (5, 227); Го клал муфтијата во една одаја и го заватил да го учит елиф бе (азбука) (5, 227); *во мн. форма:* м у ф т и и: Дојдуајќи во Стамбол, двајцата Руси се облекле во едни софтински алишта и се сториле едни страшни оци. Ти ватиле по една куќа, се ожениле и се конуштисале со сите ефендии, оци, муфтии, софти и други со самио шеисљам (4, 38–39); *во форма за обраќање:* м у ф т и: Пеки, муфти ефенди, голема севда и ја имам за да се научам книга турска – му рекол наречениот владика (5, 227); Го прашал шерисљамот муфтијата: – Како, како, муфти ефенди – му рекол – али чалаштисуат владиката да се учит книга и турски да зборуат? (5, 227)

Со п р и д а в к а т а некој: Ако е кабиљ, ефенди – му рекол шерисљамот на владиката што ќе се турчел – да поучиш при некој муфтија турски да зборуаш, чунки ти од грчки друг јазик не си знаел, и писмо треба да се научиш малку турско, да после ќе те потурчам, лели си ја азеттисал нашата вера. (5, 227)

МУЦ *изв.* Вид. **муци**; Ха, натемаго ѓаол натема, пукна едноногиот, кога дури ќе ја изваам маската! – И ватил (чоeko) да ја вабит и да ѝ велит: – Муци, муци, муц, нà, нà, муци, муци, муци, нà! (4, 228)

МУЦИ, МУЦИ! *изв. особен извик со кој се ваби (иовикува) маска, шеле и др.;* ...ја гледал (чоeko) маската в шопурка подаена со ушите и муцката за уште троа да излезит и да си ја наоглаит. Тој туку си ја вабит: – Муци, муци, на, на, на, муци! (4, 228); Ха, натемаго ѓаол натема, пукна едноногиот, кога дури ќе ја изваам маската! – И ватил (чоeko) да ја вабит и да ѝ велит: – Муци, муци, муц, нà, нà, муци, муци, муци, нà! (4, 228); Отрчал (Пејо) дома, зел зобница и му отишол кај кадијата и почнал да го ваби од врата и да му вика вака: – Прпрпр, муци, нà, нà! (6, 218)

МУЦКА ж. (преку новогрч. *μουτσούβνα* од венец. *musona*) **1.** *усѣа и челустѣи на живоѣино*; За среќа, еве ти пак еден коњ, и чакало му се доближил пред него за да го ватит за муцка (2, 42); Едно се наведи во коритото за да се напиет (маската) ...ја пикна муцката во шопурката гоа да пиет вода (4, 226); Бре, брате, кај ти слуша маска „муци, муци“ и да озлезит од шопирка? Саде го лажит со ушите (маската) и со муцката гоа ќе излезит, а друго ништо фајде не ќе му сторит (4, 226); ...беше скочил (волкот) и го ватил (коњот) за муцка, го кутнал и го пцоисал, та му се изнагостиле со чакало. (2, 41); ...имало една пештера кајшто си лежела една срна и чула оти плачело детето, та рипнала и пошла по глаот да видит што е. По Божи блаосов, му се навртела, та го дојала млеко и, кое со нога, кое со муцката, го однесла в пештера кај што ѝ било легалото. (3, 138); На тоа згора, стана, ја зеде секирата (дрварот) и му пресече (на 'рсланот) троа од муцката. (2, 60)

2. *усѣа и лице на човек*; (Дрваре) зборо што ми го рече оти муцката ми била као на куче, во срцево ми влезе и никако нема да ме оздрави (2, 61); Бре брате, кај ти слуша сејмени што го молеле за да се истаит, кога ја гледал маската в шопурка подаена со ушите и муцката за уште троа да излезит и да си ја наоглаит. (4, 228)

Со п р и д а в к а т а: **долгманеста**: Колку за тоа имаш прао, пријателе, муцката ми е малце долгманеста; ја земи ја секирата и отсеци ја малце, та да ме заприлега (2, 60); Муцките ви се као долгманести малце, што ве грди (вас 'рсланите) (2, 60).

МУЧЕНИК -ци м. (цркслов.) м а ч е н и к – **1.** *ѣој шѣо бил мачен иоради идеали; сѣтрадалник.* **2.** *свѣѣец*; **Четириесет мученици** – *Чѣѣириесѣѣ свѣѣѣѣци* (и *ѣразник*); Еден селанец си 'и служел Четириесет мученици, беше тоарил еден тоар вино и си идел со другарите в село. (6, 177); Бре аман вие, Четириесе мученици, помагајте да го крениме Белчета (6, 177); 'И викна (Господ) и денешните Четириесет мученици да ти помагаат (6, 177); Еј, море братко, ти не помолуаш стар свети Никола за да ти поможит, ами ми молиш Четириесет мученици, четириесет прапорци, што не можат да ти поможат – му рекле другарите (6, 177); *со ѣридавкаѣѣа* д е н е ш н и: Ке се отепаш, домаќине, ја, зер малку ти беше Господ што го викна на помош, па 'и викна и денешните Четириесе мученици да ти помагаат: мнозина бидејќи те преврлија дури преку коњ! (6, 177); – Еј Боже, поможи, и вие, денешни Четиријсет муче-

ници, да ми помогнете! – и клал нога на узегија, та се усилил што да можит и се преврлил преку коњ и паднал отаде наземи. (6, 176)

2. ѿој иѿио се мачи, се измачува во живоѿиоѿ; овде: *во форма за обраќање*: м у ч е н и ч е: Посниче, мучениче, од многу време ти кај ми се молиш, ...и јас денеска ти покажуам оваа пропуштена ѕвезда од небото, на една куќа од една вдојца, со пет деца, сиромашки и многу мачна. (4, 171)

МУЧИТЕЛ м. (цркслов.) м а ч и т е л – *ѿој иѿио мачи, измачува некоѿо*; Со една реч (стопан ми) мучител на животните и ништо друго (2, 92).

МУЧИТЕЛКА ж. (цркслов.) м а ч и т е л к а – *ѿаа иѿио мачи, измачува некоѿо*; Таа мучителка за луѓето болва, отишла вечерта у владиката и му се шукнала во постелата (2, 103).

МУШАВЕРЕ ср. (тур. müşavere од арап. muşāwārā) *гоѿовор; разѿовор*; овде: п р а и м у ш а в е р е – *разѿовара*; На ехлата што била до чешмата се збирале сите ѿаоли секоја ноќ и праеле мушавере кој какво зло напраил дента (4, 256).

МУШАМА ж. *ѿлаѿино обложено со восок и сл.*; овде: *ѿарче оу ѿакво ѿлаѿино*; Море, тебе ти велама, бре пезевенг – му свикал налутено коњаникот – извај мушамата, оти ќе загинеш на мрцина! (4, 133); Повторо сиромаиот му се колнел, дури месата си јадел, оти абер немал за мушама да нашол. (4, 134); Коњаникот што ја загуби мушамата со пари, тие пари беше ’и спечалил од арамилак (4, 135); Десет декики не беше поминале откоа беше му паднала мушамата (4, 176); Ја нашол (овчарот) мушамата и си ватил радосен настрана (4, 176); – Еле, еле, кажи да чујам што неправиње виде? Зафатил поснико да му кажуат: како му паднала мушамата и ја зел овчаро, како го отепа сиромаио со сорот. (4, 177); Море, што така прсто, бре касапбашијо, ти се разрани? Што не дојш кај мене да земеш едно парче мушама за веднаш да ти оздравит, туку ми го мрглиш со берберски мевлем? (5, 13)

Со и м е н к а т а: **парче**: – Море, што така прсто, бре касапбашијо, ти се разрани? Што не дојш кај мене да земеш едно парче мушама за веднаш да ти оздравит, туку ми го мрглиш со берберски мевлем (5, 13).

Со п р и д а в к а т а: **полна**: Во исто време му паднала една мушама полна со алтани, без да ја сети, си вјавнал коњо и си тргнал по друм. (4, 133)

Со б р о е в и т е: **еден**: Слегол (сиромано) од коњо и наведујќи да се напие вода, му паднало една мушама полна со алтани, без да ја усети, и си јавнал коњо... (4, 176); **три**: Го зел кадијата тевтерчето ...со усул му 'и одвиткал трите мушама и отворил првио лис... (5, 365); Веднаш беше изваил тепачот едно тевтерче од пазуа, завиткано во три мушама еднонадруго (5, 365).

МУШИЧКА ж. зоол. *ойшии* назив за *сиџен инсекџи шџо леџа*; ...еднио чоек ...наоѓал маана на Бога дека напраил пајази и друзи дробни мушички (5, 61); ...застанал пајаго во стредето и на часо беа се закачиле неколку мушички во пајажината (5, 60).

Со п р и д а в к и т е: **дробна**: Вид. кај горните примери; **друга**: Вид. кај горните примери; **мала**: Еј пријателе – му вели еднио на тој што се срдеше оти Госпо создал пајази и друзи мали мушички – виде оти пајаго нè избави од арамиите, да не сме биле натре. (5, 61); Клети и проклет да је тој чоек од сега вамо што ќе речи за мајмалата мушичка оти е лошо создадена (5, 61).

Со п р и л о г о т: **неколку**; Вид. кај горните примери.

МУШТЕРИЈА -ии, -иј м. (тур.) *куџувач*; Детето од муштеријата било итро и тоа го сеќаало бакалот оти му давал оката тристаграм (5, 364); Невозможно бакалов драги да му пишел на муштеријата токмо колку што ќе земел (5, 363); Ако му посакал (на касапот) некој ока, полока, тристаграм месо, со едно мавнуање ќе му пресечел и, без да го клаи на кантар, ќе му го даел на муштеријата. (5, 170); *во множински (членувани) форми*: м у ш т е р и и: (Еднио слепец) се молел Богу да му помогит и да му наврти муштериите во питањето. (3, 235); Арно ама муштериите чекале поручок, дури да отворат тие и после одеде пак од нив да купуваат. (3, 166; Едниот (слепец) си викал: „Ја мавмудум“ (се молел на султан Мавмуда), а другио си викал: „Ја барбудум, ја Алла“ – се молел Богу да му помогит и да му наврти муштериите во питањето (3, 235); Си бил еден бакал бескнижоен. Вересиите што 'и давал по муштериите му 'и пишуал калвата што го имал (5, 362); ...троа ако му сторел некој џефа на цената од виното и од ракијата и веднаш ќе си ја испиел сам, ама за поевтино не му ја давал муштериите да пијат (6, 61); Вистина бакалот натпишуал на муштериите и кусо му давал, арно ама и муштериите па нему му јале. (5, 364); *во обликоџи*: м у ш т е р и ј т е: Се сврте кај муштеријте што земаа месо да му вели еќимо и да му се вали оти тој му го оздравел прсто на касапо (5, 14); Кога чуле муштеријте што беа в дуќан и друзи луѓе од

сокак, што беа натрчале да го видат калвата со очите врзани, за кого да вател – тој да плател... (6, 64)

Со и м е н к и т е: **мнозина**: Мнозина муштерији беше се заватиле да го купуваат (син му од царот), арно ама слушајќи тој збор „пишман кој ќе го земи“, и не се удриле на пазар да го купа(т). (5, 214); **чоек**: ...еве ти еден чоек муштерија на терзијата, му дошол на дуќан и му ја видел рибата обесена на чивијата. (3, 224)

Со п р и д а в к и т е: **сиромав**: Види-невиди сиромаси муштерији, плати му и побегни си у друг бакал да си праат алашвереш (5, 363); **друг** -зи: Ти чекај си Госпо да ти плати за другите муштерији, а пак за мене, Госпо сум и еве ќе ти платам. (6, 84); Дури постојал царо при касапо, дури да му даи месо на дружи муштерији, мнозина беа дошле да му се плачат... (5, 171); **еден** „некојси“: Нашол (Арнаутино) еден муштерија од немечките баздригани и му ја продал коприната (6, 81); **сиве** (мн.): – Бре да си Госпо, а? Тамам, лели ти си бил Госпо, плаќај ми сега за сиве муштерији што ми се пишани во тевтеров... (6, 84)

Со б р о ј о т: **еден**: Останал еден само муштерија при овој бакал за да му праи алашвереш, ами и тој трипати поарамија од бакалот бил (5, 363).

Со п р и л о г о т: **едночудо**: ...има едночудо муштерији како тебе што јале и не платиле, така и од тебе ќе сакам Госпо да ми плати. Кажуј си, кажуј си името да ој си со здравје (5, 84).

маждрак, маздрак м. вид долго копје.

мажлец м. ресица во грлото.

мајасил м. болест.

масраф (тур. од арап.) трошок, расход.

масрафлија *џрид. неизм.* (арап.-тур.) што бара трошок.

мастика (грч.) вид ракија зачинета со лековита смола од маслиново дрво.

мемоли *џл. несвр.* мрмори.

метанија (тур.) особен муслимански поклон (при поздравување, во знак на оддавање почест.

метериз (тур.) окоп во земја, ров.

мил: за мила убавина – прекрасно!

моли бога – посакува.

мрсници – деновите од Коледе до Василица или до Бабини дни.

мрачен *прид.* што има малку (или воопшто нема) светлина;
син.: темен.

муле *ср. зоол.* домашно товарно животно, добиено со вкрстување на магаре и кобила, *Equus mules*.

мусака (тур. од арап.) јадење од мелено месо, компир и зеленчук.

муслиман *м.* припадник на муслиманската вера.

РЕЧНИК-ИНДЕКС НА ЛЕКСЕМИТЕ ВО
ЦЕПЕНКОВИТЕ ПРИКАЗНИ S–M)

- sǎмба *ж.*
 свезда *ж.*
 Свезда *ж.*
 свездалија *приод.*
 свездичка *ж. дем. и хий.*
 свекни *џл. свр.*
 свер -ои, -ој *м.*
 свере *ср.*
 сверетина *ж. ауџм.*
 сверка *ж.*
 сверски *приод.*
 свечи *џл. несвр.*
 свонец *м.*
 свони *џл. несвр.*
 севгар *м.*
 семни *џл. несвр.*
 сенсат *џл. несвр.*
 сивка му се *џл. несвр. безл.*
 сиври *мн.*
 сид -ои, ој *м.*
 сидар *м.*
 сирка *ж.*
 срцала *мн.*
 ѝ *зам. лич. форма*
 'и *зам. лич. форма*
 и *сврзн.*
 и! *изв.*
 и *чесий.*
 ибрик *м.*
 ибришимарка *ж.*
 ивтијачлија -ии *приод. неизм.*
 ивтирија *ж.*
 игла -и *ж.*
 иглен *приод.*
 игра *ж.*
 играе *џл. несвр.*
 играит *џл. несвр.*
 играње *ср. џл. им.*
 игра(т) (се) *џл. несвр.*
 играчка -и *ж.*
 идаре *ср.*
 идарет *м.*
 идење *ср. џл. им.*
 иди(т)¹ *џл. несвр.*
 иди(т)² *џл. несвр.*
 идол -и *м.*
 ижица *ж.*
 из *приод.*
 из-/ис- *преф.*
 изба *ж.*
 избави(т) (се) *џл. свр.*
 избавиште *ср.*
 избавник *м.*
 избавуа се *џл. несвр.*
 избаи(т) *џл. свр.*
 избакни(т) (се) *џл. свр.*
 избања се *џл. свр.*
 избара *џл. свр.*
 избега *џл. свр.*
 избеган *џл. приод., м.*
 избележан *џл. приод.*
 избележи *џл. свр.*
 избелези *џл. свр.*
 избери *џл. свр.*
 избеси *џл. свр.*
 избива *џл. свр.*
 избие (се) *џл. свр.*
 изблаосои *џл. свр.*

изблуе (се) *̄л. свр.*
 изботен *̄л. ̄прио.*
 избран *̄л. ̄прио.*
 избрбешка се *̄л. свр.*
 избрзни *̄л. свр.*
 избричи *̄л. свр.*
 избриши (се) *̄л. свр.*
 избрка(т) *̄л. свр.*
 изброи *̄л. свр.*
 избуа *̄л. свр.*
 избудали се *̄л. свр.*
 извади(т) *̄л. свр.*
 извадуа *̄л. несвр.*
 извадуање *ср. ̄л. им.*
 изваи *̄л. свр.*
 изваји *̄л. свр.*
 извалка (се) *̄л. свр.*
 изварка *ж.*
 изведи¹ *̄л. свр.*
 изведи² *̄л. свр.*
 изведуа *̄л. несвр.*
 известие *ср.*
 извиди (се) *̄л. свр.*
 извика *̄л. свр.*
 извира *̄л. несвр.*
 извиткан *̄л. ̄прио.*
 извиши (се) *̄л. свр.*
 извлачи *̄л. свр.*
 извлечи се *̄л. свр.*
 извози *̄л. свр.*
 извор -и *м.*
 изворче *ср. дем. и хш.*
 изврати се *̄л. свр.*
 изврви *̄л. свр.*
 изврвлест *̄прио.*
 изврзи *̄л. свр.*

изври¹ (се) *̄л. свр.*
 изври² *̄л. свр.*
 изврти *̄л. свр.*
 изврши *̄л. свр.*
 извршуа се *̄л. несвр.*
 изгаѓа *̄л. свр.*
 изгази *̄л. свр.*
 изгини *̄л. свр.*
 изглави се *̄л. свр.*
 изглеа *̄л. свр.*
 изгледа *̄л. свр.*
 изгледуа *̄л. несвр.*
 изгори (се) *̄л. свр.*
 изгоруа *̄л. несвр.*
 изгости *̄л. свр.*
 изграби *̄л. свр.*
 изгреи(т) (се) *̄л. свр.*
 изгуби¹ *̄л. свр.*
 изгуби(т)² (се) *̄л. свр.*
 издаа *̄л. несвр.*
 издави(т) (се) *̄л. свр.*
 издади *̄л. свр.*
 издаи *̄л. свр.*
 издивни *̄л. свр.*
 издишување *ср. ̄л. им.*
 издлаби *̄л. свр.*
 издои *̄л. свр.*
 издрпан *̄л. ̄прио.*
 издума *̄л. свр.*
 издупи *̄л. свр.*
 изеди(т) (се) *̄л. свр.*
 изедуа *̄л. несвр.*
 изеи(т) *̄л. свр.*
 изејт *̄л. свр.*
 изеслив *̄прио.*
 изжали *̄л. свр.*

- изза- *преф.*
 иззаколи *л. свр.*
 изземни(т) *л. свр.*
 иззира се *л. несвр.*
 изсока *л. свр.*
 изигра *л. свр.*
 изим *м.*
 изин *м.*
 изитри се *л. свр.*
 изјази се *л. свр.*
 изјаслив *прио.*
 излажи(т) (се) *л. свр.*
 излапа *л. свр.*
 излегуање *ср. л. им.*
 излегуа(т) *л. несвр.*
 излегува(т) *л. несвр.*
 излегум *прил.*
 излеи *л. свр.*
 излежи се *л. свр.*
 излези(т) *л. свр.*
 излекуа(т) (се) *л. свр.*
 излеку(в)ат *л. свр.*
 излета *л. свр.*
 излетуа *л. несвр.*
 излижи (се) *л. свр.*
 излои *л. свр.*
 излока *л. свр.*
 излости *л. свр.*
 излоши(т) (се) *л. свр.*
 излошуа(т) (се) *л. несвр.*
 излупи *л. свр.*
 измавни *л. свр.*
 измажи се *л. свр.*
 измазни *л. свр.*
 измајсториса *л. свр.*
 измаскари *л. свр.*
 измати *л. свр.*
 измачи се *л. свр.*
 измачка *л. свр.*
 изменение *ср.*
 измени(т) (се) *л. свр.*
 изменуање *ср. л. им.*
 измери *л. свр.*
 измет -и *м.*
 измеќар -и *м.*
 измеќарка -и *ж.*
 измеќарлак *м.*
 измеќарски *прио.*
 измеќаруа *л. несвр.*
 измеша *л. свр.*
 измива *л. несвр.*
 измие(т) (се) *л. свр.*
 измилуа *л. свр.*
 измини *л. свр.*
 Измир *м.*
 измисли *л. свр.*
 измолзи *л. свр.*
 измоли (се) *л. свр.*
 измоча се *л. свр.*
 измрда *л. свр.*
 измудри *л. свр.*
 изна- *преф.*
 изнавика се *л. свр.*
 изнагледа се *л. свр.*
 изнаголта се *л. свр.*
 изнагости се *л. свр.*
 изнадади *л. свр.*
 изназборуа се *л. свр.*
 изнајаа се *л. свр.*
 изнајавни се *л. свр.*
 изнајади(т) се *л. свр.*
 изнакрка се *л. свр.*
 изнао- *преф.*
 изнаобогати се *л. свр.*

изнаоди се *̄л. свр.*
 изнапије се *̄л. свр.*
 изнаплачи се *̄л. свр.*
 изнарадуа се *̄л. свр.*
 изнароди *̄л. свр.*
 изнаруча се *̄л. свр.*
 изнасади *̄л. свр.*
 изнаседи се *̄л. свр.*
 изнаслуша се *̄л. свр.*
 изнасмеи се *̄л. свр.*
 изнатагуа се *̄л. свр.*
 изнацица се *̄л. свр.*
 изнеси(т) *̄л. свр.*
 изникни *̄л. свр.*
 изново *̄рил.*
 изо- *̄реф.*
 изоглаи (се) *̄л. свр.*
 изоди *̄л. свр.*
 изопије се *̄л. свр.*
 изора *̄л. свр.*
 изостаи *̄л. свр.*
 изостаји *̄л. свр.*
 изотиди *̄л. свр.*
 изочи *̄л. свр.*
 изработи *̄л. свр.*
 израдуа (се) *̄л. свр.*
 израз- *̄реф.*
 изразлета *̄л. свр.*
 израни (се) *̄л. свр.*
 израсипи *̄л. свр.*
 израсни *̄л. свр.*
 израсплачи се *̄л. свр.*
 израсти *̄л. свр.*
 изречи *̄л. свр.*
 изроди *̄л. свр.*
 изумри *̄л. свр.*
 изурни се *̄л. свр.*

изусти *̄л. свр.*
 изутрина *̄рил.*
 изучи (се) *̄л. свр.*
 иии! *изв.*
 ииха! *изв.*
 икиндија *ж.*
 икона -и *ж.*
 икономија *ж.*
 икономик *м.*
 икономис *м.*
 иконостас *м.*
 иктиза *ж.*
 иле *сврзн.*
 или *сврзн.*
 Илија *м.*
 илја *сврзн.*
 илјада *ж.*
 илјадници *мн. и ̄рил.*
 илје *ср.*
 илје дел од *изр.*
 илје *сврзн.*
 илла*
 илљала*
 иља *сврзн.*
 иљаким (6, 29)
 иљам *м.*
 иљљала* (5, 191)
 им *зам. лич. форма*
 имане *ср.*
 имание *ср.*
 имање *ср.*
 има(т) *̄л. несвр.*
 име -иња *ср.*
 имза *ж.*
 имја *ср.*
 имрендиса *̄л. свр.*
 инает *м.*

инаети се *̄л. несвр.*
 инаетлак *м.*
 инаетчиа *м. и ж.*
 инаетчија -ии *м. и ж.*
 инаетчилак *м.*
 инаку *̄прил.*
 инат *м.*
 инати *м.*
 инати се *̄л. несвр.*
 инатчија *м. (и ж.)*
 Ингилиз -и *м.*
 ингилиски *̄прид.*
 Ингилиско *ср.*
 инорог *м.*
 инсав *м.*
 инсан *м.*
 инкар *м.*
 инкари *̄л. несвр.*
 иншала! *изв.*
 ират *м.*
 Ирод *м.*
 ис- *̄преф.*
 иса *изв.*
 исав *м.*
 исавлија *̄прид. неизм.*
 исавсӓс*
 исаф *м.*
 исврли *̄л. свр.*
 исекнит се *̄л. свр.*
 исекуа *̄л. несвр.*
 исечи *̄л. свр.*
 исечуа *̄л. несвр.*
 исеџија *м.*
 иска *̄л. несвр.*
 искажан *̄л. ̄прид.*
 искажи (се) *̄л. свр.*
 искажуа *̄л. несвр.*

искаи *̄л. свр.*
 искапи(т) се *̄л. свр.*
 искара(т) (се) *̄л. свр.*
 Искаротски *̄прид.*
 искаса *̄л. свр.*
 искачи се *̄л. свр.*
 исквачи *̄л. свр.*
 искинат *̄л. ̄прид.*
 искини(т) (се) *̄л. свр.*
 искисни *̄л. свр.*
 исколви(т) *̄л. свр.*
 исколит *̄л. свр.*
 ископа(т) *̄л. свр.*
 искорни *̄л. свр.*
 искочи *̄л. свр.*
 искра *ж.*
 искради *̄л. свр.*
 искрваи се *̄л. свр.*
 искрени *̄л. свр.*
 искриви се *̄л. свр.*
 искрие (се) *̄л. свр.*
 искрши *̄л. свр.*
 искуби *̄л. свр.*
 искупи *̄л. свр.*
 искуси(т) *̄л. свр.*
 искушава *̄л. несвр.*
 ислуша *̄л. свр.*
 исмеи се *̄л. свр.*
 исмука *̄л. свр.*
 испади *̄л. свр.*
 испадни *̄л. свр.*
 испартален *̄л. ̄прид.*
 испаси *̄л. свр.*
 испат *м.*
 испатлама *ж.*
 испеи *̄л. свр.*
 испердуши *̄л. свр.*

испери (се) *̄л. свр.*
 испечи(т) *̄л. свр.*
 испие(т) *̄л. свр.*
 испит *м.*
 испита¹ *̄л. свр.*
 испита(т)² *̄л. свр.*
 испитуа *̄л. несвр.*
 испиши *̄л. свр.*
 исплази *̄л. свр.*
 исплаши (се) *̄л. свр.*
 исплети *̄л. свр.*
 исплива *̄л. свр.*
 исплука *̄л. свр.*
 испо- *̄реф.*
 исповеда (се) *̄л. свр.*
 исповеди се *̄л. свр.*
 исповедуа(т) (се) *̄л. несвр.*
 исповрти *̄л. свр.*
 испогани *̄л. свр.*
 испокрши *̄л. свр.*
 исполни(т) (се) *̄л. свр.*
 исполнуа (се) *̄л. несвр.*
 испољуби се *̄л. свр.*
 испопадни *̄л. свр.*
 испопри- *̄реф.*
 испоприкажи *̄л. свр.*
 испоприкажуа се *̄л. несвр.*
 испосери (се) *̄л. свр.*
 испоти (се) *̄л. свр.*
 испошти *̄л. свр.*
 испраа се *̄л. несвр.*
 испраен *̄л. ̄риод.*
 испразни *̄л. свр.*
 испраи(т) (се) *̄л. свр.*
 испрати(т) *̄л. свр.*
 испраќа *̄л. несвр.*
 испраќање *ср. ̄л. им.*

испраша (се) *̄л. свр.*
 испраши *̄л. свр.*
 испрашуа *̄л. несвр.*
 испрди се *̄л. свр.*
 испре- *̄реф.*
 испрегнуа *̄л. несвр.*
 испреди *̄л. свр.*
 испрекрши *̄л. свр.*
 испржи *̄л. свр.*
 испри- *̄реф.*
 исприкажи се *̄л. свр.*
 испро- *̄реф.*
 испроври се *̄л. свр.*
 испродаи *̄л. свр.*
 испромени (се) *̄л. свр.*
 испроси *̄л. свр.*
 испрости(т) се *̄л. свр.*
 испрошета *̄л. свр.*
 испрпела(т) се *̄л. свр.*
 испрска се *̄л. свр.*
 испука *̄л. свр.*
 испули се *̄л. свр.*
 испусти се *̄л. свр.*
 испушти *̄л. свр.*
 испцоиса *̄л. свр.*
 испцуе *̄л. свр.*
 исрка *̄л. свр.*
 ист зам., *̄риод.*
 истаа се *̄л. несвр.*
 истаи (се) *̄л. свр.*
 истега се *̄л. несвр.*
 истегни *̄л. свр.*
 истегнуа *̄л. несвр.*
 истекуа *̄л. несвр.*
 истемес *̄л.*
 истепа(т) *̄л. свр.*
 истер *̄л.*

истера *̄л. свр.*
 истеристемес *̄л.*
 истечи(т) *̄л. свр.*
 истечуа *̄л. несвр.*
 истивата*
 истини *̄л. свр.*
 истинтак *м.*
 истиска *̄л. свр.*
 истифата*
 исткаи *̄л. свр.*
 исто *̄рил.*
 истолкуа *̄л. свр.*
 истопи (се) *̄л. свр.*
 истопори се *̄л. свр.*
 историја *ж.*
 истрга(т) *̄л. свр.*
 истргни *̄л. свр.*
 истреби (се) *̄л. свр.*
 истреси (се) *̄л. свр.*
 истрие се *̄л. свр.*
 истропка *̄л. свр. дем.*
 истрча *̄л. свр.*
 истура *̄л. несвр.*
 истури(т) (се) *̄л. свр.*
 истурка *̄л. свр.*
 истурни *̄л. свр.*
 истуши се *̄л. свр.*
 Исус *м.*
 исуши (се) *̄л. свр.*
 исфати *̄л. свр.*
 исфрла *̄л. несвр.*
 исфрли *̄л. свр.*
 исцапа *̄л. свр.*
 исцели *̄л. свр.*
 исцепи *̄л. свр.*
 исцрни (се) *̄л. свр.*
 исцрпи *̄л. свр.*

исчезни *̄л. свр.*
 исчека *̄л. свр.*
 исчепи(т) се *̄л. свр.*
 исчеша *̄л. свр.*
 исчешла (се) *̄л. свр.*
 исчуа *̄л. свр.*
 ишегуа се *̄л. свр.*
 итака *сврзн.*
 италака *ж.*
 Италијанец *м.*
 итам-сандак *м.*
 итар -тра *̄риод.*
 итрит *̄л. свр.*
 итричок -чка *̄риод. хий.*
 итро *̄рил.*
 Итроман *м.*
 итроманец -нци *м.*
 итрос(т) *ж.*
 итроштина -иње *ж.*
 иќи*
 ифрат *м.*
 ифрит *м.*
 их! *изв.*
 ихтабар *м.*
 ихтибарлија *̄риод. неизм.*
 ихтиза *ж.*
 ихтизалија *̄риод. неизм.*
 Ицо *м.*
 ич *̄рил. раз̄.*
 ич *чес̄. раз̄.*
 ичер* *м.*
 иџат*
 иш *м.*
 ишала *изв.*
 ишарет *м.*
 ишегуа се *̄л. свр.*
 ишета *̄л. свр.*

- иши
 ишмука *ѓл. свр.*
 ј (место сврзн. ,и‘)
 ј’ зам.
 ја¹ зам.
 ја² зам. *крайика форма*
 ја сврзн.
 ја изв.
 ја¹ *чесӣ.*
 ја² *чесӣ.*
 ја *модал.*
 јаа(а) *чесӣ.*
 ја ... ја сврзн. *разо.*
 јабански *прио.*
 јабанџија -ии м.
 јабанџика ж.
 јаболкница ж. *боӣ.*
 јаболкниче ср. *дем. и хӣи.*
 јаболко -а ср.
 јава *ѓл. несвр.*
 јаваш *прил.*
 јаваш-јаваш *прил.*
 јаве *прил.*
 јавен *прио.*
 јави (се) *ѓл. свр.*
 јавни *ѓл. свр.*
 јавнија ж.
 јавно *прил.*
 јавуа(т) се *ѓл. несвр.*
 јагѓнце ср. *дем. и хӣи.*
 јаглен -ње м.
 јагленар м.
 јагленче -иња ср.
 јаглерница ж.
 јагне -иња ср. *зоол.*
 јагнелија ж. *оказ.*
 јагни се *ѓл. несвр.*
 јаготка -и ж. *дем. и хӣи. боӣ.*
 јагула ж. *зоол.*
 јагурида ж. *боӣ.*
 јад -ои м.
 јадало ср.
 јадар -дра *прио.*
 јадач м.
 јадачка ж.
 јадење ср. *ѓл. им.*
 јадикуа(т) (се) *ѓл. несвр.*
 јади(т) *ѓл. несвр.*
 јадоса се *ѓл. свр.*
 јадуа *ѓл. несвр.*
 јадуа се *ѓл. несвр.*
 јаже -иња ср.
 јаз м.
 јазак м.
 јазѓк м.
 јазација м.
 јазе зам. *лич.*
 јазека зам. *лич.*
 јази се *ѓл. несвр.*
 јазик -ци м.
 јазоец м. *зоол.*
 јаит *ѓл. несвр.*
 јај -ови м.
 јајце -а ср.
 јак *прио.*
 јака ж.
 јакни *ѓл. свр.*
 јако *прил.*
 јакуле ср. *дем. и хӣи.*
 јалакчија м.
 јаландиса се *ѓл. свр.*
 јаланџија м.
 јалов *прио.*

јалоица <i>ж.</i>	је ² <i>зам. форма</i>
јамка <i>ж.</i>	је ³ <i>л.</i>
јампала <i>ж.</i>	једен -дна <i>бр.</i>
јан-кесеџица <i>ж.</i>	једно <i>сврзн.</i>
јан-кесеџија -ии <i>м.</i>	јем <i>сврзн.</i>
Јандреа <i>м.</i>	јемек -џи <i>м.</i>
јани <i>л. свр.</i>	јеменија <i>ж.</i>
Јанина <i>ж.</i>	јеменски <i>прид.</i>
јанкесеџија <i>ж.</i>	јемиш -и <i>м.</i>
јанлаш, јанлаш <i>прил.</i>	јемишлак <i>м.</i>
јаоров <i>прид.</i>	јендек, ендек <i>м.</i>
јапанџак -џи <i>м.</i>	јер <i>прил.</i>
јарамаз -и <i>м.</i>	јесир <i>м.</i>
јардџија <i>м.</i>	јест <i>л.</i>
јаре <i>ср.</i>	јет <i>л.</i>
јарем <i>м.</i>	јетџм <i>м.</i>
јаренце <i>ср. дем. и хий.</i>	ји <i>зам.</i>
јареџ -рџи <i>м.</i>	ји <i>сврзн.</i>
јариче -иња <i>дем. и хий.</i>	јџ <i>зам.</i>
јаричка <i>ж. дем. и хий.</i>	јима <i>л. несвр.</i>
јас <i>зам. лич.</i>	Јоан <i>м.</i>
јасак <i>прил.</i>	јоанство <i>м.</i>
јасен -сна <i>прид.</i>	јогурџица <i>ж.</i>
јасје <i>ср.</i>	јок <i>чесџ.</i>
јасли <i>мн.</i>	јолдаш <i>м.</i>
јастие -ја <i>ср.</i>	јолдашџм <i>м.</i>
јастреб <i>м. зоол.</i>	јорган -и <i>м.</i>
јатаан -и <i>м.</i>	јорганче <i>ср. дем. и хий.</i>
јатаган -и <i>м.</i>	Јордан <i>м.</i>
јатак <i>м. исџор.</i>	јоф <i>изв.</i>
Јаудија -ии <i>м.</i>	југ <i>м.</i>
Јаудилар <i>мн.</i>	Јуда <i>м.</i>
јачи(т) <i>л. несвр.</i>	Јуда <i>ж.</i>
јачмен <i>м.</i>	јуда <i>ж.</i>
јаш <i>ж.</i>	јудаџт <i>прид., оказ.</i>
је <i>зам. форма</i>	Јудин <i>прид. присв.</i>

- јудин *ѝриџ*.
 јуз *м*.
 јузбашија -ии *м*.
 јулке то *ср*.
 јунак -ци *м*.
 јунаство -а *ср*.
 јунасто -а *ср*.
 јуначки *ѝрил*.
 јунец -нци *м*.
 јуниче *ср*. *џем*. и *хиѝ*.
 јуничка *ж*. *џем*.
 јунче *ср*. *џем*. и *хиѝ*.
 јуриш *м*.
 јуруш *м*.
 јуст *м*.
 јуст *ѝрил*.
 јустун *ѝриџ*. *неизм*.
 ка *ѝрир*.
 кааа! *изв*.
 кабаат *м*.
 кабает *м*., *ѝриџ*.
 кабаетлија *ѝриџ*. *неизм*.
 кабардиса се *џл*. *свр*.
 кабардисуа (се) *џл*. *несвр*.
 кабил *ѝриџ*. *неизм*. и *ѝрил*.
 кабиљ *ѝриџ*. *неизм*. и *ѝрил*.
 кабул *м*. и *ѝриџ*. *неизм*.
 кабули *џл*. *несвр*.
 кавал *м*.
 кавга -и *ж*.
 каве *ср*.
 каве-параси *неизм*. *им*.
 кавеана -и *ж*.
 кавеане *ср*.
 кавез *м*.
 кавеџија *м*.
 кавпе *ср*. кафпе! *изв*.
- каџанлаќ *м*.
 кадар *ѝриџ*. *неизм*.
 каџе *ѝрил*.
 каџија -ии *м*. и *ж*.
 каџилаќ *м*.
 каџит *џл*. *несвр*.
 каџифе *ср*.
 каџ(и)ица *ж*.
 каџрин* (4, 99)
 каџро *ср*.
 каџроса се *џл*. *свр*.
 каџи(т) (се) *џл*. *свр*.
 каџуање *ср*. *џл*. *им*.
 каџуа(т) *џл*. *несвр*.
 каџуач *м*.
 каџуачка *ж*.
 каџува *џл*. *несвр*.
 каџа *ж*.
 каџам *изв*.
 каџан -и *м*.
 каџанџија -ии *м*.
 каџдиса (се) *џл*. *свр*.
 каџма -и *ж*.
 каџиџија -ии *м*.
 каџик *м*.
 каџичија -ии *м*.
 каџил *ѝриџ*. *неизм*.
 каџим *ѝрил*.
 каџиптиса се *џл*. *свр*.
 каџ(т) се *џл*. *несвр*.
 каџ *ѝредл*. и *ѝрил*.
 каџакчија *м*.
 каџафа *м*.
 каџдиса *џл*. *свр*.
 каџдисуа *џл*. *несвр*.
 каџмакам -и *м*.

како *ѝрил.*, *сврзн.*, *чесѝ.*
 каков -ква *зам. ѝриџ.*
 кал *ж.*
 кала
 калабалак *м.*
 калаисуа *џл. несвр.*
 калајџија *м.*
 калан-кусур -и *м.*
 калауз *м.*
 кал(а)узлаиса *џл. свр.*
 калва *ж.*
 калвабашија *м.*
 калвиче *ср. дем. и хии.*
 калдрма *ж.*
 калдрмаџија -ии *м.*
 калдрмче *ср. дем. и хии.*
 кале *ср.*
 калем -и *м.*
 кален -лна *ѝриџ.*
 календар *м.*
 календарџија *м.*
 калеш *ѝриџ.*
 Калешка *ж.*
 калимавка *ж.*
 калоса *џл. свр.*
 калпав *ѝриџ.*
 калуѓер -и *м.*
 калуѓерица *ж.*
 калфа -и *м.*
 калфабашија -ии *м.*
 калфиче *ср. дем. и хии.*
 камара *ж.*
 камбана *ж.*
 камен -ње, -ња *м.*
 каменар *м.*
 каменарлџак *м.*
 каменист *ѝриџ.*

камила -и *ж. зоол.*
 камилавка *ж.*
 камилар *м.*
 камилџки *ѝриџ.*
 камилџија *м.*
 камо *ѝрил.*
 камоли *сврзн.*
 каму *ѝрил.*
 камче -иња *ср. дем.*
 камшик *м.*
 кандило -а *ср. црков.*
 кандиса (се) *џл. свр.*
 кандисуа *џл. несвр.*
 кандисуање *ср. џл. им.*
 кани(т) *џл. несвр.*
 канон *м.*
 кантар *м.*
 канџа *ж.*
 кањара *црков. џл. несвр.*
 као *ѝрил.*, *сврзн.* и *чесѝ.*
 кап! *изв.*
 капа -и *ж.*
 капајџа -и *ж.*
 капак -џи *м.*
 капар *м.*
 капари *џл. несвр.*
 капач -и *м.*
 капаштиса се *џл. свр.*
 капење *ср. џл. им.*
 капидан -и *м.*
 капиданлџак *м.*
 капија *м.*
 капина -ње *ж. боѝ.*
 каписи тур. форма
 капи(т)¹ *џл. несвр.*
 капи(т)² се *џл. несвр.*

- капка -и ж.
 каплајса *џл. свр.*
 капни(т) *џл. свр.*
 капнуа *џл. несвр.*
 капс *м., ѝриџ.*
 капут *м.*
 капче *ср. дем.*
 караванче *ср. дем. и хий.*
 Каравлав *м.*
 карагрош -еи *м.*
 каракабзлија *ж.*
 каракаип *м.*
 Каракачанин -ани *м.*
 каракол *м.*
 Караман *м.*
 карање *ср. џл. им.*
 караол -и *м.*
 карар *м.*
 кара(т) (се) *џл. несвр.*
 караул *м.*
 Караџа *м.*
 Каргаман *м.*
 кардашим
 кардашлар *мн.*
 кари-пазари *м.*
 карпуз *м.*
 карта *ж.*
 карте *ср. дем. и хий.*
 кӑрууу! *изв.*
 каршија *ѝрил.*
 каршилӑк *м.*
 каса *ж.*
 касап -и *м.*
 касапбашија *м.*
 касаплак *м.*
 касапница -и *ж.*
 касапски *ѝриџ.*
 касатра *ж.*
 касатура *ж.*
 каскатија -ии *м.*
 Каскатија *м.*
 каскатин *м.*
 кӑсмет -и *м.*
 кӑсметлија *м. и ѝриџ. неизм.*
 касни(т) *џл. свр.*
 каснуа *џл. несвр.*
 каснуање *ср. џл. им.*
 каснува *џл. несвр.*
 кастри *џл. несвр.*
 кат¹ *м.*
 кат² -ои *м.*
 ката *ѝриџ. неизм.*
 катӑк *м.*
 катанец -нци *м.*
 катарисе *џл. свр.*
 кателе-кутале *изв.*
 катигорисуат *џл. несвр.*
 катил *м.*
 кӑтка *џл. несвр.*
 катник -ци *м.*
 католик -ци *м.*
 катран *м.*
 катранојна *ж.*
 катраноса *џл. свр.*
 кӑтрр! *изв.*
кауѓер -и *м.*
 кауѓерисе *џл. свр. и несвр.*
 кауѓерица¹ *ж.*
 кауѓерица² *ж. зоол.*
 кауѓерлак *м.*
 кауѓерски *ѝриџ.*
 кауѓерсто *ср.*
 кауѓерцки *ѝриџ.*

каул *м.*
 каурин -и *м.*
 каури се *ḡл. несвр.*
 каурски *йриџ.*
 каурцки *йриџ.*
 каурцки *йрил.*
 Каурцко *ср.*
 каурче -иња *ср. дем. и хий.*
 каурштилк *м.*
 кафе *ср.*
 кафеана -и *ж.*
 кафпе! *изв.*
 кафпен! *изв.*
 кафпеоглија *м.*
 кафтан -и *м.*
 ках, ках! *изв.*
 каца *ж.*
 кација *ж.*
 качар *йрил.*
 качар-чепкан *йрил.*
 Качаун -и *м.*
 качи(т) (се) *ḡл. свр.*
 качуање *ср. ḡл. им.*
 качуа(т) (се) *ḡл. несвр.*
 качува(т) *ḡл. несвр.*
 каша *ж.*
 кашандиса *ḡл. свр.*
 кашик *м.*
 кашка се *ḡл. несвр.*
 кашла *ḡл. несвр.*
 кайшла *ж.*
 кашлање *ср. ḡл. им.*
 кашлица *ж.*
 квас *м.*
 квачи *ḡл. несвр.*
 Квачка *ж.*
 квечерина *ж.*

квечерина *йрил.*
 квечерината *йрил.*
 квик *изв.*
 квиу *изв.*
 квичи *ḡл. несвр.*
 келија -иј, -ии *ж.*
 кесе -иња *ср.*
 кесеџица *ж.*
 кесеџија -ии, -и(ј) *м.*
 кесеџија *ж.*
 кесеџилак *м.*
 кехлибар *м.*
 ки *честй.*
 кибар *йриџ. неизм.*
 кивур и киур *м.*
 кивче *ср. дем. и хий.*
 кизнаи *йрил.*
 кизнај *йрил.*
 кијандиса се *ḡл. свр.*
 кијаница -и *ж.*
 кијаничка *ж. дем. и хий.*
 кикиригу! *изв.*
 килер *м.*
 кило *ср.*
 кинење *ср. ḡл. им.*
 киниса *ḡл. свр.*
 кинисуање *ср. ḡл. им.*
 кини(т) *ḡл. несвр.*
 киплан -и *м. зоол.*
 кир *м.*
 кираџија -ии *м.*
 кираџилак *м.*
 кириа *ж.*
 кирие *м.*
 кирија *ж.*
 кироса *ḡл. свр.*
 кисел *йриџ.*

- киселачка *ж.*
 киселина *ж.*
 киселица *ж. бої.*
 киска *ж.*
 кismet *м.*
 китап *м.*
 киур *м.*
 клаа *жл. несвр.*
 клаање *ср. жл. им.*
 клава *жл. несвр.*
 клади(т) *жл. свр.*
 клаи(т) *жл. свр.*
 клаји *жл. свр.*
 клајт *жл. свр.*
 клања се *жл. несвр.*
 клас -је *ср.*
 клевета -и *ж.*
 клевети(т) (се) *жл. несвр.*
 клекни *жл. свр.*
 клепка -и *ж.*
 клет *прид.*
 клетва *ж.*
 клешта *ж.*
 клешти *мн.*
 клин *м.*
 клинец -нци *м.*
 клинканица *прил.*
 клисар *м.*
 клок! *изв.*
 клока *жл. несвр.*
 клопче *ср.*
 клоца -и *ж.*
 клоца(т) (се) *жл. несвр.*
 клоцни *жл. свр.*
 клука *жл. несвр.*
 клукни(т) *жл. свр.*
 клукнуа *жл. несвр.*
 клукнување *ср. жл. им.*
 клун *м.*
 клунче *ср. дем. и хий.*
 клуч -еи *м.*
 клучка *ж.*
 кљака *жл. несвр.*
 кмет -оји *м.*
 кнажески *прид.*
 кназ -ои *м.*
 кназуање *ср. жл. им.*
 кнез -ои *м.*
 книга -и *м.*
 книже *ср. дем.*
 књаз -ои *м.*
 ко *прил. и сврзн.*
 коа *ж.*
 коа *прил. и сврзн.*
 коач -и *м.*
 коачки *прид.*
 кобел -бли *м.*
 коби *жл. несвр.*
 кобила -и *ж.*
 кобле -иња *ср. дем.*
 ковче *ср. дем.*
 ковчег -зи *м.*
 ковчеже *ср. дем.*
 кога *прил.*
 кога *сврзн.*
 кого *зам.*
 кожа -и *ж.*
 кожинка *ж. дем. и хий.*
 кожинче *ср. дем. и хий.*
 кожуар *м.*
 кожув *м.*
 кожувче *ср. дем.*
 коза -и *ж. зоол.*
 козар -и *м.*

козји -ја, -јо *приод.*
 кој *зам.*
 којато *зам. одн.*
 којшто *зам.*
 коковче *ср. дем.*
 коковчица *ж. дем. и хий.*
 коконче *ср. дем.*
 кокошарник -ци *м.*
 кокошка -и *ж. зоол.*
 кокошчица *ж. дем. и хий.*
 кол -ои, -је *м.*
 кола *ж.*
 колај *м. и прил.*
 колајлак *м.*
 колак *м.*
 колан -и *м.*
 коланче *ср. дем. и хий.*
 колар -и *м.*
 колбас -и *м.*
 колва *жл. несвр.*
 колвање *ср. жл. им.*
 колвни *жл. свр.*
 Коле *м.*
 коленица -и *ж.*
 колено -а *ср.*
 колење *ср. жл. им.*
 колец -лци *м.*
 колиба -и *ж.*
 колибар *м.*
 коли(т) *жл. несвр.*
 коли (т)² (се) *жл. несвр.*
 колк *м.*
 колкав -аа *зам. приод.*
 колко *прил.*
 колку *прил.*
 колкугодишен -шна *приод.*
 колкуцка *прил. дем.*

колнат *жл. приод.*
 колнење *ср. жл. им.*
 колни(т) (се) *жл. несвр.*
 Коложег *м.*
 колонија *ж.*
 колце -иња *ср.*
 колцина *прил.*
 колчиште -а *ср.*
 колџија -ии *м.*
 комар -и *м.*
 комарец -рци *м. зоол.*
 комарџија -ии *м.*
 комарџилак *м.*
 комат *м.*
 кома(т)че *ср. дем. и хий.*
 кому *зам. форма*
 комшивка -и *ж.*
 комшија -ии, -иј *м.*
 комшика *ж.*
 кон *преодл.*
 конак -ци *м.*
 кондиса *жл. свр.*
 кондура *ж.*
 кондураџија *м.*
 конец -нци *м.*
 коноп *м. и ж. бот.*
 конушма *ж.*
 конуштиса се *жл. свр.*
 конуштисуа се *жл. несвр.*
 конче -иња *ср. дем.*
 конче² *ср.*
 коњ -и *м. зоол.*
 коњаник *м.*
 коњарец *м.*
 Коњари *ср.*
 коњарка *ж.*
 коњарчки *приод.*

- коњски *йрил.*
 коњушница *ж.*
 коњцки *йрил.*
 коњче *ср. дем. и хий.*
 копа *ж.*
 копа *л. несвр.*
 копан *м.*
 копанка *ж.*
 копање *ср. л. им.*
 копачи *л. несвр.*
 копелкат *л. несвр.*
 копиле *ср.*
 копилче *ср. дем.*
 копито -а *ср.*
 копица *ж. дем.*
 коприва -ви, -ии *ж. бош.*
 копривар *м.*
 коприна *ж.*
 копринар *м.*
 копринен *йридо.*
 коптиса *л. свр.*
 кора *ж.*
 корен -ње *м.*
 кореника *ж.*
 коренче -иња *ср. дем.*
 кори *л. несвр.*
 корија *ж.*
 корито -а *ср.*
 коритце *ср. дем. и хий.*
 корка -и *ж.*
 корни(т) *л. несвр.*
 короманче *ср. дем.*
 коруна *ж.*
 корупка *ж.*
 коса¹ -и *м.*
 коса² -и *ж.*
 коси¹ *л. несвр.*
 коси² (се) *л. несвр.*
 коска -и *ж.*
 коскарница *ж.*
 коскоцамити *йридо. неизм.*
 кособој *м.*
 Коста *м.*
 Костадин *м.*
 костен *м. бош.*
 коте *ср.*
 котел *м.*
 котка *л. несвр.*
 котле *ср. дем.*
 коцле *ср. дем.*
 кочан *м.*
 кочија -ии *ж.*
 кочи се *л. несвр.*
 кочина *ж.*
 кочиџија *м.*
 коца *йридо. неизм.*
 коцабашија -иј *м.*
 коцамити *йридо. неизм.*
 кош -еи, -еј *м.*
 кошара *ж.*
 кошарка *ж. дем.*
 коше -иња *ср. дем.*
 кошка *л. несвр.*
 кошни му се *л. свр.*
 кошница -и *ж.*
 кошничка *ж. дем.*
 кошула -и *ж.*
 кошулица *ж. дем. и хий.*
 кр, кр! *изв.*
 крабар *м. зоол.*
 крава -и *ж.*
 кравај *м.*
 кравајче *ср. дем.*

кравче *ср. дем.*
 крадач *м.*
 крадачка *ж.*
 крадење *ср. љл. им.*
 кради(т) *љл. несвр.*
 краен -јна *ѝриџ.*
 кражба *ж.*
 краиште *ср.*
 крај -јои, -ишта *м.*
 крај *ѝредл.*
 крајно *ѝрил.*
 крал -еи, -еј *м.*
 кралица *ж.*
 кралски *ѝриџ.*
 кралсто *ср.*
 кралуа *љл. несвр.*
 Краса *ж.*
 красат *ѝриџ.*
 красен -сна *ѝриџ.*
 красота *ж.*
 краста *ж.*
 крастав *ѝриџ.*
 крастайот *м.*
 крастайца -и *ж. боѝ.*
 крастајца -и *ж. боѝ.*
 красте *ср.*
 краткоум -а *ѝриџ.*
 краткоумен -мна *ѝриџ.*
 крбла -и *ж.*
 крбло *ср.*
 крв -ои *ж.*
 крвав *ѝриџ.*
 крваи се *љл. несвр.*
 крвјоса се *љл. свр.*
 крвјосан *љл. ѝриџ.*
 крвнак *м.*
 крвнина *ж.*

крволочник -ци *м.*
 крвоса *љл. свр.*
 крвца *ж. дем. и хиѝ.*
 крвче -иња *ср. дем. и хиѝ.*
 крева *љл. несвр.*
 кревање *ср. љл. им.*
 кревок -вка *ѝриџ.*
 кремен *м.*
 кремче *ср. дем. и хиѝ.*
 крени(т) (се) *љл. свр.*
 крепи(т) (се) *љл. несвр.*
 крив *ѝриџ.*
 криви (се) *љл. несвр.*
 кривина -ње *ж.*
 криво *ѝрил.*
 кривоврат *ѝриџ.*
 кривошија *м. и ж.*
 кривче *ср.*
 криење *ср. љл. им.*
 крие(т) (се) *љл. несвр.*
 крилат *ѝриџ.*
 крило -ла, -лја *ср.*
 кришен -шна *ѝриџ.*
 крка *љл. несвр.*
 кркми *мн.*
 кркоти се *љл. несвр.*
 крлуг *м.*
 крлук *м.*
 кроеж *м.*
 крои(т) (се) *љл. несвр.*
 крој *м.*
 кромид *м. боѝ.*
 кроти (се) *љл. несвр.*
 кротко *ѝрил.*
 кротку *ѝрил.*
 кроток -тка *ѝриџ.*
 кротос(т) *ж.*

крошна *ж.*
 крошни *мн.*
 крпа -и *ж.*
 крпач *м.*
 крпеж *м.*
 крпи (се) *џл. несвр.*
 крс(т) -тои *м.*
 крстат *џриод.*
 крстен *џриод.*
 крстење *ср. џл. им.*
 крсти *џл. свр. и несвр.*
 крсти *мн.*
 Крстител *м.*
 крстопат -ишта *м.*
 крт -ои *м. зоол.*
 кртило *ср.*
 кртица *ж.*
 кртичка *ж. дем. и хий.*
 крточина -ње *ж.*
 кртуле *ср. хий.*
 крупен -пна *џриод.*
 круша *ж. бойџ.*
 крушар -и *м.*
 крушка *ж.*
 Крушоо *ср.*
 крц! *изв.*
 крца *џл. несвр.*
 крцка *џл. несвр.*
 крчма *ж.*
 крши(т) (се) *џл. несвр.*
 Кршифрлај *м.*
 кршјак *м.*
 кршка *џл. несвр.*
 кршни *џл. свр.*
 крштаа (се) *џл. несвр.*
 крштава (се) *џл. несвр.*
 крштеник *м.*

крштеница *ж.*
 крштење *ср.*
 кубе *ср.*
 кубење *ср. џл. им.*
 куби(т) *џл. несвр.*
 кубур *м.*
 кувет *м.*
 куветиса се *џл. свр.*
 куветлеиса се *џл. свр.*
 кувче *ср.*
 куди(т) *џл. несвр.*
 Кузман *м.*
 кујрук*
 кука *ж.*
 кука *џл. несвр.*
 кукаица *ж. зоол.*
 кукајца *ж. зоол.*
 кукла -и *ж.*
 кукнуат *џл. несвр.*
 кула -и *ж.*
 куљандуша*
 кум *м.*
 кума *ж.*
 кумандир *м.*
 Куманово *ср.*
 кумановче *ср. дем. и хий.*
 кумарџија *м.*
 кумаш *м.*
 куменџија -ии *м.*
 куменџиче *ср. дем. и хий.*
 куми *џл. несвр.*
 кумита -и *м.*
 кумсто *ср.*
 кумче *ср. дем. и хий.*
 кунатка *ж. зоол.*
 кунуштиса се *џл. свр.*
 кунуштисуат *џл. несвр.*

куп -ои *м.*
 купаре *ср. дем.*
 купи(т) *џл. свр.*
 купиште *ср. ауџм.*
 купои-купои *џрил.*
 купуа *џл. несвр.*
 купуач *м.*
 купува *џл. несвр.*
 купче *ср. дем.*
 куран *м.*
 курбан *м.*
 курва -и, -о! *ж.*
 курварин *м.*
 курварски *џриод.*
 курветина -ње *ж. ауџм. и џејор.*
 курвуа *џл. несвр.*
 курдиса (се) *џл. свр.*
 курешница -и *ж.*
 курназ *џриод. неизм.*
 куртека*
 куртул *м.*
 куртулачка *ж.*
 куртулија *ж.*
 куртулиса (се) *џл. свр.*
 куртулисуа (се) *џл. свр.*
 куртулисуање *ср. џл. им.*
 куртулисување *ср. џл. им.*
 куртули(т) *џл. свр.*
 куртулиш *м.*
 куршум -и *м.*
 кус *џриод.*
 кусо *џрил.*
 кусур -и *м.*
 кутале! *изв.*
 кутар -тра *џриод.*
 кутија *ж.*

кутиња *џл. несвр.*
 кутка *џл. несвр.*
 кутле *ср. дем.*
 кутни *џл. свр.*
 кутнуа *џл. несвр.*
 кутри *џриод.*
 кутурица *џрил.*
 куќа -и *ж.*
 куќарка *ж. дем. и хии.*
 куќен -ќна *џриод.*
 куќи *џрил.*
 куќичка *ж. дем. и хии.*
 куќурка *ж. дем. и хии.*
 куц *џриод.*
 куца *џл. несвр. оказ.*
 куче -иња *ср. зоол.*
 кучка -и *ж.*
 куша *м.*
 ла *изв.*
 лав *м.*
 лавни *џл. свр.*
 лага -и *ж.*
 лаѓам *м.*
 ладен -дна *џриод.*
 ладнина *ж.*
 ладно *џрил.*
 лаење *ср. џл. им.*
 лаж -ови *м.*
 Лажани *м.*
 лажи(т) (се) *џл. несвр.*
 лажичка *ж.*
 лажлив *џриод.*
 лажовен -вна *џриод.*
 лази *џл. несвр.*
 лазор* *м.*
 лай *џл. несвр.*
 лаица *ж.*

- лај *г̃л. несвр.*
 лајно -а *ср.*
 лајца -и *ж.*
 лајчар *м.*
 лаком *прид.*
 лакомштиљак *м.*
 лакот -кти *м.*
 лакрдија -ии *ж.*
 лала! *изв.*
 Лала *м.*
 ламба *ж.*
 ламбада *ж.*
 ламбиче *ср. дем.*
 ламиче *ср. дем.*
 ламја *ж.*
 лани *прил.*
 лански *прид.*
 ланцки *прид.*
 лапа *г̃л. несвр.*
 лапајца -и *ж.*
 лапандара *ж.*
 лапни *г̃л. свр.*
 ласно*
 ластојца -и *ж. зоол.*
 ластојче -иња *ср. дем. и хий.*
 ластунка *ж.*
 лаф *м.*
 лацни *г̃л. свр.*
 лачи *г̃л. несвр.*
 лашти *г̃л. несвр.*
 ле *честй.*
 леб -ои *м.*
 лебарница *ж.*
 лебарче *ср. дем. и хий.*
 лебати *честй.*
 лебец *м. (само едн.) хий.*
 леблебија *ж.*
 лев *прид.*
 лево *прил.*
 легало *ср.*
 легни(т) *г̃л. свр.*
 легнуа *г̃л. несвр.*
 легнуање *ср. г̃л. им.*
 ледина *ж.*
 лее *честй.*
 леен *м.*
 лежење *ср. г̃л. им.*
 лежи(т) *г̃л. несвр.*
 лезет *м.*
 лезетлија -ии *прид.*
 леи(т) *г̃л. несвр.*
 леја *ж.*
 лек *м.*
 -лека
 лекарка *ж.*
 леко *прил.*
 лекоит *прид.*
 лекојт *прид.*
 лекуање *ср. г̃л. им.*
 лекуа(т) (се) *г̃л. несвр.*
 леле *изв.*
 лелеи се *г̃л. несвр.*
 лелех! *изв.*
 лели *честй.*
 велика *г̃л. несвр.*
 лен *м. боий.*
 лenen *прид.*
 лепење *ср. г̃л. им.*
 лепешка -и *ж.*
 лепи *г̃л. несвр.*
 лепо *прил.*
 лесен -сна *прид.*
 леска *ж. боий.*
 лесков *прид.*

- леснина *ж.*
лесно *йрил.*
лета *џл. несвр.*
летање *ср. џл. им.*
лете *йрил.*
летен -тна *йриод.*
летни *џл. свр.*
лето *ср.*
летоово *йрил.*
летоска *йрил.*
леунка -и *ж.*
лешник -ци *м. боџ.*
ли *чесџ.*
лив -ој *м.*
ливада -ђе *ж.*
ливче -иња *ср. дем.*
лига *ж.*
лигав -аа *йриод.*
лигаит се *џл. несвр.*
лидри се *џл. несвр.*
лижи *џл. несвр.*
лизни *џл. свр.*
лика *ж.*
лиман *м.*
лимон *м. боџ.*
лимонлија *йриод. неизм.*
лимпрч! *изв.*
лини *џл. свр.*
линџа *ж.*
липа *џл. несвр.*
липни *џл. свр.*
лира *ж.*
лиричка *ж. хий.*
лиса *ж. хий.*
Лиса *ж.*
лиса се *џл. несвр.*
лисица -и *ж. зоол.*
- лисичин *йриод.*
лисичкин *йриод. хий.*
лисичов *йриод.*
Лиска *ж.*
Лиско *м.*
лис(т) -ја, -је *м.*
литија -ии, -и *ж.*
литургија *ж.*
литургиса *џл. свр.*
лице -а *ср.*
личен -чна *йриод.*
лично *йрил. книж.*
личота *ж.*
личотија *ж.*
лишка *ж.*
лобода *ж. боџ.*
лов *м.*
лови *џл. несвр.*
ловчок *м. дем. и хий.*
ловџија -ии *м.*
лоен *йриод.*
лоење *ср. џл. им.*
лоза *ж.*
лозинка *ж. хий.*
лозје -ја *ср.*
лозница -и *ж.*
лозоица *ж.*
лои(т) *џл. несвр.*
лој *м.*
лока *џл. несвр.*
локни *џл. свр.*
лопата -и *ж.*
лост -ои *м.*
лост² *м.*
лости(т) *џл. несвр. книж.*
- Лот *м.*

лош *йридо*.
 лошо *ср*.
 лошо *йрил*.
 лошотија -ии, -иј *ж*.
 лубеница -и *ж*. *бойи*.
 луе -то *мн*.
 луѓе *мн*.
 лук *м*. *бойи*.
 лукавство *ср*.
 лула *џл*. *несвр*.
 лумбардос *изв*.
 лупа *џл*. *несвр*.
 лупење *ср*. *џл*. *им*.
 лупешка -и *ж*.
 лупи *џл*. *несвр*.
 лут *йридо*.
 луги (се) *џл*. *несвр*.
 лугина *ж*.
 лугица *ж*.
 лушпа -и *ж*.
 ља *изв*.
 љубезен -зна *йридо*.
 љубен *йридо*.
 љуби *џл*. *несвр*.
 љубов *ж*.
 љубовник -ци *м*.
 љубовница -и *ж*.
 љубовниче *ср*. *хий*.
 љуѓе *мн*.
 љуле -иња *ср*.
 ма *сврзн*.
 мааза *ж*.
 маат *џл*. *несвр*.
 мавмуз -и *ж*.
 мавни *свр*.
 маврама *ж*.
 магаре *ср*. *зоол*.

магаренце *ср*. *дем*. и *хий*.
 магарепса *џл*. *свр*.
 магаречки *йридо*.
 магарешки *йридо*.
 магарештилак *м*. *хибр*. *образ*.
 магарица *ж*. *зоол*.
 магаричар *м*.
 магаричка *ж*. *дем*. и *хий*.
 магла *ж*.
 мадем *м*.
 мадно *ср*. *оказ*.
 мадро *йрил*.
 мадру *йрил*.
 маѓепса *џл*. *свр*.
 маѓепсуа *џл*. *несвр*.
 маѓесник *м*.
 маѓесница *ж*.
 маѓија *ж*.
 маж *м*.
 мажена *ж*.
 мажење *ср*. *џл*. *им*.
 мажи *џл*. *свр*.
 мажиште *ср*. *ауџм*., *иејор*.
 мазгалка *ж*.
 мазен *йридо*.
 мазни *џл*. *несвр*.
 мазник *м*.
 маи се *џл*. *несвр*.
 мајза *ж*.
 мајка *ж*.
 мајкин *йридо*.
 мајмуз *м*.
 мајски *йридо*.
 мајстор *м*.
 мајсторија *ж*.
 мајсторилак *м*.
 мајсторица *ж*.

- мајсторлак *м.*
 мајсторлук *м.*
 мајсторски *приод.*
 мајтап *м.*
 мајтапчија *м.*
 мајче *вокайи.*
 мајчица *ж. хий.*
 мака *ж.*
 мака *џл. несвр.*
 макање *ср. џл. им.*
 макар *сврзн.*
 макара *ж.*
 Македонец *м.*
 макни *џл. свр.*
 макнуа *џл. несвр.*
 максуз *прил.*
 максус *прил.*
 мал *приод.*
 малечок *приод.*
 мали се *џл. несвр.*
 малиста *прил.*
 малко *прил.*
 малку *прил.*
 малку-малку *прил.*
 маљсни *џл. свр.*
 малу *прил.*
 малце *прил.*
 малцина *прил.*
 мамалига *ж.*
 мамеле *ср.*
 мамелеџија *м.*
 мамудија *ж.*
 -ман
 -манија *ж.*
 манастир *м.*
 манастирски *приод.*
 мангар, мангӑр *м.*
 -мангар *оказ.*
 мангарче, мангӑрче *ср. дем. и хий.*
 Манго *м.*
 мандало *ср.*
 мане *ср. муз.*
 манца -и *ж.*
 манџичка *ж. дем. и хий.*
 мар -ои *м. оказ.*
 Мара *ж.*
 маривет *м.*
 мариветлија, мариџетлија
приод. неизм.
 мариветчија *приод. неизм.*
 Марија *ж.*
 Марин *приод.*
 Мариовец *м.*
 мариџет *м.*
 мариџетлија *приод. неизм.*
 Марко *м.*
 Маркуј *приод.*
 март *м.*
 Марта (марта) *ж.*
 мартир *м.*
 мартириса *џл. свр.*
 Маруше *ж.*
 Марушка *ж.*
 маса *ж.*
 масал *м.*
 маска *ж. зоол.*
 маскар *м.*
 маскара *ж.*
 маскарлак *м.*
 маскин *приод.*
 маслаат *м.*
 маслинка *ж. боий.*

масло *ср.*
 мас(т) *м.*
 мастилница *ж.*
 матен *ѝриџ.*
 матима *ж.*
 мати(т) *џл. несвр.*
 матица *ж.*
 Матка *ж.*
 матни *џл. несвр.*
 маторица *ж. зоол.*
 матосалник *м.*
 маче *ср. дем.*
 мачен *ѝриџ.*
 маченце *ср. хий̄.*
 мачење *ср. џл. им.*
 мачи (се) *џл. несвр.*
 мачка *џл. несвр.*
 мачник *м.*
 мачно *ѝрил.*
 мачнотија *ж.*
 мачор *м. зоол.*
 мачорок *м.*
 мачорче *ср. дем. и хий̄.*
 мачта *ж.*
 Маџар *м.*
 маџун *м.*
 маша *ж.*
 машала *ж. и изв.*
 машки *ѝриџ.*
 маштеа *ж.*
 маштеница *ж.*
 ме *зам. лична*
 меаа! *изв.*
 меана *ж.*
 меанџија *м.*
 мев *м.*
 мевлем *м.*

Мевмед *м.*
 мевкеме *ср.*
 мевце *ср. хий̄.*
 мегдан *м.*
 мед *м.*
 медоточен *ѝриџ.*
 медрезе *ср.*
 меѓу *ѝредл.*
 меже *ср. оказ.*
 мезалисуа се *несвр.*
 мезе -иња *ср.*
 мезелиса *џл. свр.*
 мезелисуа *џл. несвр.*
 мезиџија *м.*
 мезлич *м.*
 мезличаалари *мн.*
 мезре *ср.*
 мек *ѝриџ.*
 мели *џл. несвр.*
 мемлек *м.*
 мемлекет *м.*
 менг-таш *м.*
 менкташ *м.*
 мендиз *м.*
 мендухија *ж.*
 мене *зам. лична*
 мени *џл. свр., несвр.*
 мену(в)а *џл. несвр.*
 менуач *м.*
 мера *ж.*
 мерак *м.*
 мераклаиса *џл. свр.*
 мераклајса *џл. свр.*
 мераклајсуа *џл. несвр.*
 мераклија *ѝриџ. неизм.*
 меремет *м.*

- мереметтиса *џл. свр.*
 мерендиса *џл. свр.*
 мери *џл. несвр.*
 меризуа *џл. несвр.*
 мермер *м.*
 месење *ср. џл. им.*
 месец *м.*
 месечина *ж.*
 меси *џл. несвр.*
 меснет *џл. ѓрид.*
 месо *ср.*
 место -то *ср.*
 место *ѓредл.*
 метанија *ж.*
 метење *ср. џл. им.*
 метериз *м.*
 мети *џл. несвр.*
 метилав *ѓрид.*
 метла *ж.*
 метни *џл. свр.*
 меца *ж.*
 мече *ср. дем.*
 мечка *ж. зоол.*
 мечкар *м.*
 мечкин *ѓрид.*
 Мечо *м.*
 Мечоица *ж.*
 меур *м.*
 меџидие *ср.*
 меџидија *ж. араџиј. ф.*
 меша (се) *џл. несвр.*
 меше *ср.*
 мешеиште *ср. ауџм., ѓејор.*
 мешин *м.*
 мешина *ж.*
 мешко *м.*
 ми *зам.*
 мигни *џл. свр.*
 мие(т) *џл. несвр.*
 мижи *џл. несвр.*
 Мијак *м.*
 мил *ѓрид.*
 милет *м.*
 милион *м.*
 милиондар *м.*
 милионер *м.*
 милионерин *м.*
 милје *ср.*
 милкат се *џл. несвр.*
 милно *ѓрил.*
 мило *ѓрил.*
 милослив *ѓрид.*
 милосник *м.*
 милос(т) *ж.*
 милостив *ѓрид.*
 милостивен *ѓрид.*
 милостина *ж.*
 милостиња *ж.*
 Милош *м. (књаз Милош) м.*
 Милоше *м. хий.*
 Милошче *м. хий.*
 милу(в)а(т) (се) *џл. несвр.*
 минаре *ср.*
 миндер *м.*
 минц *м.*
 миоглавец *м.*
 мир *м.*
 миравчија *м.*
 мираз *м.*
 мирба *ж.*
 мирен *ѓрид.*
 мири *џл. несвр.*
 миризба *ж.*
 миризлив *ѓрид.*

- мирис *м.*
 мириса *̄л. свр.*
 мирисање *ср. ̄л. им.*
 мирисни *̄л. свр.*
 мирјанин *м.*
 мирно *̄рил.*
 миродија *ж.*
 миро *ср. црк.*
 мироса *̄л. свр.*
 миросува *несвр.*
 мисир *м. зоол.*
 мисирка *ж. зоол.*
 мисица *ж. оказ.*
 мискоина *ж.*
 мискојна *ж.*
 мисла *ж.*
 мислење *ср. ̄л. им.*
 мисли(т) *̄л. несвр.*
 мисол *м.*
 митар се *̄л. несвр.*
 митка се *̄л. несвр.*
 Митре *м.*
 Митроен *м. релиџ.*
 митрополија *ж. релиџ.*
 митрополит *м. релиџ.*
 мишка *ж.*
 мјуљазим *м.*
 млад *̄риџ.*
 младич *м.*
 младоженец *м.*
 младос(т) *ж.*
 млеко *ср.*
 млогу *̄рил.*
 мнѓар *м.*
 много *̄рил.*
 многу *̄рил.*
 многупати *̄рил.*
 множи се *̄л. несвр.*
 мнозина *̄рил.*
 моболи
 мов *м.*
 модар *̄риџ.*
 модрина *ж.*
 мое -то *ср.*
 можеби *̄рил., модал.*
 можи(т) *̄л. несвр.*
 мозок *м.*
 мозочец *м. хиӣ.*
 мои *̄риџ.*
 мој *̄риџ.*
 Мојсеј *м.*
 Мојсо *м.*
 молба *ж.*
 молење *ср. ̄л. им.*
 молзење *ср. ̄л. им.*
 молзи *̄л. несвр.*
 моли (се) *̄л. несвр.*
 молитва *ж.*
 молкома *̄рил.*
 молња *ж.*
 молскоти *̄л. несвр.*
 молскотница *ж.*
 молсни *̄л. несвр.*
 молчи *̄л. несвр.*
 мома *ж.*
 моме *ср.*
 момок *м.*
 момчак *м.*
 момче *ср.*
 момченце *ср. дем. и хиӣ.*
 моорници *мн.*
 море *ср.*
 море *изв.*
 мори *изв.*

Мориовец *м.*
 морница *ж.*
 морниште *ср.*
 морски, морцки *приод.*
 моска *ж. оказ.*
 Московија *ж.*
 Москоо *ср.*
 мос(т) *м.*
 мостра *ж.*
 мотика *ж.*
 мотиква *ж.*
 моч -от *м.*
 мочање *ср. љл. им.*
 моча(т) (се) *љл. несвр.*
 мошне *прил.*
 мрава *ж.*
 мравјалник *м.*
 мрази *љл. несвр.*
 мразулец *м.*
 мрак *м.*
 мрака *ж.*
 мргли *љл. несвр.*
 мрда *љл. несвр.*
 мрдалка *ж.*
 мрдало *ср.*
 мрдни *љл. свр.*
 мрднуа *љл. несвр.*
 мрежа *ж.*
 мреи *љл. несвр.*
 мренка *ж. зоол.*
 мрза *ж.*
 мрзи *љл. несвр.*
 мрзлив *приод.*
 мрзло *м.*
 мрпение *ср. оказ.*
 мрсен *приод.*
 мрси *љл. несвр.*

мрсул *м.*
 мрсулав *приод.*
 мрсулаи се *љл. несвр.*
 мртов *приод.*
 мрто(в)ец *м.*
 мрточки *приод.*
 мртуле *ср.*
 мрцина *ж.*
 мрцка *љл. несвр.*
 мрчма *ж.*
 мрша *ж.*
 мршојаден *приод.*
 мршојатка *ж.*
 му зам.
 муа *ж.*
 муабет -и(те) *м.*
 муабетиса се *љл. свр.*
 муабетисуа се *љл. несвр.*
 Муавмед *м.*
 муаребе *ср.*
 мувлет *м.*
 мувлија *ж.*
 мувлоина *ж.*
 мувлоса *љл. свр.*
 мугра *ж.*
 мудар *приод.*
 мудрост *ж.*
 мужба *ж.*
 мудроштина *ж.*
 муздрок *м.*
 муз[д]рак -ци *м.*
 музевирлак *м.*
 музика *ж.*
 музур *м.*
 мука *ж.*
 мукает *м.*
 мунасип *прил.*

мунсосуа *ѓл. несвр.*

мур *м.*

мураќеп *м.*

мурлеиса *ѓл. свр.*

мусандра *ж.*

мусафир *м.*

муст *м.*

мутава *м.*

мутаваче *ср. дем. и хий.*

мутлак, мутлӑк *йрил.*

муур *м.*

муурлеиса *ѓл. свр.*

муурлејса *ѓл. свр.*

муурлелејса *ѓл. свр.*

муурлиса *ѓл. свр.*

муфљуз *м.* муфљузлук *м.*

муфтија *м.*

муц! *изв.*

муци, муци! *изв.*

муцка *ж.*

мученик *м.*

мучител *м.*

мучителка *ж.*

мушава *ср.*

мушама *ж.*

мушичка *ж. дем. и хий.*

муштерија *м.*

СПИСОК НА СКРАТЕНИЦИТЕ

- алб. – албански јазик
 арап. – арапски јазик
 аром. – аромански јазик
боџ. – ботаника, ботанички
бр. – број
бр. прибли. – приближен број
 буг. – бугарски јазик
 герм. – германски јазик
гл. – глагол
ср. гл. им. – глаголска именка од среден род
гл. несвр. – глагол од несвршен вид
гл. приод. – глаголска придавка
гл. свр. – глагол од свршен вид
 грч.-тур. – грчко-турски јазик
дем. – деминутив
дет. – збор во детскиот јазик
ж. – именка од женски род
ж. р. – женски род
зам. – заменка
зам. какв. – каквотна заменка
зам. показ. – показна заменка
зам. присв. – присвојна заменка
зоол. – зоологија, зоолошки
изв. – извик
изр. – израз
им. – именка
 итал. – италијански јазик
 книж. – книжевен збор
 лат. – латински јазик
м. – именка од машки род
м. р. – машки род
мн. – именка во множина
 народ. поез. – народна поезија
оказ. – окационален збор
паг. форма – падежна форма

перс. – персиски јазик
предл. – предлог
прид. – придавка
прил. – прилог
(рус.) – руски јазик
свет. – во световните книги
(слов., словен.) – словенски збор
ср. – именка од среден род
ср. р. – среден род
срп. – српски јазик
тур. – турски јазик
унг. – унгарски јазик
финан. –финансии
хий. – хипокористик
црков. – во црковните книги
цркслов. – црковнословенски јазик
честѝ. – честица

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

A d n a n d h e K i m e t e A g a i : Fjalor shqip-maqedonisht Албанско-македонски речник, Meshari, Shkup - Скопје 1996

Б. Видоески, Т. Димитровски, К. Конески, Р. Угринова - Скаловска : Правопис на македонскиот литературен јазик со правописен речник. Издание со изменет и дополнет текст. Под редакција на Тодор Димитровски. VII. Транскрипција на туѓите имиња, стр. 72-110. Просветно дело, Скопје, 1998.

Ванчев, Никола // Гълъбов, Гълъб // Класов, Генчо и др. : *Турско-български речник*. Под ръководството на академик Стоян Романски. Второ стереотипно издание. Държавно издателство „Наука и изкуство“, София 1962.

Вујаклија, Милан : *Лексикон сѝраних речи и изрази*. У редакцији Д-р Светомира Ристића и Д-р Радомира Алексића. Просвета, Београд 1972.

Димитровски, Тодор // Благоја Корубин // Трајко Стаматоски (под редакција на Блаже Конески) : *Речник на македонскиот јазик со срѝскохрватски шолкувања во шри шома* (А-Н), (О-П), (Т-Ш), Скопје 1961-1966.

Domović, Želimir // Anić, Šime // Klaić, Nikola : *Rječnik stranih riječi*. Tuđice, posuđenice, izrazi, kratice i fraze. ИКР Evro Beograd 2001.

М. Филипова - Байрова // С. Бояджиев // Ел. Машалова // К. Костов (Отговорен редактор Ст. Илчев) : *Речник на чуждиѝе думи в българския език*. Българска академия на науките. Институт за български език. Издателство на Българската академия на науките, София 1982.

М. Филипова - Байрова : *Гръцки заемки в съвременния български език*. Българска академия на науките. Институт по езикознание. Издателство на Българската академия на науките, София 1969, стр. 5-173.

Simon, Rikard (Glavni urednik Vlatko Pavletić, stručni urednik Dr Radoslav Katičić) : *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva* (na 8 jezika: hrvatsko-srpski, latinski, ruski, njemački, engleski, francuski, talijanski, španjolski). Tom I (A-O). Matica Hrvatska, Zagreb 1969.

Simon, Rikard (Glavni urednik Vlatko Pavletić, stručni urednik Dr Radoslav Katičić) : *Enciklopedijski rječnik lingvističkih naziva*

(na 8 jezika: hrvatsko-srpski, latinski, ruski, njemački, engleski, francuski, talijanski, španjolski). Tom II (P–Ž). Matica Hrvatska, Zagreb 1969.

С т а н а, Ш е х а л и ћ (са сарадницима: проф. Живко Малешевић, проф. Предраг Живојиновић и др.) : *Лексикон сѝраних речи* – архаизми, локализми, неологизми – II издање. ЈРЈ, Земун 2001.

С т е ф а н И л ч е в // А н а И в а н о в а // А н г е л и н а Д и м о в а // М а р и я П а в л о в а (Под редакцията на Стефан Илчев) : *Речник на речки, остѝарели и диалекѝни оуми в лиѝературиѝа ни оѝ XIX и XX век*. Българска академия на науките. Институт за български език. Издателство на Българската академия на науките, София 1974.

Т о д о р Д и м и т р о в с к и, Б л а г о ј а К о р у б и н, Т р а ј к о С т а м а т о с к и (редактор Блаже Конески) : *Речник на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања, том I (А-Н)*: Институт за македонски јазик, Скопје 1961: Ѓ, S, Љ, Ј; том III (P-III), Институт за македонски јазик, Скопје 1966: Ќ.

Š k a l j i ć A b d u l a h : *Turcizmi u srpskohrvatskom-hrvatsko-srpskom jeziku*. Uređivački odbor: Dr Branko Milanović, Husein Tahmišćić, Risto Trifković. Treće izdanje. Biblioteka Kulturno nasljeđe. „Svjetlost“ Izdavačko preduzeće, Sarajevo 1973 и др.

И др. изданија.

Состојба 1978-1982/3

РЕЦЕНЗЕНТИ

проф.-д-р Бобан Карапејовски
 проф. д-р Кита Бицевска
 д-р Вера Стојчевска Антиќ
 м-р Катерина Митева
 проф. д-р Томе Саздов
 науч. сов. Тодор Димитровски

Скопје, 2024 г.

Б. КАРАПЕЈОВСКИ:

ЛЕКСИКОГРАФИЈАТА КАКО ТРАЕН ВЛОГ ВО
 МАКЕДОНИСТИКАТА

(Кон Толковниот речник на Цепенковите приказни, том 3)

Македонската лексикографија низ годините – уште во период пред кодификацијата, а особено потоа – се покажува како сериозен темелник на македонистиката. Иако честопати скромна во својата продукција, делата што излегуваат како производ на македонските создавачи и составувачи на речници, преставуваат трајна оставина за идните генерации, но – уште поважно – на современ план тие ја промовираат исклучително високата подготвеност на македонските македонисти да го опишат јазикот во сите свои вариетети. Па, така, уште од Речникот на македонскиот јазик со српскохрватски толкувања (Конески, Димитровски, Корубин и Стаматовски), преку Толковниот речник на македонскиот јазик (авторски колектив на Институтот за македонски јазик), па до индивидуалните подвизи на Емил Ниами (Речник на антонимите во македонскиот јазик, Речник на синонимите во македонскиот јазик, Речник на хомонимите во македонскиот јазик), а во овој контекст, пред сè на авторката на предметниот речник на нашата рецензија, Димка Митева (од Речникот на синтагми, полуизрази и изрази во македонскиот јазик, преку цела плејада фреквенциски и толковни речници на одделни автори: Мисирков, Шопов, Мацунков итн.) се покажува дека создавањето сериозни општи и

специјализирани лексикографски изданија наидува на добар прием кај пошироката публика, а честопати не се вреднува доволно во рамките на стручната јавност. Имено, македонската наука за јазикот и, воопшто, македонската наука е сосема противречна во поглед на речниците: од една страна, високо ја цени нивната важност и корисност, а од друга страна, не ја поттикнува и не работи на планот на развојот на лексикографијата. Па, така, различните специјалистички речници, веројатно и поради тоа што се ограничени во нивната бараност на еден мал пазар, мора своето место под сонцето да го побараат како проекти од национален интерес и така да ја збогатат не само науката од областа за која се напишани, т. е. не само науката за јазикот, која нужно ползува од таквите изданија, туку и областите што се повеќе практични по својата природа отколку теориски. Во таа смисла, честопати во секојдневната употреба или користење со одделни книги, списанија, литература од дадена област или, пак, за потребите на нашата работа се соочуваме со проблемот на недостиг на прирачни помагала од кои ќе се црпи или преку кои ќе се протолкува извесна терминологија или фразеологија.

Димка МИТЕВА е доктор по филолошки науки, славист, македонист, долгогодишен научен советник во Институтот за македонски јазик „Крсте Мисирков” – Скопје. Нејзина специјалност е лексикологијата, особено лексикографијата, и позната е во македонската лингвистика како автор на голем број стручни и научни статии и монографии од овие области, како и на голем број речници.

Марко ЦЕПЕНКОВ е истакнат собирач на народни умотворби. Во својот работен век, над 40 години, ги запишувал етнографските и фолклорните материјали од македонското поднебје. Цепенков се смета за еден од најплодните македонски собирачи на народни умотворби и по жанровската разновидност, и по бројот на запишани материјали.

Томе САЗДОВ во својата реценција за Цепенковиот толковен речник на Димка Митева пишува; „Познат факт е дека Цепенков по својот израз е писател. Само условите во кои бил поставен и неговото недоволно школско образование му овозможиле да го

пројави својот несомнен книжевен талент во прекрасното раскажување на народни приказни и др. умотворби. Тоа го има направено со извонредно богат народен јазик облагороден и со други лексички слоеви (црковнословенскиот, турскиот и др.).“

Колешката д-р Димка МИТЕВА одбрани докторска дисертација „Лексичкиот фонд на приказните на Марко Цепенков“. Работејќи над тој труд со право сметала за потребно да изработи пред тоа полн речник на јазикот на Цепенковите приказни. Тоа го сторила и сега пред нас претставува шест тома на лексички материјал обработен според принципите на кои се составуваат денеска толковни речници на литературните јазици. Оттука произлегува големата важност на трудот

Третиов том од Толковниот речник на Цепенковите приказни се надоврзува на првите два тома, каде што Митева, како што наведува, пристапува кон анализа на корпус од 528 текста на околу 1505 страници. „Во нив, посебно во реалистичните приказни, е одразен, во многубројни манифестации, патријархалниот живот на македонскиот народ во минатото, во времето на Цепенков: во нив наоѓаме богата ризница на најразлични животни теми и човечки вистини. Периодот во кој Марко Цепенков го собрал и обработил грото од своите народни приказни се годините 1860–1888. Тоа е времето кога Цепенков е во Македонија, поточно во Прилеп, Струга, Кичево и Крушево. За да се пристапи кон обработка на лексиката на еден автор од XIX век, потребно е да се сфатат условите во кои тој се развива, средината во која живее, контактите со луѓето, патиштата преку кои го богати својот лексички фонд, начинот на запишувањето на текстовите, воопшто да се осветли неговата личност.“

О п р а в д а н о с т а од финансиска поддршка на овој труд, впрочем, се огледува во заклучокот за значењето на обработката на овој материјал од самата авторка, каде што се наведува дека „проучувајќи го лексичкиот фонд на М. Цепенков, дојдовме до два заклучока:

1. Марко Цепенков користи во своите приказни богат лексички и фразеолошки фонд од ризницата на народниот јазик. Во апсолутни бројки, тој фонд не заостану-

ва зад бројот на употребените лексеми од страна на ред индивидуални творци во современата македонска литература.

2. Со тоа Марко Цепенков на најдобар начин го демантира раширеното мислење дека во приказните обично се користи ограничен лексички фонд. Фактички, сè зависи од дарбата на раскажувачот. Вистинскиот раскажувач-творец, внел во овие приказни, посебно на лексички план, многу зборови, варирајќи ги нивните значења и со тоа богатејќи ја нивната содржина и уметничка носивост. Цепенков при тоа користи и ред стилски елементи што му даваат на неговото кажување посебна живост и сликовитост (синоними, антоними, епитети, метафори, зборови со чувствен однос: деминутивно-хипокористични, и аугментативно-пејоративни, поетски и др. зборови).

Лексиката на Марко Цепенков, впрочем како во секој јазик, не е еднородна, не е само словенска ами во себе содржи и други слоеви: турски, грчки и др. Македонскиот народ во текот на вековите, по силата на историските прилики, живеел во непосреден контакт со припадници на други народи и примал во својот јазик, од различни причини, зборови од нив за подобро да ги означат новите поими, новите предмети со кои се среќавал, новите административни и други називи што морал да ги употребува, наоѓајќи се под туѓа политичка власт.

Сето ова богатство се огледува во најновото дело на д-р Димка Митева, кое топло го препорачувам за финансиска поддршка и објавување, како уште еден значаен прилог кон македонската лексикографија и кон корпусот важен за обработка во рамките на македонската лингвистика.

Со почит,
доц. д-р Бобан Карапејовски

Скопје, 2024

К. БИЦЕВСКА

РЕЦЕНЗИЈА ОД ПРОФ. Д-Р КИТА БИЦЕВСКА ЗА
ТРУДОТ НА Д-Р ДИМКА МИТЕВА – „ТОЛКОВЕН
РЕЧНИК НА ЦЕПЕНКОВИТЕ ПРИКАЗНИ“, ТОМ III

Единичниот труд на д-р Димка Митева, т.е. Проектот „Толковен речник на Цепенковите приказни“ бил замислен да излезе во повеќе томови. Ваквата распределба ја има наметнато електронското претставување на трудот: I (А–Г), 477 стр., II (Д–З), 559 стр., III (S–M), IV (H–O), V (П), VI (P–Ш), и VII том Прилози. Авторката на овој конкурс на Министерството за култура на Република Северна Македонија за 2025 год. го предлага третиот том: зборовите со почетни букви (S–M) околу 700 стр., додека том I (А–Г), 477 стр. и том II (Д–З), 559 стр. се објавени со поддршка од Министерството за култура со 80.000 ден.

Голем е влогот на Марко Цепенков во културата на македонскиот народ и македонскиот јазик, а уште е поголем трудот на авторката, вложен во Толковниот речник на неговите приказни. Затоа тој труд мошне позитивно го оценувале повеќе истакнати научници на полето на македонскиот јазик: проф. Кирил Конески, проф. Атанас Вангелов, проф. Борис Марков, проф. Томе Саздов, проф. Тодор Димитровски, проф. Вера Стојчевска Антиќ и др.). На овој конкурс (т.е. за 2025) кон пријавата се дадени рецензиите на проф. Томе Саздов, проф. Вера Стојчевска Антиќ, проф. Тодор Димитровски и мојава.

Во својата рецензија за овој труд научниот советник Тодор Димитровски (сега покоен) ќе напише дека „Трудот Толковен речник на Цепенковите приказни е оригинален, по начинот и квалитетот на обработката..., во него се применети современите принципи на обработката на лексиката... Појавата на овој речник предизвика и ќе предизвикува несомнен интерес кај научната јавност. Прво ќе покаже дека и кај

нас веќе се појавуваат трудови во кои на современ начин се обработува лексиката на македонскиот јазик. Врз трудови како овој на д-р Димка Митева ќе се образуваат идните наши проучувачи на лексиката на македонскиот јазик, зашто трудот на д-р Димка Митева е во права смисла толковен речник. Д-р Митева изнесе на показ еден фонд од над 10.000 зборови и имиња употребувани во 19-тиот век, ги обработи, ги посочи нивните значења, ги илустрира нив со погодни примери и ја покажа нивната употреба и нивното сврзување со други зборови.“

Со оглед на важноста на делото на Марко Цепенков предложениов трет том (S-M), „солидно изработен од страна на вредниот научник на полето на македонистиката (д-р Димка Митева), ќе побуди несомнено голем интерес за суштинско понирање во неговото дело како од страна на научните работници на полето на македонскиот јазик така и кај голем број читатели и истражувачи на културно-фолклористичката област на Р С Македонија“, напиша проф. Вера Стојчевска Атиќ во својата рецензија.

Тргнувајќи од фактот дека трудот „Толковен речник на Цепенковите приказни“ е комплетно завршен уште пред неколку години, пожелно е Министерството за култура на Република Северна Македонија да собере финансиски сили и оваа (2025) година реално да го финансира третиот том (S-M), над 700 страници текст (зашто во него е вложен голем напорен интелектуален труд (работен неколку години) и големи материјални средства од страна на авторката.

Скопје, октомври 2024 г.

Рецензент,
проф. д-р Кита Бицевска

Скопје, 2020

В. СТОЈЧЕВСКА АНТИЌ

РЕЦЕНЗИЈА ОД ПРОФ. Д-Р ВЕРА СТОЈЧЕВСКА
АНТИЌ ЗА НАСЛОВОТ „ТОЛКОВЕН РЕЧНИК НА
ЦЕПЕНКОВИТЕ ПРИКАЗНИ“ ОД Д-Р ДИМКА
МИТЕВА (2020 г.)

Трудот „Толковен речник на Цепенковите приказни“ е напишан уште пред речиси две децении и предложен за печатење. Рецензенти биле проф. Томе Саздов и науч. сов. Тодор Димитровски. Тие во своите рецензии ја истакнуваат значајноста на овој обемен труд (сега во седум томови) и даваат позитивно мислење за печатење.

Меѓутоа, од објективни причини, трудот досега не е објавен. Авторката Д. Митева до Министерството за култура на Република Северна Македонија го предлага трудот за електронско објавување. Таа веќе има изработено Веб-страница... (dimkamiteva.mk).

Значи, трудот е организиран во седум тома. Секој том содржи околу 600 страници. Поради неговата обемност Д. Митева сега ги предлага за претставување само првите два тома: (А-Г) и (Д-З).

Со оглед на познатата важност на целокупното дело на Марко Цепенков предложениот текст, солидно изработен од страна на вредниот научник на полето на македонистиката, ќе побуди несомнено голем интерес за суштинско понирање во неговото дело како од страна на научните работници на полето на македонскиот јазик така и кај голем број читатели и истражувачи на културно-фолклористичката област на РС Македонија.

Трудот е проследен со опширен Предговор на околу 20-ина страници. Во него д-р Митева истакнува: „Марко Цепенков користи во своите приказни богат лексички и фразеолошки фонд од ризницата на народниот јазик. Во апсолутни бројки, тој не заостанува зад бројот на употребените лексеми

од страна на ред истакнати индивидуални творци во современата македонска литература“.

Крајно време е да биде обелоденет, т. е. да види бел свет трудот „Толковен речник на Цепенковите приказни“ од д-р Димка Митева. Затоа препорачувам да биде прифатен и што побргу објавен на нејзината Веб-страница.

Скопје, октомври 2020

проф. д-р Вера Стојчевска-Антиќ

Скопје, 2019 г.

К. МИТЕВА

РЕЦЕНЗИЈА ОД КАТЕРИНА МИТЕВА ЗА ТРУДОТ НА
Д-Р ДИМКА МИТЕВА – „ТОЛКОВЕН РЕЧНИК НА
ЦЕПЕНКОВИТЕ ПРИКАЗНИ“, 2019 г.

Проектот „Толковен речник на Цепенковите приказни“, единичен труд, од д-р Димка Митева, отпрвин бил замислен да излезе во четири печатени томови. Меѓутоа претставувањето на трудот во електронска верзија наметнало поинаква распределба на томовите: I (А–Г), 477 стр., II (Д–З), 559 стр., III (S–M), 700 стр., IV (H–O), 678 стр., V (П), 647 стр., VI (P–Ш), 715 стр. и VII том Прилози, околу 300 страници неформатирани. [Авторката на овој конкурс на Министерството за култура на Република Северна Македонија за 2020 год. ги пријавила првите два тома: зборовите со почетни букви: I \(А–Г\), 477 стр. и II \(Д–З\), 559 стр.](#)

Трудот почнува со опширен Предговор во кој се дадени основните податоци на обработката на зборовите, содржани во Цепенковите приказни (дел втори од Предговорот), а завршува со седмиот том во којшто се поместени прилози за Марко Цепенков. Посебно се зборува за големиот влог на Марко Цепенков во културата на македонскиот народ и македонскиот јазик (дел први од Предговорот).

Во својата рецензија за овој труд научниот советник Тодор Димитровски (сега покоен) ќе напише, во далечната 1995 година, дека „Трудот Толковен речник на Цепенковите приказни е оригинален, по начинот и квалитетот на обработката..., во него се применети современите принципи на обработката на лексиката... Појавата на овој речник ќе предизвика несомнен интерес кај научната јавност. Прво ќе покаже дека и кај нас веќе се појавуваат трудови во кои на современ начин се обработува лексиката на македонскиот јазик. Врз трудови како овој на д-р Димка Митева ќе се образуваат ид-

ните наши проучувачи на лексиката на македонскиот јазик, зашто трудот на д-р Димка Митева е во права смисла толковен речник. Д-р Митева изнесе на показ еден фонд од над 10.000 зборови и имиња употребувани во 19-тиот век, ги обработи, ги посочи нивните значења, ги илустрира нив со погодни примери и ја покажа нивната употреба и нивното сврзување со други зборови.“

Тргувајќи од фактот дека трудот „Толковен речник на Цепенковите приказни“ е комплетно завршен уште пред 25 години пожелно е [Министерството за култура на Република Северна Македонија да собере финансиски сили и оваа година да ги финансира барем двата предложени тома, првиот \(А–Г\) и вториот \(Д–З\), над 1.000 страници текст.](#)

Скопје, октомври 2019 г.

Рецензент,
м-р Катерина Митева

Скопје, 1995 г.

Т. САЗДОВ

ОЦЕНКА НА РЕЦЕНЗЕНТОТ ЗА ТРУДОТ, 1995 г.

**Наслов на трудот: ТОЛКОВЕН РЕЧНИК НА
ЦЕПЕНКОВИТЕ ПРИКАЗНИ**

Име и презиме на авторот на трудот ДИМКА МИТЕВА

1. Важност на предметот кој се обработува во трудот.

Познат факт е дека Цепенков по својот израз е писател. Само условите во кои бил поставен и неговото недоволно школско образование му овозможиле да го пројави својот несомнен книжевен талент во прекрасното раскажување на народни приказни и др. умотворби. Тоа го има направено со извонредно богат народен јазик облагороден и со други лексички слоеви (црковнословенскиот, турскиот и др.).

Колешката д-р Митева одбрани докторска дисертација „Лексичкиот фонд на приказните на Марко Цепенков“. Работејќи над тој труд со право сметала за потребно да изработи пред тоа полн речник на јазикот на Цепенковите приказни. Тоа го сторила и сега пред нас претставува четири тома на лексички материјал обработен според принципите на кои се составуваат денеска толковни речници на литературните јазици. Оттука произлегува големата важност на трудот **ТОЛКОВЕН РЕЧНИК НА ЦЕПЕНКОВИТЕ ПРИКАЗНИ.**

2. Оригиналноста на трудот со проценка за придонесот врз развојот на научната мисла.

Имаме пред себе труд прецизно обработен според современите принципи на лексикографската работа. Сосем е јасно дека во неговата изработка д-р Димка Митева го внесла својот голем лексикографски опит. Таа предлага труд што ќе предизвика голем интерес на научната јавност кај нас и во светот. Колкав труд има внесено д-р Митева во ова свое дело, зборува и фактот дека сите подготвителни работи за него (материјали, технички итн.) д-р Митева ги има финансирано од свои средства.

3. Други трудови за ист или сроден предмет со компаративна оценка за квалитетот на трудот.

Вакви трудови се кај нас мошне ретка појава. Јас знам за Речникот на Рациновите „Бели мугри“ од Т. Димитровски.

4. Соодветноста во пристапот и адекватноста на експерименталната техника.

Д-р Митева е долгогодишен работник во Одделението за лексикологија и лексикографија и во последниве години и негов раководител. Таа има увид во тоа како се работат вакви трудови во словенските јазици и ги применила најсоодветните методи при изработката на овој труд.

5. Научната заснованост на експликацијата и заклучоците.

Одговоривме погоре.

6. Организација на трудот.

Треба да се рече дека речиси сиот труд од ексцерпирањето на материјалот па до неговото техничко оформување, вклучувајќи ја тука и коректурата, е дело на д-р Митева.

7. Заинтересираноста на научната и другата јавност за кого е трудот наменет.

Трудот е наменет не само за научните работници во Република Македонија и надвор од неа, ами него ќе го користат ученици, студенти, просветни и воопшто културни работници и др.

8. Резиме на трудот.

Обработени се над 10.000 зборовни единици.

Тие се претходат од еден Предговор.

9. Други напомени за трудот.

Речникот се состои од IV тома. И мошне добро ќе биде Министерството за наука да направи напори што може повеќе да финансира за да може овој труд којшто чека веќе 10 години да види бел ден, особено со оглед на јубилејот на д-р Митева.

10. Препорака за печатење.

Затоа топло го препорачувам овој труд за печат.

Скопје, 7. VI 1995 година

Рецензент,
Томе Саздов

Скопје, 1995 г.

Т. ДИМИТРОВСКИ

ОЦЕНКА НА РЕЦЕНЗИРАНИОТ ТРУД 1995 г.

Наслов на трудот: ТОЛКОВЕН РЕЧНИК НА
ЦЕПЕНКОВИТЕ ПРИКАЗНИ

Име и презиме на авторот на трудот: ДИМКА МИТЕВА

1. Важност на предметот кој се обработува во трудот.

Обработената лексика на Цепенков претставува дел од научниот проект на Институтот за македонски јазик „Толковен речник на македонскиот јазик“. Во него солидно е обработен материјалот, дефинирани се над 10.000 зборовни единици, што ќе бидат вклопени како готова лексичка граѓа во Толковниот речник на македонскиот јазик.

Ваков вид проучувања на лексиката на еден писател, а Цепенков а пред сè тоа, досега не е вршено и затоа објавувањето на овој речник е извонредно важно.

2. Оригиналноста на трудот со проценка за придонесот врз развојот на научната мисла.

Трудот ТОЛКОВЕН РЕЧНИК НА ЦЕПЕНКОВИТЕ ПРИКАЗНИ е оригинален докрај, иако во него се искористени некои технички решенија од Речникот на македонската народна поезија. Впрочем, треба да се знае дека еден од авторите на споменатиот речник е и д-р Димка Митева, којашто во него има вградено многу свои сугестии, идеи и решенија.

По излегувањето на овој Речник научната и воопшто културната јавност ќе има точна претстава за јазикот на еден народен човек кој бил вистински полиглот на балканските јазици.

Оттука значењето на овој труд е несомнено и достоино за почит. Во него д-р Митева има вграден огромен труд, време, сили па и финансиски средства, зашто сама ја има направено и картотеката на материјалот.

3. Други трудови за ист или сроден предмет со компаративна оценка за квалитетот на трудот.

Кај нас во Република Македонија речник на јазикот на одделен писател речиси да нема, ако го исклучиме речникот на Тодор Димитровски за јазикот на Рациновите „Бели мугри“. Меѓутоа, треба да се има предвид дека, колку и да е солидно обработен овој лексикографски труд на Димитровски, тој е по обем релативно мал: обработени се само околу 900 зборовни единици.

Трудот на д-р Митева опфаќа над 10.000 зборовни единици со полни толкувања и богат илустративен материјал.

4. Соодветноста на пристапот и адекватноста на експерименталната техника.

Д-р Митева како долгогодишен лексикограф стекнала богат опит во изработката на вакви трудови. Тие обично се работат сега екипно, тимски. А д-р Митева се нашла во ситуација да ги заврши сите работи сама. Во таа смисла може да се зборува за нејзин вистински подвиг.

При собирањето на материјалот и неговото ексцерпирање, таа се служела со преснимување на контекстите што ѝ овозможило за само шест месеци да го подготви сиот материјал за обработка; направена е полна ексцерпција. Секако за тоа биле потребни големи финансиски средства што д-р Митева била спремна да ги даде од свој џеб.

5. Научната заснованост на експликацијата и заклучоците.

Трудот е обработен во согласност со модерните принципи усвоени при обработката на лексички материјал за речник. До заклучоци читателот сам ќе дојде откако ќе прочита статија барем за една зборовна единица.

6. Организација на трудот.

Составувањето на ваков лексикографски труд бара добро обмислена организација. Грешки во неа не смеат да се дозволат, затоа што тие се одмаздуваат со големо пролонгирање на времето на обработката. Мислам дека во тој однос д-р Митева не допуштила пропусти и токму тоа ѝ овозможило релативно брзо да го обработи целиот материјал.

7. Заинтересираноста на научната и другата јавност за кого е трудот наменет.

Трудовите од областа на македонскиот јазик првенствено се наменети за нашата филолошка јавност. Но треба да се знае дека трудови од оваа област воопшто претставуваат голем интерес првенствено во сите словенски земји, а како што гледаме, со порастот на славистичките студии во западните и други земји за нашите трудови постои несомнен интерес во светот.

8. Резиме на трудот.

Трудот **ТОЛКОВЕН РЕЧНИК НА ЦЕПЕНКОВИТЕ ПРИКАЗНИ** е замислен да излезе во IV тома. Првиот том (I) ги содржи зборовните единици со почетните букви: А, Б,, В, Г, Д, Ѓ, Е, Ж; II том: З, S, И, Ј, К, Л, Љ; III том: М, Н, Њ, О, П; IV том: Р, С, Т, Ќ, У, Ф, Х, Ц, Ч, Џ, Ш. Во секој том се опфатени по околу 2.500 зборовни единици. Трудот почнува со Предговор во кој се изнесени основните податоци на обработката на зборовите содржани во овој труд.

9. Други напомени за трудот.

Со оглед на тоа што трудот е комплетно завршен уште пред 10 години, пожелно е Министерството за наука да собере финансиски сили и оваа година да ги финансира четирите тома, дотолку повеќе што оваа година (1995) Општината Струмица ќе го одбележи јубилејот 25 години научна дејност на д-р Димка Митева.

10. Препорака за печатење.

Од сето ова што го кажав може да се заклучи дека мошне силно го препорачувам трудот на д-р Димка Митева за објавување. Неговата појава ќе одекне во македонската јавност, а посебно во научните кругови.

7. VI 1995 година

Тодор Димитровски

СОДРЖИНА

Толковен речник на Цепенковите приказни III (S–M)	
S	3–9
И	10–99
Ј	101–136
К	137–303
Л	304–354
Љ	355–356
М	357–631
Речник-индекс на лексемите во Цепенковите приказни.....	632–659
Список на скратеници	660–661
Користена литература	662–663
Рецензенти	664
К. Карапејовски, Лексикографијата како траен влог во македонистиката	664–667
Рецензија од проф. д-р Кита Бицевска за трудот на д-р Димка Митева – Толковен речник на Цепенковите приказни, том III,.....	668–669
Рецензија од проф. д-р Вера Стојчевска Антиќ за насловот „Толковен речник на Цепенковите приказни“ од д-р Димка Митева,.....	670–671
Рецензија од м-р Катерина Митева за трудот на д-р Димка Митева „Толковен речник на Цепенковите приказни“	672–673
Оценка на рецензентот (проф. Томе Сазов) за трудот Толковен речник на Цепенковите приказни	674–675
Оценка на рецензентот (проф. Тодор Димитровски) за трудот „Толковен речник на Цепенковите приказни“.....	676–678

Издавач: Димка Митева

CIP – Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека „Св. Климент
Охридски“,
Скопје

МИТЕВА, Димка

Речник на Цепенковите приказни, том III / Димка
Митева. – Скопје : Митева Д., 680 стр.

ISBN

а) Цепенков, Марко (1829–1920) – Македонски народни
приказни – Лексика – Речници

COBISS.MK-ID